

3 1761 03597 8931

247

DANMARK-NORGES

UDENRIGSKE HISTORIE

FRA 1791 TIL 1807.

DANMARK-NORGES

UDENRIGSKE HISTORIE

UNDER

DEN FRANSEKE REVOLUTION OG NAPOLEONS KRIGE

FRA 1791 TIL 1807.

AF

EDVARD HOLM.

FØRSTE DEL.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF G. E. C. GAD.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1875.

DL
199
.3
H 56
d.c.1

10

FORORD.

Enhver, der har syslet med det skjæbnesvangre Tidsrums Historie, som er dette Skriffs Æmne, vil vide, at, hvad der hidtil har været kjendt derom, ingenlunde er tilstrækkeligt til at give et klart Indtryk af den dansk-norske Regerings Politik og Stilling til de andre europæiske Magter i denne Tid. Oven i Kjøbet lider den almindelige Fremstilling af de enkelte fremspringende Punkter i Tiden, der ere blevne stærkt behandlede — Aarene 1801 og 1807 —, af ikke uvæsentlige Fejl. Kun naar man gaar til utrykte og hidtil ubenyttede Aktstykker, kan et rigtigt og fyldigt Billede faas. Dette Skrift er et Forsøg paa at give et saadant.

De ulykkelige Aar, vi have oplevet siden 1863, have gjort det naturligt for mig som Historiker at sysle med vort Fædrelands udenrigske Politik i en nærliggende Fortid og at føle det som min Pligt at yde min Skjærv til, at dets Historie udadtil bliver opklaret. Der er Vidnesbyrd nok om, hvor lidt et Folk kan være tjent med, at dets Forhold til andre Lande i Tidens Løb bedømmes ensidigt efter den Synsmaade, fremmede Videnskabsmænd slaa fast.

Det kan være mere taknemligt at sysle med Rigets indre Historie, og Fremstillingen af diplomatiske Forhandlinger giver ikke Lejlighed til den Slags skarpt tegnede Skildringer af Personligheder og Livsforhold, som nu mest tiltrække historiske Læsere. Men det har dog maaske Værd at følge sit Fædrelands Stilling i en voldsomt bevæget Tid under dets fortsatte Kamp for at holde det Net borte fra sig, der stedse stærkere truede med at drage det ned i Afgrunden. Hvilket Syn man end har paa den nordiske Enhedstanke, vil man næppe kunne nægte, at det har historisk Interesse at se, hvorledes Regeringer og Folk i Norden i Slutningen af forrige Aarhundrede begyndte at nærme sig til hinanden, og hvorledes Udviklingen under de store europæiske Krige dog førte til, at Nordens Folk kom til at staa imod hinanden under Verdenskampen, og til at Nationalhadet blussede op igjen — forhaabentlig for sidste Gang. Det fortjener vel endelig ogsaa at paavises, hvilke Anstrængelser det kostede Regeringen at værne om vort Fædrelands Handel og Skibsfart i et Tidsrum, der indtil for faa Aar siden i denne Henseende stod uden Lige, hvad Blomstring angaar.

Da jeg ikke har villet give en Materialsamling eller skrive en Bog, som kun lod sig læse af Fagmænd, har jeg kastet en Mængde Enkeltheder bort, som forekom mig unødvendige, og jeg har kun i Korthed berørt Forhandlinger af underordnet Interesse, selv om de indtage nok saa megen Plads i Udenrigsministeriets Protokoller og Depeschepakker. Jeg har søgt ikke at optage mere end det nødvendige af, hvad der allerede var udviklet tilfredsstillende af andre Forfattere, og jeg er ikke gaaet ind paa i det Enkelte at fortælle Krigsbegivenhederne i

1801 og 1807, da jeg ikke her havde noget nyt at meddele. Men jeg har stræbt at give en saa udtømmende Fremstilling, som det var mig muligt, af de Forhandlinger og Forhold, der forekom mig at have virkelig politisk Interesse.

Skjønt jeg har brugt, hvad jeg kunde overkomme af hidtil trykte Kilder, er Grundlaget for dette Skrift, som allerede antydet, langt overvejende utrykt Materiale. Det meste har Udenrigsministeriets Arkiv ydet, idet jeg her har gjenne-gaaet dels Registraturprotokollerne, som indeholde Afskrifter af samtlige fra Ministeriet udsendte Skrivelser, dels Depescherne fra Gesandtskaberne i Paris, London, Stockholm, Petersborg og Berlin (undertiden ogsaa Depescher fra Wien og Hamburg), dels endelig, hvad der har kunnet findes af Forestillinger i Gehejme-statsraadet o. l. Dertil har jeg føjet en Del enkelte Træk fra Papirer i det store kongelige Bibliothek, Universitetsbibliotheket, Kongens Haandbibliothek, Manuskriptsamlingerne i Sorø og paa Ravnholt i Fyen, samt Krigsministeriets Arkiv og Gehejmearkivet. En i det sidstnævnte Arkiv opbevaret Række Uddrag af en ikke navngiven russisk Statsmands Breve (fra 1788 indtil 1802), der i sin Tid er bleven gjort af den i Aaret 1826 afdøde Etatsraad (tidligere Legationsraad) G. N. Nissen, har været mig af Værd, fordi den viser en russisk Opfattelse af Danmarks Politik. For endnu bedre at se, hvórledes denne bedømtes udenfor selve Danmark, og for tillige at kontrollere de dansk-norske Statsmænds Opfattelse af Sveriges Politik, har jeg i Stockholm benyttet Depescherne fra og til det svenske Gesandtskab i Kjøbenhavn og enkelte andre politiske Depescher.

Den første „Bog“ af mit Skrift falder for en Del sammen med mit i Aaret 1869 i Anledning af Kronprius

Frederiks og Kronprinsesse Lovisas Formæling udgivne akademiske Lejlighedsskrift: „Danmarks politiske Stilling under den franske Revolution fra 1791—1797, særlig med Hensyn til Sverige.“ Da jeg dengang ikke havde kunnet bruge svenske diplomatiske Aktstykker, hvilke netop for disse Aar have betydelig Interesse, og jeg i Følge Afhandlingens særlige Formaal væsenlig maatte blive staaende ved Forholdet til Sverige, har en gennemgaaende Omarbejdelse med adskillige Tilføjelser været nødvendig.

Undersøgelser som de, der ligge til Grund for dette Skrift, kunne kun gennemføres med Hjælp af forskjellige Arkivembedsmænd, og jeg griber denne Lejlighed til at bringe min Tak for den store Velvilje, der i saa Henseende er vist mig baade i Kjøbenhavn og i Stockholm. Særlig er det min Pligt at takke Legationssekretær J. Koefoed som den, der i adskillige Aar trofast har hjulpet mig med fra Udenrigsministeriets Arkiv at faa det nødvendige Materiale.

For ikke at fordyre Skriftet, har jeg — med en enkelt Undtagelse — undladt at optage Aktstykker *in extenso*; men for dog at give nogen Sikkerhed med Hensyn til Fremstillingens Nøjagtighed, har jeg stedse citeret mine Kilder. Enhver véd, hvorledes Mangel paa Citater svækker en Bogs Brugbarhed i videnskabelig Henseende. Som Oplysning om Citaterne gjør jeg opmærksom paa, at allevegne, hvor der nævnes Depescher til eller fra Paris, Petersborg o. s. v., menes Depescher til eller fra vedkommende Diplomat der. Alle danske Depescher og Regeringsskrivelser ere fra Udenrigsministeriets Arkiv, naar ikke nogen anden Angivelse findes; de svenske Depescher indtil Aaret 1799 findes i Rigs-

arkivet i Stockholm, medens de, der ere fra den senere Tid, opbevares i det svenske „Kabinetts“ (Udenrigsministeriets) Arkiv.

Smaaunjagtigheder og Inkonsekvenser i Retskrivningen, der i vore Dage ere vanskelige at undgaa, bedes undskyldte. Et Par slemme Trykfejl og Skrivfejl anmodes Læseren om at lægge Mærke til, inden han læser Skriftet. De findes rettede paa næste Side.

12te Maj 1875.

E. Holm.

Rettelser og Trykfejl.

- Side 24 L. 3 f. n. Posthusfelden . . . læs: Posthusfejden.
- 52 L. 4 og 5 f. o. det ulykke- Polen . . . læs: det ulykkelige Polen.
- 63 L. 8 f. o. Det burde allerede her være angivet, at det væbnede Neutralitetsforbunds Grundsætninger af 1780 væsenlig gik ud paa at hævde den Sætning, at Fla- get dækker Ladningen, og paa at sikre imod vil- kaarlig Udvidelse af Blokade.
- 108 L. 8 f. o. Indvendig . . . læs: Indvending.
- 141 L. 17 f. n. gennemføre . . . læs: gjenindføre.
- 174 L. 3 f. o. I Februarmaaned . . . læs: I Martsmaaned.
- 345 L. 8 f. o. de i dette . . . læs: de af dette.
-

INDHOLD.

F Ø R S T E B O G.

(1791—1797.)

I.

Danmark-Norges farlige Stilling i Begyndelsen af
1791. — Den franske Revolutions Udbrud og Ind-
flydelse paa Stillingen i Norden indtil
Gustav III's Mord.

	Side.
Danmark-Norges Stilling under Tyrkekrigen 1791	2
Gustav III's Planer imod den franske Revolution	6
Catharina II's franske Politik	10
A. P. Bernstorff søm Udenrigsminister	12
Revolutionære Stemninger i Danmark og Norge	20
Catharina II og Gustav III prøve Danmark-Norges Politik med Hensyn til den franske Revolution	27
De skandinaviske Rigers forskellige Politik indtil Gustav III's Mord	31

II.

Forholdet imellem Danmark-Norge og Sverige efter
Gustav III's Død. — Begge disse Staters Stilling under
den begyndende Koalitionskrig indtil Ludvig XVI's
Henrettelse.

Omslag i Sveriges Politik efter Gustav III's Mord	35
Det svenske Regentskabs Forhold til Danmark-Norge (1792)	41

Bernstorff afslaar Østerrigs, Preussens og Ruslands Opfordring til at træde op imod Frankrig (Juni 1792)	45
Begyndende Tilnærmelse imellem de skandinaviske Riger (December 1792)	50

III.

Danmark-Norges politiske Stilling fra Begyndelsen af 1793 indtil Afslutningen af Neutralitetsforbundet med Sverige den 27de Marts 1794.

Den første Koalitionskrig og Polens anden Deling	51
Holstens Deeltagelse i den tyske Rigskrig imod Frankrig . .	54
De reaktionære Magters Mistænksomhed imod Danmark-Norge (1793)	57
Den dansk-norske Regerings Forhold til Frankrig	60
Stormagternes Tryk paa Regeringen i Kjøbenhavn (1793) . .	62
Bernstorffs faste Holdning derimod	68
Engelske Plagerier til Søs imod de skandinaviske Stater . .	73
Forholdet imellem de skandinaviske Stater (1793)	75
Forhandlinger aabnes fra svensk Side om et Forbund (August 1793)	87
Forslag fra Regeringen i Kjøbenhavn om et Neutralitetsforbund og dettes Afslutning 27de Marts 1794	94

IV.

Det nordiske Neutralitetsforbund indtil Slutningen af 1795.

De skandinaviske Rigers Handelspolitik	99
Forskjel i de skandinaviske Regeringers politiske System . .	100
Flaadesamling i Øresund og omfattende dansk-norske Rustninger i Sommeren 1794	103
Forhold til England og Frankrig med Hensyn til Skibsfarten	106
Stærk Spænding overfor England	111
Englænderne blive mere maadeholdne i Efteraaret 1794 . . .	115
Vanskeligheder ved Forholdet til Sverige i 1794 og 1795 . .	117
Den svenske Regerings Misfornøjelse med Danmark-Norge .	123
Den almindelige Tilfredshed i Danmark og Norge med Bernstorffs udenrigske Politik	125
Den svenske Regerings Forbitrelse imod Bernstorff	128
Forholdet imellem de skandinaviske Riger i Foraaret og Sommeren 1795	133
A. P. Bernstorffs skandinaviske Synsmaade	140

V.

Udvikling af Stemningerne imod Sverige hos
Almenheden.

	Side.
Bernstorffs Ønsker, at de antisvenske Fordomme maa svinde	145
Begyndelse til fælles nordisk Synsmaade i Danmark	149
Den almindelige Opfattelse af Neutralitetsforbundet af 27de Marts 1794	152
Træk af nordisk Enhedsfølelse i Sverige	158

VI.

Freden i Basel. — Stærk Spænding imellem Rusland
og Sverige. — A. P. Bernstorffs Død.

De politiske Forhold, der føre til Freuden i Basel	163
Ruslands Stræben efter at fremkalde et Brud imellem de skan- dinaviske Magter (1795)	167
Englændernes Holdning imod de nordiske Rigers Skibsfart i Sommeren 1795	170
De nordiske Rigers Fællesudrustninger i 1796	173
Danmark-Norges Forhold til Frankrig 1796	174
Forholdet til de tyske Magter 1796	176
Stærk Spænding imellem Sverige og Rusland og Danmark- Norges Holdning under den	178
Christian Bernstorffs Rejse til Petersborg i Efteraaret 1796 .	183
Stillingen imellem de nordiske Riger, efter at Gustav VI selv havde overtaget Regeringen i Sverige (November 1796) .	191
A. P. Bernstorffs Død (21de Juni 1797)	199

A N D E N B O G.

(1797—1801.)

I.

Fra A. P. Bernstorffs Død indtil Udbruddet af den
anden Koalitionskrig.

Christian Bernstorff som dansk-norsk Udenrigsminister . . .	201
Udviklingen af den almindelige europæiske Politik efter Freds- præliminærerne i Leoben indtil Freuden i Campo Formio (17de Oktober 1797)	205
Kongressen i Rastadt	213

Danmark-Norges Stilling, medens det trækker sammen til den anden Koalitionskrig	214
Udbruddet af den anden Koalitionskrig (1798—99)	220

II.

Den dansk-norske Skibsfarts og Handels Stilling i Tiden fra Campo Formio Freden indtil Konsulregeringens Indførelse i Frankrig.

Territorialkrænkelser af engelske og franske Kapere og Krigsskibe	222
Forskjellige mindre Plager for den dansk-norske Skibsfart	224
Engelske Sigtelser imod Misbrug af det danske Flag	228
De engelske Kaperier i 1799	231
Den franske Regerings traktatstridige Optræden imod den dansk-norske Skibsfart (1797—1799)	232
Loven af 29de Nivose (1798)	235
Den dansk-norske Gesandt i Paris C. W. Dreyer	243
Den hadefulde Stemning i Frankrig imod de Neutrale	248
Svingninger i Frankrigs Behandling af de Neutrale i Aaret 1799	252
England opfordrer de skandinaviske Stater til at værne om deres Handel	254
Regeringen i Kjøbenhavn beslutter at yde Konvoyer (1798)	255
Forholdet imellem de skandinaviske Magter	260
Deres fælles Interesser med Hensyn til Sjørøverstaterne	263
Fælles skandinaviske Konvoyer	266
Englands Forhold til Konvoyeringen	266

III.

Danmark-Norges politiske Stilling under den anden Koalitionskrig indtil Konsulregeringens Indførelse i Frankrig.

Regeringen i Kjøbenhavn ønsker at forblive neutral	271
Den russiske Kejser Povls Forbitrelse imod Frankrig og Mistænksomhed	272
Ruslands Forhold til Sverige (1799)	275
Kejser Povls Mistro imod Danmark-Norge	277
Trykkefrihedens truede Stilling i Danmark	278
Rygter om revolutionær Gjæring i Danmark	282
Kejser Povls Forbitrelse imod den danske Presse	285
Rusland opfordrer til at lukke de norske Havne for Kapere	287
Samme Opfordring fra Sverige, hvilken følges	288

	Side.
Det Sanderske Literaturselskab	289
Kejser Povl opfordrer til at tiltræde Koalitionen	291
Presseanordningen af 27de September 1799 og Danmark-Norges Tiltræden til Koalitionen	294
Dreyer kaldes tilbage fra Paris, men nægter at adlyde	298
Forhold til Preussen og Østerrig (1798 og 1799)	301

IV.

Danmark-Norges politiske Stilling fra Konsulregeringens Indførelse i Frankrig indtil det væbnede Neutralitetsforbunds Dannelselse i December 1800.

Frankrigs venskabelige Holdning imod Danmark-Norge:	
Dreyers Bortrejse fra Paris	304
Den anden Koalition sprænges	311
Stridspunkterne imellem Frankrig og Danmark-Norge med Hensyn til Handelen udjævnes	313
Konvoyeringen fremkalder Tvist med England og Forhandling med denne Magt i April 1800	314
Den dansk-norske Regering fastholder Konvoyeringen og nærmer sig derfor til Rusland	317
Rygter om et forestaaende Neutralitetsforbund	321
Fregatten Freja med en Konvoy opbringes af Englænderne	322
Forhandling derom i Kjøbenhavn med Lord Whithworth	323
Den dansk-engelske Konvention 29de August 1800	326
Danmark-Norges Henvendelse til Rusland; Kejser Povls Planer om at ende Krigene i Europa og standse Englands Overvægt til Søs	326
Preussen og Sverige slutte sig til Povls Forslag om et væbnet Neutralitetsforbund	331
Danmark-Norges Stilling dertil	333
Den dansk-norske Regerings Skridt for at faa Spørgsmaalet om Retten til at visiterer Konvojerne afgjort	336
Kejser Povls fjendtlige Optræden imod England i Anledning af Malta	340
Den dansk-norske Regerings Skridt for at opnaa Ændringer i Neutralitetskonventionen	343
Neutralitetsforbundet dannes (16de og 18de December 1800)	344
Kejser Povls Mistro imod Danmark-Norge og Sammenstød med dets Gesandt	348
Bonapartes Ønske om Dannelsen af et Neutralitetsforbund	350
Han vil drive Danmark-Norge fremad	352
Englands Forbitrelse over Østersømagternes Politik	356

XIV

V.

Det væbnede Neutralitetsforbund indtil Vaabenstilstanden imellem England og Danmark-Norge af 9de April 1801.

	Side.
England afæsker Danmark-Norge en Erklæring om dets Politik (27de December 1800)	359
Den engelske Embargo paa dansk-norske, svenske og russiske Skibe (15de Januar 1801)	361
Andre fjendtlige Skridt fra Englands Side	364
Danmark-Norges Stilling truet paa Grund af Englands Fjendskab og Forbundsfællernes tvivlsomme Holdning	367
Kejser Povl forviser den dansk-norske Gesandt og kalder sin egen Gesandt bort fra Kjøbenhavn	369
Povls Forbitrelse imod Gustav IV Adolf	373
Regeringen i Kjøbenhavn ratificerer Neutralitetskonventionen 16de Januar 1801	375
Deltagerne i Neutralitetsforbundet begynde at vise Iver.	376
Bonapartes Forhold til Neutralitetsforbundet og Opmuntringer til Danmark-Norge	378
Englands faste Holdning	382
Preussen og Danmark-Norge haabe at undgaa Krig med England.	383
Forsvarsanstalter i Danmark og Norge	386
Forhandlinger imellem Regeringerne i Kjøbenhavn og Berlin om at besætte Hamburg, Lübeck og Hannover	387
Kejser Povls Ultimatum	387
Ny Forbitrelse hos Kejser Povl imod Preussen og Danmark-Norge. Hans Mord (23de—24de Marts)	388
Den engelske Regerings Forsøg paa at drage Danmark-Norge bort fra dets Forbundsfæller (16de Marts)	390
Tilbageblik paa den Politik, Regeringen i Kjøbenhavn havde ført. Forberedelse til Kamp.	392
Hamburgs og Lübecks Besættelse (29de Marts og 4de April)	395
Gustav IV Adolfs Iver	395
Slaget den 2den April	398
Afslutning af den dansk-engelske Vaabenstilstand den 9de April	404

VI.

Det væbnede Neutralitetsforbund fra den dansk-engelske Vaabenstilstand af 9de April 1801 indtil dets endelige Opløsning.

Opfattelse rundt omkring i Europa af Saget den 2den April 407

Bonapartes Haab om en længere Kamp ved Kjøbenhavn og Macdonalds Afsendelse som Gesandt	410
Engelske Flaadeoperationer efter Slaget den 2den April. . .	412
Preussens Optræden i Neutralitetssagen efter Kejser Povls Mord	415
Hamburg og Lübeck rømmes af de Danske.	416
Uheldig Indflydelse af Slaget den 2den April paa Forholdet imellem de skandinaviske Stater	418
Ruslands forandrede Optræden i Neutralitetssagen efter Kejser Alexanders Tronbestigelse og Slaget den 2den April . .	426
Den engelsk-russiske Konvention af 17de Juni 1801	432
Ruslands Hensynsløshed imod de skandinaviske Stater . . .	433
Christian Bernstorffs Sendelse til England	435
Danmark-Norge tiltræder (23de Oktober 1801) den engelsk- russiske Konvention af 17de Juni	440
Frankrigs Stilling til Danmark-Norge i Neutralitetsforbundets sidste Tid.	442
Stridigheder med Tunis og Algier	444

FØRSTE BOG.

(1791—1797.)

I.

Danmark-Norges farlige Stilling i Begyndelsen af 1791. — Den franske Revolutions Udbrud og Indflydelse paa Stillingen i Norden indtil Gustav III's Mord.

Danmark-Norges Politik havde i det attende Hundredeaar siden den store nordiske Krig været fuldstændig fredelig. I Følge hin Tids vante Grundsætninger havde Regeringen søgt at vinde Støtte og Subsidier ved Alliancetraktater med større Magter, medens den dog forstod at holde sig udenfor de store Krige, der gjentagne Gange sønderreve Europa. Dens Hovedmaal havde været at bringe den Strid til Ende, som den siden sin Inkorporation af den hertugelige Del af Slesvig havde havt med Gottorperne, navnlig efterat den russiske Kejserinde Elisabeth havde skaffet denne Familie Tronfølgen baade i Rusland og i Sverige. Ved de vel bekendte Traktater af 1750, 1767 og 1773 havde den bragt Stridsspørgsmaalene til en tilfredsstillende Løsning, om end ikke uden store Pengeofre. Men den havde under disse Forhold gjort et fuldstændigt Omslag i sit Alliancesystem. Efter længe forgjæves at have haabet paa ved Frankrigs Hjælp at faa Striden endt, havde den siden 1765 sluttet sig til Rusland som den Magt, der havde Løsningen i sin Haand, og hvis Hjælp ogsaa kunde have stort Værd imod den Fare, hvormed Dan-

mark-Norge truedes ved den gottorp-svenske Kongefamilies Had og vitterlige Planer imod Norge. Flere Alliancer, navnlig den af 1773, der skulde gjælde „evig“, havde fastslaaet dette politiske System. I Kraft af det fik Danmark-Norge god Hjælp af Kejserinde Catharina II, da Gustav III i Aaret 1783 tænkte paa at overfalde det, men var ogsaa nødt til at give Vederlag ved at træde op som Ruslands Forbundsfølge, da dette Rige midt under en Krig med Tyrkerne blev angrebet af Sverige (1788).

Overhovedet blev den dansk-norske Regering paa flere Maader trukket ind i den Række Forviklinger, som Catharina II's og Joseph II's Tyrkekrig dengang fremkaldte imellem de store Magter i Europa. Medens Østerrig og Rusland vare Forbundsfølger imod Tyrkerne, søgte Preussen og England, i Forening med deres ufrivillige Bundsforvandt Holland, at standse de tvende Østmagter paa deres Erobringsbane. Imod Nord hindrede de Danmark-Norge fra at hjælpe Rusland imod Sverige, saa at det maatte nedlægge Vaabnene. Paa samme Tid modarbejdede Preussen Ruslands Interesser i Polen, som det i Aaret 1790 knyttede til sig ved et Forsvarsforbund; og Østerrig holdt det for raadeligt paa Kongressen i Reichenbach (27de Juli 1790) at give Tilsagn om at ville tilbagegive Tyrkiet sine Erobring, imod at det paa andre Kanter fik vigtige Indrømmelser af Preussen. Idet Hofferne i London og Berlin benyttede den dansk-norske Regering som Mellemand, vilde de endelig i Vinteren 1790—91 formaa Rusland til at opgive, hvad det havde erobret fra Tyrkerne. Men Catharina II svarede bestemt Nej og hævdede i sit Svar til Regeringen i Kjøbenhavn, at hun kunde gjøre Krav paa at beholde i det mindste Okzakow og de tilstødende Landstrækninger hen imod Dnjestr. Da den dansk-norske Regering saa, at den vilde komme i en fortvivlet Stilling, hvis England og Preussen begyndte Krig med Rusland, tog den Anledning af Kejserindens Svar til i

en Memoire og en Note af 8de Marts 1791 at fremstille hendes Ønsker for Hofferne i Berlin og London. idet den tillige fremhævede, at det maaske vilde være muligt at faa hende til at gaa ind paa at sløjfe Okzakows Fæstningsværker o. a. l.

Men Ministeriet Pitt i England vilde ikke give efter i noget Punkt; det foreslog (28de Marts) Parlamentet en stor Pengebevilling til Søudrustninger, og den engelske Gesandt i Kjøbenhavn Francis Drake krævede ved en Note af 15de April af Regeringen her, at den skulde aabne sine Havne for de engelske Krigsskibe og for øvrigt vedkjende sig streng Neutralitet.

Da Danmark-Norges Traktat med Rusland af 1773 paalagde det at hjælpe denne Magt i Tilfælde af Angreb, var det paa ny udsat for enten, hvis det overholdt Traktaten, at blive knust af England, eller i modsat Fald at paadrage sig Kejserindens bitre Fjendskab. Det svarede derfor (20de April) undvigende med dels at vedkjende sig Traktaten med Rusland, dels at opfordre England til ikke at kompromittere det ligeoverfor Rusland. Catharina II var fra sin Side forbitret paa Regeringen i Kjøbenhavn, hvis Note af 8de Marts ved en stor Indiskretion var bleven offentliggjort af den preussiske Regering¹⁾. Det harmede hende, at

1) Denne Offentliggjørelse gav dengang Anledning til, at polske Patrioter, som vare optagne af Iver for at nytte Forholdene til at gjenrejse deres Fædreland, ved en besynderlig Fejltagelse sigtede den dansk-norske Regering for at have foreslaaet en ny Deling af Polen som et Middel til at udjævne Vanskelighederne imellem Rusland og Preussen. Det hedder nemlig i den danske Note: „*On pourrait trouver encore des termes moyens dans des preuves d'une amitié renouée par des conventions indépendantes du théâtre de la guerre, agréables aux cours alliées qui serviraient de gage d'un système amical rétabli dans toutes ses parties.*“ Mistænksomme, som de polske Patrioter vare, mente de, at disse *conventions indépendantes* o. s. v. sigtede til Polens Deling. Intet laa imidlertid fjærnere fra den dansk-norske Regerings Synsmaade, i Følge hvilken ikke blot Retfærdighed, men Danmark-Norges eget

Danmark-Norge havde gjort Forslag, som hun holdt krænkende for sin Værdighed, og endnu værre blev hendes Stemning, da hun tydelig mærkede, at Regeringen i Kjøbenhavn ikke havde Lyst til at tage en Kamp op med England for hendes Skyld. Den danske Regering, hed det fra russisk Side, lønnede Kejserindens Hjælp imod Sverige 1783 med Utaknemlighed; Rusland havde for at hjælpe den danske Handel sluttet det væbnede Neutralitetsforbund 1780, og da det var Englands Vrede over dette, som havde fremkaldt de senere Sammenstød imellem dette og Rusland, var det Danmarks Pligt nu at hjælpe Kejserinden; den danske Regering skulde huske paa, at hun havde samtykket i det holstenske Mageskifte, fordi hun haabede derved at vinde en paa-

Tarv krævede et stærkt Polen. A. P. Bernstorff havde derfor næppe faaet Misforstaaelsen at vide, førend han ved en chiffret Depesche af 16de April oplyste Gesandten i Warschau Kammerherre Bourke om, hvorledes det i Virkeligheden hang sammen: *L'explication*, skriver han, *qu'on a fait du passage que vous m'avez cité, n'est pas juste: nous n'avons pas pensé à un nouveau partage de la Pologne, dont l'idée la plus éloignée nous revolterait, mais (à) un traité de commerce à renouveler entre l'Angleterre et la Russie. Nous avons toujours crû que l'Angleterre mettrait cette condition à sa réconciliation avec la Russie. C'est en le prévoyant que nous avons indiqué la possibilité de quelque condition indépendante de l'arrangement de la paix afin de pouvoir indiquer quoique avec beaucoup de ménagement que nous ne nous refusions pas à la demande de la faire valoir à Petersbourg.*

Den ovennævnte Misforstaaelse findes i (H. Kolontaj): *Entstehen und Untergang der polnischen Constitution vom 3ten Mai 1791* (udkommet 1793), hvorfra den er gaaet over i nyere Fremstillinger. Naturligvis er dette formodede Delingsforslag sat i Forbindelse med Danmarks Afhængighed af Rusland. I Virkelighed var, som ovenfor er sagt, denne Note lidet efter Kejserindens Hoved. — Meget snart efter at Bernstorff havde sendt Bourke hin Depesche, klagede han (21de Maj) i en Rundskrivelse til forskjellige Diplomater over en lignende Mistanke, der skulde støtte sig til Meddelelser fra den polske Gesandt Ankwitz i Kjøbenhavn.

lidelig Forbundsfælle i Danmark, og at i Følge den „evige“ Alliance af 1773 „skulde de tvende Stater i Fremtiden kun danne ligesom et Legeme“¹⁾. Kejserinden opfordrede derfor paa den mest eftertrykkelige Maade Regeringen i Kjøbenhavn til at ruste sig imod England, idet hun tillige tilbød Penge, for at ikke Danmark-Norge skulde faa et financielt Paaskud til at forblive neutralt²⁾.

Saaledes saa det ud, som om et meget farligt Enten-Eller truede den dansk-norske Regering. Da frelste den engelske Whigopposition med Charles Fox i Spidsen Danmark-Norge fra Faren; thi, støttet af Englændernes almindelig udbredte Ulyst til at komme i Krig med Rusland, for at faa afgjort, om enten dette eller Tyrkiet skulde have et Stykke Land ved Dnjestr, tvang den Pitt til at slaa ind paa en fredeligere Vej. Preussen, der havde været ligesaa fjendtlig stemt imod Rusland som den engelske Regering, maatte nu følge denne, og

1) I Depesche fra Petersborg af 5te April 1791 findes denne Udtalelse af den russiske Vicekansler Grev Ostermann til den dansk-norske Gesandt her, Rosenkrantz: „*qu'en vertu de nôtre alliance éternelle (bien différente en cela de celles que l'impératrice a eues avec les autres puissances) les deux états ne formeraient dans la suite qu'un seul corps ensemble*“.

2) Om dette Forhold tales der i en Mængde Depescher til og fra Petersborg fra den første Halvdel af 1791, og hermed kan jævnføres et Par anonyme Breve fra en russisk Statsmand af 5te, 13de og 27de Maj 1791, der findes i Gehejmearkivet. De fremhæve stærkt Kejserindens Vrede over, at Danmark havde dristet sig til at ville mægle; i Brevet af 5te Maj hedder det: „*On n'a jamais désiré employer le Danemarck qu'à faire face au Sond contre les Anglais*“. Den dansk-norske Memoire af 8de Marts 1791 og den samme Dag udstedte Note til den engelske og preussiske Gesandt findes aftrykte flere Steder f. Ex. hos H. F. C. Clausen: *recueil de tous les traités etc. conclus par la couronne de Dannemarck dès l'année 1766 jusqu'en 1794* (Berlin 1796) S. 284—291. Smsteds findes den engelske Note af 15de April og det danske Svar (S. 292—295).

der aabnedes Underhandlinger med Rusland paa det Grundlag, som var foreslaaet af Danmark-Norge, og som tillige, hvad der havde større Vægt, uafhængigt heraf var blevet bragt i Forslag af Spanien. Tyrkekrigen endtes, idet Rusland (11te August 1791) sluttede Fredspræliminærerne i Galacz, der den 9de Januar 1792 førte til den endelige Fred i Jassy. Østerrig havde paa sin Side sluttet Fred med Tyrkiet i Szistowa 4de August 1791.

Medens disse Forviklinger stode paa, var den franske Revolution i fuld Gang. Et saa mægtigt Røre maatte faa gjennemgribende Indflydelse paa Europas Forhold langt ud over Frankrigs Grænser, og den store nylig omtalte østeuropæiske Konflikt havde efterladt sig Følger, der smeltede sammen hermed til at fremkalde den Omvæltning af det europæiske Statssystem, der viser sig for Enhvers Tanke, naar man gjenkalder sig Revolutionskrigenes velkendte store Træk og Polens anden og tredje Deling.

Det var naturligt, at det monarkiske, for Størstedelen absolutistiske, Europas Regeringer med udpræget Uvilje saa paa den franske Revolution og det nye Frankrig, der hævdede sig paa det enevældige Kongedømmes Ruiner. Ingen Fyrste kom dog i stærkere Bevægelse derved end Gustav III i Sverige ¹⁾. Han havde i mange Aar været en bitter Fjende af Folkefrihedens Ideer, og sandt at sige, havde det Vrængbillede af politisk Frihedsliv, som han havde set i Sverige, inden han selv bortpustede det, ikke kunnet give ham høje

---

¹⁾ Om Gustav III's Planer imod den franske Revolution se Schinkel-Bergman: *Minnen ur Sveriges nyare historia 2det Bind* (Stockholm 1855); Geffroy: *Gustave III et la cour de France* (Paris 1867), navnlig II, 84 ff.; og Manderström: *Om Gustaf den tredjes yttre politik under de två senaste åren af dess regering* (Stockholm 1859).

Tanker om Frihedens heldbringende Virkninger paa et Folks Kraft og Moralitet. Han havde havt en levende Antipathi imod Amerikanerne under deres Frihedskrig, han havde misbilliget Frankrigs Politik at staa dem bi og forbudt unge Svenskere som Stedingk og Axel Fersen, der havde kæmpet med paa deres Side, at bære den til Minde om Krigen stiftede Cincinnatusorden; thi han saa i den kun et Mindetegn om, hvad der slet og ret maatte kaldes et Oprør. Intet Under altsaa, at han brød Staven over den franske Revolution.

Allerede medens han i Aarene 1789 og 1790 havde fuldt op at gjøre med sin Krig imod Rusland, havde Efterretningerne fra Versailles og Paris sat ham i stærk Bevægelse; og saasnart Freden i Werelä tillod ham at røre sig frit, kastede han sig med sin Sjæls ejendommelige Ild ind i Planer om at knuse Revolutionen. Han higede efter at spille Gustav Adolfs Rolle til Fordel for den monarkiske Ide og efter at gjenoplive det svenske Navns Hæder paa Fastlandet i Kampen for en saa hellig Sag, og det syntes ham skjönt at ile den bourbonske Familie til Hjælp, den fra hvem han havde modtaget store Velgjerninger, og hvem han endog tildels skyldte sin Magt. Hvilken Støtte vilde en saa stor Tjeneste ikke siden kunne skaffe ham fra den gjenoprejste enevældige Trone i Frankrig, hvilket Værn vilde det ikke være for hans egen Kongemagt at kvæle Revolutionen i Fødselen og hindre de Ideers Udvikling, der allerede vare til at mærke i Sverige og let vilde kunne forøge de Rester af Bitterhed imod Kongemagten, som endnu vare tilbage fra Frihedstidens Dage? Maaske vilde et glimrende Felttog paa den store Verdensskueplads bringe det svenske Folk til at slutte sig tæt til ham, og hvor sandsynligt var det ikke, at han ved at tilbyde sig som Fører for en Ligue imod Revolutionen kunde faa betydelige Subsidier af andre Magter, hvorved hans Krigsstyrke, der var bleven haardt medtagen af den nylig endte Krig, vilde kunne bringes paa Fode igjen? Disse Tanker dreve ham fremad, og

han behøvede ikke de Opfordringer, der lode til ham fra de franske Emigranter, som i denne Tid bankede paa næsten hos alle Europas Hoffer for at faa Hjælp. Marie Antoinette kunde med Grund sende ham en Kaarde med Indskrift: „Til Værn for de Betrængte“.

Men Sverige var for svagt til at lede en almindelig Krig imod Frankrig. Emigranterne havde derfor først og fremmest henvendt sig til Leopold II, Tysklands Kejser og de østerrigske Arvelandes Behersker, Marie Antoinettes Broder. Baade dette Slægtsskabsforhold, hans egen truede Stilling i det urolige, halvt revolutionære Belgien, hans Riges store Magt og Omsorgen for Tydskslands Tarv, der var blevet krænket. idet Nationalforsamlingens Dekreter havde slaaet en Streg over forskjellige tyske Rigsfyrsters Rettigheder i Elsass, Alt dette syntes at opfordre ham langt mere end Gustav III, det svage og afsidesliggende Sveriges Konge, til at stille sig i Spidsen for en europæisk Koalition. Men hvor megen Medfølelse Leopold II end havde for sin Søsters Skjæbne, og hvor farlig Revolutionen end forekom ham, var han for klog en Statsmand til at ville gaa hensynsløst frem imod Frankrig. Han saa ikke med Glæde paa Emigranternes Færd ved de forskjellige Hoffer eller paa Gustav III's Iver for at støtte deres Ønsker, og det var næppe tilfældigt, at en Note, som han, efter den franske Kongefamilies fejlslagne Flugt, den 6te Juli 1791 fra Padua sendte til forskjellige Magter om, hvorledes man ved fælles Optræden kunde gavne Ludvig XVI, netop ikke blev sendt til Sverige¹⁾. Da han ogsaa vægrede sig ved at gaa ind paa de Ideer om en voldsommere Indskriden, som Gustav III havde udkastet, var det naturligt, at denne ikke med Tillid kunde se paa hans Holdning; Preussen var Gjenstand for Gustavs Had, fordi han mente, det havde forraadt ham under

---

¹⁾ Hermann: Geschichte des russischen Staats (Gotha 1860) VI, 435.

hans sidste Krig med Rusland, og han havde heller ikke Tro til dets Politik i det franske Spørgsmaal; England havde Ord for snarere at være tilfreds end utilfreds med den franske Revolution; der var altsaa kun en af Europas mægtige Fyrster tilbage, til hvem Gustav III kunde henvende sig med sine energiske Forslag, og det var hans egen tidligere bitre Fjende Catharina II. Hun, kunde man tro, vilde være den, til hvem han sidst vilde rette Opfordringen; men til Europas Forbavselse rakte disse to Fyrster nu hinanden Haanden som fortrolige Venner. Trods al deres Fjendskab havde de havt en vis Agtelse for hinandens Talenter; navnlig følte Gustav III Beundring for sin mægtige Naboerskes store Herskerbegavelse og vindende Personlighed. Derfor havde han for kort Tid siden, inden Freden i Werelä var sluttet, udbrudt med et Suk: „Ak, om hun havde været Frankrigs Konge, hvor store Gjerninger skulde vi da ikke have udøvet sammen“. Men nu syntes Tiden at være kommen, da en fælles Sag kunde forene dem til at udrette store Gjerninger, til Trods for at hun var Ruslands og ikke Frankrigs Herskerinde. Oven i Kjøbet havde han god Grund til netop nu at hige efter at finde et Omraade, hvor han kunde enes med hende om samme Politik. Han vidste, at han maatte være forberedt paa, at hun vilde hævne sig for hans Angreb under sidste Krig; men det bedste eller rettere det eneste Middel til at afværge denne Hævn vilde være, hvis en fælles Interesse bragte hende til at ønske hans Venskab. Lejligheden hertil frembød Revolutionen. Hun hadede denne med et ligesaa glødende Had som han selv. Emigranterne hørte ikke mindre opmuntrende Røster fra Petersborg end fra Stockholm, og Catharina saavel som Gustav III udnævnte Gesandter, der skulde tage Ophold ved deres Hovedkvarter i Coblenz. Man saa endog et Brev blive offentliggjort, som hun havde sendt en af de fornemste Emigranter, Marskallen af Broglie, og hvori hun skrev: „Elisabeth kom Henrik IV til Hjælp. Denne Dronning

er det værdt at følge som Forbillede, og jeg vil gjøre mig værdig til at blive sammenlignet med hende.“ Intet var naturligere, end at Gustav III i hende troede at se den Regent, der stærkest samstemmede med hans egen Synsmaade. En livlig Tilmærkelse begynder altsaa imellem dem. Medens hun udtaler sig paa den mest smigrende Maade om hans ridderlige Planer, retter han med fuld Tiltro den ene Gang efter den anden Forespørgsler og Opfordringer til hende i Anledning af Revolutionen. Paa samme Tid forhandles der om en formelig Alliance imellem dem, og denne undertegnes endelig den 19de Oktober 1791 paa Drottningholm af den russiske Gesandt Stackelberg og Gustav III's bekjendte Yndling G. M. Armfeldt. Uagtet det vitterlig var de franske Forhold, der havde skabt dette Forbund, og disse idelig havde været paa Bane under Forhandlingerne, vare de dog ikke omtalte i Traktaten. Det var et Forsvarsforbund, sluttet paa 8 Aar, hvis vigtigste Bestemmelse i Gustav III's Øjne vistnok var et Tilsagn fra Rusland om aarlige Subsidier til et Beløb af 300,000 Rubler. Yderligere Pengenhjælp skal Stackelberg mundtlig have givet Udsigt til, naar det kom til fælles Kamp imod den franske Revolution, og Forhandlingerne om Samvirken i denne Henseende fortsattes stadig i den følgende Tid.

Det gik imidlertid ikke efter Gustav III's Vilje. Utvivlsomt ønskede Catharina II Revolutionen dæmpet og Enevælden gjenindført i Frankrig; men uagtet hun viste disse sine Stemninger paa en saadan Maade, at hele Europa maatte lægge Mærke dertil, var det ikke vanskeligt at se, at hun langt mere var opfyldt af Tanken om at hævne sig paa Polen. Det havde vakt hendes glødende Forbitrelse, at dette Rige, hvori hun siden dets første Deling 1772 var vant til at se en Vasalstat, havde nyttet hendes Krig med Tyrkerne til at afryste det russiske Aag. Ikke blot havde Polakkerne sluttet et Forbund med hendes daværende Modstander Preussen (1790);

men de havde endog givet sig en ny Forfatning (3dje Maj 1791), hvorved de vilde gjøre Ende paa det Anarki, der tidligere havde ladet dem blive et Bytte for deres Naboer. Intet kunde i Catharina II's Øjne være et skammeligeres Forræderi, og Tanken om at tugte Polen havde bragt hende til at fremskynde Freden med Tyrkerne. Ved et forunderligt Tilfælde spillede Polens Forhold i dette Øjeblik en Rolle ogsaa hos Gustav III, der drømte om Muligheden af at blive Konge her; men medens hans Planer i høj Grad bare det Æventyrliges Præg, viste Catharina II en diabolisk-sikker Beregning. Til Trods for al den Iver, hvormed hun opflammede til Revolutionens Undertvingelse, indlod hun sig ikke paa noget Skridt, der kunde binde hende til virksom Deltagelse og tvinge hende til at opsætte sin Hævnplan imod Polen. Hun forstod med Snildhed at svare Gustav halvt undvigende og halvt opmuntrende paa hans forskjellige Opfordringer, og da hun i Begyndelsen af 1792 selv endelig sendte forskjellige Magter et Forslag til Kamp mod Frankrig, ytrede hun deri ikke et Ord om, hvilket Bidrag i Tropper eller Penge hun for sit Vedkommende vilde yde. Paa samme Tid derimod foretog hun Skridt, som viste, at det var hendes Agt at kaste sig over Polen, og faa Dage førend Gustav III blev rammet af Anckarströms Pistol, modtog han et Brev fra hende, der karakteristisk nok slet ikke handlede om de franske Sager, men aabenbart skulde aflokke ham Udtalelser om Polen. Al hans Stræben efter at drage hende med sig, havde i Virkeligheden været forgjæves, og paa samme Tid saa han sig skuffet i de Forhaabninger, han havde havt om at faa Subsidier fra Spanien. Hvorvidt han trods dette vilde være vedbleven at hige efter at spille en Rolle imod den franske Revolution, er umuligt at sige, da Døden overraskede ham; men al Sandsynlighed er for, at han ikke vilde have holdt sig udenfor den store Koalition, der snart dannede sig imod Frankrig, efter at den franske Krigserklæring af

20de April 1792 imod Østerrig havde givet Signal til Kampen.

Paa en helt anden Maade stillede Danmark-Norge sig. Styrelsen her var ved Regeringsforandringen den 14de April 1784 lagt i Hænderne paa Gehejmestatsraadet, idet alle offentlige Sager efter først at være blevne forhandlede i Kollegierne skulde foredrages i Statsraadet, hvor der toges en endelig Beslutning om dem, som Kongen gav sin Underskrift. Sindssvag som Christian VII var, havde han ingen anden Del i den fattede Beslutning end Underskriften, hvis faste Træk stode i en skarp Modsætning til den skrøbelige Hjerne, hvis Mening den skulde antyde. Kronprins Frederik gjaldt for at være Rigets Regent, og kunde i Følge sin Stilling som Kongens eneste Søn og Tronfølger udøve en stor Indflydelse, men forfatningsmæssig havde han ikke større Magt end enhver anden af Statsraadets Medlemmer, da alle Sager her afgjordes efter Afstemning ved simpel Stemme flerhed. I Statsraadet var A. P. Bernstorff uden Sammenligning den vigtigste Personlighed. Hans Mening havde stor Vægt i enhver Sag, hvori han vilde gjøre den gjældende, og han hævdede lige fra 1784 indtil sin Død 1797 en saa overlegen Indflydelse, at han i sand Forstand kunde siges at være, hvad man i Udlandet kaldte ham, nemlig Danmarks Premierminister, eller, som Gustav III sagde med en vis bitter Bibetydning, dets Mazarin. Det er Frederik VI's store Fortjeneste, dengang som Kronprins med elskværdig Troskyldighed og urokkelig Tillid at have sluttet sig til ham, med Varme at have grebet de Fremskridtsideer, som i denne Tid gjorde sig gjældende, og at have givet Reformvennerne den Støtte, der var dem nødvendig; det vilde være uretfærdigt ikke at anerkjende de overordentlige Fortjenester, som C. D. Reventlow og Chr. Colbjørnsen have havt i flere Henseender; men for den Aand, der giver Styrelsen i det Hele sit Præg, tilkommer Æren mest Bernstorff. Det var ham, der i Stats-

raadet var den egentlige Bærer for den lykkelige Politik, om hvilken det med Rette blev sagt, at den „gjorde Danmark i Stand til igjen at blive en Nation“ ¹⁾. og som i 13 Aar med en saa mærkelig Sikkerhed holdt Middelvejen mellem de tvende ensidige Retninger, der i den nærmest foregaaende Tid havde kastet Danmark fra den ene Yderlighed til den anden, den Struenseeske udskøjende Reformlyst og den Guldbergske stive Fastholden ved de ældre Tilstande. Fuldstændigst traadte Bernstorffs Overlegenhed dog frem paa den udenrigske Styrelses Omraade, hvor han, som en svensk Diplomat træffende ytrede, med fuld Ret kunde sige: jeg vil og ingen anden ²⁾.

Bernstorff begyndte paa den Tid, hvorom her er Tale, at blive tilaars: i 1791 og de nærmeste Aar derefter rasede Sygdom idelig i hans Familie, og Døden bortrev en af hans Sønner, medens hans vante Plage, Podagra med hvert Aar blev værre, saa at der i lange Tider ikke gik en Dag hen, uden at han følte Sygdommens Tryk. Men ligesom hans private Breve under alt dette aande kristelig Resignation og Gudhengivenhed, saaledes mægtede Intet at rukke den koldblodige Ro, han trods sin naturlige Heftighed stedse viste i vanskelige Øjeblikke; Smertes vare Intet for ham, naar vigtige Sager krævede hans Opmærksomhed, og hans forbausende Arbejdskraft holdt sig usvækket saalænge, indtil Sygdom faa Uger før hans Død omtaagede hans Forstand.

Ved Siden af en sjælden fast Charakter var Humanitet et Grundtræk hos A. P. Bernstorff, og han var for saa vidt af Naturen anlagt til at optage det Gode af det 18de Aarhundredes Ideer. Denne humane Aand gjorde ham til Bondefrihedens varme Talsmand og bragte

---

¹⁾ Nyerup: Suhms Levnet i Udgaven af Suhms samlede Skrifter 15de Bind S. 74.

²⁾ Depesche fra Prins Carls Adjudant Borgenstjerna af 6te November 1793.

ham til med Iver at virke for de forskjellige velbekjendte Reformere, som udmærke Styrelsen i Tiden fra 1784—1797. Det var ogsaa den, der bragte ham til at nære en saa ejendommelig Agtelse for den offentlige Mening, hvorved han kom ind paa Anskuelse, der nærme sig den politiske Liberalismes Ideer. Om han end kunde ytre sig noget haanlig om det foragtelige „Publikum“, der dristede sig til at træde op, som om det var hele Folket, saa indeholde baade hans Privatbreve og hans diplomatiske Brevvevling dog jævnlig Ytringer, som vidne om, hvor stort et Hensyn han troede, at man skyldte den offentlige Mening, og hvor levende han misbilligede den skammelige Maade, hvorpaa forskjellige Magter satte sig ud over dette Hensyn. Ja han gik saa vidt, at han i Statsraadet paastod, at Nationens Vilje maatte være Lov for Kongen¹⁾, en Sætning, der følgerigtig maatte føre bort fra Absolutismen. Slige Anskuelse bragte ham til med Styrke at hævde Trykkefriheden her i Landet²⁾; Reskriptet af 3dje December 1790 gav saa stor Frihed i den Henseende, som man med Rimelighed kunde ønske, og uagtet det ikke fattedes paa Udskejelser, uagtet franske revolutionære Ideer begyndte at smitte i forskjellige kjøbenhavnske Kredse, lod han sig ikke røkke i sin Overbevisning om, at Pressefrihedens Misbrug ikke berettigede til at tilintetgøre den, og at det var uklogt at skaffe en Sag Martyrer ved at vise Strængthed, hvor det kunde undgaas. „I er vistnok,“ ytrede han en Dag til den svenske Diplomat Ehrenheim, „forbavset over, hvad der bliver trykket her. Det er min Grundsætning ikke at bekymre

---

1) A. Baggesen: Jens Baggesens Biographie (Kjøbenhavn 1843—44) II, Tillæg S. 19.

2) Paa en af de Medailler, der sloges til Ære for Bernstorff, fandtes iblandt andre Mærker ogsaa en opslaaet Bog, der skulde betegne „den af Bernstorff hævdede og udvidede Skrivefrihed“ (Iris og Hebe 1799, II, 78).

mig derom; thi Sligt falder til Jorden af sig selv, naar man ikke giver sig af dermed, og Forfølgelsen vilde kun endnu mere ophidse Sindene“¹⁾. Med Grund vakte det Forbavselse i Udlandet, at Pressefriheden, „som imod Slutningen af det 18de Aarhundrede i England blev et Intet og i Frankrig en Landeplage, opslog sin faste Bolig i det højeste Norden i en Enevoldsregents Stater“²⁾, og den navnkundige tyske historisk-politiske Forfatter Schlözer kaldte Reskriptet af tredje December 1790 den eneste Trykkefrihedslov i Europa. „I Danmark, sagde det nordtyske Tidsskrift „Historisch politisches Magazin“ (1792), nyde Undersaatterne den fuldkomneste Frihed, uagtet dets Konge er en af de mest uindskrænkede i Europa“.

Intet var naturligere, end at Bernstorff efterhaanden blev Gjenstand for en ualmindelig Folkegunst, og denne forøgedes ved hans udenrigske Politik. Tidligere havde man, skjønt ikke uden Overdrivelse, givet ham Æren for Danmark-Norges Deltagelse i den væbnede Neutralitet af 1780, og uagtet man ingenlunde havde været glad ved, at Landet var blevet indviklet i den svenskrussiske Krig fra 1788—1790, saa vidste man dog, at Bernstorff kun havde samtykket deri, fordi Danmark-Norge traktatmæssig var forpligtet dertil. Man mente, at han havde befriet Staten fra at komme for dybt ind i Krigen, navnlig ved sin faste Holdning ligeoverfor Rusland og England, der hvert fra sin Side gjorde ensidige Fordringer gjældende, og man syntes godt om

---

1) Depesche fra Ehrenheim til Gustav III af 2den Oktober 1791. Bernstorff har ogsaa udtalt sig stærkt i samme Retning i et Brev af 26de Februar 1793 til Gehejmerraad Schack-Rathlou, der ligesom Guldberg meget lidt delte denne hans Synsmaade. (Bernstorffs Breve til Schack-Rathlou findes i Haandskriftsamlingen paa Ravnholt i Fyen).

2) Archenholz: Minerva for Maj 1794 S. 336 (vel at adskille fra det danske Tidsskrift af samme Navn).

hans Optræden under de vanskelige Forhold i For-aaret 1791.

Til alt dette kom den Højagtelse, han indgjød ved sin hæderlige Karakter og hele Personlighed. Der var en sjælden Værdighed udbredt over ham, saaledes som man tydelig aner det igjennem de Portræter, man har af ham; det paa engang milde og tillige kloge Udtryk i hans Øjne, den store Venlighed, hvormed han modtog Alle, der henvendte sig til ham, ligegyldigt af hvilken Stand de vare, den Tilbøjelighed til at dømme skaansomt om Andre, der traadte frem gjennem hans Samtale ved Siden af stor Livfuldhed og overlegen Forstand, den „attiske Urbanitet“, der udmærkede ham, Alt det forenede sig om at give et saadant Billede af en Personlighed, som man kun sjælden finder det hos en Mand i hans Stilling. Det synes næsten, som om medens Bernstorffs Aandskraft og Arbejdsdygtighed stedse holdt sig usvækket, hans Karakter efterhaanden har tabt nogle af sine skarpe Kanter, og navnlig den Heftighed er bleven mindre, som han undertiden maa høre ilde for i sine yngre Dage.

Men, kunde man sige, Bernstorff var tysk af Dannelse som af Fødsel; havde det ingen Indflydelse paa den almindelige Opfattelse af ham, maatte det ikke vække Anstød i den offentlige Mening paa en Tid, til hvis ejendommelige Træk for en ikke ringe Del netop Kampen imod Tyskeriet hørte? Ja ganske vist havde Bernstorff hørt til en afgjort tysk Kreds her i Landet, og han havde havt Ord for at være den mest fremragende Mand i det saa kaldte tyske Parti iblandt de Styrende i Modsætning til Mænd som Schack-Rathlou, Rosenkrantz o. a. Han, der var Stolbergernes Svoger og Lavaters Beundrer, og stod i Slægtskabs- eller Venskabsforbindelse med forskjellige Tyskere, slap ej hellere nogensinde den Traad, der knyttede ham til Tyskland; men ligesom han ikke i noget ydre politisk Spørgsmaal lod tyske Interesser indvirke paa sin Opfattelse af, hvad Rigets Vel

krævede, saaledes er det et tydeligt Vidnesbyrd om, hvor lidt han i tysk Aandskultur saa noget særlig herligt, at han, da han inden Regeringsforandringen af 14de April 1784 underhaanden blev anmodet om at nævne, hvilke Skrifter af den almindelige europæiske Literatur han vilde anbefale at gjøre Kronprinsen kjendt med, da aldeles overvejende nævnedes Skrifter af engelske og franske Forfattere¹). Det synes ogsaa, som om Bernstorff stedse kom den danske Literatur nærmere. Danske Skrifter vare tidt Gjenstand for hans Samtale, og Baden fortæller, at han bedømte dem med Smag, men altid i en vis „spørgende og ligesom raadførende Tone“; han søgte jævnlig at udvide sine Kundskaber i Dansk, uagtet han talte det meget godt, og det er et ret betegnende lille Træk, Baden fortæller om ham, at han undertiden spurgte om, hvad et eller andet tysk Kraftudtryk hed paa Dansk²). Sikkert er det i ethvert Tilfælde, at hans fremmede Fødsel i hans senere Aar aldrig kom til at træde imellem ham og Nationen, og at han stærkt traadte i personlig Berøring med Folk af de mest forskellige Samfundsklasser. Blev det end nu og da anført som en Fejl hos ham, at han trak for mange Udlandinge ind i Landet, saa var der dog i denne Tid kun én Mening om, at bedre Patriot end han fandtes hverken i Danmark eller Norge, og Ordførerne i Pressen for Fjendskabet imod Tyskeriet vare i fuldt Maal med om at beundre ham. Oven i Kjøbet fjærnedes han sig ved sine liberale Grundsætninger efterhaanden saaledes fra det hidtil saakaldte tyske Parti, at han efter den svenske Gesandt Ehrenheims Ord syntes ligesom paa ny at naturalisere sig i Landet³). „Det er“, siger Ehrenheim et andet Sted, „lykkets ham i den Grad, at hvis

¹) Historisk Tidsskrift III, 5, S. 449—450.

²) Baden: Kjøbenhavns Universitetsjournal for 1797.

³) Depesche fra den svenske Gesandt Ehrenheim af 27de September 1794.

man skulde dømme efter den Tone, der hersker iblandt Kjøbenhavns Borgere og hos Embedsklassen, vilde han ikke kunne fjærnes uden Fare for den almindelige Ro¹⁾.

Hvilket Gode var det ikke for den dansk-norske Stat i det Øjeblik, da Revolutionskrigens vældige Krisis brød løs i Europa, at have en Statsmand til Leder, der i den Grad formaaede at knytte Folket til sig, samtidig med at han nød en ubegrændset Tillid hos Landets Regent? Og hvilket endnu højere Gode var det ikke, at han særlig besad de Egenskaber, der behøvedes til at ride Stormen af, nemlig baade en urokkelig Karakterfasthed og tillige, som en af hans Samtidige træffende sagde om ham, et klart Blik for „hvor dybt Danmark stak, hvilke Søgange og Storme det kunde udholde, og naar det i Tide maatte mindske Sejl og gaa i Havn.“²⁾

Bernstorff nærrede ingenlunde velvillige Følelser imod den franske Revolution. Om han end i flere Henseender hældede til frisindede Synsmaader og var langt fra at sympathisere med Forholdene i Frankrig under „l'ancien régime“, var han dog af Princip stemt mod voldsomme Forandringer, og der var stedse ikke Lidet af Aristokraten ved ham. Men Bevægelsen i Frankrig fik allerede i 1789 meget snart et Sving, der vakte hans levende Uvilje; baade Pøbeloptrinene i Paris i Sommeren 1789 og maaske endnu mere Beslutningerne i den i konstituerende Forsamling den 4de August, da alle Særrettigheder bleve kastede overbord for at opstille en Lighed, der hidtil var ukjendt i det moderne Europa, forekom ham at pege i en farlig Retning. Det blev af den nysnævnte Ehrenheim i Slutningen af 1792 bemærket om ham, at han hældede stærkt til demokratiske Anskuelser, vel at

¹⁾ Depesche af 12te Januar 1794.

²⁾ Riegels: Brev til Gudenrath (1797). Om Bernstorffs Personlighed jvfr. Eggers: Denkwürdigkeiten aus dem Leben des Grafen A. P. Bernstorff (Kopenhagen 1800) og Nyerup: Bernstorffs Eftermæle (2det Bind 1799—1800).

mærke efter dette Ords Betydning fra Aaret 1789, ikke fra 1792, men at dette kun traadte frem i hans private Samtale, og at der derved fremkom en Modsætning imellem ham som Statsminister og som Privatmand, der gjorde det vanskeligt ret at blive klog paa ham¹⁾. Dette er dog næppe at forstaa anderledes, end at han kunde forsvare en Del af de Forandringer, der skete i Frankrig, og at han da under et Ordskifte med Mænd, som vare mere til Højre end han selv, undertiden er gaaet videre i sit Forsvar, end han ellers vilde være gaaet. At han i Virkeligheden skulde have samstemmet med, hvad man maa kalde det demokratiske Parti i Frankrig, selv blot fra Aaret 1789, strider baade med det Vidnesbyrd, hans Biograf Eggers har givet i Henhold til Samtaler med ham, og med bestemte Ytringer af ham selv. Jo mere den franske Revolution udviklede sig med sine Rædsler, desto mere modbydelig blev den ham, saa at hans Harme over dens Udskejelser, over at „Franskmændene gjorde sig selv til Barbarer“, godt kunde maale sig med deres Stemninger, der trindt omkring i Europa vare ivrige Talsmænd for, at det maatte være de andre Staters Opgave at gjøre en brat Ende paa alt dette Uvæsen. Men han lod ikke sine Følelser i denne Henseende faa Indflydelse paa den Politik, han fulgte; den maatte efter hans Skjøn alene bestemmes ved, hvad Danmarks Tarv krævede. Hvori dette bestod, søgte han at se med roligt, ædrueligt Blik; han kjendte ikke den Ængstelse for Smitte af de revolutionære Ideer, der mere end ét Sted i Europa stærkt paavirkede Regeringerne og drev dem til Krig mod Frankrig. Han holdt „de overdrevne Frihedsgrundsætninger“ for lidet farlige, da de ikke vilde trænge frem i andre Lande end i dem, der vare undertrykkede,²⁾ han havde en god Samvittighed i saa Henseende lige overfor Folket i Danmark

---

¹⁾ Schinkel-Bergman anf. St. III, 49 Note.

²⁾ Depesche til Stockholm af 17de Oktober 1792.

og Norge, og han var overtydet om, at det ikke havde Følelse af noget Tryk. Han saa heri rigtig.

Vistnok var der rundt omkring i den dansk-norske Stat, stærkest i Kjøbenhavn, begyndt en Del Røre ved den franske Revolution. Det sluttede sig til det Liv, der allerede iforvejen var vakt ved Drøftelsen af Landboforholdene og Kampen imod Tyskeriet. Ikke blot var det almindeligt at føle varm Deltagelse for Franskmændene under deres Krige imod Koalitionen, og baade i Kjøbenhavn og i Christiania gav Budskabet om franske Sejre Anledning til, at der blev holdt Gilder, hvor Ordet faldt noget frit fra Fleres Side. Men det hørte som bekjendt ogsaa til den gængse Tone i mange dannede Kredse, særlig mellem den yngre Slægt, at sværme for Revolutionens Ideer. Erindringskrifter af P. A. Heiberg, Rahbek, Steffens, Oehlenschläger, Mynster og Andre, der have oplevet hin Tid, vidne klart derom; men endnu stærkere faar man Indtrykket deraf ved den Masse af Tidsskrifter, der voxede op herhjemme i Slutningen af forrige Aarhundrede, dels voldsomme som f. Ex. Politisk-physisk Magazin, Samleren, Vækkeren, Jerusalems Skomager, dels mere moderate som Minerva, Tilskueren og Iris og Hebe. Det fattedes ikke paa mere eller mindre tydelige Angreb paa Rigets Forfatning. Snart blev det paastaaet, at det danske Folk ved Forfatningsforandringen 1660 kun havde tænkt paa at gjøre Kongemagten arvelig, og at Frederik III havde tillistet sig Enevælden, snart blev Staven brudt over det enevældige Kongedømme i og for sig. Malte Conrad Bruuns blasphemisk-modbydelige Skrift „Aristokraternes Katechismus“ er et Vidnesbyrd om, hvorvidt slige Angreb kunde gaa. De mest revolutionære udenlandske Skrifter bleve oversatte, endog Taler, der vare holdte til beundrende Ihukommelse af Ludvig XVI's Henrettelse, og disse meddeltes uden nogensomhelst Kommentar, der kunde vise, at Oversætteren dog ikke aldeles billigede

den Handling, som mindedes i den skjønne Tale, ja man træffer Oversættelser af Afhandlinger, hvor Satan indføres sigende: „Helvede behøver ikke at frygte, saalænge der gives Konger og Præster“; man finder fremhævet, hvorledes Robespierre har holdt „en demosthenisk skjøn og stærk Tale“, og hvorledes han er ulige bedre end sit Rygte, medens Pitt, den franske Revolutions farligste Fjende, skildres som Menneskehedens Fjende, som en anden Nero, eller som den, der kun kunde komme til Verden i et Aarhundrede, i hvilket Uhyrerne spillede deres for Efterverdenen utrolige Rolle. Om de Radikale herhjemme end ikke vovede med rene Ord at udtale Sympathi for Terrorismen, koquetterede de dog temmelig stærkt med den. En ængstelig Regering havde saa meget mere kunnet frygte for den revolutionære Smitte, som truende Smudsskrifter rettedes mod en Personlighed, der stod Kongehuset saa nær som Prins Carl af Hessen, der var gift med Christian VII's Søster Louise, og hvis Datter Marie Sophie Frederikke Kronprins Frederik ægtede i Aaret 1790. Han gjaldt for at have en uheldig Indflydelse paa Kronprinsen, hvis Forkjærlighed for Militærvæsenet han antoges at nære; hans Ledelse af Felttoget 1788 mod Sverige havde været meget uheldig, han gjaldt for at være en fuldblods Tysker, og han var vitterlig en stor Fjende af Tidens liberale Ideer. Da der i Foraaret 1790 var stærk Tale om, at Kronprinsen vilde ægte hans Datter, fandt man en Dag paa en Lygtepæl ved Slottet et Smædeskrift, hvori der udstødtes stærke Trudslers imod Kronprinsen, saafremt han vovede at ægte en Datter af Prinsen af Hessen, denne „Nationens Bøddel“, og hvori det hed, at ikke mindre end fire tusinde Mennesker i Kjøbenhavn vare bestemte paa at hænge den paa Lygtepælen, der vovede at raade Prinsen til et saa forhadrt Parti. Uvilje imod den hessenske Familie holdt sig i længere Tid, saa at Kronprinsessen først efterhaanden ved sin elskværdige

Personlighed kunde vinde den Kjærlighed og Højagtelse, som hun senere stedse bevarede.¹⁾

Men alt dette skræmmede ikke Regeringen, saalænge Bernstorff sad i den. Han, der var bittert stemt imod Carl af Hessen²⁾, havde næppe meget imod, at den almindelige Uvilje, denne var Gjenstand for, viste sig tydelig; og han saa nok af Stemninger hos det dansk-norske Folk, som langt opvejede det Farlige, der kunde ligge i de forskjellige revolutionære Udtalelser, og gjorde, at de for det meste maatte gjælde for tomt Rabalder. Der var nemlig i det Hele en stærk Hengivenhed imod Regeringen paa Grund af de Reformere, som havde fundet Sted i den senere Tid. Paa en virkelig smuk og rørende Maade lagde denne Følelse sig for Dagen efter Christiansborgslots Brand i Februar 1794, og man greb med Iver enhver Lejlighed til i de stærkeste Udtryk at prise Kongehuset, særlig naturligvis Kronprinsen, og tilligemed ham Bernstorff. Denne sidste hædredes endog mere end engang med Tilegnelsen af et Bind af et og andet af de Tidsskrifter, hvori man læser tydelige Vidnesbyrd om Sympathi for Revolutionen; man kan finde en Kantate til Ære for Kronprinsen under Benævnelsen Frederik den mageløse i samme Tidsskrift, hvor man umiddelbart efter træffer en af

1) De svenske Diplomaters Depescher fra disse Aar fremhæve stærkt Prins Carl af Hessens Mangel paa Popularitet. I den bekjendte Manderfelts Breve til Gustav III, som findes i det svenske Rigsarkiv, omtales den i Texten nævnte Pasquil.

2) Manderfelt, som for øvrigt ikke er meget paalidelig, fortæller i et Brev af 1ste Juli 1790, at Bernstorff havde udtalt sig for ham med stor Vrede om Kronprinsens Bryllup, da han frygtede, det kunde forøge Carl af Hessens Indflydelse, og at han havde fortalt ham, at han havde sagt til Kronprinsen, at „*si jamais l'inquiétude publique au sujet du prince de Hesse se réaliserait ou s'il entrerait dans le conseil et les affaires d'état*“, vilde han selv øjeblikkelig tage sin Afsked. Kronprinsen havde imidlertid paa den bestemteste Maade beroliget ham i denne Henseende.

P. A. Heibergs revolutionære Viser. Heiberg selv priste Kronprinsen som den, der „knuste Tankens, Bondens, Negrens Lænker“; Malte Bruun forenede i „Samleren“ Begejstring for Robespierre med at rose Kronprinsen som Frihedens Ven i Danmark, og ved Bernstorffs Død gjorde Bruun sig i den mest overstrømmende Lyrik til Talsmand for den almindelige Sorg ved sin bekjendte „Ode ved Bernstorffs Død“. Man var trods Frihedsværmerierne i det Hele gode „christianske“ Mænd, der forstode at forene „vor Christians og Frederiks Lov med Galliens Lovtaler“; Rahbek var ikke den eneste, som kunde lade sig rive hen af en republikansk Stemning til med pathetisk Højtidelighed at drikke paa Kronens Undergang og Frihedens og Fornuftens Sejr, men ved Siden deraf i videste Grad havde, hvad Tode kaldte den for de Danske ejendommelige Kongekjærlighed. Det var en lignende Sammensmeltning af Sværmeri for Kongehuset og Sympathi for den franske Revolution, der forbavsede en engelsk rejsende Dame, Miss Wolstonecraft, under hendes Ophold i nogle af de sydlige norske Kjøbstæder,¹⁾ selv om vistnok de revolutionære Ideer synes at have slaaet mindre Rod i Norge end i Kjøbenhavn²⁾. Hvad der stærkt virkede til, at man saa godt forenede det, som i Virkeligheden var saa forskjelligt, var at man ansaa Enevælden for at være en Gave, Folket i sin Tid havde betroet Frederik III, og man var overtydet om,

¹⁾ Letters written during a short residence in Sweden, Norway and Denmark by Mary Wolstonecraft (London 1796).

²⁾ Jacob Aal: Erindringer I, 25 (Christiania 1844). I et utrykt Brev til Johan v. Bülow, dateret Trondhjem 10de Juli 1793 (Manuskriptsamling i Sorø 36 e) skriver J. S. Møsting, at Stemningen her i det Hele er god, naagtet enkelte Mennesker naturligvis vanære sig ved demokratisk Tænkemaade. Om Stemningerne i Norge jvfr. L. Daae: Af Geheime-raad J. Bülows Papirer (Christiania 1864) og samme Forfatters Skrift: Det gamle Christiania (Christiania 1871) S. 221 ff.

at den store Masse af Folket endnu havde samme naturlige Fjende som Kongen, nemlig Adelen, og at Reformerne til „alt Borgerhelds og Borgerværds Fremme“ bedst kunde udgaa fra Tronerne. Derpaa havde man nylig set smukke Exempler, og man vendte med faa Undtagelser navnlig stedse tilbage til at juble over Trykkefriheden, som man med Stolthed fandt stemmende med, hvad der af den franske konstituerende Forsamling var fastsat derom i den ene af Artiklerne om Menneskerettighederne.

Det er endelig klart, at om Frihedssværmerierne end ikke sjælden vare vidtgaende, saa vare de tillige vidtsvævende og ubestemte; man krævede ikke bestemte Forandringer i Forfatningen, nej, et konstitutionelt Monarki syntes kun lidet at udmærke sig fremfor Enevælden; men man fantaserede i Viser og Afhandlinger Side op og Side ned om „Borgerret i lige Skaaler, Lys i Friheds fulde Straaler“, om Nordens frie Mænd, der ikke mere skulle være Trælle o. s. v. o. s. v. Talede man om enkelte Spørgsmaal, drejede det sig sædvanlig om de smaaligste Ting, og der blandede sig en Mængde Kjævlerier af den mest personlige intetsigende Natur med deri; Besættelsen af et eller andet ubetydeligt Embede, ja af en Theaterrolle satte Pennen i lige-saa stærk Bevægelse som Tidens store Spørgsmaal, og man kastede sig med samme Lidenskab over Privatkomedie, Kortspil og anden Klubkommers som over Drøftelsen af Trykkefrihedens Goder eller Pitts og Catharina II's Forbrydelser.

Ligesom disse forskellige Træk nu bringe den, der læser om dem, til tidt at ryste paa Hovedet ad et Røre, hvormed man helst vilde samstemme, saaledes maatte de dengang give det en for Regeringen temmelig uskadelig Karakter; og det Par Opløb, der i disse Aar fandt Sted i Kjøbenhavn som Posthusfelden og en Bevægelse imellem Haandværkerne i Sommeren 1794, vare altfor ubetydelige til, at de kunde vække nogen Statsmands

alvorlige Betænkeligheder. En Side var der vistnok af de revolutionære Ideer, der undertiden ængstede Bernstorff, nemlig Lighedsideerne. De maatte i og for sig forekomme en Mand med aristokratisk Synsmaade farligere end Frihedsideerne¹⁾, og det var vanskeligt for en Regering ved Liberalitet at holde dem nede, da de hang sammen med Meget i de sociale Tilstande, hvorover Regeringen ingen Magt havde. De vare fremdeles, i Følge Bernstorffs Mening, særlig farlige. „fordi de ved at trykke Alt ned til de laveste Klassers Standpunkt, smigre den store Mængde og anvise denne en farlig Rolle og Overlegenhed; naar den først engang er forført, er det vanskeligt at begribe, hvorledes man vil faa den bort fra en Illusion, der smigrer de naturligste Drifter.“ Ordenen mente han, vilde kun kunne bringes tilveje igjennem Ulykker og Ofre²⁾. Imidlertid kunde den daværende danske Regering siges netop at have virket ikke Lidet for større Lighed, og Lighedsideerne traadte her hjemme ikke frem paa en mere foruroligende Maade end Frihedsideerne; ja de mildnedes indtil en vis Grad ved et Selvbedrag, idet Mange saa stærkt glædede sig over, at Enevælden havde gjort Ende paa Adelsens politiske Magt, at de i Sammenligning dermed glemte de betydelige sociale Forrettigheder, denne endnu havde tilbage; de Raab, der fra nogle Sider bleve løftede mod disse, forsloge Intet herimod. Tidens Orm, den latterlige Rangsyge, var endelig et godt Værn mod Lighedsideerne. Regeringen lod derfor ogsaa i den Henseende rolig Tingene gaa deres naturlige Gang, idet Bernstorff hævdede, at man ikke skulde „trods Tidens Aand“, at man burde undgaa, hvad der kunde vække Nationens Uvilje, man maatte vide at forene stor Mildhed (*douceur*)

---

1) Han kalder i et Brev til Schack-Rathlou af 16de Oktober 1792 Lighedssværmeriet endog „*infiniment plus dangereux que la soif de la liberté*“. (Manuskriptsamling paa Ravnholt).

2) Depesche til Stockholm af 17de Oktober 1792.

med en høj Grad af Fasthed og nøje vogte paa Nationens Aand (*le caractère de la nation*)¹⁾. Det var for-gjæves, at ikke faa iblandt Adel og Hoffolk med Prin-sen af Hessen i Spidsen angreb Bernstorff som en „Sansculotminister“, klagede over, at det som en Følge af hans Higen efter Folkeyndest, vilde blot blive den al-mindelige Folkemening, der regerede, eller opfordrede Kronprinsen til at indskrænke det af Bernstorff fuld-stændig beherskede Statsraads Myndighed²⁾. Alle For-søg paa at rokke ham og hans Politik strandede paa Kronprinsens ubegrænsede Tillid til ham. Den dansk-norske Regering nøjedes efter hans Raad med at lade anlægge Sag imod Forfattere, der mentes at have over-traadt Lovene ved deres Skrifter; men der skete ikke noget Skridt til videre at hæmme Ytringsfriheden. Hvor lidt den tænkte paa at afsondre sig kinesisk imod Re-volutionens Smitte, viser et saadant Træk, som at den franske Moniteur, der ellers næsten allevegne var for-budt, frit kunde indføres i Danmark og Norge. Bern-storff tog ogsaa med Velvilje imod Tilegnelsen af nogle af de liberale Tidsskrifter og afholdt sig end ikke fra at stille sig i et venligt Forhold til yngre Mænd, om hvem det var bekjendt nok, at de i forskjellige Stykker sam-stemmede med Revolutionen, naar han forøvrigt til-troede dem Dygtighed. Han lod saaledes ifølge en An-befaling af Baggesen den unge J. K. Høst, der havde spillet en temmelig fremragende Rolle i hin Tids libe-rale Tidsskrifter, kalde til sig, underholdt sig levende med ham om Tidsaanden, og, medens han med stor Styrke gik løs paa de religiøse Fritænkere, erklærede han, at han holdt „de politiske Fritænkere“ for mindre farlige. Han lovede tilsidst at ville benytte Høst i en

---

1) Depesche til Petersborg af 22de December 1792.

2) Depescher fra Ehrenheim af 12te Januar og 20de Februar 1794.

diplomatisk Tjeneste, et Løfte, som hans faa Uger efter indtrædende Død hindrede ham fra at indfri¹⁾.

Bernstorff nærrede altsaa langt fra Frygt for Revolutionens Virkninger her hjemme, saa at han af den Grund skulde føle Kald til at kaste Danmark-Norge ind med i det reaktionære Korstog. Oven i Kjøbet vidste han, at Stemningen afgjort var imod en saadan Krig, og at denne, uden at bringe den dansk-norske Stat nogensomhelst Fordel, kun vilde ødelægge dens ringe Pengekræfter og virke meget fordærveligt paa dens Handel.

Som vi have sét, var Spørgsmaalet om en Koalition imod Frankrig i Sommeren 1791 begyndt at komme stærkt paa Bane, og skjønt den dansk-norske Regering ligesaa lidt som den svenske havde modtaget den Opfordring, som Kejser Leopold udsendte til forskjellige Magter fra Padua, slap den ikke for snart at komme under et Tryk i denne Henseende. Catharina II lod nemlig i de første Dage af September 1791 sin Gesandt i Kjøbenhavn, Krudener, forelægge Udkast til en Deklaration, som hun mente, skulde offentliggjøres i Frankrig i samtlige Staters Navn i det Øjeblik, de begyndte Kampen imod den derværende Tingenes Orden.²⁾ Om trent paa samme Tid nærrede Gustav III en besynderlig Mistanke om, at Udsendinge fra den franske Nationalforsamling ophidsede de Danskes indgroede Had imod Sverige, og denne Mistanke styrkedes ved Rygter om Rustninger i Danmark og Norge, som han med Urette satte i Forbindelse med Planer, den dansk-norske Regering skulde have om at angribe Sverige. Han lod derfor sin Chargé d'affaires i Kjøbenhavn, Ehrenheim, gaa den dansk-norske Regering paa Klingen for at prøve dens Stemning med Hensyn til Revolutionen.³⁾ Allerede

¹⁾ J. K. Høst: Erindringer (Kjøbenhavn 1835) S. 46.

²⁾ Depesche til Petersborg af 10de September 1791. Det er vistnok dette Deklarationsudkast, der omtales hos Schinkel-Bergman II S. 319.

³⁾ Breve fra Gustav III til Ehrenheim af 29de Juli, 9de August,

den Form, som den russiske Regering brugte, stødte Bernstorff, fordi Danmark-Norge aldeles ikke blev sat ind i de Forhandlinger, som Rusland havde drevet med forskjellige Magter om Sagen; Kejsrerinden lagde sin Mening for Dagen med en paafaldende Lidenskabelighed,¹⁾ og det saa ud, som om hun mente, uden videre at kunne raade over den dansk-norske Regering. Men Bernstorff svarede afslaaende, om end under en undvigende Form, idet han iblandt Andet fremhævede, at Danmark-Norge ikke kunde udsætte sig for at maatte afbryde sin Handel paa Frankrig, med mindre alle andre handlende Stater i Europa gjorde det samme. Dette var han overtydet om, vilde ikke ske, da England havde erklæret at ville forholde sig fuldstændig neutralt.²⁾ Bernstorff var saameget mere utilbøjelig til at følge Ruslands Fane i denne Sag, som det var hans Opfattelse, at de fremmede Magter endnu ikke havde nogensomhelst Ret til at blande sig i de franske Forhold og dømte aldeles skjævt om dem. Man maatte efter hans Sysmaade vel huske paa, at det ikke gik an at opfatte den franske Nationalforsamling som Repræsentation for et oprørske Folk. „Det er, ytrer han derom, den franske Konge selv, der har sammenkaldt Stænderne, han har stadfæstet Forsamlingens Beslutninger, han har endog umiddelbart, førend han rejste bort fra Paris, anerkjendt en stor Mængde af de Forandringer, der vare foretagne.

13de og 16de Septbr., 18de Oktober 1791; L. Daae: Af Geheimeraad J. Bülow's Papirer S. 68 ff. — Depesche til Stockholm af 24de Septbr. 1791.

1) Brev fra Bernstorff til Schack-Rathlou af 20de Septbr. 1791, hvori det hedder: Kejsrerinden kræver bestemt, at Ludvig XVI's Sag skal erklæres for at være alle europæiske Fyrsters ... og hun er i en saa ophidset Stemning, at selv den mindste Modstand — om det saa blot er et Haab eller et simpelt Skjøn, der fremsættes — forbitrer hende i en Grad, hvorom „*la passion seule peut avoir une idée*“.

2) Depescher til Petersborg af 10de September og 25de Oktober 1791.

han antager nu paany Forfatningen, som man har forelagt ham, og han kan ogsaa gjøre det, fordi hans Person er bleven erklæret ukrænkelig. Kongedømmets Arvelighed bleven opretholdt og en senere Revision af Forfatningen stillet i Udsigt“. Vistnok fandt Bernstorff, at der var uendelig meget at udsætte paa Nationalforsamlingens Færd, og at der var mange Fejl ved den nye Forfatning; men det vilde være uretfærdigt, sagde han, i alle Henseender at anse den for slettere end den ældre Forfatning, hvis Brøst havde været iøjnefaldende, og som vitterlig havde maattet ændres; der behøvedes ogsaa kun nogle faa Forandringer, som maaske kunde finde Sted ved en senere Revision, for at gjøre Kongens personlige Myndighed ligesaa stor, som den var, medens den var indskrænket (*genée*) ved Parlaterne og den høje Adel. Naar den russiske Kejserinde var i saa høj Grad forbitret over det Princip, der var slaaet fast ved den franske Forfatning, at Souveræneteten uforanderlig tilkommer Folket, saa var hendes Opfattelse ensidig, man behøvede ikke at se det i et saa grelt Lys. „Endelig“, sagde han, „er det i alle europæiske Fyrsters egen Interesse, at den Grundsætning fastholdes, at enhver Nation kan give sig sin Forfatning og styre sig selv, uden at andre Magter have Ret til at blande sig deri. Ingen har stærkere hævdet dette Princip end Kongen af Sverige“. Han mente særlig, at Gustav III spillede et farligt Spil ved at optræde saa skarpt imod den Frihedsaand, der viste sig i Sverige. „Det er farligt“, sagde han, „at erklære den aaben Krig; det er min Overbevisning, at det baade vilde være uretfærdigt og skadeligt at gjøre det; Souverænerne forbundt gjensidig at sikre hinanden deres Magt, hviler, saavidt jeg kan se, paa et Selvbedrag. Sikkerheden for Forfatningerne bør være i Undersaatternes Hjærter og i Regeringens Maadehold. Enhver anden er enten betydningsløs eller ødelæggende“. Hvad vilde man saa endelig udrette; man talte nok om en Koalition af samtlige

Europas Fyrster imod Frankrig; men en Forbindelse af saa kæmpemæssige Dimensioner vilde være en fuldstændig Chimære; Bernstorff vidste altfor godt, hvorlidt de forskellige Magters Interesser faldt sammen, til at han skulde tro paa Enighed; ja han havde allerede Tvivl om, hvorvidt selve Catharina II. naar det kom til Stykket, vilde støtte Gustav III's Planer.¹⁾

Naar Bernstorff saa stærkt brød Staven over Paastanden om at have Ret til at blande sig i de franske Sager, hang dette sammen med, at Ludvig XVI den 16de September 1791 underskrev den ny franske Forfatning, efter at han allerede tidligere foreløbig havde aflagt Ed paa den. Den maatte altsaa gjælde for at være bleven til paa fuldstændig lovlig Maade, og Undersøgelsen om, hvorvidt Kongen med let Hjærte var gaaet ind paa den eller ikke, hørte ingensteds hjemme. Heldigvis var Bernstorff ikke den eneste, som saa Stillingen paa denne Maade. Uagtet nemlig den franske Konges farlige Stilling havde bragt Kejser Leopold og den preussiske Konge Frederik Vilhelm II til at nærme sig hinanden i Sommeren 1791, og disse Fyrster den 27de August i Pillnitz havde udstedt en Erklæring om, at Ludvig XVI's Sag maatte gjælde for alle europæiske Souveræners fælles Sag, greb ingen af dem, mindst maaske Kejseren, gjerne til at gennemføre denne Sætning med Vaaben i Haand. De havde i selve Erklæringen udtalt, at de strax vilde udfolde al nødvendig Kraft, saa fremt de andre Magter, til hvem de havde henvendt sig i denne Sag, vilde samvirke med dem for at skaffe den franske Konge hans Frihed igjen. Men Enhver vidste dengang, at England ikke vilde have at gjøre med nogen Indblanding i Frankrigs Forhold,

---

¹⁾ Om Bernstorffs Opfattelse se Depescher til Petersborg af 10de September og 5te November 1791 og navnlig til Stockholm af 24de September 1791.

saa at de tvende Fyrster ved den tilføjede Indskrænkning havde holdt sig en Udvej aaben til Intet at gjøre, hvis de maatte vælge dette. Da nu Kejser Leopold desuden blev foruroliget ved Tanken om Catharina II's aabenbare Hævnplan imod Polen, gav Efterretningen om, at Ludvig XVI havde underskrevet den franske Forfatning, ham en velkommen Lejlighed til at slippe for den fatale Revolutionssag, og han meddelte i Noter til forskjellige Magter sin Opfattelse af, at nu, efter at den franske Konge havde underskrevet Forfatningen, var der ikke mere Grund til fælles Optræden mod Frankrig. Den preussiske Konge sluttede sig hertil, og saaledes slap Danmark-Norge fra den Kant for et Tryk, der ellers næppe vilde være udeblevet.

Men Catharina II og Gustav III delte ingenlunde denne Synsmaade, og den Ulyst, Danmark-Norge havde vist til at lade sig drage ind i Krigen, syntes let at kunne gjøre dets politiske Stilling endnu vanskeligere lige overfor dem, end den var det iforvejen. Medens Sverige og Rusland siden Freden ved Werelä havde nærmet sig hinanden, var Danmark kommet til at staa temmelig isoleret. Alle de Efterretninger, som Regeringen i Kjøbenhavn i den sidste Tid havde modtaget om Gustav III's Stemninger, gik ud paa, at han higede efter at hævne sig paa Grund af den Hjælp, som den havde ydet Rusland under hans sidste Krig med denne Stat. Det er ikke muligt at tænke sig værre Skjældsord om et Folk end dem, han og hans Venner, som f. Ex. Armfelt, brugte, naar de talte om de Danske, „disse Tiggere, for hvem Intet var helligt, naar de kunde udrette noget ved Falskhed og vanærende Handlinger“. ¹⁾ Til denne Haan føjede de Rænker for at ophidse Nordmændene imod Regeringen i Kjøbenhavn; Armfelt selv søgte fra Vermeland, hvor han tog Ophold i Begyndelsen af 1790, at knytte Forbindelser i Norge, og foruden

---

¹⁾ Brev fra Armfelt til Gustav III af 21de Juli 1791.

forskjellige andre Emissærer benyttede Gustav III i Vinteren 1790—91 forunderligt nok hertil ogsaa den siden saa navnkundige engelske Søofficér Sidney-Smith, som havde faaet Hengivenhed for ham under den svensk-russiske Krig.¹⁾ Fra først af havde han heller ingen Plads for Danmark-Norge i de Planer, han i Sommeren 1791 havde udkastet med Emigranternes Førere til en Koalition imod Frankrig: thi han ønskede det ikke med i et Forbund, der forhaabentlig skulde have glimrende Resultater og navnlig kaste Glaus over ham selv. Naar han senere henvendte sig til den dansk-norske Regering med Spørgsmaal om dens Stemninger med Hensyn til Revolutionen, var dette dels, som ovenfor antydet, for at føle den paa Tænderne, dels rimeligvis en Følge af, at han saa, at Rusland ikke gjerne vilde holde Danmark-Norge borte fra det store Foretagende. Iøvrigt var der heller ikke noget varmt Forhold inellem Regeringerne i Kjøbenhavn og Petersborg. Ligesom Catharina II var vred over, at den dansk-norske Regering havde gjort alt for Lidet for hende under hendes Krig med Gustav III, saaledes mente hun, at den ikke havde vist Iver nok for hendes Sag under de Forviklinger, som hun i det sidste Par Aar havde havt med England og Preussen. Nu endelig gav den hende Afslag paa hendes Opfordring til at deltage i Indblandingen i de franske Sager. Det maatte gjøre Forholdet endnu mere koldt. Paa et saadant Tidspunkt kunde det ikke være den dansk-norske Regering behageligt at se Catharina II og Gustav den III slutte den tidligere omtalte Alliance paa Drottningholm den 19de Oktober 1791, og et Brev af 30te December til Kejserinden, som Bernstorff affattede og Christian VII underskrev, indeholdt under

---

¹⁾ Se Armfelts Autobiografi i „Handlingar rörande Sveriges historia“ II, S. 35; L. Daae: Af Geheimeraad Bülow's Papirer S. 39 ff.; flere Skrivelser fra A. P. Bernstorff til Stiftamtmand Fr. Moltke i Christiania.

en høflig Form paafaldende stærke Bebrejdelser imod hende, fordi hun ved denne Alliance havde krænket Danmarks Tarv. Det virkede ikke til at stemme hende bedre.¹⁾ Imidlertid havde Catharina II næppe ondt i Sinde imod Danmark-Norge. Om hun og hendes Ministre end plagede det med anmassende Fordringer og Bebrejdelser, hørte det dog til de fasteste Grundsætninger i hendes politiske System ikke helt at støde det fra sig. Derfor havde hun ogsaa under Allianceforhandlingen ladet foreslaa Gustav III, at Danmark skulde optages i Forbundet, og hendes Gesandt i Stockholm erklærede rent ud, at Rusland ikke vilde indlade sig paa Skridt, som Gustav foreslog, skulde gjøres for at tvinge Danmark til at opgive Forbindelsen med Norge og isteden derfor tage imod Oldenborg og Delmenhorst. Men lige overfor Gustavs bestemte Vægning maatte hun frafalde Tanken om at faa Danmark med, og hun synes unægtelig ikke at have fastholdt den med Styrke.²⁾

Uagtet denne Traktat ingeniunde var efter den dansk-norske Regerings Hoved, blev den ikke skræmmet ved den. Hvad enten den var overtydet om, at Catharina II, naar det kom til Stykket, ikke vilde den noget ondt, eller den har stolet paa, at den, om saa skulde være, vilde kunne regne paa Englands Hjælp, som dengang stod paa en yderst spændt Fod med Rusland, saameget er sikkert, at den viste ingen alvorlig Uro; og dens fortsatte Ulyst til at have noget at gjøre med de russisk-svenske Planer om en Indblanding i de franske Sager er et Vidnesbyrd om, hvorlidt den ansaa Faren fra Øst for at være saa stor, at den derfor skulde ofre sine Grundsætninger og Interesser i andre Henseender. Heller ikke viste den

¹⁾ Brev fra en russisk Statsmand af 5te Febr. 1792 (Gehejmearkivet): *Le Danemarck est plus mal ici que jamais . . . ce qui provient en partie d'une lettre qu'on a fait écrire à l'imperatrice par le roi.*

²⁾ Brev fra Franc til Gustav III af 2den Juli 1791.

overdreven Iver for at komme med i det svensk-russiske Forbund, da den snart efter blev opfordret dertil. Den russiske Regering lod nemlig i Vinteren 1791—92 sin Gesandt i Kjøbenhavn meddele den sin Forbundstraktat med Sverige og mundtlig indbyde den til at tiltræde, med Tilføjelse af, at ogsaa den svenske Konge ønskede det, idet han i denne Henseende var gaaet ind paa Ruslands Synsmaade. Regeringen i Kjøbenhavn blev forbavset ved at høre dette, da den med Grund troede at vide,¹⁾ at Gustav III afgjort havde vægret sig ved at have Danmark-Norge med i Forbundet. Den var derfor mest tilbøjelig til at tro, at det ikke var alvorlig ment fra Ruslands Side, men anlagt paa at prøve, hvorledes den var stemt. Den hørte ej heller et Ord derom fra svensk Side, og uagtet den erklærede sig villig til at tiltræde Forbundet, viste den sig slet ikke ivrig for Sagen; hvis de andre Magter ikke opfattede det som en Fordel at have den med, fik det være, den vilde selv ikke røre sig videre derfor.²⁾

¹⁾ Schinkel-Bergman II, Side 168 og 178. Hermed stemmer, hvad den dansk-norske Chargé d'affaires i Stockholm, P. H. Friman indberetter den 25de Oktober 1791 som Noget, han véd „avec certitude“, og den endnu fyldigere Meddelelse, Gesandten sammesteds, C. F. Reventlow giver i en Depesche af 25de Maj 1792. Ogsaa ændrede den russiske Regering snart sine Ytringer og paastod, at disse kun skulde opfattes som fremkaldte af Lyst til at faa Danmarks Stemninger at vide, for at den kunde bringe Sagen paa Bane for den svenske Konge og siden gjøre Danmark et formelt Forslag om at tiltræde; se Depesche fra den dansk-norske Gesandt i Petersborg, N. Rosenkrantz af 17de og 31te Januar 1792. Hos (Crusenstolpe) Portefeuille utgiven af författaren til skildringar ur det inre af dagens historia, I 150, (Stockholm 1837) angives i den der meddelte „Berättelse o. s. v.“ Frygt for Danmarks vante Afhængighed af Rusland som Gustav III's Grund til ikke at ville have det med. Den danske Regering opfattes der som ivrig efter at tiltræde.

²⁾ Depescher til Stockholm og Petersborg fra 17de December og følgende Tid indtil Marts 1792.

Stillingen var saaledes i Begyndelsen af 1792 skiftet forunderlig om i Sammenligning med, hvad den havde været faa Aar iforvejen. Det var nu Rusland og Sverige, der stode hinanden nær, medens Danmark-Norge var isoleret. Der var noget uvejrsgtigt i Forholdet, modsatte Synspunkter gjorde sig gjældende, og noget af det, der stærkest virkede til at forene Sverige og Rusland og derimod stille Danmark-Norge afsondret fra dem begge, var den forskjellige Opfattelse af den franske Revolution. Det saa ud, som om der herigjennem kunde komme alvorlige Forviklinger. Netop i Begyndelsen af 1792 var Krig imellem Frankrig og flere af Fastlandsmagterne uundgaaelig. Hvorledes vilde det da stille sig med de nordiske Magters Politik, hvorledes vilde særlig Forholdet blive mellem Gustav III og den dansk-norske Regering? Den ene havde hidtil vist sig ligesaa ivrig for at kæmpe imod Revolutionen, som den anden for at holde sig udenfor Krigen. Maatte der ikke herved komme en ny Grund frem til Uvilje, ja endog til Fjendskab? Det syntes uundgaaeligt; men da blev Gustav III den 16de Marts rammet af det Skud, der den 29de voldte hans Død.

II.

Forholdet mellem Danmark-Norge og Sverige efter Gustav III's Død. — Begge disse Staters Stilling under den begyndende Koalitionskrig indtil Ludvig XVI's Henrettelse.

Gustav III's Mord forandrede Sveriges Stilling baade til den franske Revolution og til dets Naboer. Vel beholdt hans Broder, Hertug Carl af Sødermanland, der som Regent overtog Landets Styrelse for den umyndige Konge Gustav IV, i Førstningen de samme Mænd i Raadet, der havde beklædt denne Stilling i Gustav III's

sidste Dage, og man kunde forsaavidt vente, at han vilde fortsætte dennes Politik. Men han var langt fra at føle sin Broders begejstrede Higen efter at styrte Sverige ind i Krigen imod det revolutionære Frankrig. Som han var ulige mindre begavet end Gustav III, saaledes havde han Intet af den fantastiske Stræben efter det Store og Æventyrlige, der havde udmærket denne; hvad der for Gustav III havde staaet som en Gjenoptagelse af Gustav Adolfs Rolle, om end paa et andet Omraade, var i hans Øjne et Don Quixotesk Foretagende. Han saa fremdeles, at Sveriges Finanser vare ødelagte; han mente, at Landet først og fremmest trængte til Fred for at komme sig efter de Saar, som den sidste Krig havde slaaet; og han kunde ikke være i Tvivl om, at den almindelige Stemning hos Svenskerne var imod en saadan Krig.

Strax efter Gustav III's Død havde Regenten, om end med Varsomhed, ladet Catharina II se, hvor lidt han tænkte paa at følge sin Broders Spor, idet han i et Memorandum erklærede hende, at han som en Følge af den nylig indtrufne grusomme Begivenhed var i en Stilling, der ikke tillod ham at fuldføre Gustav III's Planer i deres Helhed. Han vilde vistnok vedblive sammen med hende at overveje de Skridt og Udtalelser, som Frankrigs nærværende Stilling kunde gjøre ønskelige, men Forholdene forhindrede ham fra at kunne sende en saa betydelig Tropestyrke bort fra Sveriges Grænser som den, der var udset dertil af den afdøde Konge. Catharina II svarede ikke imødekommende, idet hun lod sin Ambassadeur i Stockholm, Stackelberg, d. 29. Maj 1792 overrække et Memorandum, hvori hun paa sin Side erklærede, at da hun havde grundet sine Skridt paa de af Kong Gustav III gjorte Forslag, kunde hun ingenlunde opgive sin Fordring paa Sveriges materielle Medvirken, men hun var dog tilbøjelig til at lade dennes Størrelse rette sig efter Forholdene. Hun vilde altsaa nøjes med, at den svenske Regering lod 8000

Mand sætte over til Tydskland for der at forene sig med et Korps paa 15,000 Mand, som hun vilde sende derhen af de Tropper, hun havde staaende i Polen.¹⁾ I Virkeligheden var det mindst af alt Catharinas Plan for Øjeblikket at deltage energisk i Kampen imod Frankrig, og hun havde selv i December 1791 sagt til en af sine Fortrolige: Jeg bryder mit Hoved for at faa Kabinetterne i Wien og Berlin indviklede i de franske Sager. Det er mig af Vigtighed at se dem have nok at tænke paa, for at jeg selv kan have frie Hænder; jeg har endnu saa meget at gjøre, der ikke er bragt til Ende, og de maa være optagne af andre Sager for ikke at hindre mig.²⁾ Særlig tænkte hun paa at faa Forholdene i Polen ordnede efter sit Tykke; og hun mente, at hun, naar hun selv hyklede Iver for Krigen imod Revolutionen, lettest vilde faa de tyske Magter til at vende sig imod Frankrig og lade hende have frit Spillerum bag dem. Maaske ønskede hun tillige at prøve Stemningen hos den svenske Regering. Gustav III's Død havde sikkert berørt hende ilde; til Hertug Carl nærrede hun iforvejen en afgjort Mistillid, men hun havde dog Haab om, at det nære Forhold, hvori hun var kommen til Gustav III, ogsaa efter hans Død kunde bruges til at skaffe hende Indflydelse i Sverige. Hendes Ambassadeur i Stockholm, Stackelberg, satte sig i nøje Forbindelse med de Mænd, der havde staaet Gustav III nær, og det var af forskellige Træk umiskjendeligt, at Kejserinden ønskede at gjælde for at have overført sit Venskab for den afdøde Konge paa Sønnen, og at hun vilde anses for paa en Maade at være dennes Beskytterinde, som nok skulde vide at sikre ham imod, at Nogen gjorde Indgreb i hans Rettigheder.³⁾

---

¹⁾ Manderström anf. St. S. 17.

²⁾ Smitt: Suworow und Polens Untergang (Leipzig und Heidelberg 1858) II, 359.

³⁾ Depescher fra Stockholm af 6te April og 12te Oktober 1792.

Men hvis hun havde haabet, at Traditionen fra Gustav III's Tid endnu skulde have nogen Magt, blev hun skuffet. thi hendes Opfordring blev besvaret paa en undvigende Maade, der var saa godt som et Afslag. Hermed var Sveriges Neutralitet under Krigen foreløbig slaaet fast, om end Regenten i nogen Tid lod det se ud, som om han havde Interesse for Kongedømmets Sag i Frankrig. Baade Regeringen og Folket i Sverige ønskede, at der kunde blive fulgt en fredelig Politik udadtil; men uheldigvis fik Sverige ikke Lov til rolig at skjøtte sine egne Sager.

I Sommeren 1792 bleve Gustav III's Venner og ivrige Tilhængere efterhaanden fjærnede fra de høje Stillingen, de beklædte. Regenten havde kun oppebiet et gunstigt Øjeblik dertil; han saa i dem hemmelige Fjender, og, som han skrev til sin Ven, Reuterholm, han længtes efter at slippe for „de Skjælmer og Mordere, der omgave ham“. Den fornemste Plads i Regeringen tilfaldt nu Baron Fr. Sparre, der blev Rigskansler; men den vigtigste Rolle fik den nysnævnte Baron Reuterholm, en af Gustav III's bitreste Fjender, hvem Hertug Carl havde kaldt hjem fra Italien, hvor han opholdt sig paa en Udenlandsrejse. Uagtet han efter Navn kun blev Præsident i Kammerrevisionen, var han dog under hele Regentskabet afgjort den, der styrede Sverige, hvorfor man snart har kaldt ham Storviziren, snart Sveriges Enevoldsherre eller dets „Kardinal Dubois“. Den Modsætning, som under Gustav III's Regering havde gjort sig stærkt gjældende mellem hans Venner og hans Modstandere, traadte ogsaa frem nu, saa at to Partier stode fulde af Had ligeover for hinanden. Det var en Partimodsætning, ulige mere truende end nogen af de Modsætninger, som Danmark dengang kunde opvise, og den var saa meget desto farligere, som Rusland blandede sig deri. Men hvilken Forskjel fra tidligere Tid? Dengang havde Rusland støttet Frihedstidens Venner, nu var det Gustav III's Venner, med hvem det holdt

sammen, medens Regeringens vigtigste Mænd repræsenterede Frihedstidens Minder.

Her er ikke Stedet til at gaa ind paa de Planer, man har tillagt Reuterholm. Vi ville blot fastholde, at Regeringen til Ruslands og Gustavianernes store Harne antog et mere frisindet Præg, saaledes som det strax viste sig ved dens Trykkefrihedslov af 11te Juli 1792. Med Bram blev det her fremhævet, hvorledes Regenten af Agtelse for Svenskernes og Menneskehedens hellige Rettigheder skjænkede Folket Trykkefriheden igjen, og man glemte ikke at minde om, at man gav denne Lov „paa en Tid, da de fleste af Europas Regenter kun tænkte paa at værne om deres Troner ved at opkaste nye Forskansninger mod Folkene.“ En vis Sympathi for Revolutionen er umiskjendelig heri, og Regeringen gjaldt i den følgende Tid for at nærme sig til Frankrig, selv efter at dette i September var blevet Republik. Der var et venskabeligt Forhold imellem de Styrende og det franske Sendebud Verninac, uagtet de ikke dristede sig til formelig at anerkjende ham som Gesandt, og offentlige Udtalelser af den franske Udenrigsminister tydede paa, at man i Frankrig holdt den svenske Regering for velsindet. Dennes egentlige Grund til at nærme sig til Frankrig var imidlertid ikke Lyst til at gjøre Propaganda for Revolutionen, men slet og ret Ønsket om at faa Subsidier af Frankrig. Finanstilstanden var slet, Gustav III havde haft megen Gavn af de Penge, som han i sin Tid havde faaet fra Frankrig, og Regeringen saa sig med Længsel om efter Midler til at skaffe Sverige større Modstandskraft, da den snart kom paa spændt Fod med Rusland. Det var den ikke hyggeligt at se Stackelberg staa i levende Forbindelse med dens Fjender og gjøre, hvad han kunde, for at skræmme Regenten til at slutte sig nærmere til den russiske Politik. Under denne voxende Spænding holdt den det for at være af uvurderlig Betydning, om den kunde faa Penge fra Frankrig, vel at mærke, saa-

ledes at den ikke lovede dette andet end at ville forholde sig neutral. Det var en mislig og vanskelig Politik, paa samme Tid at ville være neutral og dog faa en krigførende Magt til at udbetale sig Penge; men Regeringen havde modtaget en meget uheldig Arv fra Gustav III, dels ved Finansnøden, dels ved den Indflydelse, Rusland havde paa hans ivrige Tilhængere. Stillingen krævede en sjælden Forening af Takt og Fasthed hos de Styrende, og kan man end langt fra rose den Maade, hvorpaa de søgte at klare Skjærene, vilde det være uretfærdigt at nægte den Opgaves Vanskelighed, der var stillet dem.

De frisindede Grundsætninger, som Regentskabet strax havde lagt for Dagen, havde ikke været uden Virkning; Trykkefrihedsloven og maaske særlig de Motiver, der vare stillede i Spidsen for den, maatte let opfattes som en Anvisning til at gaa videre i den Retning, og der var Stemning nok til at følge denne; thi baade i Stockholm og i begge Universitetsstæderne fandt de revolutionære Ideer varme Tilhængere. Ja, i de første Dage af Aaret 1793 kom det ved en tilfældig Aaledning til et formeligt Opløb i Stockholm. Ved at se denne tiltagende Gjæring blev Regeringen bange, især da den havde grundet Mistanke om, at det gustavianske Modparti og Stackelberg havde Fingre med i Spillet for at fiske i rørt Vande. Trykkefriheden blev beskaaren, og navnlig efter Januaropløbet skete der et fuldstændigt Omslag i Reuterholms indre Politik.¹⁾ Men fordi det nu var forbi med Regeringens Liberalisme, var dens Uvilje mod Rusland ikke bleven mindre, og den viste, ved at kræve Stackelbergs Fjernelse, hvorlidt den havde Lyst til at rette sig efter Kejserindens Ønsker. Paa den anden

¹⁾ Om Sveriges indre Tilstande under Regentskabet henvises foruden til Schinkel-Bergman III, ogsaa til Sturzenbecker: Reuterholm (1862) og til B. E. Malmström: Grunddragen af Svenska vitterhetens historia 4 Delen (Ørebro 1866—68).

Side blev Tanken om at nærme sig Frankrig fastholdt; Staël-Holstein, der tidligere havde været Gustav III's Ambassadeur i Paris, men var bleven kaldt tilbage af denne, fordi han kjendelig var smittet af Revolutionens Ideer, var i December 1792 bleven sendt til Paris for hemmelig at underhandle med Republikens Regering om Subsidier, og man havde Opmærksomheden stærkt henvendt paa, hvad denne Rejse vilde føre til. Men Staël havde tillige det Hverv at lægge Rejsen over Kjøbenhavn og der prøve den danske-norske Regerings Stemning.

I og for sig følte Hertug Carl ikke større Velvilje for Danmark, end hans Broder havde havt. Da A. P. Bernstorff, unægtelig temmelig uforsigtigt, ytrede til den svenske Chargé d'affaires i Kjøbenhavn, Ehrenheim, at Regentskabets Ordning i Sverige stred imod, hvad Enkedronning Sophie Magdalene kunde gjøre Krav paa, og at det gjerne kunde blive en Partisag i Sverige, var det nok til at faa Hertugen til at istemme den vante Tone fra Gustav III's Tid. „Disse lumske Insinuationer, skrev han (27de April) til Ehrenheim, ere et nyt Vidnesbyrd om den lave og hadefulde Politik, som altid har givet Danmark Mod til at skade os, naar det har troet at kunne gjøre det uden Fare for sig selv, en Politik, som for længe siden har paadraget det danske Kabinet vor Foragt.“ — Hertugen saa allerede i Tanken et hemmeligt Rænkespil sat i Scene fra dansk Side, og talte om, at hvis det skete, vilde det gjælde som en Krigserklæring, men man skulde nok sejre over en „trolös granne“. I god Samklang med denne Opfattelse, udtalte han i Maj 1792 i en Skrivelse til Ehrenheim sin Ulyst til at slutte nærmere Forbindelse med Danmark, „hvis svage Styrelse, smaa Hjælpekilder og fejge Handlemaade kun vilde volde Sverige Forlegenheder“¹⁾. Men Forholdenes

¹⁾ Schinkel-Bergman III, S. 305.

Magt gjorde sig gjældende paa en tvingende Maade; det var vitterligt, at den dansk-norske Regering ikke for Øjeblikket stod i nøje Forhold til Rusland, og at den havde afvist Opfordringerne til at deltage i Krigen imod Frankrig. Intet syntes da naturligere end at prøve paa, om man ikke kunde finde en Støtte hos Danmark; man følte Trang til al den Sikkerhed, man kunde faa. Var den dansk-norske Regering nu tilbøjelig til at tage imod den Haand, der saaledes blev rakt frem?

Man havde i Kjøbenhavn strax set, at Gustav III's Død havde skabt en stor Forandring i de nordiske Rigers gjensidige Stilling, og uagtet Hof og Ministre i Følge Ehrenheims Indberetning viste en taktfuld Holdning ved Budskabet om den uventede Begivenhed, kunde Regeringen kun holde det for en Lykke ¹⁾, at den var bleven befriet for en bitter Fjende. Gustavianerne beklædte endnu høje Stillinger og havde stor Indflydelse, Mænd som Armfelt, Taube, Toll og Ruuth nærede ikke bedre Følelser mod Danmark nu end tidligere, og Regentens Stemning i den Henseende var ingen Hemmelighed; men den dansk-norske Regering følte sig tryk, da den mente, at Sverige ved selve Forholdene vilde blive nødt til at følge en anden Politik end den Gustavske. Den forholdt sig derfor rolig afventende, idet den var rede til at stille sig i et venskabeligt Forhold til den svenske Regering, saasnart denne ønskede det. „Det synes, skrev Bernstorff til Schack-Rathlou, som om Forsynet har vist Vejen til en Gjenoprettelse af Roligheden.“ En Etiquettetvist i Anledning af, at Gustav IV, saaledes som hans Fader allerede i Aaret 1789 havde ladet ham gjøre, antog Titel af Arving til Danmark foruden den ældre gottorpske Titel Arving til Norge, fremkaldte

---

¹⁾ Werlauff har derfor vistnok Ret, naar han i sine „Efterladte Optegnelser“ (Historisk Tidsskrift IV, 4, 330) omtaler, at man i Kjøbenhavn med Tilfredshed erfarede Gustav III's Død.

et mindre venligt Ordskifte mellem de tvende Hof-fer, men endte i Løbet af et Par Maaneder med, at et Forslag af Bernstorff blev fulgt, hvorefter den svenske Konge i en Skrivelse til Christian VII anmodede om denne Titel, og den derpaa blev indrømmet ham for hans Person, saalænge han levede. Sagen havde i og for sig ikke stor Betydning. Ingen kunde nægte, at Gustav IV som Frederik V's Dattersøn i visse Tilfælde kunde blive arveberettiget til den danske Krone, og det var en rigtig Bemærkning af den dygtige danske Gesandt i Stockholm, Grev Cay Reventlow, at Titlen Arving til Danmark og Norge i Virkeligheden var mindre faretruende end den ældre Titel Arving til Norge¹).

Efter denne lille forbigaaende Tvist var det en meget behagelig Tidende for den dansk-norske Regering, da den fik Efterretning om, at Gustav III's Tilhængere vare blevne fjærnede fra deres vigtige Stillinger, og den viste nu i det Hele en stærk Tilbøjelighed til at opfatte Regentens og hans Raadgiveres Holdning fra den bedste Side. Der var, mente Bernstorff, ingen Grund til mere at føle Uro, og Rusland maatte ikke vente længere at træffe denne Stemning hos den danske Regering²). Det var overhovedet saa langt fra, at de svenske Forhold nu som for faa Aar siden skulde blive et Foreningspunkt for Rusland og Danmark-Norge, at tvertimod den eneste Frygt, den dansk-norske Regering for Øjeblikket havde med Hensyn til Sverige, var for at den russiske Indflydelse skulde blive altfor stor i Stockholm. Bernstorff antog vel ikke, at den vilde blive benyttet til umiddelbar Skade for Danmark-Norge, men

¹) Depescher til og fra Stockholm fra Foraaret 1792; de ere benyttede af Wegener i hans Actmæssige Bidrag til Danmarks Historie i det nittende Aarhundrede S. 66—67 (1851).

²) Se Depescher fra Stockholm af 21de April, 18de Maj, 30te Juli, 21de og 24de August samt Depescher til Petersborg af 2den Oktober og 6te November 1792.

han var overtydet om, at Ruslands Overmod og anmassende Færd derved vilde blive endnu utaaleligere end tidligere. Om han end gjerne vilde være Ruslands Ven, havde han ikke Lyst til at købe det med at blive Gjenstand for „dette nationale Hovmod, der lægger an paa at bringe alle Ruslands Venner i en Afhængighed, som mer eller mindre ligner den, hvortil det har vænnet Polen“¹⁾. Faren herfor vilde aabenbart blive endnu større, naar den russiske Indflydelse steg i Sverige. Reventlow i Stockholm stod derfor paa en spændt Fod med Stackelberg, fulgte nøje dennes Forbindelser med Gustav III's Tilhængere, fremfor alle med Armfelt, og iagttog, hvorledes han holdt hemmelige Sammenkomster i sit Hus og søgte at op-hidse Stemningen imod Regenten og hans Omgivelser²⁾. Paa samme Tid udtalte Bernstorff sig meget aabent til Ehrenheim om Ruslands anmassende Politik og Nødvendigheden af, at Sverige og Danmark holdt sammen under de daværende farlige Forhold³⁾.

Den Sag, hvori den dansk-norske Regering først paa en velgjørende Maade mærkede Omslaget i Sveriges Politik, var Spørgsmaalet om Deltagelse i den franske Revolutionskrig. Hertug Carl lod Reuterholm, da han kaldte ham tilbage fra Italien, lægge Vejen over Kjøbenhavn og her forsikre Kronprinsens Svigerfader, Prins Carl af Hessen, med hvem han igjennem fælles Frimurersværmerier synes at være kommen i nærmere Berøring, om sin fuldstændige Ulyst til at tage Del i den „Galenskab“ at angribe Frankrig, og han udtalte personlig for Reventlow i Anledning af den franske Revolution, at han fandt, man havde nok at gjøre med sine

1) Depescher af 13de Marts og 14de April til Stockholm og af 28de April 1792 til Petersborg.

2) Depescher fra Stockholm af 18de Marts, 6te April, 24de Maj, 10de, 14de og 30te August, 16de Oktober 1792.

3) Depesche fra Ehrenheim af 7de Juni 1792.

egne Sager og ikke havde nødvendig at blande sig i Andres ¹⁾).

Som en Følge af Tronskiftet i Sverige kunde den dansk-norske Regering med større Tryghed holde Stand imod det Tryk, der i Foraaret 1792 udøvedes paa den for at drage den ind med i den store Fastlandskrig, som dengang brød løs imellem Frankrig og de tvende tyske Stormagter. Disse Staters gjensidige Forhold havde stedse forværret sig siden Efteraaret 1791. Det laa i Sagen selv, at en Bevægelse som den franske Revolution, i Kraft af det smittende ved dens Ideer og den Voldsomhed, hvormed disse gjorde sig gjældende, maatte hidføre et Brud imellem Frankrig og det gamle monarkiske Europa. Den konstituerende Forsamlings Afløsning i Oktober 1791 af den saakaldte lovgivende Forsamling og Jakobinerklubbens stigende Indflydelse i den nærmest følgende Tid gav som bekjendt de revolutionære Lidenskaber et ulige større Herredømme end tidligere. Det blev en Hovedsætning hos det girondinske Parti, som med Brissot i Spidsen dengang vandt Overmagten i den lovgivende Forsamling, at en Krig med Udlandet var nødvendig for at skaffe Revolutionen Sejr. Den fjendtlige Holdning, som de franske Emigranter indtog ved Coblenz, og det taabelige udfordrende Sprog, der af vesttyske Fyrsters officielle Blade førtes imod Frankrig, forstærkede Ophidselsen hos Girondinerne, og Svogerskabet imellem Ludvig XVI og den tyske Kejser skærpede deres Mistanke imod denne. Uagtet han stedse ønskede at undgaa et aabent Brud eller i det mindste at udsætte det saalænge som muligt, indeholdt flere Noter fra ham til den franske Regering under de daværende Rivninger unødvendig tirrende Ytringer om det anarkiske Parti i Frankrig o. l. Derved fremmedes kun Girondinerne eller Jakobinerne Planer; den franske Konge maatte tage imod et

¹⁾ Schinkel-Bergman III, S. 11 og Depesche fra Stockholm af 6te Juli 1792.

Ministerium af dette Parti, og Frankrig erklærede nu Østerrig Krig den 20de April 1792. Da Frederik Vilhelm II af Preussen, som desuden ivrig ønskede Krig med Frankrig, havde sluttet et Forsvarsforbund med Østerrig (7de Februar 1792), var Preussen derved trukket ind med i Krigen. Til Ulykke for Østerrig var dets talentfulde Hersker Leopold II død 1ste Marts og hans Efterfølger Frantz langt fra i Stand til at yde Vederlag for ham.¹⁾

Østerrig og Preussen satte sig strax i Bevægelse for at vinde Forbundsfæller, og de lode deres Gesandter i Kjøbenhavn den 12te Maj 1792 overrække et Exemplar af en Memoire, hvorved de vilde formaa de forskjellige europæiske Magter til at enes med dem om at rette flere bestemte Fordringer til den daværende franske Regering og om tillige at give disse Vægt ved Opstillingen af betydelige Troppekorps'er. Det var, hed det, en Sag, der maatte ligge alle Regeringer paa Hjærte, thi den franske Revolution truede hele Europa. Gesandterne overrakte med det samme den dansk-norske Regering en Note, hvorved den blev opfordret til at give sin Udsending i Wien Fuldmagt til at slutte de fornødne Aftaler om, paa hvilken Maade Danmark vilde deltage i Krigen²⁾. Ganske kort Tid efter kom der en lignende, skjønt af denne uafhængig, Opfordring fra Rusland, som nøje stemmede med den, vi have set paa samme Tid var bleven rettet til Sverige.

1) Om de tyske Magters Forhold til Frankrig under Revolutionskrigene jvfr. H. v. Sybel: *Geschichte der Revolutionszeit* (Dritte Auflage; Düsseldorf 1865), L. Häusser: *Deutsche Geschichte vom Tode Friedrichs des Grossen bis zur Gründung des deutschen Bundes* (Leipzig 1854), og H. Hüffer: *Diplomatische Verhandlungen aus der Zeit der französischen Revolution* (Bonn 1868 og Münster 1869).

2) Angaaende de nærmere Enkeltheder henvises til selve Aktstykkerne, der ere trykte i Eggers: *Denkwürtigkeiten* etc. Bilag LXVII og LXVIII.

Begge disse Opfordringer bleve besvarede med Afslag. I Svaret til Preussen og Østerrig, der er dateret 1ste Juni, udtales en levende Sympathi for den smukke Tanke, de tvende Hoffer havde udtalt, at ville sikre den europæiske Samfundsorden; men det beklages, at den danske Konge var nødt til at tage Hensyn, der ikke tillode ham at være med; hans Staters Vel, særlig deres Handelsinteresser, krævede en streng Neutralitet, og ved at gaa ind paa den Opfordring, der var rettet til ham, vilde han bryde denne, da Krigen var erklæret, og han altsaa vilde komme til at slutte sig sammen med en Magt, som allerede var i Krig; han havde fremdeles anerkjendt den franske Konstitution¹⁾; Kongedømmet var endnu ikke omstyrtet i Frankrig, og han følte ingen Opfordring til at deltage i Krigen, for paa denne Maade at sikre sine Lande imod Revolutionens Smitte, da han allerede havde naaet dette Maal ved at følge en Politik, som nøje stemmede med hans Folks Aand; denne Politik hverken vilde eller kunde han svinge²⁾. — Ligesaa bestemt var det Afslag, der blev givet Rusland.

Naar der blev svaret saaledes, var Grunden ikke alene Lyst til at sikre Danmark og Norge Fredens Goder, men ogsaa Bernstorffs Overbevisning om, at det kun vilde blive et daarligt Kit, som kom til at holde Koalitionens sammen imod Frankrig. Der er blevet tillagt ham den Ytring i denne Tid, at Danmark kun kunde indlade sig paa at tage Del i et saadant Forbund, naar Forbundsfællerne som første Grundlag for dette opstillede det gjensidige ubrødelige Løfte, at de blot vilde forene sig for at sikre hinanden og gjenoprette Europas Ro, men at de ikke tænkte paa at fremme

---

1) Den Skrivelse fra den danske Konge, hvorved dette skete, er trykt i den i Hamburg udgivne Politisches Journal for 1792, I, 59.

2) Dette Svar er Bilag LXIX hos Eggers.

hemmelige, egennyttige Øjemed¹⁾. Ogsaa tyde talrige Udtalelser i hans Depescher hen paa, at han havde Mistanke om, at der var egennyttige Interesser med i Spillet, og at Enighed allerede af den Grund vilde være umulig. Begivenhedernes Gang viste som bekjendt, i hvilken Grad denne Mistanke var berettiget. Endelig fandt Bernstorff, at ligesom Danmark ikke havde nogen-somhelst Grund til at tage Del i Krigen, saaledes var det alt andet end indbydende Udsigter maaske at blive trukket ind med i Forhandlingerne om den Forfatning, man vilde have indført i Frankrig, thi der kunde ingen Tvivl være om, at saasnart det Spørgsmaal blev rejst, vilde de mest modsatte Interesser gjøre sig gjældende²⁾.

Hvad særlig Ruslands Opfordring angik, da var den i hans Øjne slet og ret et „Komediespil“; han saa saa godt som Nogen, at Catharina II for Øjeblikket havde al sin Tanke henvendt paa Polen, og at hun kun kom med Opfordringen til Danmark-Norge og Sverige for at blænde Hofferne i Wien og Berlin. Alt hvad den dansk-norske Regering siden hørte om de russiske Statsmænds Udtalelser, deres Kritik af Østerrigs og Preussens Færd, deres Ønsker om, at ingen af disse Magter kom til at opnaa Fordele ved Krigen imod Revolutionen, men fremfor Alt den russiske Politik, saaledes som den i Sommeren 1792 udfoldede sig i Polen. Alt dette stadfæstede dens Opfattelse, at Rusland i det mindste ikke for det første vilde gjøre noget alvorligt Skridt imod Frankrig³⁾.

1) Se Nyerup: Bernstorffs Eftermæle I, 348. Naar der forøvrigt tales om særegne Fordele, som ved denne Lejlighed skulle være blevne tilbudte Danmark for at faa det til at gaa med, da vidner Depeschernes Tavshed derimod.

2) Depesche til Petersborg af 2den Juni 1792.

3) Angaaende Ruslands Opfordring og den danske Regerings Syn paa denne Stats Stilling til Revolutionen, se Bernstorffs Depescher til Stockholm af 18de April, Petersborg af 2den, 9de og 16de Juni og Depescher fra Petersborg af 8de, 18de og 22de Maj, 5te Oktober, 16de November, 7de December 1792.

Den dansk-norske Regering slap heldigvis i nogen Tid for videre Opfordringer, og det var den behageligt at se den afgjorte Ulyst, England endnu stedse viste til at have Noget at gjøre med Krigen imod Frankrig ¹⁾. Vel forrykkedes Grundlaget for det Afslag, den havde givet Hofferne i Wien og Berlin, ved Kongedømmets Fald og Republikens Oprettelse i Paris den 21de September 1792. og Krigen trak imod dens Forventning i Langdrag; det viste sig til Europas Forbavselse, at de Allieredes slette Krigsførelse og den Splid, der var mellem dem, tilintetgjorde alle de Fordele, som Forvirringen i Frankrig spillede dem ihænde, ja at Fransk-mændene endog i Slutningen af Aaret 1792 erobrede Belgien. Men den dansk-norske Regering følte derfor ingen Opfordring til at være med i Krigen. Hvor stærkt Bernstorff end harmedes over de Rædsler, som Frankrig allerede havde været Vidne til, hvor klart han end havde set, at Girondinerne ved deres hensynsløse Politik havde et Hovedansvar for, at Krigen blev uundgaaelig, og uagtet han med Grund opfattede den berygtede Konventsbeslutning af 19de November 1792, hvorved Frankrig tilbød sin Hjælp til alle Folk, der vilde tilkæmpe sig Friheden, som en Krigserklæring imod Europas samtlige Fyrster, trods alt dette følte han ingen Sympathi for den Politik, Frankrigs Fjender havde fulgt. Ogsaa de havde efter hans Mening deres store Del af Ansaret, thi det var Emigranternes Samling ved Frankrigs Grænser, der havde været den første Grund til Krigen, og det var denne igjen, som havde skabt den forfærdelige Udvikling af Forholdene i selve Frankrig, hvor Alle nu syntes at sanle sig om Republikens Sag ²⁾. Men hvad der var Hovedsagen, Danmarks og Norges Tarv vedblev lige stærkt at kræve Neutralitet. Regeringen vogtede

¹⁾ Stanhope: Life of Pitt (London 1861) II, 139 og 159.

²⁾ Depescher til Petersborg af 17de Januar og 25de December og til Stockholm af 20de October, 17de November og 8de December 1792.

sig altsaa for at lade det komme til et Brud med Frankrig ved at kalde sine Diplomater tilbage derfra, skjønt den paa den anden Side heller ikke ved nogen Erklæring anerkjendte den franske Republik.

Men vilde de store Magter i Længden tillade Danmark-Norge og Sverige at holde sig udenfor Krigen? Vilde Rusland f. Ex., naar de polske Sager vare bragte i Orden, ikke fordoble sit Tryk, og hvad der var endnu vigtigere, vilde den Stormagt, som hidtil havde holdt sig udenfor det hele Røre, nemlig England, ikke slutte sig hertil? Netop dette sidste Riges Forhold til Frankrig forandrede sig stærkt til det værre i Slutningen af 1792. Da det engelske Parlament traadte sammen i December 1792, bebudede Kongens Aabningstale Skridt til at forøge Englands Krigsstyrke. De Forhandlinger, som førtes imellem den engelske og den franske Regering, tjente kun til at udvide Kløften, og det saa i Begyndelsen af 1793 stærkt ud til Krig ogsaa paa denne Kant.

Omtrent samtidig hermed lod den svenske Regering, som tidligere berørt, Staël Holstein lægge Vejen til Paris over Kjøbenhavn, og her havde han i December 1792 Samtaler baade med Bernstorff og Prins Carl af Hessen om den politiske Stilling. Skjønt den dansk-norske Regering var bange for, at Sverige for stærkt søgte at nærme sig til Frankrig, svarede den foreløbig med Velvilje og Imødekommen. Allerede strax efter Gustav III's Mord havde Bernstorff, da Ehrenheim udtalte sin Regerings Ønske om at leve i god Forstaaelse med sine Naboer, svaret herpaa med at fremhæve, at det var en Hovedsag for Danmark, ikke blot at vedligeholde Venskab med Sverige, men ogsaa at se Ro og al mulig Lykke herske her, da det var det bedste Grundlag for et Samkvem, der var til Gavn for begge Folkene¹⁾. Nu fik Staël baade Indtryk af, at man ønskede at staa paa en venskabelig Fod med hans Regering,

---

¹⁾ Depesche fra Ehrenheim af 11te April 1792.

og at man følte Bitterhed imod Rusland. Vi ere, sagde Prinsen af Hessen, vistnok Kejserindens „ydmygste Tjenere“ i Underskriften paa vore Breve, men ikke udover det; og Bernstorff udtalte sig med Harme over Ruslands utaalelige Overmod, der gjorde det næsten bedre at have det til Fjende end til Ven, og om hvorledes det var naturligt for Danmark og Sverige at forene sig imod det, hvis Politik altid havde været at skille dem fra hinanden ved at opvække Mistro imellem dem²⁾.

Medens den europæiske Stilling saaledes var bleven ulige farligere, end den havde været det i Begyndelsen af 1792, var det en Lykke for Norden, at Forholdet imellem Regeringerne i Kjøbenhavn og Stockholm kjendelig havde bedret sig. Det saa ud, som om den store europæiske Rystelse skulde lære dem at nærme sig til hinanden, istedenfor at den nylig havde truet med end mere at fjerne dem fra hinanden.

III.

Danmark-Norges politiske Stilling fra Begyndelsen af 1793 indtil Afslutningen af Neutralitetsforbundet med Sverige den 27de Marts 1794.

Den Forøgelse af de europæiske Forviklinger, som Aaret 1793 ved sin Begyndelse havde truet med at bringe, lod ikke vente længe paa sig. Den 21de Januar faldt Ludvig XVI's Hoved under Guillotinen, og dermed var Krigen imellem Frankrig og England bleven uundgaaelig. Allerede den 1ste Februar erklærede den franske Regering baade England og dets Forbundsfælle Holland Krig, og inden faa Maaneder var den i Kamp med den største Del af Europa. Medens her et Sammenstød begynder, mere skjæbnesvangert end noget tid-

¹⁾ Schinckel-Bergman III, 48—49.

ligere i den nyere Tid. og samtidig med at den demokratiske Terrorisme udvikler sig med rivende Fart i Frankrig. fører den absolutistiske Terrorisme, støttet ved disse Forhold. imod Øst et Dødshug imod det ulykke-Polen.

For at knuse dette havde Catharina II faaet nogle af Partiinteresser forblindede polske Adelsmænd til (14de Maj 1792) at slutte den berygtede Konfoederation i Targovitz imod den polske Forfatning af 3dje Maj 1791. Strax derefter lod hun. under Skin af at støtte deres retfærdige Indsigelser. sine Tropper rykke ind over den polske Grænse. Frederik Vilhelm II af Preussen. der frygtede for. at den nylig skete Forfatningsforandring i Polen skulde styrke dette Riges Magt. var nu saa langt fra at efterkomme den Forbundstraktat. som han i 1790 havde sluttet med Polen. at han foretrak at følge Ruslands Opfordring til ham om at være med at dele det. Lysten hertil forøgedes ved det uheldige Udfald af Felttoget i Frankrig 1792. der kun gav ringe Udsigt til. at han paa denne Kant kunde faa sine Krigsudgifter godtgjorte ved en Erobring. Da han ønskede at blive holdt skadesløs paa Polens Bekostning. sluttede han (23de Januar 1793) en Delingstraktat med Catharina II. og allerede nogle Uger forinden vare preussiske Tropper rykkede ind i Polen under Paaskud af. at jakobinske Bevægelser her nødvendiggjorde et saadant Skridt. En polsk Rigsdag i Grodno maatte under russiske Kanoners Tryk (22de Juli og 23de September) godkjende Delings-traktaten. hvorefter Preussen vandt c. 1000 Kvadratmile. Rusland det Firdobbelte. Hvad der var levnet af den gamle Stat. bragtes i en fuldstændig Afhængighed af Rusland. Disse Begivenheder. ved hvilke Østerrig følte sig stærkt brøstholdent. kastede en saadan Brand ind imellem denne Magt og Preussen. at Enighed i Krigsførelsen imod Frankrig blev umuliggjort. og de fik derved senere farlige Følger for selve Preussen. Strax virkede de til at vanære Frederik Vilhelm II saa vel

som den russiske Kejserinde i Europas Øjne. De, der med dydig Harmе havde talt om Franskmændene som en Samling Røvere og om Nødvendigheden af at gjøre Ende paa deres Krænkelser af Liv og Menneskelighed, havde selv paa den frækkeste Maade traadt Folkeretten under Fødder.

Den dansk-norske Regering havde hilset Budskabet om den polske Forfatningsforandring den 3dje Maj 1791 med Glæde, forsaavidt A. P. Bernstorff klart saa, at den nye Forfatning, om den end havde sine Mangler, dog var ulige bedre end den ældre. „Saafremt, skriver han med Chiffre til Gesandten i Warschau, Kammerherre Bourke, „Forfatningen fæstner sig, kommer Polen igjen til at indtage den Plads, hvorfra kun dets gamle elendige Forfatning har nedstyrtet det. . . Forandringen er en Begivenhed, der gjør os en inderlig Glæde, og som sikkert vil gjøre Baandene imellem Polen og Danmark inderligere“¹⁾. — Frygten for Preussens stigende Magt gjorde det naturligt at ønske et stærkt Polen. Men Bernstorff havde tillige fra først af en stærk Frygt for, at det hele Forsøg skulde slaa fejl, da han ikke troede, at nogen af de tre Delingsmagter, navnlig hverken Rusland eller Preussen, ønskede Polens Gjenoprejsning. Begivenhedernes senere Udvikling stadfæstede denne Frygt; Danmark-Norge var selvfølgelig for svagt til at kunne udrette det mindste for Polen, og om Bernstorff end gjerne havde gjort sit til at nedstemme Kejserindens Forbitrelse imod Polakkerne²⁾, saa vilde ethvert Forsøg derpaa have været frugtesløst, saa meget mere som Forholdet imellem Danmark-Norge og Rusland i disse Aar kun var spændt. Regeringen i Kjøbenhavn var indskrænket til at spille Tilskuerens Rolle.

---

¹⁾ Depesche af 14de Maj 1791; jvfr. Instrux for Gesandten ved det sachsiske Hof, Bülow, af 21de Februar 1792.

²⁾ Depesche til Warschau af 21de Maj 1792.

Det var under slige Forhold naturligt, at A. P. Bernstorff stemplede Preussens og Ruslands Manifeste, hvorved de besmykkede deres Færd i Polen, som skamløse Sophismer og fandt deres hele Optræden imod dette Land at være en saadan, at man maatte rødme over at være Ven og Forbundsfælle af slige Stater. Han kunde med fuld Føje sige, at medens de toneangivende Magter vare ivrige nok for at appellere til Folkeretten, naar Andre satte sig ud over den, krænkede de den selv hensynsløst, saasart deres egen Interesse syntes at kræve det, at Egennytte var den vigtigste Løftestang for Østerrigs og Preussens Politik imod Frankrig, at det alene var den Stærkeres Ret, der gjaldt, at en revolutionær Politik herskede allevegne, og at det syntes, som om den almindelige Krig kun kunde bringe et af to sørgelige Resultater, enten „Anarki“ eller „almindelig Undertrykkelse“¹⁾. Netop dette sidste maatte nærmest staa som den farlige Udsigt for Danmark-Norge eller andre mindre Stater; de maatte med Polens sørgelige Exempel for Øje frygte for, at de herskende slette Grundsætninger ogsaa vilde bringe Ulykke over dem selv, og som et Forbud derom saa de strax deres Selvstændighed og Neutralitet truet.

I en vis Henseende var det umuligt for Regeringen i Kjøbenhavn saavel som for den svenske Regering, helt at holde sig udenfor Krigen. Den dansk-norske Konge var som Hertug i Holsten og den svenske Konge som pommersk Hertug tyske Rigsfyrster, og de vare med Hensyn til deres Lande i Tyskland nødt til at adlyde de Beslutninger, der bleve tagne af Rigsdagen i Regensburg og stadfæstedes af Kejseren. Efterat Spørgsmaalet om tyske Rigsfyrsters Rettigheder i Elsass, der vare

---

1) Disse Bernstorffs Betragtninger findes i Depescher til Petersborg af 19de og 26de Marts, 23de April, 28de Maj og 8de Juni, Stockholm 13de Marts og 17de April, London 5te Marts og 17de August, Wien og Berlin 9de April, Paris 12te November 1793.

krænkede ved den franske Nationalforsamlings nivellerende Bestemmelser, først havde vanskeliggjort det tyske Riges Forhold til Frankrig, gav senere Fjendtlighederne imellem denne Stat og de tyske Stormagter Anledning til, at Franskmændene i September 1792 under Custine trængte ind paa det tyske Riges Omraade, besatte Speyer og Worms og tvang Mainz til at kapitulere (20de Oktober 1792). Hvor modløse og vrangvillige end flere af Rigsstænderne vare, kunde Rigsdagen i Regensburg nu ikke andet end erklære Franskmændene Krig, og den vedtog (23de November 1792) ufortøvet at stille et tredobbelt Kontingent paa Benene for at befri de betrængte Rigs kredse. Denne Beslutning blev stadfæstet af Kejseren 22de December.

Bernstorff havde ingen Tvivl havt om, at den dansk-norske Konge maatte opfylde sin Pligt som Holstens Fyrste, og Gesandten i Regensburg. Gehejmerraad Eyben havde derfor stemt med Rigsdagens Flertal for Krigen. Men da Bernstorff var overtødet om, at Østerrig og Preussen vare den franske Republik fuldstændig overlegne, havde han ikke Lyst til at ofre mere end højst nødvendigt paa Deltagelsen i Rigskrigen; og da han desuden i politisk Henseende udelukkende følte sig som Dansk, maatte han lægge Vægt paa at undgaa, hvad der kunde bringe Danmark-Norge som Helhed i Fare for at blive indviklet i Krigen. Han lod derfor, i Henhold til, hvad tidligere var sket under Rigskrige, erklære, at Holstens Rigspligt vilde blive opfyldt ved, isteden for at stille Soldater, at betale Penge efter de derom gjældende Regler. Sverige og andre Medlemmer af den nedersachsiske Kreds, som Hamburg, Lübeck og Mecklenburg handlede paa samme Maade.

Uagtet Bernstorff mente, at Holstens Rigspligt var fastsat for højt, var den Byrde, der herved blev paalagt det, næppe at kalde meget trykkende. Holsten, der under Grevs-kabet Rantzau medindbefattet, skulde nemlig som Kontingent stille 194 Ryttere og $205\frac{2}{3}$ (!) Infante-

rister, hvilket ifølge Rigsdagsbeslutningen var at regne tredobbelt. Den Sum, der betaltes som Vederlag for det krævede Kontingent, udgjorde for et Aar 231000 Gylden; men hertil maa endnu føjes de saakaldte Römermonate, der fra gammel Tid bevilgedes Kejseren som Understøttelse i Krigstilfælde. Den tyske Rigsdag havde 11te Februar 1792 fastsat, at der skulde udredes 30 saadanne, og da hver Römermonat var 800 Gylden for Holstens Vedkommende, udgjorde de i Alt 24000 Gylden om Aaret¹⁾.

Rigskrigen fremkaldte, som det var at vente, forskjellige Vanskeligheder og mere eller mindre besværlige Forhandlinger. Skjønt den østerrigske Regering havde erklæret sig tilfreds med, at Holsten blot betalte Penge, syntes den i Virkeligheden ikke derom og gjorde i de følgende Aar det ene Forsøg efter det andet paa at formaa den dansk-norske Regering til at yde det holstenske Kontingent „in natura“, som man kaldte det; men denne vægrede sig stedse derved²⁾. Fremdeles maatte Holstens Handel nødvendigvis lide paa Grund af Rigskrigen. Paa den ene Side havde Rigsdagen i Regensburg forbudt Handel imellem tyske Rigslande og Frankrig; paa den anden Side vare de holstenske Handelsskibe udsatte for at blive opbragte og behandlede som fjendtlige af Franskmændene. Da disse under tidligere Krige med det tyske Rige ikke havde gjort Forskjel paa holstenske og dansk-norske Skibe, vilde Regeringen prøve, om ikke det samme kunde ske ogsaa nu. Medens den nøje paabød, at de slesvigske Redere skulde undgaa ethvert Skin af tysk Nationalitet for ikke at blive sammenblandede med Tyskere, indskærpedes

¹⁾ Se om disse Talstørrelser det af C. U. D. Eggers udgivne *Deutsches Magazin* (Altona) 5te Bind S. 469 og *Depesche* af 26de Juni til Regensburg.

²⁾ Herom tales ofte i *Depescherne* til og fra Wien i disse Aar; men *Enkelthederne* have ikke Interesse nok til at fortjene Meddelelse.

det Rederne fra Altona og andre holstenske Stæder saa meget som muligt at sørge for at faa danske Skibspapirer¹⁾. Men dette, der ikke stemmede med Traktaterne, synes ikke at have havt Held med sig, thi Franskændene opbragte og konfiskerede de holstenske Skibe, de kunde faa i deres Magt. Til Trods for denne Fare, og skjønt Regeringen i Kjøbenhavn havde paabudt Holstenerne at holde sig de tyske Rigsforbud imod Handel paa Frankrig efterrettelige, forsøgte dog Kjøbmænd i Altona flere Gange at benytte deres Stilling som danske Undersaatter til at drive denne farlige Handel. Følgen deraf vare Klager fra den tyske Kejser²⁾. Den dansk-norske Regering maatte desuden af Hensyn til tyske Rigsforordninger vise større Strænghed i Holsten imod Pressen og politiske Meningsytringer, end den ellers gjorde³⁾. Men den blev desuagtet jævnlig overhængt med Klager, snart over en Ytring, snart over en anden, der var fremkommen i Skrifter, som gjaldt for at være trykkede i Holsten, eller det blev paastaaet, at franske Agenter og andre mistænkelige Personer opholdt sig paa holstensk Grund. Bernstorff svarede sædvanlig koldt paa alt sligt⁴⁾

Denne sidste Slags Fortrædeligheder indskrænkedes ikke blot til Holsten. Franskændenes Modstandere gjengjældte deres revolutionære Propaganda ved at plage, hvem de kunde, med et utaaleligt Spioneri eller med, hvad Datidens danske liberale Tidsskrifter kaldte Jakobinersnuseri. De saa Jakobinere allevegne — eller forstode at skabe dem allevegne, hvor de behøvede det for at vise sig paatrængende. Fristelsen hertil var

1) Skrivelse fra Bernstorff til Finansministeren Schimmehaann af 26de Februar 1793.

2) Depescher fra Wien af 14de August 1793 og til Wien af 27de August 1793 og 9de August 1794.

3) Se Eggers Denkwürdigkeiten o. s. v. S. 235.

4) Der tales jævnlig om disse Bryderier i de diplomatiske Depescher til og fra Gesandterne ved de tyske Hoffer.

navnlig stor lige overfor de Lande, som de harmedes over ikke at kunne faa med sig til Krig imod Frankrig. De mistænkte naturligvis disse for at være i Ledtog med deres Dødsfjende, og deres Mistanke fik Næring, naar de saa den franske Udenrigsminister, i Anledning af Bernstorffs Afslag paa Opfordringen til at tiltræde Koalitionen, i Nationalforsamlingen udtale: „Med sit sædvanlige forstandige Blik paa, hvad dets eget Tarv kræver, er det danske Ministerium paa sin Post imod Indskydelser og Opfordringer fra de Magter, som gribe til Vaaben imod os“¹⁾. Et tydeligt Vidnesbyrd om denne Mistanke mente Bernstorff at se i den Kjendsgjerning, at Brevene imellem ham og den danske Chargé d'affaires i Paris idelig forsvandt undervejs, thi han var overtydet om, at de bleve opsnappede efter Foranstaltning af Frankrigs Fjender²⁾. Som en Følge af dette Forhold kunde der ikke finde et ubetydeligt Opløb Sted paa Kjøbenhavns eller Stockholms Gader, uden at det omhyggelig blev rapporteret af vedkommende Gesandtskab til Petersborg, Berlin eller London; der kunde ikke i en eller anden Klub ved et Glas Punsch falde en Ytring, som smagte af Terrorisme, førend man vidste at fortælle, at Kjøbenhavn og Stockholm havde deres Robespierre, Marat'er, o. s. v., og at der var formelige Jakobinerklubber i disse Stæder; kom et Par Fransk-mænd, der antoges for at være republikansksindede, til Danmark, var det naturligvis for at gjøre Propaganda, og saa mødte der et Optog af fremmede Diplomater hos Bernstorff for at faa dem fjærnede. „Det er en Kjendsgjerning, skrev Bernstorff i den Anledning, „at der ingen Magt er, med hvem man holder skarpere Øje end med os“³⁾; man vil gjøre os ansvarlige for ethvert

1) H. P. Giessing: Kong Frederik den Sjettes Regeringshistorie (1850) I. 184.

2) Herom tales jævnlig i Bernstorffs Depescher til Paris. Se f. Ex. Depeschen af 19de April 1794.

3) I en Depesche til Stockholm af 6te Marts 1793 ytrede Bern-

Ord, der ytres af Franskmænd, som vi ikke kunne vise bort herfra uden at bryde vor Neutralitet. Man ønsker aabenbart at bringe os til Skridt, hvori Frankrig kunde se en Krigserklæring“. Ja, baade den dansk-norske og svenske Regering bleve endog sigtede for at være smittede af de forhadte demokratiske Grundsætninger¹). Ingen Beskyldning kunde være mere grundløs: i Sverige fulgte Regeringen siden December 1792 kjendelig en reaktionær Politik, hvad de indre Forhold angik, og den holdt skarpt Øje med Alt, hvad der kunde tyde paa Jakobinisme; der blev den 23de December 1793 udstedt et Forbud imod, at andre franske Nyheder maatte meddeles i svenske Dagblade og Ugeblade end saadanne, som enten angik Krigsbegivenheder og Armeernes Operationer eller Bestemmelser om Handel eller Fredslutninger med fremmede Magter²), og om-

---

storff: „*Le prétendu Jacobinisme est à présent un prétexte qui suffit à tout et qui est censé justifier les démarches les plus injustes et les plus inattendues:*“ og da Ehrenheim under en Santale med ham talte om Preussens Samvittighedsløshed, der lod befrygte, at det en smuk Dag kunde tage Pommern fra Sverige, sagde Bernstorff med en Hentydning til Preussens reaktionære Spionerier: „*il faut seulement qu'on imprime un pamphlet pour justifier la prise.*“ (Depesche fra Ehrenheim af 28de April 1793).

- 1) Angaaende de reaktionære Magters Mistænksomhed se Depescher fra Petersborg af 30te November 1792 og 11te Januar 1793, fra Stockholm 10de og 31te December 1793, fra London 29de Januar 1793, Rundskrivelse til de forskjellige danske Gesandtskaber af 9de September 1794, til London 27de April og 17de September, Petersborg 20de og 23de April, 17de August, 28de og 31te December, Paris 30te April, Stockholm 6te Marts og 28de December 1793 (*les puissances coalisées forment des Jacobins partout*).
- 2) Rydin: Om Yttrandefrihet och Tryckfrihet S. 180. Ved et Kancellieirkulære af 17de Juni 1794 blev dette Forbud udvidet til Skrifter af alle Slags, og som forbudte Æmner nævntes udtrykkelig „større eller mindre Dele af den nuværende franske Konstitution eller de forenede Staters Regeringsform eller Betragtninger derover, af hvilken Art de end maatte være.“

trent paa samme Tid blev det paalagt alle Franskmænd i Stockholm at melde sig hos Politiet for at opgive Navn, Bolig og Stilling¹⁾. I Danmark og Norge lod Regeringen ganske vist den politiske Ideudvikling langt mere skjøtte sig selv; men der var et stort Spring derfra til at nære Sympathi for Revolutionens Grundsætninger.

En fordomsfri Opfattelse kunde imidlertid ikke ventes hos de reaktionære Regeringer, og ligesom deres Gesandter vare vrede over ikke at kunne faa Bernstorff til at fjerne de Franskmænd, som de ansaa for mistænkelige, saaledes var det dem særlig en Torn i Øjet at se en Agent for den franske Regering, Mr. Grouvelle opholde sig i Kjøbenhavn og jævnlig have Samtaler med Bernstorff. Den dansk-norske Regering havde ikke anerkjendt den franske Republik, hvad simpel Forsigtighed bød den endnu at afholde sig fra; den havde i Foraaret 1793 kaldt sin Gesandt, Gehejmeraad O. Blome bort fra Paris, men kun under Form af en Congé i Anledning af Sundhedshensyn, og den danske Legationssekretær Könemann blev stadig i Paris for at varetage Danmarks Tarv her, hvor der jævnlig forefaldt vigtige Sager som en Følge af Handelsforholdene. Da den dansk-norske Regering desuden ikke havde Lyst til at foretage noget Skridt, der kunde opfattes som fjendtligt af de meget pirrelige franske Magthavere, gav den sit Saamykke til, at Grouvelle opholdt sig i Kjøbenhavn, om end uden at man indrømmede ham formel Anerkjendelse som Gesandt; Bernstorff forhandlede tidt med ham, og Forholdet imellem dem var i det Hele godt. Men netop dette kunde de fremmede Diplomater ikke taale. Det var en bekjendt Sag, at Grouvelle blev modtaget med stor Gjæstfrihed hos den velstaaende Del af Kjøbenhavns Handelsstand og forskjellige Embedsmænd; han stod i venskabeligt Forhold til flere af de

---

¹⁾ Depescher fra Stockholm af 10de December; jfr. Depesche af 31te December 1793.

liberale Forfattere i Kjøbenhavn, f. Ex. til P. A. Heiberg og Rahbek¹⁾); og hvad kunde vel være forargeligere, end at den danske Regering forhandlede med en Mand, der hørte til Kongemorderne? Denne sidste Beskyldning var imidlertid kun forsaavidt berettiget, som det havde været Grouvelle, der havde meddelt Ludvig XVI hans Dødsdom, og Bernstorff nægtede rent ud, at man kunde kalde ham en Jakobiner, da han tvertimod var Gjenstand for Robespierres og hans Venners Had. Netop af denne Grund mente Bernstorff, at man burde holde paa Grouvelle, thi man vilde ikke kunne faa en Mand, med hvem det var lettere at have at gjøre, end den, som vidste, at han, hvilken Dag det skulde være, kunde komme til at behøve dansk Hjælp²⁾. Han fandt desuden, at Grouvelle viste sig som en forstandig og besindig Mand³⁾. Da denne imidlertid engang paa en Kundgjørelse om Handelen paa Frankrig kaldte sig „*ministre plénipotentiaire de la république française*“, satte de forenede Magters Diplomater i Kjøbenhavn *en masse* sig i Bevægelse og tilsendte den danske Regering en Note, hvori de krævede Oplysning om, hvorvidt den havde anerkjendt den franske Republik. Bernstorff, der forøvrigt allerede havde beklaget sig for Grouvelle over den begaaede Formfejl, blev yderlig fornærmet over denne Diplomaternes Paatrængenhed og svarede paa en meget kold, afvisende Maade⁴⁾.

1) Historisk Tidsskrift III, 2det Bind (1860—63), 213; Rahbek: Erindringer (1824—29) V, 39.

2) Depesche fra Ehrenheim af 9de Januar 1794.

3) Brev fra Bernstorff til Schack-Rathlou af 21de September 1793. Grouvelle omtales oftere i P. A. Heibergs Erindringer. Mærk Niebuhrs Dom om Grouvelle i *Lebensnachrichten über B. G. Niebuhr* (Hamburg 1838.) I, 86, 114.

4) Angaaende Forholdet til Grouvelle og dette lille Sammenstød se Bernstorffs Depescher til Petersborg af 14de, 21de og 31de December, til London 21de December, til Paris 29de Juni, 31te August 1793. Eggers anf. St. Aktstykker Nr. LXXXI, LXXXII og LXXXIII.

Hvor stærkt Bernstorff end harmedes over Koalitionsmagternes Spioneri, søgte han dog at afværge, hvad der kunde give dem en vis Berettigelse til at komme med nærgaaende Forestillinger og Forespørgsler. I Begyndelsen af 1794 vilde en Del Franskmænd i Kjøbenhavn holde en Fest i Anledning af, at Konventstropperne havde erobret Toulon og herved tilføjet Englænderne et føleligt Nederlag; de lod sende Indbydelseskort omkring til adskillige Danske med Paaskrift „*liberté, fraternité, égalité*“; det var vitterligt, at Grouvelle stod bag ved den hele Fest, og den skulde holdes paa en Restauration, hvor de fremmede Diplomater plejede at samles. Men da det saa ud som en Demonstration, og i det mindste vilde blive opfattet saaledes, holdt Bernstorff det for raadeligst at gribe ind med et Forbud imod, at Festen fandt Sted¹⁾.

Vigtigere end alt dette Spioneri og disse Smaachikaner var det, at de store Magter ikke vilde tillade de neutrale Stater at følge deres eget Hoved i den ydre Politik. Medens de i Syd rettede nærgaaende Fordringer til Genua, Venedig og Schweitz, lode de i Nord Danmark og Sverige haardt føle deres Uvilje over, at de havde afslaaet at tage Del i Krigen. Denne var næppe begyndt inellem England og Frankrig, førend Englænderne gave sig til at opbringe danske, norske og svenske Skibe, der vare bestemte til franske Havne²⁾.

1) Depescher til Paris af 15de og 21de Januar 1794. Rahbek fortæller i sine Erindringer (IV. 258 ff.) et Vidnesbyrd om, i hvilken Grad denne Toulonfest havde sat de fremmede Diplomater i Bevægelse, idet nogle af dem endog trængte sig ind ved et Subskriptionsbal, der i de samme Dage blev afholdt netop i det Lokale, hvor Festen skulde være afholdt. De havde Mistanke om, at det skulde være et „Toulonbal,“ og vilde derfor se, hvad der skete; men de havde det Uheld at blive udviste. Efter hvad der blev fortalt, skulde Bernstorff have moret sig herover og sagt: det var godt nok til dem.

2) Hos C. F. v. Schmidt Phiseldek: Versuch einer Darstellung des dänischen Neutralitätssystems (Ko-

uden Hensyn til, om disse vare blokerede eller ikke, og Spanien begyndte snart paa det samme. End ikke den Kjendsgjerning at disse Skibe for en stor Del vare stukne i Søen, inden man endnu havde vidst Noget om, at Frankrig var i Krig med de andre Sømagter, sikrede dem derimod.

I Følge den Iver, Rusland i sin Tid havde vist for at hævde det væbnede Neutralitetsforbunds Grundsætninger af 1780, havde Danmark-Norge og Sverige Grund til at vente, at det vilde lade det være en Æressag ogsaa nu at opretholde dem, og at det vilde adskille de kommercielle fra de politiske Interesser; men uheldigvis ønskede Catharina II at sikre sig imod, at England skulde falde paa at hindre hendes Planer imod Polen, og hun vilde drive det fremad imod Frankrig¹). Hun lod derfor i Begyndelsen af 1793 ikke blot erklære den engelske Regering, at hun fuldstændig opgav Grundsætningerne fra 1780, og at hun vilde lade den have frie Hænder imod de Neutrale; men hun sluttede endog den 25de Marts en formelig Aftale med England om at hindre Handelen paa Frankrig²). Et af de Spørgsmaal, der stedse tidligere havde vakt mest Strid under Søkrigene, havde været, hvad der skulde gjælde som Kontrebande. Netop det havde Bernstorff søgt at faa afgjort ved en Overenskomst med England af 4de Juli 1780, og han havde endog maattet betale denne med sin Ministerportefeuille²). Men da nu Danmark og Norge skulde til at drage Fordel af den, opstillede England den Paastand, at Traktater overhovedet ikke kunde gjælde ved en Krig, som den daværende, da Franskændene ved deres hele Færd

---

penhagen 1802) hedder det I, S. 54, at de første Kaperbreve bleve udstedte i London 12te Februar

¹) I en Depesche til Gesandtskabet i Petersborg af 3dje September 1793 udtaler Bernstorff sin Opfattelse af, hvor stærkt det laa Catharina II paa Hjerte at vinde Englands Samtykke til sine Voldsomheder i Polen.

²) Sybel anf. St. II, 166 og 167.

³) Historisk Tidsskrift III, 5te Bind 129 ff.

havde stillet sig udenfor al Folkeret¹⁾. Der aabnedes endog baade fra Englands og fra de andre reaktionære Magters Side et formeligt Tryk baade paa Sverige og Danmark-Norge for at faa dem til saagodt som fuldstændig at opgive deres Handel med Frankrig.

I Kjøbenhavn opfordre Rusland og Preussen omtrent den 1ste Marts „til at lukke Havnene for alle franske Skibe uden Undtagelse og ligeledes at forbyde al Tilførsel paa danske Skibe af Levnetsmidler til Frankrig“. Lignende Fordringer rettes fra Englands Side, der endog kræver, at Danmark skal slutte en Alliance imod Frankrig eller i det mindste afbryde al Handel med det; og baade Rusland, Preussen, Østerrig og Holland prædike om Vigtigheden af et almindeligt Forbund“. Man vilde „udhungre Frankrig“ og berøve det, hvad det behøvede til at føre Krig; det skulde ikke være de smaa Magter tilladt, at holde sig udenfor Krigen, naar de bleve kommanderede til at tage Del i den; man fandt det harmeligt, om de maaske oven i Kjøbet skulde komme til at drive en fordelagtig Handel, medens man selv paa Grund af Krigen var forhindret derfra, og England særlig med sit utaaelige Handelsdespoti holdt det under denne som under Aarhundredets andre Søkrige for en Hovedopgave at forebygge, at nogen anden Stats Handel skulde kunne komme op ved Siden af dets egen. Da man ikke kunde rykke frem med Sligt, hævdede man Krigens formentlig særegne Natur, at Frankrig ikke kunde behandles efter almindelige folkeretlige Grundsætninger, det havde ingen virkelig Regering, men var Tumleplads for en Samling Røvere, der tvang hele Europa til Krig; lige overfor saadanne Menneskehedens Fjender var det Alles Pligt at virke til, at Ordenens Sag igjen kunde sejre. Dertil føjede i det mindste Rusland et Argument af særegen Natur, idet dets Gesandt i Kjøbenhavn, Krudener fremhævede,

¹⁾ Depesche fra London af 12te April 1793.

at Danmark skulde betænke sig paa at udelukke sig fra alle de Fordele, som de andre Magter vilde kunde vinde ved den endelige Opgjørelse¹⁾.

Den dansk-norske Regering havde ved de Regulatorer, den under 22de og 25de Februar 1793 havde udstedt for sine Undersaatters Skibsfart, saalænge Søkrigen varede²⁾, stræbt at forebygge Handel med Kontrebande; den vogtede sig omhyggelig for at tirre England ved at true med Repressailler, den var villig til imod visse Indrømmelser fra engelsk Side at anerkjende samtlige franske Havne ved Kanalen for blokerede³⁾; og naar undtages, at der ud paa Foraaret blev sendt et Par Krigsskibe til de vestindiske Farvaade for at værne om Handelen der, og til Højden af Cap Finisterre for at sikre hjemvendende Ostindiefarere⁴⁾, afholdt den sig fra at give Konvoyer. Men den gav et bestemt Afslag paa de Opfordringer, der bleve rettede til den. Ikke heldigere vare de allierede Magter i Stockholm, hvor de opstillede ganske samme Fordringer, og hvor den russiske Gesandt ikke undlod at minde om Gustav III's Brevvexling med Catharina II⁵⁾.

1) Depescher til Petersborg af 2den, 12te og 30te Marts og 13de April (*Mr. de Krulener a vivement insisté sur la répugnance que nous devions sentir de nous exclure presque seuls d'une réunion de tous les souverains d'une cause commune, sur l'exclusion que nous nous donnions par là à tous les avantages qui en pouvaient revenir aux autres, sur l'inconvénient de n'avoir point de part à la pacification et sur les regrets de la Russie de ne pas pouvoir compter sur nous dans un moment important*) og til London af 13de April. En Afskrift af den preussiske Regerings Instrux af 19de Februar til dens Gesandt i Kjøbenhavn om at gjøre Forestillinger i den her omtalte Retning ligger ved Depesche fra Stockholm af 3dje Mai 1793.

2) Aktstykker Nr. LXX og LXXI hos Eggers anf. St.

3) Depescher til London af 26de Marts og 13de April 1793.

4) Garde: Efterretninger om den danske og norske Søemagt IV, 321 (1835).

5) Depesche fra Stockholm af 23de April og 3dje Maj 1793.

Disse Afslag vare imidlertid ikke nok til at gjøre Ende paa Forhandlingen, der tvertimod blev bitrere og bitrere. En Traktat, England i Begyndelsen af Sommeren sluttede med Spanien, fastslog, at alle franske Havne skulde gjælde for spærrede¹⁾, og snart efter vendte Opfordringen til de skandinaviske Stater tilbage med fornyet Styrke. Den engelske Regering udtalte ikke blot Haab om, at Danmark-Norge vilde lukke sine Havne for de franske Kapere, men lod baade i Kjøbenhavn og i Stockholm (17de og 26de Juli) overrække nogle Instruxer, som den den 8de Juni havde udstedt for sine Kapere og Skibschefer, hvorved iblandt Andet al Handel med Korn paa Frankrig blev forbudt de Neutrale. Dette stod i skærende Modstrid til, hvad der for Danmarks Vedkommende var slaaet fast ved Overenskomsten af 4de Juli 1780, og det var ikke Undskyldning nok, at den engelske Regering lovede at ville kjøbe de opbragte Ladninger og betale Vederlag for Fragten; Tabet vilde dog i Virkeligheden blive stort. England havde ved denne Form aabenbart forladt Forhandlingens Vej; det havde givet sine Kapere Instruxer stik imod de gjældende Traktater, og meddelte nu Danmark og Sverige sin allerhøjeste Vilje. Vilde de gaa ind paa den engelske Opfattelse, saa desto bedre, i modsat Fald vilde deres Handelsskibe alligevel blive opbragte og disses Sager paadømte efter den Regel, som den engelske Regering nu havde opstillet.

Under det Ordskitte, der fandt Sted ved denne Lejlighed mellem A. P. Bernstorff og den engelske Gesandt Hailes, faldt der hvasse Repliker. Da Engländeren, idet han meddelte Bernstorff, at han havde en Note at overrække ham, tilføjede, at det var et Aktstykke, hvortil intet fornuftigt Menneske kunde indvende Noget, svarede Bernstorff: Meget godt, men jeg forbeholder mig at sige Eder det samme om fjorten Dage.

¹⁾ Depesche til Stockholm af 9de Juli 1793.

Hailes fandt det endog passende at tale til Bernstorff om den „uværdige“ Optræden, det danske og det svenske Hof viste ved ikke at ville tage Del i en Sag, der vedrørte hele Menneskeheden. Bernstorff svarede med at udtale, at man kunde appellere til hele Verdens Dom om, hvor der vistes den værdigste Færd, enten hos de neutrale Magter, der krævede Traktaterne opretholdte, eller hos dem, der søgte at unddrage sig de helligste Forpligtelser for at føre Krig efter eget Tykke. „Men,“ føjede han til, „man kan først fælde en endelig Dom, naar man engang faar at se, om disse Magter, der nu kæmpe for det fælles Vel og Menneskehedens Sag, have ført Krigen alene af ædle Bevæggrunde, uden særlige Interesser og uden at tage Vederlag“¹⁾.

Ruslands, Østerrigs, Preussens og Hollands Gesandter støttede dels mundtlig, dels skriftlig Englands Færd, og Rusland, der i dette Foraar havde ladet foretage omfattende Soudrustninger, lod omtrent samtidig med, at den engelske Gesandt overrakte sin Note, en Flaade paa ikke mindre end 23 Linieskibe og 7 Fregatter ankre ved Møen. Baade i Stockholm og i Kjøbenhavn erklærede den russiske Regering (30te Juli og 10de August), at denne Flaade var bestemt til at krydse i Østersøen og Nordsøen, opbringe ethvert Skib, der sejlede under de franske Oprøreres Flag, visitere de neutrale Skibe og, naar de vare fragtede til franske Havne, da tvinge dem til at tage en anden Kurs. De franske Magthavere, hed det, havde, efter først at have besudlet deres Hænder i deres Konges Blod, ved et højtideligt Dekret lovet at ville være Venner og Beskyttere af dem, der i de andre Stater gjorde sig skyldige i lignende Forbrydelser, og de havde med Vaaben i Haanden angrebet de fleste Nabomagter. De havde derved erklæret hele Europa Krig, og Neutralitet havde kun kunnet finde Sted, hvor Klogskab nødte til at skjule sit Fjendskab;

¹⁾ Depescher fra Ehrenheim af 1ste og 15de August 1793.

men om at være nødt hertil, kunde der ikke længer være Tale, siden de stærkeste Magter nu havde forenet sig om at gjøre fælles Sag imod Alles Fjende, og disse kunde med Rette forlange, at al Handel og Forbindelse med Rolighedsforstyrreterne ophørte. — Selv om den russiske Note endte med en venskabelig Opfordring til Danmark og Sverige om at efterkomme dette Ønske, var i Virkeligheden ogsaa her Forhandlingens Vej forladt; Rusland havde forkyndt, at de neutrale Skibe vilde blive visiterede og i fornødent Fald viste bort fra deres Kurs.

Stillingen var i flere Henseender gunstig for England og Rusland. De Allieredes Vaaben havde haft en saa afgjort Fremgang i den første Halvdel af 1793, at det saa ud, som om Frankrig inden lang Tid maatte blive besejret; Ingen kunde dengang let ane, hvor meget indre Splid skulde lamme Koalitionens, og at der snart skulde komme Orden i det militære Chaos i Frankrig. For Øjeblikket var desuden Handelen paa de franske Havne som en Følge af de usikre Forhold kun ubetydelig. Men desuagtet lod Bernstorff sig ikke rokke herved, saalidt som ved de Fristelser, hvorved Krudener en Tid havde søgt at lokke ham. Han saa, at det gjaldt om et „Princip“, ja om endnu mere, „om Danmarks Uafhængighed og Ære, der ikke uden yderste Nødvendighed tillod at give efter for Fordringer, som kun Uretfærdighed og Inhumanitet kunde opstille“. Han mente, at det Tryk, der blev udøvet paa de neutrale Magter, var en Ytring af den samme Politik, der i Øst delte Polen; og han fandt de forenede Magters Optræden saameget mere forargelig, som den franske Regering syntes langt billigere i sin Færd imod de Neutrale. Iblant Andet havde denne den 16de April 1793 udstedt Befaling til, at der i de franske Havne skulde gives al mulig Hjælp til Kapitainer og Mandskab paa danske og svenske Skibe, og forbudt at standse dem eller hindre dem i deres Sejlads, naar de ej vare ladede

med Varer, som vare forbudte ved Traktaterne¹⁾. Snart efter havde den franske Regering vistnok ved et Dekret af 9de Maj „som en Følge af Englændernes Overgreb“ ogsaa selv sat sig ud over Traktaterne og tilladt Opbringelse af de neutrale Skibe efter vid Maalestok; men dette Dekret var dog ulige gunstigere end Englændernes nylig omtalte Instruxer af 8de Juni. Dels lovede det nemlig, at hele den i Skibspapirerne fastsatte Fragt vilde blive udbetalt, medens England kun gav Tilsagn om et Vederlag, hvis Størrelse let kunde komme til at afhænge af vedkommende Dommeres vilkaarlige Skjøn, dels lovede det franske Dekret Erstatning for det Tidsspilde, som voldtes de opbragte Skibes Rhedere, Noget, som slet ikke var omtalt i de engelske Instruxer²⁾. Endelig følte Bernstorff, at den almindelige Stemning her hjemme afgjort var for ikke at give efter. Den havde, i Følge hans egne Ord, strax ved Begyndelsen af Stormagternes diplomatiske Tryk lagt sig for Dagen paa den stærkeste Maade, og „man vilde“, skriver han den 12te Marts til Gesandten i Petersborg, Rosenkrantz, „hellere udsætte sig for de største Ulemper (*aux plus grands inconvénients*) end give efter. Polens Exempel skræmmer og opirrer, og den Pligt, det uomtvistelig er for enhver Fyrste at tage Hensyn til sit Folks Aand, Ønsker og Tankesæt, forstærkes ganske særlig ved den almindelige Stilling og ved den Tids Aand, i hvilken vi leve“. Saaledes vedblev Stemningen at være; Regering og Folk vare under den farlige Krisis aldeles enige, og det var den svenske Chargé d'affaires Ehrenheim forbavsende at høre, med hvilken Dristighed der i kjøbenhavnske Kredse blev talt om at udruste Flaaden imod Rusland og stænge Østersøen for Englænderne, hvis de vilde tvinge Riget til fjendtlige Skridt imod Frankrig.³⁾ Altsaa veg Regeringen ikke, og

¹⁾ Handelstidende for 14de Juni 1793.

²⁾ Schmidt-Phiseldek anf. St. I, 53 og 56.

³⁾ Depesche af 29de September 1793.

Bernstorff svarede baade paa den engelske og russiske Note med de mest levende Indsigelser. Den 28de Juli overleverede han den engelske Gesandt en Note og en Memoire, hvori hans Opfattelse af de neutrale Staters ukrænkelige Rettigheder nærmere var udviklet. og den 23de August modtog den russiske Gesandt Svaret paa sin Note¹⁾.

Man mærker tydelig Indignationens Braad i disse Svar med deres bestemte Indsigelser imod Stormagternes Vilkaarligheder og uretmæssige Fordringer. med den udtrykkelige Fordring til England om at tilbagekalde sine traktatstridige Instruxer og den skarpe Snært til Rusland, fordi det havde svigtet de Traktater til Fordel for den frie Skibsfart. som det selv havde foreslaaet i Aaret 1780. Prinsen af Augustenborg kunde med Grund skrive til Baggesen i Anledning af Svaret til Rusland: *Wir sind also doch nicht immer die satellites de la Russie, wie der Moniteur uns genannt hat*²⁾. Der er en egen Overbevisningens Varme og Veltalenhed i Bernstorffs Sprog i disse Aktstykker, navnlig i Memoiren til England med dens djærve Begyndelsessætning: „Folkeretten er uforanderlig, dens Sætninger afhænge ikke af Omstændighederne“. Intet kan være mere uigjendriveligt end hans Paavisning af, hvorlidt Frankrigs Forfatningsforhold og Krigen, der førtes imod det, kunde berettige til at gjøre Skaar i de Neutrales Rettigheder; England selv havde drevet Handel med det. lige indtil det kom med i Krigen. Ligesaa fyndig afviser han Paastanden om, at Franskmændene ikke kunde behandles som almindelige Fjender, men at man havde Ret til at prøve

¹⁾ Der var Rygte om, at Krudener blev saa forbitret, at han krævede Bernstorffs Afsættelse, men at Kronprinsen svarede ham, at hele Konseillet var ansvarligt for Udtalelserne. (Depesche fra Ehrenheim af 24de Oktober.) Bernstorff nægtede dog senere, at Rygtet var sandt. (Depesche fra Ehrenheim af 22de November 1793.)

²⁾ J. Baggesens Biographie II, Tillæg S. 19.

paa at udhungre dem, og at deres Kapere slet og ret burde opfattes som Sørøvere. Han nægter bestemt at lukke Havnene for dem mere end for de engelske Kapere; og han erklærer, at de norske Havne ville i denne som i tidligere Krige staa aabne ligegodt for begge de krigførende Magters Skibe.

Bernstorffs Svar vakte en almindelig Begejstring her hjemme, saa at Prinsen af Augustenborg skrev til Baggesen, at han var bleven „Nationens Afgud“ ved dem, og det er bekjendt, at den fortræffelig skrevne og kraftige Memoire gjorde stor Opsigt i England, hvor den skal være udkommet i 7 Oplag. Ligesom den engelske Opposition i det Hele priste Bernstorff, hvis frisindede Politik faldt i dens Smag¹), saaledes brugte den hans Noter til den engelske Regering som et ypperligt Vaaben imod denne, og en af de mest fremtrædende Oppositionsmænd, Lord Lansdowne omtalte Bernstorffs Memoire under en Forhandling i Overhuset den 17de Februar 1794 som en knusende Gjendrivelse af de engelske Paastande og en af de skjønneste Fremstillinger, han kjendte, af de neutrale Magters Rettigheder; han anbefalede den stærkt til at læses af Alle, der gave sig af med de politiske Videnskaber²). Den Aand, der gaar igjennem disse Aktstykker, er den samme, som i det Hele giver Bernstorffs Depescher fra denne Tid deres Præg, en ædel Stolthedsfølelse ved midt under Vold og Uret paa alle Kanter at kæmpe for en god Sag og ikke glemme den „umaalelige Afstand imellem det Gode

¹) Jvfr. Steffens: Was ich erlebte II, 243; „Giv os Eders Bernstorff og vi skjænke Eder gjerne vor Pittog meget andet oven i Kjøbet.“ En paafaldende rosende Dom over Danmarks udenrigske Politik i 1793 med særlig Fremhæven af den Selvstændighed, det havde vist imod Rusland, findes i Annual register for 1794 (London 1799) S. 178.

²) Archenholz: Minerva for 1794, 1ste Bind 465. Nyerup: Bernstorffs Eftermæle I, 117.

og det Onde, hvoraf i lige Grad Sædelighed mellem Menneskene og Foreningsbaandene imellem Folkene afhænge¹⁾." Selv Ehrenheim, der, som de svenske Statsmænd overhovedet, var tilbøjelig til at opfatte Bernstorff paa den ugunstigste Maade, maatte indrømme det Værdige i hans Sprog og ytrede endog derom: det skulle stundom tyckas som detta obeväpnade men alfvarsamma åberopande af Folkträtt och billighet värdeligen hade något tilbakahållande för en oemotståndelig öfvermagt²⁾.

End ikke Efterretningen om, at den russiske Flaade laa i Farvandene som Støtte for Krudeners Note, formaaede at skræmme Bernstorff. Skjønt Russerne truede med at ville visitere danske og norske Skibe omkring ved Kysterne her, hvad der vilde være saa godt som en Krigserklæring, var han overtødet om, at Catharina II spillede Komædie med England, og at hun trods alle Trudslar og anmassende Fordringer til de neutrale Magter, ikke vilde lade sin Flaadeexpedition blive mere end en tom Demonstration for at give England Indtrykket af Iver³⁾. Det viste sig, at han havde Ret; de

¹⁾ Om det diplomatiske Ordskifte i denne Tid imellem den dansk-norske Regering og Kœalitionsmagterne se Eggers anf. St. Aktstykkerne LXXIII—LXXX og Bernstorffs Depescher til Petersborg af 20de og 30te Juli, 13de, 20de og 24de August, og til London af 16de, 20de og 30te Juli. Med Hensyn til Bernstorffs Opfattelse af Stemningen herhjemme og hans Harme over de fremmede Magters Politik i denne Sag, se hans Depesche til Petersborg af 12te Marts, til London af 5te Marts og til Wien og Berlin af 9de April 1793.

²⁾ Depesche af 6te April 1793.

³⁾ I et Brev til Schack-Rathlou af 17de August 1793 skriver han selv derom: *Toutes mes mesures ont été fondées sur cette base. Il aurait été très fâcheux de s'en tromper, mais il fallait prendre un parti, et on ne peut pas louvoyer entre Scylla et Charibdis. Heureusement que l'événement a répondu à mes conjectures et je vois Krudener furieux que nous n'avons pas temoigné des allarmes qui auraient été alléguées très utilement à Londres.*

danske og norske Skibe sejlede uhindrede, uden at blive visiterede, lige forbi de russiske Orlogsmænd¹⁾.

Heller ikke Sverige vilde give Afkald paa sine Handelsrettigheder. Imidlertid var det svenske Svar til England ulige mindre skarpt end det danske, og det med Grund, forsaavidt som den engelske Regering havde vist større Opmærksomhed imod Sverige end imod Danmark-Norge. Ifølge den gjældende svensk-engelske Handelstraktat var det nemlig ikke tilladt Sverige saaledes som Danmark-Norge at tilføre Englands Fjender Levnetsmidler, og England havde forsaavidt Ret til at konfiskere Ladninger af disse, som svenske Skibe vilde føre til Frankrig; men desuagtet fastsatte den engelske Regering den samme Fremgangsmaade for dem som for lignende Ladninger i danske Skibe, at den vilde købe dem²⁾.

De diplomatiske Forhandlinger om de neutrale Staters Politik standsede foreløbig; men Stillingen var i høj Grad uhyggelig. De politiske Forholds Udvikling i Norden i den senere Tid havde gjort, at England og Rusland vare de to Stormagter, som vejede mest i Bernstorffs politiske System. Han havde derfor med Grund holdt det for at være af Vigtighed, at der herskede et godt Forhold imellem dem, saameget mere som Danmark-Norges Beliggenhed midt imellem de tvende Magter bragte det i en særlig vanskelig Stilling, saasnart de kom i Krig med hinanden eller blot i et gjen-

---

1) Depesche til Petersborg af 20de August 1793. I Følge Crusenstolpe Portefeuille etc. I. S. 177 Note skriver den svenske Regent 23de Juni 1793, at Bernstorff var bange for at trodse Rusland og „*ne se croit maintenir dans le ministère que par une adhérence soumise et esclave pour les ordres de la Russie,*“ samt at han havde villet hindre en Sammenkomst mellem ham og Kronprinsen. — Dette var en besynderlig Opfattelse.

2) Om det svenske Svar til England se Annual register for 1794, Afdeling state papers, S. 174.

sidig uvenligt Forhold. Nu havde disse Stater efter flere Aars Spænding endelig nærmet sig til hinanden; men Danmark-Norge, som i Aarene 1788—91 havde følt slette Virkninger af deres Uvenskab, skulde kun se Tilnærmelsen imellem dem blive sig til Plage. Bernstorff var nødt til at skille sig bestemt fra de tvende Magter, og man kan vel vide, at han ikke gjorde det med let Sind. Særlig var det hans Følelse imod at maatte føre en bitter Strid med England, dette Land, hvor Forholdene tiltalte ham mere end i noget andet Land, hvor det Indtryk, han havde havt af Samfundstilstanden, havde styrket ham til at arbejde for Bondestandens bedre Kaar i Danmark, og for hvilket han, som han selv sagde, altid havde havt Forkjærlighed, fordi det havde frembragt saa store Mænd og saa store Talenter¹⁾.

Dansk-norske saavel som svenske Skibe bleve opbragte i Mængde af Englænderne, og bleve de end med faa Undtagelser løsgivne igjen, saa gik det kun langsomt med den retslige Afgjørelse af Spørgsmaalene om Ladningernes Skjæbne og Vederlag for Fragten, og de Handlende i de skandinaviske Lande lede et stort Tab baade af Tid og Penge. Rusland derimod gav sig ikke af med praktisk at hindre Handelen paa Frankrig; men det støttede dog Englands Overgreb imod de neutrale Magter, og det var netop for Øjeblikket en højst ubehagelig Nabo for Sverige. Kejsrerindens Uvilje imod Regenten og hans Omgivelser var vitterlig; de russiske Statsmænd viste en betænkkelig Lyst til idelig at sigte den svenske Regering for at holde til med Frankrig, og det fattedes ikke paa Udtalelser af dem, som vare truende for Sverige. Catharina II lod flere Gange foretage Rustninger, der vidnede om hendes slette Stemning;

---

¹⁾ Depesche til London af 28de December 1793 (*personne n'en souffre plus que moi par la prédilection qui j'ai toujours eu pour un pays qui a produit de si grands hommes et de si grands talens*).

og selv om de næppe truede med nogen øjeblikkelig Fare, vare de dog tirrende, og de bragte gjentagne Gange Sverige til at foretage kostbare Rustninger; hun nægtede fremdeles at betale de Subsidier, som vare fastsatte ved Traktaten paa Drottningholm, og endelig blev der i de sidste Dage af 1793 opdaget en farlig Sammensværgelse imod Regentskabet, som til Hovedleder havde Gustav III's bekjendte Yndling Armfelt, og hvori man strax med Grund troede, at Rusland havde Del.

Men udviklede Stillingen sig farligere for Danmark-Norge og Sverige, saa havde den ogsaa det Gode ved sig, at den stedse bragte disse Magter nærmere til hinanden. Det var i Øjeblikket England, der mest plagede Danmark-Norge, medens man i Stockholm med størst Ængstelse havde Tanken henvendt paa Petersborg; men Skibsfartsinteresserne faldt dog væsenlig sammen. Ønsket om at holde sig udenfor den europæiske Krig var lige stærkt begge Steder, og Ruslands truende Forhold til Sverige var saa langt fra at være en lige-gyldig Sag for den dansk-norske Regering, at det tvertimod i stigende Grad foruroligede den. Nu efterat den for sin Træskhed almindelig frygtede Markoff havde faaet stor Indflydelse paa den russiske udenrigske Politik, var der ingen Magt, Bernstorff mere opfattede som Repræsentant for de almindelige egennyttige Udvidelseslyster end netop Rusland, og det var, som om han med Polens Exempel for Øje fik et stedse mere skærpet Syn paa dets despotiske Tilbøjeligheder, der „gjøre det farligt for hele Europa, men særlig for Norden“. „Hvis dets Magt, skriver han den 1ste Juni til Rosenkrantz, „svarede til dets Vilje, vilde der ikke mere være enten Frihed eller Uafhængighed for os“. For Danmark-Norges særlige Vedkommende harmede det ham, at Catharina II idelig søgte ogsaa at skyde det frem imod Frankrig, medens hun selv ikke tog Del i Krigen, men maaske endnu mere, at hun for at tækkes England

havde opgivet sine Grundsætninger om den frie Skibsfart. Og hvad var hendes hemmelige Tanke, naar hun hidsede England imod de neutrale Stater? Det var at fremkalde et ulægeligt Brud imellem det og de skandinaviske Magter, for at hun selv desto lettere kunde sikre sig Herredømmet i Østersøen¹). Men mest var Bernstorff dog bange for, at Catharina II skulde benytte de meget usikre Forhold i Sverige til at vinde fornyet Indflydelse der eller rettere til at bringe dette Naboland i Afhængighed af sig. Det saa han, vilde ogsaa bringe Danmark i stor Fare. Flere Gange synes han endog at have frygtet for, at hun ved Tvang vilde nøde Sverige til at rette sig efter sine Ønsker, og han opfattede det som et saadant lovløst Tvangsmiddel, at Rusland opsigte sin Subsidietraktat. Ikke mindre forbitret var han over den Armfeltske Sammensværgelse, hvori han som mange Andre strax tillagde Rusland Del²). Den Følelse af, at Danmark-Norge og Sverige havde fælles Interesser, som allerede var begyndt 1792, var tydelig nok i jævn Stigen. Ogsaa her gjør den Naturlov sig gjældende, at under samme Tryk forenes det Spredte og bringes til at gjøre en mere sluttet Modstand.

Imidlertid havde den dansk-norske Regering Tvivl, om en fælles Politik lod sig følge. Det vakte Opsigt hos den som hos de fleste andre Regeringer, at Baron Staël under sit Ophold i Paris drev Forhandlinger med de franske Magthavere, og det hjalp ikke, at den svenske Regering søgte at forklare hans Ophold i Paris, ved at

---

1) Se Bernstorffs Depescher til London af 5te Marts og 25de Maj (hvor det hedder om Markoff: *tout le monde connait et redoute son caractère*), til Petersborg af 28de Maj (*l'exemple de la Pologne est tres effrayant*), 1ste Juni, 6te Juli; til Stockholm af 6te og 20de Marts, til Wien og Berlin af 9de Juli.

2) Depescher til Stockholm af 6te Marts (Formodning om, at Rusland vil bringe Sverige *à quelque démarche qui puisse lui fournir l'occasion de la subjuguier*), 28de December 1793, 4de Januar 1794, til London og Paris af 12te November 1793.

han, der var gift med Neckers Datter, den siden saa navnkundige Forfatterinde, havde private Sager at passe der. Der var Ingen som troede det. Den dansk-norske Regering mente i dette Staëls Pariserophold foruden i flere andre Træk at have et Vidnesbyrd om, at Sverige stillede sig i et Forhold til Frankrig, der let kunde omstyrte dets Neutralitet, og i ethvert Tilfælde maatte gjøre dets Stilling vanskelig lige overfor Frankrigs Fjender; thi „hvad kunde der ikke ventes af Magter, som dele Polen uden at rødme og hverken lade sig standse af Traktater eller den offentlige Mening?“ Det var derfor med Glæde, den ud paa Foraaret 1793 troede at se Sverige igjen fjærne sig fra Frankrig, og den satte dette i Forbindelse med, at Franskmændene dengang vare uheldige i Belgien, som de maatte rømme, efter at Dumouriez havde tabt Slaget ved Neerwinden (18de Marts¹⁾). I Virkeligheden havde allerede Ludvig XVI's Henrettelse gjort Regenten i Sverige utilbøjelig til at slutte Overenskomst med den franske Regering, og Staël havde faaet Ordre til at forlade Paris. Efter at den dansk-norske Regering først havde frygtet for, at Sverige nærmede sig formeget til Frankrig, kom der i September 1793 en Tid, da den, væsenlig som en Følge af Indberetninger fra Gesandten i London, Grev Wedel Jarlsberg, om de svenske Diplomaters Ligegyldighed for Skibsfartsagen, blev urolig for, at Sverige skulde nærme sig til England, som i enkelte Øjeblikke syntes at angle efter dets Velvilje, og for at det endog rent skulde opgive Forsvaret for den neutrale Skibsfart²⁾.

1) Despescher fra Bernstorff til Petersborg af 19de Februar, til Stockholm af 23de og 27de Februar, 13de Marts, 13de og 19de April, til Paris 19de Marts og 9de April, til Wien og Berlin 9de April; fra Stockholm 6te April 1792.

2) Despescher fra London 20de og 30te August, til Stockholm 31te August, 7de og 14de September, til Petersborg 7de September. Af mindre Betydning er det, at baade den danske og svenske Regering gjensidig havde flere Udsættelser at gjøre

En helt modsat Ængstelse havde den for den svenske Politik med Hensyn til Rusland. Jo mere den nemlig havde Mistro til denne Magt, desto vigtigere holdt den det for at være, at der blev vist den rette Takt i Forholdet til den, at man ligesaa vel holdt sig fjærn fra udfordrende Skridt som fra fejg Eftergivenhed. Den havde i den Henseende flere Gange Udsættelser at gjøre paa Regentskabets Holdning¹⁾.

Men bagved Alt dette laa ingen principiel Uvilje, tvertimod en stigende Følelse af, at Danmark-Norge og Sverige trængte til hinanden, og at man netop derfor maatte kjende hinandens Politik og burde kunne stole paa den. Hvad var vel naturligere, end at man efter mange Aars Fjendskab og Mistillid havde nogen Vanskelighed ved at tro paa, at Synsmaaderne vare de samme? Hvorlidt den Kritik, man fra dansk-norsk Side undertiden gjorde den svenske Regerings Medlemmer og dens Politik til Gjenstand for, hang sammen med Lyst til at opfatte denne med Uvilje, vise de gunstige Domme, som man fældede om de styrende Mænd i Sverige, netop fra Karakterens Side. Bernstorff ansaa Reuterholm for en hæderlig og brav Mand, og han udtalte tidt sin Tilfredshed med det Sindelag, Regenten nu viste imod Danmark. „Denne stræber, skrev han saaledes om ham, „efter at udslukke Skinsyge og national Mistro, og han undgaar med Omhu Alt, hvad der kunde skabe gjensidig Ængstelse. Der er en egen Sødme (*il y a de la douceur*) ved at prøve denne Forandring efter 20 Aar, der have været værre i denne Henseende, end Historien viser Exempler paa, selv imellem de fjendtligste Naboer“²⁾.

---

paa hinandens Handelsregulativer og Erklæringer til England og Rusland (Depescher fra Stockholm af 22de og 26de Marts, til Stockholm af 18de Maj og 28de August 1793).

1) Depescher til Stockholm af 23de Marts, 2den og 16de Juli 1793.

2) Depescher fra Petersborg af 12te Marts og 18de Maj 1793.

Under disse Forhold forsloge de gamle Finesser ikke mere, der saa tidt vare blevne brugte med Held, navnlig af Rusland, nemlig at prøve paa at ophidse Danmark-Norge mod Sverige eller at fremkalde et Brud imellem dem. Det er, sagde Bernstorff, en Snare, vi for enhver Pris maa undgaa at falde i¹⁾. Den dansk-norske Regering ønskede vel i Begyndelsen af 1793, at Sverige skulde gjøre det første Forslag til en Overenskomst; men den vilde dog vise sin egen Stemning for en nærmere Forstaaelse ved at foreslaa Ophævelsen af en Del ældre Indskrænkninger for Handelen imellem Sjælland og Skaane²⁾.

For den svenske Regering havde den Fare, der truede fra Rusland, vedvarende maattet lægge det nær at søge en Støtte hos Danmark-Norge, saaledes som den allerede havde begyndt med i December 1792. Den gjorde det imidlertid ikke uden Skrupler; thi den havde Mistillid til den dansk-norske Regerings Politik baade udadtil og, hvad de indre Forhold angik, og den nærede udpræget Uvilje imod A. P. Bernstorff, i hvem den saa Danmark-Norges virkelige Regent. Det maa ogsaa erkjendes, at hvor udmærket skikket Bernstorff end ellers var til at løse Øjeblikkets Opgave, var han ikke den Mand, som strax kunde vække svenske Statsmænds Tillid til den dansk-norske Politik. Navnet Bernstorff havde, med korte Afbrydelser, i henved 30 Aar betegnet en Politik, som efter de fleste Svenskeres Mening havde været fjendtlig. Hvad der nu lader sig

¹⁾ Depescher fra Bernstorff til Stockholm af 6te Marts, 3dje April. (*Je crains que la Russie et l'Angleterre ne tâchent de nous mettre en défiance, l'une de l'autre pour nous épuiser. pour nous désunir et pour s'épargner les forces et les embarras de surveiller la Suède. c'est un piège qu'il faut absolument éviter*), 13de og 17de April, til Petersborg af 5te og 30te Marts og 13de April, til London af 5te Marts og til Wien og Berlin af 2den April 1793.

²⁾ Depesche til Stockholm af 27de Februar (jvfr. 5te Januar) 1793.

uigjendrivelig paavise, at det var en ikke ugrundet Frygt for Erobringsplaner fra den gottorp-svenske Kongefamilies Side, der fra først af havde fremkaldt denne Politik, var for en Del ukjendt for Svenskerne, og man var desuden for nær ved Uenighedernes Tid, til at en rolig, upartisk Bedømmelse af disse endnu kunde komme frem. Det var derfor intet Under, om mange Svenskere næppe tiltroede A. P. Bernstorff bedre Tanker imod Sverige, end de dansk-norske Statsmænd mente, at Gustav III havde næret imod Danmark. Skjønt der ikke fattes anerkjendende Domme af enkelte svenske Diplomater om Bernstorffs personlige Karakter¹⁾, saa var Uviljen over hans saakaldte fjendtlige eller hadefulde Politik imod Sverige hos de allerfleste svenske Statsmænd forøget, ved at de holdt ham for falsk, i det mindste som Politiker. Gustav III havde kløgtig forstaaet at fremstille Danmark-Norges Indgriben i hans Krig imod Rusland som et lumsk Overfald, uagtet Bernstorff klart og tydelig havde sagt ham iforvejen, at Regeringen traktatmæssig var forpligtet dertil, saafremt han angreb Rusland; og naar han brugte Ordet: „Bernstorffiade“ som Betegnelse for en ret lumpen Streg²⁾, svarede det fuldt til den Opfattelse af Bernstorff, der i den følgende Tid var almindelig hos Sveriges ledende Statsmænd.

Nu syntes det, som om den nøje Forbindelse, der siden Afslutningen af Traktaten 1773 havde været inellem Danmark-Norge og Rusland, var bleven slappet, og Bernstorff havde udtalt sig med Bitterhed om den russiske Politik; men det holdt dog haardt for den

---

¹⁾ Se f. Ex. Depesche fra Ambassade-chevalieren Brelin af 17de November 1791; flere Udtalelser i d'Albedyhlls og Sprengtportens Depescher pege i samme Retning. Naar Sparre i et Brev 25de Marts 1794 til Staël Holstein taler om Bernstorffs „droiture,“ staar det i stærk Strid med hans vante meget ufordelagtige Domme om Bernstorff.

²⁾ Depesche til Kjøbenhavn af 25de August 1789.

svenske Regering at fatte Tro til, at Bernstorff vilde følge en selvstændig Politik lige overfor Rusland, og dens ufordelagtige Opfattelse af hans Karakter bragte den til at nære Frygt for, at han maaske, naar det kom til Stykket, vilde svige Sverige.

Næsten ligesaa skarpt dømte de svenske Statsmænd om den dansk-norke Regerings indenrigske Politik, for hvilken de ligeledes, og det med Grund, mente, at Bernstorff havde Hovedansvaret. Den ene svenske Diplomat efter den anden havde sendt Indberetninger om, at Demokratiet og Jakobinismen trivedes frodig i Danmark under Regeringens Ægide¹⁾. Det syntes i Følge Ehrenheims Meddelelser, at være en stødende Partiskhed hos „de Herrer, som under Kronprinsens Navn dele Magten imellem sig“, at medens Riegels for sit Skrift „Julemærker“ (1790) kun blev idømt en Mulkt paa 200 Rdl., maatte Benfelt for sit Angreb paa Landboreformerne bøde 2000 Rdl. Oven i Kjøbet mente man at kunne efterspore, at revolutionære Skrifter, der udbredtes i Skaane, vare blevne trykte i Kjøbenhavn²⁾; og der var kun et lille Stykke Vej fra denne Stad med sine slemme Klubber til Skaane, hvor der ligesom i det øvrige Sverige var Stof nok, som kunde fænge, naar det først brød løs i Danmark. Gustav III havde faa Maaneder førend sin Død forudsagt, at store Ulykker vilde ramme Danmark, hvis Regeringen her vedblev at vise

1) Se Depescher fra Brelin af 17de November 1791, og fra Ehrenheim af 2den Oktober 1791: 26de April, 25de October 1792 (*Det är just regeringens mäst activa och upplyste och mäst gynnade värktyg som föra detta (demokratiska) språk*), 7de Februar 1793, 12te Januar 1794. Som et Kuriosum kan anføres, at Ehrenheim selv senere blev stemplet af russiske Diplomater som „Jakobiner“ (Fältmarskalken Grefve Johan Christopher Toll, Biografisk teckning. Stockholm 1849 I, 77).

2) Se f. Ex. Brev fra Gustav III til Ehrenheim af 20de Septbr. 1791.

sig ligegyldig og svag¹⁾. Efter hans Mord var Regentskabet selv begyndt med at komme stærkt ind paa Liberalismen, endog langt mere, end Bernstorff holdt af²⁾, og det maatte se sig mistænkt af Koalitionsmagterne for hemmelig Jakobinisme; men det havde snart fattet en saadan Rædsel for de revolutionære Ideer, at det fandt den mere frisindede Politik, som den danske Regering førte, i højeste Grad farlig. Det hjalp ikke, at Ehrenheim, der var for klartsynet en Mand til ikke efterhaanden at faa et forstandigt Blik paa de danske Forhold, beroligede med, at der ingen Udsigt var til Revolution i Danmark, og fortalte, at Regeringen her virkelig paa Grund af sin forstandige Styrelse vandt den Folkegunst, som den søgte. Hertug Carl, Reuterholm og Sparre fandt, at det Hensyn til den offentlige Mening, som Bernstorff lydelig vedkjendte sig, var i høj Grad truende for Nabostaterne, og de sympathiserede fuldstændig med de Angreb, som Prins Carl af Hessen og forskjellige Mænd iblandt Hoffolk og Adelsmænd i Følge Ehrenheims Meddelelser gjorde paa Bernstorffs indre Politik, og med deres Klager over den Magt, som Statsraadet i det Hele havde.³⁾ Det kom saavidt, at Hertug Carl ligefrem udtalte i det svenske Statsraad, at Bernstorff havde forstaaet at vinde det danske Folks Yndest „genom folkets smickrande på konungamaktens bekostnad“, at han under en literær Strid for et Par Aar siden om Danmarks Hærvæsen, havde vist Lyst til at fremme „konungamaktens sappering genom militärens decrierande“, at hans Hu stod til snarere at „passera

1) Brev fra Gustav III til Ehrenheim af 18de October 1791.

2) Dengang Staël-Holstein i Slutningen af 1792 forhandlede med Bernstorff i Kjøbenhavn, havde denne været forbavset over gjennem ham at faa Indtryk af, at Regentskabet var besjælet af „une démocratie absolument inconcevable“, der syntes at kvæle „leur bon sens.“ (Brev fra Bernstorff til Schack-Rathlou af 22de December 1792).

3) Se navnlig Ehrenheims Depesche af 12te Januar 1794.

för nationens än sin Konungs Minister“ og at han higede aabenbart efter at „göra folkopinionen snart ensam regerande der i Landet;“ ja, at han for at gjøre den jakobinske Fanatisme til pas viste sig lidet upartisk i den Maade, hvorpaa han søgte at overholde Neutraliteten, og at hans Stræben maaske endog turde være rettet paa „sjelfva thronens kullkastning“. Det var derfor efter hans Skjøn saare uheldigt, at i Sammenligning med denne jakobinske Greve havde Carl af Hessen kun Lidet at sige, og at Bernstorff var for populær, til at man kunde fjærne ham uden maaske at vække Uroligheder¹⁾.

Denne grelle Opfattelse af Bernstorff maatte baade nu og siden faa en uheldig Indflydelse paa Regentens og Reuterholms Domme om den dansk-norske Regering, og der skulde overhovedet en Anstrængelse til for at faa Bugt med det Nationalhad imod det danske Folk, som endnu var tilbage fra gamle Dage. Danmark-Norges Optræden under den sidste svensk-russiske Krig havde paa ny givet det Opsving hos det let bevægelige svenske Folk, saaledes at en Dansk i Foraaret 1791 under en Rejse i Sverige følte sig glad ved nogenlunde at kunne tale svensk, da alt, hvad der var dansk, var almindelig forhadt. De svenske Diplomaters Indberetninger fra Kjøbenhavn i Gustav III's senere Aar og Regentskabets første Tid indeholde tidt Udtalelser, der aande ikke blot Uvilje men ligefrem Foragt for de Danske, lige ned til Sproget, der er dem utaaleligt. Det Eneste, som finder Naade for deres Øjne, er de kjøbenhavnske Damer. Selv Ehrenheim sidder under de første Aars Ophold saa

¹⁾ (Crusenstolpe) Portefeuille etc. I, 168 ff.; Protokol hållet på Stockholm Slot den 20de Januar 1794. Det Skrift, hvortil der hentydes, er det af W. v. Schmettow forfattede Patriotische Gedanken eines Dänen o. s. v. (N. M. Petersen: Bidrag til den danske Literaturhistorie V, I, 55 (1860), A. S. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie (1851), I, 260 f.)

fast i sine nationale Fordomme, at han ikke har Anelse om Betydningen af de store Reformere og det livlige Røre, der dengang var ved at bryde frem i Danmark. Regeringsmændene og den ivrige Oppositionsmand, den bekjendte svenske Författer Thorild¹⁾, ere enige om at føle sig antipathetisk berørte ved det hele Liv og Tilstandene i Kjøbenhavn. Mendet vilde være Uret at nægte, at om den nationale Uvilje end ikke undlod ved given Anledning at dukke op igjen hos de daværende Magthavere i Sverige, gjorde de dog nu en ærlig Anstrængelse for at ryste den af sig. „Vi leve, skriver Sparre saaledes til Ehrenheim, den 28de Maj 1793, ikke længere i de Tider, da Sverige og Danmark styredes af et nationalt Had. Vore Tider ere for philosophiske til, at slige smaalige Aarsager skulle kunne give Grundlaget for politiske Systemer. Historien viser ogsaa, at Sverige og Danmark aldrig have havt nogen Nytte af, men altid mærket de varige Tab, som indbyrdes Splid og Ufred har voldt. Man har ogsaa oplevet saadanne Tider, da det danske Kabinet, maaske ikke ganske uden Grund, har kunnet nære Tvivl om det svenske Kabinets Oprigtighed. Men derover maa drages et Slør . . . . Hvis der nu vises mindre „bonne foi“, skal det aldrig være Sverige, der viser den“. Denne fornuftige Synsmaade var sikkert en Følge af, at det i Øjeblikket var en altfor naturlig Politik at nærme sig til Danmark, til at den svenske Regering ikke skulde komme ind paa den.

Dels var Bernstorff i det Hele mere forsigtig i sin Politik end de svenske raadende Statsmænd, der endog flere Gange prøvede paa temmelig forvovne politiske Manoevrer, dels trængte Sverige paa Grund af sit spændte Forhold til Rusland i Øjeblikket mere til en Støtte end Danmark-Norge. Det var derfor ganske

---

¹⁾ Atterbom: Svenska siare och skalders 5te Del (Upsala 1844), Brev fra Thorild af 23de Maj 1793 fra Kjøbenhavn.

naturlig det svenske Regentskab, der gjorde de første Skridt med Hensyn til at foreslaa en fælles energisk Optræden af de nordiske Stater. Efter at det allerede i Slutningen af 1792 havde ladet Staël-Holstein prøve, hvordan den dansk-norske Regerings Stemning var, lod det i de første Maaneder af 1793 Ehrenheim gjøre Bernstorff gjentagne Forestillinger om Nødvendigheden af i Forening at værne om Handelen. Det haabede, som Sparre skrev til Ehrenheim, under Sveriges „kritiske Stilling“ at forberede Afslutningen af et formejligt Forsvarsforbund med Danmark. Bernstorff gjorde sig derimod ikke store Forestillinger om, hvad der kunde udrettes med Vaaben i Haand imod England og Rusland; han vilde foreløbig helst se, om ikke kraftige Indsigelser vare nok til at holde disse tvende store Magter tilbage, og han holdt det for raadeligst at spare sine Penge til Udrustninger, indtil man kunde haabe bedre Virkninger af dem. Uagtet den svenske Regering var lidet tilfreds med denne „frygtsumme Politik“, kunde den dog ikke tage Fejl af Danmark-Norges velvillige Stemning, og da den ud paa Foraaret 1793 følte sig ængstet ved russiske Rustninger, spurgte den den dansk-norske Regering tilraads, om hvorvidt denne mente, at den havde Noget at frygte fra Ruslands Side. Senere henvendte den sig paa ny til Bernstorff for at høre hans Skjøn om, hvorledes der burde svares paa den Note, Rusland, som tidligere omtalt, i Slutningen af Juli havde sendt til Sverige, saavel som til Danmark-Norge for at faa dem til at forbyde Handel paa Frankrig. At han raadede til at svare med et Afslag, er en Selvfølge. Den dansk-norske Regering havde i det Hele paa forskjellige Maader været rede til at vise sit Ønske om en stærk Tilnærmelse imellem de nordiske Riger. Bernstorff havde tilbudt, at en Fregat, der skulde konvoyere Ostindiefarere til Højden af Ouessant, tillige maatte tage svenske Skibe under sit Værn; han foreslog, at

begge Staters Gesandter og Konsuler skulde yde gjensidig Hjælp, og han tilbød, at Sverige, der for Øjeblikket ikke havde nogen Diplomat i Paris, her kunde benytte sig af den dansk-norske Chargé d'affaires Köneman, hvis det havde noget at forhandle i Paris eller ønskede nogen Oplysning. Udenrigsministeriet i Kjøbenhavn var villigt til at besørge Depescher til ham chiffrede, saafremt det maatte findes tjenligt. Medens den svenske Regering ikke troede at kunne tage imod dette sidste Tilbud, havde den samtidig med det Bernstorffske Forslag om gjensidig Hjælp af Konvoyer selv fremsat et ganske lignende, og der blev i Begyndelsen af Juni sluttet en Overenskomst imellem de tvende Regeringer om, at deres Gesandter og Konsuler skulde hjælpe hinanden allevegne, hvor enten dansk-norske eller svenske Skibe blev Gjenstand for vilkaarlig Behandling fra de krigførende Magters Side, og at hvor der kun var enten en dansk-norsk eller en svensk Konsul, skulde han tage sig ligesaa meget af Nabolandets, som af sin egen Stats Skibe. Jo stærkere Trykket hen paa Aaret blev fra de store Magters Side, desto mere holdt man det for at være en tvingende Nødvendighed, saameget som muligt at følge samme Politik, fordi, som Bernstorff sagde, „Rusland ellers vilde udøve et fuldstændigt Despoti over os, og vi ikke mere vilde kjende Noget til Frihed og Uafhængighed.“ Netop paa denne Tid vexledes der derfor Breve imellem selve de fyrstelige Personer i Kjøbenhavn og Stockholm, fulde af Ønsker om en enig Politik. „Jeg har, skriver saaledes Kronprinsen den 22de Juli til Regenten i Sverige, „ligesom Eders kgl. Højhed den inderligste Overbevisning om Nyttens, ja selv om Nødvendigheden af den fuldstændigste og varigste Forbindelse imellem Danmark og Sverige. Deres Interesser ere de samme, og ved at støtte hinanden gjensidig ville de danne en respektabel Magt, der vil indgyde Agtelse i farlige Øjeblikke, hvor almindelige Hensyn ikke forslaa“.

Denne tiltagende gode Stemning hos den dansk-norske Regering og den Fæsthed, hvormed den havde svaret paa Englands Fordring, forekom den svenske Regering opmuntrende. Hertug Carl sendte derfor sin Adjutant Borgenstjerna til den danske Kronprins med et Brev, der er dateret 28de August 1793, og hvori det blandt Andet hedder: „Sveriges og Danmarks Interesser ere de samme. Hvis underordnede Omstændigheder have forblindet dem med Hensyn til deres eget Vel, hvis smaalig Skinsyge og gjensidig Mistro indtil den Dag idag har skjult deres sande Tarv for deres Øjne, saa er det paa Tide, at en saadan Vildfarelse nu hører op for stedse, og at Sandhedens Fakkell viser dem, hvorledes deres Stilling er, for at bringe dem til at forene Sind, Styrke og Energi, og derved sikre sig imod et fælles og uopretteligt Tab, nemlig Tabet af deres Uafhængighed, som Naboer synes at true, saafremt de ere i Stand til at skille to Magter, der vilde være dem altfor stærke, hvis de forenede sig ved faste, oprigtige og uopløselige Baand“. Han foreslog derfor „en nøje Alliance 1)“.

---

1) Dette Brev findes i Udenrigsministeriets Arkiv i en Pakke, der er betitlet *acta negotiationis* betreffende Konventionen af 27de Marts 1794; Datoen paa Brevet er ikke ganske tydelig. Schinkel-Bergman have i 3dje Bind S. 372—73 meddelt en Oversættelse af dette Brev, men den afviger ikke lidet fra Originalens Ord. Det Sted, som jeg har oversat, meddeles derfor bogstavret her: *Les interets de la Suede et du Danemarck sont les mêmes. Si des circonstances secondaires ont aveuylées toutes les deux sur leurs propres interets, si des petites jalousies et des defiances reciproques ont jusqu' à ce jour caché à leurs yeux leur veritable bien être il est temps qu'une erreure pareille dans ce moment à jamais cesse et que le flambeau de la verité presente à leurs yeux leur situation presente pour reunir leurs esprits, leurs forces et leur energie à se garantir d'une perte commune et irreparable, celle de leur independance que des voisins semblent menacer, s'ils peuvent separer deux puissances qui leur seroient trop formidables si elle(s) se joindroi(en)t par des noeuds stables sinceres et indissolubles.*

Dette Forslag maatte i det mindste til en vis Grad finde Samstemning i Kjøbenhavn, og Kronprinsen saavel som Bernstorff udtalte sig med stor Velvilje derom. Borgenstjerna skrev tilfreds hjem, at den dansk-norske Regering holdt for, at man skulde forsvare hinanden med fælles Kræfter, som om de nordiske Lande vare „ett rike, fördelt i tvenne lika departementer“, og at den endog syntes villig til at ville sælge Sverige nogle af sine Skibe. Men da Bernstorff havde Magten i de udenrigske Sager, holdt Borgenstjerna det for raadeligt, at Hertug Carl personlig tilskrev ham om Sagen, thi det lod til, at være Bernstorffs Svaghed at ville have Ord for at korrespondere med Fyrster¹⁾. Der syntes saameget mere at være Udsigter til en Overenskomst, som Bernstorff ud paa Efteraaret selv talte om Nødvendigheden af at berede sig paa et kraftigt Forsvar for den fælles retfærdige Sag, naar Foraaret kom. Det var, ytrede han til Ehrenheim, hans Formodning, at Rusland med mere Uvilje og Bitterhed end nogensinde vilde trænge ind paa begge de neutrale Magter. Han paa sin Side haabede at staa fast, i hvor høj Grad han end havde paadraget sig den russiske Kejserindes Unaade²⁾.

Det saa ud, som om Danmark-Norge og Sverige vare ifærd med at danne et Forsvarsforbund midt under den europæiske Krisis. Men netop nu og i den følgende

1) Brev fra Borgenstjerna til Hertug Carl af 6te Novbr. 1793.

2) Om Forholdet imellem Danmark-Norge og Sverige i dette Aar se Bernstorffs Depescher til Stockholm af 5te Januar, 27de Februar, 1ste Juni, 10de August, 2den, 20de og 30te November, Cirkulære til Gesandtskaberne i Holland, Frankrig, Spanien og England fra Begyndelsen af Juni, hvor de danske Gesandter faa Befaling til at virke sammen med de svenske i Skibsfartssagen, (jvfr. Forestillingsprotokollen for 1793, Forestilling af Bernstorff til Kongen af 14de Juni om, at Danmarks og Sveriges Gesandter og Konsuler skulle staa hinanden bi), Depesche til Petersborg af 28de Maj; Depescher fra Stockholm af 27de August og 5te November 1793; Ehrenheims og Sparres gjensidige Depescher fra Aaret 1793.

Tid blev den Tvivl stærkt forøget, som den dansk-norske Regering allerede tidligere havde havt om, i hvilken Grad den kunde følge fælles Politik med Sverige. I December 1793 mente Bernstorff endog sikkert at vide, at Frankrig havde tilbudt Sverige Penge, for at det skulde kunne hævde sin Neutralitet, og han var bange for, at Regentskabet var gaaet ind derpaa, da det vilde bringe en stor Fare over den neutrale Sag i det Hele¹⁾. Endnu mindre kunde han komme paa det Rene med den svenske Politik i Begyndelsen af 1794. da endog Sveriges Forhold til Rusland blev særdeles uklart. Under Indtrykket af den Fare, hvormed russiske Rænker i Sverige kunde true, søgte Regentskabet nemlig, samtidig med at det vendte sig til Danmark, i det mindste tilsyneladende at nærme sig til Rusland. Det havde efter Opfordring af den russiske Gesandt i Stockholm. Romanzow givet den Forsikring, at det ikke under den daværende Krig vilde anerkjende den franske Republik, og at det ikke vilde tillade nogen Republikaner at opholde sig i Sverige²⁾. Fremdeles optog det en Plan, hvorom Folk havde hørt tale strax efter Gustav III's Død³⁾, nemlig Planen om et Giftermaal imellem den unge svenske Konge og Storfyrstinde Alexandra, en Datter af den russiske Tronfølger Povel. Baron Stenbock blev i Begyndelsen af 1794 sendt til Petersborg, for at lægge Kejserinden denne Sag paa Hjærte, og tilige udtale Ønsket om Indrømmelser fra hendes Side med Hensyn til Neutraliteten og Subsidier⁴⁾. Dette blev ikke længe ubekjendt i Kjøbenhavn; men uheldigvis fik man her Intet at vide derom fra selve den svenske Regering, der endog rent ud nægtede, at der var noget sandt i Rygterne om Giftermaalsplanen. I og for

¹⁾ Depesche til Stockholm af 14de December og til Petersborg af 10de December 1793.

²⁾ Schinkel-Bergmann III, 115.

³⁾ Depesche fra Petersborg af 20de April 1792.

⁴⁾ Schinkel-Bergman III, 116.

sig var det naturligt, at Regenten og Reuterholm ikke havde Lyst til at tale til den dansk-norske Regering om Giftermaalssagen; thi en væsenlig Grund til, at de havde nærmet sig til Rusland, var den Frygt, som de i dette Øjeblik mere end nogensinde tidligere havde for Bernstorffs jakobinske Sindelag, og de vare overtydede om, at den dansk-norske Regering ikke vilde synes om disse Forhandlinger i Petersborg. Bernstorff ansaa det i Virkeligheden for at være en farlig Vej, hvorpaa Regenten her var kommen ind. Hvis denne nemlig blot ønskede ved en saadan Imødekommen imod Rusland at vinde Tid, og han senere vilde søge at finde Paaskud til at forhindre, at Giftermaalet blev til Noget, vilde et slikt Fif let kunne drage farlige Følger efter sig for Sverige. Skulde der derimod antydes en oprigtig Tilnærmelse til Rusland herved, kunde den paa anden Maade blive farlig. I ethvert Tilfælde var det af den Slags Skridt, som den dansk-norske Regering, nu da Sverige ønskede at slutte et Forbund med den, maatte anse for ikke at være sig uvedkommende, og Bernstorff blev derfor fastere i den Synsmaade, at den svenske Regering famlede i sin Politik, at den for at slippe ud af sin vanskelige Stilling og sin finansielle Nød snart vendte sig til den ene, snart til den anden Magt¹⁾. Men hertil kom sandsynligvis som et andet vigtigt Moment, at den dansk-norske Regering i Slutningen af 1793 fik Meddelelser om, at der var stærk Gjæring i Sverige og en Omvæltning her maaske nær forestaaende. Skete det, og kom Gustavianerne til Magten igjen, vilde en fælles Politik være utænkelig; thi man vidste, at de vare Danmarks svorne Fjender. Den Armfeltske Sammensværgelse, der, saaledes som vi have set, blev opdaget i Decembermaaned, syntes at

---

¹⁾ Se om denne Sag Depescher til Stockholm af 11te og 22de Februar, 1ste, 5te og 12te Marts, og til Petersborg af 11te Februar, 11te og 29de Marts 1794.

være et Vidnesbyrd om, at man havde god Grund til at holde Regentskabets Stilling for mindre sikker, og dens Opdagelse gjorde ikke Ende paa Gjæringen¹⁾.

Under disse Forhold mente den dansk-norske Regering, ikke at have saamegen Klarhed over, hvorledes Sveriges Politik vilde stille sig i den følgende Tid, at den kunde gaa slet saa vidt, som den svenske Regering ønskede. Imidlertid kunde den ikke godt anføre disse Betæneligheder²⁾, men maatte holde sig til andre Grunde, der heller ikke vare uden Vægt, og da Kronprinsen besvarede den svenske Regents Skrivelse og Forslag ved et Brev af 15de November, var dette ledsaget af en Række „observations“, der skulde paavise, at det under det øjeblikkelige spændte Forhold til England og Rusland vilde være politisk farligt at slutte en offensiv og defensiv Forbundstraktat, hvorved man sikrede hinandens baade indre og ydre Ro og „offentlig“ forenede alle sine Interesser; der var kun lidet Haab om, at man kunde fremkalde en alvorlig Adskillelse imellem Rusland og England, og man maatte derfor undgaa et Skridt, der vilde vække deres levende Harm, og hvori navnlig Rusland maaske vilde se en formelig Krigserklæring; et langt værre Tryk fra dets Side end

1) Hvad der anføres hos Schinkel-Bergman III. S. 59 (sammenlign Sturzenbecker: Reuterholm S. 172, ff.) taler i høj Grad herfor. Hermed stemme Yt inger i Bernstorffs Despescher til Stockholm fra December 1793 og Begyndelsen af 1794, hvori han med Bekymring taler om den usikre Stemning i Sverige: naar har f. Ex. den 24de Decbr. klager over, at det her mangler paa „*cette tranquillité intérieure qui seule peut fonder cette énergie, sans laquelle il est impossible de repousser les attaques que la Suède et le Danemarc auront à soutenir aussi longtemps que la crise actuelle subsiste.*“

2) Dog udtalte Carl af Hessen til Ehrenheim, at man ubeldigvis ikke vidste, hvad man kunde vente sig af den nye Konge; og Ehrenheim troede, at denne Usikkerhed var den virkelige Grund til Bernstorffs Varsomhed med Hensyn til et Forbund. (Despesche af 28de November 1793).

hidtil vilde sikkert blive Følgen. — Dette Standpunkt fastholdt man i den følgende Tid fra dansk - norsk Side, naftet Sverige gjorde nye Forsøg paa at faa sine Ønsker om en nøje Alliance satte igjennem. Men derfor var det dog ikke Mundsvejr, naar den dansk-norske Regering selv havde brugt stærke Udtryk om det Vigtige ved at holde sammen. Det var den stedse klart, at „Danmark og Sverige vilde opgive deres Uafhængighed og følgelig ogsaa deres politiske Tilværelse, hvis de højede sig for de krigførende Magters Undertrykkelse“, og den havde ingen Tvivl hverken om den svenske Regerings velvillige Sindelag, eller om, at den oprigtig ønskede at forholde sig neutral. Bernstorff havde naturligvis set, at det væsenlig var af Frygt for Rusland, at Sverige ønskede et Forbund med Danmark. Naar et af de Punkter, hvorom man efter Regentens Forslag skulde værne med fælles Kræfter, netop var, at ingen fremmed Magt kom til at blande sig i de indre Anliggender enten i Sverige eller Danmark, var det aabenbart Tanken om den russiske Deltagelse i Modstanden imod Regentskabet, der havde dikteret denne Paragraph. Men dette Ruslands Forhold til Sverige vakte, som vi have set, ogsaa Bernstorffs Ængstelse, og Catharina II plagede oven i Kjøbet den svenske Regering ved i Begyndelsen af 1794, samtidig med at Forhandlingerne om Ægteskabet vare aabnede, at foretage omfattende Udrustninger, og saa angive som Paaskud, at hun maatte frygte for et Angreb fra svensk Side. Dette, sagde Bernstorff, var at bære sig ad som Ulven med Lammet i den bekjendte Fortælling. Sverige kunde vel under saadanne Forhold trænge til at føle, at det ikke stod alene. „Det vilde, skrev Bernstorff den 1ste Marts 1794 til sin Søn, Christian Bernstorff, der var Gesandt i Berlin, „ellers uundgaaelig blive Ruslands Bytte, og jeg behøver ikke at sige, i hvilken Grad det er os magtpaaliggende aldrig at se den eneste Skranke tilintetgjort, der skiller

os fra den graadigste Magt, som nogensinde har været til“.

Som en Følge af denne Synsmaade havde den dansk-norske Regering i de samme „*observations*“, hvorved den udtalte sig imod for Øjeblikket at indgaa en formelig Alliance, fremhævet forskjellige Maader, hvorpaa Danmark og Sverige. „der vare forenede ved alle de Baand, som kunne bringe Nabostater til at slutte sig sammen (*amalgamer des pays voisins*)“, vilde være i Stand til at gavne hinanden. Den havde foreslaaet, at man med den fuldstændigste Aabenhed skulde meddele hinanden Alt, hvad der kunde tyde paa Farer, og enes om Midlerne til at afværge disse; man skulde hjælpe hinanden ad diplomatisk Vej i alle Tilfælde, hvor Neutraliteten var truet, og tilsige hinanden, at man, naar det behøvedes, vilde udruste Skibe, som skulde tjene til Værn for begge Rigers Handel og efter Omstændighederne kunde forene sig sammen eller virke, hver Eskadre for sig. Desuden vilde det være godt at vise, hvor nøje Venner man var, ved at slutte en Handelstraktat, og man skulde ved denne tilsikre hinanden alle de Fordele, som gjensidig kunde fremme Folkenes Vel og have varige Virkninger, hvorved det blev klart, at det her ikke blot gjaldt om en god Forstaaelse i Øjeblikket (*une harmonie éphémère*). Man burde ogsaa gjenoprette og udvide de Overenskomster, der tidligere havde bestaaet om gjensidig Udlevering af Forbrydere, og endelig kunde man love hinanden hemmelig at slutte en offensiv og defensiv Alliance, saasnart Forholdene vilde tillade det og det var muligt uden Fare at vedgaa det.

Alt sligt kunde være smukt og godt; men skulde man have nogen Gavn af hinanden, maatte dette Grundlag udvikles til traktatmæssige Aftaler om, hvorledes man vilde hjælpe hinanden i Tilfælde af, at Neutraliteten blev krænket; og, saafremt man blot undgik udfordrende og truende Skridt, maatte det indvirke heldigt paa

Stillingen baade til England og til Rusland, jo mere man nærmøde sig til et Forbund af politisk Karakter. Kronprinsen foreslog derfor ved en Skrivelse til den svenske Regent af 2den Februar 1794, at man foruden at enes om, hvad der tidligere fra dansk Side var bragt paa Bane om en Handelstraktat og Overenskomst om Udlevering af Forbrydere, tillige skulde slutte et Forsvarsforbund til at værne om „de tvende Rigers Neutralitet, Uafhængighed, Handel og Søfart, saaledes som denne var hjemlet ved de gjældende Traktater“; dette Forbund skulde da slutes efter samme Princip som det Neutralitetsforbund. Danmark og Sverige allerede havde indgaaet i Aaret 1756. — Paa samme Tid blev der givet Befaling til at udruste 8 Linieskibe og nogle Fregatter. Om det dansk-norske Forslag blev der nu dels forhandlet i Kjøbenhavn, hvorhen Staël var bleven sendt i dette særlige Øjemed, dels skrev Bernstorff til Reuterholm for at vise, at klog Politik bød ikke at gaa videre, og at man endelig maatte undgaa, hvad der kunde retfærdiggjøre den Mistanke, der allerede tidt var kommet frem paa hensynsløs Maade om, at Danmark og Sverige vare i Ledtog med Frankrig og vilde deltage i Krigen paa dets Side.

Den svenske Regering gik for en Del ind paa det dansk-norske Forslag, og Forhandlingerne endte med en Overenskomst, der blev undertegnet den 27de Marts 1794 i Kjøbenhavn af Bernstorff og Staël Holstein og snart efter ratificeret af begge de paagjældende Regeringer. Hovedpunkterne i denne Traktat vare, at man enedes om at sikre den Handel, som Traktaterne hjemlede, og at man derfor, saasart som muligt, fra hver Side vilde udruste 8 Linieskibe og et tilsvarende Antal Fregatter, som skulde bruges til gjensidigt Forsvar, operere sammen, naar det holdtes for nødvendigt, og da stedse under fælles Overkommando, idet den svenske og den danske Eskadrechef skiftevis skulde føre Kommandoen over den forenede Flaade, hver i en Tid af 3

Maaneder. Østersøen skulde gjælde for et lukket Hav, saaledes at alle Handelsskibe, der tilhørte krigførende Magter, vare i Sikkerhed, saasnart de vare komne igjennem Sundet. Hvis nogen Magt ikke respekterede de tvende Staters neutrale Handel, men foretog Overgreb imod den, skulde de, naar alle mulige Forestillinger havde vist sig utilstrækkelige til at skaffe dem deres Ret, senest inden 4 Maaneder, efter at de havde faaet Afslag paa deres Fordringer, gribe til at tage Repressailler. Dog skulde Traktaten ikke gjælde for de tvende Staters tyske Landskaber, da disse, som hørende med til det tyske Rige, ikke kunde opfattes som neutrale¹⁾.

¹⁾ Traktaten findes i de almindelige Traktatsamlinger og hos Eggers anf. St. Aktstykke Nr. XCV. Om de forskjellige Forhandlinger, der førte til dette Forbund, se Bernstorffs Depescher fra denne Tid, men navnlig den omtalte Pakke „*acta negotiationis*“. Man finder der ogsaa et Udkast, betitlet: *Préliminaires ou projet d'un traité d'alliance*, hvorpaa der med Blyant er skrevet „foreslaaede fra K. svensk Side“. Alt tyder paa, at dette Forslag, der er ganske anderledes omstændeligt end det korte Udkast, som danner Bilag 34 hos Schinkel-Bergman, 3dje Bind, er blevet overbragt af Staël, da han i Januar 1794 kom til Kjøbenhavn. Efter dengang at have indledt Forhandlingerne vendte Staël tilbage til Stockholm (Bernstorffs Depesche til Stockholm af 5te Februar 1794), for at faa nye Instruxer, og det var, da han derefter i de sidste Dage af Februar paa ny kom til Kjøbenhavn (Bernstorffs Depesche til Stockholm af 1ste Marts), at Forhandlingerne førte til et endeligt Resultat. Ogsaa Schinkel-Bergman taler om disse Forhandlinger, men temmelig kortfattet, III, 58—60 og 123—24 (jvfr. Bilag Nr. 33, 34 og 35). (Jvfr. Sturzenbecker: Reuterholm S. 171—72.) Hvad Sybel anf. St. III. 20 fortæller om, at Staël efter i September 1793 at have sluttet et nyt svensk-fransk Forbund i Schweitz med den franske Diplomat Verninac, derfra ilede til Kjøbenhavn for at drage det danske Hof ind i dette politiske System, stemmer hverken med Schinkels Fremstilling eller med de danske diplomatiske Aktstykker; der findes aldrig i disse Antydning af, at der var Tale om et Forbund med Frankrig. Det var desuden, som vi have set, ikke Staël, som aabnede Forhandlingerne i Kjøbenhavn; han har

Denne Overenskomst var nøje formet efter den af 1756. og der taltes i den kun om at værne om Handelen. Den var langt fra saa omfattende som det Forslag. Sverige havde gjort om at sikre hinanden ogsaa politisk ved en formelig Alliance. Endnu i sidste Øjeblik havde den svenske Regering ønsket at give Traktaten en større Udvidelse. idet Sparre den 22de Marts havde skrevet til Staël om at faa optaget i Traktaten en „Article séparé et secret“, i Følge hvilken Danmark burde forsvare Sverige, saafremt det overhovedet blev angrebet af Rusland, af hvilken Grund det saa var. Ellers vilde der, som han udtrykte sig, blive en Dør staaende aaben „för fordna, och om man ville supponera, ännu en gang framdeles mogelijk blifwande Danska be drageriet“. Da Staël fik denne Depesche, var Konventionen allerede undertegnet, og paa hans og Ehrenheims Forestilling frafaldt den svenske Regering at gjøre videre Skridt om en saadan Tilføjelse, da man, som Ehrenheim bemærkede, derved kun vilde vække Danmarks Mistro til, at Sveriges Politik var egennyttig¹⁾. Den sluttede Overenskomst var paa den anden Side heller ikke saa omfattende, som den dansk-norske Regering havde ønsket det, idet den ikke stod i Forbindelse med nogen Overenskomst om de andre Punkter, hvorved Bernstorff havde ment, at man kunde skabe varige Goder for de nordiske Folk og vise, at man ikke blot tænkte paa en god Forstaaelse i Øjeblikket. Men trods det begrænsede Maal, hvorved man var bleven staaende, havde Forbundet ikke Lidet at sige, netop i politisk Henseende. Ja, det var i Virkeligheden en de-

---

aabenbart først taget Del i dem fra Begyndelsen af 1794. Med Hensyn til selve Traktaten indeholder Bernstorffs Depesche til London af 30te Maj 1795 tydelig Oplysning om, hvad der skal forstaaes ved, at Østersøen erklæres for et lukket Hav.

1) Depescher fra Sparre til Staël af 22de Marts og 1ste April og til Ehrenheim af 4de April 1794.

fensiv Alliance med Hensyn til de Farer, hvormed Koalitionen imod Frankrig kunde true; thi da ethvert Angreb fra Englands eller Ruslands Side paa de skandinaviske Magters Neutralitet vilde medføre et Angreb paa deres Handel, maatte et Forsvarsforbund til Værn for denne nødvendigvis blive til Forsvar ogsaa for Neutraliteten. Det vilde særlig kunne blive Sverige en Støtte under dets spændte Forhold til Rusland, da det nu var sikkert paa at have Danmark til Forbundsfælle, saafremt Catharina II vilde bruge dets Ulyst til at deltage i Krigen som Paaskud for at kunne tilfredsstille sin Vrede imod den daværende svenske Regering. Bernstorffs Depescher vise tydelig, at han netop har havt den Tanke, at den Forbindelse, man nu indgik, ogsaa skulde gavne Sverige i dette Forhold. Som et yderligere Vidnesbyrd om Lysten til at række den svenske Regering en broderlig Haand var han baade villig til at lade den faa nogle ældre dansk-norske Linieskibe og Fregatter tilkjøbs for en billig Pris, og han skaffede den Kredit hos et Handelshus i Altona, for at den kunde faa Penge, som den havde nødige til Udrustningerne¹⁾.

Baade fra svensk og fra dansk Side troede man ved disse Forhandlinger at bane Vejen for et venskabeligt Forhold i Fremtiden, og man udtalte paa en levende Maade sin Glæde for hinanden over, at man var naaet saa vidt. Bernstorff fremhævede for Ehrenheim, at endnu vigtigere, end Konventionen var i Øjeblikket, vilde den være som „Basis for en tilkommende nærmere Forening“. Han udtalte til Staël, da han havde undertegnet Konventionen, at det var den skjønneste Dag i hans Liv, han havde aldrig ønsket noget saa inderligt som en Forening imellem Danmark og Sverige, han havde sukket efter det Øjeblik, da han kunde rive sig

---

1) Derom tales jævnlig i de svenske Depescher fra de følgende Maaneder.

løs fra Ruslands Formynderskab, og han turde love, at Sverige aldrig skulde angre at have nærmet sig til Danmark. Samme Dag skrev han til Hertug Carl om „de uforanderlige Grunde“, der vare til Venskab imellem Danmark og Sverige, at de Intet havde at kræve af hinanden, deres Interesser vare ikke i Strid sammen, hvert for sig trængte de til en fremmed Støtte, forenede vare de hinanden nok. „kort sagt, Alt hvad der nærmer dem til hinanden, er naturligt, Alt, hvad der fjærner dem fra hinanden, er uretfærdigt og unaturligt¹⁾“. Fra svensk Side udtaltes der varme Følelser til Bernstorff for hans Virksomhed ved denne Lejlighed, og ligesom Reuterholm i et Brev til ham af 17de Februar havde talt om det nøje Forhold, som ved Naturens og Blodets hellige Baand var knyttet imellem de tvende Staters Folk, saaledes kaldte Sparre i et Brev til Ehrenheim af 1ste April den sluttede Konvention en Forening, som han haabede, var bestemt til stedse nøjere at sammenknyttes. „Aldrig, skrev han videre, har Posten bragt en Efterretning, der har været vigtigere for vort kjære Fædreland, end da den overførte Budskabet om Traktaten. Det er længe siden, at Hans kongelige Højhed Hertugens Aftenselskab har været Vidne til saa megen eller en dybere følt Glæde end denne Aften. Den unge Konge var endog rørt til Taarer, da Hertugen meddelte ham Konventionen“²⁾.

---

1) Jvfr. Pakken „acta negotiationis“, Depesche fra Staël af 27de Marts og fra Ehrenheim af samme Dato.

2) Depescher fra Sparre til Ehrenheim af 1ste og 15de April, jvfr. Depesche til samme af 28de Marts 1794.

IV.

Det nordiske Neutralitetsforbund indtil Slutningen af 1795.

De Forbund, Danmark-Norge og Sverige i den nyere Tid gjentagne Gange have sluttet til Værn for den neutrale Handel, høre til de lyse Punkter i deres Historie. Baade er det en Glæde, midt under deres øvrige Stridigheder at træffe Øjeblikke, hvori de mødes for at hjælpe hinanden, og det er tiltalende, at denne Samvirken gjælder en Sag, hvori de have havt Retten paa deres Side, og som den nyeste Tid endelig har set sejre, endog efter en større Maalestok, end dansk-norske og svenske Statsmænd tidligere vovede at haabe. En nyere fransk Forfatter¹⁾ har derfor troet at kunne sige med Hensyn til det første Forbund, de skandinaviske Stater sluttede om denne Sag i Aaret 1691: Da begyndte disse Stater denne ædle Modstand imod de krigførende Magters Despoti paa Havet, som vi ville se dem fortsætte indtil Begyndelsen af det 19de Aarhundrede med en Udholdenhed og et Mod, som alle Folk burde beundre og især efterligne, og som vel faldt, kvalt i Strømme af dansk Blod, men kun for at opstaa igjen o. s. v.“ Hvor glædeligt dette nu end er, saa svækkes det smukke Indtryk, naar man ser, at Enigheden under disse Forbund mere end engang blev forstyrret ved den Brist paa Tillid, som forudgaaende Splid havde skabt, og ved at den fælles Handels- og Neutralitetsinteresse krydsedes af forskjellige Opfattelser med Hensyn til de Magters Kamp, under hvis Sammenstød man søgte at værne om sin Handel. Nu ved Forbundet i 1794 var man fra begge Sider kommen hinanden imøde med en bestemt Erkjendelse af, at et fyldigt Venskabsforhold var begge Stater tjenligst, og med

---

¹⁾ Hautefeuille: Histoire des origines, des progrès et des variations du droit maritime international. (Paris 1858) S. 206.

aaabne Tilstaaelser af, at man i Fortiden ikke havde havt det rette Syn herpaa og derved voldt hinanden meget Ondt. Der var Noget heri, som syntes at betrygge for Fremtiden og at varsle om, at et nyt Forhold var ved at udvikle sig. Men desto værre skulde Forbindelsen heller ikke denne Gang fattes Skyggesider, og Enigheden blev alt andet end fuldstændig.

Allerede ved Forbundets Stiftelse var der en Forskjel i Synsmaaderne tilstede, som paa en Maade var gaaet i Arv fra tidligere Tider, og som, efter at den først havde virket til, at Forbundet ikke var blevet endnu mere omfattende, end det blev, senere maatte gjøre det vanskeligt, at Enighedsspiren kunde faa kraftig Væxt. Danmark-Norge og Sverige vare nemlig ingenlunde enige om det Forhold, hvori de vilde stille sig til forskjellige af Europas toneangivende Magter.

Den dansk-norske Regering nærrede i Øjeblikket stærk Bitterhed imod Rusland. Bernstorff saa ikke nu dets politiske Grundsætninger i et bedre Lys, end han havde set dem i 1793: han var harmfuld over dets Færd i Polen 1794 og 1795 og dets fortsatte egennyttige Politik under Revolutionskrigene. Han havde derfor ingen Lyst til at ofre Rusland Nørdens Neutralitet, og under en Kamp, hvorunder, som han sagde, Stormagterne enten erobrede eller ønskede at erobre, hvor der paa alle Sider var en fuldstændig Mangel paa Agtelse for Folkeretten, vilde han stedse helst blive staaende ved at søge Sikkerhed igjennem en Forening af de mindre Stater. Han opgav navnlig ikke den Tanke, at det under slige Forhold var naturligt og bedst, om Nabostater som Danmark-Norge og Sverige kunde holde sammen og spare hinanden den Nødvendighed at søge Forbund, der vare farlige for deres Selvstændighed. Det var et strængt Neutralitetssystem, han vilde gennemføre; og om man end, som han med en vis Bitterhed sagde, kunde komme med Beskyldninger om, at Danmarks Politik fattedes tilstrækkelig ophøjede

Synspunkter (*des vues assez élevées*), saa troede han, at den i Virkeligheden vidnede om større Mod, end hvis man blindt sluttede sig til en af de kæmpende Magter¹). Men skjønt Bernstorff ikke vilde lade Rusland faa Indflydelse paa Danmark-Norges Politik, mente han dog, at man maatte iagttage Forsigtighed imod det, og han vilde ikke frafalde Tanken om, at det igjen kunde blive en vigtig Forbundsfølge, ja den vigtigste af alle, forudsat at det ikke viste sig saa egennyttigt og anmassende, at det var umuligt at staa i Forbundsforhold til det²). Den Grund, han saavel som andre danske Statsmænd tidligere havde havt til at lægge Vægt paa et Forbund med det, fordi de mente, at det var et nødvendigt Værn imod Planer fra Sveriges Side, den var lykkeligvis forbi og kom ikke mere frem; men han var overtødet om, at Ruslands Tarv, hvad Handel og Skibsfart angik, faldt sammen med Danmark-Norges og Sveriges, at kun ganske særegne Forhold havde bragt det til at give den neutrale Handel til Pris for England, at det derfor snart vilde vende tilbage til sit tidligere Standpunkt, og at man, efter at England desto værre havde vist sig fuldstændig uforbederligt, ikke kunde drive noget virkeligt Fremskridt igjennem i denne

¹) Angaaende disse Stemninger og Synsmaader hos Bernstorff se hans Depescher til Stockholm af 8de Juli 1794 og 4de December 1795 (*Rien ne pourrait être plus naturel que si dans une situation pareille deux puissances voisines comme la Suède et le Danemarck à peu près égales en forces et ressources s'unissaient assez étroitement pour s'appuyer (et s') épargner la nécessité de rechercher des alliances plus hétérogènes*), til Petersborg 27de Maj, 9de September (Rusland har lært os à ne pas compter sur elle et à chercher d'autres issues qui quoique pas sans inconvéniens ont toujours l'avantage majeur de nous conserver notre indépendance et de nous dispenser de plier sous le joug insupportable d'un allié peu fidèle et despotique) og 23de December 1794, 8de September, 3dje November 1795 og 2den Januar 1796, til London 1ste August 1795 og 30te Januar 1796, til Haag 9de December 1795.

²) Depesche til Petersborg af 11te Oktober 1794.

Sag undtagen ved Forbindelsen med en Stormagt som Rusland, hvis Synsmaade maatte gjælde meget for England under dets stadige Kampe med Frankrig.

At søge Støtten ved at nærme sig til selve Frankrig, følte Bernstorff sig derimod ikke oplagt til. Han mente, at først Terrorismen og siden den stærke indre Splid og Gjæring i Frankrig gjorde det misligt for en mindre Stat at stille sig i et Forbundsforhold til det, og at der traadte en saa despotisk Hensynsløshed frem i dets Politik under dets fortsatte Sejrvindinger i 1794 og 1795, at det syntes at maatte blive en endnu mere overmodig og bydende Forbundsfælle, end Rusland var det. Hvis han skulde gjøre et Valg, hældede han mere til Rusland end til Frankrig, og han holdt det for vigtigt, saavidt Neutraliteten tillod det, ikke at støde en Magt for Hovedet, hvis Hjælp man maaske snart ikke kunde undvære. De Vidnesbyrd, han idelig fik om, hvor lidt Rusland ønskede et virkeligt Brud med Danmark-Norge, styrkede ham i denne Overbevisning.

Den svenske Regerings Synsmaade var en helt anden. Ligesom det væsenlig var Ønsket om at faa et Værn imod Rusland, der havde bragt den til at attraa et Forbund med Danmark-Norge, saaledes var den stedse mest optaget af Tanken om, at Rusland havde ondt i Sinde. Den vedblev derfor til Trods for sine reaktionære Regeringsgrundsætninger og sin Modbygelighed for „Fransosernas gemena Republik“, at nærme sig denne saameget som muligt i Haab om at faa Penge af den til at forstærke sit Forsvarsvæsen, og vel ogsaa for i paakommende Tilfælde at sikre sig Hjælp derfra. Det er Hattepartiets gamle Politik, der vender tilbage. Uagtet den dansk-norske Regering allerede iforvejen havde mærket dette, havde den sluttet Forbundet af 27de Marts 1794, i Haab om, at Tilnærmelsen til Frankrig ikke skulde blive større, end at den kunde forenes med Neutralitet; men den kunde kun med Uro se denne blive fortsat og faa et endnu inderligere Præg.

Det maatte ligge nær at frygte for, at Sverige derved vilde komme til at kompromittere sin egen og dermed ogsaa Danmark-Norges Neutralitet lige overfor England og Rusland, og tillige blive fristet til at optræde med mindre Forsigtighed imod Catharina II, end den dansk-norske Regering i Følge sin politiske Synsmaade holdt for tilraadeligt.

Hvad der saaledes kunde true Samstemningen imellem Danmark-Norge og Sverige, fik større Vægt ved det uvenlige Forhold, hvori de tvende Stater nylig havde staaet til hinanden, da det holdt haardt paa engang at gjøre Springet fra Mistro til Aabenhed og Tillid. Den svenske Regerings stadige Tanke, at Bernstorff samstemmede med Revolutionens Grundsætninger, forøgede Vanskeligheden. Stillingen var forunderlig. Medens Regentskabet med Hensyn til sin ydre Politik nærmede sig ulige mere til Frankrig, end den dansk-norske Regering gjorde det, holdt det denne for i sin indre Politik at være smittet af de franske Anskuelser, som det selv hadede over al Beskrivelse.

Imidlertid blev der, saasnart Forbundet var blevet sluttet, baade i Sverige og i Danmark arbejdet rask paa at faa udrustet det fastsatte Antal Skibe. En svensk Eskadre, 8 Linieskibe stærk, under Viceadmiral Grev C. Wachtmeister kom den 19de Juni til Kjøbenhavns Rhed, forenede sig der med en ligesaa stor dansk Eskadre under Viceadmiral J. C. Krieger, og den forenede Flaade tog strax efter Forslag fra Bernstorffs Side Station ved Kronborg. I Følge Lodtrækning tilfaldt Overkommandoen i de første 3 Maaneder Krieger. Tanken om at kjøbe nogle danske Krigsskibe blev foreløbig opgivet fra svensk Side, da Regeringen mente i Øjeblikket at kunne undvære dem¹⁾.

Denne Samvirken af Sverige og Danmark-Norge vakte Forbavselse og Harme baade i Rusland og Eng-

---

¹⁾ Depesche fra Sparre til Staël af 30te Maj.

land. Man havde i Petersborg gjort Regning paa, at Fjendskab mellem de skandinaviske Folk i den Grad var en Naturnødvendighed, at det ogsaa denne Gang vilde hindre enhver Sammenslutning, og man blev derfor haardt skuffet. da man saa Venskab træde isteden for Fjendskabet og et Forbund blive sluttet, der maatte gjøre det vanskeligere baade at tilintetgjøre den neutrale Handel paa Frankrig og at skræmme Sverige ved Trusler. Det blev ligefrem udtalt fra russisk Side til dansk-norske Diplomater, at man aldrig havde kunnet tænke sig Muligheden af en saadan Forbindelse, og der faldt skarpe Ytringer af russiske Ministre om, at Danmark-Norge slet gjengjældte Rusland alle de Tjenester, det havde vist i Gustav III's Tid; den danske Regering vilde have handlet hæderligere ved at slutte sig til Koalitionen. end ved at hjælpe den franske „Øgleæt“. saaledes som den gjorde. naar den lod tilføre Levnetsmidler til Frankrig; Danmark og Sverige havde dannet et Komplot, der rimeligvis vilde faa meget alvorlige og ubehagelige Virkninger for dem begge to. Navnlig Tanken om, at Sverige kunde faa Hjælp fra Danmark, ærgrede den russiske Regering;¹⁾ den gav ondt af sig over, at Danmark lovede Sverige at ville overlade det nogle af sine ældre Linieskibe²⁾, og Catharina II lod endog foretage store Søudrustninger. Uagtet man i Kjøbenhavn ikke egentlig frygtede noget Fredsbrud fra Ruslands Side, maatte man berede sig paa alle Muligheder, og Bernstorff foreslog. at man skulde holde den danske og den svenske Eskadre samlede ved Kronborg; man kunde da med større Ro se, hvad Rusland vilde gjøre. Det var hans faste Bestemmelse, om det behø-

1) Russiske Stemninger og Ytringer findes omtalte i Bernstorffs Depesche til Petersborg af 15de Juli, Depescher fra Petersborg af 19de, 25de og 26de April, 25de Juli og 14de August, og Bernstorffs Depesche til London af 31te Maj 1794.

2) Bernstorffs Depesche til Stockholm af 26de April og til Petersborg af 24de Maj 1794.

vedes, at sætte haardt imod haardt. hverken at taale noget Forsøg paa at visitere de skandinaviske Staters Skibe i deres egne Farvande, eller at Rusland brugte Sveriges Overenskomst med Danmark som Paaskud til at paaføre dette Land Krig¹⁾. Han fik derfor sat igjennem, at 7 Linieskibe udrustedes og i Slutningen af Juli lagde ud paa Rheden, saaledes at der nu var ikke færre end 15 dansk-norske Linieskibe udrustede. Medens ellers de saakaldte nationale Tropper efter Mønstringen hjempermitteredes, fik de Ordre til at blive, og ingen, enten Officer eller Menig maatte være 24 Timer fra sin Post.

Striden med England fortsattes imidlertid ligesaa bittert som i det foregaaende Aar, ja om muligt endnu bitrere²⁾. Englænderne vedbleve at opbringe dansk-norske og svenske Skibe, der sejlede enten med Levnetsmidler eller med andre Ladninger, og det ikke blot, naar de gik til Havne i Frankrig, men ogsaa, naar de skulde til Spanien og Portugal, uagtet begge disse Lande vare Englands Forbundsfæller. De paastode nemlig, at slige Skibe i Virkeligheden vare bestemte til franske Havne³⁾. Benyttelsen af dette Paaskud maatte blive meget fordærvelig for de nordiske Staters

¹⁾ Skrivelse fra Udenrigsministeriet til Admiralitetet af 4de Juli 1794; Brev fra Bernstorff af 14de Juni 1794 til Staël-Holstein, der endnu den Gang var som svensk Underhandler i Kjøbenhavn. En Afskrift af dette Brev findes i Udenrigsministeriets Registraturprotokol. Se fremdeles Depescher til Petersborg af 27de Maj og 24de Juni 1794.

²⁾ Her fremhæves dog kun enkelte Hovedpunkter af Forviklingerne. Et mere samlet Billede, der kan vise, hvilke Vanskeligheder den neutrale Handel havde at kæmpe med i slige Tider, gives bedst paa et noget senere Trin. At fremhæve flere Enkeltheder allerede nu, vilde føre til trættende Gjen-tagelser.

³⁾ Herom tales der idelig i Depescherne til og fra London for Aaret 1794, jævnfør om Stridspunkterne i denne Tid F. v. Schmidt-Phiseldek, anf. St.

Handel, da de dreve en livlig Skibsfart paa disse syd-europæiske Lande. Der var saaledes i Aaret 1793 ikke kommet mindre end 150 Ladninger Korn i dansk-norske Skibe fra Østersøhavne til Spanien, og Englænderne opbragte i Løbet af et Par Maaneder i 1794 37 dansk-norske Skibe, der gik i denne Fart¹⁾. En anden engelsk Paastand af Vigtighed var, at de Ladninger, der under Navn af dansk-norsk eller svensk Ejendom bleve førte paa disse Nationers Skibe, vare fransk Ejendom.

Den danske og norske Handelsstand følte under denne som under de tidligere store Søkrige haardt Ulemperne ved, at Traktaten af 11te Juli 1670, der dannede Grundlaget for Ordningen af Skibsfartsforholdene imellem Danmark-Norge og England, ikke indeholdt Bestemmelsen om, at Flaget dækkede Ladningen eller, som man plejer at sige, at frit Skib gjorde fri Ladning, men derimod kun fastslog, at den neutrale Ladning vedblev at være sikker, om den end fandtes paa et fjendtligt Skib. Alle Forsøg paa at faa Englænderne til at indrømme det andet Princip havde været frugtesløse, da de mente, at deres Modstandere i saa Fald vilde kunne drive deres Handel ved Hjælp af neutrale Skibe, og at de neutrale Landes Fragtart vilde faa et Opsving, hvorved de maaske kunde blive Englands Medbejlere. Her er ikke Stedet til at gaa ind paa de Beviser, hvormed man fra begge Sider har søgt at godtgjøre det Princip's Rigtighed, som man hævdede. Det skal blot fremhæves, at den dansk-norske Regering dels mere og mere kom ind paa at ønske Alt fjærnet, der kunde hindre Handelens og Skibsfartens Frihed i Almindelighed²⁾, dels af Hensyn til sine Undersaatters

1) Depesche til London af 19de April, og fra London af 3dje Juni 1794.

2) Det hedder i to Depescher af 11te August 1798 fra Christian Bernstorff til Berlin og Dresden: „Danmark har en utvivlsom Interesse af at fremme og støtte alle Forslag, der sigte til at værne om og udvide Handelens og Skibsfartens Frihed i

Tarv nødvendigvis maatte lægge særlig Vægt paa den Sætning, at Flaget dækker Ladningen. Danmark-Norges Handel bestod under en Søkrig for det første i Udførsel af dets egne Frembringelser, hvilken det kunde overkomme med sine egne Skibe. — man tænke f. Ex. paa den norske Trælasthandel —, dernæst i Handel med dets Kolonier og endelig i en Fragtfart, der for en stor Del blev drevet med Ladninger, som tilhørte Kjøbmænd i de krigførende Lande. I Sammenligning dermed vilde det kun være undtagelsesvis, at danske eller norske Kjøbmænd vare nødte til at bruge engelske eller franske Handelsskibe¹⁾, og Sætningen, at neutralt Gods skulde være sikkert i fjendtlige Skibe, havde derfor ulige mindre Værd end den anden ovennævnte.

Naar det engelske Princip fastholdtes, maatte Rettergangen i Skibfartssagerne blive langt mere forviklet end ellers. Hvem var nemlig Ejeren af den Ladning, som et neutralt Skib sejlede med! Ikke blot ethvert Skib, der forlod en fransk Havn, kunde mistænkes for at føre en Ladning, der var fjendtlig Ejendom; men saasnart et dansk eller norsk Skib kom med en Sukkerladning fra Vestindien eller en Risladning fra Asien, kunde der opkastes Tvivl, om ikke en saadan Ladning var fransk Ejendom. Ja, dette Spørgsmaal kunde rejses næsten i ethvert Tilfælde. Gik et norsk Skib med Stokfisk til Bayonne, eller et dansk Skib med Korn til Bordeaux, var det muligt, at denne Ladning tilhørte en fransk Kjøbmand. Skibspapirerne skulde vistnok give fornøden Oplysning i saa Henseende, og det var i Følge Traktaten af 1670 ikke tilladt Kaperne at visiteret et Skib, hvis Papirer vare i Orden. Men for det første

---

Almindelighed.“ — Denne Synsmaade stemmede, som man vil se, ikke ilde med den dansk-norske Regerings egen liberale Toldforordning af 1797.

1) De franske Handelsskibe forsvandt efterhaanden fuldstændig fra Havene under Revolutionskrigene.

vare Kaperne sædvanlig alt andet end samvittighedsfulde Folk, for det andet var der Mulighed for, at det danske eller norske Handelshus, der i Skibspapirerne var opført som Ejer af Ladningen, kun var det af Navn, og at Ladningen var indkjøbt for franske Penge.

Intet er sandsynligere end, at der tidt er blevet sat betydelige franske Kapitaler i slige Ladninger; men ligesaa sikkert er det, at der ingen retlig Indvendig kunde gjøres imod, at Handlende i de neutrale Stater skaffede sig Laan hos Franskmænd, saavel som, hvor de ellers kunde faa dem. Dette hævdede man med stor Styrke fra dansk-norsk Side; og vel dristede den engelske Regering sig ikke til at bestride denne Ret; men den paastod, at Franskmændene gik videre end til at laane Penge, at de nemlig ligefrem vare Ejere af mange af Ladningerne, og at altsaa Skibspapirernes Angivelse, at disse vare neutral Ejendom, var falsk. Følgen deraf var en Masse Opbringelser og vidtløftige Retssager¹⁾. Dels for at skaffe sig Vished om Ladningernes virkelige Ejere, dels for at godtgjøre Rigtigheden af sin nylig omtalte Paastand, at de skandinaviske Landes Handelsskibe, der efter Sigende vare bestemte til spanske, portugisiske eller italienske Havne, i Virkeligheden skulde til Frankrig, gav den engelske Regering Befaling til at holde meget nærgaaende Forhører over Besætningerne paa de Skibe fra disse Lande, som bleve indbragte til de engelske Havne²⁾. Selv Bestikkelser og andre snedige Midler bleve, efter hvad der fortæltes, brugte for at faa Matroserne til at gjøre Tilstaaelser, som man kunde benytte imod Rederne; og det virkede

1) Ogsaa herom se Depescherne til og fra London for 1794, navnlig en Memoire af 16de December til den engelske Regering.

2) Bilag Nr. XCVIII hos Eggerss anf. St. At slutte efter de danske Depescher er denne Instrux vedtaget i Marts; se ogsaa Depescherne til London af 12te og 22de April og til Dresden af 3die Juni 1794.

desuden til at forøge de Brutaliteter, hvori Kaperkaptainerne allerede iforvejen vare tilbøjelige til at gjøre sig skyldige.¹⁾ Som en Følge af Alt det var et overordentlig stort Antal Skibe fra de nordiske Lande blevet opbragt af Englænderne; det naaede alene for Danmarks og Norges Vedkommende i Tiden indtil Slutningen af Sommeren 1794 op til 220 Skibe²⁾. Naturligvis bestrede den dansk-norske og den svenske Regering af al Magt de forskjellige Paastande og Fordringer fra engelsk Side, foruden at de klagede over andre Overgreb og den vilkaarlige Fremfærd, som engelske Domstole i Følge deres Paastand fulgte mod de neutrale Skibe³⁾. Den danske Regering havde ogsaa den Triumf, at af den store Masse Skibe fra Danmark og Norge, der var bleven opbragt af Englænderne, var det kun et ganske enkelt, som Domstolene kunde kondemnere paa Grund af falske Skibspapirer eller, fordi det havde havt Kontrebande ombord⁴⁾.

Den Uvilje, som den dansk-norske Regering nærede imod Englands Politik, blev gjengjældt fra engelsk Side. Georg den III afholdt sig ikke fra personlig at lade den dansk-norske Gesandt føle sin bitre Stemning⁵⁾, de engelske Regeringsmænd udtalte jævnlig deres Harme over det Skaar, som den dansk-norske Handel gjorde i deres Planer om at udhungre Frankrig, og det synes, som om den engelske Regering endog har givet Befaling til, under visse Forhold at besætte Trankebar og de andre dansk-norske Besiddelser i Indien⁶⁾. Desuden maatte Regeringen i Kjøbenhavn idelig høre, at den

1) Jfr. Depescher fra London 8de April 1794.

2) Depesche fra Bernstorff til Wien af 2den September 1794.

3) Se navnlig Memoirerne til den engelske Regering af 23de August og 16de December 1794.

4) Depesche fra Bernstorff til Petersborg af 9de Januar 1796.

5) Depescher fra London af 11te Marts og 15de April 1794.

6) Y. Nielsen: Generalmajor Peter Anker, Gouverneur i Trankebar, (Norsk) Historisk Tidsskrift I, 327.

begunstigede Franskmændene ved at indrømme deres Kapere at løbe ind i norske Havne og sælge deres Priser der, ja ved at se igjennem Fingre med, at de brugte norske Havne som Smuthuller, hvorfra de overfaldt forbisejlende engelske Skibe. Den dansk-norske Regering nægtede dette sidste, medens den paastod, at det laa i den norske Kysts naturlige Beskaffenhed med sine mangfoldige Klipper og Skjærgaarde, at fremmede Kapere let kunde skjule sig bag dem. For øvrigt fastholdt den nøje det Princip, som den allerede det foregaaende Aar havde opstillet, og som den havde fulgt under tidligere Søkrige, nemlig at fremmede Kapere, hvilken af de krigførende Magter de saa hørte til, kunde føre deres Priser til norske Havne, hvor Ladningerne dog kun maatte sælges, naar de ved en længere Opbevarelse vilde blive fordærvede. Den gjorde stærke Indsigelser imod Sigtelsen for at vise Partiskhed imod Frankrig, og endnu mere mod den Anklage, den jævnlig maatte høre, at den nemlig skulde være i hemmeligt Forbund med den franske Regering¹⁾.

I Virkeligheden tænkte den langt fra paa sligt; og den havde endogsaa adskilligt Mellemværende med Frankrig angaaende Skibsfarten, da det ingeni lunde fattedes paa Plagerier imod denne fra fransk Side. I August 1793 vare ikke mindre end 50 dansk-norske Handelsskibe pludselig blevne lagte under Beslag i Bordeaux; de fik først Lov til at sejle bort i Begyndelsen af 1794, og det trak derpaa længe ud med at faa deres Erstatningskrav bragte i Orden; der var ingen Fasthed i de Grundsætninger, som den franske Regering fulgte i sine Dekreter; men snart vare disse stemmende med de gjældende Traktater, snart i afgjort Modstrid med dem; de franske Kapere vare tidt lige saa nær-

---

¹⁾ Om dette Ordskifte se Depescher til og fra London for 1794; f. E. fra London af 4de Februar, 19de Marts og 29de April, og til London af 22de Februar, 8de og 15de April 1784.

gaaende som de engelske, og naar der blev tilkjendt dansk-norske Skibsredere Vederlag, sinkede de forvirrede Forhold jævnligen Udbetalingen af dette, eller de maatte tage imod det i Assignater og tabte overordentlig meget derved. Men, hvad der for den diplomatiske Forhandling var Hovedsagen, den dansk-norske Regering var i det Hele ulige mere tilfreds med de Grundsætninger, hvorefter de franske Domstole afgave deres Kjendelser, end med dem, der bleve fulgte ved de engelske¹⁾, og den følte sig derfor mere tilbøjelig til at staa paa sin Ret lige overfor England²⁾.

England havde under disse Forviklinger i Kjøbenhavn en Gesandt, Mr. Hailes, der lagde sig fuldstændig ud med Regeringen og Befolkningen her. Stemningen i Kjøbenhavn var paa den Tid meget ophidset mod Englænderne, baade fordi man opfattede Pitt som Hovedhjulet i Koalitionen, og endnu mere som en Følge af den engelske Politik i Handelssagen. „Folk sagde Bernstorff, ere saa forbittede paa England, at det at være en Englænder og en Slynge snart vil gjælde for et og det samme“³⁾. Hailes havde et eget Talent til at gjøre sig personlig til Skive for denne Uvilje. Det harmede Folk, naar de saa ham med en besynderlig Iver trænge sig frem, hvor der var en eller anden Folkestimmel, og da halvt udfordrende se sig om med Lorgnetten i Øjet; det var, sagde de, den vante engelske

¹⁾ Smlgn. S. 68 og 69.

²⁾ Om Forholdet til Frankrig se f. Ex. Depescher til Paris af 12te November og 10de December 1793, 1ste Marts, 1ste April 1794, til London 5te April 1794 og 26de Maj 1795, til Wien 31te Maj 1794 og 26de Maj 1795, til Petersborg 12te Maj, til Paris 26de Maj 1795; fra London 28de November 1794; Instrux for Bernstorffs Søn C. Bernstorff som Gesandt i Stockholm af 13de Maj 1795. Se ogsaa om Forholdet til Frankrig Schmidt-Phiseldes anf. St. og Autentisk Oplysning om Fremgangsmaaden ved Prisdømmelserne af neutrale og danske Skibe i Frankrig, Kjøbenhavn 1798.

³⁾ Se Depescher til London af 22de April og 10de Juni 1794.

Uforskammed, og saa lod de det regne ned over ham med alskens Ukvemsord, hvis Mening ingenlunde var ham uklar. Han klagede derfor over idelig at blive insulteret. Navnlig blev han rasende over at se sig gjort til Gjenstand for et meget glubsk Angreb, som P. A. Heiberg under det pseudonyme Navn Simon Sandrue rettede imod ham i „Den danske Tilskuer“ (den 17de Marts) for at have lagt en Djævels Glæde for Dagen ved Christiansborg Slots Brand den 26de og 27de Februar 1794, og for at have sagt ganske højt, saa at de Omstaaende kunde høre det, at for de Penge, der gik tabt ved Slottets Brand, havde den danske Regering kunnet føre Krig imod Frankrig i 3 Aar. „Det smerter mig“, skrev Heiberg, „at denne Skurk kom hjem med hele Arme og Ben, thi jeg tror, at det mest inviolable Menneske burde for slige Udtalelser have sin Fred forbrudt“. Uagtet Hailes ikke var nævnt i Artiklen, kunde man dog ikke tage Fejl af, hvem denne Fremmede „med Øjglasset i Haanden“ var, og Mange havde ogsaa set ham under Branden. Fornærmelsen var følelig; men da han ikke var nævnet, havde han gjort klogest i at overse Angrebet. I det Sted gjorde han Skandalen større ved at kræve Sag anlagt imod „Tilskuerens“ Redakteur. Dette blev ikke nægtet ham; men han var utilfreds med, at den danske Regering lod Sagen gaa sin lovmæssige Gang ved at lade Rahbek, der som Redakteur var ansvarlig for Artiklen, indstævne for Hof- og Stadsretten som for en almindelig Injuriesag, isteden for, som han ønskede, at sætte den enevældige Kongemagt i Bevægelse for at faa Rahbek idømt en særlig haard Straf. Endnu mindre var han tilfreds med Rettens Kjendelse, der lød paa Frifindelse. Det kom under Sagens Gang til heftige Scener imellem Bernstorff og Hailes, og den sidste forte ikke blot jævnlige et temmelig truende Sprog, men erklærede endog i en Samtale med Bernstorff ligefrem, at han havde Ordre til at udtale, at saalænge man i Kjøbenhavn insulterede

den engelske Gesandt, kunde man i London ikke tænke paa at løsgive de danske Skibe. Forholdet blev saa spændt, at Hailes i fulde 7 Uger afholdt sig fra at have nogen Samtale med Bernstorff. Denne var naturligvis ærgerlig paa de Skribenter, der dels ved Artikler som den nylig omtalte, dels ved skarpe Viser om Georg III og den „Satan“, der var hans Raadgiver¹⁾, gjorde Forholdet til England endnu vanskeligere, end det var iforvejen; men han var meget forbitret paa Hailes²⁾, hvis hele Fremfærd han fandt usømmelig, og hvem han sigtede for at arbejde paa at forværre Forholdet imellem England og Danmark³⁾.

Spændingen steg ud paa Foraaret og Forsommeren 1794. Den engelske Udenrigsminister Grenville sagde barsk til den danske Gesandt i London, at man følte sig meget ilde berørt ved det dansk-svenske Forbund (*qu'on était très sensible à cette démarche*), og at det var den engelske Konges Agt at gennemføre de Forholdsregler, han engang havde vedtaget, for at Frankrig

¹⁾ Der sigtes herved til Pitt.

²⁾ Om Hailes's Personlighed og hans Proces se Rahbek: Erin dringer IV, 272 ff., Den danske Tilskuer for 17de Marts 1794, Steffens: Was ich erlebte II, 312, Aktstykkerne hos Eggers anf. St. LXXXV—XCIV, Bernstorffs Depescher til London af 22de Marts Nr. 2, 24de og 27de Maj, 14de Juni, 1ste og 8de Juli, fra London 27de Juni 1794.

³⁾ Hvor ilde lidt Hailes var, fremgaar ogsaa af en Depesche fra Ehrenheim af 26de Oktober (1794), hvori han fortæller, at man havde uigjendrivelige Beviser for, at Hailes havde delt Penge ud iblandt Pøbelen under nogle Opløb af Haandværk-svendene i Sommeren 1794. Dette synes i Virkeligheden lidet troligt. Den dansk-norske Gesandt i Haag, Kammerherre Schubart, omtaler i et Brev til Grevinde Reventlow paa Brahetrolleborg af 2den December 1794, at Hailes sigtede Danmark for at have sluttet en Traktat med Frankrig om at overlade det sin Flaade. (Ny kgl. Samling paa det kgl. Bibliothek Nr. 1386 d). Denne Meddelelse viser, hvor tidlig Tanken om en saadan Overenskomst begyndte at spøge i Hovederne paa Folk.

ikke skulde kunne modtage nogensomhelst Hjælp. Han brugte endog det Udtryk, at han maatte opfatte Danmark og England som staaende i et Forhold til hinanden, ligesaa kritisk som det, der plejer at gaa umiddelbart foran en Krig, og at Danmarks Forbund med Sverige vilde føre til, at det ligeledes kom i Forbund med Frankrig¹⁾. I Maj fik man i Kjøbenhavn Underretning om, at et engelsk armeret Skib i selve Kattogat havde standset og visiteret et norsk Skib, og snart efter om, at en engelsk Fregat krydsede imellem Norges og Jyllands Kyst for at visitere dansk-norske og svenske Skibe, og at den havde opbragt flere saadanne og sendt dem til England²⁾. Den engelske Regering vilde vise, at den ikke lod sig imponere, og den stoledes paa, at den skulde faa Rusland med sig. Men virksom Hjælp fra denne Side fandt den ikke; thi Catharina II havde nok at gjøre med Polakkerne, der ikke havde kunnet finde sig i den Skjæbne, som den anden Deling i Aaret 1793 havde bragt over dem, og i Foraaret 1794 rejste sig under Kosciuszko for at gjenvinde de fraskilte Lande. Hun ønskede derfor ikke i Øjeblikket at spænde Buen endnu stærkere imod de nordiske Stater, og hun foretog intet alvorligt Skridt, undtagen for saa vidt som hun lod en Eskadre fra Archangel sejle til England, for at forene sig med dettes Flaader. Paa den anden Side nøjedes de skandinaviske Rigers Regeringer ikke med at have deres Flaader liggende i Sundet. Der blev i de første Dage af Juli sendt en dansk-norsk og en svensk Fregat til Kattogat og Skagerak for at krydse indtil Lindesnæs, og en forenet Eskadre af 4 Linieskibe og 4 Fregatter krydsede i Nordsøen fra 20de August til 10de Oktober. Instruxen til Cheferne lød paa, at de

---

1) Depescher fra London af 29de April, 30te Maj og 29de Juli 1794.

2) Depescher til London af 7de Juni, 12te og 15de Juli 1794.

ikke maatte taale. at dansk-norske eller svenske Skibe, der søgte Værn hos dem, lede nogen Overlast eller bleve visiterede. og at de havde at fordrive Magt med Magt, vaage over de fælles Landes og Farvandes Tryghed og over Flagenes Sikkerhed og Ære¹⁾.

Disse forskjellige Skridt bleve ikke uden Virkning. De engelske Visitationer i de danske og norske Farvande hørte op; det gik nu ulige raskere med Løsgivelsen af opbragte Handelsskibe i de engelske Havne. og England udstedte den 18de August en Proklamation, hvorved det tilbagekaldte de berygtede Instruxer af 8de Juni 1793. der saa stærkt havde forværret Forholdet til de neutrale Stater. Det opgav dermed den Fordring. det havde opstillet paa at kunne lade alle Skibe opbringe. som førte Korn til franske Havne. og nu standsede Opbringelserne for en stor Del.²⁾ Vel var der hermed ingenlunde indrømmet Alt. hvad de neutrale Stater mente. traktatmæssig at have Krav paa; der var Grund nok til stadig at harnes baade over det utilstrækkelige Vederlag. som de engelske Domstole tilkjendte de opbragte Handelsskibes Redere. naar de ikke dristede sig til at kondemnere Ladningerne. og maaske endnu mere over den Langsomhed. hvormed Domstolene gik tilværks; den 28de November vare ikke mindre end 160 Sager om Ladninger. i Alt til en Værdi af over 500,000 Lst.. endnu ikke paadømte³⁾. Men der var dog sket et ikke uvigtigt imødekommende Skridt fra Englands Side; man kunde for Øjeblikket fritage sig for at stille Sagen paa Spidsen ved at tage Repræsailler. og derimod oppebie. om ikke Vinteren skulde

¹⁾ Om disse Skridt se Depescher til London og Petersborg af 1ste Juli, til Stockholm af 8de Juli og Skrivelse til Admiralitetet af 16de August 1794.

²⁾ Se Depescher til London af 6te September og til Wien af 2den September, samt Depesche fra London af 12te og 29de August 1794.

³⁾ Forskjellige Depescher til og fra London for Efteraaret 1794.

kunne føre til en Forstaaelse ogsaa om andre Stridspunkter. Begge Regeringer vare enige om ikke længere at holde Eskadrerne i Søen, og i Slutningen af Oktober skiltes de; den svenske sejlede hjem til Carlskrona.

Forbundet havde gjort Gavn, da det sikkert havde virket til, at England nedstemmede Tonen¹⁾, og det havde frembudt et tiltalende Skue, for saavidt som der havde hersket god Forstaaelse paa de forenede Flaader. Vel var den dansk-norske Regering ikke helt tilfreds med Tilstanden paa den svenske Flaade. Denne, som Trolles og Chapmanns Talenter havde sat i Stand til med saa megen Hæder at byde Russerne Stangen under den for faa Aar siden endte Krig, led endnu, hvad selve Skibene angik, stærkt under Virkningerne af den Skade, der var tilføjet den i denne Krig. Derimod fandt den dansk-norske Regering Stemningen iblandt Officerer og Mandskab ypperlig, og ikke mindre tilfreds var man fra svensk Side over den uafbrudte Enighed og Fortrolighed²⁾, som under denne Samvirken havde raadet imellem Nationerne³⁾. Det var, som om man fra begge Sider havde sat sig for at virke sammen med Velvilje nu i dette Øjeblik. „da, efter Bernstorffs Ord, de tvende Staters Folk mere end nogensinde tidligere erkjendte Nødvendigheden og Fordelen af at forene sig“.

1) At man ogsaa i Udlandet tillagde Forbundet denne Betydning, kan ses af en Ytring i „de'n leidenske Avis“, som findes i *Minerva* for September 1794.

2) Depescher til Stockholm af 21de Juni og 9de August, til Petersborg af 24de Juni og til Lissabon, Dresden og Neapel af 7de Oktober, samt Brev til Schack-Rathlouw af 4de Oktober 1794.

3) Denne har dog næppe strakt sig til, at der privat blev sluttet nærmere Forbindelse imellem dansk-norske og svenske Officerer. I det mindste fremhæver Werlauff i sine *Efterladte Optegnelser* (*Hist. Tidsskr.* IV, 4, 330), at man sjælden saa svenske Søofficerer i Selskab med danske paa Kjøbenhavns Gader, og at de Fester, som Admiralerne undertiden gave, vare aldeles officielle.

Men trods alt dette vare de Ulemper ikke udeblevne, hvormed Forskjellen i de tvende Regeringers politiske Synsmaade fra først af havde truet. Samtidig med at Konventionen var bleven sluttet og skulde begynde at virke, drev den svenske Regering af al Magt paa Undersøgelsen og Paadømmelsen af den Armfeltske Proces.¹⁾ Reuterholms slette Sider, Hævnlyst og Hang til Despotisme, udfoldede sig under den i en paafaldende Grad, og om Armfelts Skyld end var stor, viste Regentskabet dog en uhyggelig Forfølgelseslyst, navnlig imod Armfelts Elskerinde, den uheldige Frøken Rudenschöld. Man lagde saameget mere Mærke dertil, som det var almindelig bekjendt, at Regenten forgjæves havde sukket for hende, og Svenskerne selv gjorde skumlende Sammenligninger imellem den Nidkjærhed, hvormed Regeringen her var gaaet tilværks, og den Mildhed, den havde vist imod Gustav III's Mordere. Reuterholm lagde i denne Tid stærkt Grunden til den almindelige Forbitrelse, som han stedse mere og mere blev Gjenstand for hos sine egne Landsmænd. Dette undgik ikke den dansk-norske Regerings Opmærksomhed; og foruden at de forskjellige Træk, den idelig hørte om Reuterholms Despoti og Egennytte, svækkede de gode Tanker, den havde havt om hans Karakters Renhed og dermed ogsaa om Regentskabet i det Hele, var det den ubehageligt at se, hvorledes den Uvilje, Reuterholm og hans Kollegaer vakte imod sig, virkede til at vedligeholde Gjæring og Misnøje i Sverige. „Vor Interesse, skrev Bernstorff, gjør, at vi stærkt og oprigtig maa ønske, at den almindelige Stemning imod den nuværende Regering ikke forværres . . . Øjeblikket er meget vanskelig²⁾“.

¹⁾ Se Side 75.

²⁾ Depesche til Stockholm af 3dje Maj 1794. Klager over Regentskabets Færd i selve Sverige forekomme jævnlig i Bernstorffs Skrivelser, saaledes i Anledning af Suspensionen af det svenske Akademis Møder i Begyndelsen af 1795, da Bernstorff

Hvad der gav den Armfeltske Sag en særlig uheldig Indflydelse paa Forholdet mellem Regeringerne i Kjøbenhavn og Stockholm, var, at Reuterholm og Hertug Carl gave efter for den Fristelse, der frembød sig for dem ved at gaa Sagens Akter igjennem, til nemlig at kompromittere Catharina II. Den svenske Regering lod offentliggjøre en „Consejlsprotokol“, der var bleven affattet den 9de April, og hvori det omtaltes, at Armfelt havde staaet i Samkvem med en udenlandsk Magt, som han havde opfordret til at sende en Flaade til Stockholm for at støtte en Revolution, han vilde fremkalde her. Ingen kunde være i Tvivl om, at der herved sigtedes til Rusland, og man maatte kjende Catharina II slet, naar man ikke vidste, at hun vilde blive rasende over, saaledes at blive stillet i Gabestokken som Armfelts Medskyldige. Oven i Kjøbet maatte hun være forberedt paa at se de Aktstykker, hvori hendes Regering spillede en Rolle med, snart blive offentliggjorte; thi den svenske Regering lod samtidig en kongelig Skrivelse til Svea Hofrätt indrykke i Bladene, hvori det blev befalet denne at sørge for, at hvad der tjente til Oplysning om Sagen, uden Ophold kom til Almenhedens Kundskab¹⁾. Der var aabenbar Strid imellem et saadant Skridt, som kun kunde gjælde for fjendtligt, og saa den Tilnærmelse, som den svenske Regering netop i Begyndelsen af 1794 havde vist Rusland ved paa ny at foreslaa Ægteskabet mellem Gustav IV og Storfyrst Povls Datter Alexandra. Den har formodentlig haabet, at denne Tilnærmelse i Catharina II's Øjne skulde opveje det Krænkende for hende ved den Maade, hvorpaa man kompromitterede hende, og det var den paa den anden Side af Vigtighed ret at faa fremdraget

---

skriver (til Stockholm 21de Marts 1795): „*Je crois qu'il n'a jamais existé une succession plus rapide de démarches quelquefois violentes et plus souvent encore inconséquentes.*“

¹⁾ Inrikes Tidningar för 11te April.

hendes Deltagelse i den Armfeltske Sammensværgelse for derved at sætte Nationalfølelsen i Bevægelse; den kunde da med desto større Sikkerhed forfølge Armfelt og hans Medskyldige. Men denne Dobbeltthed, som Regentskabet vedblev at fastholde, sikrede det ikke imod Catharina II's Forbitrelse.

For den dansk-norske Regering var det i høj Grad pinligt at se Ruslands Vrede blive vakt ved en Sag, der vel ikke stod i Forbindelse med Neutralitetsspørgsmaalet, men let kunde indvirke fordærlig paa dette og end yderligere forvikle den vanskelige Stilling, hvori de nordiske Stater vare stedte. Efter Alt, hvad man vidste om Catharina II's Lidenskabelighed, netop hvor hendes Personlighed var med i Spillet, og om den Indflydelse, som Ministeren Markoff havde, maatte man vente et farligt Udbrud af hendes Vrede ved første heldige Lejlighed, selv om hun i 1794 og 1795 havde nok at tage vare under den polske Rejsning og Polens derpaa følgende tredje Deling. Russiske Statsmænd begyndte paa en mistænkelig Maade at tale om, at Sverige fik Penge fra Frankrig for i Forbindelse med Tyrkiet at angribe Kejserinden, men at hun nok skulde vide at tage sine Forholdsregler¹⁾. Derfor mente den dansk-norske Regering til Trods for sin Uvilje imod Armfelt, i hvem den endog saa en af sine argeste Fjender, og uagtet den harmedes over Ruslands Deltagelse i hans Komplot, at burde minde Hertug Carl og Reuterholm om, hvor nødvendig Forsigtighed var under Øjeblikkets Farer. Men disse Raad bleve ikke fulgte, og Reuterholm tog Bernstorff det sidste Brev, denne skrev til ham om Sagen, saa ilde op, at han ikke svarede derpaa. Rimeligvis har Erindringen om, hvor nøje Forholdet tidligere havde været imellem den dansk-norske Regering og Rusland, virket til, at Bernstorffs

---

¹⁾ Depesche fra Petersborg af 6te Maj 1794.

Raad bleve opfattede med Mistillid¹⁾. Men det var ikke blot Sverige, Bernstorff i denne kritiske Tid besvor at vise Maadehold. Han vendte sig ogsaa til Rusland og søgte at faa det til at opgive alle Tanker om, at den svenske Regering nærede fjendtlige Planer imod det, og til at være overtydet om, at denne ikke, saaledes som den fra russisk Side blev sigtet for, havde aftalt nogen Angrebsplan med Frankrig, Polen og Porten. Han erklærede, at Danmark vilde paatage sig at give Sikkerhed (*la garantie formelle*) derfor, hvis Rusland ikke følte sig tryk nok ved Sveriges svækkede Tilstand²⁾. Der er kun liden Sandsynlighed for, at Rusland har lagt Vægt herpaa; i ethvert Tilfælde var Danmark-Norge efter dets nylige Forbindelse med Sverige ikke en Magt. hvis Forsikringer den russiske Regering brød sig om.

Sveriges Forhold til Rusland forværredes end mere i 1795. Da Giftermaalssagen var strandet paa Catharina II's Vrede over den Armfeltske Sag, besluttede Reuterholm at vise, hvorledes han foragtede „denna käring“ ved strax at indlede en ny Ægteskabsforbindelse for den unge Konge. En Prinsesse af Mecklenburg-Schwerin blev udset til at være hans Brud, og efter nogen Tids Forhandlinger fandt Trolovelsen Sted den

1) Udtalelser om den Armfeltske Sag og dens politiske Virkninger findes f. Ex. i Bernstorffs Depescher til Stockholm af 16de April, 31te Maj, 4de Juni, 11te Juni, 4de Oktober og 2den December, til Petersborg 19de April og 30te September, til London 21de Juni 1794; Depescher fra Stockholm af 11te, 15de og 18de April, 8de Maj og 23de September, fra Petersborg 29de Maj, 12te Juni og 11te Juli. Bernstorffs Breve til Reuterholm om Sagen omtales i Instruxen for hans Søn C. Bernstorff af 13de Maj 1795 og i Depesche til den samme af 24de August 1796.

2) Depesche til Petersborg af 7de Juni 1794; Bernstorff fortæller her, at han havde sagt til Krudener „*que Sa Majté Danoise n'hésitait pas de prendre sur elle la garantie formelle, que la Russie ne serait pas attaqué, quand même l'épuisement du pays (S: Sverige) et le défaut de tous préparatifs n'y suffisaient pas.*“

Iste November 1795 paa Slottet i Schwerin, ved hvilken Lejlighed dog ikke Gustav IV selv var tilstede, men Friherre Klinckowström paa hans Vegne traadte op som Prinsessens Brudgom. Dette forøgede Catharina II's Forbitrelse. Om hun end under den øjeblikkelige Spænding havde afslaaet at gaa ind paa den fra svensk Side opstillede Giftermaalsplan, var denne dog i Virkeligheden hendes Yndlingstanke, som hun haabede, under heldigere Forhold skulde blive til Noget. Men nu saa hun den være nær ved at strande, og hendes Vrede blev forøget ved den Overbevisning, at Frieriet i Mecklenburg var lagt an paa at ærgre hende. Hun viste strax sin Stemning ved at nægte at modtage en særlig Udsending, som det svenske Hof havde sendt til hende for at meddele hende Forlovelsen. Sverige og Rusland vare komne i et saadant Forhold til hinanden, at Tanken om et aabent Brud maatte ligge nær; og den dansk-norske Regering, for hvem dette var en Sag af største Betydning, tillagde Regentskabets Ubesindighed den største Del af Skylden derfor.

Samtidig hermed steg dens Frygt for, at Sverige altfor stærkt skulde nærme sig til Frankrig. I nogen Tid vare de Forestillinger, den havde om denne Tilnærmelse, overdrevne, da den for meget holdt sig til de Rygter, der vare almindelig udbredte derom; men den havde dog havt en Støtte for sine Formodninger i Udtalelser, den havde hørt af Staël under hans Ophold i Kjøbenhavn i Foraaret 1794. En underordnet svensk Agent i Paris havde stedse i dette Aar det Hverv at faa Frankrig til at betale Subsidier som Vederlag for Neutraliteten, og den dansk-norske Regering maatte endelig finde sine Gisninger stærkt stadfæstede, da den i Foraaret 1795 paa ny saa Staël rejse til Paris og her formelig anerkjende den franske Republik, medens den selv paa samme Tid blev opfordret af Sverige til at følge dette Exempel. Ikke uden Grund troede den, at den svenske Regering havde

faaet Penge som Belønning herfor, thi Staël udvirkede, at der skulde udbetales Sverige 40 Tønder Guld for Anerkjendelsen. Han sluttede endog paa egen Haand et hemmeligt Forbund med Frankrig, som truede med at bringe Sverige i Krig med England, en Overenskomst, der imidlertid i den Form ikke blev godkjendt af Regenten. Paa samme Tid havde den svenske Regering begyndt Forhandlinger med Porten for ogsaa at faa Subsidier fra denne Stat, der stod i god Forstaaelse med Frankrig og i spændt Forhold til Rusland. Senere i Aaret 1795 og i Begyndelsen af 1796 bearbejdede den svenske Regering, støttet af Frankrig, endog Danmark-Norge, for at det skulde deltage i et Forbund med Frankrig og Porten om at ydmyge den „nordiske Kolos“. Rusland.¹⁾ Det var Sveriges Ønske, at den danske Regering vilde være med om at opfordre Spanien til at tiltræde først Konventionen af 1794 og dernæst det nærmere Forbund, som skulde grundes paa denne; den svenske Regering stode paa, at Preussen vilde tiltræde et saadant Forbund, og den agtede ogsaa at opfordre de nordamerikanske Fristater dertil. En større og større Udvidelse af det nordiske Forbund var saaledes Maalet for den svenske Politik; men dette maatte nødvendigvis opfattes, som om Sverige havde taget sit Parti og valgt Ruslands og Englands Fjendskab og Frankrigs Venskab. Den Tanke, som den dansk-norske Regering allerede i

¹⁾ Om Sveriges Forhold til Frankrig i disse Aar se Schinkel-Bergman III. 124. 131 og 150; og om dets Opfordringer til Danmark-Norge se Depesche fra Sparre til Ehrenheim af 31te Marts og 2den April 1795 og af 12te og 15de Januar 1796. Den danske Regerings Opfattelse træder jævnlig frem i Tidens Depescher; særlig kunne mærkes Bernstorffs Depescher til Stoekholm af 24de Juni 1794, 11te April 1795 (om, at Sverige opfordrer Danmark til at anerkjende den franske Republik) og 20de Oktober 1795, samt Instruxen for hans Søn af 13de Maj 1795.

Forsommeren 1794 havde havt, at „en fuldstændig politisk Forbindelse“ (*une réunion politique entière*) med Sverige vilde være umulig, baade paa Grund af det særlige Fjendskab mellem Regenten og Kejserinden, de usikre indre Forhold i Sverige og den Beslutning, Sverige lod til at have fattet om at ville slutte sig til Frankrig, hvordan end dettes Regering var ¹⁾, denne Tanke syntes fuldstændig at vise sig rigtig.

Paa den anden Side fandt den svenske Regering, at Danmark-Norge viste altfor liden Iver for at træde op imod Englands Overgreb. Uagtet det netop var disse, den dansk-norske Regering mest havde tænkt paa, da den sluttede Neutralitetsforbundet, vilde Bernstorff, saaledes som vi allerede have havt Indtrykket af, nødig vove det Yderste. Medens det oftere er blevet bebrejdet hans Farbroder J. H. E. Bernstorff, at han ønskede at lade Danmark-Norge spille en større politisk Rolle, end dets Kræfter tillode det, var A. P. Bernstorff som en Følge af de bitre Erfaringer, han havde gjort ved forskjellige Lejligheder, kommet mere og mere til Overbevisningen om Nødvendigheden af en forsigtig Politik ²⁾. Han holdt ikke Danmark-Norge og Sverige

¹⁾ Depesche fra Bernstorff til London af 21de Juni 1794. Efter at der i denne er talt om det Lykkelige i, at Nationalhadet mellem Danske og Svenske ikke viser sig mere, hedder det: *nous ne nous dissimulons cependant pas et je ne saurais y revenir trop souvent, qu'une réunion politique entière est impossible aussi longtemps qu'il existe des animosités particulières entre l'impératrice et le duc régent et qu'une minorité affaiblit la force et le gros du gouvernement intérieur. Comme nous n'avons aussi pas la moindre raison de croire, que la Suède abandonnera le système de s'attacher à la France quelque que soit le gouvernement futur de celle-ci et que cela est entièrement opposé au système propre du Danemarck, nous prévoyons qu'un concert absolu est impossible.*

²⁾ Selv Mænd, der satte ham højt som Statsmand, have ment, at han gik for vidt heri. Se f. Ex et Brev fra D'Albedylli af 16de Marts 1799 til Nyerup (Werlauffs Papirer paa det kgl. Bibliothek).

for stærke nok til ved et Magtbud at kunne tvinge England, saameget mere som dette var støttet af Rusland. Hvor lidt han fra først af havde gjort sig overdrevne Forventninger om, hvad der lod sig udrette, havde han vist, da han skrev til Reuterholm: „Vi kunne kun stræbe efter, uden at lide altfor meget og uden at lade Statens Værdighed i Stikken, at naa et roligere Tidspunkt, hvor nye politiske Kombinationer i Europa ville sikre os imod Overgreb, der kun kunne ske ustraffede som en Følge af ganske særlige Tidsforhold.“ Det var aabenbart Bernstorffs Tanke, at Forbundet væsenlig skulde gjøre Gavn imod England ved at give de diplomatiske Forestillinger og Indsigelser forøget Vægt. Han var en ivrig Modstander af Konvoysystemet, da han var overtydet om, at England ikke vilde respektere Konvojerne. Allerede under Forhandlingerne om Neutralitetsforbundet havde han stræbt at gjøre dette indlysende for den svenske Regering, og han vedblev at holde fast herved, idet han kun lod give Konvoyer under saadanne Forhold, hvor de ikke kunde antages at føre til noget Sammenstød¹⁾. Forbundet tilsigtede nærmest at skaffe Handelen Sikkerhed ved at true med Represailer; men Bernstorff vilde kun gribe til at gennemføre denne Trusel, naar den bitre Nødvendighed krævede det. I Eftersommeren 1794 var det meget nær ved, at han havde besluttet ikke længere at udsætte det²⁾. Da befriede Engländernes mere eftergivende Holdning ham derfor. Han følte selv det Pinlige ved ikke rask at kunne lægge et stærkt Tryk paa

¹⁾ Se Depesche til Stockholm af 25de Juli 1795, hvoraf det fremgaar, at han baade i 1793 og 1794 lod konvoyere hjemvendende Ostindiefarere. Garde omtaler det (anf. St. IV, 321) kun for 1793.

²⁾ Depesche til Stockholm af 19de November 1794 (*Nous l'aurions fait sans cette proclamation de l'Angleterre qui en arrêtant les saisies promettait en même temps des justes dédommements*).

Forhandlingerne med England; men deri saa han den for svage Magter uundgaaelige Lod. Man maatte, mente han, vel overveje, hvad det vilde sige, maaske at paadrage sig en Krig, der vilde være uendelig mere ødelæggende for de nordiske Landes Handel end de Krænkelser, man maatte døje fra engelsk Side, saameget mere som disse, med en enkelt Undtagelse, ikke bestode i, at de opbragte Skibes Ladninger bleve konfiskerede, men i, at der kun blev givet utilstrækkeligt Vederlag for dem.

Unægtelig var den dansk-norske Handel saa blomstrende, at en Regering kun nødvendig burde indlade sig paa Skridt, der kunde bringe den i Fare, og vel at mærke, den var til Trods for Englands og Frankrigs Overgreb i stadig Stigning. Derom vidne klart saadanne Kjendsgjæringer, som at den Del af Rigets Handelsflaade, der bestod af Skibe paa mere end 10 Kommerce-læster, i 1797 havde en Drægtighed af 132.027 K. L., medens den hele Handelsflaade i 1792 kun havde havt en Drægtighed af 104,400 K. L., at der i Aarene 1793—1799 blev bygget 387 Skibe af 25.611 K. L.'s Drægtighed, foruden at der blev kjøbt mange fremmede, og at det Antal dansk-norske Skibe, der i 1796 sejlede igjennem Øresund, var ikke lidt større end det, der i noget tidligere Aar var gaaet her igjennem, i det mindste siden 1785¹⁾. Idelig ser man i samtidige Tidsskrifter Udtalelser af Glæde over Handelens Blomstring, og det er ganske vist paafaldende Træk, der anføres som Beviser herpaa, naar det f. Ex. hedder, at Fragterne vare stegne saa højt, at et dansk Skib paa 40 Kommerce-læster fra Danzig fik en Fragt til Kolonierne paa 6000

---

¹⁾ Se Nathanson: Danmarks National- og Stats-Huus-holdning. Anden Udgave (1844) S. 801, 805, 806 og 784. Med Hensyn til Bernstorffs Opfattelse, at Opbringelserne vare et mindre Onde end en Krig, saa længe Statens Ære ikke led for meget, se Depesche til London af 1ste September 1795.

Gylden og en Retourfragt paa 22000 Gylden, eller naar man ser, at imellem den 11te og 13de Oktober 1796 ankom der til Kjøbenhavn 7 Vestindiefarere, 1 Ostindiefarer og 3 Grønlandsfarere¹⁾. Randers nævnes som en af de danske Kjøbstæder, der havde særlig Fordel af Konjunkturerne, og om Flensborg fortælles det, at medens hele dens Handelsflaade i 1788 bestod af 156 Skibe, bemandede med 1092 Mand, udgjorde i 1796 de af dens Skibe, der vare imellem 106 og 141 Læster drægtige, et Tal, som ikke var mindre end 257 og havde en Besætning af 1507 Mand²⁾. Det er ogsaa værdt at mindes, hvor vægtigt et Vidnesbyrd en saa paalidelig Forfatter som Jakob Aal har givet om den norske Handels Opkomst i disse Aar, der ligesom de første Aar af det nittende Hundredaar ere blevne kaldte Norges Guldalder paa Grund af det store Udbytte, som blev vundet dels ved Fragtfart, dels ved Trælasthandel paa England, hvorpaa Norge i denne Tid saagodtsom havde Eneret³⁾. Bergens Handelsflaade hævede sig i det ene Aar 1795—96 fra en Drægtighed af 5509 K. L. til 6461 K. L., og fik altsaa en Tilvæxt af næsten 1000 K. L.⁴⁾ Den Førøgelse af Nationalvelstanden, hvormed alt dette hang sammen, virkede oplivende ogsaa i aandelig Henseende⁵⁾ og knyttede Folket stærkt til Regeringen, saa at det var derom, saavel som om Regeringens frisindede Grundsætninger, at der blev sunget og jublet ved alle Lejligheder. Under-

¹⁾ Politisches Journal for 1795 (Brev fra Kjøbenhavn af 15de December) og for 1796. S. 1225.

²⁾ Politisches Journal for 1797, S. 668 og 1224. Jeg nægter forøvrigt ikke, at selve Tallene 106 og 141 forekomme mig noget tvivlsomme, og det er ligeledes muligt, at der ved de 156 Skibe i 1788 kun skal menes Skibe paa over 6 C. L. Drægtighed; men i ethvert Tilfælde er Tilvæksten betydelig.

³⁾ J. Aall: Erindringer, I, S. 73 ff. og S. 87.

⁴⁾ Kraft: Beskrivelse af Norge, (Christiania 1820—35) IV S. 373, sammenlign III, 378, hvor det omtales, at Christianssands Handel fik et betydeligt Opsving i denne Tid.

⁵⁾ Rahbek: Erindringer V, 26.

tiden har maaske Følelsen af det engelske Tryk fremkaldt Ønsket hos de Handlende om et stærkere Værn end det, der ydedes dem. Kjøbmændene i Flensborg bade i 1794 om Konvoyer. og saafremt man kan tro Ehrenheim. hvis Vidnesbyrd rigtignok ikke i dette Spørgsmaal er helt paalideligt, har „Handelssocieteten“ i Kjøbenhavn i Sommeren 1794 ønsket kraftige Skridt. Ehrenheim skrev endog 14de August til Sparre: „Om jag ej bedrar mig. samla sig inom landet hemlige krafter omkring Greve Bernstorff. som på engång torde sätta honom i activité i en ferme och manlig marche. som han tycks hafva glömt under Rysslands fordua förmynderskap.“ Men selv om der kan have lydt utaalmodige¹⁾ Røster. var det kun aldeles forbigaaende. og den almindelige Følelse var Taknemlighed imod Regeringen for dens Holdning i Skibsfartssagen. Man træffer ikke i Pressen. som dog plejede at udtale sig frit. den svageste Antydning af. at Regeringen kunde gjøre mere for at sikre Handelen. end den gjorde. og Lovtalerne over dens Politik lyde ligesaa godt i Norges Kjøbstæder som i Kjøbenhavn og Holsten²⁾. For at udtrykke deres Taknemlighed for denne „Grev Bernstorffs vise Ministerial-Bestyrelse. hvem den Lyksalighed, som har fredet Handelen og Søfarten for disse Rigers handlende Undersaatter næst Gud og

---

¹⁾ Schmidt-Phiseldek anf. St. III, 7.

²⁾ Hvorledes Bernstorff blev prist i de kjøbenhavnske Tidsskrifter og Klubber, er allerede tidligere omtalt. Særlig fremhæves Resultaterne af hans vise Politik imod England i det radikale Tidsskrift „Politisk og physisk Magazin“, 10de Bind (1797) S. 129 ff. I en lignende Stil hedder det i en Klubvise i Christiania den 29de Januar 1796, som findes i Norske Intelligenssedler for 1795 Nr. 6: *Gid Bernstorff snechvid Alder naae, Vor sidste Slægt hans Navn velsigne* osv. Den stærke Taknemlighedsfølelse over, hvad der skete til Handelens Bedste, findes ogsaa i H. Bruun: Tale da Kjøbmand Middelthuns nybygte Skib Kronprinds Friederich kaldet løb af Stabelen i Stavanger 14de December 1796.

Kongen bør tilskrives“, stiftede en Del formuende Kjøbmænd i Bergen den 7de Maj 1794 et Legat paa 3000 Rdlr., der skulde bære Navn efter Bernstorff, og som de i deres Skrivelse til ham derom bade ham opfatte som en Slags Borgerkrone. En paafaldende Mængde danske og norske Handelsskibe opkaldtes efter ham, og i Christianssund blev der den 28de Juli 1795 stiftet en Borgerskole, der ligeledes skulde bære hans Navn og være et Vidnesbyrd om Borgernes Taknemlighed imod ham, fordi de „paa en Tid, da næsten alle Beboere af denne Verdens Del ere et Rov for Krigens medførende Jammer“, i Ro kunde nyde Frugten af den uskattefred. Det var endelig som en Ytring af de samme Følelser, at et Antal Mænd i Kjøbenhavn paa Kronprinsens Fødselsdag d. 28de Jan. 1795 overrakte Bernstorff en Medaille, hvortil Maleren Abildgaard havde givet Tegningen, og hvorpaa man ser det udtryksfulde Symbol, et Kompas med Paaskrift: Uden Misvisning. Aaret efter sloges en ny Medaille til hans Ære i Anledning af hans Fødselsdag, og strax efter hans Død oprettedes i Aalborg en Stiftelse til Minde om hans Fortjenester¹⁾. Til denne Samtidens Dom om Regeringens ydre Politik i disse Aar har en senere Tid herhjemme sluttet sig med sjælden Enstemmighed. De Begivenheder, der udviklede sig efter A. P. Bernstorffs Død, som en Følge af, at Regeringen, skjønt meget imod sin Vilje, mente at maatte slaa ind paa Konvoyeringsprincipet, have været opfattede som det fuldgyldigste Bevis for, at den forsigtige Politik, Bernstorff havde fulgt, var den rette.

Men saaledes dømte den svenske Regering ikke. Hvad enten den af Princip var mere tilbøjelig til at sætte Sagen paa Spidsen, i den Tro, at man paa den Maade lettest fik England til at give efter, eller den mente lettere at kunne opnaa Subsudier af Frankrig.

---

¹⁾ Nyerup: Bernstorffs Eftermæle II, S. 201 ff.

naar den fik Konventionen med Danmark-Norge udviklet til, at der blev gjort England energisk Modstand, saameget er vist, at den stedse søgte at drive den dansk-norske Regering fremad.¹⁾ Den raabte paa Nødvendigheden af at føre et kraftigt Sprog imod England, og ligesom den allerede i 1793 havde erklæret at ville give sine Kjøbmænds Skibe Konvoyer og ogsaa afsendt et Par saadanne²⁾, saaledes forsøgte den efter Konventionens Afsluttelse at faa den danske Regering til at gaa ind paa det samme³⁾. Medens man fra dansk Side opfattede dens Iver som ene og alene møntet paa at faa Frankrig til at aabne Pengekassen, med andre Ord som førende til at kompromittere Neutraliteten, og man netop derved styrkedes i sin Ulyst til at gaa ind paa slige Skridt⁴⁾, gjengjældte Regentskabet dette med de bitreste Følelser imod Bernstorff. Det er forklarligt nok, at Regenten og hans Raadgivere vare pirrelige, da de hverken indadtil havde Støtte i nogen Folkeyndest eller udadtil følte sig trygge. Man kan derfor ikke undre sig over, at de talte om Bernstorffs „barnslige ræddhåga“ for Rusland, naar han ikke vilde følge Sverige i dets udfordrende Skridt mod Kejserinde Catharina, eller over at de fandt ham vankelmodig og svag imod England, fordi han ikke vilde indlade sig paa Konvoyering og havde Skrupler ved at opfylde Sveriges Ønske om ogsaa at lade Neutralitetsforbundet omfatte de nordamerikanske Fristater⁵⁾. Men der hørte det ned-

1) Se Depesche fra Sparre til Ehrenheim af 8de August 1794 og fra Bernstorff til London af 11te Juli 1795.

2) Schinkel-Bergman III. 53.

3) Depescher fra Bernstorff til Stockholm af 12te August 1794 og 25de Juli 1795, fra Sparre til Ehrenheim af 19de August og fra Ehrenheim af 14de August 1794.

4) Se f. Ex. Bernstorffs Depescher til Stockholm af 30te August og 19de November 1794 og 24de Juni 1795.

5) Om disse Forhold tales jævnlig i de svenske Depescher til og fra Kjøbenhavn fra Aarene 1794 og 1795. Jvfr. Schinkel-Bergman III, 124 og 140 ff.

arvede Had imod Bernstorff og Danmark-Norge til for at give de svenske Magthavere en saadan opskræmmed Fantasi med Hensyn til muligt Forræderi fra dansk-norsk Side som den, de idelig viste. Snart troede de, at Regeringen i Kjøbenhavn vilde trænge sig frem for at mægle mellem de krigførende Magter, saaledes at Sverige blev udelukket fra Mæglingen. Snart hed det, at den dansk-norske Gesandt i Haag, Kammerherre Schubart, stod i et venskabeligt Forhold til den engelske Gesandt der, medens han viste sig tilbageholdende imod Sveriges diplomatiske Repræsentant, og den svenske Regering var da strax overtudet om, at Danmark-Norge førte en svigefuld Forhandling med England bag Sveriges Ryg. Skjønt Ehrenheim ikke ret troede paa Muligheden heraf, var han dog saa gjennemtrængt af sin Regerings fjendtlige Følelser imod Bernstorff, at han den 28de August 1794 i et Brev til Friherre og Kancelliraad Rosenhane skrev: „Jeg kjender Greven altfor godt, til at jeg ikke skulde holde det for muligt, at han kan bedrage os. At han er en Poltron, er en Kjendsgjerning . . . og det er sandsynligt, at han er „*fourbe*“. Men det er bedst at tie. Selv Colbjørnsen med alle sine højt klingende Fraser om Ære vilde i sit Hjærte give Bernstorff Ret. Ja, var Colbjørnsen saaledes stillet, at han strax kunde indtage Bernstorffs Plads, da vilde han maaske skaffe os et Parti imod den fejge Premierminister, som har miskjendt Statens vigtigste og sande Interesse; men hverken han eller nogen anden er her i Stand til at styrte Greven. Alle trænge til hans Indflydelse, og de vilde maaske hviske mig nogle „*lieux communs*“ i Ørene, men strax derpaa for sig selv velsigne ham, som havde frelst Staten“¹⁾. — Mistanken

1) Skrivelser, vevlede om denne Sag imellem Ehrenheim og Bernstorff, findes i Udenrigsministeriets Arkiv (Pakken *acta negotiationis*); forøvrigt se Bernstorffs Depescher til Stockholm af 2den og 16de September og navnlig tvende Depescher

baade i den ene og den anden Henseende viste sig ugrundet; men det forhindrede ikke Hertug Carl. Reuterholm og Sparre fra snart at falde tilbage i deres vante Mistro. I Juni 1795 skrev Sparre til Sprengtporten, der nu paa ny overtog sin Plads i Kjøbenhavn som Ambassadeur: „Vi have sikre Data for, at Grev Bernstorff, kanske sin egen Herre uadspurgt og uafvidende, spiller under Dække med Rusland for at forraade og sælge os, samt at han lige fra vor Forenings første Tid har stræbt at svige os.“ Bernstorffs egen Søn, Christian Bernstorff, der fra Maj 1795 var dansk-norsk Gesandt i Stockholm, følte sig uhyggelig ved at høre sin Fader beskyldt for at nære fjendtlige Følelser imod Sverige og se sig selv som en Følge deraf være Gjenstand for Uvilje. Endog det store Publikum, som dog tidligere havde været glad over Forbindelsen med Danmark og den danske Regerings Holdning, begyndte nu at dele Regentskabets bitre Stemning imod denne.¹⁾

Skjønt Bernstorff paa sin Side aldrig gik saa vidt, at han sigtede Sveriges Regering for at ville svige Danmark-Norge, gjengjældte han dens skarpe Domme om ham selv med en bidende Kritik af dens Færd. Hertug Carl kaldte han en „*prince inepte*“, og han mente, at

---

af 2den September 1794 til Gesandten i Haag, Schubart. I den ene af disse, der er chiffreret, hedder det om Sagen: *Rien n'est moins fondé... jamais nous n'avons pensé (pas) à nous séparer de notre allié réuni avec lui pour un objet spécial: nous détestons les perfidies diplomatiques: ce serait d'ailleurs affaiblir notre cause et nos moyens.* Schubart faar Befaling til endelig at vise Aabenhed imod den svenske Chargé d'affaires i Haag. Allerede i Depesche af 30te August siger Ehrenheim, at det har stadfæstet sig, at Mistanken var ugrundet.

¹⁾ Se foruden de nylig citerede Steder hos Schinkel-Bergman Depescherne fra Stockholm af 30te Juni, 10de og 21de Juli og til Stockholm af 18de Juli Nr. 2 og 29de Juli 1795. Med Hensyn til den tidligere gode Stemning i Stockholm imod den danske Regering kan ses Depescher fra Stockholm af 19de September og 14de November 1794.

det svenske Kabinet var saa slet sammensat som vel muligt, at man ikke kunde tænke sig en udligere Minister end Rigskansleren Sparre, og at Reuterholm var voldsom og lidenskabelig over al Beskrivelse¹⁾. Han sigtede denne og Hertug Carl for uden nogen Tanke om, hvad Sveriges, end sige Nordens Vel krævede, at have ladet sig drive frem af Hævnlyst mod deres politiske Fjender og af et hensynsløst Had til Catharina II; de havde, paastod han, valgt et System, hvorved de bragte baade Sverige og Danmark i en stedse vanskeligere Stilling, de begik den ene Ubesindighed efter den anden, og kom oven i Kjøbet med de uretfærdigste Klager imod Danmark, fordi det ikke vilde følge med heri, ja sværtede det endog i Frankrig ved her at beskyldte det for Falskhed²⁾.

I Anledning af Kong Christian VII's Fødselsdag (29de Jan. 1795) blev der paa Theatret i Kjøbenhavn opført en „Prolog“, hvor man saa svenske og danske Skytsgudinder samle sig om Fredens Alter: en Ballet, der blev givet ved samme Lejlighed, forestillede en Folkefest, hvorved man saa svenske og danske Faner blandede mellem hverandre, og i de Klubber, hvor Festdagen fejredes, blev det danske og det svenske Kongehuses Skaal, drukket i Forening. Men, hvor skandinavisk end dette saa ud,

1) Brev til Schack-Rathlouw af 4de Oktober 1794. Lignende Ytringer findes i forskjellige Depescher.

2) Se f. Ex. Depescher til Petersborg af 3dje September 1794, til Haag af 27de Mai 1794, fra Stockholm 23de Juni 1795, Instruxen for C. Bernstorff af 13de Maj 1795, Depescher til Stockholm 15de April, 30te Maj, 18de Juli Nr. 2, 29de Juli og 23de December 1795, fra Stockholm 9de Juni 1795.

Som et Forhold af mindre Betydning, hvori de tvende Regeringer ikke sympathiserede med hinanden, kan mærkes en Tvist, Sverige havde med Neapel i Anledning af den Armefeltske Sag. Se om denne Strid Sturzenbecker: Reuterholm S. 186—87. Den dansk-norske Regering fandt Regentskabets Færd ogsaa imod dette Hof saavel som lige over for Rusland at være fremfusende.

undlode Virkningerne af den gjensidige Misstemning imellem Regeringerne ikke at vise sig, da der i Foraaret 1795 blev Tale om at forny de fælles Udrustninger tilsøs. Sverige ønskede i høj Grad disse fremmede, da de vare rettede imod England og derfor efter den franske Regerings Ønske, til hvem det i dette Foraar sluttede sig nærmere gennem Anerkjendelse af Republiken og ved at modtage Subsudier. Sparre fremhævede i en Skrivelse til Ehrenheim¹⁾, at naar man nu rustede sig, saaledes som det var fastsat ved Konventionen, da kunde Sverige og Danmark „vinde en saadan Anseelse hos den franske Republik, som var højst nødvendig for at styrke Venskabet med denne, og da kunde denne Republik bringes til at slutte en Forening med dem, som vilde være til væsenlig Nytte for Sverige og Danmark og var af største Nødvendighed, hvis Ligevægten skulde opretholdes i Europa.“ Men netop det, der gjorde Sverige ivrigt for Sager, maatte gjøre Danmark-Norge lukket. Det syntes Bernstorff lidet indbydende at udsætte sig for nye store Udgifter blot for at hjælpe Sverige til at staa sig godt med Frankrig og yderligere lægge sig ud med Rusland, saameget mere som dette Rige i det sidste Aar slet ikke havde fortrædiget den neutrale Handel, og England havde gjort ikke uvigtige Indrømmelser. Han svarede derfor flere Gange i Foraaret koldt paa de svenske Opfordringer og talte om, at i ethvert Tilfælde vilde en Udrustning af 4 Linieskibe og 2 Fregatter fra hver Side foreløbig være tilstrækkelig²⁾. Men da hjalp Englænderne, i det mindste til en vis Grad, de nordiske Stater over den Uenighed, der begyndte at true. De nægtede længere at fastholde den Indrømmelse, som de havde gjort Skibsfarten det foregaaende Efteraar, og gave sig til igjen at opbringe de

1) Depesche af 2den April 1795.

2) Se Depescher til Stockholm af 25de Marts, 29de April, 2den og 5te Maj 1795.

neutrale Kornskibe, som de mistænkte for at fare paa Frankrig. Europa led i dette Aar næsten allevegne af Dyrtdid, og da denne særlig stærkt hjemsøgte Frankrig, følte England sig fristet til paa ny at prøve paa at bringe det til Fred ved at udhungre det. Det var kun lidet Korn, Danmark i dette Aar kunde tilføre Frankrig; det maatte for ikke selv at komme i Forlegenhed forbyde at udføre mere end et bestemt Kvantum¹⁾; men dette holdt ikke Englænderne tilbage. Under slige Forhold kunde den dansk-norske Regering, selv om den havde villet, ikke nægte, at Konventionen maatte træde i Kraft igjen, og den erklærede sig derfor villig til at udruste samme Tal Linieskibe og Fregatter som i forrige Aar. Den forfærdelige Ildebrand, der i Juni 1795 ødelagde en stor Del af Kjøbenhavn, sinkede Udrustningerne noget; men Eskadren blev dog færdig i Midten af denne Maaned.

Strax efter at den svenske og dansk-norske Eskadre havde forenet sig, havde Kronprins Frederik et Møde med den unge svenske Konge og hans Onkel, Regenten. For at lægge større Eftertryk paa Forhandlingerne med Danmark-Norge om at forny Rustningerne havde Hertug Carl den 27de April tilskrevet Kronprinsen et temmelig skarpt Brev; og da han vilde paavirke denne ved en mundtlig Samtale, indbød han ham til at komme over til Skaane til en Lejrsamling, som Gustav IV og han vilde overvære. Kronprinsen svarede paa hans Brev med at give et bestemt Tilsagn om at ville gjen-nemføre Konventionen²⁾ og lovede at komme til ham i

1) Bernstorffs Depescher til London af 2den, 12te og 19de Maj og til Haag af 5te Maj. I Depeschen til London af 12te Maj hedder det: „*No-s avons refusé à la France, à la Hollande et au roi de Prusse la permission d'une exportation illimitée. On l'a borné au $\frac{2}{3}$ de ce qui avait été contracté d'avance.*“ Udførselsforbudene ere af 6te Marts og 6te April (Politisches Journal for 1795).

2) Naar det hos Schinckel-Bergman III S. 140 hedder om dette

Lejren; men han blev forhindret derfra ved den store Ildebrand, da han maatte blive i Kjøbenhavn under denne. Som bekjendt udfoldede han netop stor Iver ved denne Lejlighed; man saa ham endog stille sig i Række for at hjælpe med at lange Vand fra Stadsgraven til Sprøjterne ved Volden. Da han imidlertid vilde undgaa ethvert Skin af at ønske at unddrage sig Sammenkomsten, besøgte han efter foregaaende Aftale Regenten og Gustav IV paa den svenske Flaade i Sundet den 17de Juni. Det vakte Opsigt, at han kom alene uden at have sin politiske Mentor Bernstorff med sig, og den svenske Regjering tog denne det meget ilde op, at han ikke var kommen med. Den sigtede ham baade for af al Magt at have villet forebygge et personligt Møde imellem de fyrstelige Personer, og den saa i hans Udeblivelse et nyt Vidnesbyrd om hans fjendtlige Sind mod Sverige. Han havde imidlertid en god Hindring, da han netop havde faaet et Anfald af sin vante Plage, Podagra; men, som han skrev til sin Søn, selv om dette ikke havde været Tilfældet, vilde han ikke have taget imod Indbydelsen, da han havde set sig skarpt angreben i et Brev, som Kronprinsen faa Dage iforvejen havde faaet fra den svenske Konge. Han var heller ikke bange for at lade Kronprinsen rejse alene; thi om denne end naturligt vilde faa at høre Angreb paa den Politik, hvortil han selv havde raadet, stode han paa, at de vilde være uden Virkning. Hvorledes gik det nu ved dette Møde? Den svenske Regent har i et Brev til Reuterholm givet en udførlig Skildring deraf, hvorefter Kronprinsen havde spillet den ynkeligste Rolle af Verden, fuldstændig teet sig som en Skoledreng, der

---

Brev, at dets Forsikringer kunde „föga förblinda den skarp-sinnige“, da er det vanskeligt at forstaa Meningen deraf. Kronprinsens Brev, der er trykt i selve det Schinkelske Værk som Bilag Nr. 51, indeholder Intet, som ikke fuldt stemmer med de Beslutninger, den dansk-norske Regering dengang havde taget i Anledning af de nye engelske Vilkaarligheder.

skammer sig, fordi han véd, han har været uartig. Det er meget muligt, at Regenten, skjønt han var alt Andet end en overlegen Personlighed, har vist sig ulige mere fri under Samtalen end den i sit Væsen forlegne Kronprins; men Hertug Carls Skildring gjør, som en nyere svensk Forfatter har bemærket, stærkt Indtrykket af at være. „en liten tendensteckning, gjord för att framhålla just tecknarens egen öfverlägsenhet i ett så mycket klarare ljus.“ Efter hvad Bernstorff i sine Depescher fortæller om Mødet, havde Regenten angrebet ham og hans Kollegaer i Statsraadet, men uden at udrette Noget derved, og han haabede, Mødet i ethvert Tilfælde skulde have havt den gode Virkning, at man i Sverige fik Indtryk af, at den Politik, der blev fulgt fra dansk Side, i Virkeligheden var Kronprinsens Politik. Denne havde fremdeles fundet Behag i Gustav IV's Personlighed, og det havde været ham kjært at se, at han ikke syntes at dele sin Onkels Forkjærlighed for en Tilslutning til Frankrig. Hvorledes nu endogsaa Ordene ere faldne imellem de fyrstelige Personer, saameget er sikkert, at Mødet var uden nogensomhelst Indflydelse paa den dansk-norske Regerings Politik¹⁾.

Det er smerteligt at se saamegen Bitterhed og Spænding afløse de tvende Regeringers oprigtig mente Tilnærmelse til hinanden og mange aabne Udtalelser fra

---

¹⁾ Om dette Møde se Schinkel-Bergman III, 143 ff., og Sturzenbecker: Reuterholm S. 200, hvorfra den ovenfor citerede Dom om Regentens Referat af Mødet er tagen, fremdeles Bernstorffs Depescher til Stockholm af 17de og 20de Juni, og 18de Juli Nr. 2, og til London af 20de Juni samt Depeschen fra Stockholm af 10de Juli. Fuldstændig ugrundet er det, naar Schinkel-Bergman S. 148 tillægger dette Møde den Betydning, at Danmark efter det „svårligen kunde undgå att uppfylla Sveriges önsknigar“, fordi den danske Almenhed havde vist en saa levende Deltagelse for dette Møde og udtalt sig saa bestemt for Samvirken mellem Danmark og Sverige, at Bernstorff saa sig nødt til at rette sig derefter. Sturzenbecker anf. St., S. 201 dømmer ulige rigtigere om Mødet.

det foregaaende Aar. Men ligesom det i Følge deres modsatte Stilling til forskjellige af Europas Stormagter foreløbig var umuligt, at en nøjere Samstemning kunde finde Sted, saaledes var det en naturlig Virkning af tidligere Tidens Splid og en Forbandelse, der gik i Arv fra Fortiden, at den Meningsforskjel, som fandt Sted, maatte blive farvet af stærk Mistro. Ehrenheim, der efterhaanden kom til at dømme mere fordomsfrit baade om Danmark-Norges indre og ydre Forhold, og gjentagne Gange søgte at dæmpe sin Regerings Mistænksomhed, har i en Depesche af 19de Juni 1795 til Sparre med stor Klarhed og Upartiskhed fremstillet de skandinaviske Staters gjensidige Stilling. „Begge Hoffer, sagde han her, ere gaaede ud fra den almindelige Grundsætning, at de Svagere bør slutte sig sammen imod de Mægtigere, og de have seet, at deres fælles Interesse krævede en indbyrdes nøje Forening. Slægtskab og Naboskab har styrket dem i denne Grundsætning; men den er endnu blot Theori. Paa begge Sider ser man Nyttens og Nødvendigheden deraf; Regeringerne iagttage hinanden, Nationerne søge at lære hinanden at kjende, og Foreningen er ved at blive dannet; men man kan endnu ikke vente samme Frugter af den, som om den virkelig var knyttet.“ — Det er, mener han, i Følge Stillingen naturligt, at Danmark „menagerer“ Rusland, ja „Sveriges egen Interesse er kanske tjent med, at Danmark gjør dette, at det ikke lægger sig ud med nogen, men er Ven med alle, indtil Foreningen imellem dem engang er bleven fuldt modnet og Danmark kan slippe alle andre“. Han tror derfor heller ikke, at Sverige har nogen Grund til at frygte for separate Forhandlinger imellem Danmark og Rusland; baade Ministeriets og Nationens Karakter giver Borgen for, at der ikke sker noget offensivt Skridt. „Foreningen imellem Danmark og Sverige, siger han endelig, „er grundet paa Naturen, paa de nuværende Regeringers og Nationernes Stemninger, og man bør haabe, at den engang bliver fuldbyrdet; men det er

uundgaaeligt, at der i Mellemtiden, saalængé man iagt-tager hinanden, maa indtræffe smaa „epoquer af misstro“, som forøges ved den ængstelige Forsigtighed, der som bekjendt udmærker Regeringen her.“ Der var ogsaa stor Forskjel paa den Uvilje, som nu fandt Sted, og den, der ved tidligere Lejligheder havde virket til, at de tvende Stater bleve hinandens Fjender. Spændingen i 1795 var mere et Skjænderi end et Fjendskab. Hvor knubbede Ord man end gjensidig brugte, havde man dog en bestemt Følelse af, at man trængte til hinanden. Selve den svenske Regerings Bitterhed i 1795 hang sammen med Tanken om, hvor vigtigt det var for Sverige, at Danmark-Norge fulgte samme Politik som det; og hvor haanlig den svenske Regent end udtalte sig om Kronprins Frederiks Optræden under deres Møde paa Flaaden, var han dog glad over det Indtryk, han havde havt af, at denne og Gustav IV „syntes af Hjertet at holde af hinanden“; det gav ham Haab om, at deres Venskab vilde „i Fremtiden knytte en Forbindelse fastere, som vilde blive Nordens Lykke¹⁾“. Naar snart efter den gamle Ambassadeur Sprengtporten, der for øvrigt var temmelig aflægs som Diplomat, fik Ordre til at vende tilbage til sin Post i Kjøbenhavn, efter at han i flere Aar havde havt Orlov, da maatte det opfattes som et Vidnesbyrd om, at Sverige ønskede at gjælde for Danmark-Norges Ven, og derfor valgte paa ny at lade sig repræsentere i Kjøbenhavn af en Diplomat af højeste Rang.²⁾ Sprengtporten var desuden en meget fredelig Personlighed, med hvem den dansk-norske Regering stedse havde staaet paa venskabelig Fod. Dermed stemmede det ogsaa, at den dansk-norske Gesandt i Stockholm, Christian Bernstorff, i Eftersommeren 1795 blev Gjenstand for Opmærksomhed og Velvilje, efter at der nylig var blevet set paa ham med skjæve Blikke.

¹⁾ Brev til Rigskansleren F. Sparre af 21de Juni 1795, som findes hos Crusenstolpe: Portefeuille o. s. v. I, S. 177.

²⁾ Ehrenheim vedblev dog at være Gesandt ved Siden af ham.

og at Officerer og Kadetter paa en dansk Kadetfregat, der paa samme Tid kom til Stockholm, nøde den mest udsøgte Gæstfrihed hos det svenske Hof. Det var næppe uden Grund, at Chr. Bernstorff heri saa et Vidnesbyrd om, at den svenske Regering ønskede at gjøre et godt Indtryk paa det danske Folk. Mere betydningsfuld end slige Smaatræk var imidlertid den Tilmærmelse, som viste sig ved selve de politiske Forhandlinger. Bebrejdelserne bleve afløste af Venskabsforsikringer, og Regentskabet gjorde nye Forsøg paa at drage den dansk-norske Regering nærmere over til sig og Frankrig¹⁾.

Overhovedet vidner baade en Udtalelse som den, vi nylig have set Hertug Carl fremsætte om det Fremtidshaab, der kunde bygges paa Gustav IV Adolfs og Kronprins Frederiks Venskab, og Ehrenheims Opfattelse af det nære Forhold, der burde udvikle sig imellem de nordiske Riger, om, at den svenske Regering nu ligesaa fuldt som, da Konventionen undertegnedes 1794, ikke blot tænkte paa, at en Forbindelse med Danmark-Norge kunde have Værd i Øjeblikket, men paa at den skulde være Grundlaget for en varig og nøjere Forening. Samtidig med at Sparre i sine Depescher tordner over Bernstorffs Fejghed og Troløshed, udtaler han sig derfor med Styrke om Forbundets Betydning netop i denne Henseende. „Den Grundvold, siger han saaledes, som sidste Aar saa lykkelig lagdes til en evig Forening imellem begge Folkeslag, bør ikke løbe Fare for pludselig atter at kuldcastes; sker det, rejser den sig næppe snart igjen, og Vejen banes da desto stærkere for begge Rigers Ulykke.“ Da Sprengtporten vender tilbage til

¹⁾ Om disse Træk se Bernstorffs Depescher til Stockholm af 15de Juli, 26de August, 20de Oktober og 18de November (hvor det hedder, at Sprengtporten vedbliver at tale om Sveriges Ønsker „*de se lier étroitement avec le Danemarck*“) og Depescherne fra Stockholm af 29de Juli, 18de og 21de August 1795.

sin Post i Kjøbenhavn, fremhæver Sparre for ham, at han har den Opgave at arbejde paa „grundläggandet af en mera stable förening emellan både riken 1)“.

Den dansk-norske Regering var ligesaa lidt kommen bort fra det Standpunkt, hvorpaa den stod i Foraaret 1794. Hvor stærke Bernstorffs Angreb paa den svenske Regering end vare, holdt han dog fast ved sit Syn paa, hvad Nordens Tarv krævede, og den 13de Maj 1795, netop paa den Tid, da man i Stockholm sigtede ham for at spille under Dække med Rusland om at forraade Sverige, gav han i en udførlig hemmelig Instrux for sin Søn, der dengang gik som Gesandt til Stockholm, en Fremstilling af sit Syn paa Danmarks Politik med Hensyn til Sverige, der klart viser, hvor lidt han fortjente den Mistanke, han var Gjenstand for. Naar det erindres, at han her taler i en chiffreret Skrivelse til sin egen Søn, i hvem han sikkert saa sin nærmeste politiske Discipel og mulige Efterfølger som dansk Udenrigsminister, vil det indrømmes, at vi have et saa paalideligt Vidnesbyrd om hans politiske Anskuelser, som det overhovedet kan skaffes tilveje for nogen Statsmands Vedkommende. Denne Instrux er skrevet kun to Aar før hans Død, saa at man kunde fristes til at kalde den hans politiske Testamente, hvad Forholdet til Sverige angaar.

Der er i denne Instrux nok af skarpe Udfald imod Regentskabet; men han tiltror dog endnu Hertug Carl „*de bonnes intentions*“, og han mener, at Danmarks „System“ kræver „at leve i Fred og Harmoni med Sverige“. Jo flere Interesser de kunne have i Fællesskab, desto bedre holder han det for at være, og det er hans oprigtige Ønske „i alle Enkeltheder at fremme den gjensidige Velvilje ved Bortfjærnelse af al Misundelse og Skinsyge og at virke til, at ethvert Individ i de tvende Nationer ved alle mulige Lejligheder kan nyde de gjensidige Fordele, som en oprigtig og fuld-

1) Depescher af 27de April og 10de Juli 1795.

stændig Harmoni skaber“. Derfor anser han det for rigtigt at gjenoptage de Forslag til et livligere og fuld- stændigere Samkvem, som han allerede under Forhand- lingerne om Neutralitetsforbundet havde fremsat. Han mener, at Danmark nødvendig maa ønske, at Sverige be- varer sin fulde Selvstændighed, og at Rusland ikke kommer til at gjøre Indgreb heri og derved svækker den Stat, der for Danmark „er et Værn imod dets umættelige Ærgjerrighed“. De Tider, da Sverige havde været delt i Partier, „som uden at rødme solgte sig til fremmede Magter“, vare nu forbi, og det stillede sig derfor ikke mere som et Spørgsmaal for den danske Regering; til hvilket af disse Partier den skulde slutte sig. „Vi vilde, skriver Bernstorff, ikke have den ringeste Grund mere til enten at støtte Frankrig eller Rusland i Sverige, enhver fremmed Indflydelse skader den Ven- skabets og Fornuftens Indflydelse, der er den eneste, som vi attraa at have“. Rusland gjorde, efter Bern- storffs Ord, undertiden gjældende, at Danmark var traktatmæssig forpligtet til at hjælpe det med at gjen- nemføre den svenske Forfatning fra Tiden før 1772, og det var muligt, at det vilde opstille denne Fordring, hvis der paa ny skulde finde et Røre Sted i Sverige, som kunde bruges dertil; men uagtet Bernstorff mente, at en anden Forfatning end den, der nu bestod i Sve- rige, og navnlig den af 1720, kunde have sine Fordele, set fra dansk Standpunkt, vilde han dog ikke mere have Noget at gjøre med sligt. Rusland, skrev han, havde tabt al Ret til at tale om Danmarks Forpligtelser, efter at det selv havde vist en passiv Holdning i denne Sag under hele Gustav III's Regering siden 1772, og det var utilladeligt at ville anvende imod en allerede grund- fæstet Forfatning, hvad der kun havde kunnet gjælde med Hensyn til en ny, som dengang var bleven sat isteden for den lovlige bestaaende. „Nu for Tiden, siger han, har man mere og mere erkjendt det Vigtige og Hellige ved den Grundsætning, at ingen Magt har Ret til at blande

sig i et andet Lands indre Forhold. Vi have den største Interesse af at hævde denne Sætning, navnlig lige overfor Rusland, og den danske Konge vil ikke opgive den. Vi hige ikke efter den falske Ære at have et Parti i Sverige, og vi kunne ikke ønske, at nogen fremmed Magt har det. Vort Ønske er derimod, at Sverige maa blive lykkeligt, og det kan det ikke være, naar det er sønderrevet af Partier og uforsonlige Fjendskaber“. Det er imidlertid hans Overbevisning, at „en systematisk Forbindelse“ imellem Danmark og Sverige ikke blot kræver, at den svenske Regering gjengjælder Danmarks velvillige Synsmaade med en lignende, hvorved „de tvende Nationers Ønsker og de tvende Souveræners Pligter ville blive opfyldte“, men at den ogsaa følger en forstandig og forsigtig Politik netop med Hensyn til Rusland. Han mener endog, at det vilde være godt, om man kunde skabe en nøje Forbindelse (*union sincère*) imellem de skandinaviske Stater og denne Stormagt. Allerede nogle Aar tidligere var Tanken om en saadan Trippelalliance som betryggende for Nordens Ro gjentagne Gange kommen frem hos Bernstorff; men der var stor Forskjel dengang og nu paa, hvad han haabede at opnaa derved. I Gustav III's Dage havde han ment, at den skulde være et Værn imod Angrebsplaner fra selve Sveriges Side. Nu er det, der leder ham, foruden Tanken om den Sikkerhed og Fred, som den skulde kunne skjænke Norden under almindelige europæiske Forviklinger, tillige Haabet om, at man paa den Maade lettest kunde holde Ruslands Anmasselser Stangen; thi, siger han, „i en saadan Forbindelse vilde Venskabet imellem Sverige og Danmark tjene som Modvægt imod Ruslands virkelige eller paatagne Overvægt (*la supériorité réelle ou affectée de la Russie si habituée de dominer et d'asservir*)“¹.) Naar

¹) Det er ikke uinteressant hermed at sammenstille en tilsvarende Udtalelse af Grev C. G. Tessin til Christian VI i Aaret

man husker paa, at Danmark allerede var knyttet ved et Forsvarsforbund til Rusland, forstaar man let den Tanke hos ham at gjøre denne Forbindelse mindre trykkende ved at have Sverige med.

Dette Aktstykke¹⁾ viser Bernstorffs svenske Politik paa dens sidste Stadium. Efter at han i det første Afsnit af sin Ministervirksomhed (1773-1780) udelukkende havde ladet sig lede af Tanken om de Farer, hvormed han mente, at Danmark var truet som en Følge af det svensk-got-torpske Dynastis Higen efter at skille det ved Norge, var senere Synet paa, at Sveriges Integritet var nødvendig for selve Danmark-Norge, traadt mere levende frem hos ham til Trods for hans fortsatte Mistro til Gustav III. Dette havde bragt ham til under den svensk-russiske Krig fra 1788—1790 at ønske, at Rusland ikke maatte gjøre nogen Erobring paa Sveriges Bekostning, og været en Hovedgrund for ham til at begrænse Danmark-Norges nødtvungne Deltagelse i denne Krig, saavidt det paa nogen Maade gik an, ja endog ud over, hvad Rusland strængt taget kunde fordre²⁾. Efter Gustav III's Død var Frygten for fjendtlige Planer fra Sveriges Side forsvunden hos ham, medens Begivenhederne i de sidste Aar havde vist ham det Trykkende ved en udelukkende Alliance med Rusland og, hvor bydende dettes Holdning imod sine Forbunds-fæller kunde være. Under slige Forhold voxede Tanken om Nordens fælles Tarv stærkt hos ham; den almindelige retløse Tilstand i Europa, og særlig Englands

---

1739 om, hvorledes Sverige og Danmark, naar de vare enige, „meget godt kunde styre Frankrig.“ (J. Møller: Mnemosyne III. (Kjøbenhavn 1832) Nr. 209.

¹⁾ De vigtigste Afsnit af det ere aftrykte i mit Skrift: Danmarks politiske Stilling under den franske Revolution 1791—1797, (Kjøbenhavn 1869.) S. 161 ff.

²⁾ Se min Afhandling: Om Danmarks Politik under den svensk-russiske Krig fra 1788—90 (Videnskabernes Selskabs Skr., 5te Række, historisk og phil. Afd. 4. Bind II, S. 59).

og Ruslands Politik med Hensyn til den neutrale Handel, var et nyt betydningsfuldt Lod i Vægtskaalen. Han, der altid havde ønsket, at der maatte herske Fred imellem de nordiske Riger, fik nu et klarere Syn paa, at Nabofolk, imellem hvem der var saamange Baand som imellem Danske og Svenske, vare naturlige Venner, og at det var desto bedre, jo flere Baand der bleve knyttede imellem dem. Det har saameget større Værd at se ham hævde denne sin Synsmaade i Instruxen til sin Søn, som han her udtaler den i et Øjeblik, da han var paa spændt Fod med den svenske Regering og vidste, at han var Gjenstand for stærk Mistro fra dennes Side. Det er nøjagtigt, men langt fyldigere udtrykt, det samme Standpunkt, som han havde gjort gjældende under sine Forhandlinger om Konventionen 1794, og et klart Vidnesbyrd om, hvorlidt det havde været tomme Fraser, han dengang havde udtalt. Naar forøvrigt hans Uvilje imod den daværende svenske Regering saalidt hindrede ham fra at nære Ønsker og Haab om en politisk Samvirken og nøjere Forbindelse med Sverige, hang dette vistnok sammen med, at Formynderskabet ikke havde lang Tid tilbage. Den 1ste November 1796 vilde Gustav IV Adolf blive myndig, og da kunde man, som Bernstorff flere Gange har udtalt, haabe paa en bedre Regering i Sverige. Vel var det ikke muligt at blive klog paa, hvordan den unge svenske Konge egentlig var; men man var tilbøjelig til at have gode Forhaabninger om ham; man vidste, at han ingen Forkjærlighed havde for en Alliance med Frankrig, og man kunde sikkert regne paa, at det, naar han overtog Styrelsen, vilde være forbi med Reuterholms Indflydelse ¹⁾).

¹⁾ Se foruden den nylig omtalte Instrux Bernstorffs Depescher til Stockholm af 2den December 1794, til London af 16de Mai og til Petersborg af 4de August 1795.

V.

Udvikling af Stemningerne imod Sverige hos Almenheden.

Den, der havde Bernstorffs Syn paa Forholdet imellem de skandinaviske Stater og desuden tillagde den offentlige Mening saamegen Vægt som han, maatte ønske, at en god Stemning imod Sverige skulde udvikle sig her hjemme. Det blev i et af de Mindeskrifter, som hans Død fremkaldte, sagt til hans Ros, at hans Holdning under den svensk-russiske Krig 1788—1790 havde hindret, at „den gjensidige Nærmelse og forekommende Velvilje, som var nær ved at rødfæstes imellem de nordiske Folk, var bleven forstyrret og ødelagt, og indbyrdes Had og Forbitrelse atter forplantet igjennem en Række af Slægter.“ Ganske vist havde den danske Regering, trods sin Deltagelse i denne Krig, med Flid afholdt sig fra at vække Nationalhadet imod Svenskerne¹). Men med endnu større Ret kunde han selv i 1796 rose sig af, at han under Rivningerne i den nærmest foregaaende Tid havde ladet den store Almenhed være uvidende om Alt, hvorover han mente at kunne beklage sig fra svensk Side, netop fordi han vilde holde borte, hvad der kunde vække Uvilje imod Sverige²). Man kommer til at tænke paa hans Ønsker i denne Retning, naar man ser, at der i Aaret 1795, ligesom under hans Auspicer, udkom et lille historisk Skrift i Kjøbenhavn, der i høj Grad bærer Præg af velvillige Følelser imod Sverige, nemlig det af M. Hagerup paa Fransk udgivne: *Point de vue sur le rapport politique entre le Danemark et la Suède sous le regne des rois de la maison d'Oldenbourg.*

¹) Nyerup: Bernstorffs Eftermæle I, S. 102.

²) Depesche til Petersborg af 1ste November 1796.

Skjønt dette Skrift ikke i og for sig har videnskabeligt Værd, har det dog Betydning ved den Aand, der gaar igjennem det. Forfatteren udtaler Ønsket om, at „enhver Skandinav maatte dele hans Tanker om, at Venskab bør afløse tidligere Tidens Fjendskab;“ han viser en paafaldende Upartiskhed i sin Omtale af Fortidens Begivenheder, kaster f. Ex. ikke blot saa lidt som muligt Dække over Christian II's Tyranni i Sverige, men opfatter ogsaa det danske Fredsbrud 1657 som uretfærdigt, viser ingen Bitterhed i sin Omtale af Carl Gustav, roser Griffenfelt, fordi han ønskede at bevare Freden med Sverige, og omtaler Carl XI med Anerkjendelse; han dvæler endelig med særlig Glæde ved Danmarks nuværende lykkelige Stilling til „det tapre Nabofolk“, og ender med det Ønske, at den nu herskende gode Forstaaelse i „vort Skandinavien“ ikke maa lide det ringeste Afbræk, „men stærk som Tiden gjennem Aarhundreder være til Ære for dem, der have bragt den tilveje, og til Lykke for Norden“. Dette Skrift var tilegnet A. P. Bernstorff; han havde ogsaa læst Begyndelsen af det, inden det blev udgivet, og opmuntret Forfatteren til at offentliggjøre det, saa at man umulig kan tro Andet, end at dets Aand var, saaledes som han ønskede den. Naar Bernstorff fremdeles i Begyndelsen af 1797 for Baggesen udtalte stor Glæde over Stiftelsen af det skandinaviske Literatursamfund¹⁾, har man Lov til heri at se et Vidnesbyrd om, at han ogsaa paa det aandelige Omraade ønskede forøget Samkvem imellem de nordiske Folk, og at han haabede, at der ad den Vej kunde virkes til at fortrænge „de gamle Fordomme“. Det stemmer godt hermed, at netop den yngre Mand, der her hjemme med størst Iver talte for at fremme aandeligt Samkvem og Venskab imellem Danske og

---

¹⁾ N. M. Petersen: Bidrag til den danske Literaturhistorie V, 2, 99.

Svenske, der var, om man vil, den ivrigste Skandinav, nemlig J. K. Høst, paa denne Tid, som tidligere berørt, blev modtaget med stor Venlighed af Bernstorff og fik Løfte af ham om en diplomatisk Ansættelse.

Bernstorff havde imidlertid ikke blot Ønsket om, at den almindelige Stemning vilde blive gunstig for en Tilnærmelse til Sverige; han kunde tillige glæde sig over at se dette Ønske gaa i Opfyldelse. Nationalfølelsen var bleven sat stærkt i Bevægelse ved Harmen over det Tryk, England og Rusland vilde udøve paa Regeringens Politik, saameget mere som den dannede Almenhed nærrede ulige varmere Følelser for Frankrig end for dets Modstandere. Idet denne Stemning forenede sig med Kjærligheden til Kongehuset, havde den i Foraaet 1794 skaffet sig Luft ved en almindelig Iver for frivillig at skyde sammen til Udrustningen af en Flaade saavel som til Gjenopførelsen af det nedbrændte Christiansborg Slot. Bernstorff blev meget rørt der over. „Jeg er, skrev han (15de Marts 1794) til Schack-Rathlou derom. „i Sandhed stolt af at tilhøre et Folk, der viser saamegen Sjæl og Energi, at Enhver baade maa lykønske sig selv og sin Nabo dertil . . . . og hvad der fremfor Alt rører mig er, at jeg ser, hvorledes Tanken om at opretholde Danmarks Uafhængighed har stor Del deri, en Tanke, der er ophøjet, saasart den er national, og som i den Grad er trængt igjennem hos Almenheden, at jeg er vis paa, den ikke er en Lygtemand, men en uudslukkelig Flamme, der bør være Værnet for Danmarks politiske System“. Ikke mindre vakte det Ehrenheims Forbavselse og Beundring saaledes at se „Nationen med høj Røst udtale sig for at værne om Neutraliteten ved at ruste sig,“ saa at han endog skrev derom: „jeg har ikke kunnet se en saa berømmelig Iver hos dette Folk, uden at ønske, at den i Sverige paatænkte Soudrustning maatte vække samme Patriotisme“¹⁾. Men den Nationalfølelse, der her kom

¹⁾ Depesche af 6te Marts 1794.

til Live, fik tillige et skandinavisk Præg. da den almindelige Stemning stærkt var for, at man skulde styrke Forsvaret for Neutraliteten og Handelen ved at slutte sig sammen med Sverige.

Hvad var i og for sig rimeligere end, at to Nabo-stater, der under vanskelige Forhold vilde følge samme Politik, hjalp hinanden dermed? Oven i Kjøbet havde Danmark-Norge allerede tidligere havt Gavn af Forbund med Sverige, hvor det havde gjældt netop den Sag, hvorom der nu var Tale. og den ansete Professor D. H. Hegewisch ved Kiels Universitet mindede i en lille, paa Tysk skreven, Afhandling¹⁾ om det dansk-svenske Neutralitetsforbund 1691 og den Nytte, det havde ydet. Denne Afhandling blev stærkt rost i danske Tidsskrifter og tillige oversat paa Svensk. Som her en Forfatter af tysk Nationalitet ved at prise dette ældre Forbund opfordrede til at gjøre fælles Sag med Sverige, saaledes syntes ogsaa Mindet om Nordens Skjæbne i de sidste Aarhundreder og et Blik paa de skandinaviske Rigers geografiske Beliggenhed, selv uden at nogen Følelse af oprindelig Nationalenhed kom til, at maatte opmuntre til at stille sig i et nøje Forhold til hinanden. Den hele Række af tyskfødte Statsmænd, der havde spillet en Rolle i Ledelsen af den danske Udenrigspolitik, fra Diplomaten Grev Lynar ned til A. P. Bernstorff, havde derfor i stigende Grad indset Nødvendigheden heraf, hvor meget end Forholdene havde ført med sig, at de vare optraadte i Modsætning til den gottorpske Kongefamilie i Sverige.

---

1) Ueber die Neutralität bey dem gegenwärtigen Kriege. Kiel 1793. I en Anmeldelse af dette lille Skrift i Tidsskriftet: Der Genius der Zeit (Altona 1794. 3dje Bind) fortælles det, at det var fremkommet som en Følge af en Samtale, Hegewisch havde havt med flere Venner, og hvorunder Alle havde været enige om, at Danmarks og Sveriges Interesser krævede, at de holdt sammen.

Men hvor kraftig en Støtte maatte ikke Tanken om Sammenslutning imellem de skandinaviske Stater faa, naar Stammeslægtskabets Røst fik et Ord at sige med ved Siden af den politiske Overvejelse? I lange Tider havde Nationalfølelsen baade i Sverige og den dansk-norske Stat væsenlig vist sig i, at man gjensidig hadede hinanden, og dette havde endog bragt en svensk Forfatter, Diplomaten D'Albedyhll ¹⁾, til i Struensees ikke nordiske Byrd at se en Grund til, at denne havde kunnet ønske Venskab med Sverige, fordi han nemlig stod fjærn fra de Danskes Nationalhad imod Svenskerne. Men i denne Henseende skete der en Forandring i Slutningen af forrige Aarhundrede. Man lærte at finde et bredere Grundlag for Nationalfølelsen end det særlig dansk-norske, nemlig det fælles nordiske. I og for sig havde Følelsen af Stammeslægtskabet og af det Unaturlige ved, at Frænder hadede hinanden, aldrig været helt ud-død, og Ligheden i Sproget mindede stedse derom. Efter den store nordiske Krig var der indtraadt en Fredsperiode i Norden, som med nogle faa Maaneders Afbrydelse i 1788 varede Aarhundredet ud; og om det end ikke fattedes paa Rivninger, gjorde Regeringens Politik det dog ikke længere umuligt for Naturens Røst at komme til orde, og den talte efterhaanden højere og højere. En stærkere Fordybelse i den nordiske Oldtids Minder virkede sit til at gjøre Bevidstheden om Stammeslægtskabet mere levende; man fik Øjet op for, at man selv havde sin Del af Skylden for de Ulykker, som i de sidste Aarhundreder havde hjem-søgt Fædrelandet, og at disse ikke burde opfordre til at raabe paa Hævn over Sverige, men derimod til at indse, at Fremtiden burde bære Venskab med dette Naboland i sit Skjød. Følelsen og de rent politiske Hensyn førte til samme Udslag. Da den dansk-norske Regering tog Del i den svensk-russiske Krig fra 1788—

¹⁾ Skrifter af blandadt Innehåll (Nyköping 1799) II. 333—34.

1790 paa Ruslands Side, mærker man derfor ikke Spor af Nationalhad mere, kun Ønsket om Fred med „de brave Svenske“¹⁾. Ja, dette lille Sammenstød kom endog til at virke godt paa Stemningen imod Sverige, for saavidt som det tjente til at vise det Unaturlige i Fjendskab imellem de nordiske Folk og til at aabne Øjet for Skyggesiderne ved en Forbindelse med en Stormagt som Rusland. En Mand, der tidligere i sin Virksomhed som dansk Gesandt i Petersborg kun havde opfattet Sverige som en imod Danmark fjendtlig Magt, nemlig Kammerherre P. C. Schumacher, udtalte paa denne Tid i et Brev til Kronprinsens Hofmarskal Johan Bülow venskabelige Følelser imod Svenskerne og Lyst „til at vise dem, at vi Danske ingenlunde hade dem, men at begge Nationer ere skabte til at elske hinanden og leve forenede“. Han tænkte sig endog en dynastisk Union som noget Skjønt, og selv om denne Tanke stærkt blev næret ved det Had, han som alle dansk-norske Statsmænd følte imod Gustav III, havde den dog sin væsenlige Grund i Erkjendelse af, at de nordiske Folk dannede en Enhed²⁾. Overhovedet kunde den nysnævnte svenske Diplomat d'Albedyhll, der i disse Aar var Chargé d'affaires i Kjøbenhavn, i Slutningen af 1789 med Grund udtale: „jag känner ej någon enda uplyst Dansk, vare sig enskild eller högre embetsman, som hos sig hyser eller hos andra billigar den gamla dårskapen, at hata Sverige“³⁾.

I den her antydede Retning vedblev Stemningen imod det svenske Folk at udvikle sig. Særlig maatte den Krisis, der begyndte for Europa i Aaret 1791 som en Følge af den franske Revolution, hos Folk i Almin-

---

1) Sammenlign min Afhandling om „Danmarks Politik under den svensk-russiske Krig 1788—1790 S. 64 (32).

2) Manuskriptsamlingen i Sorø, Pakke 42. Breve af 13de og 17de Februar 1789.

3) D'Albedyhll anf. St. I, 80.

delighed henlede Tanken paa Forholdet til Sverige. Da var det, at den højt begavede Frederik Sneedorff den 28de Januar 1792 i det baade af Danske, Norske og Svenske bestaaende nordiske Selskab i London holdt hin navnkundige Tale, hvori han navnlig dvælede ved den Fare, der truede „Skandinavien vort Fædreland“ fra Rusland. Han mindede om, hvorledes „politisk Forbindelse imellem større og mindre Stater er Intet uden ydmygende Baand for de sidste og er lig dem, hvorved Chalupen i vild Sø gynger efter Orlogsmanden“, og han sammenlignede Ruslands Forhold til de skandinaviske Riger, der begge vare knyttede til det uden selv at være forbundne, med det Forhold, hvori Philip af Macedonien fordum stillede sig til de græske Stater, idet han paa samme Tid delte dem og endelig opslugte dem ¹⁾. Selv Guldberg, der, medens han havde Indflydelse paa Danmarks Politik, i Sverige kun havde set „Arvefjenden“, tænkte nu, da han sad som Stiftamtmand i Aarhus, paa det Heldbringende ved en stedse stærkere Tilnærmelse til Naboriget. „Sverige, skriver han i et Brev den 28de August 1792, har endnu Rolighed, og Gud ske Lov! Gid den maa vedvare for dette nok plagede, nok forgjældede Folk! og gid disse Naboer, og vi med, engang vilde begribe, begge to NB. ærligen og stadigen, at vi burde slutte os hel sammen, slutte os alene sammen, og overlade det øvrige Europa dets Krige og dets Visdom! Rusland skal nok vogte sig for at befordre saadant Baand og selv indgaa det med; men *divide og impera!*“ ²⁾ Hvor forskjellig er ikke en saadan Synsmaade fra hans Opfattelse i 1780, da han

¹⁾ Skandinavisk Museum, 2det Bind S. 122 ff. Dette nordiske Selskab i London har udgivet en lille „Samling af Skrifter (Kjøbenhavn 1788—1790), hvoriblandt findes en Tale den 11te Marts 1790 af den bekjendte Bernt Anker, der ogsaa indeholder Træk i skandinavisk Retning.

²⁾ Schumachers efterladte Papirer i Kongens Haandbibliothek.

skrev, at „vi ved Ruslands Venskab har al menneskelig Sikkerhed“ og at „Rusland er os den bedste Bundsforvandte, thi den er for Sverige, vores Arvefjende, forskrækkelig.“ ?¹⁾ Naar selv Guldbergs Anskuelse havde udviklet sig saaledes, kan det ikke undre, at den svenske Forfatter Thorild i Foraaret 1793 traf en saa velvillig Stemning imod Sverige i liberale Kredse i Kjøbenhavn, at han kunde skrive, at man her beundrede Gustav III, men hadede Russere og Tyskere²⁾.

Medens Folk i Almindelighed kun havde vidst Lidet om de stadige Rivninger med Gustav III, saa de godt, at Tilnærmelsen til Sverige efter hans Død blev ulige stærkere end tidligere, og de hilsede denne med Glæde. Man følte, at man derved bedst kunde sikre sin egen Selvstændighed, der aldrig kunde lide ved Forbund med en Magt som Sverige, men nødvendigvis svævede i Fare ved en Forbindelse med det kolossale Rusland, der stedse sigtede efter „et universal Despoti“ og derfor heller ikke frygtede „saameget for noget som for Harmoni mellem Danmark og Sverige³⁾“. Enkelte have maaske holdt et Forbund med Sverige for umuligt paa Grund af det Nationalhad, de mente endnu kunde være tilbage; men med Grund blev der sagt i et af Tidens politiske Flyveskrifter: „Det foregivne Had imellem begge Nationer er en Fabel, god at fortælle i Ammestuer. Det beror paa Regeringens Forholdsregler at udsukke indtil sidste Gnist af samme⁴⁾“.

Neutralitetsforbundet af 27de Marts 1794 blev derfor hilset som en glædelig Begivenhed. Et af Stats-

1) H. P. Giessing: Struensee og Guldberg (1849) S. 173.

2) Atterbom: Svenska Siare och Skalder V. 93.

3) Breve fra Schumacher til Johan Bülow af 8de Marts og 25de Maj 1793, Manuskriptsamlingen i Sorø, Pakke 42.

4) En dansk Borgers Tanker om Danmarks nærværende Politik. (Af I. I. Ahlefeldt-Laurvig). Oversat fra Tysk. Kjøbenhavn 1794.

raadets Medlemmer, Schimmelmänn udtalte til Staël-Holstein ved denne Lejlighed, at Stemningen i Danmark var saa velvillig imod Sverige, at man opfattede „de tvende Folk som én Nation, der var styret af to Konger¹⁾“. Faa Dage efter (13de April) skrev A. P. Bernstorff til den dansk-norske Udsending i Petersborg, at der iblandt Danske og Svenske, baade i Stæderne og i Landsbyerne, kun var én Mening om, at de med fælles Kræfter burde værne om deres Handel imod fremmed Undertrykkelse. Man kunde maaske lægge mindre Vægt paa disse Udtalelser som hørende med til den officielle Rhetorik, og det er en Selvfølge, at de dels ikke maa tages efter Bogstaven, dels ikke kunne være et Vidnesbyrd om det svenske Folks Stemninger, hvorom de dansk-norske Statsmænd ikke kunde have nogen sikker Kundskab endnu. Men Bernstorffs Udtalelse stemmer dog nøje med Tidsskriftet „Minervas“ Ord, naar det her i Hæftet for April 1794 hedder: „I alle 3 Broderfolk er der ikke en ærlig Nordbo, som skjænker de offentlige Anliggender mindste Opmærksomhed, der jo hjertelig har takket begge Regeringer for denne sande, saa længe og saa indstændig ønskede Nationalvelgjerning²⁾“. Ehrenheim, der naturligvis var ivrig efter at faa saa sikker Kundskab som

¹⁾ Apostille til Depesche fra Staël-Holstein af 29de Maj 1794.

²⁾ At der kan paavises Unltagelser fra denne som fra enhver almindelig Stemning, er naturligt. Ehrenheim fremhæver i en af sine Depescher (19de Oktober 1794), at adskillige virkelige ansete Mænd i Danmark havde, da der blev Tale om Rustninger, ytret Frygt for mulige Følger deraf, og Falkenskjold misbilliger i sine *Mémoires* (Paris 1826) i et Supplement, der angives at være „écrit en 1794,“ faldstændig Regeringens Politik at ville opretholde en væbnet Neutralitet, og taler om de Farer, hvorfor Danmark udsætter sig ved sit Forbund med Sverige, idet han tilføjer: *il faut oublier l'histoire pour ne pas regarder l'amitié de la Suède envers le Danemarck comme purement imaginaire.* (Falkenskjold levede dengang i Schweitz).

muligt om Stemningen i Danmark og ingenlunde iforvejen var tilbøjelig til at opfatte den som gunstig imod Sverige ¹⁾, var i høj Grad tilfreds med det Indtryk. han nu fik af den. Han mente, at Publikums Røst udtalte sig saa fordelagtigt, som man kunde ønske det, om fælles danske og svenske Rustninger; han gjorde sig store Forhaabninger om, hvor tryk en Forening kunde blive, der „helligedes af den Begejstring, som han saa herske om sig, og blev sluttet imellem Nationerne, til Forskjel fra de fleste andre, der blot sluttedes af Kabinetterne,“ og det var ham senere i Foraaret 1794 kjær at se den almindelige Glæde, der herskede i Kjøbenhavn over den Iver, som nu ogsaa det svenske Folk viste for den fælles Sag ²⁾).

Denne Stemning holdt sig i de følgende Aar. Da Regeringen med Takt skjulte de Rivninger, den havde med Regentskabet i Sverige, kunde Intet for-dunkle det smukke Billede af Enighed, som Forbun-det frembød i sit Ydre. Baade glædede man sig over at se de tvende Staters Skibe, der altfor tidt havde kæmpet imod hinanden, nu ligge Side om Side for at hjælpe hinanden, med Dauebrog og det svenske Flag vajende broderlig sammen, og man tilskrev de fælles Udrustninger og Krydstogter, at England efter-haanden gjorde Indrømmelser af væsenlig Betydning. Glæden skaffede sig Luft baade igjennem Sange, Tids-

¹⁾ Endnu i 1793 omtalte han i sine Depescher modsatte Sider af Stemningerne. I en Indberetning af 1ste April fremhæver han, at Bernstorff allerede ved Tanken om sin egen Popularitet maatte nærme sig til den svenske Regering, „då en rapprochement med Sverige dagelig blir mer och mer Nationens röst i samma mon som svenska regeringens nu rådande principer blifva kände.“ Men i en Depesche af 3dje November samme Aar taler han med en vis Bitterhed om, „med hvad oförsynthet de gröfsta osanningar om Sverige utspridas och tros“ i Kjøbenhavn.

²⁾ Depescher af 14de Februar, 13de Marts og 1ste Maj 1794.

skriftsartikler og Lejlighedstaler. Ligesom man i disse jævnlige dvæler ved, hvor lykkeligt det vilde have været for Norden, om Enighed tidligere havde hersket her, og om man dengang havde fulgt „Naturens og Klogskabens eget Bud“, saaledes priser man sig tillige lykkelig over, at det nu er anderledes, over at „Natur og Sandhed og ægte Statskunst have omsider sejret; over ældre og nyere Tidens Fordomme have de sejret; Baandet er knyttet; vore Naboer ere vore Venner og Bundsforvandre“ o. s. v., eller over, at „ved Forening med Broderfolket, de ædle og kjække Svenske, hævdes begge Staters Selvstændighed.“ Man stoler paa, at „saa længe disse tvende Riger ere forenede ved oprigtigt Venskab, ere de sikre for enhver anden Magts Angreb og herskesyge Planer.“¹⁾ I Polens sørgelige Skjæbne, hvori indre Splid havde havt saa stor Del, og hvorpaa Tanken netop i disse Aar stærkt blev henledet ved de tvende sidste Delinger, ser man endelig en fornyet Opfordring for det skandinaviske Norden til at holde sammen²⁾.

Denne imod Sverige velvillige Stemning blev ikke blot anerkjendt af Ehrenheim, men ogsaa af den svenske Regering, der under sine idelige Anfald af Mistanke imod Bernstorffs politiske Uærlighed stedse mente, at den kunde stole paa det danske Folks Sympathi. Sparre udtalte endog kort efter, at Kronprins Frederik havde

1) Se f. Ex. C. V. Steenstrup: Tale paa Kongens Fødselsdag 29de Januar 1795, Sorø 1795; F. Høegh-Guldberg: Tale holden for det venskabelige Selskab 1ste Februar 1795 i Anledning af Kongens Fødselsdag (Iris for 1795 1ste Bind, 308 f.); C. G. Seydlitz: Tale holden paa Kongens Fødselsdag den 29de Januarii 1795 paa Gymnasiet i Odense S. 26.

2) Se Artiklen Gravmæle i Nordia 3dje Bind S. 95. Sammenlign den ovenfor S. 153 anførte Afhandling af Ahlefeldt-Laurvig. Formodentlig vare Udtalelserne i denne Afhandling om Polen Grund til, at den blev forbudt i Wien.

affagt Besøget paa den svenske Flaade i Øresund, at Bernstorff vilde berede sit eget Fald, hvis han bedrog Sverige, saa stærkt havde man i Kjøbenhavn glædet sig ¹⁾ over Sammenkomsten imellem de kongelige Personer, og saa lydeligt viste man sit Had imod Russere og Englændere. Da Forholdet imellem Sverige og Rusland, som vi snart skulle vende tilbage til, i Foraaet 1796 fik et meget truende Præg, fandt Ehrenheim Følelserne i Kjøbenhavn saa udpræget velvillige imod Sverige, at han skrev hjem til sin Regering: „det är vist, ingen upplyst Dansk tror att Dannemark bör sitta stilla ifall Sverige kommer i våde“ ²⁾.

Et lille, men dog ret udtrykfuldt Vidnesbyrd om den Lyst, man i Kjøbenhavns dannede Kredse havde til at vise sit Venskab imod det svenske Folk, var et Par Fester, der bleve holdte til Ære for ansete Svenskere, som tilfældigvis opholdt sig i Kjøbenhavn. Da saaledes den siden saa berømte B. B. v. Platen i Sommeren 1794 kom hertil fra Italien som Chef for den svenske Fregat Eurydice og paa denne havde medbragt en Del Marmorstykker, der skulde bruges til Frihedstøtten, forærede Komiteen for dette Monuments Opretelse ham en Diamantring med Indskrift „Nordisk Venskab“, og der blev holdt et Gilde for ham, hvortil ogsaa Admiral C. Wachtmeister som Chef for den svenske Flaade i Sundet blev indbudt ³⁾. Et Par Aar senere gav den svenske Digter Paykulls og den bekjendte Admiral Ehrenswärds Ophold i Kjøbenhavn Lejlighed til, at man ligeledes holdt et Festmaal til Ære for dem ⁴⁾. Ogsaa et Dødsfald gav Anledning til

¹⁾ „Folkets röst skaller af glädjerop i Köpenhamm öfver det lyckliga mötet de styrande haft med hvarannan på flotten.“ (Depesche til Sprengtporten i Kjøbenhavn af 26de Juni 1795).

²⁾ Depesche af 28de April 1796.

³⁾ Lunds Veckoblad Nytt och Gammalt for 3dje September 1794.

⁴⁾ Høst: Erindringer S. 41.

at lægge slige Følelser for Dagen. Da nemlig den svenske Ambassadeur i Kjøbenhavn. Sprengtporten, døde her i Begyndelsen af 1796 og med stor Pomp blev bisat i Petri Kirke, priste Thaarup i en Kantate til hans Ære Venskabet imellem Danske og Svenske og besang Sprengtporten som den, der „lærte Cimbren at elske Gothen“, og for hvem „Norden var hans Fædreland 1)“.

Uagtet man i denne Tid idelig fører dansk Patriotisme i Munden og derfor med en til det Smagløse gaaende Iver tilføjer Ordet „Danner“ til næsten Alt, hvad der skal roses, og stedse taler om Danneraand, Dannerhjærte, Dannerbrud, Dannerdigter, Dannertak o. s. v. — Rahbek taler endog om „Mallings umiskjendelige Dannerpen“. — saa forener man dog stærkt Følelsen af det Fællesnordiske dermed. Der tales jævnlig om Broderfolket, om Nordens Tvillingfolk (det dansk-norske og det svenske), om de tre nordiske Folk som Sødskende, og Udtrykket Skandinaver som Betegnelse for Nordens tre Folk begynder at blive almindeligt. Følelsen af den nationale Enhed fremkalder Sange som Malte Bruuns „Nordboesang“, hvor det tilsidst hedder: „Et Folk, o kun ét være Folket i Nord; Hvor er en Nation da paa Jorden som vor?“, eller hans „Nordisk Frihedssang“, hvor der kun tales om nordisk, ikke om dansk. I Tidsskriftet Iris træffer man „Sang for Nordens Orlogsmænd“, der skal gjælde baade for Danske, Norske og Svenske, og i den tidligere omtalte Prolog i Anledning af „Kongens og Kronprinsens Fødselsfest 1795“ priser Pram Venskabet imellem „Skandinaviens Konger“, og udtaler det Ønske: Til sidste, sidste Dag af Jordens Alder, o Skandinaver! en saa hellig Pagt staa hædret, elsket, tryk som nu ved Magt 2)“.

1) Minerva for Januar 1796.

2) M. Bruuns Nordboesang staar i Nordia 1ste Bind S. 4: hans Nordisk Frihedssang i Samleren 3dje Bind for 1795: Sang for Nordens Orlogsmænd i Iris 3dje Hefte for 1785 S. 213; Prams Prolog i Nordia 1ste Bind S. 52 ff.

Disse Stemninger affødte endelig hine bekjendte Forsøg paa at skabe en aandelig og literær Tilnærmelse imellem de nordiske Folk, der navnlig fandt deres Udtryk ved det af J. K. Høst og Frederik Guldberg stiftede Tidsskrift Nordia, og derefter ved det af 24 ansete Mænd i Efteraaaret 1796 oprettede skandinaviske Literaturselskab. Men denne Side af Forholdet imellem de nordiske Folk ligger dette Skrift for fjærn, til at vi kunne andet end nævne den i Forbigaaende ¹⁾.

Den Udvikling af nordisk Enhedsfølelse i Danmark, hvoraf vi have fremhævet Hovedtrækkene, fattes ikke noget Tilsvarende i Sverige; men den har her næppe været saa stærk. I og for sig tør det vel paastaas, at det danske Folk i Følge sit Temperament har lettere end det svenske ved at opgive gammelt Nag og lade sig gribe af en Tanke som den skandinaviske. Hertil kom, at om end Krigene imellem Danmark-Norge og Sverige vare gaaede værst ud over det første Land, saa laa den sidste ulykkelige Krig, Danmark-Norge havde ført, nu over 130 Aar tilbage i Tiden; dets Kamp mod Sveriges Nationalhelt Carl XII, der var omtrent 50 Aar senere, havde stærkt lammet Sverige ligeover for Rusland; Mindet derom fastholdtes hos Svenskerne under deres idelige Forviklinger med Rusland i det 18de Aarhundrede, og det næredes ved den Forbindelse, der i den senere Tid gjentagne Gange havde fundet Sted imellem Danmark-Norge og Rusland. Hvorledes netop for faa Aar siden Danmarks Deltagelse i den svensk-russiske Krig havde virket til at forny Bitterheden imod, hvad der var dansk, er allerede tidligere omtalt. Intet er almindeligere end at se Bernstorff og andre dansk-norske Statsmænd klage og forundres over det Nationalhad, de mente at se hos Svenskerne; de forstode ikke, hvorledes

---

¹⁾ Jvfr. herom F. Bajer: Det skandinaviske Literaturselskab, I, i Hamilton: Nordisk Tidsskrift, Marts—April 1869.

den senere Tids Begivenheder havde gjort det lettere for de Danske end for de Svenske at bortkaste dette. Nu var der sket en stor Forandring i Naborigernes gjensidige Politik, og Sveriges Stilling gjorde Fordelen ved en Tilslutning til Danmark-Norge saa indlysende, at det intet Under var, naar den dansk-norske Chargé d'affaires i Stockholm, P. H. Friman, i Slutningen af 1793 idelig saa sig bestormet af Svenskere, private saa vel som Regeringsmænd, der vare ivrige for at vise, hvor stort et Gode en nøje Forbindelse imellem Danmark og Sverige vilde være. Men det er nok muligt, at Almenheden i Sverige under selve Forbundet ikke stedse havde fuld Tillid til den dansk-norske Regering, og at den noget delte Regentens og Reuterholms Mistanke om, at Danmark i Virkeligheden helst vilde slaa ind paa den gamle Politik, holde til med Rusland og volde Sverige Fortræd. I det mindste er det ellers forbavsende, hvorledes Christian Bernstorff kunde faa det ufordelagtige Indtryk af Stemningen i Stockholm imod Danmark i Sommeren 1795, som vi tidligere have set ham udtale i sine Depescher paa den Tid. Men selv om det altsaa er en komisk Overdrivelse, hvad et lille dansk Flyveskrift fra 1797¹⁾ siger, at „Naboriget Sveriges Mænd sang i deres glade Lag: Gid alle Mennesker blive Bernstorff lig!“, saa skjønnede man dog i det Hele paa, at den dansk-norske Regering fulgte en Politik, der støttede Sveriges Bestræbelser for at sikre sin Neutralitet og Handel, og det er umiskjendeligt, at Stemningen imod, hvad der var dansk, stærkt var ved at bedre sig i disse Aar²⁾. Det maa vistnok opfattes som et Vidnesbyrd om nordisk Enhedsfølelse, naar Præsten Rhodin af

1) Sendebrev til Hr. N. D. Riegels angaaende hans Brev til Gudenrath (1797) S. 21.

2) De danske Depescher fra Stockholm i Efteraaret 1794. (f. Ex 19de September og 14de November) give stærkt Indtryk af en saadan bedre Stemning.

Markaryd Sogn med den svenske Regerings Tilladelse allerede i 1792 opstillede som Minde om Gustav Adolfs og Christian IV's Møde ved Ulfsbæk Præstegaard den saakaldte Kongesten med følgende Indskrift: „På denna sten suto Gustav Adolph och Christian IV 1629 stadgande i förtroligt samråd inbördes vänskap och Nordens sällhet“¹⁾. Men det har større Værd at lægge Mærke til den Varme, hvormed Sveriges anseteste Tidsskriftudgiver paa hin Tid, nemlig C. C. Gjørwell, i de af ham udgivne „Historiska och statistiska tidningar“²⁾ omtaler baade danske Personligheder og Tilstande. Kronprins Frederik roses stærkt, Bernstorff nævnes som den store Bernstorff, som den, hvis glimrende Egenskaber baade fra Forstandens og Hjærtets Side hele Europa kjender, og som den, der i fuldt Maal fortjener den Taknemlighed, det danske Folk viser ham; Danmarks Tilstande skildres som lykkelige, og de Reformere, der i den seneste Tid have fundet Sted her, som velsignelsesrige; om det danske Folk fremhæves med stor Ros dets Iver for at yde frivillige Bidrag efter Christiansborg Slots Brand; og Interessen for, hvad der er dansk, viser sig ogsaa ved jævnlige Anmeldelser af danske Skrifter og Meddelelser om Personalia her hjemme. Gjørwell kunde med Grund

1) Det skandinaviske Literaturselskabs Skrifter 12te og 13de Aargang S. 123—24.

2) De udkom i Stockholm i Tiden fra 1793—95 og bleve udgivne af C. C. Gjørwell og C. A. J. Mandorff i Forening. Ogsaa i de Noter, hvormed Gjørwell i Historiska Extracter (Stockholm 1791 ff) i Aargangen 1793 ledsager en lille Artikel om Kronprins Frederik, mærker man Velvilje. Paa en lignende Maade omtales de forskjellige liberale Fremskridt i Danmarks Styrelse efter 1784 med Ros i det af den siden saa bekjendte G. Adlersparre udgivne Tidsskrift Läsning för Landtmän (1795—96); men hvorvidt der forøvrigt her skinner en velvillig Aand imod Danmark igjennem, véd jeg ikke, da jeg kun kjender dette Tidsskrift af et Par Citater hos B. E. Malmström: Grunddragen af Svenka vitterhetens historia, 4de Delen S. 31 og 35.

i et Brev til Nyerup tale om, „med hvilken Glæde jeg underholder vort Publikum med saadanne danske Nyheder, som tjene til at føde den indbyrdes Højagtelse imellem Nationerne“¹⁾. Det var forunderlig nok den samme Forfatter, som for en Snes Aar tilbage i Tiden af den daværende dansk-norske Gesandt i Stockholm, Guldencrone, paa Grund af sit imod Danmark fjendtlige Sind var bleven omtalt som „en vis Fanatiker ved Navn Gjørwell“. Paa en lignende Maade tales der med Varme om Danmark i andre af Tidens Skrifter, som naar et Flyveskrift, der udkom i Anledning af Armfelt's Sag, siger, at dennes slette Planer vare slaaede fejl, og at „Sverige hastar at förena sig med en dygdig Granne Dannemark. Dessa bägge riken, som kända sina behof men ock sina krafter och sin ära, knöta et Wänskapsband, som Naturen förklarar för lika ostraffeligt som hon det varaktigt befästar“²⁾. Da der i det ansete Blad, Stockholmsposten, opfordres til frivillige Sømmenskud for at sikre Handelen, hedder det her, at Danmarks Sønner „skynda ädelmodigt til förswar . . . . Skulle Swensken wara den siste at upresa sig mot förtrycket, skulle han swika sitt Fosterlands ära och en trogen Bundsförwandts rätmatiga wäntan?“³⁾ I

1) Nordia I, 153. Derimod synes det, som om han har delt Badens Frygt for, at de ivrige Skandinaver i Kjøbenhavn tænkte paa et „Allianceverk emellan Svenska och Danska språket för att stöpa hele Nordens Literatur uti en form“, og at han har troet, at de tilstræbte en politisk Skandinavisme, hvoraf han ingen Ven var. (Handlinger ur Brinckmanska archivet (Örebro 1859) II, S. 366.

2) Skriftet Gustaf Mauritz Sitt Fäderneslands Förrådare (Stockholm 1795) S. 15.

3) Stockholmsposten for 8de Maj 1794. Baade dette og flere andre svenske Blade og Piecer, som ikke findes paa Bibliothekerne i Kjøbenhavn, har jeg havt Lejlighed til at gaa igjennem paa Universitetsbibliotheket i Lund.

samme Blad sang Franzén med Varme om, hvorledes Danmark og Sverige forenede skulle vide at trodse Albion¹⁾. Særlig hvad det literære Fællesskab angaar, fik Betræbelserne fra dansk-norsk Side et ikke lidet Stød fremad ved Franzéns lille Digt i Stockholmsposten: „Svenska Sånggudinnan till den danska“²⁾, der vakte stor Begejstring i Kjøbenhavns literære Kredse, og om hvilket et af Tidsskrifterne³⁾ her sagde, at det „var et skjønt Bevis paa de ædle Svenskes broderlige Agtelse for vort Folk“. Medens den svenske Digter Kellgren i 1791 havde klaget i Stockholmsposten over det Ubekjendtskab, hans Landsmænd havde til den danske Literatur og de danske Forfattere⁴⁾, mente en af hans Landsmænd faa Aar efter at kunne skrive til en Ven i Kjøbenhavn, at den danske Literatur Dag for Dag fik flere Yndere i Sverige, at man jævnlig i de svenske Ugeblade traf oversatte Poesier af Rahbek og Baggesen, og at man kunde haabe, at „det politiske Baand imellem disse to Nationer skal give nærmere Anledning til det literære; den danske Hellespont skal herefterdags være den eneste Skilsmisse imellem Svenske og Danske“ o. s. v.⁵⁾. Derfor blev ogsaa Nordia hilset med stor Sympathi i flere svenske Tidsskrifter, og den Tanke, der laa til Grund for det, blev stærkt rost, fordi en saadan Samvirken maaske mere end noget andet vilde føre til „at för framtiden befästa en Grannsämja

---

1) Nr. 140 for 25de Juni 1795.

2) I Stockholmsposten for 8de Februar 1794.

3) Samleren for 1794 1ste Bind 198, sammenlign Minerva for Juni 1794 S. 344 og Høst: Erindringer S. 33, hvor imidlertid Franzéns Digt er forvexlet med et senere af samme Forfatter: Svea til Dana.

4) Malmström anf. St. II. 458.

5) Efterretninger om udenlandsk Literatur for 1794 3dje Bind S. 366.

som politiska ställningen för det narwarande gynnar men båda rikens invånare länge åstundat¹⁾).

Utvivlsoamt tyde disse forskjellige Træk paa, at ogsaa i Sverige en Strømning var ved at bryde frem, der svarer til den, vi have set i Danmark, og det skal erkjendes, at Skuet heraf maatte opmuntre til at gaa fremad paa den Bane, man her hjemme havde betraadt. Men Betydningen af de Stemninger, hvorved vi have dvælet, maa ikke overdrives. Lysten til at slaa om sig med velklingende Fraser viste sig her saavel som i det Røre, de politiske Frihedssværmerier fremkaldte; der blev taget urigtig fat paa flere af de Føretagender, som skulde have banet Vej for en livligere aandelig Vexelvirkning; det Hele var endelig kun en Begyndelse, hvor det endnu kun var et forholdsvis ringe Antal Mænd, som havde virkelig Varme for Sagen, og der maatte Tid til, for at den skulde slaa Rod hos Nationerne og faa Bugt med Ligegyldigheden, der stillede sig imod den som imod alt Nyt og var en ulige farligere Fjende end de Levninger, som endnu kunde være tilbage af Nationalhadet.

VI.

Freden i Basel. — Stærk Spænding imellem Rusland og Sverige.
A. P. Bernstorffs Død.

Man kan paa en Maade sige, at den Tilnærmelse, som Revolutionskrigen havde skabt mellem de skandinaviske Stater, havde et Sidestykke i, at Østerrig og Preussen efter tidligere blodige Krige havde sluttet sig

---

¹⁾ Stockholmsposten for 14de April 1795, sammenlign Historiska och statistiska tidningar for 1795 S. 169 og det Lundske Ugeblad Nytt och Gammalt for 1796.

sammen om en fælles Politik. Men medens Danmark-Norge og Sverige trods alle Kjævlerier indsaa Nødvendigheden af at holde sammen, var Forbundet imellem de store tyske Magter, og dermed den første Koalition imod Frankrig, sprængt i Foraaret 1795. Samtidig med at allerede Polens anden Deling fremkaldte en Bitterhed imellem dem, saa at deres Samvirken lammedes i Slutningen af 1793 og Begyndelsen af 1794, havde Fransk-mændene efterhaanden arbejdet sig ud af det militære Chaos, Revolutionen havde fremkaldt, og vare blevne frygtelige Fjender. Paa dette Tidspunkt, i Foraaret 1794, grebe Polakkerne i Fortvivelse over deres Fædrelands Ulykker til Vaaben under Kosciuzko baade imod Rusland og Preussen. Berlinerhoffet følte sig langt mere fristet til at træde op med Kraft her, hvor et rigt Bytte vinkede, end til at hjælpe de forhadte Østerrigere imod Frankrig, og det skyndte sig med i Juni at lade en Hær paa 50,000 Mand rykke ind i Polen. Krakau blev erobret og Warschau belejret. Paa samme Tid trængte Fransk-mændene de østerrigske og engelsk-hollandske Hære tilbage igjennem Belgien og naaede Rhinen, en Fremgang, som gav Anledning til nye gjensidige Sigtelser imellem Østerrig og Preussen. Endnu værre blev det, da Preusserne, som imod Forventning lede store Tab i Polen i Efteraaret 1794, forgjæves opfordrede Østerrig til at yde Hjælp her. Berlinerhoffet kom desuden i en bitter Strid med England, der ved en Traktat i Haag (19de April 1794) havde lovet det store Subsidier for at faa det til med Kraft at fortsætte Krigen med Frankrig, men siden misfornøjet med dets Holdning havde ophørt at betale de lovede Penge. Endelig var Preussen misfornøjet over, at Rusland, der i Slutningen af 1794 slog den polske Opstand til Jorden, stærkt begyndte at nærme sig til Østerrig. For at lægge Eftertryk paa sin polske Politik, trak det i Oktober 1794 sine Tropper ved Rhinen tilbage over denne Flod, og det begyndte at ønske Fred med Frankrig.

En Opfordring fra den preussiske General Möllendorff til Kurfyrsten af Mainz om at virke paa Rigsdagen i Regensburg for Fred gav Stødet til, at denne foreslog (24de Oktober 1794), at det tyske Rige skulde indlede Fredsunderhandlinger med Frankrig, idet man som Mæglere skulde bruge de tvende neutrale Stater, hvis Fyrster tillige vare tyske Rigsfyrster, nemlig Sverige og Danmark. A. P. Bernstorff var særdeles villig til at opfylde et saadant Hverv; men Forslaget strandede paa Østerrigs Modstand. Da nu en Del af de vesttyske Fyrster vare trætte af Krigen, henvendte de sig til Preussen, for at det skulde skaffe dem Fred, og flere Rigs-kredse fastsatte, at man, isteden for at bruge de skandinaviske Magters Medvirkning, skulde overdrage baade Kejseren og den preussiske Konge at mægle Fred. Men medens Berlinerhoffet afviste en saadan forenet Optræden som udførlig, da Kejseren maatte gjælde for at være den egentlig krigførende Magt, følte det sig opmuntret ved de fredelige Ønsker hos forskjellige Rigsfyrster til selv at arbejde for Fred. Ogsaa Holland, der var stærkt truet af Frankrig, opfordrede det med Iver hertil. Følgen af alt dette var en Række Fredsunderhandlinger imellem Preussen og den franske Republik, der omsider førte til den vigtige Fred i Basel (5te April 1795).

I Følge denne Fred fik Frankrig Ret til at holde besat, hvad Preussen havde ejet Vest for Rhinen — væsenlig Geldern og et Stykke af Kleve —, hvorimod den endelige Afgjørelse af disse Landskabers Skjæbne skulde finde Sted, naar Frankrig sluttede Fred med det tyske Rige (§ 5); Nordtyskland maatte ikke længere være Skueplads for Krigen (§ 7); den franske Republik var villig til at tage imod den preussiske Konges Mægling til Bedste for de Rigsstænder, der ønskede med hans Medvirkning at underhandle med Republiken, og den lovede i Løbet af tre Maaneder efter Fredens Ratifikation ikke at udøve Fjendtligheder imod nogen Rigsstand paa højre Side af Rhinen, hvis Sag den preussiske Konge

vilde tale (§ 11). Men Fredstraktaten omfattede tillige nogle hemmelige Artikler, af hvilke en (§ 2) fastsatte, at hvis Frankrig ved Freden med det tyske Rige opnaaede Rhingrænsen, vilde Preussen opgive sine Landskaber Vest for Rhinen imod at faa en territorial Skadesløsholdelse, som Frankrig vilde garantere det; en anden Artikel (§ 3) angav visse Hovedtræk af en Demarkationslinie, der skulde fastsætte, hvilken Del af Tyskland Krigen for Fremtiden ikke maatte berøre.

Denne Fredslutning, som snart (22de Juli) efterfulgtes af en Separatfred imellem Frankrig og Spanien, havde en overordentlig Betydning, dels idet den kastede Koalitionens over Ende, dels for saavidt som den rettede et stort Slag imod Kejserens Overhøjhed i Tyskland. Men, hvad der her ligger os nærmere, den var tillige af Vigtighed for den dansk-norske Regering. I Vinteren 1794—95 vare Franskmændene under Pichegru trængte op i Holland og havde erobret dette Land. Nordtyskland var nu for Alvor truet. Under Indtrykket heraf havde den dansk-norske Regering standset al Betaling af sit Kontingent til Rigshærens Underhold, da den maatte holde det for nødvendigt at træffe Forsvarsanstalter i Holsten, og dettes Hjælpekilder fuldt gik med hertil¹⁾. Men nu fjærnede Baselerfreden Faren for et fransk Angreb paa Nordtyskland, og Holsten vandt en Neutralitet, der befriede det for videre Ydelse af Kontingent til Rigskrigen og gjorde det muligt for dets Handlende at nyde godt af de Fordele, som den dansk-norske Stats Neutralitet kunde skaffe. Regeringen i Kjøbenhavn maatte føle dette som en stor Lettelse²⁾; men den saa tillige klart, at Preussen ved Freden havde gjort et Skridt til at hidføre en Spaltning, der kunde

---

1) Se f. Ex. Bernstorffs Depescher til Wien af 3dje Februar, 7de og 28de Marts, og 4de April, og til Regensburg af 7de Februar, 31te Marts og 4de April 1795.

2) Depesche til Berlin af 16de Maj 1795.

faa farlige Følger, saa meget mere som Østerrig blev i højeste Grad forbitret derover.

Der var ogsaa kun liden Udsigt til, at Baselerfreden skulde fremkalde et snarligt Ophør af Koalitionskrigen. Catharina II, der hidtil ikke havde ladet sine Hære kæmpe med imod Frankrig, gav sig i Aaret 1795 Mine af at ville optræde kraftigere i Revolutionskrigen. Hun var nu kommen til en Ende med den polske Rejsning, der havde ført til Polens tredje Deling og fuldstændige Tilintetgjørelse, saa at hun havde frie Hænder. Paa samme Tid indjog Budskabet om, at Franskmændene havde erobret Holland, hende Frygt for, at dette skulde skræmme England til Fred, og hun lovede derfor ved en formelig Overenskomst, der blev ratificeret 5te Maj, at hvis den engelske Regering holdt ud med Krigen imod Frankrig, vilde hun sende baade en Hær og en Flaade imod denne fælles Fjende. Allerede 3dje Januar 1795 havde hun sluttet et hemmeligt, nøje Forbund med Østerrig, og da denne Magt (4de Maj) fornyede et ældre Forbund med England, var Grunden ligesom lagt til en formelig Trippelalliance mellem disse Stater¹⁾. Det saa ud, som om Ruslands Tiltræden skulde yde Vederlag for Preussens Frafald fra Koalitionen.

Det var under disse Forhold af Vigtighed, at A. P. Bernstorff havde et klart Syn paa Nødvendigheden af, at Danmark-Norge og Sverige holdt sammen; thi Rusland søgte stærkt at fremkalde et Brud imellem dem. Man vidste godt i Petersborg, at der var betydelig Meningsforskjel imellem de tvende Staters Regeringer. Catharina II gav altsaa den dansk-norske Regering varme Forsikringer om sine velvillige Følelser og gjorde den

---

¹⁾ Om disse Alliancer se foruden Sybels og Hüffers omtalte Skrifter ogsaa Danilewski-Miliutin: *Geschichte des Krieges Russlands mit Frankreich im Jahre 1799* (Tysk Oversættelse München 1856) I, S. 10 og 296, hvor den østerrigsk-russiske Alliance af 3dje Januar 1795 første Gang er bleven meddelt.

opmærksom paa, hvorledes Rusland havde holdt sig tilbage det foregaaende Aar. fordi det ikke havde ønsket at skade den danske Handel. Danmark, ytrede hun, maatte nu gjøre Gjengjæld og vende om fra den farlige Vej, hvorpaa det var slaaet ind, da det ellers vilde komme til at angre, at det ikke havde ladet sig optage i Koalitionen. „Men hvorfor“, sagde den russiske Vicekansler Ostermann til den dansk-norske Chargé d'affaires i Petersborg, Fursmann. „har I villet forene Eder med Sverige? Havde I sluttet Eder til os og England, vilde Sverige være blevet knust, og det stemmer dog ikke med Eders Tarv, at det kommer til Kræfter igjen“. De russiske Statsmænd gjorde med Styrke gjældende, hvor fordærveligt det var at ville prøve paa at hævde sin Neutralitet ved Forbindelse med en Magt som Sverige, der stod i en saadan Forbindelse med Frankrig, at det umulig kunde siges at være neutralt. Nej, Rusland vilde, hvis Danmark ønskede det, bruge sin Indflydelse i London for at sikre dets Handel, og deraf vilde den danske Regering have ganske anderledes Gavn. — Danmark-Norge blev endog opfordret til at tiltræde det Forbund, som Rusland havde sluttet med England; dette, forsikrede man, kunde godt ske paa en saadan Maade, at Neutraliteten blev fastholdt¹⁾.

Helt uden Virkning vare disse Forestillinger i Førstningen ikke. Paa en Tid, da den dansk-norske Regering saa Sverige ved sin Tilnærmelse til Frankrig gjøre fælles Politik vanskelig, og da den mente, at det viste en Holdning, der stred imod det Løfte, de skandinaviske Magter havde givet hinanden ved § 1 i Konven-

---

¹⁾ Om disse Ruslands Forsøg se Bernstorffs Depescher til Madrid af 25de November 1794, til London af 13de og 20de Juni 1795, og Depescherne fra Petersborg af 24de Februar, 12te og 14de Maj, Instruxen fra den russiske Regering til dens Gesandt i Kjøbenhavn, Krudener, hvoraf Afskrift er vedlagt ved Depeschen fra Petersborg af 29de Maj 1795, Depescher fra Petersborg af 12te Juni og 3dje Juli 1795.

tionen 1794, „at ville, saavidt det stod i deres Magt, undgaa Alt, hvad der kunde kompromittere dem ligeoverfor Magter, til hvem de stode i et venskabeligt Forhold,“ paa et saadant Tidspunkt var det fristende for den at prøve paa, om den ikke ved nogen Imødekommen imod England og Rusland kunde opnaa Fordele for sin Handel. Den tilbød altsaa at ville afholde sig fra at tage Represailer for de Kornskibe, som Englænderne havde begyndt at opbringe i Foraaret 1795¹⁾, saafremt de vilde angive som Grund til Skibenes Opbringelse, at de selv lede haardt af Dyrtid, og hvis de strax gave fuldt Vederlag for Ladning og Fragt uden at bringe Sagerne om disse Skibe for Retten. Men videre vilde den ikke gaa; thi Sverige, paastod den, havde Ret til at kræve, at Eskadrerne bleve holdte udrustede, og at Danmark hjalp det i alle de Sager fra forrige Aar, der endnu vare uafgjorte, saavel som med Hensyn til de Erstatningssummer, som endnu ikke vare udbetalte. Ligeledes afslog den bestemt at tiltræde det engelsk-russiske Forbund²⁾.

Den russiske Plan var saaledes slaaet fejl, og det var forgjæves, at man i Petersborg gav ondt af sig derover og idelig klagede over Danmarks Partiskhed for Sverige eller paa ny indstændig opfordrede det til at slutte sig til Forbundet, inden det blev for silde³⁾. „Tro mig, sagde Ostermann iblandt Andet til Fursmann, „hold Eder til Rusland, det er Eders bedste Ven, og det kan aldrig tilføje Eder noget Ondt, selv om det virkelig

¹⁾ Se Side 133—34.

²⁾ Bernstorffs Depescher til London af 19de Maj, 9de og 13de Juni, 4de og 28de Juli, 18de August og til Petersborg af 23de Maj, 9de og 13de Juni og 21de Juli 1795.

³⁾ Jvfr. de tidligere citerede Breve fra en russisk Statsmand i Gehejmearkivet, hvor det i et Brev af 15de Juli 1795 hedder, at man i Petersborg var vred over Danmarks Afslag, men dog vedblev saa vel her som i London at „*faire des caresses à la dite puissance pour prévenir, que son union avec la Suède qui y est tant désirée par le public ne prenne consistance.*“

skulde kunne tænkes, at det fik Lyst dertil; men hvorfor vil I forene Eder med Sverige, med et Hof, der har solgt sig til Frankrig, der handler uden Grundsætninger og med saameget Overmod, imod hvem I har sluttet en Traktat med os, og imod hvem I nødvendigvis altid maa være paa Eders Post, da det i Virkeligheden er den eneste Magt, som, hvis den kom til Kræfter, kunde volde Eder Uro.“ Danmark, udtalte Ostermann baade dengang og tidt ellers, behøvede blot at adskille sine Interesser fra Sveriges, saa vilde England opfylde alle dets Ønsker med Hensyn til dets Handel¹⁾.

Da Regeringen i Kjøbenhavn nægtede at gaa ind paa Ruslands Forslag, som ogsaa England ønskede, at det skulde tiltræde, modtog den naturligvis ingen Tjeneste fra disse Staters Side. Englænderne gik endog stedse videre i deres Overgreb imod den dansk-norske saavel som imod den svenske Handel. Rimeligvis vare de forbitrede over, at Danmark-Norge kun vilde gjøre en betydningsløs Indrømmelse, og det er sandsynligt, at de havde Mistanke om, at den dansk-norske Regering i Forening med Sverige og Tyrkiet vilde tiltræde et Forbund, om hvis Dannelse Frankrig forhandlede med Preussen, nu da disse to Stater i 1795 kjendelig nærmede sig hinanden²⁾. Men hvad Grunden end var, saa viste

---

¹⁾ Depesche til Petersborg af 1ste September, fra Petersborg af 30te Juni, 3dje, 7de, 10de og 28de Juli, 14de August (her Ostermanns Udtryk, at det for Danmark gjaldt med Hensyn til Ruslands og Englands Alliance *aut nunc aut nunquam*). 18de August, 15de September, 6te Oktober og 12te December 1795.

Naar der tales om, at Danmark havde sluttet en Traktat med Rusland imod Sverige, menes derved Traktaten af $\frac{1}{2}$ August 1773.

²⁾ Sybel anf. St. III omtaler Forslag fra den franske Regering i denne Retning i Begyndelsen af Januar 1795 til den preussiske Udsending Harnier (S. 351) og under Fredsforhandlingerne i Basel (S. 359—60). Sammesteds (S. 404) hedder det, at der efter Baselerfreden var almindelig Tale i Paris om det

den engelske Regering ligesaa fuldt et uvenskabeligt Sind imod Danmark-Norge som imod Sverige. Ikke blot trak det stedse ud med Betalingen af de Erstatningssummer, som de engelske Domstole havde tilkjendt de opbragte Skibes Redere; men efter at Englænderne først havde begyndt med at opbringe neutrale Kornskibe, gave de sig efterhaanden til at kapre alle dansk-norske og svenske Skibe, som de mistænkte for at være bestemte til franske Havne. Engelske Krigsskibe krydsede imellem Jyllands og Norges Kyst for at visiterer Handelsskibe fra de skandinaviske Lande, og det hændte endog, at Englænderne krænkede det norske Territorium under Kampe med fjendtlige Skibe. Overgrebene gik i det Hele lige saa vidt som i Sommeren 1794. I Følge et Forslag fra svensk Side blev derfor ikke mindre end Halvdelen af de dansk-norske og svenske Krigsskibe i Midten af Augustmaaned sendt til et Krydstogt i Nordsøen, hvorved i det mindste Vilkaarlighederne her fik en Ende. Tilsidst gjorde Englænderne et imødekommende Skridt af større Vægt, idet de tilbagekaldte den Fuldmagt, de havde givet til at opbringe neutrale Kornskibe, der vare bestemte til Frankrig. Kun forbeholdt de sig at vedblive med saadanne Opbringelser, „hvortil Blokade vilde berettige“. Samtidig hermed udbetalte de nogle anselige Erstatningssummer¹⁾.

Det var paa høje Tid, at dette skete. Englænderne synes at have fulgt den Grundsætning at plage de neutrale Stater lige indtil det Punkt, da de mærkede, at Buen

---

Ønskelige i en preussisk-skandinavisk Alliance. Vi have ovenfor S. 122 set, at Sverige i Virkeligheden ønskede at gaa ind paa en saadan Plan.

¹⁾ Om det dansk-engelske Mellemværende i Sommeren 1795 se Bernstorffs Depescher til London af 23de og 27de Juni, 4de, 12te og 28de Juli, 8de og 25de August, 12te og 29de September, til Stockholm af 30te September, til Paris af 29de September og til Petersborg af 8de August og 23de September 1795. Garde anf. St. 331.

var ved at briste, og saa gjøre en Indrømmelse — for snart efter at begynde forfra. Skjønt den dansk-norske og svenske Eskadre opløstes i Efteraaret, var man langt fra bleven beroliget ved Englændernes sidste Skridt, og den dansk-norske Regering følte sig uhyggelig ved den politiske Stilling i Europa. Da Fredens Gjenoprettelse var dens højeste Ønske, havde den med Glæde taget imod en Anmodning, Østerrig i Juli 1795 havde rettet til den om at prøve paa at indlede Forhandlinger mellem det og den franske Republik. Men dette Skridt var næppe alvorlig ment fra Kejsereis Side, der troede at maatte gjøre det af Hensyn til de sydtyske Fyrsters stærkt udtalte Ønsker om Fred, og det blev besvaret fra fransk Side med et Afslag¹⁾. Paa samme Tid blev Trippelalliancen mellem England, Rusland og Østerrig den 28de September til Virkelighed, og Bernstorff mente, at der deraf let kunde fremkomme „et nyt Element til at vedligeholde en Spaltning i Europa, som vilde gjøre de mindre Staters Stilling utaaelig“²⁾. Endelig fik Forholdet imellem Sverige og Rusland netop nu som en Følge af Gustav IV's Forlovelse med den mecklenburgske Prinsesse en endnu mere ondartet Karakter end tidligere, og om end Bernstorff vilde gjøre, hvad han kunde, for at udjævne Striden, vidste han dog godt, at han ikke vilde kunne udrette synderligt³⁾. Det var med Æng-

1) Se Eggers anf. St. Aktstykker CI—CIV og Sybel anf. St. III, 479. En Række Depescher til og fra Wien fra Sommeren og Efteraaret 1795 indeholde Detailler, der dog ikke have væsenlig Interesse.

2) Depesche fra Bernstorff til Petersborg af 20de Oktober 1795. Om Trippelalliancen se Sybel anf. St. III, 482.

3) Depesche fra Bernstorff til Berlin, Haag og London af 19de December 1795. Bernstorff siger her i Anledning af Forviklingen imellem Sverige og Rusland: *Nous le regrettons infiniment et nous continuerons volontiers à adoucir les choses, si cela était dans notre pouvoir, mais je vois déjà les passions trop réveillées pour pouvoir espérer qu'elles admettront les conseils de l'impartialité.*

stelse, at den dansk-norske Regering saa hen imod, hvad Aaret 1796 vilde bringe.

Medens den i 1795 en Tidlang havde krympet sig ved at udruste det Antal Krigsskibe, som Konventionen med Sverige havde fastsat, var den i Vinteren 1795—96 ivrig derfor og vedtog det den 22de Januar 1796. Den havde ingen Sikkerhed for, at England ikke vilde komme tilbage til sin Færd fra sidste Sommer, dette Rige skyldte ikke mindre end 5 Millioner Rd. i Erstatningssummer¹⁾, og Hjælp var ikke at vente fra Ruslands Side. Selv om den dansk-norske Regering endnu engang rettede en Opfordring til Hoffet i Petersborg om at virke til, at England fulgte billige Grundsætninger imod de Neutrale, saa var dette en blot Formsag. Den vidste, at den vilde faa Afslag, og den kom kun med Opfordringen for siden at have friere Hænder²⁾. Den svenske Regering var ligesaa rede til at ruste som tidligere, og Eskadrerne forenede sig i Sundet, ligesom der fandt Krydstogter Sted i Kattegattet og Nordsøen, først af et mindre Antal dansk-norske Krigsskibe, siden af den halve Del af de tvende Eskadrer³⁾. Den engelske Regering viste imidlertid langt større Maadehold, i det mindste i de nordligere Farvande, end i de foregaaende Aar, og da Danmark rejste Klage over, at engelske Krydsere havde krænket norsk Territorium, ved i Luses, Egvaags og Farsunds Havne at bemægtige sig en fransk og en hollandsk Kaper tilligemed 4 af disse tagne engelske Handelsskibe, endte det levende Ordskifte, som denne

---

1) Afskrift af Bernstorffs Forestilling af 22de Januar, hvorefter Beslutningen blev taget, ligger i den tidt omtalte Pakke *acta negotiationis* om det væbnede Neutralitetsforbund af 1794.

2) Depescher fra Petersborg af 19de og 26de Januar og til Petersborg af 13de Februar 1796.

3) Garde anf. St. IV, S.336; om Krydstogtet af de danske Skibe se ogsaa Skrivelser til Admiralitetet af 7de og 14de Maj i Registraturprotokollen for 1796 og den nysnævnte Pakke.

Sag fremkaldte, med, at England gav de tvende Kapere tilbage og betalte Vederlag for de fire Handelsskibe¹⁾.

I Februarmaaned i dette Aar anerkjendte Danmark-Norge den franske Republik. I og for sig havde Regeringen i Kjøbenhavn aldrig havt Noget imod dette Skridt, og den havde stedse vedligeholdt diplomatisk Forbindelse med Republikken; men det Tryk, som Rusland og England udøvede, havde hidtil holdt den tilbage fra en formelig Anerkjendelse, da den allerede iforvejen følte sig mistænkt nok for at være i Ledtog med Frankrig. Nu var imidlertid dette Lands Magt stegen i en forbausende Grad ved dets Sejre i 1794 og 1795, og da baade Toscana, Preussen og Spanien ved deres Fredslutninger i 1795 havde anerkjendt dets Forfatning, blev det uundgaaelig nødvendigt at følge dette Exempel, hvis man ikke vilde udsætte sig for Fjendskab fra fransk Side. Oven i Kjøbet havde den franske Regering ikke blot gjentagne Gange klaget over, at Danmark-Norge kun viste liden Iver for at sikre sine Undersaatters Handel ved Konvoyer og Represailles, og sigtet det for at være i hemmelig Forstaaelse med England; men den følte det særlig som en Krænkelser, at Danmark hidtil ikke havde anerkjendt Republikken, og Direktoriet, der siden Efteraaret 1795 styrede Frankrig, rettede i Vinteren 1795—96 stærke Opfordringer til det i saa Henseende²⁾. Hvor meget Rusland end havde advaret imod at opfylde Frankrigs Ønske³⁾, vilde Regeringen i Kjøbenhavn ikke op-

---

1) Om Territorialkrænkelserne og de Forhandlinger, den fremkaldte, se Depescher til London af 7de og 14de Maj, 4de og 28de Juni, 9de August, 6te og 10de September, 1ste Oktober 1796, 17de Februar og 6te Maj 1797.

2) Depescher til Stockholm af 1ste Juli og 17de Oktober, til London af 23de Maj og 11te August, til Paris af 30te Maj, fra Paris af 8de Maj, 13de Juli og 28de August 1795.

3) Depesche til Petersborg af 27de Januar 1795. Bernstorff havde allerede dengang svaret den russiske Gesandt: *qu'il*

sætte dette længere; men den havde paa den anden Side ikke Lyst til at indlade sig paa de Forslag¹⁾, Frankrig saavel som Sverige nu gjorde den om at deltage i et Forbund imod England og Rusland²⁾. Et Vidnesbyrd om, at Danmark ønskede at bevare et venskabeligt Forhold til Frankrig, var, at Kronprinsen under en lille Rejse i Tyskland i Sommeren 1796 besøgte den franske General Jourdan, medens denne havde sit Hovedkvarter i Frankfurt³⁾. Han havde stor Interesse af at se „de slet klædte, men vel indøvede og meget selvtillidsfulde republikanske Soldater“ og syntes godt om Jourdans Personlighed. Ved denne Lejlighed blev han paa ægte republikansk Vis kaldet *citoyen altesse* af de franske Soldater, den danske Konges Skaal blev ved Dineren hos Generalen drukken med kun 3 Skud, men den franske Nations med 27⁴⁾. Uheldigvis blev Forholdet til Frankrig omtrent paa samme Tid gjort vanskeligt ved tvende Dekreter, som den franske Regering udstedte den 2den og 16de Juli om, at den agtede selv at tage Represailleer over Englænderne ved at følge de samme Grundsætninger

était une question absolument oiseuse, si un état qui en effet donnait la loi à une grande partie de l'Europe pourrait être reconnu ou non et s'il devait l'être directement ou tacitement.

- 1) Jvfr. S. 122 og Svenske Depescher fra Foraaret 1796.
- 2) Om Nødvendigheden af snart at anerkjende den franske Republik tales jævnlig i Bernstorffs Depescher for 1795; Anerkjendelsen omtales som nær forestaaende i Depesche til Petersborg af 23de Januar 1796 og Rundskrivelsen til de forskjellige danske Gesandter, der er Aktstykke Nr. CV hos Eggers anf. St. Grouvelle havde sin første Audiens som ministre plénipotentiaire hos den danske Konge den 4de Marts 1796. (Depesche til Paris af 5te Marts).
- 3) Ehrenheim troede at vide, at dette Besøg fandt Sted uden Bernstorffs Vidende. (Depesche af 28de Juli 1796).
- 4) Kronprinsens Indtryk af Jourdan og hans Hær omtales i Bernstorffs Depesche til Paris af 26de Juli 1796. De andre Smaatræk ere hentede fra Johan Bülow's Haandskrift paa Kongens Bibliothek: Forsøg til Biographier S. 89.

imod de Neutrale som den engelske Regering. Det var at hævne sig ved at lade det gaa ud over de Uskyldige, og en Del franske Kapere bleve temmelig nærgaaende imod de neutrale Skibe¹⁾. Da Spanien kort efter ved Traktaten af Ildefonso (19de Aug. 1796) sluttede Forbund med Frankrig imod England, begyndte ogsaa spanske Kapere at drive deres Uvæsen, hvor de kunde komme til det. Baade i Farvandene langs de franske Kyster og i den vestlige Del af Middelhavet blev den neutrale Skibsfart udsat for Ulemper, der vare i stadig Stigen i de følgende Aar.

Forholdet til de store tyske Magter gav Anledning til forskjellige Smaarivninger. Østerrig vilde ikke indrømme, at den Neutralitet, der ved Baselerfreden var fastsat for Nordtysklands Vedkommende, kunde fritage Rigsstænderne her fra at opfylde deres Rigspligter. Men medens den dansk-norske Regering gik ind paa at betale de lidet betydelige „Römermonate“, som skyldtes Kejseren i hans Egenskab af Rigets Overhoved, erklærede den, at den ikke mere end nogen anden Stat i den nedersachsiske Kreds vilde yde Kontingent til Rigskrigen. Som det var at vente, vakte dette nogen Misstemning i Wien²⁾. Paa samme Tid førte Preussen en Politik, der stod i skarp Modsætning til den østerrigske og vidnede om Lyst til at gjøre Kløften imellem Nordtyskland og det øvrige Tyskland større. Efter at Berlinerhoffet (15de Februar 1796) havde erklæret de nordtyske Stater, at det var ivrigt for at sikre deres Neutralitet, „forudsat, at de opfyldte Betingelserne derfor og vægrede sig ved enhver somhelst Hjælp til Riget“, begyndte det stærkt at virke for Oprettelsen af en egen Hær, der skulde værne om Neutraliteten og de fælles nordtyske Interesser. I Følge

---

1) Depesche til Stockholm af 26de Oktober 1796.

2) Depescher til Wien af 23de Januar, 4de Juni og 16de Juli, og Skrivelse af 2den Juli 1796 til Kronprinsen under hans Rejse i Tyskland.

Ytringer af den preussiske Udenrigsminister Haugwitz til en sachsisk Diplomat, haabede Regeringen i Berlin at faa Danmark-Norge til at gaa ind herpaa, saaledes at danske (o: holstenske) Tropper skulde danne den højre Fløj af en saadan Hær¹⁾. Men A. P. Bernstorff havde et altfor sikkert Syn paa Egennytten i den preussiske Politik til ikke at opfatte det Hele som møntet paa, at de nordtyske Stater skulde hjælpe Preussen til at spille Mester i Nordtyskland og indtage en imponerende Stilling baade imod Frankrig og endnu mere imod Østerrig.

Da Preussen eller, for at bruge det korrekte Udtryk, Brandenburg tilligemed Brunsvig som Direkteurer for den nedersachsiske Kreds sammenkaldte en Kredsdag i Hildesheim (Sommeren 1796), lod den dansk-norske Konge sig her repræsentere af Gehejmerraad A. G. v. Eyben, der var Medlem af den holstenske „Landesregierung“; men Bernstorff vilde kun lade Holsten som sit Bidrag til Observationshæren betale en Aversionsum for hele Aaret paa 50,000 Rd., og han lod Eyben paa det bestemteste gjøre Indsigelse imod, at der her kunde paalægges Holsten en Pligt. Hvad man ydede, maatte kun opfattes som en Gave, man var villig til at udrede af Hensyn til Preussen (*une complaisance*, men ikke *un devoir*). Alle Berlinerhoffets Forsøg paa at faa Danmark-Norge til at gjøre større Indrømmelser vare forgjæves. Dets Krav syntes navnlig ubillige, efter at en Overenskomst, som det (5te August 1796) havde sluttet med Frankrig, nylig havde fastslaaet Demarkationslinien for det neutrale Nordtyskland, og efter at Ærkehertug Carl ved sit berømte Felttog 1796 havde trængt Jourdans og Moreaus Hære tilbage over Rhinen og derved foreløbig sikret Tyskland mod franske Angreb. De Kjævlerier, som fremkaldtes ved disse Forhandlinger, varede ind i det følgende Aar²⁾.

1) Depesche fra Berlin af 5te April 1796.

2) En stor Mængde Depescher handle om disse Forhold, der

Hvor vigtige end de almindelige europæiske Forhold vare i den dansk-norske Regerings Øjne, lagde dog Sveriges Stilling til Rusland for Øjeblikket stærkere Beslag paa dens Opmærksomhed. Med Hensyn til de foregaaende Aar havde Svenskerne ikke uvittigt sagt, at Lysten til at true var ligesom en Feber, der plejede at komme over Rusland hvert Foraar, men snart fortog sig igjen¹⁾. Nu derimod var Sagen alvorligere, da Catharina II's personlige Forbitrelse imod Regentskabet var voxet ved det svenske Frieri i Mecklenburg. Hun opfattede det med en Kvindes hele Lidenskabelighed som en Krænkelse, der maatte hævnnes: man skulde faa at føle, hvad det vilde sige at haane hende, som igjennem sin lange Regering stedse havde haft Lykken med sig og nu var mægtigere end nogensinde. Hun havde fremdeles Mistanke om, at Sverige søgte at modarbejde hende i Tyrkiet, og hendes Udsending i Stockholm indberettede baade om en ny Subsidietraktat, Sverige skulde have sluttet med Frankrig, og om, at den svenske Regering var ivrig for at faa dannet et Forbund imod hende i fransk Interesse, hvori det vilde have Danmark til at deltage²⁾. Catharina II lagde sin Harme for Dagen ved at sende en Chargé d'Affaires, Budberg, til Stockholm, som her optraadte med den største Uforskammethed. Det fjendtlige Indtryk, dette gav, blev forstærket ved, at denne Diplomats Onkel, General Budberg, en i Petersborg indflydelsesrig Personlighed, i Februar kom til

---

dog have for liden Vigtighed til at kræve en vidtløftigere Omtale. Her skal særlig fremhæves Depescher til Berlin af 27de Februar, 26de Marts, 12te April, 28de Maj, 5te November og 6te December, til Eyben i Hildesheim af 9de og 26de Juli 1796, samt for det følgende Aars Vedkommende en Forestilling af A. P. Bernstorff til Kongen, dateret 3dje Februar 1797. En Del Aktstykker, vedrørende Forhandlingerne i Hildesheim, findes i Häberlins Staatsarchiv.

1) I Følge en Ytring af den russiske General Budberg, som omtales i en Depesche fra Petersborg af 20de Maj 1796.

2) Depescher fra Stockholm af 5te og 29de Januar 1796.

Stockholm og her som undervejs, baade i Hamburg og Kjøbenhavn. førte det voldsomste Sprog imod Sverige. Andre russiske Diplomater gjorde det Samme. „Det var umuligt, sagde de, for Rusland at finde sig i at have en hemmelig Fjende til Nabo, som stedse vilde følge Gustav III's Spor og angribe, saasnart Lejligheden blev gunstig. Man burde trække denne Torn ud af Foden, naar man var i Stand dertil; nu var Kejserrinden kjed af disse Rænker, hvormed den svenske Forfængelighed plagede hende, og et Brud var uundgaaeligt, hvis der ikke skete en fuldstændig Omvæltning i den svenske Regerings System. Selv om den svenske Konge ikke hævede sin Forlovelse med den mecklenburgske Prinsesse, skulde Kejserrinden nok sørge for, at der aldrig kom et Ægteskab ud deraf; man burde tvinge Sverige tilbage indenfor dets gamle Grænser, sætte det ud af Stand til at holde nogen Flaade og tage Finland fra det for ikke mere at give det tilbage igjen; Danmark vilde under en saadan Lejlighed ikke kunne forblive neutralt, og Rusland vilde knytte det til sig ved at tilbyde det en Del af Byttet fra Sverige“¹⁾. Paa samme Tid fandt der Rustninger Sted i Rusland. Maaske har Catharina II, saaledes som dansk-norske Diplomater baade i Petersborg og Stockholm paastode, tillige haabet at kunne bruge det almindelige Misnøje imod Regentskabet til at vinde et Parti i Finland eller i selve Sverige; men hun blev i saa Fald stærkt skuffet. Der var, som Christian Bernstorff med Grund sagde, ikke Skygge af et russisk Parti, og den yngre Budberg kunde ikke faa Nogen til at slutte sig til ham undtagen „to eller tre forsultne Frondeurer, der aldrig vilde kunne fremme Kejserrindens Sag“. Hvor stor Splid der end ellers kunde være mellem de forskjel-

---

¹⁾ Depescher til Stockholm af 13de Februar og 1ste Marts, fra Stockholm af 23de Februar 1796.

lige Partier, ønskede dog Alle at hævde deres Fædrelands Selvstændighed ¹⁾).

Trods sine Trusler vilde den russiske Regering helst endnu undgaa Krig, hvis det lod sig gjøre, og den søgte derfor ad andre Veje at bringe Sverige til at give efter for dens truende Holdning ²⁾. Det første Skridt, Catharina ønskede, var Ophævelsen af den forhadte mecklenburgske Forlovelse; og hun havde tilfældigvis i denne Sag en Forbundsfælle i selve Gustav IV. Denne havde temmelig viljeløst ladet sig lede til Forlovelsen; men jo mere han tænkte derover, desto mere kom han til at opfatte den som et diplomatisk Skaktræk af Reuterholm og Regenten, hvorved det kom til at gaa ud over ham selv. Han fattede efterhaanden Modbydelighed for sin mecklenburgske Brud, og uagtet han først den 2den April 1796 bestemt udtalte i Konseillet, at Forlovelsen var hævet, vidste Enhver dog allerede i Februarmaaned, at dette var en afgjort Sag. Det var forgjæves, at den svenske Regering erklærede Rygterne for usande og endog i en Rundskrivelse til de svenske Gesandter ved de fremmede Hoffer stemplede dem som „*un bruit infame*“ og som Sigtelser, der vare baade troløse, skjændige og latterlige ³⁾. Formodningen holdt sig lige stærkt.

Hvorledes det vilde stille sig med Sveriges politiske System, var i nogen Tid en Gaade. Vilde det holde fast ved Venskabet med Frankrig, ja maaske udvikle dette videre, eller vilde det under Trykket af sin mægtige Nabos Overlegenhed blive nødt til at slutte sig til ham, og vilde den mecklenburgske Ægteskabsplan blive afløst af en russisk? De mest modsatte Rygter vare i Gang,

¹⁾ Depesche fra Petersborg af 22de Marts 1796, fra Stockholm af 22de og 29de December 1795, 5te Februar og 22de April 1796.

²⁾ Schinkel-Bergman III, 158 ff. og Sturzenbecker anf. St. 210 ff.

³⁾ Depescher fra Stockholm af 8de Marts og 29de April 1796.

uden at Nogen vidste hverken ud eller ind. Det ene Øjeblik tro de russiske Diplomater, at de have Spillet vundet, medens de franske rase over den svenske Rege- rings „Troløshed“, og det hedder endog, at Sverige havde opsagt Konventionen med Danmark-Norge, for helt at slutte sig til Rusland. Det næste Øjeblik staa Frankrigs Aktier højest, og saaledes skifter det. I April ser det ud, som om Alt er ude inellem Sverige og Rusland; de mest truende Efterretninger komme fra Petersborg, der bliver givet Befaling til at mobi- lisere Tropper, og den svenske Regering henvender sig til den danske, om den kan faa Hjælp derfra, hvis Uvejret fra Rusland bryder løs. Danmark, sagde den, burde tænke paa, at om end Kongens Ægteskab maaske vilde tjene som Paaskud, saa laa den virkelige Grund til Kejserindens Harme i Sveriges Neutralitet og dets Forbindelse med Danmark ¹⁾. I Virkeligheden var den svenskè Regering dog saa langt fra at haabe Hjælp fra Danmark-Norges Side, at den, som den plejede at gjøre under enhver Forlegenhed i disse Aar, nærrede Mistro til dets Politik. Den ene Gang efter den anden havde Formodningerne om Bernstorffs Lumsk- hed vist sig ugrundede; men Sparres og Reuterholms Mistænkksomhed kjendte ingen Grænser, og det hed nu igjen, at den dansk-norske Regering spillede under Dække med Rusland. Skjønt Ehrenheim søgte at vise det Ugrundede heri, skrev Sparre dog til ham: „Det ligner den danske Politik, (efter hvad man her véd med fuld Sikkerhed), at Kabinettet i Kjøbenhavn gjerne ønsker at puste til Ruslands Stridigheder med os, isteden for med Glæde at se dem udjævnede, medens det dog

---

¹⁾ Foruden til Schinkel-Bergman og Sturzenbecker anf. St. henvises til Depescherne til og fra Stockholm i de første Maaneder af 1796. Sveriges Opfordring til Danmark om Hjælp omtales i Sparres Depesche til Ehrenheim af 8de April og i Chr. Bernstorffs Depesche af samme Dato, hvorefter Sparre

samtidig søger at dysse os i Søvn med Hensyn til Rusland“¹⁾).

Frygten for Catharina II's Vrede fik omsider Overhaand hos Regentskabet. Det saa sig ved den Politik, som det havde fulgt: bragt til det Punkt, at det enten maatte tage imod Krigen eller ydmyge sig ved at give efter for Kejserindens Fordringer, bryde med Frankrig og gaa ind paa hendes Yndlingsplan, Ægteskabet imellem Gustav IV og hendes Sønnedatter Alexandra. Det valgte det sidste, og det maatte nedlade sig til paa en haandgribelig Maade at lade Alverden vide, hvor stort et Omslag det havde gjort, idet det maatte tage imod en Indbydelse fra Kejserinden til Kongen og Regenten om allerede i førstkommende Sommer at gjæste Petersborg. Hun vilde smedde, medens Jærnet var varmt.

Skjønt den dansk-norske Regering havde været saa langt som vel muligt fra at nære de Planer, Sparre og Reuterholm tiltroede den, havde den fulgt disse Begivenheder med største Opmærksomhed. Bernstorff kunde føle sig fristet til at triumfere ved at se, hvor uheldigt Regentskabet havde været med den Politik, det havde fulgt overfor Rusland, medens de Raad, han havde

---

havde sagt til ham, at under de daværende kritiske Forhold ønskede Sverige *d'être informé du parti que le Danemarck prendrait en cas que la Russie lui fit une guerre, pour laquelle le mariage du roi servirait peut-être de prétexte, mais dont il faudrait chercher les véritables motifs dans le mécontentement de l'impératrice à l'égard de la neutralité de la Suède et de sa coalition avec la cour de Copenhague.* Fremdeles omtales den i Depeschen til Stockholm af 9de April 1796.

¹⁾ Den svenske Regering havde i sin Mistanke mest været ledet ved Indberetninger fra Stedingk om, at Rygtet i Petersborg fortalte, at Danmark vilde falde Sverige i Ryggen, saasnart Rusland angreb det, og at Danmark søgte at insinuere sig hos den russiske Regering paa Sveriges Bekostning (Depescher til Ehrenheim af 27de og 31te Maj 1796.)

givet om Forsigtighed, vare blevne afviste som partiske og russevenlige. Hans Domme om Reuterholm og Regenten bleve ogsaa om muligt endnu skarpere end tidligere. Men den Følelse, der væsenlig havde besjælet den dansk-norske Regering, havde været Ængstelse for Sveriges Skjæbne, da den mente, at det vilde være en stor Ulykke, hvis Rusland udvidede sig paa dettes Bekostning ¹⁾. Allerede da den i Januar tog Beslutningen om at ruste de 8 Linieskibe, var en af de bestemmende Grunde netop „Muligheden af et Fredsbrud imellem Sverige og Rusland, hvilket de imellem dem opkomne Stridigheder synes at give altfor megen Anledning til at befrygte“ ²⁾. Denne Mulighed stillede sig mere og mere som en truende Fare, men tillige desto værre som en Fare. Danmark-Norge var for svagt til at kunne afværge. At de russiske Diplomater talte om, at faa Danmark til at slutte sig til Rusland ved at tilbyde det en Del af Byttet fra Sverige, var naturligvis intet Lokkemiddel for den dansk-norske Regering. „Kejserinden, ytrede Bernstorff i en Depesche til sin Søn, tager meget fejl (*se trompe fort*), hvis hun venter Sligt“. Han vilde heller ikke lade Rusland være ukjendt med, at man fra dansk-norsk Side fulgte Sveriges Skjæbne med Deltagelse, og det blev gjentagne Gange udtalt til den russiske Regering, at „Danmark nødvendigvis maatte have Vished om, at Rusland i intet Tilfælde vilde udvide sig paa Sveriges Bekostning, og at de Skridt, det foretog sig, ikke sigtede til Erobring, men kun til dets egen Sikkerhed.“ „Man véd godt i Petersborg, skrev Bernstorff til Fursmann, at vi „ikke med Ro kunne se paa, at Rusland udvider sig paa finsk Side“. Uagtet han nu, saalidt som tidligere, troede, at det vilde bryde løs strax, men derimod at det afgjød-

---

¹⁾ Brev fra Bernstorff til Schack-Rathlou af 12te April 1796.

²⁾ Den tidligere omtalte Forestilling af Bernstorff af 22de Januar 1796.

rende Tidspunkt først vilde komme, naar Catharina II antog, at hun heller ikke havde Noget at haabe af Gustav IV, ængstede det ham dog, at der blev opsamlet en Masse Stof til Fjendskab; „Øjeblikket var utvivlsomt det mest kritiske, det havde været siden Gustav III's Død“, og de Demonstrationer, hvorved Rusland vilde skræmme Sverige, tvang dette til at udpine sine Hjælpkilder, naar det skulde svare paa dem. England, som, trods sin Uvilje over Sveriges Forhold til Frankrig, i de sidste Aar ikke havde ønsket det bragt i Afhængighed af Rusland, viste nu stor Kulde imod det og var bestemt paa ikke at gjøre Noget for det. Endelig følte den dansk-norske Regering, at den selv var vanskelig stedd, fordi den „ligesaa lidt vilde kunne finde sig i en Formindskelse af Sveriges Omraade som støtte den svenske Regering i dens ukloge og ufor-svarlige Politik“. Bernstorff turde derfor ikke love Sverige¹⁾ mere end „at ville gjøre Alt, hvad han kunde, for ved Forestillinger at afværge Uvejret²⁾“.

1) Ehrenheim gav sin Regering en sand Fremstilling af Danmark-Norges Politik, naar han hævdede, at dets Regering havde oprigtig Interesse for Sverige og vilde gavne det ved Mægling, om det end vilde være for dristigt at regne paa dets aktive Hjælp (Depesche af 28de April 1796).

2) Om disse Stemninger og Udtalelser fra dansk Side se Depescherne til Stockholm af 19de Januar, 13de Februar, 1ste Marts, 9de og 16de April, til Petersborg af 13de Februar Nr. 2, 9de, 12te, 22de og 30te April, til London af 5te Januar og 1ste Marts 1796, fra Stockholm af 12te og 22de April, I Depeschen til Stockholm af 12te Marts hedder det: *Mr. de Budberg est allé assez loin pour avouer que l'impératrice était décidée à mettre une fin à tout ce tripotage de la vanité Suédoise, qu'elle voulait la réduire à ne pas être redoutable, qu'elle prendrait la Finlande pour ne pas la rendre et qu'elle intéresserait aussi le Danemark par des appas auxquels il ne pourrait résister. Elle se trompe fort à cet égard, mais c'est de quoi il ne s'agit pas encore. Mr. de Budberg peut être le dépositaire de son sentiment, mais il ne l'est sûrement pas de sa résolution décisive. Il y a cependant beaucoup à craindre*

Netop som Sagen stod saaledes, svandt Faren ved Sveriges Eftergivenhed for Rusland. Den dansk-norske Regering følte det som en Lettelse. Men kunde nu omvendt ikke Tilmærmelsen imellem Hofferne i Petersborg og Stockholm indeholde en Fare for Danmark-Norge? Baade russiske Diplomater og Regentskabet vare overtuede om, at Regeringen i Kjøbenhavn mente dette. Man tiltroede den at interessere sig meget for det mecklenburgske Ægteskab, og der opkom endog et aldeles ugrundet Rygte om, at der blev rustet i Norge ¹). Ganske vist havde den hidtil helst set, at Gustav IV var bleven gift med den mecklenburgske Prinsesse, da hendes Familie gjaldt for at være velsindet imod det danske Kongehus, og man i ethvert Tilfælde var sikker paa, at der ikke ad den Vej skulde komme nogen Indflydelse frem til Skade for Danmark ²). Men ligesom den dansk-norske Regerings Ytringer af Deltagelse for den mecklenburgske Fyrstefamilie ikke gik ud over, hvad den maatte gjøre af Høflighed, og fordi den mente, at der var tilføjet denne Familie en grov Fornærmelse, saaledes frygtede A. P. Bernstorff i dette Øjeblik ikke for en Tilmærmelse imellem Rusland og Sverige. Han lagde ikke Vægt paa Grouvelles Forestillinger om, at Rusland og Sverige kun enedes for at kaste sig over Danmark og løsrive Norge fra det ³). Tvertimod havde han i flere Aar stærkt ønsket, at der herskede Venskab imellem disse tvende Magter, og hans Yndlingstanke var et Forsvarsforbund imellem de skan-

---

et tout concourt à rendre ce moment plus critique que tous ceux qui l'ont précédé depuis la mort de Gustave III ne l'ont été.

- ¹) Angaaende disse Formodninger om Danmark se Depescherne fra Stockholm af 4de og 8de Marts, 17de, 24de og 27de Maj, til Stockholm af 16de Marts og 4de Juni.
- ²) Depesche fra Bernstorff til Paris af 20de Marts og til Stockholm af 16de Marts 1796.
- ³) Depesche til Berlin af 22de Oktober 1796.

dinaviske Stater og Rusland. Der var nu kun et halvt Aar til, at Gustav IV Adolf selv skulde overtage Regeringen; det kunde ventes, at der da ikke mere vilde være nogen politisk Rolle at spille for Reuterholm og Regenten, denne Prins, som var Danmarks Fjende „*par instinct et par préjugés*“ og endnu stod „paa det gamle Standpunkt, at man nødvendigvis maatte være Danmarks Fjende, naar man var Sveriges Ven“; en bedre Stemning lod sig haabe hos den unge Konge, og der var ingen Grund til at frygte for, at han skulde komme i Afhængighed af Rusland, selv om han blev gift med en russisk Prinsesse, da Stemningen hos det svenske Folk altfor afgjort var imod at ville taale russisk Indflydelse. Ej heller nærede Bernstorff Frygt for, at Rusland skulde benytte en saadan Forbindelse til Fordærvelse for Danmark, hvis Venskab vistnok stedse vilde beholde Værd for det. Nylig havde man desuden haft et stærkt Indtryk af, hvor farligt Fjendskab imellem Rusland og Sverige kunde være for Danmark, og med det friske Minde deraf satte Bernstorff sig ud over den Ængstelse, han maaske tidligere vilde have følt ved en svensk-russisk Forbindelse. Han hengav sig stedse mere til Tanken om, at der ved en saadan kunde banes Vej til en nordisk Trippelalliance, naar Gustav IV Adolf var bleven myndig ¹⁾.

---

¹⁾ Om disse Stemninger se Depescher til Petersborg af 21de Maj, 25de Juni, 5te Juli, 9de August, 8de og 22de Oktober 1796, til London af 3dje Oktober 1796. I Depeschen af 5te Juli taler Bernstorff om Muligheden af at faa Trippelalliancen i Stand og siger i den Anledning: *Les principes sont indisputables. La crainte de la Suède relativement à l'ascendant de la puissance prépondérante de la Russie n'est pas nulle, parce qu'elle est fondée sur la nature des hommes; mais elle s'évanouit quand on considère que cette supériorité s'exerçait d'eux séparément ou contre le Danemark ou contre la Suède et que l'union des intérêts ferait qu'il y aurait toujours deux contre un, et par conséquent l'égalité serait aussi bien établie*

Imidlertid rejste denne til Petersborg, hvor han kom den 24de August 1796 og blev indtil den 1ste Oktober. Alt begyndte heldigt. Det saa ud, som om Gustav vilde forelske sig i Storfyrstinde Alexandra, og man syntes at ville kunne blive enige om Storfyrstindens Stilling i religiøs Henseende, naar hun blev Dronning i Sverige; men Gustavs luthersk-orthodoxe Følelse vakte alvorlige Skruper hos ham, og den russiske Minister Markoffs Lyst til at aftvinge ham et bestemt skriftlig Tilsagn angaaende Storfyrstindens Ret til at udøve sin egen Religion forøgede hans vaagnende Uvilje imod at faa en Dronning, der ikke hørte til den lutherske Kirke. Hint Optrin den 22de September er bekjendt, da Kejserinden i fuld Pomp med hele det russiske Hof ventede paa ham i ikke mindre end 3 Timer, for at den højtidelige Forlovelsesakt kunde finde Sted, medens Gustav IV haardnakket udeblev, rasende over det skriftlige Tilsagn. Markoff paa en yderst taktløs Maade netop i dette Øjeblik vilde afkræve ham. Vel endte Rejsen uden noget egentlig Brud; og Regenten undertegnede baade en Forbundstraktat og en skriftlig Overenskomst om Storfyrstindens Ret til at udøve den

---

qu'il est possible qu'elle le soit, quand en effet la disparité des François est grande et évidente. La méfiance forme la grande difficulté. Celle-ci ne pourra pas se détruire tant que l'autorité est au duc régent; nous n'avons aussi pas la moindre confiance ni à ses paroles ni à ses principes: ainsi on ne peut pas y penser avant la majorité du roi; mais celle-ci est proche et comme il serait possible que son caractère se développât avantageusement et que ce serait alors une indication heureuse d'une époque longtemps désirée il peut convenir d'y préparer les esprits et de s'approcher des idées qui n'ont été négligées que parceque des passions peu honorables s'y opposaient. I Depeschen af 8de Oktober siger han: Le duc régent est et sera toujours imbu de l'ancien préjugé qu'il faut être mal avec le Danemarck des qu'on est bien avec la Suède; mais nous sommes très reconnaissants vis à vis de tous ceux qui voyent et qui reconnaissent cette erreur.

græsk-katholske Religion, naar hun blev Dronning i Sverige. Men Gustav IV lovede kun at ville godkjende dette, hvis den svenske Ærkebiskop og Stockholms Konsistorier gave en billigende Erklæring derom, og der var kun liden Grund til at vente, at man vilde opnaa en saadan, saalidt som til at tro Andet end, at Gustav IV stedse vilde blive mere og mere utilbøjelig til at gjøre Indrømmelser. Sagen stod uafgjort hen, da Gustav IV blev myndig (1ste November 1796) og da Catharina II døde (den 17de i samme Maaned). Heller ikke efter hendes Død førte Forhandlingerne til Noget. De strandede paa det samme Spørgsmaal som hidtil, og i Slutningen af 1797 ægtede Gustav IV den badenske Prinsesse Frederikke. hvorved han blev Svoger til Kejser Povls Søn Alexander isteden for at blive Kejsereus Svigersøn.

I Følge den Betydning, som den dansk-norske Regering maatte tillægge et Ægteskab mellem den svenske Konge og en russisk Fyrstinde, var det naturligt, at den ønskede at have saa sikkert Kjendskab som muligt til de Stemninger, der maatte udvikle sig imellem den svenske og russiske Regering under Gustav IV's og hans Onkels Ophold i Petersborg. Da den kun havde en Diplomat af underordnet Rang i Petersborg, nemlig Fursmann, der var Chargé d'affaires, og denne trods sin umiskjendelige Iver næppe hørte til de største Kapaciteter iblandt de dansk-norske Diplomater, laa den Tanke nær for Bernstorff at skaffe sig fyldigere Underretning ved at lade sin egen Søn Christian Bernstorff rejse derhen fra Stockholm. Der var særlig god Lejlighed dertil, da Diplomaterne paa en Maade havde Ferie i Stockholm. Rigskansleren, F. Sparre, som havde det Hverv at forhandle med de fremmede Diplomater, var nemlig, efter Sigende paa Grund af nogle uforsigtige Udtalelser om den russiske Chargé d'affaires Budberg, af Reuterholm bleven sendt paa Landet for adskillige Uger, og al mundtlig diplomatisk Forhandling

var gaaet istaa i Stockholm ¹⁾). Skjønt Bernstorff ventede, at den svenske Konge allerede vilde have forladt Petersborg, naar hans Søn kom dertil, mente han dog at denne vilde kunne sætte sig ind i de Resultater, Opholdet havde havt. Det kunde maaske endog være heldigt, om han ikke var der samtidig med den svenske Konge, da man ellers kunde falde paa i ham at se „en mistænkelig og generende Iagttager“. Han skulde tillige hævde Danmarks Ønske om et fælles nordisk Forbund ²⁾). Da Christian Bernstorff var kommet til Petersborg, havde han flere Samtaler med Markoff, i hvem man med Føje saa det russiske Ministeriums vigtigste Mand. Markoff lagde intet Dølgmaal paa, at Rusland følte sig stødt over den Politik, den danske Regering havde fulgt i de sidste Aar; men Christian Bernstorff havde dog et gunstigt Indtryk af den russiske Regerings Sindelag ³⁾). „Jeg har, skrev han, ikke opdaget det mindste Spor til, og jeg fattes al Grund til at tro paa nogensomhelst Aftale eller Overenskomst imellem Hofferne i Petersborg og Stockholm, der kunde være til Skade for Danmark, og hverken Grundlaget for den nye Forbindelse mellem disse Hoffer eller dens hele Natur bør indgyde os nogensomhelst Mistro ⁴⁾“.

Det var imidlertid ikke gaaet, som A. P. Bernstorff havde ment, at hans Søn først vilde komme til Petersborg, efter at Gustav IV Adolf allerede var rejst bort

---

1) Depescher fra Stockholm af 10de og 14de Juni og 5te August 1796.

2) Instruxen fra Bernstorff til hans Søn af 24de August 1796 jvfr. Depesche til Petersborg af samme Dato.

3) I Følge et Brev i den flere Gange nævnte russiske Korrespondance (Gehejmeark.) blev Chr. Bernstorff modtaget baade af Kejserinden og hendes Ministre „avec la plus grande distinction.“

4) Chr. Bernstorffs Depescher af 17de September og 25de Oktober 1796, sammenlign Fursmans Depescher af 23de og 30te September, 13de og 29de Oktober.

derfra igjen. Denne var der endnu, da Christian Bernstorff kom, og Formodningen om, at han ved at være der samtidig med den svenske Konge let kunde komme til at vække Mistanke, viste sig ikke ugrundet. Christian Bernstorff mærkede, at særlig Regenten saa paa ham med skjæve Blikke, om han end ikke anede, hvorvidt den svenske Regering gik i sin Mistro. Han kom nemlig til at gjælde for at være Hovedhjulet i en Intrigue, der gik ud paa at styrte Gustav IV Adolfs Giftermaal over Ende. Den danske Regering, hed det, skulde have fattet Mistanke om, at denne Giftermaalsplan hang sammen med en Aftale mellem Sverige og Rusland om, at Danmark skulde tvinges til at afstaa Norge til den første af disse Stater; den havde derfor sendt Christian Bernstorff til Petersborg med en godt spækket Pengepung, og han havde da bestukket Markoff til at komme frem med den Fordring til Gustav IV, som havde bragt denne til at bryde med Ægteskabsplanen. Denne Mistanke imod den dansk-norske Regering blev ikke blot fremsat dengang¹⁾; men de svenske Historikere have indtil den Dag idag holdt det for at være en saagodt som afgjort Sag, at Bernstorff har spillet denne Intrigue²⁾. Hvorledes det i Virkeligheden hang sammen,

1) I de svenske Depescher har jeg ikke truffet den udtalt, skjønt de vise, at Christian Bernstorffs Rejse ingenlunde var vel set.

2) Om Mistanken imod den danske Regering for at have bestukket Markoff se Adlerbeth: *Historiska anteckningar* (Örebro 1856—57, II, 302), Schinkel-Bergman III 199, hvor det endogsaa hedder: „At detta hof (o: det danske) var uppskrändt och misstänkte Sveriges planer på Norrige är emellertid visst, likasom att greve Bernstorff, Danmarks minister i Stockholm, under Gustaf Adolfs vistelse i Petersborg, brådstörtadt begaf sig dit, som det sades, rikligen försedd med dukater“ o. s. v., fremdeles Sturzenbecker anf. St. Side 215—16, hvor Bestikkelsessummen angives til 200,000 Dukater. I Gömdt är icke glömdt (Af C. F. Ridderstad, *Linköping* 1846—1852) I, 17, omtaler en Samtidig, at den gode Overensstemmelse imellem det danske og svenske Folk blev noget svækket i Efteraaret 1796, „då Svenska hofvets resa till

at der var gode Forhaabninger hos den danske Regering isteden for Mistanke, med andre Ord, at der ikke var et Gran af Sandhed i, hvad Bernstorff blev sigtet for, det have først de danske diplomatiske Aktstykker kunnet vise; men de vise det ogsaa saa klart, som vel muligt.

Det er bekjendt, at den svenske Almenhed med Jubel saa Gustav IV Adolf tage Regeringens Tøjler den 1ste November 1796 og vise Unaade baade imod sin Onkel, Hertug Carl, og imod Reuterholm. Denne Statsmand havde været saa ilde lidt, at Gustav den IV's tidligere Lærer, Rosenstein, har ment at kunne sige om ham, „at knappast någon Svensk man varit mera allmännt hatad, än denne minister, om ej Erik XIV's ryktbare gunstling, Göran Persson“. Med ligesaa stor Glæde hilsede den dansk-norske Regering Forandringen, og den lod udtale de venskabeligste Følelser for den unge Konge tilligemed Ønsker om en nøje Forstaaelse med Sverige ¹⁾. Christian Bernstorffs Indberetninger om Gustav IV vare meget fordelagtige. Han var, hed det, baade religiøs, sædelig, og elskede Retfærdighed, Orden

---

Petersborg ansågs i Danmark såsom mindre förmonlig för sambandet,“ og at Misnojet viste sig tydelig i Kjøbenhavn allerede i Begyndelsen af September 1796. I en Note dertil angives den ovenfor omtalte Frygt med Hensyn til Norge som Grund til dette Misnoje.

Den chiffrerede Del af Bernstorffs Depesche til hans Søn af 24de August 1796, der tjente denne til Instrux, er trykt i mit Skrift om Danmarks politiske Stilling under den franske Revolution, særlig med Hensyn til Sverige S. 170.

¹⁾ I de sidste Dage af Oktober frigav den dansk-norske Regering den svenske Lieutenant Benzeltjärna, der i Vinteren 1788—89 havde efter Aftale med Gustav III lagt en Plan om at opbrænde den russiske og danske Flaade paa Rheden ved Kjøbenhavn og senere havde siddet fængslet. Denne Frigivelse skulde aabenbart være et Vidnesbyrd om den dansk-norske Regerings Lyst til at vise den svenske Konge, at den vilde slaa en Streg over et for Gustav III's Eftermæle lidet heldigt Minde.

og Simpelt, og han syntes endelig at nære gode Følelser imod Danmark. Derom gav i det mindste Rosenstein de bedste Tilsagn, idet han navnlig fremhævede, at Gustav IV havde stor Højagtelse for den danske Kronprins, og Chr. Bernstorff mente at se gjentagne Vidnesbyrd om, at Gustav IV „ønskede at gjøre de Baand fastere, der bestode imellem de tvende Stater ¹⁾“. Slige Meddelelser maatte naturligvis styrke den danske Regering i det Haab, at Tiden for en god Forstaaelse i Norden endelig var kommen. Kun undgik det ikke A. P. Bernstorffs Opmærksomhed, at der var noget Sært, Tungsindigt og Stivsindet ved den unge Konge, og han holdt ikke af den Haardnakkethed, Gustav IV viste i Ægteskabssagen. Han frygtede for, at denne let skulde fremkalde et nyt Brud mellem Rusland og Sverige. Jo mere han saa Frankrig udvikle sig som Erobrerstat „efter det gamle Roms Forbillede“, og Englænderne herske med despotisk Hensynsløshed paa Havet, desto mere blev han fast i sin Opfattelse af, at samtlige de nordiske Stater maatte holde sammen, hvis Englands eller Frankrigs Magtbud ikke helt skulde blive en Lov, hvorefter man maatte rette sig ²⁾. Var det imidlertid Tilfældet, hvad der er

¹⁾ I Depeschen til Stockholm af 2den November 1796 udtaler Bernstorff, at nu maa de Bebrejdelser, man havde havt at gjøre Regentskabet, være glemte; der skulde kun gives Tilsagn om et venskabeligt Naboforhold, og det skulde udtales *que nous ne connaissions d'ailleurs ni défiance ni jalousie, que nous regardions comme le tombeau de l'amitié et qui ne tâcherait jamais nos sentiments. Vous ferez d'ailleurs apercevoir qu'il y aurait bien des objets et très proches, sur lesquels il serait possible de s'entendre et que nous ne demandions pas mieux. La manière dont nous recevons le premier mot nous guidera sur les autres et marquera jusqu'où vous pouvez aller.* Om Gustav IV tales der i Depescher til Stockholm af 8de og 29de November 1796 og 12te Januar 1797.

²⁾ Depescher til Stockholm af 11te Februar og 19de April, til Petersborg af 14de Februar, 18de Marts og 2den Maj, og til Paris af 2den Maj 1797.

blevet paastaaet, at først Catharina II, og derefter Povl havde lovet Gustav IV Norge, saafremt han ægtede Storfyrstinde Alexandra ¹⁾, saa havde man i Danmark visselig kun Grund til for Øjeblikket at glæde sig over Gustav IV's Stivsindethed i det religiøse Spørgsmaal, da det var den, der bragte Ægteskabet og Planen om Norge til at strandе. Men om slige Tilbud fra russisk Side havde den dansk-norske Regering ikke Anelse.

Catharina II havde været lidet yndet i Danmark, de liberale Tidsskrifter her hjemme indeholdt voldsomme Domme om hende, og hendes Død vakte saa stor Jubel hos det unge Danmark at man i Dreyers Klub drak Fandens Skaal, fordi han havde taget Kejserinden ²⁾. Heller ikke de dansk-norske Statsmænd skjænkede hende nogen venlig Tanke ved hendes Død. „Hun har aldrig holdt af Danmark“, det var baade A. P. Bernstorffs og Schack-Rathlous Mening. „Hun har, ytrede Bernstorff, „oprigtig delt den holsten-gottorpske Slægts Had imod den danske Kongefamilie. Det fik vi at føle ved Mageskifteforhandlingerne 1750 og 1752. Naar hun senere samtykkede i at løse Forviklingerne i denne Sag, har det kun været, fordi Forholdene efter Peter III's Død tvang hende til at rette sig efter russiske Ministre, der ikke delte hendes Fordomme; men vi have aldrig naaet at kunne faa Bugt med hendes naturlige Uvilje. Hun har kun havt Interesse for Danmark, saalænge hun troede at kunne beherske os ved Saldern; men ethvert Forsøg fra vor Side paa at gjøre os uafhængige, har i hendes Øjne været en Forbrydelse og en Krænkelser, der vakte Hævnlyst hos hende ³⁾“. Selv Guldberg, der havde

¹⁾ Schinkel-Bergman IV, 16 ff.

²⁾ Politisk og physisk Magazin 9de Bind S. 95 ff. (med Oversætterens Note) og Mynster: Meddelelser om mit Levnet S. 110.

³⁾ Disse Bernstorffs Udtalelser forekomme for en Del i et Brev til Schack-Rathl ou af 27de December, for en Del i en Depesche til Berlin af 24de December 1796.

været saa russisk i sin Politik, som vel muligt, dømte ikke fordelagtigere om hende og udtalte, da hun døde: „Nu staar hun for den højeste Domstol, blot med sine Gjerninger, medens Storheden og Magten er borte“ ¹⁾).

Men det var dog et Spørgsmaal, om Danmark-Norge havde vundet, ved at Povl var kommen paa Tronen isteden for hende. Der havde tidligere været flere mindre Sammenstød med ham, og Bernstorff havde i Aaret 1787 i Anledning af et af disse med Smerte udbrudt: „hvilken Fremtid giver Sligt ikke Udsigt til ²⁾.“ Det var en almindelig Mening, at han var forbitret over Mageskiftet af 1773, som kun hans Moders Overlegenhed havde faaet ham til at slutte ³⁾, og det var bekjendt nok, at han var en Mand med sære Luner, opfarende og smaalig ⁴⁾). Men desuagtet fik man i Begyndelsen af hans Regering ret opmuntrende Efterretninger om hans Ledelse af Sagerne. Han udtalte sig paa en meget venskabelig Maade om Danmark; det gjaldt for heldigt, at den besindige Fyrst Besberodko havde Indflydelse paa ham, der var ingen Tvivl om hans Retsindighed, og det var vitterligt, at han viste Maadehold med Hensyn til Sverige og mest henvendte Tanken paa indre Reforme, hvortil Rusland haardt trængte. ⁵⁾ Man kunde derfor efter Bernstorffs Mening haabe paa at blive mindre plaget.

Medens det foreløbig saa lyst ud paa den politiske Horizont imod Øst, vedblev Skibsfartssagen stærkt at

¹⁾ Brev til Schack-Rathlou af 30te December 1796.

²⁾ Depesche fra Bernstorff til Petersborg af 1ste Maj 1787.

³⁾ Se f. Ex. Chr. Bernstorffs Instrux for O. Blome som Gesandt i Petersborg af 4de August 1797.

⁴⁾ Da der i Begyndelsen af 1797 fandt Rustninger Sted i Rusland, udbredte der sig det Rygte i Petersborg, at de gjaldt Danmark i Anledning af Holsten. (Depesche fra den svenske Ambassadeur Stedingk af 12te Januar 1797).

⁵⁾ Depescher fra Petersborg fra Slutningen af 1796 og Begyndelsen af 1797 og A. P. Bernstorffs Brev til Schack-Rathlou af 27de December 1796.

sysselsætte Danmark-Norge saa vel som Sverige; thi om end de sidste Aars Udrustninger havde skaffet Ro i de nordligere Farvande, gik det, som allerede tidligere berørt, galt længere imod Syd ved Frankrigs Kyster, og navnlig i Strædet ved Gibraltar. Man var her foruroliget af engelske saa vel som af franske og spanske Kapere, for ikke at tale om Barbareskernes Sørøverskibe. At det vel var værdt at værne om Fragthandelen i Middelhavet, viser en saadan Kjendsgjerning, som at der iblandt de 653 Skibe, der i Aaret 1796 kom til Genua, ikke var mindre end 65 dansk-norske ¹⁾. A. P. Bernstorff mente derfor, at man, isteden for at holde Eskadrer samlede i Sundet, skulde udsende mindre Afdelinger af Krigsskibe, stedse dansk-norske og svenske sammen, paa længere Krydstogter, og navnlig søge at sikre Handelen i det vestlige Middelhav. Den svenske Regering var enig i ikke at gjentage Forholdsreglerne fra de sidste Aar; men den vilde ikke give Udrustningerne det Omfang, som Bernstorff ønskede. Den mente, rimeligvis under Indtrykket af den Spar-sommelighedsaand, der i denne Tid raadede hos Gustav IV Adolf, at man kunde nøjes med færre Skibe, og da blot Fregatter, ligesom den heller ikke vilde indlade sig paa Krydstogter, der gik længere end til Cap Finisterre. Trods de danske Tilsagn om kun at ville holde sig til den vestlige Del af Middelhavet, var Sverige bange for at blive indviklet i den Strid, Danmark dengang havde med Tripolis, og hvorunder Steen Bille som bekjendt netop i dette Foraar havde sin raske Kamp med de tripolitanske Krigsskibe. Som en Imødekommen imod Sverige blev Planen om de længere Krydstogter opgivet; og man forhandlede derpaa i nogen Tid

---

¹⁾ Politisches Journal for 1797, 20de Maj. I et Brev fra Kjøbenhavn af 19de December 1797 sammesteds omtales den dansk-norske Fragthandel i Middelhavet som meget blomstrende. (*ohne Beyspiel*).

om, hvorledes man skulde bruge de Fregatter, man enedes om at udruste. Skjønt Bernstorff en kort Tid synes at have hældet til den Tanke, at man skulde værne om Handelen ved at give Konvoyer, saaledes at stedse dansk-norske og svenske Krigsskibe i Forening ydede disse, kom Regeringen her hjemme dog snart bort derfra igjen. Men da den svenske Konge ivrig ønskede Konvoyering og bebudede, at han vilde udsende tre Konvoyer i Løbet af Aaret 1797, gav den dansk-norske Regering i Junimaaned, „for at skjule Forskjellen i de nordiske Staters Synsmaade for dem, der kunde ønske at skille dem ad“, Befaling til, at en af dens Fregatter skulde følge den første Konvoy, som den svenske Konge udsendte, indtil Cap Finisterre. Den skulde i Tilfælde af, at Konvojen blev angrebet, gjøre fælles Sag med den konvoyerende svenske Fregat. Kong Gustav opgav imidlertid Planen om at konvoyere, og det endelige Resultat blev, at der kun fandt Krydstogter Sted i selve Kattegat og Nordsøen med 3 svenske og 3 dansk-norske Fregatter. Hvad man derved opnaaede, var, som Bernstorff havde sagt, i Grunden kun at vise, at man ikke havde opgivet Forbundet; men det var i ethvert Tilfælde bedre end Intet¹⁾.

Disse Forhandlinger vare blevne førte i al Venskabelighed, og man mærker Intet til den Bitterhed, der havde været fremtrædende baade i 1795 og 1796. Dette hang vistnok stærkt sammen med, at der ikke længere var nogen Forskjel paa den Maade, hvorpaa de tvende Regeringer opfattede den Krig, som Frankrig førte med Østerrig og England. Uagtet Gustav IV endnu ikke var kommen ind i det liden-

---

¹⁾ Om disse Forhandlinger se Depescher til Stockholm af 28de Januar, 4de, 11te og 22de Februar, 11te og 18de Marts, 1ste April; fra Stockholm 3dje, 24de og 31te Marts, 9de Maj; Skrivelse til Admiralitetet af 24de Februar 1797.

skabelige Had imod det nye Frankrig, som siden skulde blive saa skjæbnesvangert for ham og Norden, nærede han saalidt som den dansk-norske Regering nogen Sympathi for Frankrigs rivende Fremskridt paa Erobringer-nes Bane.

Der kan heller næppe være Tvivl om, at Kong Gustav besteg Tronen med det Ønske at stille sig i et venskabeligt Forhold til Danmark-Norge, og det bør fremhæves, at han i saa Henseende stærkt opmuntredes af sin Gesandt i Kjøbenhavn, Ehrenheim, til hvem han fattede saa stor Tillid, at han i Slutningen af 1797 stillede ham i Spidsen for den udenrigske Styrelse. Allerede i det Foregaaende have vi flere Gange havt Lejlighed til at fremhæve, hvorledes Ehrenheim, der var kommen til Kjøbenhavn, gjennemtrængt af de vante gustavianske Fordomme imod Alt, hvad der var dansk, og særlig imod A. P. Bernstorff, efterhaanden havde faaet et mere uhildet Syn baade paa Danmarks indre Forhold og paa dets ydre Politik, og gjentagne Gange havde søgt at dæmpe sin Regerings utrolige Mistæksomhed. Istedet for at klage over den Magelighed og tunge Langsomhed, hvoraf Svenskere tidligere — ingenlunde uden Grund — følte sig ubehagelig berørte i Kjøbenhavn, maatte Ehrenheim allerede i Foraaret 1795 udtale, at Danmark, oplivet ved Handelen og Trykkefriheden, frembød et mærkværdigt Exempel paa en „hastigt oplifvad Nation och ett ämne för högst märkvärdiga observationer öfver följderna i framtiden“¹⁾. Da A. P. Bernstorff døde, karakteriserede han ham i Modsætning til sine ældre Domme om ham, som „en man hvars klokhet, snille och själs stora egenskaper aldrig haft til föremål annat än fäderneslandets väl och den förtryckta medborgarens försvar.“²⁾ Men mærkeligst er dog en lang Indberetning om Danmarks Tilstande og Stilling,

1) Depesche af 8de Februar 1795.

2) Depesche af 28de Juni 1797.

som han den 24de November 1796 indsendte til den unge Konge. Han skildrer her paa den mest rosende Maade det store Reformværk, der i saa mange Retninger havde udmærket den danske Styrelse siden 1784; han fremhæver den langt bedre Orden, der var kommen i Statshusholdningen, og hvorledes Regeringen ved at indføre Trykkefriheden paa den rette Maade havde lyttet til den offentlige Mening, og han udtaler, at alt dette i Forening med den stigende, almindelige Velstand synes lidt efter lidt at give Danmark „ett nytt anseende och väcker en medborgerlig anda i nationen, som samlar den frivilligt omkring sina gemensamma ändamål“. Udadtil, siger han, at man tidligere havde bebrejdet Danmark for stor Afhængighed af andre Magter, men i de sidste Aar havde man set det hævde en selvstændig Politik baade overfor Rusland og England og føre „et tungomål fullt af värdighet och styrka“. Han haabede derfor, at hans Konge kunde stole paa Ro og Tryghed fra denne Kant, og tilføjer: „det har varit mig hugneligt att se, hvilken allmän tilfridsställelse begge hofvens närmare approchement dessa åren här förorsakat, samt huru alla upplyste och vältänkande i denna Nation gjordt sig ett systeme af att förena sig med den svenske“. Hverken Regeringen eller Folket i Danmark-Norge kunde ønske sig en bedre Talsmand, end de ved denne Lejlighed havde i den hæderlige svenske Diplomat. Naar man ser ham udtale sig baade saa udførligt og i saa stærke Ord til sin unge Konge, kan man ikke tage Fejl af, at det var hans Tanke, strax efter at denne selv havde overtaget Styrelsen, at arbejde paa, at hans Politik kunde faa et saa venskabeligt Præg med Hensyn til Danmark-Norge som vel muligt.

Imidlertid nærmede Krigen paa Europas Fastland sig sin Ende, da Bonapartes glimrende Sejre i 1796 og de første Maaneder af 1797 nødte Østerrig til den 18de April i Leoben at gaa ind paa de Fredspræliminærer,

som han dikterede. Da man havde Grund til at vente, at disse Præliminærer vilde føre til en endelig Fred, og at denne kunde virke til, at England, naar det ingen Forbundsfæller mere havde, vilde slutte Fred med Frankrig, kunde der være Haab om, at ogsaa Søkrigen vilde faa en Ende, og at dermed den Sikkerhed og Ro vilde vende tilbage, som man i de nordiske Riger, trods alle Fordele af Krigen, i høj Grad længtes efter. A. P. Bernstorff saa imidlertid Fremtiden imøde med Uro. Han var ikke blot misfornøjet med Frankrigs store Erobringer, men forudsaa ogsaa, at Freden vilde blive meget usikker, navnlig paa Grund af det revolutionære Gjæringsstof, der vilde udbrede sig i de forskjellige katholske Lande og finde Støtte hos den franske Regering. „Fremtiden, udtalte han, ser allevegne i højeste Grad farlig ud.“

Han kom ikke til selv at se sin Frygt gaa i Opfyldelse. Allerede i Begyndelsen af Maj, inden endnu Forhandlingerne med Sverige om Søndrustningerne vare førte til Ende, blev han farlig syg. Hans gamle Onde, Podagra, kastede sig paa de ædlere Dele, og han tabte snart fuldstændig Bevidstheden, saa at man maatte kalde hans Søn hjem fra Stockholm for at lade ham midlertidig lede de udenrigske Sager. Den 21de Juni døde A. P. Bernstorff, ikke fuldt 62 Aar gammel. Det er bekjendt nok, hvor almindelig Sorgen var ved hans Død. Den greb hele Nationen ligefra Kronprinsen, der fulgte med i Ligtoget, efter sine egne Ord, som „et af Bernstorffs Børn“, til de Simpleste og Fattigste, og man hengav sig paa forskjellige Maader til den vemodige Tilfredsstillelse at mindes, hvor forunderlig ren og dyb en Personlighed han havde været, han med sin stærke Guds frygt midt i den krasse Rationalismes Tid, med det milde venlige Væsen, de store aandelige Interesser i de mest forskjellige Retninger og den frisindede, humane Tænkemaade. Men mest følte man, at man havde tabt i ham som den faste Leder af Statens

ydre Politik. Hvem skulde optage Gjerningen efter ham? Selv om Krigslarmen havde begyndt at tabe sig, saa det endnu kun usikkert ud. Alle vidste, at det af Revolutionskrigene rystede Europa var en Vulkan, som vanskelig vilde komme til Ro. Der var en forunderlig Angst for, hvorledes det skulde gaa, og det var den almindelig Stemning, for hvilken Biskop Balle paa en rørende Maade gjorde sig til Talsmand, da han til Text for sin Ligtale over Bernstorff valgte Elisas Ord om Profeten Elias: „Maatte dog de to Dele af din Aand blive tilbage“.

ANDEN BOG.

(1797—1801.)

I.

Fra A. P. Bernstorffs Død indtil Udbruddet af den anden
Koalitionskrig.

Ved A. P. Bernstorffs Død blev hans Søn Christian Günther Bernstorff med Titel af Statssekretær stillet i Spidsen for den udenrigske Styrelse. Han var født den 3dje April 1769, var allerede i en Alder af 22 Aar bleven Gesandt i Berlin, hvorfra han tre Aar efter forflyttedes til Stockholm, og han blev nu, ikke mere end 28 Aar gammel, den dansk-norske Stats Udenrigsminister. Udrustet med gode Evner, havde han baade ved sit personlige Forhold til Faderen og som Gesandt paa to saa vigtige Steder som i Berlin og Stockholm havt Lejlighed til at blive kjendt med Statens politiske System, og der kan næppe være Tvivl om, at hans Valg var et af de heldigste, der kunde træffes iblandt de Kræfter, man havde til Raadighed. Hans Virksomhed som Statsmand har ej heller været uden Fortjeneste. Hans Depescher ere altid vel skrevne. Han dømmer tidt træffende om de politiske Forhold i Europa, og han forstod ved forskjellige Lejligheder at vise Fasthed og værdig Holdning. Efterhaanden fik han Ord for at være en dygtig og routineret Statsmand¹⁾, hvorfor han i Aaret 1818, da

---

¹⁾ I *Extraits des mémoires du prince de Talleyrand Périgord* (Paris 1839) III, 47 omtales han som en Mand af Dygtighed.

han var dansk Gesandt i Berlin, blev opfordret til at overtage Udenrigsministerpladsen i Preussen. Med Frederik VI's Tilladelse traadte han over i disse større Forhold, i hvilke han virkede indtil sin Død (28de Marts 1835). Men trods sin ubestridelige Dygtighed kunde han i Danmark-Norge ingenlunde erstatte Faderen. Den forbausende Nidkjerhed, der bragte A. P. Bernstorff til med den største Omhyggelighed at skrive den ene lange Depesche efter den anden, for at sætte Diplomaterne ind i sin Opfattelse af Forhold og Begivenheder, træffer man mindre hos Sønnen. Dennes Skrivelser ere betydelig færre og holde de forskjellige Diplomater ligesom mindre i Aande. Man har Indtrykket af, at det i hans Tid gaar tilbage med Disciplinen i det dansk-norske diplomatiske Korps; og de mest fremragende Mænd i dette, som Gehejmerraad Dreyer i Paris og den yngre Baron O. Blome i Petersborg tage mere end engang Initiativet i vigtige Spørgsmaal paa en Maade, som ingen Gesandt havde vovet i Andreas Peter Bernstorffs Dage. Værre var det imidlertid, at Christian Bernstorff ikke havde Faderens koldblodige og klare Overblik i kritiske Øjeblikke. Han lod sig vistnok ikke let skræmme; men han havde den modsatte Fejl at være for sangvinsk, og han saa flere Gange ikke dybt og skarpt nok i de, ganske vist svære, Forviklinger, hvormed han fik at gjøre. Overhovedet synes det, som om han vilde have været mere skikket til at være Gesandt end til at staa i Spidsen for den udenrigske Styrelse.

Trods de Fejl, han har havt, er han bleven bedømt for strængt her hjemme, hvor der har været en stærk Lyst til at rive ned paa ham i samme Grad, som hans Fader er bleven hævet til Skyerne. Man har dels væltet et større Ansvar over paa ham, end man havde Ret til, dels ikke nok taget Hensyn til, hvor vanskelig en Opgave det var at lede Udenrigsstyrelsen i hin Tid. Man har endog angrebet hans personlige Optræden, idet man har sagt, at „han i ingen Henseende slægtede sin

Fader paa, men var ligesaa bydende og frastødende, som denne var human og venlig“. Herimod vidner Tonen i hans diplomatiske Brevvexling, idet den altid er venlig overfor de forskjellige Diplomater, og han viser de dygtigere af disse stor Agtelse og Anerkjendelse. At Baggesen stærkt roser ham¹⁾, „hvis Sjæl han, som han siger, lærte ganske at kjende paa en Rejse fra Weimar til Gotha“, har mindre Vægt, da man véd, hvor let Baggesen blev henrykt over Alt, hvad der hed Bernstorff, Reventlow eller Schimmelmänn. Men det er værdt at lægge Mærke til, at en Mand som Friherre v. Stein, der nærmest var en politisk Modstander af Christian Bernstorff, kaldte ham „en særdeles ædel Mand“²⁾; den bekjendte Friedrich Perthes har fremhævet „hans naturlige, venlige og elskværdige Væsen“ saa vel som „hans ædle og fine Ydre“³⁾, og Varnhagen v. Ense, der ikke plejer at være for mild i sine Domme, har skrevet en Nekrolog over ham, hvori han priser hans aabne, redelige Sindelag og hans store Velvilje imod Andre. „Sjælden“, hedder det her, „har en Personlighed frembudt en saa mærkelig Overensstemmelse imellem det Indre og det Ydre, som Tilfældet var med ham. Et elskværdigt, imod andre Mennesker venligt Sindelag, stræng Retsindighed, en rig aandelig Dannelse og stor Verdenskundskab smeltede hos ham sammen til at give et skjønt Udtryk af ægte Sjælsadel, som det var umuligt at nægte Ærbødighed og Hengivenhed“⁴⁾.

Christian Bernstorff afløste kun Faderen som Udenrigsminister, medens dennes Stilling som Præsident i det tyske Kancelli blev givet til hans Svigersøn, Grev Cay Reventlow. Ej heller blev Bernstorff Medlem af Ge-

¹⁾ A. Baggesen: Jens Baggesens Biographie II, 18.

²⁾ Friedrich Perthes's Leben (Gotha 1855—56) III, 131.

³⁾ Sammesteds III, 325.

⁴⁾ Varnhagen v. Ense: Denkwürdigkeiten und vermischte Schriften (Mannheim 1837) I. 363, 378 o. s. v. (Denne Nekrolog er ogsaa udkommet særlig).

hejmestatsraadet førend 1803. Istedes for hans Fader fik derimod baade Cay Reventlow og Christian Ditlev Reventlow Plads deri tilligemed Præsidenten i det danske Kancelli, Christian Brandt. Foruden af dem bestod Statsraadet af Kronprinsen, Hertugen af Augustenborg, E. H. Schimmelmann, General Huth og Schack-Rathlou, hvilken sidste dog kun var Medlem af Navn, da han aldrig mødte.

Udenrigsministeren havde altsaa ikke, saaledes som tidligere, Stemme i Statsraadet, og da det var dettes Flertal, som afgjorde, hvad der skulde approberes af Kongen, falder Ansvarer for de tagne Beslutninger for saa vidt ikke paa ham, men paa det¹⁾. Efter A. P. Bernstorffs Død fik Kronprinsen desuden stedse mere Lyst til at gjøre sin Vilje gjældende. Der er ingen Grund til at tvivle om, at han ønskede at gjøre det ligesaa meget paa de udenrigske Sagers Omraade som i andre Retninger, og at han har krævet at blive sat ind i Enkelthederne af de diplomatiske Forhandlinger. Men han havde stor Tillid til Christian Bernstorff, med hvem han var enig om at følge det engang fastslaaede Neutralitetssystem, saa længe det lod sig gjøre. Christian Bernstorff havde som Statssekretær Ret til selv at fremsætte Forestillinger i Statsraadet, og han havde her en Støtte i sit personlig nære Forhold til Svogeren Cay Reventlow og Schimmelmann. Uden at han var Bærer for Danmark-Norges Udenrigspolitik efter den Maalestok, hvor-

---

¹⁾ Efter hvad der var Vedtægt i Enevældens sidste Tider, maa man formode, at Christian Bernstorff ligesaa lidt som andre Kollegiepræsidenter, der refererede Sager i Statsraadet, har havt Ret til at votere selv om disse, førend han blev Statsminister i 1803. Imidlertid faar man af den i Danske Samlinger 1ste Bind S. 179—80 trykte Optegnelse af L. Engeltoft om 2den April 1801 Indtrykket af, at Christian Bernstorff voterede i det ved denne Begivenhed fremkaldte Statsraads-møde. Rimeligvis beror dette paa en Misforstaelse fra Engeltofts Side.

efter hans Fader havde været det. maa han gjælde for at have havt stor Indflydelse paa den.

Det Tidspunkt, da A. P. Bernstorff døde, var, som vi have set, et meget spændende Øjeblik i Europas almindelige politiske Historie. Om end Fredspræliminærene i Leoben havde bragt Vaabnene til at hvile, stode vigtige Forhandlinger tilbage imellem Frankrig og Østerrig, inden der kunde blive sluttet en virkelig Fred. Fra de forskellige Regeringer og Lande rettedes Opmærksomheden stærkt paa, hvad der vilde blive det endelige Resultat, og alle Stater med Undtagelse af England, Frankrigs eneste tilbageblevne Modstander, ønskede, at Europas Fastland saa snart som muligt kunde faa sikker Fred. For Danmark-Norge, der stedse havde holdt sig udenfor Krigen og laa langt fjærnet fra Krigsskuepladsen, kunde det synes, som om Freden maatte have liden politisk Betydning. Men dels kunde en Fred til Lands, som allerede berørt, virke til, at England og Frankrig indsaa Nødvendigheden af ogsaa at ende deres Strid til Søs, dels vilde Magtfordelingen i Europa kunne faa Indflydelse paa den dansk-norske Stats Skjæbne i Fremtiden. Særlig havde Regeringen, paa Grund af Naboskabet til det tyske Rige og Holstens Stilling som Del af dette, Interesse af, hvordan Freden blev imellem Østerrig og Frankrig.

En lille Magt maa, undtagen under ganske særlige Forhold, være varsom med at attraa Forandringer i det bestaaende, almindelige Statssystem, da den har langt mere Udsigt til at tabe end til at vinde ved Omvæltninger. Men navnlig laa det nær for Regeringen i Kjøbenhavn ikke at ønske større Forandringer i det tyske Riges Omfang eller Ordning. En Formindskelse af dette Riges Grænser vilde kun forrykke Europas Ligevægt til Gavn for det revolutionære Frankrig, hvad der maatte synes lidet ønskeligt, og en Omstøbning af Rigsforfatningen kunde let blive farlig for Danmarks egen Sikkerhed. Saaledes som Tysklands Forhold havde udviklet sig i

Tidens Løb, var der Grund nok for patriotiske Tyskere til at attraa en Omvæltning af dem; men deres Naboer maatte glemme deres eget Tarv, naar de skulde dele slige Ønsker. Bonaparte skrev med Føje omtrent paa denne Tid til det franske Direktoratium: „Hvis den tyske Rigsforfatning ikke existerede, maatte man skabe den, saaledes som den er, netop i vor egen Interesse“. — Intet Land havde i Forhold til sin Folkemængde og sine naturlige Hjælpkilder en mindre Styrke til Angreb paa Naboerne end det daværende tyske Rige med sin uendelige Sønderplittelse, sine utrolige Omsvøbsdepartementer i alle politiske Forhandlinger og sin indtil det Parodiske slette Militærordning. Oven i Kjøbet hindrede Ligevægten og det dermed i Forbindelse staaende Medbejlerskab imellem Preussen og Østerrig, at de mange spredte Lemmer kunde samles til et Hele og en kraftig tysk Politik blive ført udadtil.

Et rigtigt Instinkt lod derfor de dansk-norske Statsmænd i Slutningen af forrige Aarhundrede ane, at den tyske Rigsforfatning var et Værn for Danmark imod Syd. De kunde samstemme med, at der skete mindre Forandringer i den, hvorved gammeldags Former og forskellige Taabeligheder fjærnedes; men de ønskede ikke, at den, der var „et Værn for den Svage imod den Stærke“¹⁾, blev kuld kastet til Fordel for en eller to eroblingslystne Stormagter. De havde kun havt liden Sympathi for de Forsøg, som Joseph II havde gjort paa ved Bayerns Optagelse i den østerrigske Stat at skaffe denne en fuldstændig Overvægt i Tyskland. Men endnu mere havde de frygtet for, at Preussen skulde gjøre sig til Herre over tilgrænsende Rigslande. Det kunde da let ske, at Danmark, isteden for at støde op til mindre Fyrstendømmer, som Mecklenburg og Hannover, fik selve Preussen til Nabo. Denne Tanke var saa

---

¹⁾ Depescher fra A. P. Bernstorff til Berlin af 12te Maj 1795 og 2den August 1796.

meget mere levende, som Frederik II's Politik lige siden de schlesiske Krige havde vakt stærk Mistro i Kjøbenhavn saa vel som andensteds. Preussen gjaldt for at være en Soldaterstat (*une monarchie militaire*), der ved langt mere end nogen anden Stat særlig at udvikle sine militære Institutioner stedse truede sine Naboer¹). Ogsaa efter Frederik II's Død havde dets Færd baade ved Polens anden Deling og under Revolutionskrigen givet Indtryk af udpræget Egennytte. Hvor lidt Østerrigs Politik end i Modsætning dertil vidnede om Uegennytte, var den dansk-norske Regering, ved at den havde Preussen nærmere paa Livet, naturlig henvist til mere at have Sympathi for den østerrigske end for den preussiske Politik.

Nyere Undersøgelser have godtgjort, at Preussen i Aarene 1796 og 1797 nærmede sig mindre til Frankrig, end det dengang blev antaget. Der var jævnlig Rivninger imellem dem, den preussiske Regering arbejdede ikke paa at faa Tysklands Rigsforfatning tilintetgjort, og Direktoret søgte forgjæves at faa den til at udøve et Tryk paa Østerrig. Men dens Holdning berettigede til den Mistanke, at den baade inderlig gjerne saa Østerrig svækket og ønskede at benytte den Fordel, den havde skaffet Frankrig ved Baselerfreden, til at opnaa et Vederlag for sig selv paa de andre Rigsstænders Bekostning²). Navnlig skærpedes Mistroen, da det i Marts

1) Se Adam Gottlob Moltkes Plan for Frederik den Femtes Regering i Historisk Tidsskrift 4de Række, IV, 61—62, og „En Brevvexling imellem J. H. E. Bernstorff og Hertugen af Choiseul 1758—1766“ (Kbhvn. 1871) S. 26 og 116.

2) Hvor skarpt A. P. Bernstorff end dømte om Preussens politiske Egennytte, var han dog tilbøjelig til at tro, at en vis Svaghed overfor Frankrig ogsaa havde Del i dets Politik. En Mængde Depescher indeholde Udtalelser om denne, f. Ex. Depescher til Berlin af 21de Januar og 28de Februar og til Dresden af 14de Februar 1797. En meget stærk Udtalelse findes i hans Depesche af 4de April 1797 til Haag, hvor han siger, at det var umuligt at have Tro til det preussiske Hof „*qui est habituée d'avoir une morale fondée sur ses intérêts*“.

1797 blev vitterligt, at Preussen ved en hemmelig Traktat af 5te August 1796¹⁾ havde givet Frankrig Tilsagn om ikke at gjøre Modstand, „naar der blev Tale om at afstaa den venstre Rhinbred til Frankrig“. De Fyrster, som vilde tabe Land derved, skulde holdes skadesløse ved Sækularisation af de gejstlige Fyrstendømmer Øst for Rhinen, og man enedes om, hvad Preussen i saa Tilfælde skulde have som sin Del. Skjønt denne Traktat kun var „eventuel“, var det dog klart, at Preussen ikke vilde lægge et Halmstraa i Vejen for, at Frankrig kunde opnaa sine Ønsker med Hensyn til Rhingrænsen, og det havde hermed anerkjendt Sækularisationsprincippet, som ikke kunde gennemføres uden den mest indgribende Omdannelse af den tyske Rigsforfatning.

Da den dansk-norske Regering kun lidet ønskede, at en saadan skulde finde Sted, kunde det kun vække dens Tilfredshed, da det blev bekjendt, at Præliminærerne i Leoben fastsatte, at det tyske Riges Integritet skulde være Grundlag for en fremtidig Fred imellem dette Rige og Frankrig. Det saa ud, som om Østerrig stod med Palmer i Hænderne i Sammenligning med Preussen.

Omtrent samtidig syntes det maadeholdne Parti i Frankrig, der var stemt for en fredelig Politik udadtil, at skulle faa Overhaand i dette Land. Men denne Udvikling standsede til Ulykke for Europa, da det ivrig republikanske Flertal i det franske Direktoratium styrtede Modpartiet ved det berygtede Statscoup af 18de Fructidor (Natten imellem 3dje og 4de September) 1797. Di-

---

qui n'est enchainée ni par des principes ni par l'opinion publique, et qui fait presque gloire de changer de système quand ses convenances le conseillent.“

¹⁾ Den sluttedes samtidig med den S. 177 omtalte Overenskomst om Demarkationslinien i Nordtyskland. Regeringen i Kjøbenhavn fik Underretning om den fra sin Gesandt i Berlin ved Depescher af 8de og 11te Marts 1797. A. P. Bernstorff udtaler sig navnlig om den i Depesche til Berlin af 25de Marts 1797.

rekteurerne Barras og Rewbell, der nu vare Frankrigs Herrer, ønskede blot at komme bort fra Præliminæerne i Leoben, og de stillede sig det som et Maal at republikanisere Italien og Mellemeuropa. En Anekdote var i Efteraaret 1797 i Omløb i de diplomatiske Kredse i Paris. De forskjellige europæiske Hoffer gjorde nemlig, naar der var født en Prins eller Prinsesse hos dem, Direktoriet saavel som andre Regeringer Meddelelse derom. En af Direktøerne sagde en Dag spøgende til sine Kollegaer: „Hvilken Nedkomst vil vi til Vederlag kunne fortælle de Hoffer, der melde os sligt“? „Aa! udbød en af dem, vi kan underrette dem om, hvorledes den store Republik nedkommer med smaa Republiker“¹⁾. Ulykkeligvis laa der Alvor bag denne Spøg; det skulde netop i flere Aar blive en sand Mani hos Direktoriet at skabe Aflæggere af den franske Republik. Den første Virkning af Direktoriets Hensynsløshed var Afbrydelse af Fredsunderhandlinger, der nylig vare aabnede med England, og det stillede tillige Krav til Østerrig, som denne Magt umulig kunde gaa ind paa.

Direktoriet var imidlertid ikke Eneherre over den franske Udenrigspolitik. Bonaparte, der egenmægtig havde sluttet Præliminæerne i Leoben, var ikke til Sinds at rette sig efter Direktoriet, uden for saavidt det passede med hans eget politiske Syn og hans egne Planer. Han havde vistnok snart angret, at han havde gjort Østerrig for store Indrømmelser i Leoben; men han vilde ikke indlade sig paa den vanvittige Politik, som Direktoriet i Efteraaret 1797 vilde paatvinge ham. Det passede ham bedst at gaa en Middelvej imellem, hvad Præliminæerne havde fastsat, og hvad Direktøerne ønskede, og med ubøjelig Fasthed og Kløgt forstod han at fremme sin Plan.

Østerrig havde fra sin Side haabet, at det maadeholdne Parti skulde faa Magten i Frankrig, og det havde

¹⁾ Depesche fra Paris af 18de November 1797 Nr. 2.

derfor trukket Forhandlingerne ud. Men 18de Fructidor styrtede dets Forhaabninger over Ende. Opfyldt af den mest levende Mistro til Preussen, misfornøjet med Englands og Ruslands Holdning, maatte den østerrigske Regering gjenoptage Forhandlingerne med Frankrig uden nogensomhelst Udsigt til at opnaa Præliminæernes Vilkaar. Den besluttede omsider, naar noget skulde opgives, da hellere at lade Tyskland ofre, hvad der laa Vest for Rhinen, end selv at give Afkald paa Venedig. Det var en Politik, der lidet stemmede med det tyske Riges Tarv. Bonaparte satte sig paa sin Side fuldstændig ud over Direktoriets Vilje med Hensyn til Venedig, og saaledes kom det den 17de Oktober 1797 paa det lille Slot Passariano i Nærheden af Udine i Norditalien til Afslutning af den fransk-østerrigske Fred, der fik Navn efter den tæt ved liggende Landsby Campo Formio. Den Del af Freden, der blev offentliggjort, indeholdt foruden Fredsbestemmelser om Belgiens Afstaaelse til Frankrig og Fordelingen af Magten i Norditalien imellem Frankrigs Vasalstat, den cisalpinske Republik, og Østerrig kun to Bestemmelser, der vedrørte Tyskland. Den ene af disse var, at en Kongres skulde samles i Rastadt for der at fastsætte Freden imellem det tyske Rige og Frankrig. Men hvordan denne Rigsfred i sine Hovedpunkter skulde blive, var allerede afgjort ved Campo Formio Fredens hemmelige Artikler. Den østerrigske Kejser lovede her at virke Sit til, at Frankrig ved Rigsfreden fik de tyske Lande Vest for Rhinen lige op til den lille Flod Nettes Udløb i Rhinen i Nærheden af Andernach (imellem Koblenz og Bonn). Som Vederlag for sine Afstaaelser skulde Østerrig have Ærkebispedømmet Salzburg og, hvad Bayern havde havt Øst for Floden Inn. Alle Rigsstænder, som havde havt Land Vest for Rhinen, skulde have et passende Vederlag i Tyskland, hvorom der vilde blive at træffe nærmere Aftale med Frankrig. Preussen skulde i Modsætning til de andre tyske Stænder have tilbage, hvad det Vesten for Rhinen

ved Baselerfreden havde indrømmet Frankrig Ret til at holde besat indtil Rigsfreden; men den franske Republik og Østerrig tilsikrede hinanden udtrykkelig, at Preussen ikke skulde kunne erhverve noget Stykke Land til.

Medens Forhandlingerne stode paa imellem Østerrig og Frankrig, havde den dansk-norske Regering fastholdt Synet paa, at det var Preussen, der lod det tyske Riges Interesser i Stikken. Fortsatte Smaakjævelier om Underholdet af en Observationshær i Nordtyskland havde ikke virket til, at den opfattede den preussiske Politik gunstigere. Da den dansk-norske Gesandt i Berlin, Niels Rosenkrantz, indberettede, at Udenrigsministeren der, Haugwitz, lod til at være glad over Katastrofen i Paris den 18de Fructidor, fandt Christian Bernstorff det helt rimeligt, da det var en Kjendsgjerning, at de tvende styrtede Direktører, Carnot og Barthélemy, havde været bedst stemte imod Østerrig¹). Preussens Politik vilde efter hans Mening føre til en Opløsning af det tyske Rige.

Saa kom Budskabet om Campo Formio Freden. Det første Indtryk var, at den var heldigere for Østerrig, end man havde kunnet vente, det næste, at den østerrigske Regering havde en ond Samvittighed og derfor ikke vilde rykke ud med Sproget om Fredens Enkeltheder, saa længe til det var for silde for det tyske Rige at gjøre Noget. Uagtet Fredens Bestemmelser med Hensyn til Tyskland vare hemmelige, tvivlede Ingen om, at den Kongres, der nu skulde træde sammen i Rastadt, vilde faa den lidet misundelsesværdige Opgave efter Østerrigs og Frankrigs Bud helt at omdanne de tyske Forhold. Paa Grund af Holstens Stilling, som hørende med til det tyske Rige, maatte den dansk-norske Stat lade sig repræsentere paa denne Kongres. Der kunde ikke være Tale om at udrette det mindste; men naturligvis fik Gesandten²)

1) Depesche til Berlin af 26de September 1797.

2) Den da fungerende Gesandt i Regensburg Diede v. Fürstenstein var først udset til at tage Del i Kongressen; men da

Instrux om at forsvare Danmarks Interesser, saavidt det lod sig gjøre¹⁾. Særlig ængstedes Regeringen ved den Tanke, at da formodentlig flere Fyrster vilde søge at skrabe til sig, hvad de kunde faa ved Sækularisation af Bispedømmer og Ophævelse af de frie Rigsstæders Uafhængighed, kunde Preussen maaske faa Lyst til at tage Hamburg eller til paa anden Maade at skyde sin Grænse frem til Holsten. Der gik ogsaa Rygter i Paris om, at Frankrig vilde opfordre Preussen til at tage Hamburg og Hannover, hvilket sidste Land som bekjendt havde den engelske Konge Georg III til Kurfyrste. Til Vederlag skulde Preussen hjælpe Frankrig med Udførelsen af Planer. Direktoret havde om at lade foretage Landgang paa den engelske Kyst. Men disse Efterretninger viste sig snart at være ugrundede²⁾. Overhovedet blev den danske Regerings Forhold til Preussen bedre end tidligere. I saa Henseende var det ikke uden Vægt, at Frederik Vilhelm II af Preussen døde den 16de November. Han havde været en godmodig Mand, men udsvævende og en svag Karakter, der havde ladet sine Omgivelser lede Politiken paa en Maade, som lidet havde været til Preussens Ære. Nu haabede man, at hans Efterfølger, Frederik Vilhelm III, om hvis Personlighed man ikke vidste andet end godt, vilde følge en Politik, „der var til Gavn for Tysklands Sikkerhed og Nordens Ro“³⁾. Jo mere man siden Campo Formio Freden var bleven bittert stemt imod Østerrig og mente, at det havde fulgt en svigefuld Politik, desto mere var man oplagt til at se dets Modstander Preussen i et lysere Skjær.

---

han af Helbredshensyn bad sig fritaget, sendtes Rosenkrantz fra Berlin derhen.

- 1) Depescher til Wien af 11te og 18de November og Instrux fra Gesandten ved Rastadter Kongressen af 4de December 1797.
- 2) Depesche fra Paris af 1ste December 1797 og Depesche til Paris af 19de December 1797.
- 3) Depesche til Berlin af 25de November 1797 og Foredrag af Chr. Bernstorff i Statsraadet den 24de November 1797.

I December 1797 aabnedes Kongressen i Rastadt. Vi maa indskrænke os til nogle almindelige Antydninger om det ubyggelige Skue af politisk Demoralisation, som Forhandlingerne her frembøde. En skjult Holdning fra Østerrigs Side, hvorved det til ingen Nytte saalænge som muligt vilde kaste et Dække over, at det havde givet Rhingrænsen til Pris og betinget sig selv Udvidelser paa Naboers Bekostning, et bittert Nag imellem Preussen og Østerrig med gjensidige Chikaner, en almindelig Lyst hos de forskjellige tyske Rigsfyrster, baade større og mindre, til at rive til sig ved Opgjørelsen af Rigets Bo, en gennemgaaende Mangel paa Pietet for det Overleverede, Forlystelsessyge og Letfærdighed hos de tyske Diplomater under deres i Virkeligheden alvorlige Gjerning, og lige overfor alt dette brutal Uforskammedhed fra de franske Udsendinges Side. det er med faa Ord det almindelige, frastødende Indtryk, denne Kongres gjør. Den franske Politik kunde aldrig have et gunstigere Omraade at tumle sig paa. Alle bejlede til Direktoriets Gunst. Det kunde true Østerrig med at ville nærme sig Preussen, Preussen med at ville fremme de østerrigske Interesser og begge disse Stormagter med at ville tage sig af de mindre Rigsstænders Tarv. Medens Østerrig blev mere og mere kompromitteret, efterhaanden som de hemmelige Artikler i Campo Formio Freden kom for en Dag, rykkede de franske Udsendinge frem med den ene Udvidelse efter den anden af deres Fordringer. Direktoriets krævede iblandt andet endog hele Rhingrænsen. Uden at vente paa Fredens endelige Afslutning, organiserede det de tyske Lande Vest for Rhinen som franske Departementer, og i Slutningen af 1798 lod det Ehrenbreitstein belejre, uagtet denne Fæstning laa paa Rhinens højre Bred. Alt tydede paa, at Frankrig vilde drive sin Vilje igjennem paa ethvert Punkt, der havde Vægt for det. Men da brød det løs igjen til en stor Fastlandskrig, vældigere end den forrige, og Kongressen opløstes uden at have udrettet andet end

at forøge den gjensidige Mistro og Opløsningsaand i Tyskland.

Direktoriets Færd havde allevegne det samme egenyttige Præg som paa Kongressen, og de Uroligheder, som republikanske Propagandister vakte i forskjellige Nabolande, gav det et godt Paaskud til at gribe ind, hvor det vilde. Paven blev bortført fra Rom, hvor den romerske Republik blev oprettet som en Vasalstat af Frankrig (Februar 1798). Den samme Lod rammede Schweitz, der fik en ny Forfatning under Navn af den helvetiske Republik (Marts—Maj 1798). Mere og mere skjød Frankrig en Række Republikker frem foran sig, truende lige meget de bestaaende Staters Forfatninger og deres Selvstændighed.

Under disse Forhold fik den russiske Politik særlig Betydning: Kejser Povl havde i de første Aar af sin Regering helliget sin Virksomhed til Reformer i selve Rusland og været saa langt fra at ville tage Del i Koalitionskrigen imod Frankrig, at han endog i Sommeren 1797 havde ønsket at nærme sig Republiken; men Budskabet om Statscoupet den 18de Fructidor havde opfyldt ham med Forbitrelse imod Direktoriet¹⁾. Denne hans Stemning, der nærmedes ved den franske Politik i den følgende Tid, gav den østerrigske ledende Minister, Thugut, Haab om, at han skulde kunne faa ham til at forene sig med Østerrig. I saa Fald var Thugut rede til at bryde Freden med Frankrig²⁾. Spørgsmaalet om Krig eller Fred vilde komme til at afhænge af Ruslands Holdning.

Hvor afsides Danmark-Norges Beliggenhed end var, kunde dets Regering ikke andet end med spændt Opmærksomhed se det trække op til en alvorlig Krisis. Saafremt Freden i Campo Formio isteden for at blive Indledningen til en almindelig Fred, der ogsaa skabte

¹⁾ Danilewski-Miliutin: Geschichte des Krieges Russlands mit Frankreich im Jahre 1799, I, 1, 21 ff.

²⁾ Samnestseds I, I, 37 (330).

Ro paa Havene, kun gav Stødet til nye Anmasselser fra Direktoriets Side, vilde ikke blot Danmarks og Norges saare vigtige Søfartsinteresser komme i nye og større Farer; men man vilde blive udsat for at blive trukket ind i den almindelige Krigs Hvirvel. Forhandlingerne i Rastadt gave Regeringen i Kjøbenhavn kun Anledning til at føle sin Afmagt¹⁾, og den var indskrænket til den tarvelige Tilfredsstillelse at gjøre Preussens og endnu mere Østerrigs Holdning i Rastadt til Gjenstand for en blodig Kritik.

Særlig havde den Interesse af, at Nordtyskland, der laa dens egne Grænser nærmest, blev forskaanet for Krigsuroligheder. Dens Tarv faldt her sammen med Preussens, og naar Frankrig truede paa denne Kant, var den henvist til at søge Overenskomst med Hoffet i Berlin. Næppe havde Rygtet om, at Frankrig vilde tilbyde dette Hof Hannover, Hamburg og Lübeck, lagt sig, førend det hed sig, at Franskmændene tænkte paa at besætte Hannover og lukke Weser og Elben for Engländerne²⁾. Den dansk-norske Regering tilbød da i

1) Den dansk-norske Regerings Opfattelse ses klart af en Forestilling, som Udenrigsministeren den 5te Januar 1798 forelagde Kongen til Approbation. Det hedder her, at Kongens Forpligtelser imod det tyske Rige og Interesse af „*die Erhaltung und Sicherheit der deutschen Staatsverbindung*“ gjøre det umuligt, helt at holde sig borte fra Forhandlingerne i Rastadt og Regensburg, men at paa den anden Side enhver direkte Deltagelse i Beslutninger, der sigtede til det tyske Riges Ydmygelse, Opløsning eller Tilintetgjørelse, vilde stride imod Kongens Værdighed og Tarv. — Et Vidnesbyrd om, at Regeringen har set Fremtiden mørk, har man i B. G. Niebuhrs Meddelelse om Grev Schimmelmans Stemning i Foraaet 1798: *Ich verlasse ihn in der düstersten Stimmung. Unsre Gespräche sind schon lange voll Furcht über die Zukunft gewesen, und seine Besorgnisse verstärken sich unaufhörlich* u. s. w. (Brev, dateret Kjøbenhavn den 29de Marts 1798 i Lebensnachrichten über B. G. Niebuhr, I, 145.)

2) Hvor almindeligt dette Rygte var, kan man iblandt andet se af et Brev fra B. G. Niebuhr til hans Forældre, dateret Kjø-

Januar 1798 strax Preussen at ville enes med det om Forholdsregler i Fællesskab, for at man ikke skulde blive overrasket af Franskmændene. Berlinerhoffet svarede beroligende, at Direktoratet fralagde sig alle slige Planer og stemplede Sigtelserne som „taabelig Bagvaskelse“; men det forsikrede tillige, at det vilde vaage over Nordtysklands Sikkerhed, og at det, naar det gjordes nødigt, vilde aftale nærmere Forholdsregler med Danmark¹⁾.

Hvor stor Vægt Ruslands Optræden vilde have i dette Øjeblik, stod ikke mindst klart for Regeringen i Kjøbenhavn. Den kunde sige sig selv, at hvis Kejser Powl fulgte Thuguts Ønsker og gav Tegn til en almindelig Krig imod Frankrig, vilde den selv, klemt inde, som den var, imellem Rusland og Frankrigs Dødsfjende, England, komme under et Tryk fra begge disse Staters Side, som det var vanskeligt eller rettere umuligt i Længden at modstaa. Men paa den anden Side var der Mulighed for, at Kejser Powl kunde udsone Østerrig og Preussen og derved danne en saadan Modvægt imod Frankrig, at dette vilde se sig nødt til at følge en fredelig Politik.

Denne sidste Vej var i Virkeligheden den, som den russiske Kejser først slog ind paa. Det stemmede med

---

benhavn 2den Januar 1798. Allerede saa tidlig kommer Tanken frem om, at en fransk Invasion i Holsten kunde være det første Skridt til, at Frankrig vilde kræve, at den dansk-norske Regering skulde spærre Sundet for Englænderne. (*Lebensnachrichten über B. G. Niebuhr* 1, 125). Den svenske Chargé d'affaires i Kjøbenhavn, Baron Taube, havde endog hørt, at Regeringen her drøftede Spørgsmaalet om at opstille en Grænsekordon paa 16,000 Mand i Holsten. Det hed sig, at Kronprinsen og Cay Reventlow vare ivrige derfor, men at andre af Statsraadets Medlemmer mente, at Danmark først skulde se, hvad Preussen vilde gjøre. Der gik Rygte om, at Franskmændene vilde have Lov til at lægge Garnison i Glückstadt. (Depesche af 11te Januar 1798.)

¹⁾ Depescher til Rastadt af 2den Januar, til Berlin af 6te Januar og fra Berlin af 30te Januar 1798.

de Ønsker om at gjøre Noget til Menneskehedens Bedste, som man til Trods for denne Fyrstes iøjnefaldende Fejl ikke kan frakjende ham, og det smigrede hans Ærgjerrighed, hvis han kunde optræde som en Slags Voldgiftsmand i Europas store Stridigheder. Han henvendte sig tidligst til Regeringen i Kjøbenhavn, idet han i en meget venskabelig Form i de første Dage af Februar Maa- ned 1798 lod den opfordre til „at knytte nøje Baand med ham og enes med ham om de Midler, der vare bedst skikkede til at sætte en kraftig Dæmning for den Ødelæggelsens Strøm, som truede med at kuldka- ste Europas Samfundsorden“. Den dansk-norske Regering gik villig ind paa dette Forslag, som den saa, stod i Sammenhæng med en Plan om et almindeligt „defensivt Forbund imellem alle nordiske Magter“. Men den Styrke, hvormed den i sit Svar fremhævede Forbundets defensive Karakter, giver Indtryk af, at den frygtede for, at det skulde føre til videre gaaende Skridt, hvori den ikke ønskede at have Del.

Naar Povl i sin Plan talte om de nordiske Magter, tænkte han ikke paa, hvad vi pleje at forstaa herved, nemlig blot Rusland og Skandinavien. I forrige Aar- hundrede og tildels ogsaa i vor Tid har det været Skik i det diplomatiske Sprog at betegne Østerrig og Preussen som hørende med til „Norden“. Netop disse Magter var det Povl om at gjøre at faa med i sit Forbund. Anledningen frembød sig naturlig, da baade Østerrig og Preussen i Begyndelsen af 1798 opfordrede ham til at være Voldgiftsmand i deres indbyrdes Stridigheder. Han tog med Glæde imod dette Hverv, og idet han den 16de Marts svarede paa den tyske Kejsers Opfordring, tilføjede han, at han, naar han havde udjævnet Uenigheden imellem ham og den preussiske Konge, vilde foreslå dem begge tilligemed England og Danmark et Forsvarsforbund, for derved at sikre Europa imod den Ulykke, der truede det. — Den russiske Feltmarskal, Fyrst Repnin, blev sendt til Berlin i dette

dobbelte Øjemed. Kejseren, der overhovedet holdt af at være sin egen Udenrigsminister, udtalte sig i sin Instrux for ham omstændelig om det store Maal, imod hvilket der skulde arbejdes, og hævdede iblandt andet, at alle de Magter, der toge Del i Forbundet, skulde opgive Udvidelseslyster og blot fæste Blikket paa at hindre Revolutionens Onde fra at udbrede sig. Foruden de ovenfor omtalte Magter fremhævede han her, at han holdt det for sandsynligt, at Sverige vilde tiltræde, og at de forskjellige tyske Fyrster med Glæde vilde slutte sig til et Forbund, som tilsigtede at værne om alle Lande og Troner¹⁾.

Kejser Povls Plan var fantastisk. Naturligvis kunde man danne et Forsvarsforbund imod den franske Udvidelseslyst; men for ikke at tale om, at et saadant Forbund let vilde blive indviklet i de Stridsspørgsmaal, som drøftedes i Rastadt, og derved snart kunde komme i aaben Fejde med Frankrig, saa vilde han, som ovenfor nævnet, tillige optage England deri²⁾. Men denne Magt laa i Kamp paa Liv og Død med Frankrig, og et Forbund, hvoraf den blev Medlem, vilde umulig kunne kaldes et blot defensivt Forbund. Ligesaa naturligt som det derfor er, at den dansk-norske Regering blev forbavset, da den hørte, at Rusland vilde give Forbundet denne Udstrækning³⁾, ligesaa paafaldende er det, at Kejser Povl i sin Instrux for Repnin kunde udtale, at et saadant Forbunds Forhandlinger ikke vilde kunne vække noget Anstød hos Frankrig. Det maatte tvertimod nødvendigvis komme i Krig med denne Stat.

---

1) Danilewski-Miliutin anf. St. I, 1, 46—50 (sammenlign 339—344.)

2) I Følge en Udtalelse af den russiske Minister Fyrst Besbetrodsko var det endog England, der — af meget let forklarlige Grunde — havde givet Kejser Povl Ideen til det hele Forbund (Depesche fra den dansk-norske Gesandt i Petersborg Baron O. Blome af 17de April 1798).

3) Depesche til Berlin af 22de Maj 1798.

Endelig var Kejser Povl kun lidet skikket til at lede et større Forbund. Han nærmede sig mere og mere til en kontrarevolutionær Paroxysme, og der kan ikke være Tvivl om, at et Forbund, som skulde værne om „Tronerne“, let vilde friste ham til det utaaaleligste Kjæveleri med andre Magter, og navnlig til Spioneri og Indblanding i de indre Forhold hos Forbundets svagere Medlemmer.

Chimæren skulde dog aldrig blive stillet paa Prøve. Det var saa langt fra, at Kejser Povl kunde gjøre sin Plan til Virkelighed, at han end ikke mægtede at udsonse Preussen og Østerrig med hinanden. Efter en Række Møder i Berlin imellem de tre store Østmagters Diplomater i Foraaret og Sommeren 1798 viste de østerrigske og preussiske Interesser sig her ligesaa uforenelige som samtidig i Rastadt. Jo bitrere Forholdet blev imellem Østerrig og Frankrig, desto stærkere følte Kejser Povl Sympathi for Wienerhoffet; men desto mere blev ogsaa den preussiske Regering ængstelig for at skulle blive lokket bort fra sin Neutralitet. Den besvarede alle Opfordringer til at slutte en defensiv Alliance med den Erklæring, at den vilde forblive neutral¹⁾. Den var tidt forbitret paa Franskmændene; den preussiske Udenrigsminister Haugwitz tordnede imod dem og talte om, at de havde Planer imod Hannover, men at man ikke vilde taale sligt: hvis de erobrede Ehrenbreitstein, skulde de faa at snakke med de preussiske Kanoner o. s. v.. Det var dog kun tomme Deklamationer; thi Preussen rørte ikke en Finger, da Ehrenbreitstein faldt, saalidt som i Anledning af noget andet Overgreb fra fransk Side²⁾. Medens Forbitrelse imod Frankrig drev

---

1) Danilewski-Miliutin anf. St. I, 1, 53.

2) Om Tvistighederne imellem Preussen og Frankrig og Haugwitz's stærke Udtalelser imod Direktoret samt det iskolde Forhold imellem ham og Abbé Sieyes, der paa denne Tid var fransk Gesandt i Berlin, gives en Række Meddelelser i

Kejser Powl fra Planen om et Forsvarsforbund videre og videre frem til at ville paaføre det Krig, forskansede Preussen sig bag sin Neutralitet med den særlige Op-gave at værne om Nordtyskland. General Zastrow, en af den preussiske Konges Fortrolige, udtalte til den danske Chargé d'affaires i Berlin, Capitain Knoblauch, at det var umuligt for Preussen at give Afkald paa sin Neutralitet, saalænge Østerrig vedblev at skjule sin Politik og sine Planer for det¹). Denne Sigtelse var ikke ugrundet; men Brist paa Handlekraft hos den preussiske Konge og hans Ministre samt et snæverhjørnet Syn paa, at Preussen vilde have Gavn af, at de andre europæiske Magter sønderlede hverandre, var den virkelige Grund til dets Politik. Christian Bernstorff udtalte med Føje, at Preussen, naar det var for silde, vilde komme til at se, at Krigen Chancer vare mindre farlige end Følgerne af en Uvirksomhed, der lod Ondet naa en saadan Højde, at der ikke mere var noget Hjælpemiddel derimod²).

Krigen blev i Slutningen af 1798 aabnet fra Frankrigs Fjenders Side, der følte sig opmuntrede ved Nelsons Sejr over den franske Flaade ved Abukir (1ste August). Neapel begyndte Krigen i November 1798, de russiske Hære naaede østerrigsk Grund, og da General Jourdan den 1ste Marts 1799 gik over Rhinen, brød Krigen løs paa alle Kanter. Østerrig, England, Neapel, Rusland og Tyrkiet stode under den i Vaaben imod Frankrig.

Hvis Preussen i Sommeren 1798 havde sluttet sig sig til Powl og Østerrig, og det store saakaldte defensive Forbund altsaa var blevet dannet, vilde Danmark-Norge i Følge al Sandsynlighed være kommet med i Krigen; thi der er ingen Rimelighed for, at Direktoratet vilde have

---

Depescherne fra den danske Chargé d'affaires i Berlin, Capitain Ludvig Knoblauch. Denne var en nidkjær Diplomat med god Dømmekraft.

¹) Depesche fra Berlin af 11te December 1798.

²) Saaledes udtalte Bernstorff sig allerede den 21de Juli 1798.

vist Eftergivenhed. Allerede i Maj 1798 havde Kejser Povel endog ladet tvende Eskadrer, tilsammen paa 10 Linieskibe, afsejle til England for at forene sig med dettes Skibe og deltage i Blokaden af den hollandske Kyst. I August stødte endnu 5 Linieskibe til. Der viser sig paa dette Tidspunkt det samme, som vi oftere ville se gjentage sig, at Preussens Politik under de store europæiske Krige paa den franske Revolutions og Napoleons Tid har havt en indgribende Betydning for Udviklingen af Danmark-Norges ydre Stilling.

II.

Den dansk-norske Skibsfarts og Handels Stilling i Tiden fra Campo Formio Freden indtil Konsulregeringens Indførelse i Frankrig.

Da Forhaabningerne om en almindelig europæisk Fred afløstes af den sørgelige Vished, at en ny Koalitionskrig vilde bryde ud, var det med det samme klart, at Danmark-Norges Skibsfart og Handel vilde vedblive at være stillet, saaledes som den allerede havde været det i adskillige Aar, i visse Henseender fordelagtig, i andre Henseender stærkt truet og forulempet. Desto værre havde Overgangstiden imellem den første og den anden Koalitionskrig været saa fjærn fra at være en Afbrydelse i den lange Søkrig imellem England og Frankrig, at disse Magter tvertimod i denne Tid havde bekæmpet hinanden med et stærkere Fjendskab end nogensinde. Dette havde paa mere end én Maade virket slet paa de neutrale Landes Skibsfart og voldt deres Regeringer og Diplomater de største Bryderier. Idet nu dette uheldige Forhold fortsattes under den nye Krig, kom Skibsfartsspørgsmaalet til at blandes med de politiske Forviklinger, som Krigen fremkaldte, saaledes at vort Fædreland omsider blev trukket med ind i blodige Kampe.

Desto nærmere ligger det at danne sig en nogenlunde tydelig Forestilling om, hvilke Ulemper Danmark-Norge siden 1797 maatte døje fra de kæmpende Sømagters Side. Det prøvede dem endog paa sit eget Landomraade. Snart hændte det, at Officererne paa en engelsk Fregat i Christianssand Havn gik ombord paa en Prise, som en hollandsk Kaper havde ført ind til denne By, mishandlede baade den hollandske Kaperkapitain og Prisemesteren og slæbte dem ombord paa Fregatten. Snart opbragte en fransk Kaper et engelsk Skib kun halvandethundrede Favne fra den jydsk Kyst, eller Engländerne overfaldt en fransk Lugger tæt ved Jylland¹⁾. Regeringen maatte da hævde sit Territoriums Ukrænkelighed, kræve Ophavsmændene straffede og faa de Skibe udleverede, der vare blevne ulovlig opbragte, saa meget mere, som den Stat, over hvis Undersaatters Skib det var gaaet ud, ikke undlod at kræve Skadesløsholdelse. Kapergaster ere jævnlig det værste Udskud, og de norske Kjøbstæder bleve derfor ikke sjælden Skueplads for Udskjelser af fordrukne og ondskabsfulde Matroser. Franske Søfolk trængte en Aften ind i et privat Selskab i Christianssand, og uagtet Værten vilde holde dem i god Stemning ved „at beværte dem med Forfriskninger og lade sin Hustru danse med dem“, bleve de nærgaaende og gjorde sig skyldige i formeligt Overfald. En anden Sværm i et Tal af mere end halvhundrede stormede ved Nattetid med Vaaben i Haand ind i et Hus i Stavanger, sloge itu, hvad de kunde, og saarede to af Byens Borgere farlig. saa at den ene af dem døde; det kom til storartede Slagsmaal i Trondhjem imellem norske Søfolk og Mandskabet paa en der liggende hollandsk Fregat; Matroser fra et fransk Skib, der laa i Christianssand

---

¹⁾ Depesche til London af 25de Juli, til Paris af 24de Oktober 1797, Skrivelse til den franske Chargé d'affaires Desaugiers af 28de Juli 1798. Her anføres kun et Par Exempler paa, hvad der jævnlig skete under den lange Søkrig.

Havn havde Dristighed nok til at tage nogle deserterede engelske Søfolk under deres Varetægt og skjule dem i et Hus, hvor de med Magt vilde hindre Byens Politi fra at foretage Undersøgelse; ja, den franske Vicekonsul i Byen lod hejse fransk Flag paa Huset og hævdede, at dette skulde gjælde som ukrænkeligt. I Sammenligning med sligt var det Smaating, naar franske Matroser, som det oftere hændte, trak støjende igjennem Gaderne i en eller anden norsk Kjøbstad med Flag, Musik og en Hue paa en Stang o. s. v. Det kom om alt saadant jævnligen til skarpe Notevexlinger med de franske Diplomater¹⁾, der toge deres Landsmænds Parti. Den dansk-norske Regering opnaaede ved sine Klager, at den nyligen nævnte Vicekonsul blev afskediget, og at der blev ydet en Sum paa 3000 Rd. som Vederlag for det morderiske Overfald i Stavanger; men Lejlighed til nye Kjævlerier frembød sig snart²⁾.

1) Ogsaa med Englænderne havde man, skjønt sjældnere, lignende Rivninger, f. Ex. i Anledning af Voldsomheder, som engelske Søfolk havde begaaet paa Helsingørs Rhed og Grund imod hollandske, fangne Matroser, der vare undflyede fra engelske Skibe. Klagen blev gjengjældt med Sigtelser om, at Pøblen i Helsingør havde insulteret en engelsk Søofficer (Skrivelse til den engelske Gesandt i Kjøbenhavn af 25de Maj, Forestilling til Kongen af 31te Maj, Skrivelse til det danske Kancelli af 31te Maj og Depesche til London af 16de Juli 1799).

2) Se Schmidt-Phiseldek anf. St. IV, 18 ff. Men denne tager Fejl, idet han tror, at det var disse Udskejelser, som bragte Regeringen til 1799 at lukke Havnene for Kaperne. Jvfr. om den første af disse Sager Depesche til Paris af 27de Februar 1798; om den anden Skrivelse til Stiftamtmand Levezow i Christianssand af 24de November og 29de December 1798, til Grouvelle af 25de November, 1ste og 8de December 1798, Depesche til Paris af 12te Januar 1799; om den tredje Depesche til Haag af 26de November 1799; om den fjerde se Skrivelse til Levezow af 11te August, til den franske Chargé d'affaires Desaugiers af 11te August, Depesche til Paris af 11te August og Forestilling til Kongen af 14de September 1798.

De Plager og Besværligheder, som danske og norske Redere havde at kæmpe med i de krigførende Lande, vare utallige. Baade i England og Frankrig var det, undtagen i faa Tilfælde, umuligt, naar et neutralt Handelskib var opbragt, at faa dets Sag hurtig undersøgt og paadømt. Selv med den bedste Vilje fra vedkommende Domstoles Side maatte der gaa Tid hen, inden den Mængde forviklede Spørgsmaal, der jævnlig fremkom ved slige Sager, kunde blive undersøgte, og Kapernes Driftighed eller snarere Rovlyst overvældede Domstolene med Sager. I September 1797 var der ikke mindre end 71 danske og norske Skibssager for Admiralitetsretten i London, i November 63¹⁾. Naar saa Sagerne vare paadømte og der maaske var tilkjendt de opbragte Skibes Redere Vederlag for Fragt eller lignende, gjaldt det om at faa denne Erstatningssum udbetalt. Hvilke Summer der her var Tale om, faar man Indtryk af, naar man ser, at ved Begyndelsen af 1796 havde Rederne i den dansk-norske Stat ikke havt mindre end 5 Millioner Rd. tilgode i Erstatningssummer hos Englænderne alene²⁾. Under den franske Revolutions Forvirring og navnlig det grænseløse Virvar, som var i alle Pengeforhold, holdt det naturligtvis endnu haardere i Frankrig at komme til en Ende med Retssager og Erstatningsspørgsmaal. Der kunde det hænde, at Sager om Skibe, som vare opbragte i Aaret 1793, endnu i Sommeren 1797 ikke vare blevne paadømte, eller at en Reder, der ved en Dom fra 1793 havde faaet tilkjendt i Skadesløsholdelse 22,593 Gylden, endnu i Efteraaret 1797 ikke havde kunnet faa dem udbetalt. Undertiden vidste man slet ikke, hvad der var blevet Enden paa slige Sager³⁾. Allerværst gik det maaske

---

1) Handelstidende for 1797 S. 761 ff. og Depesche fra London af 11te September 1798.

2) Se Side 173.

3) Depescher til Paris af 15de og 19de August og 3dje Oktober 1797, og af 13de August 1799 samt til Haag af 17de August 1799. For Englands Vedkommende omtales det i en Depesche

i Spanien. hvor Rettergangen var saa utaaelig langsom, at naar endelig engang den øverste Domstol tilkjendte en Reder fra et neutralt Land fuld Erstatning for Tab, som Kaperne havde tilføjet ham, var det ikke mere muligt at finde de Skyldige. Den hele Dom var ikke det Papir værd. hvorpaa den var skrevet.¹⁾

Den neutrale Skibsfart var en vedvarende Sejlads imellem Scylla og Charybdis; den, der slap for en Fare, faldt tidt i en anden. Jævnlig hændte det, at et Skib, efter først at have været opbragt af en Kaper og være sluppet igjen af ham, derpaa fik at gjøre med en ny, som var mindre human. Man ser en norsk Brig i Slutningen af 1796 og Begyndelsen af 1797 fem Gange efter hinanden blive opbragt af engelske Kapere, og en Brig fra Kjøbenhavn paa Vejen til St. Thomas først blive opbragt af en fransk Kaper fra Guadeloupe og atter frigivet, men kun for kort efter at blive opsnappet af en engelsk Kaper, der faar den prisdømt. Et norsk Skib bliver paa Vejen fra Middelhavet til Bremen opbragt af en engelsk Fregat, der tager den paa Slæbetov for at føre den til Gibraltar. Under et Uvejr springer Tovet, og Skibet slipper fri, men støder uheldigvis strax efter paa en spansk Kaper, der fører det til Algeciras. Endog flere Gange kunde et Skib skifte Herre. En dansk Hukkert blev i Aaret 1799 opbragt af en engelsk Orlogsmand, men da den blev frikjendt i Yarmouth, sejlede den videre. Ved Cap Spartel blev den atter tagen af en engelsk Skonnert, som snart maatte afstaa den til en fransk Kaper, men denne mødte derpaa en engelsk Kaper, der var stærkere og satte en Prisemester ombord. Endelig mødte den en dansk Fregat, der befriede den. En Ostindiefarer fra Kjøbenhavn, der var løbet ind ved St. Helena for at

---

fra London af 15de November 1799, at tre Ladninger, der vare blevne opbragte i 1795, først nu vare blevne kondemnerede.

¹⁾ Schmidt-Phiseldek anf. St. III, 23—24.

indtage Vand, blev her erklæret for god Prise af Gouverneuren og maatte sætte Kursen ad England til med en engelsk Prisemester og en Del engelske Matroser ombord. Ved de azoriske Øer blev den da gjort til Prise af en spansk Kaper; men i Nærheden af Portugals Kyst erobrede en engelsk Fregat den tilbage og sendte den til Lissabon. Ved Gibraltar havde Englænderne den Uskik jævnlig at sætte engelsk Mandskab ombord paa opbragte neutrale Skibe, medens de fratog disse den største Del af deres Mandskab. Naar da slige Skibe bleve frikjendte af Admiralitetsretten i Gibraltar, vare de nødte til at blive liggende; thi hvis de sejlede afsted med Englændere ombord, og de traf paa en fransk Kaper, vilde de utvivlsomt blive kondemnerede af en hvilkensomhelst fransk Dømstol. Selve Gibraltarstrædet var saaledes omgivet af Smuthuller for Kapere af forskjellige Nationaliteter. at det til sine Tider blev saa godt som umuligt for Handelsskibe at sejle derigjennem uden at blive opbragte. Fra Gibaltars Red styrede engelske Kapere ud i Farvandet, medens spanske og franske Kapere opbragte enhver, der kom i Nærheden af det tæt Vesten for liggende Algeciras. og paa den lige overfor liggende afrikanske Kyst laa Ceuta. de spanske Kaperes vigtigste Tilflugtssted. Her syntes det, „som om. Dommere og Kapere. Øvrighed og Indvaanere havde forenet sig om at gjøre Stedet til en Art autoriseret Røverkule“. Det blev saa galt. at den spanske Regering maatte forbyde. at Skibe bleve dømte i denne Havn. Dog ophørte Kaperierne her ingenlunde¹⁾.

Brutaliteter fra Kaperførerens Side imod Mandskabet paa de Skibe. som de visiterede. hørte til Dagens Orden. og det var almindeligt. at Visitationen, selv om slige

---

1) Depesche til London af 3dje Februar og 23de Januar 1798. til Madrid af 20de Juni 1801, Handels- og Industritidende for 1798 S. 193. Depesche til London af 25de August 1798, Archiv for Søvæsen X, 64 og VII, 352. Her er kun anført enkelte Exempler.

Skibe fik Lov at sejle videre, ikke gik af, uden at der blev røvet en Del ombord paa dem. Franske Kaperførere nødte endog, uden at yde noget Vederlag derfor, danske og norske Fartøjer til at tage imod engelske Krigsfanger, som de selv vilde være fri for. En norsk Frugtfarar, der kom fra Portugal, maatte saaledes engang tage ikke færre end 55 engelske Fanger ombord, der fortærede en Del af de Appelsiner, hvormed Skibet var ladet, og gjorde alskens Ustyr¹⁾. Men værre var det, naar de neutrale Skibe bleve tvungne af den ene krigførende Magt til Transporttjeneste og saa bleve opbragte og naturligvis kondemnerede af den anden. Navnlig den store franske Expedition til Ægypten (1798) bragte flere danske og norske Skibe i den Ulempe, for ikke at tale om, at den engelske Blokade af Ægypten efter Slaget ved Abukir kom til at volde dem Tab, der laa i ægyptiske Havne²⁾.

Saadanne forskellige Fortrædeligheder og Vanskeligheder bør ikke glemmes, naar man vil have en Forestilling om Regeringens eller Handelsstandens Forhold i et neutralt Land under en stor Søkrig. Men naturligvis kunde de ikke veje op imod de overordentlig store Fordele, som navnlig Fragtfarten bragte med sig; og den diplomatiske Virksomhed drejede sig i alt slikt væsenlig om enkelte Spørgsmaal, der vare ubehagelige nok, men dog ikke kunde skabe Sammenstød af truende Natur. Ulige alvorligere blev den hele Stilling, saasnart det traktatnæssige Grundlag, hvorpaa Handelsforholdene med de krigførende Magter hvilede, aabnede Spillerum for alskens Vilkaarligheder og endog i det Hele blev Gjenstand for Strid

Vi have allerede tidligere set, at Englændernes sta-

---

¹⁾ Handelstidenden for 1797 S. 452, Depescher til London af 17de Oktober 1801 og fra Paris af 22de Oktober 1797.

²⁾ Depesche til London af 15de Oktober 1799, til Paris af 1ste Juli 1800 og til London af 23de August 1800.

dige Vægning ved at indrømme den Sætning, at Flaget dækker Ladningen, havde givet Anledning til en Mængde Retssager, idet det fra engelsk Side blev paastaaet, at Ladningerne paa mange neutrale Skibe vare fjendtlig Ejendom.¹⁾ Disse Retssager fik i Aarene 1798 og 1799 et særlig stort Omfang, saa meget mere som der uheldigvis blev drevet et ulovligt Spil med Skibspapirerne ved adskillige danske og norske Skibe²⁾. Danmark-Norges Gesandt i London, Grev Wedel-Jarlsberg, klagede gjentagne Gange over, at Flagets Anseelse led ved den Misbrug, der blev gjort af det, og Christian Bernstorff indrømmede selv i en Note (18de Juni 1799) til den engelske Gesandt i Kjøbenhavn, Lord Fitzgerald, at slige Ulovligheder havde fundet Sted. Den ene dansk-norske Bataviafarer efter den anden blev opbragt, og Dommene ved Admiralitetsretten i London gik dem sædvanlig imod. Sagen fik en særlig ubehagelig Karakter, da Lord Fitzgerald hjemsendte en Indberetning, der indeholdt nærgaaende Sigtelser imod det kongelige danske Kommercekollegium for at have begunstiget den drevne Svig ved den Maade, hvorpaa Søpasserne for Ostindiefarerne bleve udstedte. Denne Indberetning lod det engelsk-ostindiske Kompagni offentliggjøre.³⁾ Kommercekollegiet pro-

¹⁾ S. 106 ff.

²⁾ Archenholz: *Minerva* for 1798 3dje Kvartal 137 ff. indeholder en ret interessant Artikel om denne Skyggeside ved den dansk-norske Skibsfart, og en skarp Klage derover af Gouverneuren i Trankebar, Peter Anker, findes i B. Moe: *Tidsskrift for den norske Personalhistorie* I, 345. Misbrug af det danske Flag i Middelhavet omtales oftere i Steen Billes Afhandling: *Det danske Flag i Middelhavet* i *Archiv for Søvæsen* VII, 188, 214 o. a. St. Med Hensyn til Mistanken imod Ostindiefarerne jvfr. de i *Nyt Archiv for Søvæsen*, 1ste Række, III, 1—10, trykte Aktstykker.

³⁾ Depesche fra London af 12te April 1799. En Resolution af det engelsk-ostindiske Kompagni angaaende denne Sag findes trykt hos Schmidt-Phiseldek anf. St. IV, 124.

testerede paa det bestemteste imod denne Sigtelse¹⁾, og Wedel-Jarlsberg krævede Beviser for de fremsatte Beskyldninger. Den Tone, hvori der blev forhandlet imellem de danske og engelske Statsmænd i Anledning af denne Sag, var saa bitter, at det kom til et fuldstændigt Brud imellem Fitzgerald og Christian Bernstorff²⁾. Rimeligvis forværredes den engelske Regerings Opfattelse af den danske ostindiske Handel ved, at den havde Mistanke om, at dens bitre Fjende i Ostindien, Tippto Saib, og Franskmandene havde havt Forbindelser i Trankebar, navnlig med en af de danske Regeringsraader, Lichtenstein, der ogsaa sigtedes for at have spillet en Hovedrolle i Handelen med Søpasser til Ostindiefarerne. Den engelske Generalgouverneur i Ostindien, Lord Mornington, havde i Januar 1799 klaget for Gouverneuren i Trankebar, Peter Anker, over de Brud paa Neutraliteten, som Undersaatter i denne Koloni havde tilladt sig, og anmodet om, at Lichtenstein maatte blive fjærnet. Skjønt denne bestemt nægtede at have konspireret imod Englændernes Herredømme i Indien, rejste han dog hjem til Danmark, hvor nu oven i Kjøbet det engelske ostindiske Kompagnis nye Klager vare fremsatte imod ham. Alt tyder paa, at Lichtenstein var en rænkefuld og egennyttig Person. En Kommission blev nedsat for at undersøge hans Sag, som stod paa i flere Aar. Der blev gjentagne Gange forlangt Oplysninger fra den engelske Regering og det engelske ostindiske Kompagni for at faa Klarhed i Sagen, men uden at der blev givet Svar derpaa, og hvad enten

1) Protesten staar hos Schmidt-Phiseldek anf. St. IV, 125.

2) Publikum fortalte endog, at dette Had var blevet nærret ved personlige Forhold, idet Fitzgeralds Hustru havde forelsket sig i Christian Bernstorff, og da hendes Følelse ikke blev gjengjældt, havde fattet et glødende Had til ham, som hun fik sin Mand til at dele. (Depesche fra den svenske Gesandt Oxenstjerna af 28de Juli 1799). Fitzgerald blev i Sommeren 1799 afløst af Merry, der blev Chargé d'affaires i Kjøbenhavn.

Lichtenstein var uskyldig eller ikke. opløstes Kommissionen i Aaret 1802 uden at have ført til noget Resultat ¹⁾).

Englændernes Mistænksomhed fremkaldte dog en Mængde Opbringelser, der vare uberettigede. Disse medførte en Række Chikanerier, der tidt endte med vilkaarlige Domfældelser, og selv naar Retssagerne i slige Tilfælde bleve vundne af Skibsrederne, voldte de et utaa- leligt Tidsspilde. Navnlig var den engelske Domstol paa Øen Tortola i Vestindien berygtet for sine Domme, ligesom denne Ø overhovedet opfattedes af de Neutrale som en Sørøverrede ²⁾. De vestindiske Priseretter havde et

¹⁾ Sagerne om de danske Ostindiefarere spille en stor Rolle i Depescherne fra London i de første Maaneder af 1799, Med Hensyn til Sigtelserne imod Kommercekollegiet og Nedsættelsen af Kommissionen til at undersøge Lichtensteins Sag se Depescher til London af 30te April, 14de Maj, 24de August og 7de September 1799, samt Note til Lord Fitzgerald af 6te Maj og til den engelske Chargé d'affaires Merry af 17de August 1799. Om de trankebarske Forhold se Y. Nielsens Afhandling: Generalmajor Peter Anker, Guvernør i Trankebar i (Norsk) Historisk Tidsskrift I, 335 og 375. Men naar det paa sidstnævnte Sted, i Henhold til Moe: Tidsskrift for den norske Personalhistorie I, 363 Note, omtales, at Lichtenstein for at komme Peter Anker til livs fremsatte Sigtelser for Misbrug af Søpasser og Skibsdokumenter, „hvilke da nærmest maatte gaa ud over Guvernøren“, og at dette fremkaldte Nedsættelse af Kommissionen. kan jeg ikke bringe det i Samklang med de diplomatiske Aktstykker, der tydelig vise, at Lichtenstein selv var den mistænkte, medens Anker aldrig omtales i dem.

²⁾ Det vilde blive for vidtløftigt her at anføre enkelte Exempler. Jeg henviser til Schmidt-Phiseldeks ovennævnte Skrift. I de diplomatiske Skrivelser nævnes Opbringelser og Domfældelser idelig. Chr. Bernstorff har navnlig i en Depesche til London af 8de Maj 1798 givet en skarp Skildring af det Uvæsen, der fandt Sted i de vestindiske Farvande, hvor det næsten alene var de Neutrale, imod hvem Krigen førtes. I en Depesche af 29de September 1798 til London omtaler Bernstorff, at en Kjøbmand paa St. Thomas havde set flere af sine Ladninger

slet Navn i selve England, og et Medlem af Underhuset paastod under en Debat her i April 1801, at af 318 Prisdømmelser, som disse Domstole havde fældet, vare kun 35 blevne stadfæstede af Appellationsretten i England. De engelske Kapere følte, at de havde et Rygstød i slige Domstole¹⁾, og deres Dristighed gik saa vidt, at de flere Gange indlode sig i Kamp med dansk-norske Krydsere.

Den skrigende Vilkaarlighed var nu ophørt, hvormed England i Revolutionskrigenes første Aar havde villet hindre Tilførsel af Korn til Frankrig; men der var Stof nok til Klager. Man ærgrede sig saameget mere over Opbringelserne, som det gjaldt for en Kjendsgjerning, at England saa igjennem Fingre med, at dets egne Skibe handlede paa Frankrig²⁾. De engelske Kaperier i Gibraltarstrædet bleve i Aaret 1799 flere end nogensinde; men navnlig rammene en stor Mængde Opbringelser den danske og norske Handel, da Englænderne i Marts 1799 erklærede hele den hollandske Kyst i Blokadetilstand. De viste her den utaaleligste Strængighed, saa at de opbragte Handelsskibe, der ukjendte med Blokaden nærmede sig til de hollandske Havne, isteden for at afvise dem, og ligeledes behandlede de saadanne Skibe, der i god Tro forlode de hollandske Havne, som Blokadebrydere. Den 29de November 1799 blev Blokaden indskrænket til Texels Havn; men det Antal danske og norske Skibe, der i det Hele blev opbragt ved Kysten her, løb dog i en Tid af sexten Maaneder op til et hundrede og tyve³⁾.

---

blive prisdømte paa Tortola, uden at han kunde tænke sig anden Grund dertil, end at han var født af franske Forældre.

1) Handels- og Industritidende for 1801, S. 169.

2) Depesche fra London af 31te Maj 1799.

3) Schmidt-Phiseldek anf. St. IV, 61. Jvfr. om denne Blokade Handels- og Industritidende for 1799 S. 141, 153 og 158, og Politisches Journal for 1799 II, 776. Depescherne fra denne Tid tale jævnligen om de mange Opbringelser, hvortil den gav Anledning.

Under Trykket af disse talrige Ulemper og Plagerier fastholdt den dansk-norske Regering den Synsmaade, den allerede længe havde havt, at „det Alt monopoliserende og Alt til sig rivende England“ var lige saa herskesygt paa Havet som Frankrig og andre Magter paa Landet. Den kunde kun styrkes deri ved den Kjendsgjerning, at da der i 1797 aabnedes Fredsunderhandlinger i Lille imellem England og Frankrig, forbød det engelske Ministerium udtrykkelig sin Underhandler, Lord Malmesbury, at tage imod noget Forslag, der vedrørte Søhandelsstaternes Rettigheder og Fordringer¹⁾.

Imellem Frankrig og Danmark-Norge vare Skibsfarts- og Handelsforholdene blevne ordnede ved Traktaten af 23de August 1742, der gjaldt for ulige gunstigere end den engelsk-danske af 1670, da den baade fastsatte nøjagtigere, hvor naar en Havn kunde anses for blokeret, og fastslog det Princip, at Flaget dækkede Ladningen. Men vi have allerede tidligere²⁾ i Korthed berørt, at dette ikke forhindrede Frankrig fra under Direktoriets Styrelse at kappes med England i at lade Kapere forulempe den dansk-norske saa vel som andre neutrale Landes Handel, og den franske Regering satte sig efterhaanden mere og mere ud over de Pligter. Traktaten af 1742 paalagde den, saa at hele Grundlaget for en nogenlunde retfærdig Afgjørelse af Skibssagerne blev rykket bort. Allerede ved en Lov af 8de Floreal (27de April) 1796 var Paakjendelsen af disse Sager i første Instans bleven overdragen visse Handelsretter i Frankrig selv og desuden de franske Konsuler og Vicekonsuler rundt omkring i udenlandske Havne, hvortil Priser kunde indbringes. Den højere Instans dannedes af fire Domstole, der havde deres Sæde i Aix, St. Brieux, Nantes og L'Orient. Uheldigvis vare de franske Konsuler — frasét enkelte hæderlige Undtagelser — de upaalideligste

---

1) Se Archenholz: Minerva 1798 I. 150.

2) Se Side 175—76.

og vilkaarligste Dommere, der kunde tænkes. Uvidenhed og Brist paa juridisk Begreb var endda deres mindste Fejl. Værre var det, at adskillige af dem vare pengegriske Personer, der dels lode sig bestikke af Kaperne, dels vare i Ledtog med dem; og man saa endog en af de mest berygtede Kapere fra Egnen om Gibraltar blive udnævnt til fransk Vicekonsul i Algeciras. Slige Konsuler afsagde, i Følge hvad der fortaltes, tidt Domme om neutrale Skibe, uden engang at have hørt vedkommende Skibsførers Forsvar. Det tog sig næsten ud som en Haan, at deres Domsakter prangede med Ordene „*liberté, égalité*“. Var der end Appel fra disse Domme, saa gik ikke alene en kostbar Tid tabt derved: men Konsulerne havde mange Midler ihænde til at chikanere de neutrale Skibsredere¹⁾. Fra alle Kanter hørtes der derfor et Forbitrelsesskrig imod dem, og selve det franske Direktoriums Medlem Carnot vedgik aabent for den dansk-norske Gesandt i Paris, Gehejmerraad Dreyer, at de tidt vare uheldige Personer. Men, havde han tilføjet, „i ethvert Land, hvor der havde fundet Revolutioner Sted, var man nødt til og af Erkjendtlighed forpligtet til tidt at bruge Mænd, som man hverken havde synderlig Agtelse eller Velvilje for; dette havde utvivlsomt havt megen Indflydelse paa Valget af flere Konsuler, som man havde maattet fjærne fra Frankrig under Skin af en Belønning for ydede Tjenester. Man vilde efterhaanden søge at raade Bod paa denne Uorden“²⁾. — Den hele

1) I en Depesche fra Paris af 6te Maj 1798 hedder det, at det navnlig gaar skrækkelig til i de spanske Havne; „*To te prise faite sur les neutres y est d'abord condamnée, vendue, et le provenant partagé comme propriété ennemie.*“ Om Konsuldomstolene jvfr. Schmidt-Phiseldk anf. St. III, 34 ff., og Handels- og Industritidende for 1798 S. 164. At slutte efter flere Meddelelser i det sidstnævnte Blad for disse Aar har den franske Konsul i Genua hørt til de hæderlige Undertagelser. I Archiv for Søvæsen VII, 351 omtales ogsaa en fortræffelig fransk Konsul i Livorno.

2) Depesche fra Paris af 17de September 1797 Nr. 2.

Indretning med disse Konsuldomstole var saameget mere uheldig, som Englænderne nægtede at anerkjende de Domme, som de fældede. En Følge deraf var, at Enhver, der f. Ex. i en norsk eller spansk Havn købte et engelsk Skib, som var indbragt dertil af en fransk Kaper og prisdømt af den derværende franske Konsul, var udsat for at se det blive opbragt og komdemneret af Englænderne, saa snart han vovede sig ud med det i rum Sø¹⁾.

Jo mere Landkrigen efter 1795 havde taget en heldig Vending for Frankrig, desto stærkere harmedes Direktoriets over, at det paa Havet stedse saa sine Vaaben lide Nederlag imod Englænderne. Medens Planen om en Landgang i England kom frem for atter at opgives igjen, og senere Bonapartes Tog til Ægypten fandt Sted som det første Skridt til at ramme England i dets Achilleshæl, Indien, søgte den franske Regering vedholdende at komme sin Fjende tillivs ved at tilføje hans Handelsomsætning et føleligt Slag. Derfor skulde Kaperierne opmuntres. Den franske Skibsfart var desuden knust, Masser af Søfolk laa ledige, og det bedste Middel til at holde Handelsstanden i god Stemning var efter Direktoriets Skjøn at lette Udsigten til at vinde store Fordele ved Udrustningen af Kapere. Men da de engelske Skibe stærkt sikredes ved Konvoyer, mente Direktoriets at kunne tilføje den engelske Handel størst Skade ved at opbringe neutrale Skibe, der i Kraft af den fra fransk Side anerkjendte Sætning om, at Flaget dækkede Ladningen, sejlede med engelske Varer fra det ene Land til det andet. Man ærgrede sig over, at de franske Traktater hidtil havde ydet større Begunstigelser i saa Henseende end de engelske omvendt med Hensyn til de franske Varer, og man bildte sig ind ved Tvangsforholdsregler imod de neutrale Magter at kunne nøde disse til at udøve Re-

---

¹⁾ Det kom flere Gange til levende Forhandlinger herom. Se f. Ex. Depesche til London af 28de August 1798 og Note til Fitzgerald af samme Dato.

presailer imod Englænderne. Den lidenskabelige Op-hidselse bragte til at overse, at den neutrale Handel paa Frankrig selv vilde blive svækket og, at de Handlende rundt omkring vilde foretrække at benytte de ved Konvoyer sikrede engelske Skibe fremfor de neutrale, at man altsaa spillede Englænderne en Fordel i Hænderne, der fuldt kunde opveje det Tab, man mente at tilføje dem. At man vilde vække de neutrale Staters Forbitrelse, og at man havde traktatmæssige Forpligtelser imod dem, kunde ikke holde en Regering tilbage. hvis hele Færd i den Grad bar Præget af Hensynsløshed, som Tilfældet var med Direktoriets.

Det første Skridt imod den neutrale Handel var de tvende Dekreter af 14de og 28de Messidor Aar IV (2den og 16de Juli 1796), hvorved det blev fastsat, at alle Handelsskibe, der tilhørte venskabelige eller neutrale Magters Undersaatter, skulde behandles paa samme Maade, hvorpaa England handlede imod dem. Med andre Ord, man slog en Streg over de Traktater, efter hvilke Spørgsmaalet om slige Skibes berettigede Opbringelse skulde afgjøres. Opbringelsen og Prisdømmelsen af danske og norske Skibe steg nu efter en foruroligende Maalestok. Men rent galt blev det, da Direktoret, efter tidligere at have udstedt Forbud imod at indføre engelske Handelsvarer og Industrigjenstande paa fransk Grund, fik de tvende lovgivende Forsamlinger i Frankrig til at udstede Loven af 29de Nivose (18de Januar) 1798. Denne paa-bød, „at Ladningens Natur skulde afgjøre, om et Skib var at opfatte som fjendtligt eller neutralt. Ethvert Skib, der enten helt eller for en Del var ladet med Varer, der kom fra England eller dets Kolonier, skulde erklæres for god Prise, hvem der end var Ejer af disse Produkter eller Handelsvarer“¹⁾.

¹⁾ Mindre vigtig er den anden Bestemmelse i Loven, at intet Skib, der havde anløbet en engelsk Havn, maatte faa Adgang til franske Havne. Loven findes aftrykt hos Schmidt-Philseidek anf. St. III Bilag Nr. 18.

Denne Lov svarer godt til den hele Række Vilkaarligheder, hvormed det Parti, der vandt Sejr ved det usalige Statscoup af 18de Fructidor, har besmittet sig¹⁾. Istedes for som i tidligere Tid at have været de neutrale Staters naturlige Forbundsfølge i Sørøstspørgsmaalet var Frankrig nu blevet deres værste Fjende. Selv dengang Englænderne plagede disse værst ved at opbringe og prisdømme alle Kornladninger til Frankrig, havde de dog betalt Ladningerne og ydet Vederlag for Fragten, og om de engelske Domstole end konfiskerede fjendtligt Gods, der fandtes ombord i de neutrale Skibe, bragte det dem dog ikke til at prisdømme Skibet eller Resten af Ladningen. Efter den franske Lov derimod vilde det være nok til at volde et neutralt Skibs og dets hele Ladnings Konfiskation, saafremt bare en ringe Del af, hvad det havde ombord, bestod i Varer af engelsk Oprindelse. Saa subtile Jurister som de franske Kaperførere og Konsuler rundt omkring skulde nok vide at trække Konsekvenser deraf. Hvad skulde forhindre fra at opbringe eller prisdømme Skibe, der havde nogle Sække Stenkul ombord til at fyre med i Kabydsen, eller Tallerkener af engelsk Fajance til Brug for Mandskabet?¹⁾ Hvorledes skulde endog den simple Handel imellem de neutrale Lande og England nu mere kunne føres med neutrale Skibe? Gik et Skib med Trælast fra Norge eller med saltet Kjød fra en dansk Kjøbstad til en engelsk Havn, var det nødt til at gaa ballastet tilbage, naar det ikke vilde udsætte sig for at blive opbragt af en af de mange franske Kapere i Nordsøen og saa blive prisdømt i den første, den bedste franske eller hollandske Havn. Hele Englands Udførsel til Østersølandene kunde nu kun ske paa engelske Skibe, som Konvoyer eller Krydsere sikrede imod Kaperne. Men ogsaa den neutrale Handel paa Kolonierne var udsat for umaadelige Tab; thi hvad var f. Ex. lettere end at erklære de Varer, der førtes til

---

¹⁾ I Virkeligheden bleve Skibe prisdømte paa Grund af sligt.

Europa fra Trankebar, for at være førte til denne By fra de af Englænderne beherskede eller afhængige indiske Lande? De vare altsaa konfiskable, og Skibene, hvori de vare ladede, ligesaa. Endelig kom Loven som et Lyn ved klar Himmel, paa en Tid, da der var fuldt op i de sydligere Farvande af Skibe, som i Tillid til de hittil gjældende Bestemmelser havde engelske Varer ombord. Men Loven indeholdt ikke et Ord om, fra hvilken Tid den skulde gjælde, og næppe var den givet, førend de franske Kapere kastede sig over de neutrale Skibe. Direktoret udtalte vistnok ved et Dekret af 12te Ventose (2den Marts), at der ikke kunde gives Loven tilbagevirkende Kraft; men de Femhundredes Raad fastslog den 22de December 1798, at Loven skulde gjøres gjældende imod alle Skibe, der vare opbragte efter dens Udstedelsesdag; og uagtet de Gamles Raad senere kom til et modsat Resultat, saa vare imidlertid de neutrale Skibe opbragte og prisdømte i Masse. Intet kunde staa i mere skærende Strid med den Bestemmelse i Traktaten af 1742, at Flaget dækkede Ladningen, end hele denne Fremfærd; og man fastsatte oven i Kjøbet, tvertimod andre Paragrafer i denne Traktat, en Række Bestemmelser, der skulde følges eller rettere allerede være fulgte af de neutrale Redere med Hensyn til Mandskab, Udstedelse af Skibspapirer, Skibenes Maalebrevs o. lign. Saafremt disse ikke vare fulgte, bleve de neutrale Skibe og Ladninger uden videre prisdømte. Kort sagt, det Hele var en Krigserklæring paa Liv og Død imod den neutrale Handel.

Det er en Kjendsgjerning, at saavel hvad Hykleri som hvad Erobrelyst angaar, have de franske Republikanere trolig brudt den Vej, som Napoleon senere skulde følge. Jo uretfærdigere en Lov var imod politiske Modstandere, desto mere hævdede man, at Almenvellet krævede den; jo stærkere man traadte andre Folks Rettigheder under Fødder, desto videre gik man i at fremhæve, at man kæmpede for Europas Frihed og Europas Tarv.

Saaledes udtalte Direktoriets i den Skrivelse (*message*) til de tvende Raad, hvori den opfordrede til at vedtage Loven af 29de Nivose, at Franskmændene ikke længere vilde taale, at Englænderne nøde Gavn af „deres forbryderiske Spekulationer“, alle Borgere krævede Hævn over Englands „Forbrydelser“; det havde „bestukket“ — (Englænderne bestak altid) — de fremmede Skibsførere for at faa dem til at tage engelske Varer ombord og „svigefuldt indføre dem i andre Lande“. Det havde været de neutrale Staters Pligt at hindre, at deres Handlende saaledes toge Del i Krigen; thi man tjente et Parti ligesaa godt, naar man ydede det Midler til at forøge sin Styrke, som naar man forenede sig med den Magt, det allerede havde. „Europas Tarv“ krævede nu stærkere Tvangsforanstaltninger, og derfor opfordredes Raadene til at vedtage en Lov om, at det skulde afhænge af Ladningens Natur, om Skibet skulde gjælde for neutralt eller ikke¹⁾.

Disse forskjellige Foranstaltninger til Bedste for Europas Tarv bragte naturligvis store Lidelser over vort Fædrelands Handel²⁾. Navnlig de spanske Havne vare de franske Kaperes Smuthuller. Fra dem styrede de ud imod de talrige danske og norske Skibe, der fore i Fragtfart i Middelhavet, og til dem indbragte de deres Bytte for at faa det prisdømt af Konsulerne. Ganske

1) Denne Direktoriets Skrivelse findes i et Nummer af det officielle Blad „Le rédacteur“ af 16de Nivose, der er vedlagt Depesche fra Paris af 7de Januar 1798.

2) Jvfr. Handels- og Industritidende for 1798, der indeholder mange Vidnesbyrd derom, samt de interessante Afhandlinger af Steen Bille: Det danske Flag i Middelhavet i Archiv for Søvæsen VI, VII, IX, X, XI (ogsaa udkomne som et Skrift for sig selv i et lille Antal Exemplarer). Man faar her en fyldig Forestilling baade om den dansk-norske Skibsfarts Omfang i Middelhavet i hine Aar, af dens forskjellige Trængsler, og hvorledes Regeringen søgte at raade Bod paa dem.

smaa Kaperfartøjer holdt sig skjulte tæt ved Havnenes Indløb, hvor de overfaldt Handelsskibene, naar disse vare ved at styre ind i Havnen og allerede holdt sig for trygge. Faren var saa meget større, som Danmark-Norge i mere end en By uheldigvis havde Konsuler, der i enhver Henseende vare uskikkede til at yde Hjælp imod en samvittighedsløs Rettergang. En dansk-norsk Konsul i Gibraltar var endog mistænkt for at have udrustet Kapere, der opbragte Skibe fra Danmark og Norge. Allerede i Slutningen af 1797, altsaa inden endnu Loven af 29de Nivose var givet, laa der 40 opbragte danske og norske Skibe i Malagas Havn; i de første Maaneder af 1798 vare ikke mindre end 43 saadanne Skibe nylig blevne prisdømte i spanske Havne; i Aaret 1798 blev 52 danske og norske Skibe opbragte til Havne i Cadix's Distrikt af franske Kapere og 8 af spanske, af hvilket Tal 33 Skibe blev prisdømte. Den dansk-norske Gesandt i Paris kunde i Efteraaret 1798 opstille en Liste paa mere end hundrede Skibe fra Danmark-Norge, der vare blevne konfiskerede i Frankrig og Spanien ¹⁾.

Uagtet Vilkaarlighederne ved Rettergangen vare størst, hvor Konsulerne dømte i første Instans, kunde det ikke gaa stort bedre enten ved de lavere Domstole i de franske Kyststeder eller ved de højere Instanser ²⁾, da Traktaten af 1742, der skulde være et Værn for de danske og norske Skibe, ikke længere blev agtet. I de første Maaneder af 1798 forelaa

¹⁾ Depesche til Paris af 24de Oktober 1797, fra Paris af 28de Januar, 23de Februar, 6te Maj og 26de Oktober 1798, Forestilling af Christian Bernstorff til Kongen af 31te Maj 1799; Handels- og Industritidende for 1799 S. 78. Et slaende Exempel paa en udulig dansk-norsk Konsul omtales i Archiv for Søvæsen VII, 202. Om Konsulen i Gibraltar se sammesteds 205.

²⁾ Et saadant Træk som, at en Domstol i Aix sammenblandede Hamburg og Altona, kan ikke vække Forundring. (Depesche fra Paris af 28de Maj 1798). Det stemmer altfor godt med den vante Uvidenhed om Geografi hos Fransk mændene.

for de franske Domstole Sager imod fem store danske Ostindiefarere, der vare opbragte af Kapere. Det gjaldt Værdier af c. 20 Millioner Francs, saa at man kan tænke sig, hvorledes Kaperne og Dommerne anstrængte deres Opfindsomhed for at finde Paaskud til at faa disse Skibe prisdømte. Da det var uigjendriveligt, at Ladningerne vare dansk Ejendom, paastod man, at nogle Hinduer iblandt Besætningen¹⁾ vare engelske Undersaatter; man hævdede, at det ene af Skibene var bygget paa et engelsk Værft i Kalkutta og først efter Krigens Udbrud kjøbt af sin nuværende Ejer o. s. v., og i Kraft af slige Spidsfindigheder bleve de kostbare Skibe og Ladninger prisdømte ved den ene Instans efter den anden. Det gik saavidt, at Skibe, som franske Kapere havde opbragt fra Engländerne og selv solgt til Neutrale, senere bleve opbragte igjen af franske Kapere og saa prisdømte af Domstolene, fordi de oprindelig vare byggede i England. Da de altsaa maatte gjælde for fjendtlige Skibe, saa medførte deres Domfældelse i Følge et gammelt Reglement af 1681, at ogsaa Ladningen blev konfiskeret²⁾. Ligesaa stor var Opfindsomheden i at finde Fejl i Skibspapirerne, Maalebrevne o. lign., og en Domstol i Boulogne prisdømte, i Følge hvad der blev paastaaet, et Skib fra Flensborg tilligemed dets Ladning, fordi det havde modtaget sine Passer paa Kjøbenhavns Red og ikke i Havnen, saaledes som Reglementerne foreskreve. Oven i Kjøbet dreve de franske Kapere det skamløseste Uvæsen, for at Skibene ikke skulde kunne værnes ved Papirerne, naar disse vare i fuldkommen Orden. Det hændtes saaledes oftere, at en Kaper, der overhalede et neutralt Skib, lod det sejle igjen, men saaledes, at han tog dets

¹⁾ De saakaldte Laskarer, der tidt brugtes paa Ostindiefarere.

²⁾ Paa lignende Maade gik man frem imod et dansk Skib, der tidligere havde været russisk Ejendom. Man fik nemlig ud, at det var kjøbt i Petersborg 1793, altsaa efter den saakaldte Traktat i Pillnitz (— der i Virkeligheden slet ikke vedrørte Rusland —); og det blev derfor opfattet som fjendtligt.

Papirer med sig, og, naar det saa sejlede videre, blev det opbragt af en ny Kaper, der drev aftalt Spil med den første. Nu havde Skibet ikke mere Papirer, hvormed det kunde legitimeres, og det blev uundgaaelig prisdømt¹⁾. Det holdt saa meget haardere at faa Domstolene til at vise Billighed, som Kaperne havde stor Indflydelse paa Dommerne. Deres Frækhed gik saa vidt, at de endog truede baade de neutrale Skibsrederes Sagførere og de Dommere, om hvem de troede, at deres Kjendelser vilde blive til Fordel for de Neutrale²⁾. De forskjellige Domstole vare langt fra lige ubillige og spidsfindige, og Forhold, som det ene Sted vare nok til at begrunde Domfældelse, blev der andensteds ikke lagt Vægt paa, en naturlig Følge af, at man ikke havde noget sikkert Grundlag at gaa ud fra, efter at først Traktaten af 1742 var bleven sat til Side. Men den Usikkerhed, der fremkom derved, var pinlig. Selv om de neutrale Redere vandt Sagen ved en højere Instans, vare de tidt lige lidt hjulpede dermed; thi det kunde let hændes, at baade Skib og Ladning for længe siden vare solgte af Konsulerne, og det Indkomne delt imellem disse og Kaperne. Saa skulde man begynde nye Processer, for at faa Dommen fuldbyrdet imod Personer, der havde Øvelse i at udfinde alskens Udflugter og vare vanskelige at faa Ram paa. Den hele Rettergang ved Priseretterne blev saa berygtet iblandt de neutrale Landes Skibsredere og Skibsførere, at de tidt foretrak, fremfor at lade det komme til en

---

1) Denne Skildring er bygget paa Handels- og Industri-tidende for 1798, Schmidt-Phiseldek anf. St. III, 48 ff.; Depescher fra Paris af 6te Maj, 9de, 13de og 23de Juli og 30te August 1798 og 1ste Februar 1799; Depescher til Paris af 14de August og 13de Marts 1798, og til Haag af 10de Juli 1798. I det Hele indeholde Dreyers Depescher en Række Oplysninger om Rettergangen imod de store Ostindiefarere.

2) Depesche fra Paris af 3dje September 1797 og 9de Marts 1798.

Proces, at betale den Kaper, der opbragte deres Skib, en klækkelig Sum, imod at han saa gav dette løs¹⁾. Uheldigvis maatte det end mere opmuntre Kaperne, der herved paa en lige saa hurtig Maade kom i Besiddelse af Penge som Landevejsrøvere, der overfalde en Dilligence.

Denne uendelige Masse Plagerier voldte ikke blot Redere og Assuranceselskaber i Danmark og Norge store Tab; men de maatte ogsaa stærkt svække Tilliden til den dansk-norske Fragtfart. Baade fra Liverpool og fra Triest hedder det, at danske Skibe paa Grund af den franske Lov af 29de Nivose havde ondt ved at faa Fragt, paa Archangel var den danske Skibsfart bleven ubetydelig, intet dansk Skib turde vove sig ud af Livornos Havn, intet nærme sig til Genua af Frygt for de mangfoldige franske Kapere, og i Tiden fra 1ste til 15de Marts 1798 indkom der kun et dansk Skib til Bordeaux og i Tiden fra 15de til 31te Marts ikke mere end fire, hvad utvivlsomt staar i Forbindelse med den Skræk for at nærme sig de franske Kyster, som den nye Lov havde opvakt²⁾. Frankrig selv og de med det forbundne Lande lede saaledes derved, at f. Ex. Rotterdam og i det Hele alle Stæderne ved Maas saa deres Skibsfart næsten aldeles ophøre. En engelsk Blokade kunde næppe volde dem større Skade. Genua følte haardt Virkningerne, fra Bayonne klagedes der over, at det var umuligt at faa Produkter udskibede paa Grund af Mangel paa neutrale Skibe, og selv i en By som Marseille standsede Skibs-

1) Depesche fra Paris af 28de Januar og til Paris af 11te September 1798; Handels- og Industritidende for 1799 S. 375; Archiv for Søvæsen VII, 425, hvor det omtales som almindeligt, at der betaltes en Sum til Kaperne for at undgaa Donstolene paa Corsica, der ikke kjendte til Ret og Retfærdighed.

2) Handels- og Industritidende for 1798 S. 5 og 6 (Nr. 3). S. 22, 153, 167, 221, 253, for 1799 S. 75.

farten for en stor Del paa Grund af de Franskes egne Kaperier¹⁾).

Den dansk-norske Stat havde heldigvis en dygtig Gesandt i Paris, nemlig den flere Gange nævnte Gehejmeraad C. W. Dreyer. Efter først at have været ansat i Rentekammeret, var han af J. H. E. Bernstorff, der stærkt følte Trangen til dygtige Kræfter i det diplomatiske Korps, bleven sendt som Legationssekretær til Petersborg for der at indvies som Diplomat under de vanskelige Forhandlinger, der i de nærmeste Aar før 1773 førtes om det holstenske Mageskifte²⁾. Da disse Forhandlinger, hvori han en Tid havde den vigtigste Del, vare endte, blev han dansk-norsk Ministerresident i Warschau, og senere kom han til London, hvor han, først som Ministerresident, derpaa som Gesandt maatte føre svære Kampe for at sikre den dansk-norske Skibsfart under den nordamerikanske Frihedskrig. Fra London blev han forflyttet til Madrid, og endelig kom han derfra 1797 som Gesandt til Paris, hvor han, med en kort Afbrydelse i Begyndelsen af 1800, uafbrudt virkede indtil sin Død i August 1810. Han var en særdeles nidkjær og uegenyttig Mand med et varmt dansk Hjærte, og uden at være aandrig, havde han gode Evner, var en forstandig Iagttagere, og havde stor Takt og Routine. Han lod sig hverken skræmme af de franske Magthaveres anmassende Væsen eller skuffe af de Fraser og Finesser, hvoraf

1) Handels- og Industritidende for 1798 S. 111, 195, 314; for 1799 S. 38 og 122.

2) Dette fremgaar af et Brev fra J. H. E. Bernstorff til Schack-Rathlou (dat. 10de Juli 1770), hvori han, efter at have omtalt, hvor stor Møje det altid har kostet ham at finde unge Mænd, der vare skikkede til Legationssekretærer, derpaa siger: *J'ai eu le bonheur, il y a plusieurs années, de persuader le Sr. Dreyer déjà Commitirter à la chambre des finances (Rentekammeret) d'accepter la mission de Petersbourg.* Han tilføjer nogle meget rosende Bemærkninger om Dreyers „*intelligence et zèle distingué.*“

navnlig Talleyrand som fransk Udenrigsminister jævnlig gjorde suild Brug imod de fremmede Diplomater i Paris. Skjønt Dreyer kun lidet folte sig tiltalt af det franske republikanske Væsen, havde han Evne til at leve sig ind i Forholdene i Paris, og han gav Regeringen gode og paalidelige Beretninger om Frankrigs indre Udvikling. Da han desuden var en elskværdig Karakter og en behagelig Selskabsmand ¹⁾, forstod han at gjøre sig personlig yndet.

Strax efter at han var kommen til Paris, lagde Skibsfartssagerne Beslag paa hans Opmærksomhed, og baade hans ualmindelige Nidkjerhed og hans Mod til at forsvare sin Mening gjorde ham vel skikket til at føre Kampen for den dansk-norske Handel, saa at Udenrigsministerens Skrivelser til ham i disse Aar med Grund indeholdt talrige Vidnesbyrd om Paaskjønnelse ²⁾. Den dansk-norske Generalkonsul i Paris, Classen, ydede ham

¹⁾ Laurids Engelstoft omtaler ham i et Brev fra Paris med stor Ros (Udvalg af Laurids Engelstof's Skrifter (Kjøbenhavn 1859—62) III, 184). H. C. Ørsted fremhæver dog i et Brev fra Paris af Marts 1803, at Dreyer havde en besynderlig Forkjærlighed for Adelen (Breve fra og til Hans Christian Ørsted, Første Samling (Kjøbenhavn 1870) S. 117). Hvor fremmed han paa sin lange diplomatiske Baue var bleven for literære Forhold i Hjemmet, kan man se af et ret kuriøst Sted i Uddrag af P. O. Brøndsted's Rejse-dagbøger (Kjøbenhavn 1850) S. 15.

²⁾ En Ansøgning fra Dreyer om en Gratifikation, den første, han under 34 Aars Tjeneste havde ansøgt om, anbefales i Chr. Bernstorff's af Kongen approberede Forestilling af 23de Februar 1798, idet det heri hedder, at hvad der taler for Dreyer, er „foruden en mærkelig Uegennyttighed, som han i de mange Tjenesteaar har vist, den Iver, hvormed han paa de forskjellige Steder, hvor han har været ansat, har lagt sig efter Landets Love for at tjene sit Fædreland, og den deraf flydende udmærkede og umiskjendelige Nytte for Eders Majestæts Undersaatter, hvilken Nytte endog har overgaaet den Forventning, hans Dulighed gav Ret til at have om hans Bestræbelser.“

god Hjælp. Kampen maatte længe være haabløs, og Dreyer gjorde sig ikke Illusioner om, hvad der kunde udrettes; men han var utrættelig. For ikke at tale om, at han støttede Begjæring om Appel, antog Advokater, hjalp Skibsrederne og deres Sagførere med Oplysninger, søgte han at overtøye alle, der kunde have nogen politisk Indflydelse, Ministre, Direktører eller Folkerepræsentanter, om det Uretfærdige i de Grundsætninger, som fulgtes ved Domfældelserne. Han lagde ikke Fingrene imellem. Han hævdede med Styrke, i hvilken skærende Strid Domstolenes Ordning og de gjældende franske Love stode med Traktaten af 1742¹⁾ og, hvad der ellers gjaldt som Vedtægt hos de europæiske Folk. Efter at den første Udenrigsminister, han havde at gøre med, De la Croix, der var bekjendt for sin Brutalitet, var bleven afløst af Talleyrand, fik han i denne at gøre med en Mand, som baade var en langt behageligere Personlighed og desuden havde maadeholdne politiske Synsmaader. I det Hele havde Dreyer ikke Grund til at klage over Ministrenes personlige Holdning. Men hans Noter forbleve sædvanlig ubesvarede, eller der blev svaret undvigende²⁾. Utrættelig holdt han dog ved med at fremsætte Indsigelser og Forestillinger og med efter Evne at paavirke Stemningen — endog ved Bestikkelser —³⁾, indtil der kunde ske et Omslag i denne. Paa samme

1) Depesche fra Paris af 19de Februar 1798; Handels- og Industritidende for 1799 S. 233. Om det hele Traktatsspørgsmaal jvfr. samme Tidende for 1798 og 1799, en Række Artikler, samt Schmidt-Phiseldes anf. St. 3dje Hefte.

2) Talrige Depescher fra Paris for disse Aar vidne om Dreyers Forhandlinger med den franske Regering. Exempelvis anføres her Depescher af 3dje September, 5te November, Apostille til Depesche af 7de December, Depesche af 29de December 1797, 22de Januar, 15de og 19de Februar, 1ste Juni, 25de November 1798.

3) Depesche fra Paris af 9de Novbr. 1798., som dog viser, at han væsentlig holdt sig til Løfter, da han, som han selv sagde, kjendte sine Folk for godt til at stole paa dem.

Tid maatte han trodse og bekæmpe de Angreb, der rettedes imod ham personlig og imod de dansk-norske Handlende. Kaperskibenes Redere vare stadig om sig for at bearbejde ikke blot Dommere, men ogsaa Bladredakteurer og Folkerepræsentanter imod de Neutrale, og det næsten afsindige Arrigskab mod England, der havde fremkaldt de seneste Skibsfartslove, fyldte ikke faa indflydelsesrige Politikere og lod dem stirre sig blinde paa den neutrale Handel som en slet og ret engelsk Snighandel¹⁾. Efter at Uviljen i den Retning først særlig havde været rettet imod den amerikanske Skibsfart, vendte den sig med samme Styrke imod Danmark-Norge. Ligesom Englænderne sigtede den dansk-norske Handel for at afgive et Skalkeskjul for franske eller hollandske Spekulationer. saaledes paastod man fra fransk Side, men med mindre Ret, at den for en stor Del blev dreven for engelsk Regning. En af Direktøerne²⁾ udtalte ligefrem til Dreyer, at Englænderne, der tidligere havde handlet under amerikansk Flag, nu brugte det danske. Et Medlem af de Femhundredes Raad, Boulay Paty, der var de Neutrales svorne Fjende og under Debatterne plejede at stemple dem, der holdt paa Maadehold imod de Neutrale, som grebne af „Neutromani“, havde endog Frækhed til at fortælle, at Dommene over de tidligere omtalte danske Ostindiefarere viste den neutrale Skibsfarts forbryderiske Præg, idet de godtgjorde, at Ladningerne vare engelsk Ejendom. I Virkeligheden stod der ikke et Ord derom i Dommene. Et andet Medlem af samme Raad, den berygtede Tallien, paastod, at de syv Ottendedele af de neutrale Ladninger vare

1) Dreyer fortæller endog (Depesche af 14de Januar 1798), at Fjendskabet imod de Neutrale gik saavidt, at det stærkt var paa Tale imellem de ledende Politikere, om man ikke burde tvinge de Neutrale til udtrykkelig at erklære sig enten for eller imod Frankrig.

2) Jeg formoder, det har været Merlin de Douay.

engelsk Ejendom, og han krævede derfor, at de franske Kapere skulde have Ret til ikke blot at opbringe ethvert mistænkeligt neutralt Skib, men til ogsaa i den nærmeste Havn at lade Ladningen losse uden at oppebie nogen Dom. Dreyer selv undgik ikke Bagvaskelser, idet Kaperne i Flyveskrifter lode ham fremstille som en Rænkesmed og snedig Person, der søgte at føre Direktoratet bag Lyset ved at grave en for længe siden ophævet Traktat op af Jorden ¹⁾. Ikke sjælden bleve endelig Dreyers Klager gjengjældte med Paastanden om, at det var de Neutrales lidet sømmelige Eftergivenhed imod England, der havde gjort Tvangsforholdsregler nødvendige. Man kunde læse i de franske Blade, at „naar de neutrale Magter ansaa sig for brøstholdne ved Loven af 29de Nivose, var det et Vidnesbyrd om, at de gjorde fælles Sag med England; men den franske Republik maatte foretrække aabent Fjendskab for en hemmelig Krig, der kun faldt ud til Fordel for Menneskeslægtens Fjende“.

Kampen for at opnaa gunstigere Lovbestemmelser var saa langt fra at føre til et heldigt Resultat, at det tvertimod lykkedes de Neutrales bitre Modstandere i Raadene at faa vedtaget endnu flere fordærlige Love. Saaledes fastsatte en Lov af 23de Maj, at der kun maatte gaa 10 Dage hen imellem en Domfældelse i anden Instans og Sagens Indankning for den højeste Domstol. Denne Termin var saa kort, at Appellen derved tidt blev

---

¹⁾ Om Sigtelserne imod den neutrale Handel se Archenholz: *Minerva* for 1798 II, 167 f., *Rahbeks og Prams Minerva* for 1798 II, 350 og III, 89 ff.; *Handels og Industri-tidende* for 1798 S. 158; *Depescherne fra Paris* af 22de Oktober, 1ste og 29de December 1797 og 15de Februar 1798. At det danske Flag undertiden blev misbrugt af andre Nationers Skibe, omtaler Dreyer i en *Depesche* af 3dje Maj 1797. Derimod hedder det i en *Depesche* til Paris af 24de Februar 1798, at det notorisk ikke er Englænderne, som lade deres Ladninger gaa under Navn af danske, men først og fremmest Hollænderne, Frankrigs egne Forbundsfæller.

vanskelig eller rettere umulig. Direktoratet selv udstedte 8de Brumaire (29de Oktober) 1798 endog et Dekret, hvorefter alle neutrale Søfolk, der bleve truffet ombord paa engelske eller russiske Skibe, det være sig Krigsskibe, Kapere eller Handelsskibe, skulde behandles som Sørøvere, uden at de i noget Tilfælde skulde kunne undskyldes sig med at være tvungne dertil ved Vold, Trusler eller paa anden Maade. Denne Bestemmelse, der var af en saa oprørende Natur, at man ikke skulde tro den mulig, vakte dog saa stærke Indsigelser baade fra Dreyers og andre Gesandters Side, at Direktoratet 24de Brumaire (14de November) gav et Tillægsdekret, hvorefter det senere vilde blive angivet, naar hin Bestemmelse skulde træde i Kraft; imidlertid skulde de neutrale Magter indbydes til indenfor den Tidsgrænse, der nærmere vilde blive bestemt, at tilbagekalde deres Søfolk fra de fjendtlige Magters Skibe ¹⁾).

Frankrigs Holdning imod de Neutrale misbilligedes af selve de Mænd, der som Ministre under Direktoratets Overledelse stode i Spidsen for de enkelte Grene af Styrelsen, baade af Udenrigsministeren, Justitsministeren og Marineministeren. Om de end undertiden svarede paa Dreyers Klager med Modklager over formentlige Forurettelser fra dansk-norsk Side, følte de sig dog sædvanlig forlegne. Enten skjød den ene Minister Skylden paa den anden, eller de gavede Løfter om at vise større Maadehold, idet navnlig Talleyrand idelig kom med Forsikringer om den Velvilje, Frankrig nærrede imod de Neutrale. Baade han og Justitsministeren tilstode ligefrem, at Loven af 29de Nivose var fuldstændig uretfærdig ²⁾; men de havde ikke stor Indflydelse, og skjønt

---

1) Se om disse Love og Dekreter Handels og Industritidende for 1798 S. 190, 309 og 325—26.

2) I Følge Dreyers Depesche af 14de Januar og 5te Marts 1798 kaldte Talleyrand den „une mesure létestable“ og Justitsministeren „avouà sans détour que la loi était dans son principe

Talleyrand under sine Samtaler med Dreyer uforbeholdent hufflettede Direktoriets og udtalte Ønsket om, at han paa en sømmelig Maade kunde slippe bort fra sin Ministerplads, troede Dreyer ikke et Ord deraf. Han var overtydet om, at Talleyrand tænkte mest paa at snakke Direktoriets efter Munden for at beholde sin Plads. Vigtigere var det, hvad Direktoriets egne Medlemmer sagde og gjorde. Det synes, som om ogsaa de efterhaanden fik en Følelse af, at der blev vist Uret imod de Neutrale¹⁾. „Men“, sagde tvende af dem til den svenske Gesandt, Staël Holstein, „Direktoriets fattedes Magt til at raade Bod paa Kapernes Plyndringer, thi da Frankrigs Søhandel næsten var tilintetgjort, vare alle de store Handlende nødte til at bruge deres Penge til at udruste Kapere for, og de havde en saadan Indflydelse i de tvende Raad, at Direktoriets hverken kunde eller vovede at træde i Vejen for deres Interesser“. Da de Neutrale vante Antagonist, Boulay Paty, den 2den December 1798 fremsatte et Forslag i de Femhundredes Raad, hvorefter Loven af 29de Nivose skulde udvides til at gjælde for Varer fra alle Lande, der laa i Strid med Frankrig, gav dette Direkteuren Rewbell Lejlighed til for Dreyer at udtale sin levende Harme over at se baade Dommere og Folkerepræsentanter finde det stemmende med deres Tarv at støtte Kapernes Begjærlighed. Som et slaaende Exempel paa Dommernes lovløse Færd fortalte han endog, at et svensk Skib, der kom fra Østersøen med en Ladning for selve den franske Regerings

---

une loi à tous égards injuste et qu'elle ne se fondait que dans la force.“ Talleyrands Efterfølger som Udenrigsminister, Reinhardt, indrømmede, at der var fældet „des sentences évidemment injustes“ (Depesche fra Paris af 21de Oktober 1798).

¹⁾ Direktoriets udstedte 31te Juli (13de Thermidor) 1798 et Dekret, hvorved det søgte at tøjle de franske Kaperes Udskejelser i de vestindiske Farvande. (Handels- og Industritidende for 1799 S. 190 ff.) Skjønt i og for sig af mindre Vægt, bør det ikke lades uomtalt.

Regning, var trods dennes Protest bleven prisdømt og solgt til Fordel for Kaperne¹⁾.

Men selv om Ministre og Direktører indsaa Nødvendigheden af at komme de neutrale Stater noget i Møde, kunde de ikke trænge igjennem dermed i de Femhundredes Raad. Talleyrand, der var ivrigere, end Dreyer troede²⁾, hævdede i en Memoire af 11te Maj (22de Floréal) 1798, som han indgav til Direktoriet, Nødvendigheden af at overholde de sluttede Traktater; thi saaledes som Forholdene vare, vilde det ikke være muligt for den franske Regering at hindre Domme, der kunde indvikle Republikken i Krig med en eller anden Magt, som valgte „at gribe til Vaaben for sine plyndrede Borgere og i en Krig søge Erstatning og Hævn over den Uret, den havde lidt“. Idet han karakteriserede de Neutrales Klager som for en Del uigjendrivelige, foreslog han en Forandring i Lovgivningen, hvorved „alle over Prisernes Gylighed opkomne eller for Eftertiden opkommende Tvistigheder skulde dømmes ved det executive Direktoratium ad administrativ Vej, saaledes som dette var sket i de forrige Krige, og i Henhold til, hvad Dekretet af 18de Brumaire, Republikens andet Aar, allerede derom havde

1) Om disse forskjellige Træk se Depescher fra Paris af 22de Oktober og 5te November 1797, 14de Januar, 15de og 19de Februar, 5te Marts, 21de September, 3dje Oktober og 3dje December 1798, og fra Stockholm af 4de December 1798.

2) Det bør ikke glemmes, at han f. Ex. havde søgt at gribe ind i de uretfærdige Kjendelser af Konsulerne i de spanske Havne ved at forbyde den franske Konsul i Almeria alt Salg og Konfiskation af neutrale Skibe. Ogsaa indskærpede Marineministeren disse Konsuler stærkt, skjönt, som Begivenhederne viste, uden Nytté, „ikke ved overilede Prisdømmelser at fornærme de neutrale Regeringer, som ere Frankrigs Allierede og Venner“, og han advarede særlig imod at erklære et Skib for god Prise, fordi det var afsejlet fra en fjendtlig Havn. (Archiv for Søvæsen VII, 204 og Handels- og Industri-tidende for 1798 S. 39).

anordnet¹⁾. — Hvorlidt end de neutrale Stater gjorde sig høje Tanker om Direktoriets Retfærdighedsfølelse ved de enkelte Sager, vilde en saadan Forandring dog fremme deres Tarv, da der derved vilde blive aabnet Vejen for diplomatiske Forestillinger, som nu vare helt spildte. Direktoret lod Talleyrands Forslag forelægge Raadene. Det fattedes ikke paa Medlemmer, der indsaa Nødvendigheden af en Forandring i Lovgivningen om Skibs-sagerne, og navnlig rettede Couzard i de Femhundredes Raad de mest knusende Angreb paa Loven af 29de Nivose; men dog blev det Talleyrandske Forslag lagt tilside. Forgjæves bragte Direktoret Sagen frem igjen ved et Budskab af 11te Januar (22de Nivose) 1799 til de Femhundredes Raad, og forgjæves fremhævedes det her, at Kapervæsenet havde ødelagt Omsætningen med de neutrale Lande, som Frankrig ikke kunde undvære, navnlig ikke paa en Tid, „da ikke noget eneste Handels-skib er til, som sejler under Frankrigs Flag“²⁾. Direktoret kunde ingen Reform faa sat igjennem.

I de sidste Maaneder af 1798 tilbød Direktoret den dansk-norske Regering Afslutning af en ny Handels-traktat, og da Dreyer opstillede som nødvendig Betingelse, at denne Traktat blev en Fornyelse af den ældre af 1742 og kom til at indeholde de samme Artikler som denne, gik Talleyrand ind derpaa. Men den dansk-norske Regering holdt det Hele for en Manoeuvre fra fransk Side, beregnet paa at svække Indtrykket af Plage-rierne imod de dansk-norske Skibsredere; og Dreyer mente, at man maatte være forsigtig, da den franske Regering let kunde benytte Lejligheden til at gjøre Væsen af Underhandlingen, som om Danmark søgte dens Venskab, og derved kunde kompromittere det lige overfor Rusland og England. Hvad enten Mis-

---

1) Schmidt-Phiseldek anf. St. 4, 160 ff., og Handels- og Industritidende for 1798 S. 167—175.

2) Smstds. Aargang 1799 S. 65 ff.

tanken var berettiget eller ikke, gik Underhandlingen istaa¹⁾).

Snart efter indtraadte der dog nogen Bedring i de Neutrales Stilling. da Direktoratet i Foraaret 1799 viste langt større Strængthed end tidligere med Hensyn til Udstedelsen af Kaperbreve. Og naar man ser, at de Domme, som den højeste Domstol i Prisesager, Kassationsretten i Paris, fældede i denne Tid, vare paafaldende gunstigere for de opbragte Skibes Redere, end det havde plejet at være Tilfældet, fristes man til at stille det i Forbindelse med et Tryk fra Direktoratets Side²⁾. Udbruddet af Koalitionskrigen, der fandt Sted samtidig hermed, har næppe været uden Indflydelse i saa Henseende. Men dette heldige Forhold varede ikke længe. Den Forandring, der ved den saakaldte Revolution af 30te Prairial 1799 fandt Sted i Direktoratets Sammensætning for at fremkalde en mere energisk Krigsførelse, var til Skade for de Neutrale. I de Femhundredes Raad hørtes forbitrede Udtalelser over, at Direktoratet tidligere paa Aaret havde nægtet at udstede Kaperbreve til „Handlende, der i højeste Grad fortjente det paa Grund af deres opofrende Borgerdyd“, og man krævede Kapervæsenet opmuntret paa ny³⁾. Senere autog Direktoratets Forhold til Danmark-Norge en saa spændt Karakter, at det kun lidet følte sig opfordret til at gjøre noget for den dansk-norske Handel. Til de amerikanske Fristater kom det næsten i en fjendtlig Stilling, og Sverrige maatte gjælde for at staa paa Springet til at tiltræde Koalitionen. Ingen af de neutrale Stater havde Grund til at haabe paa Imødekommen fra fransk Side.

Med Hensyn til England mildnedes den dansk-norske Regerings Harme over Kaperierne ved den Sympathi,

1) Depescher fra og til Paris fra de sidste Maaneder af 1798 og de første Maaneder af 1799.

2) Handels- og Industritidende for 1799 S. 125, hvilket stadfæstes af Dreyers Depescher.

3) Depesche fra Paris af 12te August.

som den ellers var tilbøjelig til at føle for denne Magt, om hvilken Christian Bernstorff i Sommeren 1798 endog sagde, at den var „det sidste Værn for de uafhængige Staters Sikkerhed og de nuværende Regeringers Tilværelse“. Men den franske Politik paa Søfartens Omraade opfattede den som et Udslag af den samme Brutalitet og Vilkaarlighed, hvorpaa Frankrig ogsaa i andre Henseender gav talrige Beviser. Denne Opfattelse deltes ganske af Preussen og Sverige. Næppe var det derfor bekjendt, at Loven af 29de Nivose 1798 vilde blive vedtaget af de franske Raad, førend den dansk-norske Regering opfordrede Hoffet i Berlin til at „enes med den om de Forholdsregler, der kunde virke mest til at sikre sig imod Virkningerne af dette Skridt, det voldsomste og uretfærdigste, der kunde udtænkes“. I Følge den daværende preussiske Handelsminister Struensees¹⁾ Indstilling, lod Regeringen i Berlin sin Gesandt i Paris indgive en skarp Note til Direktoriet og opfordrede paa samme Tid den dansk-norske Regering til, at den, saafremt Forestillingen ikke hjalp, skulde foretage Rustninger til Søs, ligesom den selv havde sikret baade sine egne og Danmarks Interesser til Lands. Den raadede særlig til at stationere danske Krigsskibe ved de tyske Nord-søkyster (!) for i det mindste at værne om Danmarks og Tysklands Handel med England i disse Farvande. Uheldigvis havde Direktoriet saa ringe Tanker om den preussiske Politiks Kraft, at det, selv under den anden Koalitionskrig, ikke holdt det for voveligt at trodse Berlinerhoffets Ønsker²⁾. Lige saa frugtesløse vare alle Skridt

²⁾ Denne dygtige Mand havde som bekjendt af sin Broder Johan Friedrich Struensee været stillet i Spidsen for den dansk-norske Finansstyrelse og havde efter Broderens Fald forladt Danmark. Han var i en Række af Aar Minister i Preussen indtil sin Død 1804.

¹⁾ Om Forhandlingerne med Preussen i Handelssagen se Depescher til Berlin af 26de Januar, 24de Februar, 16de Oktober, fra Berlin af 23de Januar, 6te, 13de og 14de

fra Sveriges Side. og det nyttede heller ikke, at den bataviske Regjering eller hollandske og spanske Kjøbmænd, hvis Tarv stærkt led under alt dette, støttede de neutrale Magters Klager¹⁾. Det var klart, at man ad denne Vej ikke kom en Tomme frem.

Strax efter at Loven af 29de Nivose var bleven vedtaget, udtalte England til den dansk-norske Regering sit Ønske om, at denne vilde enes med det om at sikre Skibsfarten, da det ikke vilde blive tilladt engelske Handlende at fragte neutrale Skibe, med mindre der ydedes disse et kraftigt Værn. Meningen hermed var utvivlsomt, hvad England officielt tilbød Sverige, nemlig at det selv vilde værne om de neutrale Skibe ved at lade dem konvoyere af sine egne Krigsskibe. Men for ikke at tale om, at de neutrale Stater herved vilde have stillet deres Handel under et nærgaaende Tilsyn af Englænderne, vilde de med det samme have ophørt at være neutrale. Frankrig vilde have set en Fjende i enhver Magt, der havde sluttet Overenskomst med England om slikt²⁾. Netop hermed begrundedes det Afslag, der blev givet England³⁾.

Derimod paatrængte det Spørgsmaal sig Regeringen i Kjøbenhavn, om den ikke skulde prøve at sikre Handelen ved selv at yde Konvojer. Allerede i Efteraaret 1797 havde Dreyer under Indtrykket af den i Frankrig herskende Forbitrelse imod den neutrale Handel hævdet,

Februar, 6te og 27de Oktober og 18de Deeember 1798, fra Berlin 1ste Januar 1799 og fra Paris 23de Marts 1798.

¹⁾ Handels- og Industritidende for 1798 S. 345.

²⁾ Om det engelske Tilbud til Danmark og Svaret herfra se Depescher til London af 13de Februar, til Stockholm af 28de Februar, fra London af 2den, 16de og 27de Februar 1798. Det engelske Tilbud til Sverige omtales i Depesche fra Stockholm af 9de Marts 1798 og Depesche af 16de Februar 1798 fra den svenske Udenrigsminister Ehrenheim til Baron Taube, der var svensk Chargé d'affaires i Kjøbenhavn.

³⁾ Depesche fra den svenske Chargé d'affaires i Kjøbenhavn, Baron Taube, af 22de Februar 1798.

at Konvoyer vare det eneste Sikringsmiddel; og dette var i flere Maaneder det jævnlig tilbagevendende „*præ-terea censeo*“ i hans Depescher. Steen Bille, der siden sin heldige Kamp med Tripolitanerne laa med Fregatten Najaden i Middelhavet, skrev i Februar 1798 til Regeringen, at det nu „blev mere end nogensinde nødvendigt at konvoyere de danske Skibe i Middelhavet, da det nyeste franske Dekret har bidraget meget til at forøge Korsarernes Antal“¹⁾. Men stærkest bragte Loven af 29de Nivose den kjøbenhavnske Handelsstand til igjennem Grossererersocietetet at hæve sin Røst derom. Flere Handlende vilde endog have Regeringens Tilladelse til at oprette det i Danske Lov 4—7—1 omtalte Admiralskab, hvorved Handelsskibe kunde slutte sig sammen til Forsvar imod Kapere. Da det lod sig formode, at vanskelige Stridsspørgsmaal kunde fremkomme ved Fornyelsen af en saadan forældet Indretning, nægtede Regeringen sin Tilladelse²⁾. Derimod besluttede den, saasnart den fik Underretning om Loven af 29de Nivose, at opfylde Ønsket om Konvoyering³⁾. Det har iblandt de danske Forfattere, som have behandlet hin Tids Historie — med Undtagelse af A. S. Ørsted — gjældt som en ubestridelig Kjendsgjerning, at den dansk-norske Regering handlede meget urigtigt ved at ville konvoyere. Man har deri set et Vidnesbyrd om, hvorledes Statskløgten efter A. P. Bernstorffs Død veg fra Regeringen, idet man har hævdet, at netop denne Statsmand havde modsat sig Konvoyering, som han indsaa, vilde føre til fordærlige Sammenstød med Englænderne, og derimod havde faaet opstillet i Neutralitetsforbundet med Sverige

---

1) Handels- og Industritidende for 1798 Nr. 1.

2) Forestilling til Kongen af 9de Marts 1798.

3) Depeschen til Stockholm af 30te December 1797 viser, at Regeringen allerede dengang tænkte paa Muligheden af at komme til at konvoyere, men en bestemt Beslutning synes først at være bleven taget, efter at man havde erfaret Loven af 29de Nivose.

af 27de Marts 1794. at de nordiske Stater skulde søge deres Værn ved at true med Represailler. Men denne Sammenligning hviler paa en Miskjendelse af Forskjellen imellem Stillingen i 1794 og i Begyndelsen af 1798. Det nordiske Neutralitetsforbund af 1794 var fortrinsvis rettet imod Englænderne. og da disse dreve en levende Handel paa Norge og Østersøen. havde en Trusel om Represailler Vægt; thi det vilde være let for de skandinaviske Regeringer at opbringe engelske Handelsskibe i Mængde til Vederlag for de nordiske Skibe. som Englænderne tog. Men i 1798 gjaldt det langt mere om at værne Skibsfarten imod de franske Kapere. og Trusel om Represailler vilde have været en Latterlighed. da der ikke svømmede et eneste fransk Handelsskib paa Havet i de europæiske Farvande. Der var intet andet Valg for den dansk-norske Regering end at yde de af hele Handelsstanden saa ivrig attraaede Konvoyer eller ogsaa rolig at se paa. at Fragtfarten paa Middelhavet og den østindiske Handel. med andre Ord to af de vigtigste Indtægtskilder paa hin Tid for de danske og norske Handlende. fuldstændig standsede.

Man maa ikke tro. at Regeringen var blind for den Mulighed. at Konvoeringen kunde bringe den i et kildent Forhold til England. Men den havde vægtige Grunde til at tro paa. at denne Magt nu vilde stille sig anderledes til Konvoeringen. end den vilde have gjort 1794. Den engelske Udenrigsminister havde selv for den dansk-norske Regering ladet fremhæve Nødvendigheden af. at der blev truffet Foranstaltninger til at værne om dens Undersaatters Skibsfart imod de franske Kapere; og det syntes. som om man kunde vente af den engelske Regerings Billighed. at den vilde indse Umuligheden for Danmark-Norge af at søge dette Værn ved engelske Konvoyer. Hvor meget der end kunde klages over engelske Kaperier og engelsk Handelsskinyge. saa stillede England sig netop paa denne Tid i det Hele venligt til Danmark-Norge. og dettes Gesandt i London.

Wedel-Jarlsberg, fremhævede, at man fra engelsk Side i den senere Tid førte et langt mere imødekommende Sprog end tidligere, naar der blev klaget over Skibes Opbringelse¹⁾. England var vistnok tilbøjeligt til at træde andre Nationers Ære for nær ved at ville lade deres Konvoyer visitere; men det havde dog gjentagne Gange vist, at det ikke for et Principis Skyld vilde vække en Strid, som Forholdene ellers gjorde utilraadelig. I Tillid dertil havde selve Andreas Peter Bernstorff ladet Konvoyering finde Sted, hvor han mente, at Englænderne ikke ved deres Handelsinteresse vilde føle sig opfordrede til at visitere Konvoyerne. Han havde, som tidligere berørt, ladet Krigsskibe i Aaret 1793 konvoyere Handelsskibe indtil Cap Finisterre og krydse ved den vestlige Del af Kanalen for at tage hjemvendende Ostindiefarere under deres Varetægt. Siden den Tid havde der stedse været stationeret Krigsskibe i de vestindiske Farvande, hvor de konvoyerede Skibe, der tilhørte den danske Konges europæiske Undersaatter. I Sommeren 1796 havde Strid med Tripolis bevirket Afsendelsen af en Fregat til Middelhavet; flere Skibe vare senere sendte dertil, og de havde ved at konvoyere ydet et Værn, der vel nærmest var beregnet paa at sikre Skibsfarten imod tripolitanske Korsarer, men tillige var til Gavn imod baade engelske og franske Kapere²⁾.

England havde i intet af disse Tilfælde yppet Kiv, og naar det nu var en Kjendsgjerning, at de Konvoyer, Danmark-Norge vilde yde efter en større Maalestok, vare rettede imod dets Fjendes Kapere og netop kunde sikre Handelen med engelske Varer, for saavidt disse vare opkjøbte af neutrale Handlende, naar endelig hertil kom, at Danmark-Norge politisk stod England langt nærmere

1) Depesche fra London af 20de Juli 1798.

2) Jvfr. Garde: Efterretninger om den danske og norske Sømagt IV, 263, 321, 336 ff. samt Steen Billes tidt citerede Afhandling i Archiv for Søvæsen.

end Frankrig, syntes meget at tale for, at Regeringen hellere burde vove at yde Konvoyer end se paa, at et Par af de vigtigste Handelsgrene tilintetgjordes. Det var i Begyndelsen af 1798 lige saa rigtigt at konvoyere, som det i 1794 vilde have været Daarskab at gjøre det i de europæiske Farvande; og man tør dristig paastaa, at A. P. Bernstorff vilde have været den første til nu at tilraade det. Han var kort Tid før sin Død begyndt at helde dertil, netop fordi der dengang særlig maatte tænkes paa at væрге sig imod de franske og spanske Kapere.

Regeringen var enig med den københavnske Handelsstand i, at der først og fremmest maatte ydes den oversøiske Handel Hjælp ¹⁾. Allerede den 14de April afsejlede

---

1) Det vigtigste Aktstykke angaaende denne Sag er Chr. Bernstorffs af Kongen approberede Forestilling af 16de Marts 1798. Det hedder her iblandt andet: „*Die Furcht die königliche Flagge Beleidigungen auszusetzen, welche mit ihrer Würde unverträglich seyn und daher das friedliche System Eur. Majest. in Gefahr bringen würden, hatte Allerhöchstselben bisher bewogen die Maasregel der Convoys so viel als möglich zu vermeiden, und diese in der That sehr begründete Bedenklichkeit findet noch immer Statt. Aber theils scheint sie durch die Betrachtung der Gefahr mit welcher der dänische Handel von allen Seiten bedrohet wird, und der Ausdehnung und Wichtigkeit überwogen zu werden, und theils ist die Furcht einer Völkerrechts Verletzung dieser Art auch minder gross, seitdem England zu billigere Grundsätzen in Absicht der neutralen Mächte zurückgekehrt ist. Denn von französischer Seite werden unserer Schifffarth nicht die wenigen Kriegsschiffe der Republik, welche sich nur selten und nicht leicht anders als zu bestimmten Zwecken ins Meer wagen, sondern der zahllose Schwarm von Kapern gefährlich. Diese Kaper aber, das Schrecken der Kauffarthey Schiffe, würden sich auch vereinigt nicht leicht unterstehen irgend einen Angriff oder Beeinträchtigung gegen Kriegs-Schiffe zu unternehmen.*“ Idet han videre udvikler, at man ikke kan være uden Bekymring for, hvorledes det kan gaa med Foranstaltningerne til at sikre Handelen, hævder han, at „*es kömmt hier darauf an von zwey Uebeln das gerin-*

Linieskibet Oldenborg paa 60 Kanoner og omtrent en Maaned efter Linieskibet Ditmarsken, der var af samme Størrelse, til St. Helena for at konvoyere hjemvendende Ostindiefarere. Men et Par Maaneder efter, da de franske Loves ødelæggende Virkninger stedse viste sig stærkere, og den kjøbenhavnske Handelsstand trængte ind med nye Opfordringer, besluttede Regeringen at gaa videre, og navnlig at tage sig af „de med Landets egne Produkter ladede Skibe, efter at ogsaa disse se sig udsatte for den Fare at vorde opbragte og konfiskerede“¹⁾. Ved en Plakat af 25de Juli kundgjordes det, at Flekkerøs Havn i Nærheden af Christianssand skulde være Station for de konvojerende Krigsskibe og Samlingsplads for de Handelsskibe, der vilde sikres af dem. I Begyndelsen af August skulde den første Konvoy afgaa, den følgende skulde gaa sidst i September, og en tredje i Slutningen af Oktober; Konvojerne skulde afgaa til Strædet ved Gibraltar og „tage under deres Beskyttelse alle vore Undersaatter tilhørende Skibe saa langt disse Skibes forskjellige Bestemmelse tillader det“; men skjønt Tanken med disse Konvojer væsenlig var at værne om danske og norske Ladninger, tillodes det dog ogsaa de konvojerede Handelsskibe at have Ladninger ombord, der tilhørte andre neutrale Staters Undersaatter. Derimod blev der, for at undgaa alt, hvad der kunde vække Uvilje hos Englænderne, truffet strænge Foranstaltninger imod, at Skibene havde Kontrebande ombord²⁾. Der

---

gere zu wählen und es scheint nur sowohl den Grundsätzen als der Würde Eur. Majestät angemessen zu seyn die kühnere Maasregel einer unbedingten Unterwerfung vorzuziehen, welche das Uebel unheilbar machen würde.

1) Skrivelse fra Chr. Bernstorff til Oekonomi- og Kommercekollegiet af 7de Juli 1798.

2) Hvor ivrig Regeringen var for at afværge, hvad der kunde vække Mistro imod Konvojerne, kan man se af en Skrivelse fra Udenrigsministeriet til Kommercekollegiet af 6te Oktober

skulde drages Omsorg for, at der, naar disse Konvoyer ankom til Gibraltar, kunde være Krigsskibe her, som kunde konvoyere videre i Middelhavet. Paa samme Maade skulde der konvoyeres tilbage fra Gibraltarstrædet til de danske og norske Farvande¹⁾.

I en af de Skrivelser, der vexledes imellem det udenrigske Departement og Kommercekollegiet om Konvoysagen, udtalte Chr. Bernstorff, at der med Hensyn til Foranstaltningerne for at værne om Skibsfarten „kunde haabes den bedste Virkning af den Overenskomst, som til den Ende med det svenske Hof vilde være at træffe“. Det venskabelige Forhold, som var blevet indledet imellem de skandinaviske Stater i de nærmest foregaaende Aar, holdt sig endnu. Den dansk-norske Regering var overtydet om, at hvad der i tidligere Tider havde fremkaldt Skinsyge og Avind imellem de nordiske Riger, nu maatte gjælde for at være forsvundet. Vel vidste den, at Gustav III's gamle Venner, som Taube, Essen og Toll, havde Indflydelse, og disse Mænd „havde et novervindeligt Nag imod Danmark“; men den mente, at den unge Konge havde forstaaet at sætte sig ud over deres Formaninger i saa Henseende og over de Fordomme, hvori han var opdraget. Det var den særlig behageligt, at Sparre havde mistet Ledelsen af de udenrigske Sager, og at denne i Slutningen af 1797 var bleven overdraget Ehrenheim, thi man havde god Tro til denne²⁾, hvis Udtalelser om det

---

1798, hvori det hedder, at naar Skibe fra Middelhavet vare bestemte til franske og spanske Havne udenfor Middelhavet, burde vedkommende Konvoychef „instrueres til i ethvert Tilfælde, der kunde forekomme ham tvivlsomt, hellere at nægte Indlemmelse i Konvøyen end at give Anledning til nogen Slags Mistanke om dennes fuldstændige Retmæssighed.“ Jvfr. ogsaa Depesche til Stockholm af 21de Juli 1798.

1) Plakaten er trykt i Handels- og Industritidende for 1798 S. 165 f.

2) Den Fremstilling, der i Schinkel-Bergmans: *Minnen ur Sveriges nyare historia* IV, 39 er givet afdens dansk-

Ønskelige i et godt og nøje Forhold imellem de nordiske Riger vare særdeles varme. Endog den Tanke, som A. P. Bernstorff havde havt i 1795, at det skandinaviske Norden, naar det var indbyrdes enigt, vilde kunne vinde forøget Sikkerhed imod de europæiske Omvæltninger ved i Fællesskab at indgaa et Forbund med Rusland. laa i Slutningen af 1797 og i Begyndelsen af 1798 baade Ehrenheim og Gustav IV meget nær¹⁾. Men selv om de, hvad maaske kan betvivles, vilde have anstrængt sig for at virkeliggjøre denne Tanke, var Øjeblikket ikke gunstigt, da Kejser Povl netop paa denne Tid nærrede Uvilje imod Gustav IV.

Den, der saa dybere paa Personer og Forhold, vilde vistnok kunne se, at det fattedes paa et sikkert Grundlag for, at en fælles nordisk Politik i Længden kunde blive fulgt af Regeringerne i Kjøbenhavn og Stockholm. De foregaaende Aars Tilnærmelser imellem dem havde ikke formaaet at lade Tillid afløse den skarpe og tidt smaalige gjensidige Kritik, hvortil baade dansk-norske og svenske Statsmænd vare vænnede ved den tidligere Tids Rivninger. Siden A. P. Bernstorffs Død havde Norden ingen stor Statsmand mere. Gustav IV Adolf, om hvem man fra dansk-norsk Side gjerne vilde gjøre sig gode Forhaabninger, var som bekjendt en forunderlig smaalig og stivsindet Karakter, der følte sig krænket ved den ringeste Meningsforskjel, ikke havde Anelse om politisk Takt og uden

---

norske Regerings Opfattelse af Sverige, er som oftere saa urigtig som vel muligt.

¹⁾ Den dansk-norske Regerings Opfattelse af Sverige i denne Tid ses tydeligst af den hemmelige Instrux, som den 24de August 1798 udstedtes for Kammerherre E. Bourke, der nu blev Gesandt i Stockholm. Gustav IV's og Ehrenheims Udtalelser og Synsmaade omtales i Depescher fra den dansk-norske Chargé d'affaires Fursmann i Stockholm af 8de og 26de December 1797, 5te og 12te Januar (Ehrenheims Ord: „*nos intérêts sont et doivent être absolument les mêmes*“) og 27de April 1798.

at tage Hensyn til sit Folks Tarv fulgte sine forudfattede Meninger og Lidenskaber, indtil han bragte sit Rige til Afgrundens Rand, satte sin Krone overstyr og selv blev en ulykkelig, halvforrykt Don Quixotesk Skikkelse. Den dansk-norske Stats virkelige Regent, Kronprins Frederik, var paa sin Side mindst af alt en Fyrste med et stort Syn. Han var pligtopfyldende til det yderste og arbejdsom, og hvor hans gode Hjærte og en jævn, sund Forstand strakte til, kunde han gjøre Fyldest, navnlig naar han følte Nødvendigheden af at følge dygtige Mænds Raad. Men der var meget smaaligt hos ham, ikke sjælden en uheldig Stivsindethed, han havde betydelige Fordomme, og særlig overfor Sverige har han aabenbart havt ikke lidet af den nedarvede Skinsyge og Lyst til at opfatte Alt fra den værste Side. Uagtet disse Skyggesider hos de tvende Herskere først efterhaanden skulde træde frem, bør det allerede paa dette Tidspunkt ikke overses, hvor lidt selve Regenternes Personligheder frembøde nogen Sikkerhed for en fortsat god Forstaaelse imellem Rigerne. Og nu den offentlige Mening! For ikke at tale om, at den Intet gjaldt i Sverige under Gustav IV. og at den tabte sin Betydning i Danmark og Norge efter Udstedelsen af Presseforordningen af 27de September 1799, saa var den endnu langt fra tilstrækkelig paavirket af den nordiske Enhedsfølelse. Vi have tidligere set, at en saadan Følelse havde begyndt at trænge sig frem i Modsætning til det gamle Nationalhad imellem Danske og Nordmænd paa den ene Side og Svenskere paa den anden. Men vi have ogsaa set, at dette kun var en Begyndelse, og at, hvad der skulde have givet et slikt Omslag varig Betydning, nemlig en livlig aandelig Forbindelse og overhovedet en større Række gjensidige Berøringer af forskjellig Natur, endnu kun var i sin Vorden. Det lyder smukt nok, at et Selskab, der kaldte sig det *skandinaviske* Literaturselskab og iblandt sine Stiftere talte en Del af Danmarks og Norges dygtigste Mænd, vedblev at virke i disse Aar

ved at udgive „Skandinavisk Museum“. Det gjør et godt Indtryk, naar man ser Rahbek og J. K. Høst henlede Opmærksomheden paa den samtidige svenske Literaturs talentfulde Forfattere, som Leopold og Kellgren, og ville vække Deltagelse for dem. Det fortjener at nævnes, hvormegen Velvilje og Venlighed Høst under en Rejse i Sverige personlig blev Gjenstand for, og det er ikke uinteressant at se den Maade, hvorpaa den dansk-norske Chargé d'affaires i Stockholm, Fursmann, omtaler Stemningen i de Kredse af Befolkningen, med hvem han i Aaret 1798 kom i Forbindelse. I tidligere Tider følte de dansk-norske Diplomater sig næsten altid ilde iblandt Svenskerne, og Intet er almindeligere, end at de tale om Svenskernes Forfængelighed, Letfærdighed og idelig fremtrædende uvenlige Stemning imod Danmark. Nu derimod i Foraaret 1798 havde Fursmann Indtrykket af at, om end de svenske Kjøbmænd kunde føle nogen Skinsyge imod de danske og norske, der havde havt større Fordele af Handelsforholdene, saa havde dog det svenske Folk i det Hele ligesom skiftet Tankesæt med Hensyn til de Danske, og han hørte rosende Udtalelser om sin Regering¹⁾. Men gjælder det desto værre altid, at Interesserne have mere at sige i Politiken end Sympathierne, saa maatte det under Forhold som de daværende i Norden dobbelt let blive Synet paa den øjeblikkelige Fordel, der kom til at bestemme Stillingen imellem Rigerne. Den nordiske Enhedstanke havde langtfra udviklet sig til at være en sammenholdende Magt, der kunde danne en Modvægt, naar Stof til gjensidig Uvilje frembød sig.

For Øjeblikket knyttedes imidlertid et Baand imellem de skandinaviske Riger ligesom i de nærmest foregaaende Aar ved Skibsfartsinteresserne, der vare fælles baade med Hensyn til de engelske og franske Kapere, og hvad Stillingen til Sørøverstaterne i Nordafrika angik.

¹⁾ Depesche af 25de April 1798.

Faa Forhold ere mere trættende eller mere utilfredsstillende at følge end de idelig tilbagevendende Forviklinger med disse sidstnævnte Stater¹⁾. Medens de store Sømagter i det 18de Aarhundrede havde haft fuldt op at gjøre med at ødelægge hinandens Flaader og erobre Kolonier fra hinanden, havde de nedværdiget sig ved at lade Tripolis, Tunis og Algier foruden flere Havne i Marokko vedblive at være Smuthuller for Sørøverne. Istedes for at gjøre Ende paa disses Uvæsen med væbnet Magt, havde de vænnet Fyrsterne i Sørøverstaterne til at modtage „Presenter“, dels i Penge, dels i Tømmer eller Krigsfornødenheder, som Løn for at afholde deres Undersaatter fra Sørøveri. De mindre Stater som Sverige og Danmark-Norge havde maattet følge dette Exempel. Men det kom dog idelig til Strid. Hændte det f. Ex., at en Fyrste i Tripolis eller Tunis kom paa Tronen ved at styrte en Medbejler fra denne, saa krævede han en „Present“ i Anledning af sin Tronbestigelse. Traf det sig, at en jødisk Kjøbmand i Algier havde indladet Varer i et dansk Skib, der blev opbragt af en engelsk eller fransk Kaper, forlangte den algierske Dey strax, at Danmark-Norge skulde give Vederlag for Tabet. Eller, hvis det behagede en af disse Fyrster uden nogensomhelst Grund at kræve Presenterne forøgede, og dette nægtedes, var det det samme som en Krigserklæring, og Sørøverskibene bleve slupne løs imod vedkommende Magts Handelsskibe, hvis Mandskab gjordes til Slaver. De store Udgifter, hvormed Søtogter imod disse Stater vare forbundne for fjærntliggende Lande, gjorde, at man tidt foretrak at betale Penge fremfor at have Krig. Det var, som om Nationalæren i disse Forhold ikke gjaldt noget, og selv efter at Steen Bille havde jaget hele den tripolitanske Flotille i Havn i Maj 1797, blev Enden dog, at Danmark-Norge

---

¹⁾ Jvfr. om disse Forhold: Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814, samt Steen Bille anf. St.

betalte den tripolitanske Pascha, hvad denne før Striden havde forlangt. Ligesom det i det Hele er umuligt at afvinde disse forskjellige Tvistigheder Interesse, saaledes staa de kun i meget løs Forbindelse med vort Æmne, kun forsaavidt som Krigen imellem England og Frankrig virkede til at forstærke Sørøverstaternes Uforskammethed. De skulle da her kun berøres som en Side af Søfartsforholdene, hvor der var Lejlighed for Sverige og Danmark-Norge til at støtte hinanden. Navnlig laa dette nær, da Deyen af Algier i Slutningen af 1797 gjorde nærgaaende Fordringer til de tvende nordiske Stater om, at hver af dem skulde lade ham faa en Fregat osv. Til en vis Grad vare de tvende Regeringer enige, idet de vilde gjøre Forestillinger i Fællesskab; men Enigheden var ikke fuldstændig. Den svenske Regering var ikke at formaa til at træffe fælles væbnede Foranstaltninger sammen med Danmark-Norge for, om fornødent gjordes, at tvinge Algier til Eftergivenhed, ligesom Stemmningen hos den svenske Handelsstand overhovedet var for, at man i yderste Tilfælde skulde gjøre Indrømmelser. Den Fred, som Steen Bille, støttet af den svenske Konsul i Algier, fik Deyen her til at gaa ind paa, omfattede dog baade Sverige og Danmark-Norge, saaledes at ingen af disse Stater opfyldte Deyens Fordring om Fregatterne¹⁾.

Ulige større Betydning maatte imidlertid Samvirkning have med Hensyn til de engelske og franske Kaperier, og her stod Neutralitetsforbundet af 1794 endnu i Kraft. Den svenske Regering fik vistnok Udseende af at ville nærme sig Frankrig, da den i Begyndelsen af 1798 paa ny sendte Staël Holstein, der gjaldt for at være en ivrig Tilhænger af Direktoret, som sin Gesandt til Paris, og den dansk-norske Regering havde en udpræget Mistro

---

¹⁾ Depescher til og fra Stockholm fra Slutningen af 1797. Om Billes Forhandlinger se Archiv for Søvæsen VII, 341 ff.

til denne Diplomat¹⁾. Men det var en Kjendsgjerning, at Gustav IV Adolf blev forbitret over den fordærlige Lov af 29de Nivose 1798; og ligesom Danmark-Norge mente han ikke at kunne tage imod Englands Tilbud om Konvoyer, men besluttede selv at værne om sine Undersaatters Handel. Han svarede derfor meget imødekommende, da Regeringen i Kjøbenhavn foreslog ham Konvoiering i Fællesskab. De særdeles venskabelige Forhandlinger, der aabnedes derom, førte snart til de nødvendige Aftaler. Dansk-norske Krigsskibe toge i den følgende Tid svenske Handelsskibe under deres Varetægt ligesaa godt som danske og norske, og omvendt.

Som man havde ventet, afholdt Franskmændene sig fra at forulempe Konvoierne. Englænderne lode ogsaa svenske saavel som dansk-norske Konvoier i Middelhavet i Ro; men allerede den første svenske Konvoy, der afgik fra Sverige igjennem Kanalen til Gibraltarstrædet, 43 Handelsskibe under Ledsagelse af Fregatten Ulla Fersen, blev i Sommeren 1798 standset af engelske Krigsskibe. Chefen for disse krævede Ret til at visitere Konvoien, og, skjønt dette først blev afslaaet, gik den svenske Fregatchef dog omsider ind paa at lade Konvoien føre ind til den nærmeste engelske Havn, hvor Sagen skulde afgjøres. Atten Skibe af Konvoien var det lykkedes at undslippe, hvorimod de øvrige tillige med den ledsagende Fregat bleve lagte under Beslag, saa snart de kom i

---

¹⁾ Det blev endog meddelt den dansk-norske Regering, at Staël havde søgt hemmelig at faa den franske Regering til at give et Løfte om at hjælpe Sverige til at blive Herre over Norge, medens Danmark skulde holdes skadesløst i Tyskland. Skjønt Chr. Bernstorff holdt det for uretfærdigt at ville tillægge den svenske Konge Del i dette Skridt, tiltroede han Staël, at han kunde have gjort det paa egen Haand (Depesche til Paris af 7de April 1798. Jvfr. Dreyers Depesche af 30te April, hvor han siger, at en saadan Plan for flere Maaneder siden var bleven omtalt i Bladene, men at den nu igien blev bragt paa Tale, da Staël var kommen til Paris).

Havn. Paa samme Maade gik det den næste svenske Konvoy, der var under Eskorte af Fregatten Freja¹⁾. Men dermed standsede Opbringelserne, og de dansk-norske Konvoyer gik uforstyrrede deres Gang baade i Efteraaret 1798 og den største Del af 1799, igjennem Kanalen ikke mindre end i Middelhavet og i Vestindiens Farvande. Intet var almindeligere, end at de mødte engelske Krigsskibe. Som oftest ytrede der ikke engang et Ord af de engelske Chefer ved slige Lejligheder. Undertiden rettede de „med største Høflighed“ det Spørgsmaal til den danske Konvoychef, hvorhen Konvojen var bestemt, og hvilke Ladninger den havde ombord; eller de forlangte Konvoychefens Erklæring om, at de Skibe, som han konvojerede, ikke havde Noget ombord, der stred imod Traktaterne. I November 1798 gjorde en engelsk Fregatchef et Tilløb til i Kanalen at ville visitere en dansk-norsk Konvoy, der var under Ledsagelse af Fregatten Hvide Ørn. Chefen paa denne, Kapitain Kaas, erklærede strax, at han vilde afvise ethvert Forsøg derpaa med Magt imod Magt, og da den engelske Chef lod Begjæringen gjentage i de høfligste Udtryk, idet han hævdede, at der efter Sigende fandtes 5—6 Skibe i Konvojen, som vare ladede med Kontrebande og bestemte til fjendtlige Havne, fik han kun til Svar, at denne Efterretning var falsk, og at Konvojen var fuldkommen traktatmæssig. Han sejlede derefter bort. Ved en anden Lejlighed vilde Chefen paa et engelsk Linieskib i Februar 1799 visitere en Konvoy i Middelhavet, der blev ledsaget af Briggen Lougen; men da Chefen paa denne, Kapitain-lieutenant Fabricius, afslog det, idet han tillige gav sit Æresord for Konvoyens Retmæssighed, opgav Englænderen sin Fordring. Heller ikke i de vestindiske Farvande dristede engelske Søofficerer sig til mod dansk-norske Konvoychefers Indsigelse at fastholde Kravet paa at visitere Konvoyerne. Mere nærgaaende var en engelsk

---

¹⁾ Schinkel-Bergman IV, 40.

Admiral i Middelhavet, der i Oktober 1799 havde fattet Mistanke til to svenske Skibe, som hørte med til en dansk-norsk Konvoy, og vilde have deres Papirer undersøgte. Dette skete paa en meget løselig Maade, og videre Visitation fandt ikke Sted. Paa en lignende Maade nøjedes en russisk Admiral¹⁾, der vilde visitere en dansk-norsk Konvoy i Middelhavet, med at lade dennes Skibspapirer gennemse ombord paa sit eget Skib²⁾.

Slige Standsninger kunde ikke hindre Konvoyeringen, og den dansk-norske Handel trivedes frodig under dennes Varetægt. Man regner, at i Aaret 1799 blev der i Middelhavet konvojeret 152 Handelsskibe indenfor Strædet og 332 fra Middelhavet ud igjennem Strædet ved Gibraltar³⁾. Hvor anselig en Konvoy kunde være, ser man af, at den 6te Juni 1799 lettede 102 dansk-norske og svenske Skibe Anker paa Malagas Red under Ledsagelse af to Fregatter og tre Brigger, alle hørende til den dansk-norske Flaade, for at passere Strædet Vester paa. Alt tyder paa, at denne Konvoyering i Middelhavet, der lededes af en saa energisk Mand som Steen Bille, i det Hele fandt Sted med Iver og Omhu, og den virkede overordentlig til at styrke Tilliden til det danske Flag. Man ser et Hus i Livorno i Sommeren 1797 fragte ikke mindre end 13 dansk-norske Skibe, og Skipperne opnaaede som en Følge af Konvoyeringen endog kolossale Fragter. I det Hele tog Kaperierne af fra fransk Side, for en Del vistnok, fordi Direktoret, som tidligere omtalt, havde sat Skranker for Udstedelsen af Kaperbreve, men i høj Grad ogsaa, fordi Konvojerne ydede saa stor Sikkerhed⁴⁾. Regeringen havde hidtil

¹⁾ Rusland var paa denne Tid under den anden Koalitionskrig Englands Forbundsfælle.

²⁾ Om Konvoynernes Møder med fremmede Skibschefer se Archiv for Søvæsen IX, 143, 148, 127, 150 og X, 70 og 323 samt Politisches Journal for 1800, S. 534.

³⁾ Denne Liste er dog ikke mere end omtrentlig, idet nogle af Skibene vistnok ere regnede flere Gange.

⁴⁾ Jvfr. Depesche fra Paris af 29de September 1799.

kun Grund til at være tilfreds med at have indladt sig paa at give saadanne. Men det var paa den anden Side klart, at naar de havde været uforstyrrede indtil Slutningen af 1799, var det ikke, fordi England havde givet Afkald paa Retten til at visitere dem. Udtalelser af forskjellige engelske Søofficerer ved hine ovennævnte Møder imellem dem og de dansk-norske Konvoyer viste det klart, og det var overfor Sverige endog lagt tydelig for Dagen ved Opbringelsen af de tvende Konvoyer. Der var noget paafaldende ved den Forskjel, England her havde gjort paa de skandinaviske Riger. Maaske var det almindelige Rygte om, at Sverige i Foraaret 1798 havde nærmet sig til Frankrig, ikke uden Indflydelse: maaske saa Englænderne særlig skjævt til, at de svenske Skibe jævnlig vare ladede med Tjære og Jærn, hvorfra de mente, at Franskmændene kunde have Gavn ved Skibsbygning eller til Krigsbrug. Disse Artikler vare dog traktatmæssig undtagne fra at kunne gjælde som Kontrebande. Ligesaa sikkert som den dansk-norske Regering endnu i November 1799 ikke var bleven skuffet i Haabet om, at England vilde finde sig i, at den gav Konvoyer, ligesaa klart maatte det være den, at dette Haab med Hensyn til Fremtiden var meget usikkert. Der behøvedes kun en Forandring i den politiske Stilling, som lod England opfatte Danmark-Norge med mindre Velvilje, ja kun, at en eller anden engelsk Søofficer handlede med mindre Takt og Høflighed, end det hidtil var sket, naar de mødte dansk-norske Konvoyer. Det kunde gjælde for en afgjort Sag, at naar det først var kommet til et virkeligt Sammenstød imellem en engelsk Skibschef og en dansk-norsk Konvoy, vilde Englænderne til det yderste opretholde deres Fordringer paa Ret til at visitere Konvoyerne. Den engelske Haardnakkethed traadte klart frem under den Drøftelse, der fandt Sted imellem England og Sverige om de i Sommeren 1798 opbragte svenske Konvoyer. Hvor meget end Sverige i 1799 fjærnedede sig fra Direktoret og viste Tilbøje-

lighed til at tiltræde den af England saa stærkt attraaede anden Koalition imod Frankrig, gav den engelske Regering dog ikke i Konvoysagen en Tomme efter for Gustav IV Adolfs Ønsker. Den udsatte sig hellere for, — hvad virkelig skete, — at vække Gustav IV's Vrede saa stærkt, at det blev et væsenlig Grund til, at Sverige ikke kom med i Koalitionen. Naturligvis havde denne svenske Konvoyhistorie gjort et højst ubehageligt Indtryk i Kjøbenhavn. Men Forhandlingen imellem England og Sverige kom til at dreje sig om, hvorvidt den engelsk-svenske Handelstraktat hjemlede Retten til at indlade visse Varer i de svenske Handelsskibe eller ikke, et Spørgsmaal, der ikke vedkom Danmark-Norge. Medens Regeringen i Kjøbenhavn indskærpede sin Gesandt i London, Grev Wedel-Jarlsberg, at udtale Ønsket om, at der maatte blive vist Billighed og Retfærdighed imod Sverige, haabede den selv at kunne afværge et lignende Sammenstød ved at træffe Forsigtighedsregler imod, at der fandtes Kontrebande eller fjendtlig Ejendom ombord i de dansk-norske Konvoyer¹⁾. Efter at Slaget ved Abukir havde givet Englænderne et endnu fuldstændigere Herredømme i Middelhavet end tidligere, syntes det dobbelt vigtigt at forebygge, at de i Følelsen af deres Overmagt forulempede Konvojerne²⁾. Det var sikkert Tanken herom, der bragte Regeringen til i Januar 1799 at fastsætte, at enhver Skipper, der vilde optages i de Konvoyer, som fra

1) Noget sangvinsk udtaler Chr. Bernstorff i en Depesche til London af 15de September 1798 i Anledning af de svenske Konvoyers Opbringelse: „*J'aime cependant à croire que le gouvernement Anglais usera à notre égard plus de ménagement; il nous a toujours montré plus de confiance qu'à nos voisins et je suis presque tenté de supposer, qu'il regrette même les démarches trop arbitraires qu'il s'est permises contre ceux-ci, démarches qui paroissent avoir été provoquées par de faux avis sur la destination des navires suédoises et sur la nature de leurs cargaisons*“.

2) Depesche til Stockholm af 13de November 1798.

Middelhavshavne gik igjennem Gibraltarstrædet Nord paa, med sikre Attester skulde godtgjøre, at hans Ladning enten var dansk Ejendom eller tilhørte andre neutrale Magters Undersaatter¹⁾.

III.

Danmark-Norges politiske Stilling under den anden Koalitionskrig indtil Konsulregeringens Indførelse i Frankrig.

Saasuart det var klart, at Kejsers Povel vilde tage Del i en Koalitionskrig imod Frankrig, ønskede den dansk-norske Regering blot, at der ikke maatte blive talt om de russiske Forbundsplaner fra Vinteren 1797—98²⁾ Den havde ingenlunde Lyst til at komme i Krig, hvor stærkt den end ønskede Koalitionens Sejr over den franske Republik, denne Magt, „der var den mest hovmodige, umenneskelige og tyranniske, som nogensinde havde holdt Menneskeslægtenes Skjæbne i sine Hænder“. ³⁾ Tilsyneladende var det ikke konsekvent, naar man selv attraaede at være udenfor det Hele, da at kritisere Preussens Neutralitetspolitik som svag og farlig for det selv.⁴⁾ Men der var en stor Forskjel paa Preussen og Danmark-Norge. Selv om den preussiske Stat efter Frederik IIs Død næppe kunde kaldes en Stormagt, var der dog ingen Sammenligning imellem dens Hjælpkilder og det tyndt befolkede, fattige Danmark-Norges Kræfter. Preussen kunde baade under denne og den næste Koalitionskrig have kastet et afgjørende Lod i Vægtskaalen og derved forebygget sin egen Ulykke i 1806 og 1807. Den dansk-

---

¹⁾ Handels- og Industritidende for 1799 S. 17.

²⁾ Depescher til Wien og Berlin af 21de Juli 1798. Slige Udtalelser forekomme jævnlig.

⁴⁾ Se Side 220.

norske Regering vidste derimod, at den Intet kunde udrette. Der er Tilfælde i Skakspillet, da en Bonde kan gjøre mat, og paa samme Maade kan der ogsaa være politiske Sammentræf, da en mindre Magts Optræden kan faa afgjørende Betydning, saaledes som Sveriges imod Napoleon 1812. Men hvad Betydning skulde det i 1798 og 1799 have, om en halv Snes dansk-norske Linieskibe forenede sig med den engelsk-russiske Flaade, eller om et Armékorps paa 20.000 Mand sluttede sig til Stormagternes Hære? Alt, hvad man vilde opnaa, var at faa de slette Finanser endnu mere ødelagte, den vidtstrakte dansk-norske Skibsfart vilde blive i endnu højere Grad Gjenstand for franske og spanske Kaperier, end den allerede var det, og man vilde komme under skarpt Tilsyn og Kommando fra de ledende Magters Side.

Spørgsmaalet var imidlertid, om Kejser Povel vilde undlade at udøve et stærkt Tryk paa Regeringen i Kjøbenhavn, for at faa den med i Krigen. Hans Lidenskab imod Frankrig og den franske Revolution var ved at gaa over alle Grænser. Allerede i Maj 1798 havde han forbudt, at nogen Russer maatte studere i Udlandet. Enhver, der allerede opholdt sig der af slige Grunde, skulde vende tilbage inden to Maaneders Forløb, Fremmede — naturligvis dog med nogle faa Undtagelser — maatte ikke betræde russisk Grund, og der holdtes den skarpeste Censur over Pressen og Litteraturen. Embedsmændene gjorde deres Bedste i saa Henseende for ikke at vække Kejserens Vrede, og det gik saavidt, at en dansk Skibsfører, der med sit Skib kom til Kronstadt, ikke maatte faa Tilladelse til at sejle til Petersborg „fordi Kommandanten fandt, at han talte bedre Fransk end Engelsk“. Gesandten, Baron Blome, maatte lægge sig imellem for at faa dette Forbud hævet.¹⁾ Ved en fuldstændig kinesisk Afsondring vilde Kejseren sikre sit Rige mod den revolutionære Smitte,

¹⁾ Depescher fra Petersborg af 17de og 20de Juli 1798.

hvormed han troede, at hele Europa var mer eller mindre befængt.

Hertil svarede en Mistænksomhed mod andre Magter, som det mindste kunde sætte i Bevægelse. Han havde besluttet sig til Krigen med et ideelt Formaal uden nogen Bagtanke om Erobringer, og han kunde være stolt over den glimrende Tapperhed, som hans Tropper udviste under den gamle Suworofs Førelse. Men i desto højere Grad folte han Vrede over sine Forbunds-fællers Holdning, der gav ham berettiget Grund til Klage. Han opfattede Alt fra den værste Side og lod i denne Stemning sine despotiske Luner faa Luft paa en saadan Maade, at han blev en Plage for Alle. Han havde i det Hele Afsky for Diplomater. Det var ham utaaleligt, at de fremmede Gesandter i Petersborg skrev Depescher i Chifre, hvori de maaske fortalte noget om hans Person eller hans Planer. Han lod derfor anvende al Umage for at dechifrere de fremmede Diplomaters Depescher, en Kunst, som overhovedet blev drevet med stor Iver i Rusland. Blev han vred paa en eller anden Magt, — og han blev det efterhaanden paa næsten alle —, gik det strax ud over den Diplomat, som repræsenterede en saadan Magt. Den østerrigske Gesandt Cobentzl, der havde afsluttet Campo Formio Freden med Bonaparte, maatte i Begyndelsen af 1799 høre drøje Ubehageligheder af Povl, og efterhaanden som dennes Misnøje med Østerrigs Politik udviklede sig, gik det mere og mere ud over Cobentzl, indtil Kejseren i Slutningen af Aaret viste ham sin Forbitrelse ved ikke at ville tale til ham. Den engelske Gesandt Whitworth behandlede han allerede tidlig i 1799 med frastødende Kulde, og da han paa samme Tid mistænkte Kurfyrsten af Bayern for at være i Ledtog med Frankrig, skjønt det modsatte snart viste sig at være Tilfældet, jog han den bayerske Gesandt ud af Rusland, uden engang at give ham Tid til at ordne sine Sager og tage sin Hustru med. Han kaldte sit Gesandtskab tilbage fra Kur-Saxen,

fordi han ikke vilde vedligeholde diplomatisk Forbindelse med noget Hof, som ikke vilde erklære sig imod Frankrig. Efterretningen om nogle Rustninger i Sverige var i Foraaret 1799 nok til at vække hans Mistro paa denne Kant. Han var saa forbitret paa Preussen, at han, samtidig med at han lod sine Tropper rykke frem for at forene sig med Østerrigs Hære, truede med at opstille en Hær ved den preussiske Grænse for at afholde Berlinerhoffet fra at forene sig med Frankrig. Da en polsk Godsejer opholdt sig i længere Tid paa Ejendomme, han havde i Preussen, end Kejseren holdt af, konfiskerede denne hans polske Godser, og han udtalte sin Vrede over den preussiske Regerings Politik paa en saa truende Maade, at dens Gesandt i Petersborg begyndte at frygte for, at han tænkte paa aabenbare Fjendtligheder. Povl kunde ikke tænke sig andet end, at enhver Regering, der ikke traadte fjendtlig op mod Frankrig eller traf ligesaa skarpe Forholdsregler imod den saakaldte revolutionære Smitte som han selv, maatte nære anarkiske Grundsætninger. Man kan derfor tænke sig hans Harme, da det hed sig, at Hamburgerne, for at gjøre en god Forretning, havde opkjøbt Skibsartikler i russiske Havne, som de vilde sælge til Fransk-mændene. Han havde nylig vist Deltagelse for deres Uafhængighed og opfordret Preussen til at forsvare denne imod formodede Angreb fra Frankrigs Side. Nu blev han saa opbragt, at han forbød al Handel mellem deres Stad og Rusland¹⁾.

En saadan Politik fra russisk Side vilde umulig i Længden taale, at de skandinaviske Magter vedbleve at holde sig neutrale. Den svenske Konge, Gustav IV

---

¹⁾ Denne Skildring af Povls Holdning i Aaret 1799 imod andre Magter og deres Diplomater er bygget paa Depescher fra den dansk-norske Gesandt i Petersborg, Gehejmraad O. Blome. Trækket om den polske Godsejer omtales i en Depesche fra Berlin af 8de Juni 1799.

Adolf, hvis lunefulde, bizarre Væsen ikke frembyder faa Sammenligningspunkter med Kejser Povls, var en lige-saa fanatisk Fjende af den franske Revolution som denne. Men ved Siden deraf havde Gustav IV Adolfs Forhold til Povl været spændt efter den uheldige Giftermaals-historie i Slutningen af 1796. Det hjalp ikke, at Gustav i Efteraaret 1797 var bleven besvogret med den russiske Kejsersfamilie, idet han dengang ægtede den badenske Prinsesse Frederikke, der var en Søster til Storfyrst-tronfølgeren Alexanders Gemalinde. Kejser Povl havde dog ondt ved at glemme, at Gustav tidligere havde vraget hans egen Datter, og i Slutningen af 1797 bragte et tilfældigt Sammenstød ved den finske Grænse, hvorved nogle Kosakker vare blevne fængslede af den svenske Øvrighed, ham endog saaledes i Harnisk, at han gav Befaling til at udruste et Korps paa 20.000 Mand¹⁾. Dette spændte Forhold havde vistnok Indflydelse paa, at Kong Gustav, trods sin Modbydelighed for den franske Revolution, i Begyndelsen af 1798 ligesom gjorde en Tilnærmelse til Frankrig, idet Staël-Holstein, som tidligere havde været Gesandt i Paris, paa ny blev ud-nævnt til at beklæde denne Stilling. I Sommeren 1798 kom det, som ovenfor omtalt, til et skarpt Brud imellem Sverige og England, da tvende svenske Kon-voyer vare blevne opbragte af engelske Krigsskibe; og Gustav IV fandt ikke hos Rusland nogen virksom Hjælp under de diplomatiske Forhandlinger, der aabnedes angaaende dette. Det saa altsaa ikke ud, som om Sverige skulde have Lyst til at slutte sig til den antifranske Koalition. Men Kejser Povl, der ønskede at forøge Koalitionsmagternes Tal saa meget som muligt, opgav sin tidligere Vrede imod Kong Gustav og stræbte efter at vinde ham for sig. Tidligere havde det stedse været russisk Politik at nære Oppositionsaanden paa de svenske Rigsdage; men nu bragte Kejser Povls Skræk

---

¹⁾ Schinkel-Bergman IV, 37.

for Alt, hvad der kunde ligne revolutionære Lyster, ham til ligesaa stærkt som Kong Gustav at ønske Kongemagten i Sverige urokket. Han tilbød endog den svenske Konge, at han vilde yde ham al den Hjælp, han ønskede, saafremt hans Undersaatter begyndte Uroligheder, fordi han havde besluttet ikke at sammenkalde en Rigsdag¹⁾.

Da Koalitionskrigen brød løs først i 1799, fik Hadet til den franske Revolution Overvægt hos Gustav, og de Mænd, som havde den største Indflydelse paa hans Politik, Taube, Fersen og Toll, dreve ham fremad. Han udstedte i April 1799 en Note til den tyske Rigsdag i Regensburg, hvorved han opmuntrede alle tyske Fyrster til at opfatte Krigen som en Rigskrig og erklærede, at han var rede til som Hertug af Pommern at yde sit Kontingent dertil. At han her tog Initiativet, vakte Spot fra flere Sider; men Kejser Povl saa deri et Vidnesbyrd om, at Sverige vilde lade sig drage ind i Koalitionen, og Forhandlinger derom i Sommeren 1799 fremkaldte en nøje Tilnærmelse imellem Rusland og Sverige. Povl begyndte at tale i høje Toner om Gustav IV's fortræffelige Egenskaber²⁾. Foruden at denne havde en dygtig Ambassadeur i Petersborg, nemlig Baron Stedingk, sendte han ogsaa den af ham højt betroede Toll derhen. Det bitre Fjendskab, Gustav IV følte imod England paa Grund af dets Opbringelse af de svenske Konvoyer, kom til stærkt at krydse de svensk-russiske Forhandlinger; men Toll forstod at vinde Kejser Povl, og uagtet Sverige ikke tiltraadte Koalitionen, var Forholdet fra Povls Side dog meget venskabeligt. Den defensive Forbunds-traktat, som Rusland og Sverige i 1791 havde sluttet

---

1) Dette fortalte den russiske Gesandt i Stockholm. Budberg, til den dansk-norske Gesandt Bourke (se dennes Depesche af 1ste Februar 1799).

2) Depesche fra Stockholm af 9de August 1797.

paa Drottningholm, blev den 29de Oktober 1799 fornyet i Gatschina¹⁾. Det laa nær at tænke sig, at dette Forbund snart kunde blive Grundlag for Samvirken i den store Krig.

Den dansk-norske Stats Stilling var vanskeligere. Vi have tidligere omtalt, at Kejser Povl fra først af ingenlunde havde næret Velvilje imod Hoffet i Kjøbenhavn; og om dette end ikke traadte frem under almindelige Forhold, kunde det faa Vægt, naar der stødte mere til. En tilfældig Misforstaaelse, der i Sommeren 1798 havde bevirket, at der ikke var blevet saluteret fra Kronborg for en forbisejlende russisk Eskadre, var nok til at lade Kejseren sigte Danmark for at nære Uvilje imod Rusland og Sympathi for Frankrig. Han udtalte endog til den engelske Gesandt i Petersborg. Lord Whitworth, „at man ikke kunde stole paa Danmark med Hensyn til den gode Sag.“ For at give sit Vranteri Luft, afskedigede han en dansk Søofficer, der var i russisk Tjeneste, og hans Gesandt i Kjøbenhavn, Koscheleff, som formodentlig ikke havde været skarp nok mod Regeringen her, blev kaldt tilbage og afløst af Baron Krudener, hvis ubehagelige Væsen var den dansk-norske Regering bekendt fra tidligere Tid.

Kejser Povl ansaa det for saameget mere vigtigt at holde skarpt Øje med den dansk-norske Regering, som han mente, at Danmark var et farligt Arnested for den af ham saa frygtede Jakobinisme. Det vil erindres, hvor skjævt de reaktionære Magter i Europa stedse havde set til den Pressefrihed, der siden Reskriptet af 3dje December 1790 havde hersket i den dansk-norske Stat. A. P. Bernstorff havde haft mere end én Dyst at bestaa i den Anledning med fremmede Regeringer; men ingen Fyrste havde dog været saa forbitret over denne Trykkefrihed som Kejser Povl. De revolutio-

---

¹⁾ Om Sveriges Forhold til Rusland i 1798 og 1799 jvfr. Schinkel-Bergman anf. St. IV, 37—53.

nære Ideer vare i Danmark ikke i stærkere Udvikling, end de havde været det nogle Aar tidligere; og det synes tvertimod, som om de mere ansete Tidsskrifter samstemmede med det maadeholdne Parti i de franske Kamre. Det fortjente næppe andet end et Smil, naar hin Tids Selskabssange i de første Vers talte om at knuse Hierarki og Adel og priste Overtroens og Usandhedens Fald, da de plejede at ende med at opfordre til at klinke med sin Gjenbo og drikke „vort Selskabs Skaal“. Men det fattedes ikke paa Udtalelser af ansete Forfattere, der kun lidet passede til et enevældigt Kongedømme. Højesteretsadvokat Klingenberg ytrede f. Ex. i en Tale, der blev trykt i *Minerva*, at „med alle sine Fejl vil den franske Revolution gjøre det klart, at Lovgivningen ikke kan forestaaes af én Mand, var han end den viseste i Staten . . . og at Regnskabet for Statens Udgifter bør være offentligt.“ Overretsassessor Collett tog Ordet for Reformen, der nødvendigvis maatte føre til en fuldstændig Omvæltning i den danske Stats Forhold. Præsten Birckner hævdede i sit dengang berømte Skrift: „Om Trykkefriheden og dens Love“ (1797), at Regeringsformen og dens Forandring burde være Gjenstand for fri Undersøgelse, at Revolution. Forandring af Status Forfatning maatte begyndes og fuldføres, om end helst af Regeringen, og at man havde Ret til at sige, at den bestaaende Forfatning ikke var bleven indført paa en retmæssig Maade. Collett paastod i en Anmeldelse af Birckners Skrift, at en Forfatter ikke maatte straffes, om han endog ligefrem raadete til Opstand, idet han derved forstod en af hele Folket eller dets Flertal udøvet Modstand imod den højeste Magt.

Dette stærke Sprog var ingenhunde efter Regeringens Hoved. Med Andreas Peter Bernstorff havde Trykkefriheden tabt sin Støtte i Regeringen, medens de Røster, der allerede tidligere havde hævet sig imod den fra indflydelsesrige Mænds Side, nu bleve stærkere. Hvor

human en Personlighed Kronprins Frederik end var, saa stemmede de høje Forestillinger om det enevældige Kongedømmes Herlighed og Berettigelse, der mere og mere gjennemtrængte ham, kun lidet med en Trykkefrihed som den, der havde hersket her i Landet allerede i adskillige Aar, og denne havde en svoren Fjende i en af de Mænd, som ved A. P. Bernstorffs Død vare komne ind i Statsraadet, nemlig hans egen Svigersøn Cay Reventlow¹). Uviljen imod Pressefriheden næredes ogsaa ved, at flere Udtalelser forekom Regeringen mislige med Hensyn til Rigets Stilling udadtil. Rahbek var uforsigtig nok til i en Artikel i Minerva i April 1798 at hentyde til, at det rimeligvis ikke hang rigtig sammen med Skibspapirerne ved nogle Øst- og Vestfarere, der dengang vare afgaaede under Konvoy. Saaledes som Forholdet var til England med Hensyn til Skibsfarten, var det det samme som at styrke Englændernes Mistænksomhed, hvorfor Regeringen gav Rahbek en skarp Irettesættelse. Den var endelig, som vi strax skulle komme tilbage til, ikke uvidende om, hvilket Anstød de danske Presseforhold vakte hos forskjellige Regeringer, hvis Venskab var af Værd for den.

Dens lidet velvillige Stemning imod Pressen var saa langt fra at være en Hemmelighed, at de liberale Forfattere bleve bange for, at der forestod Forandringer i

---

¹) Dette udtales saa bestemt i flere Depescher fra de svenske Diplomater i Kjøbenhavn, Gesandten Baron Oxenstjerna og Baron Taube, der var Chargé d'affaires, at der næppe kan tvivles paa Rigtigheden deraf. I en Depesche fra Taube af 30te November 1797 hedder det, at de Ændringer, der kunne ventes i Trykkefriheden, vidne om, at Regeringen vil søge med større Myndighed at hævde sin Magt „och salig Grefve Bernstorffs populaira lenhet ej mera följas. Häruti skall snart Hs. Kgl. Höghet Kronprinsens enskilta esprit begynna visa sig, och hvad man altid trodt, att högbemälte Herre, full af militaire anda, skulle med friare händer blifva alfvarsammare, lärer nu snart komma att röja sig“.

Presselovgivningen. Det vrimler i 1797 og de nærmest følgende Aar med Artikler i de forskjellige Tidsskrifter derom, eller, for at bruge et Udtryk af N. M. Petersen, „Pressen svedte under en utallig Skare af Skrifter om Presseforseelser, Angreb paa Trykkefriheden og Forsvar for den“. Paa den mærkeligste Maade skaffede den bitre Stemning¹⁾ sig Luft ved de bekjendte Skrifter af Malte Conrad Bruun og P. A. Heiberg, der fremkaldte Sagsanlæggelse imod dem. Den Lyst til skarpe, personlige Angreb, som i det Hele udmærkede Tidens literære Fejder, gav ogsaa Angrebene paa enkelte Regeringskollegier eller visse indflydelsesrige Personligheder en saadan Farve, at de bleve formelig infame. Tvende Sager, der flere Aar tilbage vare blevne anlagte imod en Porcellænshandler Michael Brabrand og en Kancelliraad Holm, fremkaldte i Aarene 1798 og 1799 en Dynge af Smaaskrifter med de voldsomste Angreb paa Kancelliet, der „i lang Tid lod Tvillingrigets Indvaanere høre en Skrækketidende efter den anden, der ved sine *Lettres cachets* slængte en Borger efter den anden i Arrest uden enten Bevis, Undersøgelse eller Retskjendelse, ved Plakater truede tro, hengivne Under-saatter med Oprørsstraffe“ o. s. v. Medens A. P. Bernstorffs Minde blev draget frem som et Palladium for Trykkefriheden²⁾, kastede man sig med særlig For-

¹⁾ Et ejendommeligt Træk af denne omtales i et Brev fra Kjøbenhavn af 4de November 1797 til Archenholz's Minerva (Aarg. 1797, 4de Bind 370), nemlig et i Kjøbenhavn udkommet og her udstillet Kobberstik, der hentydede til Assessor Colletts Afsættelse og viste Despotismens og Overtroens Triumf i den Anledning. I Følge Niebuhrs Vidnesbyrd var dog den politiske Interesse i de kjøbenhavnske Kredse mindre fremtrædende 1798 end tidligere (Lebensnachrichten über B. G. Niebuhr I, 138).

²⁾ Man udgav „Grev A. P. Bernstorffs Tanker om Skrivefriheden“. Naar P. A. Heiberg i „Politisk Dispatch“ (Tidsskrift for Sandhed 1798 II S. 6) udtaler om Bernstorff: „Hvo er vel den, der . . . ikke nu af Erfarenhed har lært, hvor meget Landet

bitrelse over Kancelliets virksomste Mand, Generalprokureuren Christian Colbjørnsen, hvis Fortjenester af Landboreformerne og af Reskriptet af tredje December 1790 nu bleve glemte over det Ansvar, man — og det med Urette — vilde vælte over paa ham som den, der higede efter at faa Trykkefriheden indskrænket¹⁾. En Kommission var i Efteraaret 1797 bleven nedsat for at gjøre Forslag til en ny Presselov; men Colbjørnsen havde faaet dens Arbejde henlagt. Spørgsmaalet om Trykkefrihedssagens fremtidige Skjæbne stod uafgjort i Sommeren 1799²⁾. Regeringen var endnu ikke kommen paa

---

tabte ved hans Død⁴, gjælder denne Ytring utvivlsomt Trykkefrihedssagen. Kancelliraad Holms Søn, Jakob Holm, der udgav Piecer om Faderens Fængsling og derved paadrog sig selv Retsfølgelse, paakalder i et af sine Smaa skrifter paa følgende pathetiske Maade Bernstorffs Minde: „Store, Du, som er død og dog aldrig skal dø, Du, som var troværdig, Du har bedraget mig, Bernstorff! Hvor er din Aske, eller lad din Aand omsvæve mig, medens de Taarer falde, som skulle bebrejde Dig, at Du forte mig vild, da Du sagde: En Søn kan aldrig gjøre for meget for sin Fader“.

- 1) Den Opfattelse, A. S. Ørsted (Af mit Livs og min Tids Historie (Kjøbenhavn 1851) I, 75) har gjort gjældende, at Colbjørnsen helst var bleven staaende ved Reskriptet af 3dje December 1790, stadfæstes ved de svenske Gesandtskabsindberetninger. Ligesom Colbjørnsen nogle Aar tidligere af Ehrenheim var bleven omtalt endog som Hoved for Folkepartiet (Depesche af 12te Januar 1794), saaledes opfattes han i denne Tid som en Modstander af Cay Reventlow og hans Ønsker om at undertrykke Pressen (Depescher af 9de og 30te November 1797 og 6te Februar 1798).
- 2) Den Skildring, her er givet af Presseforholdene og de politiske Stemninger i Aarene 1797—1799, er bygget, dels paa samtidige Tidsskrifter og Piecer, dels paa Træk, der ere hentede fra Rahbek: Erindringer V, N. M. Petersen: Bidrag til den danske Literaturs Historie 5te Bind og A. S. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie, 1ste Bind.

det rene med, hvorvidt den vilde gaa i at lægge Baand paa Pressen¹⁾).

Der var et langt Spring fra de Angreb og Forslag, som fremsattes i Tidsskrifter og Piecer, til Mangel paa Loyalitet hos Folk i Almindelighed. Kronprinsen var yndet af Folket, og om end A. P. Bernstorffs Død havde berøvet Regeringen en vigtig Støtte saa vel indadtil som udadtil, kunde den trygt stole paa Undersaatternes Troskab og Lydighed. Trykkefriheden truede ikke med større Fare nu end i A. P. Bernstorffs Tid. Imidlertid kunde den umiskjendelig bitre Tone hos en Del af Ordforerne i Pressen styrke de Formodninger om jakobinske Sympathier i Danmark, der ikke sjælden vare fremsatte af Mænd, som ikke kjendte Forholdene. Oven i Kjøbet var der, som man véd, en sand Mani for at danne Selskaber og Klubber, meget tidt blotte Fornøjelsesforeninger, men ofte ogsaa med et eller andet for reaktionære Øren ildeklingende Navn, der antydede Virksomhed til at fremme Borgerheld. Almuevel o. s. v. Selve Klubnavnet havde desuden en farlig Klang i en Tid, da den franske Revolutions ivrige Modstandere derved kom til at tænke paa Jakobinere eller Cordelierer. Da saaledes

---

¹⁾ Dette har rimeligvis dels været en Følge af Colbjørnsens Modstand, dels af, at flere af Gehejmestatsraadets Medlemmer krympede sig ved at indskrænke den Trykkefrihed, som de tidligere havde været enige om at opretholde. Hertugen af Augustenborg, der som Universitetspatron 1795 havde holdt en Tale om den offentlige Menings Betydenhed, var i det mindste en vis Tid stærkt grebet af Tidens liberale Ideer; og efter det Indtryk, man ved Steffens's og Niebuhrs Skildringer faar af Schimmelmans, har man ondt ved at tænke sig ham tilbøjelig til at optræde hvast imod Pressen. Niebuhr omtaler saaledes „en meget smuk Afhandling“, Schimmelmans i 1797 havde affattet om, hvorledes man kunde give Regeringshandlingerne den „allerfrieste og mest autentiske Publicitet“; og Niebuhr omtaler dette som et Bevis paa, „hvor lidt Schimmelmans er en Mand, der gaar i det almindelige Tridt“ (Lebensnachrichten über Niebuhr I, 89).

Selskabet for Sandhed var dannet af P. A. Heiberg, Collet, H. G. Clausen o. a., blev der givet Politimesteren en anonym Angivelse derom, skrevet med rødt Blæk, og med Hentydning til, at det hørte med til en formelig Jakobinerklub. Malte Conrad Bruuns Forfattervirksomhed gav nogle tyske Blade Anledning til at fortælle, at han stod i Spidsen for et hemmeligt Samfund, der kaldtes „de forenede Skandinaver“ og havde til Formaal at danne en foederativ Republik af de tre nordiske Riger. Ogsaa i Holsten hed det, at der skulde være dannet et Selskab af revolutionær Natur under Navn af Nordens Pagt¹⁾, og den berømte franske Emigrant, General Dumouriez, der en Tid opholdt sig i Eckernförde, paastod i et Skrift, han ndgav 1798 under Titel: „Tableau spéculatif de l'Europe“, at Holsten blev bearbejdet i revolutionær Retning, og at de danske Stater i det Hele stode aabne for en fransk Propaganda²⁾. Skjønt en Del Kieler Professorer offentlig fremsatte en stærk Indsigelse herimod, maatte Dumouriez's Udtalelser, der naaede videre omkring, let komme til at gjælde som et vægtigt Vidnesbyrd³⁾.

---

¹⁾ Dette taabelige Rygte skyldtes en Artikel af den bekjendte franske Emigrant Mallet du Pan i det engelske Tidsskrift *The british Mercury* for 10de Oktober 1798 (jvfr. herom det af Professor Olivarius i Kiel udgivne Tidsskrift *Le Nord* 8de Hefte S. 377 ff.).

²⁾ I samme Skrift (f. Ex. S. 88) udvikler Dumouriez, af hvilke Grunde Danmark burde slutte sig til Koalitionens. Hvor lidt den dansk-norske Regering holdt af Dumouriez's Ytringer om danske Forhold, fremgaar af Bernstorffs Depesche til Petersborg af 31te December 1799.

³⁾ Den Protest, som Professorerne Hegewisch, Geyser, Hensler, Jensen, Reinhold, Fock og Francke udstedte derimod, findes i *Schleswig-Holsteinische Blätter für Polizei und Kultur* (1799) I. 158 ff. Dumouriez's Sigtelser støttedes ved, at Mallet du Pan udtalte en lignende Opfattelse i *The british Mercury* (jvfr. derom Tidsskriftet *Genius der Zeit* for 1799 3dje Bind S. 256).

De reaktionære Regeringer lyttede, som det var at vente, til saadanne Sigtelser. Kejser Povl lod i Foraaaret 1798 den danske Regering opfordre til at vogte paa Stemningen i Holsten, der let vilde kunne paa-virkes fra Hamburg, hvor den berygtede franske Emissær Bourdon dengang opholdt sig. Hoffet i Berlin førte et lignende Sprog og angav den bekjendte Naturforsker, Professor L. C. Fabricius i Kiel som en mistænkelig Person. Regeringen i Kjøbenhavn svarede beroligende paa slige Formaninger, at den fuldt kunde stole paa Stemningen i Holsten, og at man ikke mindre burde vogte sig for overilede Skridt end for den blinde Tryghed. Men derved dæmpede den næppe Mistanken, og selv i England kunde der fremkomme Ytringer om de revolutionære Tendenser i Danmark. Et halvministerielt Blad i London: „The Anti-Jacobin“ henlede f. Ex. Opmærksomheden paa et af de Holmske voldsomme Flyveskrifter med den Tilføjelse, at den danske Lovgivning ikke vilde gjøre det muligt at faa Forfatteren dømt ¹⁾).

Under slige Forhold kom Krudener til Kjøbenhavn. Foruden hvad der ellers kunde vække Harme hos ham, maatte det ærgre ham at se, at den almindelige Stemning afgjort var for Frankrig. Særlig russiske Sympathier skulde han mindst af Alt kunne finde, og han behøvede blot at tage et Tidsskrift som „Politisk og physisk Magasin“ i sin Haand, for der at træffe de største Spydigheder om Kejser Povl og hans Afspærringsdekreter med Beklagelse over, at Kejseren ikke kunde gjøre sine Russere fuldt lykkelige ved ogsaa at forbyde dem at tænke o. l. Der gik kun faa Uger hen, inden han gav sin Regering Rapport om den slette Stemning i Danmark. Et Digt, der var udkommet til

---

¹⁾ Depescher til Petersborg af 7de April, til Berlin af 1ste Maj og fra London af 29de Maj 1798. Om Bladet „the Anti-Jacobin“ jvfr. Stanhope: Life of Pitt III, 84.

Ære for Bonaparte, vakte i den Grad hans Vrede, at han sendte det til Petersborg tilligemed en fransk Oversættelse for at vise, hvilken Misbrug der blev gjort af „den i Danmark autoriserede Pressefrihed“. Han tilføjede, at der vel var givet Befaling til Sags Anlægelse imod Forfatteren, men at dette vilde være uden Betydning, „da Loven ikke var stræng nok og gav Forfatterne altfor mange Midler ihænde til at kunne unddrage sig Ansvar“. Kejseren lod Vicekansleren, Grev Kotschubey udtale for den danske Gesandt Gehejmerraad Otto Blome, „hvor stor Overraskelse og Sindsbevægelse det maatte vække hos ham (*la peine sensible qu'il éprouve*), naar han saa, at man taalte en saadan Tøjlesløshed“; og Krudener fik Ordre „til strax at gjøre den danske Udenrigsminister opmærksom paa den store Fare, hvormed Pressefriheden truede, for at det kunde være muligt, inden det blev for silde, at tilintetgjøre denne Revolutionsspire, der kun tjente til at opløse Regeringen og skabe Forvirring og Uorden“¹⁾. Formodentlig har

¹⁾ En Depesche fra Blome af 26de April 1799 giver omstændelig Beretning herom. I Ny kongelig Samling paa Kgs. Bibliothek i Kjøbenhavn, Pakke 711 c, findes paa et løst Stykke Papir Uddrag af en russisk Note til den dansk-norske Regering fra 1799, der drejer sig om Trykkefrihedssagen og gaar i samme Retning. Det Digt, der fremkaldte denne Storm, omtales af Krudener som „*un écrit Danois intitulé: chanson sur le grand et sage héros Bonaparte, imprimé à Copenhague, libelle aussi offensant qu' atroce.*“ Der kan ingen Tvivl være om, at derved maa tænkes paa et anonymt, hos Winding trykt Digt, der har til Titel: „En ny Sang om den store og vise franske Helt General Bonaparte“. Det er rask skrevet og i samme Stil som P. A. Heibergs satiriske Digte fra hin Tid. Æmnet er at prise Fornuftens Sejr i Modsætning til Obskurantismen og Troen, og Franskmandene, særlig Bonaparte, lovsynges som Fornuftens og den nye Tids Bærere. For at give en Forestilling om Digtet aftrykkes følgende Vers:

Fornuft og Fanden maa være ét,
Thi Orthodoxer dem begge hade,

Bernstorff givet Krudener Forsikring om, at Spørgsmaalet om Pressens Udskejelser laa Regeringen selv paa Hjærte, og at der vilde blive taget Forholdsregler mod dem; thi dette var, som vi vide, i Virkeligheden dens Tanke. Men da den næppe holdt af at affatte en Forordning med paaholden Pen, forhastede den sig ikke, og Krudener indsendte i Løbet af Forsommeren den ene Indberetning efter den anden til Petersborg om den skamløse kjøbenhavnske Presse.

Kejser Povl viste sig særdeles vranten imod Danmark-Norge. Alle de Anordninger. Blome fremsatte paa sin Regerings Vegne. bleve afslaaede, baade naar Talen var om Udførsel af Mastetræer eller af Korn fra Rusland til Danmark og Norge, eller naar han vilde prøve paa at skaffe danske og norske Handlende Adgang til Rusland for at varetage deres Handels Tarv. Som det var at vente, saa Povl i den danske Pressefrihed et Vidnesbyrd om, at Regeringen i Kjøbenhavn havde franske Sympathier. Han udtalte til den engelske Gesandt, Whitworth, at Frankrig let vilde kunne formaa Danmark til at modsætte sig, at hans Skibe og Tropper passerede Sundet; og til selve Blome sagde han: „I vil ikke slutte Eder til den gode Sag, og I vægrer Eder stedse ved at gjøre fælles Sag med os. Hvorledes kan I da forlange, at jeg skulde lade Eder faa Skibsartikler, som I maaske

---

I min Forklaring jeg og har set,
 At begge disse gjør megen Skade.
 Om begge Biblen jo taler ilde
 Og paastaar, at de os kun forvilde,
 De Lygtemænd!

Med et tydeligt Sidehug til Kronprinsen og Carl af Hessen hedder det om Bonaparte:

Han er den største paa hele Jorden,
 (Naar man undtager to tre i Norden
 Ved Quistrum Bro).

vilde bruge imod mig selv og til Gavn for mine Fjender, saaledes som Andre have gjort¹⁾.

Dengang Krudener i Begyndelsen af 1799 kom til Kjøbenhavn, havde han strax udtalt i Kejserens Navn, at denne ikke tænkte paa at trække Danmark ind i Kampen imod Frankrig²⁾. Men det varede ikke længe, inden Povl fik Lyst til at føle den ham mistænkelige dansk-norske Regering paa Tænderne, og han rettede den Fordring til den, at de norske Havne skulde lukkes for de franske Kapere. Som tidligere omtalt, havde den lige fra Begyndelsen af Revolutionskrigene fulgt den Grundsætning, at medens alle Havne i Danmark og Holsten skulde være lukkede for Kapere, hvilken Nation de end tilhørte, stode de norske Havne aabne for dem. Sverige havde tilladt det samme for de Havnes Vedkommende, der laa ved Skagerak og Kattegat. Uagtet det ligegodt stod begge Parters Kapere frit for at søge ind i disse Havne, havde de franske Kapere langt større Fordel deraf end de engelske. Naar disse sidste vilde krydse i de nordlige Farvande, havde de naturlige Tilflugtsteder i deres eget Fædrelands Havne ved Nord-søen, medens de franske Kapere, der Nord fra vilde vende tilbage til Frankrigs eller Hollands Havne, ikke kunde undgaa Farvande, som vare opfyldte med engelske Krydsere. De foretrak derfor at sejle med deres Priser til de norske Havne, der vare dem saa meget desto vigtigere, som Englands Handel i de nordlige Have frembød rigt Bytte. De engelske Kjøbmænd vare fortvivlede

---

1) Depescher fra Petersborg af 2den, 6te og 13de August. Desto værre fattes i Depeschepakken et Par af Blomes Depescher imellem 15de Juli og 2den August, hvori der utvivlsomt har været Meddelelser om Kejserens Vrede imod Danmark og Krudeners Tilbagekaldelse; men Bernstorffs Depescher af 10de August til Stockholm og af 14de August til Petersborg gjøre i Forbindelse med Blomes ovennævnte tvende Depescher Forhandlingernes Gang utvivlsom.

2) Depesche til Petersborg af 9de Februar 1799.

over de franske Kaperier i de norske Farvande, og det blev endog paastaaet i England. at franske Kapere i Løbet af 3 Aar havde ført ikke mindre end 250 engelske Skibe til en eneste norsk Havn¹⁾.

Men allerede inden Kejser Povel krævede, at de norske Havne skulde lukkes for Kaperne. havde Gustav IV. da han i Foraaret 1799 brød med Direktoriet og kaldte sin Gesandt. Staël-Holstein. tilbage fra Paris. meddelt Regeringen i Kjøbenhavn. at han havde besluttet at lukke sine Havne for alle Kapere, og han opfordrede den til at gjøre det samme.

Ikke faa norske Kjøbstæder havde havt stor Fordel af, at de franske Kapere søgte ind til dem med deres Priser og solgte dem her²⁾. Det var fremdeles klart for den dansk-norske Regering. at hvis den fulgte Sveriges Opfordring. vilde det for sin Hensynsløshed berygtede franske Direktorium blive forbitret derover. Men paa den anden Side vilde den derved handle til Behag for England og Rusland. der „ved enhver Lejlighed“ havde fremhævet Forholdet med de norske Havne „som den eneste grundede Klage imod Danmark“. Den saa. at disse tvende Stater havde sluttet sig nøje sammen, Koalitionens Vaaben havde allerede havt betydelig Fremgang imod Franskmændene. og det lod sig forudse, at man snart baade fra engelsk og fra russisk Side vilde blive udsat for „anmassende Opfordringer, som det i mange Tilfælde vilde være lige misligt at trodse og give efter for“. Dette Hensyn syntes saa overvejende, at Regeringen besluttede at efterkomme Sveriges Opfordring.

Nogen Tid gik hen. inden den blev enig med Kong

1) Depescher fra Stockholm af 10de Maj og 16de Juli, til Stockholm af 18de Maj, 1ste Juni og 2den Juli. samt navnlig Bernstorffs af Kongen approberede Forestilling af 31te Maj. Udtrykkene i denne vise klart, at der dengang endnu ikke var rettet nogen russisk Opfordring til Regeringen om Sagen.

2) Jvfr. Politisches Journal for 1797 II. 1224.

Gustav om den Form, der skulde bruges for en saadan Kundgjørelse, og inden denne derefter kunde blive meddelt de forskjellige Regeringer. Den officielle Deklaration udstedtes den 14de Juli 1799. Men for at afværge de frygtede „anmassende Opfordringer“ fra engelsk og russisk Side underrettede Regeringen strax Krudener om, hvad der var besluttet, ligesom ogsaa om, hvorfor nogen Tid maatte gaa hen, inden Beslutningen blev offentliggjort. Man havde imidlertid ikke taget Kejser Povls Hidsighed med i Beregningen. Han vilde ikke vide af nogensomhelst Opsættelse, hvori han kun saa Forsøg til Udflugter og et nyt Vidnesbyrd om hemmelige franske Sympathier. Han rettede en bestemt Fordring til Regeringen i Kjøbenhavn om at lukke de norske Havne for Kaperne. Ja, han sigtede den tillige for at være i Forstaaelse med den franske Regering, og gav sin Unaade tilkjende ved at kalde Krudener tilbage fra Kjøbenhavn, hvilken Ordre dog strax igjen blev udsat¹⁾.

Netop paa denne Tid bevirkede Krudeners Hensynsløshed, at en højst ubetydelig Sag bragte Kejser Povls Mistro imod de revolutionære Elementer i Danmark til at gaa over alle Grænser. Digteren Sander, den bekjendte Forfatter til Skuespillet Niels Ebbesen, havde villet skaffe en Mand, som han havde Interesse for, Noget at leve af, og fandt, at han egnede sig til at være Klubvært. Men en saadan Plads var ikke ledig, og der maatte altsaa stiftes en Klub, for at Manden kunde blive Vært i den. Alverden havde dengang Ho-

¹⁾ I Modsætning til de forskjellige Beviser paa Vrede, som Povl gav, bør det nævnes, at han viste sig særdeles venlig, da det danske Kadetskib, Fregatten Friderichsværn, under Kapitain Sneedorff i August kom til Kronstadt og Petersborg. Der blev givet Befaling til at vise Kadetterne Alt hvad der kunde have Interesse for dem, og Chefen blev meget venlig modtaget af Kejseren selv. (Depescher fra Petersborg af 13de og 16de August). Slige Træk høre med til den rette Bedømmelse af Povls besynderlige Karakter.

vedet fuldt af Planer om at fremme Oplysning, og Sander mente, at dertil kunde en saadan Klub ypperlig tjene. Den skulde være „et nyt literarisk Selskab“; han fik nogle bekjendte Mænd, deriblandt Collett, Godske Hans Olsen og Rahbek til sammen med ham at være de literære Direktører, og forskjellige „Medborgere“ bleve opfordrede til at være med i Selskabet. Ad en dobbelt Vej vilde dette Selskab virke for sit Maal, Oplysningens Fremme, dels ved Udgivelsen af „en almindelig Fædrelandstidende“, dels ved en „udbredt Brevvexling med oplyste Menneskekjendere og Patrioter i alle danske og norske Provinser“. Intet laa Selskabet fjærnere end at have revolutionære Formaal, og det indbød endog „Danmarks Sully“, Grev Christian Ditlew Reventlow, altsaa en af selve Statsministrene, til at være Medlem. Der hørte ogsaa en fin Næse til for at opdage Farer for Samfundet ved det Program for Selskabet, der blev offentliggjort¹⁾; men Krudener og Kejser Povel havde et eget Organ for „Jakobinersnuseriet“. Krudener skyndte sig med at skrive et Brev til Kronprinsens Svigerfader, Landgreve Carl af Hessen i Slesvig, der var bekjendt for stedse at have været en Fjende af Pressefriheden, og bad ham forelægge det for Kronprinsen, der netop dengang var i Slesvig. Men den Fare, hvormed Revolutionsmænd som Sander, Godske Hans Olsen og Rahbek truede Nordeuropas Samfundsorden, tillod ham ikke at vente paa Svar, og han skyndte sig med ad en særlig hurtig Vej at tilsende Kejseren Rapport om dette Samfund. Povel opfattede, efter hvad den russiske Vicekansler fortalte Blome, strax den nystiftede Klub som „et saare farligt Selskab, der under Skiu af at være lite-

---

¹⁾ Skjønt den svenske Gesandt, Baron C. G. Oxenstjerna i det Hele dømmet ret fornuftigt om Sagen, har han dog ikke gode Tanker om Selskabets Direktører, „I synnerhet“, siger han, „har jag hört omtalas Rabech (sic) som ingalunda den bästa moraliska menniska! (Depesche af 15de September 1799).

rært og filantropisk i Virkeligheden var en revolutionær Klub, paavirket fra Frankrig, hvis System og Grundsætninger det vilde udbrede over hele Norden“. Det kunde ikke være mindre, end at Kejseren i sin Vrede og Alteration forbød alle danske Krigs- og Handelsskibe Adgang til de russiske Havne, ligesom ogsaa de, der allerede vare komne til disse, maatte ufortøvet sejle bort¹⁾. Ordren blev udført saa hurtig, at de, der havde losset deres Ladninger, ikke engang maatte vente, indtil de havde indtaget Ballast. Flere af dem vare derfor nær ved at kuldsejle, da de kom i Søen²⁾. Før at gennemføre Afspærringen imod Alt, hvad dansk var, bleve de danske og norske Matroser, som havde Hyre paa engelske eller andre Nationers Skibe, nødte til at gaa ombord paa de dansk-norske Skibe, der efterhaanden kom og, efter at være blevne afviste, maatte sejle hjem igjen. Ordren til Kruddener om at forlade Danmark, som for en Tid var bleven udsat, blev fornyet.

Omtrent samtidig hermed opfordrede Kejser Povel Danmark-Norge til at tiltræde Koalitionen³⁾. Skjønt

1) Den karakteristiske Ukas herom, som strax blev offentliggjort i forskellige europæiske Blade og Tidsskrifter, er dateret Paulowsk 12te Aug. 1799 (g. St.) og lyder i officiel fransk Oversættelse saaledes:

Orukaze au collègue de Notre Amirauté.

Puisqu' à Copenhague et dans tout le royaume de Danemarck il y a des clubs établis et soufferts par le gouvernement qui ont les mêmes principes que ceux qui en France ont causé la révolte générale et anéanti l'autorité légitime royale: Nous ordonnons au collègue de notre amirauté de défendre l'entrée dans tous les ports de l'empire russe aux vaisseaux de guerre et de commerce appartenants au Danemarck ainsi qu' aux sujets de ce royaume.

2) Brev af 25de September iblandt den russiske Statsmands Breve i Gehejmearkivet.

3) I den russiske Statsmands Breve i Gehark. hedder det allerede i et Brev af 25de Juni 1799: *Nous comptons très fort d'ébranler le Danemarck nous appuyant sur l'exemple de la*

han ikke krævede nogen virksom Deltagelse i Krigen, men endog udtalte, at han ikke ventede en saadan, erklærede han, at han „vilde opfatte Danmarks formelle og offentlige Tiltræden. om den end var passiv, som værende til væsenlig Gavn for den fælles Sag“. Denne Opfordring var alt andet end velkommen i Kjøbenhavn. Ikke blot blev den fremsat i et Øjeblik. da man følte Harme over Kejsereus lidenskabelige, despotiske Fremfærd i Anledning af en taabelig og uretfærdig Mistanke; men hvis man gik ind paa den. var det forbi med Neutralitetssystemet. Om der end ikke strax blev stillet Fordringer til at yde Tropper, saa havde den dansk-norske Regering ingen Sikkerhed for, at den ikke snart vilde blive tvunget ogsaa dertil, og Handelens Stilling vilde blive endnu værre. end den var, da Frankrig øjeblikkelig vilde opfatte en Deklaration af den Natur. Rusland forlangte, som en Krigserklæring. Hidtil havde Koalitionsmagternes Vaaben havt glimrende Fremgang, og Slaget ved Novi den 15de August havde foreløbig sikret Erobringen af næsten

---

Suede. Man holdt nemlig denne sidste Magts Tiltræden for en afgjort Sag. — I Følge Danilewski-Miliutin anf. St. VIII, 133, havde den engelske Regering foreslaaet Kejsereus Povl at bruge Vold imod Danmark for at tvinge det til „at opgive sit Forbund med Frankrig og tiltræde Alliancen imod dette Land“. Men Kejsereus, hedder det, nægtede at indlade sig derpaa, da han agtede enhver selvstændig Stats Rettigheder, og ved denne Handlemaade vandt han den danske Konges Tillid og Hengivenhed, saa at denne besluttede helt at forandre sin Politik. — Om der er kommet et Forslag af den Natur fra den engelske Regering, skal jeg lade staa hen; men det øvrige af denne Meddelelse er saa urigtigt som vel muligt. — Kuriøst nok hedder det i Letters of Sulpicius (London 1801), der tillægges den daværende engelske Udenrigsminister Lord Grenville, at medens Kejsereus Povl i Aaret 1799 vilde angribe Danmark, fordi det viste sig partisk for Frankrig, hvis Handel det begunstigede, skyldtes det udelukkende Englands ven-skabelige Indgriben, at dette ikke blev til noget (S. 42. 46 og 47). — Rimeligvis er dette ikke Sandheden synderlig nærmere end den russiske Meddelelse.

hele Italien; men et Omslag i Krigens Gang lod sig endnu tænke, og Danmark-Norge havde ved at blive draget ind i den ikke Udsigt til andet end til blindt at maatte adlyde de store Koalitionsmagters Befalinger uden at kunne opnaa den ringeste Fordel. Spørgsmaalet var imidlertid, paa hvilken Maade man udsatte sig for de største Farer, og her syntes det Regeringen klart, at „en Personlighed som den lidenskabelige, overmodige Kejser, der var afvant med at finde Modstand og æggedes ved sine Vaabens Lykke, lod befrygte de mest overilede og voldsomme Beslutninger. Det var det sidste Øjeblik, hvor man endnu ved et frivilligt Offer kunde undgaa en langt skadeligere, langt frygteligere Krise, og unddrage sig det Alternativ, enten at maatte give efter for Tvang og Vold eller at udsætte sig for de uberegnelige Følger af den mest ulige Kamp“. I Aaret 1793 havde, som vi tidligere¹⁾ have set, England, støttet af Rusland, Preussen, Østerrig og Holland, udøvet et lignende Tryk paa Regeringen i Kjøbenhavn, for at faa den med i den første Koalition imod Frankrig. Dengang havde A. P. Bernstorff med Bestemthed afvist Opfordringen og trodset Stormagternes Uvilje. Men dels vidste han, at Sverige var stemt for det samme, dels var han overtudet om, at Catharina II drev Komadiespil i den hele Sag og ikke vilde lade det komme til videre end tomme Demonstrationer. I 1799 derimod havde baade Sverige nærmet sig stærkt til Koalitionen, og Kejser Povls Lidenskabelighed var langt fra at ville blive staaende ved tomme Demonstrationer; man kunde tvertimod være udsat for aabenbare Fjendtligheder. Endelig var den dansk-norske Regering paa Grund af sine Konvoyer nødt til at tage Hensyn til England, hvis Samstemning med Rusland var utvivlsom. Intet var sikrere, end at, hvis der blev sagt Nej til den russiske Opfordring, vilde Englænderne øjeblikkelig begynde at visitere, eller, hvad der var det samme, at opbringe de dansk-norske Konvoyer.

¹⁾ Se Side 66 ff.

Regeringen i Kjøbenhavn sendte da en Memoire, der er dateret 27de September 1799, til Kejseren, hvorved den tiltraadte hans Opfordring, men tillige fremhævede de Ofre, den maatte bringe derved, og de Farer, den mulig vilde udsætte sig for. Idet den støttede sig til Ytringer fra selve den russiske Regerings Side til Blome. udtalte den sin Forventning om, „at de forbundne Magter. særlig Rusland og England, vilde paa en formelig og positiv Maade garantere dens Stater baade i og udenfor Europa, tilsikre dens Koloniers og Undersaatters Handel den samme Varetægt, som de ydede deres egne Besiddelser og Undersaatter, forpligte sig til at lade den Fred. de maatte komme til at slutte, omfatte Danmark og skaffe dette en saadan Del i de Fordele, Freden maatte føre med sig, at den kom til at svare til Danmarks Tab og Ofre“. Samme Dag, som denne Memoire blev udstedt, udkom en ny Forordning om Trykkefriheden. saa at Blome, samtidig med at han overrakte Regeringens Memoire, kunde berolige den russiske Kejser med Hensyn til den danske Presselovgivning. Han skulde tillige fremhæve det Grundløse i Krudeners Sigtelser imod de revolutionære Kræfter i Danmark. særlig hvor uretfærdigt han havde dømt om hint rent literære og uskyldige Selskab, hvilket forøvrigt allerede var „død en naturlig Død“ af Mangel paa Tilslutning hos Publikum ¹⁾.

---

¹⁾ Den Fremstilling, der her er givet af det Sanderske literære Selskabs Historie, er bygget paa Rabbeks Erindringer V, 378 ff., hvor man tillige finder Hentydning til, at det vakte Ruslands Uvilje. Hermed kan jævnføres Sejdelin: De Læsendes Aar bog for 1799—1800, S. 81, der aabenbart stiller Selskabets hurtige Død i Forbindelse med den russiske Ukas om Afbrydelsen af Handelssamkvemmet med Danmark-Norge. Selve Forhandlingerne med Rusland ere fortalte efter Depescherne til og fra Petersborg 1799. Den Memoire af 27de September, der blev tilstillet Kejseren, haves i Afskrift i Udenrigsministeriets Arkiv, hvor ogsaa Originalen er til Bern-

Enhver der har gennemgaaet hin Tids danske Tidsskrifter, vil have havt Indtrykket af, i hvilken Grad den frie Drøftelse kvaltes ved Presseloven af 27de September 1799, der blev Grundlag for den danske Presselovgivning lige til 1848. Om Forordningen end udtalte, at Kongen ikke ønskede at forhindre redelige, oplyste Mænd fra offentlig med Frimodighed at udtale deres Tanker om, hvad der kunde tjene til at fremme det fælles Vel, gav den dog et saadant Spillerum for Anklager og Domfældelser, at Tavshed paa det politiske Omraade maatte blive den nødvendige Følge¹⁾. Regeringens Ønsker vare, som ovenfor nævnt, i nogen Tid gaaede i Retningen af

---

storffs af Kongen approberede Forestilling af 27de September, der tydelig viser Regeringens pinlige Følelse ved at maatte forlade Neutralitetssystemet. Hermed kan jævnføres en Depesche til Wien af 8de Oktober, hvori Bernstorff taler om „*nos embarras actuels*“ og siger: „*la vivacité, la légèreté et une fausse ambition de Mr de Krudener nous ont fait un tort irréparable*“. I en Depesche til Berlin af samme Dato udtaler han, ikke uden Føje, den Formodning, at Ønsket om at isolere Preussen kan have virket ikke lidet til de Skridt, som vare skete imod Danmark. Bernstorff stempler i en Depesche af 28de September til Petersborg Krudeners Fremferd som særlig besynderlig, da han „*n'a pas ignoré qu'il se préparait des mesures pour restreindre la liberté de la presse et que l'on n'a attendu que le retour de Msgr le prince royal pour faire paraître la nouvelle ordonnance à ce sujet*“. Kronprinsen havde nemlig tilbragt en Del af Sommermaanederne paa Louisenlund ved Slesvig hos sin Svigerfader Carl af Hessen, og den 16de September forlod han dette Sted for at rejse tilbage til Frederiksberg Slot (Kjøbenhavnske Tidender for 1799, 16de September). For øvrigt var det ikke blot monarkiske Stater, der klagede over Pressen. Grouvelle havde for ikke længe siden besværet sig over et Brev fra Wien, der var optaget i de Kjøbenhavnske Tidender Nr. 83, Aargang 1798 (Se Collegialtidende for 1799 Nr. 9).

¹⁾ Den svenske Gesandt, Baron C. G. Oxenstjerna karakteriserer Forordningen med Rette som en „hastig öfvergång ifrån en ganska vidsträkt tryckfrihet till den mest inskränkte“ (Depesche af 29de September 1799).

en Indskrænking, og det vilde være menneskeligt, om de voldsomme Bagvaskelser, som Colbjørnsen var bleven Gjenstand for, i den sidste Tid havde stemt ham til at fatte Uvilje imod Pressen; men Kejser Povls Forbitrelse, navnlig hans Forbud imod Handelssamkvem med Danmark og Norge, har aabenbart virket til at skærpe enkelte Paragrafer i den nye Forordning og fremskynde dens Udstedelse, saa at Guldberg træffende udtalte i et Brev, at Kejseren havde spillet Fødselshjælperens Rolle ved denne Løjlighed¹⁾. Det havde truffet sig saa forunderlig, — man fristes til at sige tragikomisk —, at Sanders Lyst til at ansætte en Mand som Klubvært fik Indflydelse paa den danske Presses Vilkaar i en lang Række Aar. Men lige saa besynderligt er det, at ogsaa Danmark-Norges politiske Stilling under en stor euro-

---

1) Hvorledes det nærmere hang sammen med Kejser Povls Indflydelse paa Trykkefrihedens Indskrænking, har ikke tidligere kunnet udvikles, da de diplomatiske Aktstykker, der ere den eneste Kilde, først her ere blevne benyttede. Men det laa nær strax, da Forordningen af 27de September 1799 udkom, at ane en Sammenhæng imellem den og den kejserlige Ukas om Afbrydelsen af Handelssamkvemet med Danmark. Jvfr. Høst: *Geschichte der dänischen Monarchie unter der Regierung Christian des VII* (Kbhvn. 1813—16) 3dje Bind I, 31. — Rahbek omtaler det i sine *Erindringer* som sikkert, at der „i det mindste fra eet Hof skete diplomatiske Forestillinger vor Presse som en Revolutionsfocus angaaende“, og han udtrykker sin levende Glæde over det Svar, Christian Bernstorff havde givet derpaa. — Guldbergs Ytring forekommer i et Brev af 15de Oktober 1799 til Schack-Rathlou, hvori han udtaler sin Glæde over den nye Presseanordning. Rygtet om Kejsereus Vrede i Anledning af en politisk Klub i Kjøbenhavn havde ogsaa naaet ham. (Haandskriftsamlingen paa Ravnholt). A. S. Ørsted (*Af mit Livs og min Tids Historie* I, 75—76) synes ved den Maade, hvorpaa han taler om „en Tradition, der dog i al Fald næppe i sin Helhed var rigtig“, at antyde, at han ikke ret tror paa, at Forordningens Udstedelse havde noget at gjøre med det Sanderske Selskab og Kejser Povls Vrede over dette.

pæisk Krig blev paavirket deraf. Det synes nemlig utvivlsomt, at naar Kejser Powl krævede vort Fædrelands Tilslutning til Koalitionen, selv under en Form, hvorved den, i det mindste foreløbig, maatte blive betydningsløs for Krigens Gang, har det væsenlig været, fordi han troede, derved at kunne faa en Sikkerhed imod de jakobinske og franske Sympathier, hvorom han havde set et nyt Vidnesbyrd i hint Selskabs Dannelse¹⁾.

Den dansk-norske Regering vilde sikre sig, at Kejser Powl med Velvilje tog imod den Memoire. Blome skulde overrække, og den lod derfor denne med det samme meddele, at den strax havde kaldt sin Gesandt tilbage

¹⁾ Den Kjendsgjerning, at der var udøvet Tryk fra russisk Side for at faa Danmark-Norge med i Koalitionen, var ikke ukjendt i hin Tid; men sikker Kundskab om den hele Sammenhæng fattedes. I Tidsskriftet *Genius der Zeit* for 1799 III, 390 findes en svag Antydning derom, og i „*Politisches Journal*“ for 1799 omtaler et Brev fra Kjøbenhavn af 17de August det Rygte, at Rusland „*auf eine sehr peremptorische Art*“ havde opfordret Danmark til at tiltræde Koalitionen. Kru- deners Tilbagekaldelse fremstilles dog under den Form, at han havde faaet Orlov, og med den Tilføjelse, at alle, derkjende „*diesen verdienstvollen Minister*“, ønske, at hans Fra værelse fra Kjøbenhavn ikke maa være af lang Varighed. — Tidsskriftet *Iris og Hebe* (Odense 1799, III, 240) indeholder et Brev fra Kjøbenhavn, hvori Krigsrygter omtales. Men det tilføjes, at Regeringen sikkert vil vedblive at være neutral, og at, naar Krigsrygtet rimeligvis er blevet fremkaldt ved den russiske Ministers Tilbagekaldelse, da synes dette at bero paa en Misforstaaelse, thi Uvenskab imellem det russiske og det danske Hof var næppe Aarsagen til denne. „*Etikette, som maaske er mere nødvendig i diplomat Systemet end i det daglige Liv, hvor den dog gjør Nytte, antage Nogle for Aarsag til Rapellen*“. — Danmarks Tiltræden til Koalitionen omtales i et Brev fra Kejser Powl til Suworof, dateret Gatschina $\frac{29de\ Oktober}{9de\ November}$ 1799: „*Jetzt bin ich sehr beschäftigt, in Gemeinschaft mit England den nordischen Bund zu befestigen, indem ich bereits mit den Königen von Schweden und von Dänemark einverstanden bin*“ (Hormayr: *Lebensbilder aus dem Befreiungskriege* Jena 1841, I S. 117).

fra Paris¹⁾. Desuden vilde dette rimeligvis give Frankrig Anledning til et Brud, og det vilde være heldigt, om dette skete først fra fransk Side. Man maatte nu se at finde et Paaskud til at kalde Dreyer tilbage.

Medens Kejser Povl var urimelig nok til at sigte den dansk-norske Regering for franske Sympathier, mente man i Frankrig med større Ret, at den var vel stemt imod Koalitionsmagterne. Efterretningen om, at den havde paabudt, at de norske Havne skulde være lukkede for Kaperne, maatte styrke Direktoratet i denne Opfattelse, og det svarede saa grovt paa Dreyers Meddelelse derom, at han vægrede sig ved at tage imod Svaret. Han modtog da en ny Note, der, om end lige saa skarp i Sagen selv, var affattet i en høffligere Form. Skjønt Regeringen i Kjøbenhavn ikke strax havde udtalt noget Mishag over dette Svar, greb den dog nu bag efter, da det gjaldt om at finde et Paaskud til at kalde Dreyer hjem, til at spille den fornærmede. Den første Oktober sendte den ham Ordre til at overrække den franske Regering en Skrivelse fra Kongen, hvorved han blev kaldt hjem, idet han tillige skulde udtale, at den danske Konge havde maattet føle sig pinlig berørt ved at se den Maade, hvorpaa Direktoratet havde opfattet hans Beslutning om at lukke de norske Havne for Kaperne, og at Kongen, da han tillige mærkede, hvorledes alle Skridt for at skaffe danske Handlende Retfærdighed i Frankrig vare forgjæves, holdt det for overflødigt at have en Gesandt i Paris. Dreyers Ordre lød paa, at han skulde rejse saa snart som muligt, medens Legationssekretæren Manthey skulde blive tilbage som Chargé d'affaires. Alle danske og norske Skibsførere, der opholdt sig i

---

¹⁾ Det var en nærliggende Misforstaaelse, naar den svenske Gesandt Baron Oxenstjerna troede, at Dreyers Tilbagekaldelse var en Følge af en ligefrem Fordring fra Ruslands Side (Depesche af 17de Oktbr. 1799).

franske Havne, skulde opfordres til at sejle bort saa hurtig, det lod sig gjøre.

Dreyer blev som himmelfalden over denne Ordre, da han Intet havde vidst om det Tryk. Rusland udøvede paa Regeringen i Kjøbenhavn, og han besluttede ikke at adlyde den. Han havde megen Selvfølelse, saa at han flere Gange handlede vel meget paa egen Haand; men denne Egenskab skærpede ogsaa hans Lyst til selvstændig at skabe sig en Dom om Forholdene og handle efter Konduite. Netop nu var den politiske Stilling i Europa ved helt at forandre sig. Englændernes og Russernes Forsøg paa at trænge Franskmændene ud af Holland havde faaet et alvorligt Knæk ved det Nederlag, de den 19de September havde lidt imod Brune ved Bergen, og Foretagendet var kommet ind i den uheldige Gang, der omsider den 18de Oktober førte til Kapitulationen i Alkmaar, i Følge hvilken de maatte rømme Holland. Den 25de September havde Masséna med en mærkelig Evne til at bruge det rette Øjeblik vundet den store Sejr ved Zürich, der umuliggjorde Koalitionsmagternes Plan at fravriste Franskmændene Schweiz; og Suworof, der trængte op imod Masséna fra Italien, var derved bleven nødt til at bane sig Vej til Tyskland igjennem Graubünden. Den niende Oktober landede Bonaparte i Frejus, og der var en almindelig Jubel i Frankrig over at se den store Feltherre vende tilbage fra Ægypten. Man havde haardt savnet ham under Krigen i Italien. Paa dette Tidspunkt modtog Dreyer Befalingen om at rejse hjem. Han var overtødet om, at efter den Vending, Krigen allerede havde taget, vilde Bonaparte bringe det til, at Franskmændene omsider sejrede allevegne; han forudsaa, at Direktoret nu vilde være mere overmodigt end nogensinde, og at han, hvis han overrakte Kongens Skrivelse, vilde faa et Svar, der rimeligvis vilde gjøre et Fredsbrud uundgaaeligt. Kunde dette under de daværende Forhold være ønskeligt? Han foreslog derfor Regeringen, som, da den

sendte ham hin Befaling, ikke havde kunnet vide noget om de senest indtrufne store Begivenheder, at han, for ikke at støde Direktoratet for Hovedet, skulde nøjes med at underrette den franske Udenrigsminister om, at han rejste bort „*par congé*“.

Imidlertid blev Dreyers Forhold til den franske Regering højst pinligt. Ikke blot blev Udstedelsen af den danske Presselov af 27de September almindelig opfattet i Paris som et Vidnesbyrd om, at Danmark-Norge var i Afhængighed af Rusland¹⁾; men man kunde i forskellige europæiske Blade læse, at han var „rappelleret²⁾“; og den franske Gesandt i Kjøbenhavn, Grouvelle gav Indberetninger om den danske Regerings mistænkelige Holdning. Det var ikke let for Dreyer at svare paa Direktoratets Klager i den Anledning eller paa dets drillende Spørgsmaal, om han agtede at rejse snart. En Befaling fra dets Side om at lægge Embargo paa de neutrale Handelsskibe i Frankrigs Havne rammede desuden stærkt danske og norske Skibe — ikke færre end 60 —; og naar den blev opretholdt for disses Vedkommende, medens i det mindste flere andre Staters Skibe fik Lov til at sejle, kunde der ingen Tvivl være om, at det var Gjengjæld for Omslaget i Danmark-Norges Politik³⁾. Men inden Dreyer endnu havde faaet en ny Instrux hjemmefra, indtraf en Begivenhed, som i enhver Henseende var ham til Glæde og skulde faa stor Indflydelse paa Danmark-Norges fremtidige Forhold til Frankrig. Den 18de og 19de Brumaire (9de og 10de November) styrtede Bonaparte Direktorialregeringen for selv at træde i Spidsen for Styrelsen som første Konsul.

Den dansk-norske Regering indsaa let, at Massénas og Brunes Sejre maaske vilde forandre Kejser Povls Stilling

---

1) Udvalg af L. Engelstofts Skrifter III, 256.

2) Se f. Ex. Politisches Journal for 1799 S. 1110.

3) Depescher fra Paris af 24de Oktober, 8de og 14de November 1799, samt Handels- og Industritidende for 1799, S. 434.

til Koalitionen; men den holdt det endnu for usikkert, hvilken Retning Kejserens lidenskabelige Vrede over de lidte Nederlag vilde tage. Den mente, som Chr. Bernstorff skrev til Dreyer, at hvormeget sandt der end var i dennes Dom om Stillingen, var hans Tilbagekaldelse dog nødvendig „for at besværges en endnu mere truende og endnu farligere Storm, der fra en anden Side var ved at bryde løs imod de danske Staters Sikkerhed og Ro“. Men samme Dag, den paa ny sendte ham Befaling til at rejse hjem (9de November, 18de Brumaire), begyndte Statsomvæltningen i Paris, og da Dreyer fik Befalingen, var Stillingen en helt anden, end den dansk-norske Regering tænkte sig. Direktoriet, til hvem Dreyer skulde overgive sin Rappelskrivelse, var ikke mere til ¹⁾).

I Sammenligning med denne særdeles alvorlige Krisis fortjener Danmark-Norges Forhold til de tyske Stormagter kun i Korthed at nævnes. Da Preussen, som tidligere berørt, i Slutningen af 1798 og i Begyndelsen af 1799 stod paa en spændt Fod med Frankrig, lod det sin Gesandt i Kjøbenhavn opfordre Regeringen her til enten med Penge eller Vaabenmagt at støtte de Forholdsregler, som det selv tog for at sikre Nordtyskland, og det fremhævede navnlig det Ønskelige i, at den dansk-norske Regering samlede en Troppeafdeling, der, naar det gjordes nødt, kunde förstærke den preussiske Observationshær. Regeringen i Kjøbenhavn svarede, at „hvis Franskmændene traadte Nordtysklands Sikkerhed og Ro for nær, vilde den preussiske Konge kunne stole paa Danmarks virksomme Hjælp. Det var umuligt under de nuværende Forholds Usikkerhed at angive Omfanget af de Midler, man vilde bruge, men man

---

¹⁾ Om disse Forhandlinger og Regeringens Synsmaade se Despesche fra Paris af 16de, 21de og 31te Oktober og til Paris af 1ste Oktober og 9de November, til London af 5te Oktober, til Petersborg af 12te Oktober samt Bernstorffs af Kongen udfordrede Forestilling af 8de November 1799.

havde allerede i lang Tid tænkt paa at træffe de nødvendige Forholdsregler for ikke at blive overrasket, og man var for Øjeblikket særlig i Færd med at foretage de Soudrustninger, som Forholdene kunde kræve“. — Hvad Værd „Soudrustninger“ kunde have for Preussen og Nordtyskland, er vanskeligt at indse, og det hele Svar gav ikke Haab om Energi fra Danmark-Norges Side; men den preussiske Regering var saa høflig at ytre sig tilfreds. Nogen Tid senere gav et af de jævnlige tilbagevendende Rygter om, at Hamburg var truet med et Angreb fra fransk Side, og Opfordringer, som det hamburgske Senat rettede til Danmark-Norge, Anledning til, at man fra Kjøbenhavn indbød Berlinerhoffet til en „nøje og kraftig Overenskomst om at tage de nødvendige Forholdsregler for at sikre Hamburg imod ethvert fjendtligt Angreb“. Det var imidlertid som sædvanlig blind Allarm.

I Følge den Neutralitetspolitik, Preussen vedblev at hævde under Koalitionskrigen, maatte det sætte Pris paa, at Danmark-Norge gjorde det samme, og de preussiske Statsmænd udtalte derfor deres levende Uvilje over det Tryk, Rusland i Efteraaret 1799 udøvede paa Regeringen i Kjøbenhavn for at tvinge den til at være med i Koalitionen¹⁾. Det gav Udenrigsministeren Haugwitz Anledning til som Sidestykke at fremhæve

---

¹⁾ Det kan derfor ikke undre, at russiske Diplomater tænkte sig Muligheden af, at Preussen vilde styrke Danmark-Norge i Modstand imod Rusland, og dette fremkaldte iblandt andet en ikke uinteressant Udtalelse af den russiske Gesandt i Stockholm, Budberg, til hans danske Kollega der, Kammerherre Bourke. Efter nemlig at have fremhævet, at Preussen var den eneste Magt, der kunde støtte Danmark i en anden Politik end den, Rusland ønskede, tilføjede han, at man skulde huske paa, hvorlidt man kunde stole paa Preussen, selv om det „prend les engagements les plus solennels.“ . . . „Ne sait on pas que toute sa politique est basée sur un système d'agrandissement et a-t-on oublié que la cour de Berlin sacrifia la Pologne au moment même, où elle venait de signer un traité

Forsøgene paa at drage Preussen ind i Krigen og til at ytre for den dansk-norske Gesandt Rosenkrantz ¹⁾, at de allierede Magter havde skuffet sig selv med det Haab. at Preussen kunde bringes til at tage Stødet af, (*se mettre en avant*) ligesom i 1792; sligt tænkte man ikke paa. Preussen haabede ogsaa, at Danmark ikke vilde opgive sit Neutralitetssystem.

Forholdet til Østerrig var stedse mindre vigtigt for den dansk-norske Regering. og skjønt den stærkt ønskede, at det tyske Rige maatte opretholdes i sin Hæthed, havde den ingenlunde Lyst til under Nordtysklands almindelige Neutralitet paa Holstens Vegne at tage Del i den tyske Rigskrig imod Frankrig, en Deltagelse, som desuden vilde være fysisk umulig, naar Landene nærmest Syd for Holsten forbleve neutrale. Den afslog derfor at efterkomme Østerrigs Opfordring til at stille Kontingent af Tropper, men vilde dog, dels „af Agtelse for Rigets Overhoved“, dels „for at undgaa Skin af Afhængighed af Preussen“, nu saa lidt som tidligere formelig slutte sig til de nordtyske Rigsstænders Neutralitetsforbund, og den gav sin Gesandt ved Rigsdagen i Regensburg Befaling til at stemme med Majoriteten med Hensyn til det af Østerrig krævede, nedarvede Pengetilskud, de saakaldte „Römermonate“. I Slutningen af Aaret udbetalte den i Følge Afstemningens Udfald 80,000 Gylden til Østerrig ²⁾.

---

d'alliance, promettant de l'assister de toutes ses forces.“ (Depesche fra Stockholm af 23de August 1799).

- 1) Efter at Kongressen i Rastadt var bleven opløst, havde denne atter overtaget Gesandtpladsen i Berlin.
  - 2) Om Forholdet til Preussen se Depescher til Berlin af 8de Januar og til Petersborg af 6te April, fra Berlin af 15de Januar, 2den April, 28de September og 19de Oktober 1799; om Stillingen til Østerrig og det tyske Rige se Depescher til Berlin af 30te Juli, til Regensburg af 7de September, til Wien af 23de November, samt Bernstorffs af Kongen approberede Forestillinger af 2den August og 6te September 1799.
-

IV.

Danmark-Norges politiske Stilling fra Konsulrægeringens Indførelse i Frankrig indtil det væbnede Neutralitetsforbunds Dannelse i December 1800.

Stillingen imellem den franske Regering og den dansk-norske Gesandt i Paris var bleven helt forandret ved Direktoriets Fald. Dreyer havde allerede tidligere været en stor Beundrer af Bonaparte og i sine Depescher med skarpe Ord omtalt den Misundelse og de lave Angreb, denne jævnlig var Gjenstand for. Forbitrelse paa Direktoriets og Frygt for, at en Fortsættelse af den daværende Tingenes Tilstand i Frankrig skulde føre til et revolutionært Chaos, der vilde blive fordærligt for det øvrige Europa, styrkede hans Følelser for Bonaparte. Flere Dage førend Statscoupet fandt Sted den 18de og 19de Brumaire, skrev han: „Jeg er tilstrækkelig inde i den nye Plans Hemmeligheder til at ønske dens Held“, og efter at det havde fundet Sted, glædede han sig saa fuldt som Nogen derover. Det var hans Overbevisning, at Frankrig var bedre tjent med „et kraftigt Soldaterherredømme end med nogle smaalige og kivagtige Advokaters Styrelser“, og skjønt han var overtydet om, at Bonaparte vilde herske enevældig, gjorde han sig Illusioner om, at han dog tillige vilde forstaa at vise Liberalitet og Maadehold.¹⁾

Denne Forestilling, hvorfra han som saa mange andre senere skulde komme helt bort, blev i ikke ringe Grad nærret ved den overordentlige Velvilje, der blev vist ham personlig fra Konsulernes Side, og ved den venskabelige Holdning, disse indtog imod Danmark-Norge. Thiers har træffende sagt om Bonapartes uden-

¹⁾ Depescher fra Paris af 4de, 10de og 14de November og 13de December 1799.

rigske Politik i Konsulatets første Tid, at den var „*la politique de calcul*“, og ikke som Direktoriets „*la politique des passions*“. Ligesom Bonapartes skarpe politiske Blik strax bragte ham til at træde op som den, der ønskede Fred udadtil, saaledes vilde han give de neutrale Magter Indtryk af Billighed hos den nye franske Regering i Modsætning til det Vanry, hvori Direktoriet havde staaet. Hvorledes Danmark-Norge som en Følge af Tryk fra Ruslands Side stod paa Springet til at komme med i Koalitionen imod Frankrig, vidste man godt i de franske Regeringskredse. Men isteden for at Direktoriet havde vist sig harmfuldt derover, tog Bonaparte Sagen paa den modsatte Maade og gav det ene Bevis paa Venskab efter det andet. Ikke blot fik den officielle Presse Ordre til at udtrykke velvillige Følelser for den danske Regering; men Talleyrand, som nu igjen blev Udenrigsminister, erklærede Dreyer, at Danmark vilde faa rig Lejlighed til at blive tilfreds med Regeringens Sindelag, og han udtalte sig med stor Deltagelse om den vanskelige Stilling, hvori Danmark før Øjeblikket stod til Rusland. Konsulerne, sagde han, beklagede det oprigtig og forbavsedes over, at Preussen ikke havde søgt at værne om Danmark imod Rusland. Bonaparte ytrede endog selv til den preussiske Gesandt sin Forundring over, at Preussen havde ladet Danmark saaledes „være udsat for Ruslands og Englands overmægtige Indtlydelse og truende Forholdsregler“. Det var i Følge Talleyrands Ord Frankrigs Ønske at støtte Danmark. „Overhovedet“, sagde han til Dreyer, „bør vor sidste Revolution og dens Virkninger fremkalde en saadan Omvæltning (*régénération*) i vor Færd og i vort Forhold til de neutrale og vel-sindede Magter, at Eders Regering bliver i Stand til selv frit at varetage sit eget Tarv, og det saa meget mere, som den nær forestaaende Fred vil medføre Op-løsningen af det mægtige Forbund, der nylig har foreskrevet Norden Love“. Talleyrand bad ham med det

samme meddele sin Regering, at Frankrig vel ikke tænkte paa Krigsforetagender i Øjeblikket, men paa meget omfattende Rustninger indtil første Marts, for da med Kraft at kunne kræve Freden og, hvis denne afsløges, tiltvinge sig den. „Krigen, sagde han, vilde da blive ført paa en helt anden Maade og efter helt andre Planer end tidligere.“

Under disse Forhold havde Dreyer let ved at opnaa, at den Embargo, hvormed Direktoriet havde rammet de dansk-norske Handelsskibe, blev hævet, og han mødte ligeledes fuld Samstemning, naar han ønskede, at Grouvelle, der hidtil havde været fransk Gesandt i Kjøbenhavn, her blev afløst af en anden Diplomat. Medens Grouvelle under Revolutionskrigene i det Hele havde vist en Holdning, hvorover den dansk-norske Regering ikke med Føje kunde klage, var Forholdet til ham i den senere Tid blevet meget koldt ¹⁾. Hans Indberetninger havde, hvad man næppe kan fortænke ham i, ikke været til Fordel for den dansk-norske Regering, hverken hvad dens ydre eller dens indre Politik angaar. Det var en Kjendsgjerning, at han, der var en udpræget Republikaner, stod paa en venskabelig Fod med ivrige Oppositionsmænd som P. A. Heiberg, og paa en Tid, da Regeringen ved Presseloven af 27de September 1799 viste, at den vilde ave Oppositionsaanden, saa den med lidet venlige Øjne paa den franske Republikaner, hvis

---

¹⁾ Depescherne fra de svenske Diplomater i Kjøbenhavn Taube og Oxenstjerna fra Aarene 1798 og 1799 indeholde flere Gange Meddelelser herom. Det hed sig endog, at Grouvelle i Hidsighed havde sagt til Chr. Bernstorff: *Vous n'avez aucune loyauté dans votre caractère et je m'aperçois à présent que j'ai à faire avec une toute autre personne que Mr. votre père.* (Depesche fra Taube af 8de Marts 1798). Hoffet viste vel Grouvelle ydre Høflighed; men, hedder det i en Depesche fra Oxenstjerna af 24de Marts 1799, „uti societeten synas aldrig Grouvelle: äfven de hus där han tillförene varit väl ansed, har han i sednare tidar antingen förlorat eller sig sjelf undandragit“.

Indflydelse kun kunde være den skadelig, og hvis Nær-værelse i Kjøbenhavn desuden virkede til at styrke Kejser Povls Mistro imod Danmark-Norge. Bonaparte, der ingenlunde holdt af ivrige Republikanere,¹⁾ gik villig ind paa, efter Dreyers Ønske, at lade ham afløse af Bourgoing, der „var Exadelsmand, Exridder af den hellige Ludvigsorden, Exminister fra Kongedømmets Tid, og hvis moralske og politiske Grundsætninger vare alt andet end jakobinske“.

Allerede faa Dage efter Konsulregeringens Indførelse saa man franske Kapere gjøre sig megen Umage for at opnaa en godvillig Overenskomst i Sager, der vare for Kassationstribunalet i Paris. De anede, at deres gode Tid var forbi. Bonaparte havde strax givet Justitsministeren Befaling til at fremkomme med en Indstilling om de neutrale Folks Sejlads, idet han tilføjede, at „man ikke maatte skaane Kapernes og Domstolenes afskyelige Grundsætninger og Røveraand“. Det officielle Blad „*Le rédacteur*“ kunde derfor snart bebude Opretelsen af en Admiralitetsret, der som højeste Instans skulde dømme i Prisesager; Loven af 29de Nivose blev ophævet, og det blev befaleet, at Domstolene for Fremtiden skulde rette sig efter Reglementet af 26de Juli 1778, som var blevet fulgt i Skibssagerne under den nordamerikanske Frihedskrig, og hvormed den dansk-norske Regering i det Hele havde været tilfreds. Alle-rede inden Aaret 1799 endte, var Frankrigs Forhold

---

¹⁾ Han udtalte ogsaa efter at have læst nogle af Grouvelles Depescher, at denne „*n'était pas propre à négocier des grandes affaires, qu'il pensait petit et qu'il avait l'esprit tracassier*“ (Depesche fra Paris af 29de November 1799). Dette er i en Optegnelse af Engelstoft (Universitetsbibliotheket) blevet udvidet til, at Bonaparte havde sagt om ham: *C'est un homme qui pense en petit, qui agit en petit, qui écrit en petit, il faut donc l'employer en petit* — og han kom i Corps législatif.

til de neutrale Stater fuldstændig forandret i et af de vigtigste Spørgsmaal ¹⁾).

Midt under dette havde Dreyer omtrent den første December faaet den fornyede Ordre til at forlade Paris og Frankrig. Det forekom ham Daarskab i det Øjeblik, der var sket en Forandring her, som baade vilde gjøre Frankrigs Magt langt stærkere end tidligere og maaske ogsaa fremkalde Omslag i dets Forhold til Koalitionsmagterne, da at fornærme den franske Regering ved et Skridt, hvortil der ikke kunde anføres Skygge af Grund, nu da Bonaparte var ved at slaa ind paa en velvillig Politik imod de Neutrale. Han adlød altsaa heller ikke denne Gang, men krævede nye Instruxer, idet han bad Regeringen om, hvis den stod fast paa, at han skulde forlade Paris, da at give det Form af, at han maatte gjøre en Rejse enten til Bordeaux eller til de spanske Pyrenæer for at bruge Badene der ²⁾).

Den dansk-norske Regering havde fortsat Forhandlingerne med Rusland og England om sin Tilslutning til Koalitionen. England var villigt til at yde de Sikkerheder, som den forlangte, og det indrømmede, at den ikke skulde være forpligtet til offensive Skridt imod Frankrig; men det havde dog tilføjet det Forbehold, at der senere kunde sluttet særlige Traktater om væbnet Samvirkning ³⁾. Budskabet om Revolutionen den

¹⁾ Se om disse Forhold Depescher fra Paris af 22de, 25de, 29de November, 2den, 13de og 23de December 1799. Thiers berører i *Histoire du consulat* (Paris 1865) S. 33 Forholdet til Danmark-Norge, men ensidig og med Hensyn til Embargoen fejlagtig.

²⁾ Depesche af 2den December 1799.

³⁾ Depesche fra London af 6te December 1799, hvori Wedel-Jarlsberg skriver: *Mylord Grenville n'a protesté que la cour d'ici se bornerait à la fermeture de tous nos ports à l'ennemi, à priver celui-ci des ressources qu'il peut tirer du Danemarck, à lui faire éprouver l'indisposition des neutres, égale à celle de ses ennemis déclarés et enfin à lui ôter tout espoir d'établir un foyer dans le Nord et d'y cimenter des liaisons propres à ses vues destructives.*

18de og 19de Brumaire gjorde et stærkt Indtryk i Kjøbenhavn, hvor Regeringen ikke blot sympathiserede med enhver Udvikling i monarkisk Retning, men ogsaa klart saa, at Frankrig vilde vinde i Styrke derved¹⁾. De fortsatte Meddelelser om Konsulregeringens velvillige Holdning opmuntrede heller ikke til et Brud med denne Stat. Men man var bunden ved de Tilsagn, man havde givet Rusland og England. Hvor forbitret Povl end var bleven paa Østerrig og England, hvem han gav Skylden for sine Troppers Nederlag, syntes det dog en Tid, som det skulde lykkes den engelske Gesandt i Petersborg, Lord Whitworth, at holde ham fast ved Koalitionén. Den russiske Udenrigsminister Grev Panin²⁾ udtalte endog til Blome, at det var Kejserens Vilje at deltage paa ny i Krigen, og det som „*partie principale*“. Man var ogsaa i Petersborg forbauset over at høre, at Dreyer endnu ikke havde forladt Paris³⁾.

Under disse Forhold maatte den dansk-norske Regering manoevrere med Varsomhed. At lade Dreyer blive i Paris, vovede den ikke; men, da Ingen kunde vide, hvorledes Forholdet vilde udvikle sig imellem Frankrig, England og Rusland, og det derfor var vigtigt, saa længe som muligt at undgaa et Brud med Frankrig, greb Regeringen som Udvej det Forslag, Dreyer havde gjort, at lade ham foretage en Baderejse til Pyrenæerne. Han skulde tiltræde den strax og med det samme erklære den franske Regering, at han var bestemt til at overtage et højere Embede hjemme, men at han foreløbig havde faaet Orlov til Baderejsen, som han maatte søge at komme til Ende med, saasnt som

---

¹⁾ Depesche til forskjellige Diplomater af 29de November 1799

²⁾ En Brodersøn af Catharina II's berømte Kansler af samme Navn.

³⁾ Depescher fra Petersborg af 5te og 10de December 1799.

muligt, af Hensyn til Embedet, der ventede ham ¹⁾. Denne Form var ulige mindre saarende for den franske Regering end den, hvorunder hans Hjemkaldelse fra først af skulde have fundet Sted.

Naturligvis var det let at se, at Dreyers Baderejse i Virkeligheden var en Rappel. Han valgte derfor det rigtige Parti at tale rent ud med Talleyrand om, at Danmark trods sine Ønsker om at bevare sin Neutralitet maatte gjøre noget for at afværge Fjendtligheder fra Ruslands og Englands Side, og at hans Baderejse ikke var et Vidnesbyrd om fjendtlige Tanker imod Frankrig. Fra fransk Side skete der alt muligt for at udglatte Sagen. Bonaparte, som netop paa denne Tid sendte sin Adjutant Duroc til Berlin for at knytte Preussen til Frankrig, vogtede sig ikke blot for ethvert Skridt, der kunde drive det langt mindre vigtige Danmark-Norge over paa Modstandernes Side, men vaagede nøje over, at det gode Forhold imellem dette Rige og Frankrig skulde synes uforstyrret. Han lod de officielle Blade omtale Dreyers Bortrejse som alene fremkaldt ved, at han skulde overtage et vigtigt Embede i Kjøbenhavn, og han vilde gjerne have ham til at opsætte Rejsen. Talleyrand nedlod sig til at bede Dreyer skrive til sin Regering, om den ikke, saafremt der inden 14 Dage enten kom en engelsk Fredsunderhandler til Paris eller omvendt en fransk til London, vilde samtykke i at lade ham blive i Paris saa længe, indtil man saa, hvad der kom ud af disse Underhandlinger. Bonaparte søgte endog baade igjennem Talleyrand og ved Hjælp af den preussiske Gesandt at faa Dreyer til at blive indtil en stor diplomatisk Fest, som han vilde give den 21de Februar. Men Dreyer kunde ikke tøve saa længe. Efter at have

---

¹⁾ Det er af den Depesche, hvori dette befales ham (21de Decbr. 1799), klart, at Regeringen fandt, at han havde handlet vel egenraadigt, ved nu for anden Gang at blive i Paris trods Rejseseordren.

— skjønt næppe med stor Iver — truffet Anstalter til sin Bortrejse. forlod han Paris i de første Dage i Februar 1800. Legationssekretæren Manthey overtog Sagernes Ledelse som Chargé d'affaires ¹⁾).

Det er bekjendt, hvorledes Frankrig dels ved Bonapartes overlegne Snille, dels ved Forholdenes gunstige Udvikling vandt overordentlig store Fordele i Aaret 1800. En diplomatisk Kamp gik forud for Afgjørelsen paa Valpladserne ved Marengo og Hohenlinden. Afsendelsen af Duroc til Berlin og derefter den nye franske Gesandt, General Beurnonvilles Holdning ved det preussiske Hof virkede mægtig til at hindre Udviklingen af alle Lyster hos dette til at tage Del i Koalitionen. Bonaparte forstod mesterlig at lade Preussen foregjøgle sig Forhaabninger om at kunne spille en Rolle som mæglende Magt og opnaa Ændringer i Ordningen af Grænseforholdene ved Rhinen. Men han ønskede tillige over Berlin at bane sig Vej til Petersborg, og Berlinerhoffet gik ind paa at udtale for Kejser Povel. at Frankrig attraaede en Udsoning med Rusland. Preussen havde saameget lettere herved, som Povel i de første Maaneder af 1800 stærkt nærmede sig til det og fuldstændig brød med England og Østerrig. Han var enig med Preussen om det Ønskelige i at sætte en Skranke for Wienerhoffets Udvidelsesplaner, og han gik saavidt i sin Ophidselse imod sine tidligere Forbundsfæller, at han i Marts nægtede den engelske Gesandt Lord Whitworth Pas for en Kurér, han vilde afsende, og nogle Dage efter tilbagesendte nogle Breve uaabnede, som han fik fra Kejseren og Kejsersinden af Tyskland. Skjønt han endnu afholdt sig fra umiddelbart at forhandle med Frankrig, var det dog af den største Betydning for dette Land, at han ikke vilde have mere med Koalitionen at gjøre. Dermed var det ogsaa en afgjort Sag, at Dan-

---

¹⁾ Om dette Forhold se Depescherne fra Paris i Begyndelsen af 1800.

mark-Norge slap for at komme i Krig med Frankrig. Allerede ved Begyndelsen af Februar 1800 var Regeringen i Kjøbenhavn klar paa, at Rusland uigjenkaldelig trak sig ud af Krigen, og i Marts udtalte den russiske Chargé d'affaires i Kjøbenhavn, d'Oubril, at Kejseren, der selv havde givet Afkald paa al aktiv Del i Krigen, ikke mere kunde vente, at Danmark vilde fjærne sig fra sit Neutralitetssystem, og at han ikke havde andet at ønske med Hensyn til Danmark end dets Konges fortsatte Venskab og Tillid.

Vinteren 1799—1800 havde saaledes ført til, at vort Fædreland var sluppet for, hvad Chr. Benstorff senere kaldte „den mest truende Krisis, hvori Danmark maaske nogensinde havde været stedt“¹⁾. Medens den overordentlige politiske Betydning for de store europæiske Forhold af Massénas Sejr over Russerne og Østerrigerne og af Brunes Sejr over Russerne og Englænderne altid har været klar, er det værdt ogsaa at fastholde, hvilken stor Betydning disse Sejre have havt for Danmark-Norges Vedkommende. Der kan næppe være Tvivl om, at, hvis Dreyer havde adlydt den Befaling, han fik fra Kjøbenhavn til endog i en udfordrende Tone at forlange sine Passer, vilde Direktoriet have svaret med en Krigserklæring. Følgen deraf vilde ikke blot have været Konfiskation af de dansk-norske Handelsskibe i franske Havne og en fuldstændig Afbrydelse af Handelen, men ogsaa, at vort Fædreland vilde være kommet i en særdeles pinlig Stilling, da det bag efter kom til Brud imellem England og Rusland, af hvilke den ene Magt vilde have krævet Danmarks Medvirkning imod Frankrig, den anden have modsat sig den. Herfra blev det befriet ved Dreyers Konduite, som fik saa god en Støtte ved Bonapartes venskabelige Politik.

De Udsigter, denne gav til en forbedret Stilling

---

¹⁾ Depesche til Petersborg af 24de November 1800.

for den dansk-norske Handel og Skibsfart, viste sig heller ikke bedrageriske. I Henhold til de vigtige Bestemmelser, der allerede vare vedtagne i saa Hen-seende, faldt der ulige gunstigere Retskjendelser ved de franske Domstole end tidligere; den 17de Marts vedtog det lovgivende Korps, at en egen „Priseret“ i Paris skulde være den højeste Instans i alle Sager om opbragte Skibe, og et Dekret af Konsulerne fastsatte nærmere dennes Sammensætning og overhovedet Skibs-sagernes Behandling. Den hele Ordning stemmede godt med, hvad der i de sidste Aar stedse var krævet fra neutral Side ¹⁾.

Den franske Regering vedblev at vise Lyst til at nærme sig Danmark-Norge; men den vilde have et Vidnesbyrd om, at dens venskabelige Skridt gjengjældtes med lignende Følelser, og derfor ønskede den, at Dreyer skulde vende tilbage. Bonaparte udtalte endog personlig Haabet om snart at gjense „denne værdige Mand, som har vor fulde Tillid“; han opfordrede med en vis Energi Manthey til at udtale hans Ønske derom

---

¹⁾ Den daværende dansk-norske Chargé d'affaires i Paris Manthey fremhæver den hollandske Ambassadeur Schimmelpennincks Fortjenester af Sagens Gang; men tilføjer, at det dog var Dreyer, „*qui à une époque beaucoup plus difficile l'a soutenu seul, qui le premier a déterminé la volonté du gouvernement et démontré victorieusement la nécessité d'un changement*“. Manthey paastaar, at den franske Regering ved Dreyers Afrejse havde givet denne et formeligt Tilsagn i den Retning. (Depesche af 18de Marts 1800). Loven af 17de Marts (26de Ventose) saavel som Konsulernes Arreté af 27de Marts (6te Germinal) findes aftrykte i I. B. Duvergier: *collection des lois, décrets, ordonnances etc. depuis 1788* (Paris 1834—1873).

I Motiverne til Loven fremhæves Nødvendigheden af at vise Billighed imod de Neutrale og, at det franske Folk er „*responsable des torts de ses armateurs*“. Konsulernes Arreté er ogsaa trykt hos Schmidt-Phiseldek anf. St. IV, S. 172 ff.

for sin Regering og antydede paa en utvetydig Maade, at hvis Regeringen i Kjøbenhavn ønskede, at der skulde tages Hensyn til dens Reklamationer i Skibssagerne, skulde den sende ham Dreyer tilbage¹⁾. Det blev en formelig Æressag for Bonaparte at faa sit Ønske i saa Henseende opfyldt²⁾. Forunderlig nok tøvede den dansk-norske Regering dermed, hvad enten det, som Chr. Bernstorff lod Manthey meddele Talleyrand³⁾, laa i. at man vilde formaa Dreyer til at tage imod Stillingen som Præsident for Toldkammeret, eller man endnu har haft en vis Ængstelse for at synes ivrig for at opfylde et Ønske af den franske Regering. Dreyer havde imidlertid ikke Lyst til at forlade den diplomatiske Bane, og i August 1800 overtog han igjen sin Plads i Paris.

Samtidig med at der med Hensyn til Frankrig var sket saa stort et Omslag i Skibsfartens Stilling, havde uheldigvis Forholdet til England i denne Henseende forværret sig. Det kildne Punkt var Konvoyspørgsmaalet. Efter at man havde naaet December 1799 uden Ulemper, kom det den 24de i denne Maaned nogle Mile Øst for Gibraltar til et Sammenstød imellem Chefen paa Fregatten Havfruen, Kapitain van Dockum, der konvoy-

---

1) „*Si vous désirez que vos affaires finissent promptement, envoyez nous Mr de Dreyer*“.

2) Manthey omtaler dette i en Depesche af 27de Juni, hvor det fremdeles hedder: *Bonaparte désire d'ailleurs la présence de ce ministre parce qu'il lui connaît une pénétration et un esprit de conduite rare, parce qu'il a la plus grande confiance dans les connaissances de Mr de Dreyer quant aux dispositions particulières de différens cabinets et enfin parce qu'il serait bien aise de pouvoir tirer parti du gouvernement Danois et de son représentant pour se rapprocher de la Russie et y faire agréer ses vues politiques.*

3) Depesche til Manthey i Paris af 17de Juni. En saadan Plads var i Virkeligheden bleven tilbudt Dreyer, da han blev kaldt tilbage fra Paris.

erede 12 Handelsskibe, og tre engelske Fregatter. Da disse vilde visitere van Dockums Konvoy, lod han fyre paa deres Baade, som han tvang til at vende om med Tabet af en haardt saaret Matros, efter at de dog først havde faaet visiteret syv af de tolv Skibe. Saasnart han derefter naaede Gibraltars Red, vilde den her kommanderende engelske Admiral have, at han skulde stille sig for en engelsk Domstol i Gibraltar, da han havde voldt, at en brittisk Undersaat var bleven saaret. Dette vægrede van Dockum sig ved, og trods Admirals Trusler sejlede han bort med sin Konvoy; men den var imidlertid bleven visiteret paa Gibraltars Red af Englænderne ¹⁾. Dette Sammenstød fremkaldte et diplomatisk Ordskitte. Den engelske Chargé d'affaires i Kjøbenhavn, A. Merry, overrakte Chr. Bernstorff en Note, dateret 10de April 1800, hvori den engelske Regering hævdede sin Ret til at visitere Konvoyer og krævede „Fornægtelse, Undskyldning og Oprejsning“ i Anledning af „den voldsomme, uforsonlige Fremgangsmaade“, som van Dockum havde udvist, ved med Magt at hindre Visitationen af hans Konvoy i rum Sø. Bernstorff svarede i en Note af 19de April med at benægte Englændernes Ret til at visitere Konvoyer. Han hævdede, at naar en neutral Regering lod sine handlende Undersaatters Skibe konvoyere af Orlogsskibe, gav den derved Sikkerhed for, at Skibene kun førte traktatmæssig berettigede Ladninger, og at den ikke uden at vanære sig selv kunde tilstede Tvivl eller Mistanke i den Henseende. Tillige gjorde han opmærksom paa, at hvis ikke Orlogsskibes Ledsagelse sikrede Konvoyer imod Visitation, „vilde deraf følge, at den største Flaade ikke vilde have Ret til at unddrage de til dens Beskyttelse betroede Skibe den usleste Kapers Kontrol“. Kapitain van Dockum havde derfor kun gjort sin Pligt, og den danske Konge kunde ikke „andet end fordre den Satisfaktion, som

---

¹⁾ Archiv for Søvæsen X, 330 ff. og Garde anf. St. 336—37.

skyldtes ham, og som Hans brittiske Majestæts Retfærdighed og Venskab syntes at maatte tilsikre ham¹⁾. Da man ikke fra engelsk Side fortsatte denne Skriftvexel. faldt Sagen bort²⁾.

Man skulde tro, at denne Begivenhed maatte have vist den dansk-norske Regering, hvor vanskeligt det vilde være at undgaa fremtidige endnu værre Sammenstød, saa meget mere, som Merry udtalte til Bernstorff, at Cheferne paa de engelske Orlogsskibe havde faaet Befaling til uden Forskjel at visitere konvojerede saa vel som ukonvojerede Handelsskibe³⁾. Øjeblikket var kommet, da Konvojerne maatte opgives, eller rettere. det havde været der siden Begyndelsen af 1800. Enhver havde vidst, at Konvojereringen var bleven fremkaldt ved de franske Kaperier, og den dansk-norske Regering havde, da den begyndte dermed, ikke uden Grund smigret sig med det Haab, at Englænderne selv skulde se det og derfor respektere Konvojerne. Nu derimod,

1) Det synes derfor utroligt, at Alison i sit bekjendte Værk *History of Europe from 1789 to 1815* (Paris 1841) vol. IV S. 232 kan sige, at „*the conduct of the Danish captain was formally disavowed by his government*“.

2) Grimur Thomsen: *Grundene til Fredsbruddet med Storbritannien i 1801* i *Dansk Maanedsskrift* 1ste Del (1855) S. 362 ff. Samtlige i denne Afhandling aftrykte Aktstykker findes i Originalsproget hos Schmidt-Phiseldk anf. St. 4de Hefte og i Eggers: *Actenstücke über das Misverständnis zwischen Dänemark und England* (1801).

3) Det vilde have Værd, om der fra engelsk Side blev givet Oplysning om, hvilke Befalinger de engelske Skibschefer til forskjellig Tid siden 1797 have faaet med Hensyn til de neutrale Konvojer. Var f. Ex. de engelske Fregatters Sammenstød med van Dockums Konvoy fremkaldt ved nye Ordre? Havde den engelske Regering maaske, efter at Admiralitetsretten i London 11te Juni 1799 havde konfiskeret de i den foregaaende Sommer opbragte svenske Konvojer, følt forøget Lyst til at vise Strænghed i Konvoysagen?

da Frankrigs Skibsfartslovgivning var bleven forandret, var det hele Forhold blevet det samme som i 1794 og 1795. De engelske Kapere gjorde nu langt mere Skade end de franske, saa at en fortsat Konvoyering nødvendigvis maatte gjælde for rettet imod England. Alle de Betæneligheder, der havde afholdt A. P. Bernstorff fra at ville indlade sig paa Konvoyering, vare i fuldt Maal tilstede.

Men den dansk-norske Regering tog Sagen forbausende let. Det faldt den ikke ind, at England nu, da det, efter at være blevet uenigt med Rusland, maatte opgive Tanken om at faa Danmark-Norge med i Koalitionen, sandsynligvis vilde være langt utilbøjeligere end før til at lade de dansk-norske Konvoyer i Ro¹⁾. Og hvad der er endnu forunderligere, Regeringen synes at have stolet paa, at den kunde holde Konvoysystemet oppe ved Ruslands Hjælp. Strax efter at hint Noteskifte med Merry havde fundet Sted, skrev Chr. Bernstorff til Gesandten i London. Grev Wedel-Jarlsberg: „Da det synes, som om vi ere nær ved det Øjeblik, da de neutrale Magter kunne stole paa Ruslands Hjælp med Hensyn til Opretholdelsen af deres Rettigheder, vil det være ønskeligt, at Eders Excellence søger at faa den russiske Gesandt i London til at opfatte den her omhandlede Sag paa den for os gunstigste Maade og giver ham at forstaa, at vi vilde tro at svigte hans Hof, hvis vi opgave en Grundsætning, hvorom vi tidligere have været enige med det, og som det har været det første til højtidelig at opstille og forkynde“²⁾. De sidste Ord pege tydelig hen paa den af Catharina II i Aaret 1780 udstedte De-

---

¹⁾ Strax efter v. Dockums Sammenstød med de engelske Fregatter havde den ikke uden en vis Berettigelse tænkt sig Muligheden af, at England vilde tage Hensyn til det Ønskelige i, at Danmark-Norge tiltraadte Koalitionen (Depesche til London af 22de Februar); men dette kunde England i April ikke mere tænke paa.

²⁾ Depesche til London af 22de April 1800.

klaration, der laa til Grund for det dengang stiftede væbnede Neutralitetsforbund. For ogsaa paa anden Maade at lægge Rusland dette Forbunds Grundsætninger paa Sinde igjen, gav Regeringen kort efter Kammerherre Niels Rosenkrantz, der i Maj 1800 afløste O. Blome som Gesandt i Petersborg, Instrux om at arbejde paa Fornyelsen af den dansk-russiske Handelstraktat af 1782, der var udløben 1794. Denne Traktat, som ellers i flere Henseender var mindre tilfredsstillende, fastslog nemlig for Danmark-Norges og Ruslands gjensidige Forhold Principerne fra Neutralitetsforbundet af 1780.

Den, der tænker paa, hvad Regeringen i Kjøbenhavn havde døjet ved Kejser Povls Lunefuldhed og Hensynsløshed i 1799, maa finde det forunderligt, at den overhovedet kunde ønske at trække ham ind i de dansk-engelske Forhandlinger. Selv om den nok saa meget haabede, at han vilde være „tilbøjelig til at optræde med Iver til Fordel for dem, som forstode at tage Hensyn til hans Karakter og vinde hans Tiltro“, burde den vide, at hans forunderlige Karakter gjorde det umuligt at bevare hans Tiltro, og at han ved sine bizarre Luner kunde bringe sine Forbundsfæller i de største Vanskeligheder. Og hvad skulde man kunne opnaa ved Ruslands Hjælp til Bedste for Skibsfartens Frihed? Hvorledes kunde man tænke sig, at England paa et Tidspunkt, da Kejser Povel tydelig og stærkt fjærned sig fra det, vilde bryde sig om hans Ønske i saa Henseende? Og hvis Rusland, som det maaske var den dansk-norske Regerings Haab, vilde skride til at danne et Neutralitetsforbund paa Grundlag af Principerne fra 1780, vilde det være meget sangvinsk at tro paa, at England nu vilde være lige saa eftergivende overfor det, som det havde været det under den nordamerikanske Frihedskrig. Dengang havde det havt stor Nød med at holde de franske og spanske Flaader Stangen, og det gjorde derfor gode Miner til slet Spil ved at finde sig i, at det væbnede Neutralitetsforbunds Stater lode deres Handelsskibe konvoyere. Men

i Aaret 1800 var dets Overmagt til Søs ganske anderledes stor. A. P. Bernstorff havde under Trykket af de franske Kaperier i en Depesche til Dreyer af 11te Marts 1797 fremhævet, hvor nær det tilsyneladende laa at søge Sikkerhed i et Forbund af de forskjellige neutrale Magter. „Men“, havde han tilføjet, „det er umuligt at slutte et saadant i Krigstid. Enhver Overenskomst af den Natur vilde enten af den ene eller af den anden Part eller maaske af dem begge blive opfattet som et fjendtligt Skridt, og selv om det ikke hændte, vilde utvivlsomt Midlerne til at skaffe Forbundet Gyl-dighed svigte“. Disse Betæneligheder gjaldt lige saa fuldt i 1800 som i 1797, og isteden for at arbejde i Retning af sligt var det langt fornuftigere at opgive Konvoyeringen. Maaske virkede en nylig udbrudt Strid med Tunis til at styrke Beslutningen om at fortsætte denne. Men selv om man vilde have givet Konvoyer i saadanne Farvande, hvor de tunesiske Kapere plejede at tumle sig, burde man have opgivet dem der, hvor de havde Udseende af at være rettede imod Englænderne, nemlig igjennem Kanalen, i Atlanterhavet og Gibraltarstrædet. Hvad der falder Regeringen til Last, er ikke Beslutningen af 1798 om at konvoyere, men at den vedblev dermed, efter at Forholdene fuldstændig havde forandret sig. Den gjorde derved det Skridt, hvis Konsekvenser førte til Krigen 1801.

Ansvarer herfor falder for en Del paa den dansk-norske Gesandt i London, Grev F. A. Wedel-Jarlsberg, der i flere Henseender ikke var sin Plads voxen. Man kan ikke frakjende ham Iver for at tage sig af de talrige Sager om opbragte danske og norske Handelsskibe, hvormed han stedse overvældedes. Ligesaa lidt lader der sig sige noget paa hans Patriotisme. Men han var en borneret og lidenskabelig Mand. Hans tyranniske Færd imod hans Hustru og hans tvende Sønner, af hvilke den ene var den senere bekendte Grev Herman Wedel-Jarlsberg, vakte Skandale og førte omsider til, at begge

Sømjerne flygtede fra London ¹⁾. Ligesaa lidenskabelig var han i sine politiske Stemninger, der mest vare prægede af et glødende Had, dels til de franske Republikanere og Bonaparte, „denne Corsikaner, denne Cromwell, dette Uhyre o. s. v.“, dels til Svenskerne. Ingen kjøbenhavnsk Almuesmand kunde være mere overtydet end han, den norske Greve, om, at man fra Sveriges Side kun kunde vente at blive bedraget paa den skjændigste Maade ²⁾. Skjønt Wedel-Jarlsberg var forbitret nok over de engelske Kapere og Domstole, var han dog tilbøjelig til at opfatte England og dets Politik med Velvilje. Det havde den uskatterlige Fortjeneste i hans Øjne at være Frankrigs Dødsfjende. Nu, da Forholdet til Søs var ved at blive mere spændt imellem England og Danmark-Norge, havde han uheldigvis ikke Øje for Konfliktens Alvor. Han styrkede Regeringen i Kjøbenhavn i Opfattelsen af, at England vilde tage Reb i Sejlene. Efter at han i Slutningen af Marts havde vist sig som en slet Spaamand, idet han mente, at England vilde lade den van Dockumske Sag gaa hen uden nogensomhelst Paatale, var han senere af den Tro, at England nok vilde vise Maadehold, naar det saa Rusland tage sig af Danmarks Sag; man skulde bare vise Fasthed imod det. — Det var lutter urigtige Domme, som kun tjente til at føre Regeringen ind paa en gal Vej ³⁾.

Imidlertid blev Spændingen imellem England og Rusland stedse større. I Slutningen af April hjemkaldte Kejser Povl sin Gesandt fra London saavel som fra Wien, hvorefter ogsaa Lord Whitworth snart forlod Petersborg. Englænderne gjengjældte fuldt den russiske

---

1) J. Aall: Erindringer I, 407 ff.

2) Det er rimeligt, at den evindelige Skjælden og Smælden paa Sverige og Svenskerne har virket til, at hans Søn Herman kom til den modsatte Synsmaade.

3) Depescher fra London af 25de Marts, 6te og 13de Maj.

Selvherskers vrede Følelser, og det vrimlede med nærgaaende Flyveskrifter og Karrikaturer paa hans Bekostning. Enhver, der kjendte Povl, vidste, i hvilken Grad det vilde opirre ham, naar han erfarede Sligt. I det Hele tog hans ophidsede Sindsstemning til, saa at han forbød Indførelse af alle Bøger, i hvilket som helst Sprog de end vare affattede, og endog af musikalske Kompositioner, da han frygtede for, at Noderne kunde blive brugte som en Slags Chifferskrift. End ikke de fremmede Diplomater kunde faa Bøger tilsendte. Den dansk-norske Gesandt, Rosenkrantz, maatte, da han kom til den russiske Grænse, udlevere alle sine Bøger, og selv den russiske Udenrigsminister, Vicekansleren Panin, saa sig ude af Stand til at skaffe ham dem igjen. Diplomatene fik ligesaa lidt som andre Folk Lov til at læse udenlandske Blade, der ikke vare beklippede for de Kejseren anstødelige Artikler¹⁾.

Denne Kejser Povls choleriske Stemning fremkaldte eller støttede Rygter om, at han gjerne vilde England tillivs, og der begyndte i Forsommeren 1800 rundt omkring at blive Tale om, at han havde i Sinde at gjenoprette Moderens Neutralitetsforbund²⁾. Tanken om, at et saadant Forbunds Dannelse var forestaaende, laa saa meget mere nær, som det ikke kunde være skjult, at den preussiske Regering begyndte stærkt at hælde til den Opfattelse, at det var det eneste Værn, man havde imod de engelske

¹⁾ Povls Afspærringssystem omtales i flere Depescher fra Petersborg. Om Ruslands Politik se Danilewski-Miliutin anf. St. VIII.

²⁾ Alison anf. St. IV, 233 lader urigtig Kejser Povl allerede i Maj og Juni opfordre Danmark og Sverige til at danne Neutralitetsforbundet, og lader dette være Grunden til, at de danske Konvoychefer havde faaet Ordre til at modsætte sig Visitation! — Rygtet om et væbnet Neutralitetsforbunds forestaaende Dannelse forekommer f. Ex. i Politisches Journal for 1800 S. 763. (Brev fra Kjøbenhavn af 19de Juli).

Kaperier¹⁾. Maaske var det for at komme slige Planer i Forkjøbet, at Englænderne i Slutningen af Juli gjorde Alvor af det, hvormed de havde truet den dansk-norske Regering. Den 25de Juli blev Kapitain Krabbe paa Fregatten Freja med en Konvoy, bestaaende af sex danske og norske Skibe, standset i Kanalen af en lille engelsk Eskadre. Chefen paa denne gjorde Fordring paa at visitere Konvojen; men Krabbe, der ikke lod sig skræmme, ved at han kun havde 1 Skib med 40 Kanoner at stille imod 6 engelske Skibe med over 130 Kanoner, erklærede, at han i Følge Ordre vilde hindre ethvert Forsøg derpaa med Magt. Da Eskadrechefen lod en Baad ro hen for at foretage Visitationen, sendte Krabbe den en Kugle for at jage den tilbage; men han fik nu den nærmeste Fregats Lag, som han besvarede. Efter en hidsig Kamp paa en Time maatte han overgive sig og blev med sin Konvoy ført til en engelsk Havn²⁾.

Striden, der var begyndt med Kanoner, fortsattes med Pennen. Efter at først Grev Wedel-Jarlsberg og den engelske Udenrigsminister, Lord Grenville, havde tilskrevet hinanden skarpe Noter, sendte den engelske Regering sin prøvede Diplomat Lord Whitworth til Kjøbenhavn, hvor Striden fortsattes imellem ham og Christian

1) Den preussiske Handelsminister Struensee havde siden Januar 1800 jævnlig ført Ordet derfor, og i Juli begyndte ogsaa den mest indflydelsesrige af de preussiske Ministre, Grev Haugwitz, at tale stærkt i den Retning (Depescher fra Berlin af 10de Juni, 29de Juli og 7de Oktober 1800).

2) Samme Dag, da dette Sammenstød fandt Sted, mødte en dansk Konvoy, der ledsagedes af Fregatten Najaden, i Middelhavet en engelsk Eskadre. Fregatchefen, Kapitain Krieger, vilde ikke tillade, at hans Konvoy blev visiteret; men Englænderne fastholdt ikke deres Fordring, og man skiltes i Venskab (Handels- og Industritidende for 1800 S. 293). Her som oftere føler man Ønsket om at kjende de engelske Instruxer med Hensyn til Visitationen.

Bernstorff¹⁾. Angaaende selve Stridsspørgsmaalet, Retten til at visitere Konvoyer, hvilken Englænderne erklærede for uomtvistelig, medens de danske Diplomater hævdede, at den stedse havde været meget omstridt, gjentoges væsenlig, hvad der allerede var fremsat i April af Merry og Bernstorff. Kun var Tonen bleven adskilligt bitrere. Ogsaa var det karakteristisk, at Englænderne lode, som det var dem, der vare blevne angrebne. De maatte have „saavel Oprejsning for det Skete, som Sikkerhed imod en Gjentagelse af lignende fornærmelige Voldsomheder.“ Det stakkels England kunde ellers igjen være udsat for, at en dansk Fregat angreb en hel Eskadre af dets Krigsskibe! Naar man ikke kjendte Stormagternes vante Maade at argumentere paa imod mindre Magter, kunde man forbavses over sligt. Naturligvis blev den engelske Fordring besvaret med, at Bernstorff hævdede Krabbes Ret til at forsvare sin Konvoy og krævede baade Fregatten og Konvojen udleveret. For at give Whitworths Bevisførelse større Vægt, sendte den engelske Regering en Eskadre paa 19 Skibe, hvoriblandt 7 Linieskibe, til Sundet. Den ankom her den 19de August²⁾.

Heldigvis var den dansk-norske Regering ikke helt vaabenløs; thi da Erfaringen³⁾ havde vist den Nødvendigheden af at kunne møde mulige Overgreb fra engelske Krigsskibe ved at holde en Eskadre samlet ved Helsingør, laa her fire Linieskibe. Da den engelske Flaade nærmede sig selve Kjøbenhavn paa en mistænkelig Maade,

1) Aktstykkerne, der vedrøre den engelsk-danske Tvist i Juli og August, ere trykte paa de i Note 2 S. 316 anførte Steder.

2) Jeg følger her den hos Eggers anf. St. som Nr. VIII aftrykte Dagbog om Admiral Dixons Expedition. I Følge en Despesche fra Chr. Bernstorff skulde den engelske Flaade være kommen den 21de August. Maaske er den først bleven fuldstændig samlet den Dag.

3) Om det Sammenstød med nogle engelske Fregatter i 1799, der havde givet Anledning til disse Rustninger, se Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814 S. 309.

styrede ogsaa den dansk-norske Eskadre ned imod Reden. Forsvarsanstalterne styrkedes her saa godt, det i en Hast lod sig gjøre, idet 4 Linieskibe bleve udrustede og 8 Defensionsskibe udlagte paa Reden. Der blev sendt et Par Infanteriregimenter og Afdelinger af Artilleri og Rytteri til Helsingør for at forøge Besætningen paa Kronborg, og med den Mulighed for Øje, at det kunde blive til en alvorlig Krig, sendte Regeringen endog Befaling til det sydlige Norge om at træffe Forsvarsanstalter der¹⁾. Hverken den engelske eller den dansk-norske Regering havde imidlertid Lyst til at drive Sagen paa Spidsen. Det var Lord Whitworth klart, at han ikke uden videre kunde diktere Regeringen i Kjøbenhavn, hvad den havde at forpligte sig til. Om end den engelske Styrke i Sundet var den dansk-norske overlegen, vilde der utvivlsomt blive gjort den alvorlig Modstand²⁾, og man vilde i England endnu nødig gaa ud over Truslerne, saa meget mere som voldsomme Skridt let kunde drive Danmark-Norge over i Ruslands Arme³⁾. Paa den anden Side følte Regeringen i Kjøbenhavn, at et Angreb af den engelske Flaade vilde være en stor Fare; og der kom fra Wedel-Jarlsberg Indberetninger baade om, at de danske og

1) Jvfr. Garde anf. St. S. 337 og Aktstykker vedrørende „Generalitets- og Commandocontoiret“ i Gehejmearkivet.

2) Det var derfor vel stærkt, naar Pitt i en Tale i Underhuset det følgende Aar sagde, at den danske Flaade og de danske Værfter vilde have været Englændernes Bytte, saafremt de havde villet tage dem (Stanhope, Life of Pitt III, 261).

3) Derimod er det urigtigt, naar Grimur Thomsen i sin S. 316 citerede Afhandling S. 377—78 mener, at England blev paa-virket af Ruslands tydelig udtalte Sympathi med Danmark, der allerede havde sat Petersborgerhoffet i Kundskab om Englands Fordringer o. s. v. Efterretningerne om Krabbes Kamp og den paafølgende diplomatiske Strid kom altfor sent til Petersborg (først omtrent den 20de August), til at Kejser Povl kunde udøve nogen Indflydelse paa Forhandlingerne i Kjøbenhavn. — Fejlen er fra denne Afhandling gaaet over i nyere Skrifter.

norske Handelsskibe bleve opbragte i Masse. og om at der fandt truende Troppesamlinger Sted ved Yarmouth. „Man frygter“, skrev han, „i England altfor meget et Forbund imellem Staterne i Norden og at blive stænget ude fra Østersøen, til ikke med Iver at gribe det første Tegn paa et Brud, for uventet at tilføje Danmark et skjæbnsvangert Stød i den Tanke at skræmme det, inden dets Naboer kunne ile det til Hjælp¹⁾.“

Under disse Forhold nærmede de tvende Regeringers Underhandlere sig snart til hinanden. Samtidig med at Whitworth og Bernstorff tilskreve hinanden meget skarpe officielle Noter, fandt, som det tidt er gaaet ved lignende Lejligheder, Afgjørelsen Sted ved en mere fortrolig Forhandling. Whitworth selv fremkaldte denne allerede, inden den engelske Flaade kom til Sundet. Han krævede, at Danmark skulde opgive Konvoeringen, saalænge Krigen varede; men Bernstorff kæmpede med stor Energi derimod, dels vistnok, fordi Ingen kunde vide, hvor længe Krigen vilde vare, og Regeringen ikke ønskede at udsætte en nærmere Forhandling om Visitationsspørgsmaalet altfor længe, dels, fordi en saadan Indrømmelse vilde komme i Strid med en Opfordring, der fra dansk-norsk Side, saaledes som vi snart skulle se, var bleven rettet til Kejser Povel. Da de Fordringer, Bernstorff opstillede, mødte en ligesaa stærk Modstand hos Whitworth, enedes man fra begge Sider om at give noget efter, og atten Dage efter, at den engelske Underhandler

¹⁾ Se Depescher fra London af 15de August og flere andre fra samme Tid. At den engelske Regering dog ikke ønskede at drive Sagen paa Spidsen, synes at fremgaa af flere maadeholdne Udtalelser af engelske Statsmænd til Wedel-Jarsberg, der omtaler dem i en Depesche af 29de August. Hertugen af Portland havde forsikret ham, at Whitworths Instruxer vare „*d'une nature si conciliante qu'il ne doutait pas qu'une explication amicale en résulterait.*“ Wedel troede derfor, at naar man stod fast i Kjøbenhavn, vilde Whitworth komme „*à des propositions acceptables, je crois qu'il est instruit pour cet effet.*“

var kommen til Kjøbenhavn, sluttedes den bekjendte Konvention af 29de August. Afgjørelsen af Retsspørgsmaalet med Hensyn til Visitationen af neutrale Skibe, der sejlede under Konvoy, blev forbeholdt en yderligere Forhandling; Fregatten Freja tilligemed dens Konvoy skulde strax frigives, men den danske Konge lovede at ophøre med al Konvoyering, saa længe indtil „nærmere Forhandlinger om Konvoysagen havde kunnet føre til en endelig Overenskomst“¹⁾.

Den dansk-norske Regering havde næppe faaet Budskabet om Konvoys Opbringelse og Whitworths forestaaende Komme, førend den ved en Depesche af 9de August lod sin Gesandt i Petersborg, Rosenkrantz, gjøre den russiske Regering en Meddelelse derom. Han skulde ogsaa udtale, at man var tilsinds at bekæmpe Englands Fordring paa Ret til at visitere Konvoyerne; den danske Regering ønskede at kjende Kejsereus Mening om den hele Sag og, hvorvidt den kunde stole paa hans Understøttelse. „saafremt den engelske Regering nægtede enhver Skadesløsholdelse og drev Sagen til det Yderste“; Englands Overmod og Voldsomhed havde naaet et saadant Omfang. „at kun en nøje Overensstemmelse i Grundsætninger og Forholdsregler fra de Magters Side, som led

---

1) Overenskomsten er trykt mange Gange, senest i den af Udenrigsministeriet udgivne Samling „Danske Traktater efter 1800“ (Kjøbenhavn 1871) S. 3—4. Det er urigtigt, naar Alison anf. St. IV. 232, og Garde anf. St. 339 og andre Forfattere lade Danmark beholde Ret til at konvoyere i Middelhavet imod Barbareskerne. Bernstorff søgte forgjæves at tilkæmpe sig denne Indrømmelse; den 6te September tilsendtes der den Højstkommanderende i Middelhavet, Kommandeurkapitain Koefoed, Ordre til at afbryde Konvoyeringen. Et Par Krigsskibe vedbleve dog at krydse paa Steder, hvor de kunde være til Hjælp for Handelsskibe, uden direkte at yde Konvoy (Skrivelse fra Koefoed af 22de Oktober, dateret Livorno). Den interessante fortrolige Korrespondance imellem Bernstorff og Whitworth, der førte til Overenskomsten, findes i Udenrigsministeriets Arkiv.

derunder, vilde kunne lægge Tøjler derpaa“. „Det tilkommer“, skrev Bernstorff, „Rusland med Hensyn til dette at gjenoprette det System, hvori det altid har set sit eget Værk og som det ellers har regnet sig til Ære“¹⁾. Efter at Regeringen herved saa stærkt havde henvendt sig til Kejseren, at den ved de sidst anførte Ord endog paa en utvetydig Maade opfordrede ham til at gjenoprette det væbnede Neutralitetsforbund af 1780, skulde man tro, at den vilde have oppebiet Svar fra Petersborg, inden den sluttede nogen Overenskomst med England. Men den engelske Flaades Komme til Sundet havde gjort det umuligt for den at vente saa længe. Uagtet Konventionen var uheldig for den ved Bestemmelsen om den foreløbige Standsning af Konvoyerne, havde Danmark dog vundet, at England ikke havde faaet sin Visitationsret anerkjendt, men maattet indrømme, at der skulde kunne forhandles yderligere derom. Netop ved denne Forhandling haabede den dansk-norske Regering at kunne faa Hjælp af de andre neutrale Magter, særlig af Rusland, og strax efter Konventionens Afslutning lod den Rosenkrantz udtale dette Haab i Petersborg, idet den stærkt fremhævede Betydningen af, at den trufne Ordning lod Drøftelsen af Principspørgsmaalet staa aaben²⁾.

Baade Forholdene paa Fastlandet og paa Havet

1) Rosenkrantz optog disse Ord næsten ordret i en Note, han overleverede den russiske Regering. Christian Bernstorff udtalte ogsaa til den svenske Chargé d'affaires i Kjøbenhavn, Baron Taube, at samtlige neutrale Magter vare interesserede i at sætte en Skranke for England, og at Danmark haabede i det mindste at finde „appui“ hos sine nærmeste Forbunds-fæller (Apostille til Taubes Depesche af 14de August 1800).

2) *Nous ne croyons pas devoir laisser tomber cette discussion. Nous nous flattons plutôt, que si les cours, qui y ont le même intérêt que nous, veulent nous accorder leur appui, nous pourrions nous prévaloir de l'occasion présente pour revendiquer les droits du pavillon neutre.* Særlig stoler man paa Rusland (Depesche til Petersborg af 30te August).

syntes at føje sig til, at Kejser Povl kunde spille en Rolle, der passede til den ridderlige Lyst, han havde til at bekæmpe, hvad der syntes ham Uret, men ikke mindre til hans umættelige Forfængelighed. Han saa, at Frankrig ønskede at staa paa en god Fod med ham, og paa samme Tid antog Forholdet mellem ham og Preussen som en Følge af det fælles Had til Østerrig stedse en venskabeligere Karakter. Der blev den 28de Juli afsluttet et russisk-preussisk Forsvarsforbund i Petersborg paa 8 Aar. Saa kom Budskabet om Englændernes Angreb paa den dansk-norske Konvoy og den utvetydige Opfordring fra Kjøbenhavn til at forny det væbnede Neutralitetsforbund. Tiden, mente Povl, var kommen, da han baade kunde bringe den store europæiske Krig til at høre op og sætte en Grænse for Englands stigende Anmasselser.

Først og fremmest kastede han sig med stor Iver ind i den dansk-engelske Strid. Saasnart han havde modtaget Meddelelsen fra Kjøbenhavn om Fregatten Frejas Opbringelse og tillige Opfordringen til at tage sig af den neutrale Skibsfart, anmodede han Preussen om at tale Danmarks Sag i London, og tilsendte Hofferne i Kjøbenhavn, Berlin og Stockholm en Deklaration, dateret 16de (28de) August, hvori han fremhævede Nødvendigheden af at afværge Voldsomheder som den, der var overgaaet den danske Konvoy i Kanalen. Han opfordrede de tre Magter til sammen med ham at gennemføre de Forholdsregler, han vilde foreslaa dem som skikkede til at sikre Friheden paa Havet, og til at hævde de Principer, det væbnede Neutralitetsforbund af 1780 havde fastslaaet¹⁾. Han var personlig i en stærk Sindsbevæ-

---

¹⁾ Deklarationen af 16de (28de) August er trykt hos Schmidt-Phiseldek anf. St. IV Bilag 24. Den samme Opfordring findes allerede i en russisk Note af 10de (22de) August til Danmark-Norge. Hovedsætningerne, som opstilledes ved det væbnede Neutralitetsforbund 1780, vare 1) at ethvert neutralt

gelse, drøftede Stillingens Alvor og Storhed med Rosenkrantz¹⁾, gav Befaling til at udruste 25 Linieskibe, og da han fik Underretning om, at den engelske Flaade var kommen til Sundet, lod han lægge Embargo paa alle engelske Handelsskibe i russiske Havne, ligesom alle Kapitaler, der tilhørte Englændere, foreløbig skulde lægges under Beslag. Denne krigerske Holdning imod England maatte ændres, da der kom Budskab om den dansk-engelske Konvention af 29de August. Medens det baade i Stockholm²⁾ og Berlin vakte Forundring, at Regeringen i Kjøbenhavn havde sluttet denne uden at oppebie Svar fra Rusland, udtalte Kejseren sig meget tilfreds med

---

Skib kan sejle frit langs Kysten og fra Havn til Havn i de krigførende Magters Lande, 2) at Flaget dækker Ladningen, 3) at en Havn kun kan gjælde for blokeret, naar den blokerende Magts Krigsskibe indtage en saadan Stilling ved den, at der er vitterlig Fare ved at sejle ind i den.

¹⁾ Om en saadan Samtale fortæller Rosenkrantz: *Sa Majté Imple, me dit, que nous pourrions nous fier à Elle, que depuis trois ans sa politique est invariable et attachée à la justice, où Sa Majté croit la trouver: qu'Elle l'avait cru voir du côté de ceux qui étaient contre la France, dont le gouvernement avait menacé tous les autres, tandis que maintenant nous sommes à la veille de voir un roi établi dans ce pays-la, si non de nom, du moins de fait, ce qui change la thèse; qu'Elle avait abandonné ce parti, celui des Autrichiens, des qu'Elle avait découvert que la justice n'y était plus, qu'il Lui en était allé de même avec les Anglais, qu'Elle est uniquement portée pour la justice et non pour tel ou tel gouvernement, telle ou telle nation, et que ceux qui jugent sa politique autrement, pourront être surs de se tromper* (Depesche af 4de September).

²⁾ Baron Taube kritiserer i en Depesche af 31te August Konventionen som lidet stemmende med Udrustningerne og med den Fasthed, det lod til, at Kronprinsen vilde vise. Efter hvad han havde erfaret, havde denne indtil det sidste været bestemt paa at gjøre Modstand, men var bleven paavirket af det stærke Raab om Fred fra Kjøbmandsstanden (här som uti alle länder de sämsta om icke aldeles ovärdige att räknas ibland medborgare). I en følgende Depesche (af 5te Septbr.) fremhæver Taube dog, at der havde været virkelig Fare for

Danmark-Norges Holdning¹⁾. Han hævdede nu Embargoen paa de engelske Skibe, og den Plan, han havde fattet, saasnaart som muligt at sende en Del Linieskibe til Kjøbenhavn for at yde Hjælp imod England eller overvintre der, blev udsat, da Rosenkrantz mente, at Overenskomsten imellem hans Regering og England gjorde dem overflødige²⁾. Det laa Rosenkrantz nær at ville spare sin Regering for at faa Bryderier med Underhold af det russiske Mandskab og for at komme under et forstærket Tryk fra Ruslands Side; men det havde dog været heldigt, om han ikke havde afvist Tilbudet, thi der vilde have været god Brug for en halv Snes russiske Linieskibe den anden April 1801.

Ved Siden af Forhandlingerne om Neutralitetsforbundet arbejdede Kejser Powl ligesom i 1798 for at danne et stort Forbund, der skulde skabe Fred paa Fastlandet. Derfor fik han (1ste September) sit nylig sluttede Forsvarsforbund med Preussen forøget med en Paragraf, hvorved begge Magter lovede hinanden ogsaa at vinde Sverige, Danmark, Sachsen, Hessen Kassel, Hannover (!) og Tyrkiet for deres Forbund. Men den Plan, han havde om ved disse Magters Hjælp at „opretholde den europæiske Ligevægt“,³⁾ med andre Ord om at gjen-

---

den danske Flaade og Arsenalerne, Forsvarsværkerne vare ikke i den Tilstand, hvori de burde være, man havde ikke Arbejdere nok, der viste sig ved Flaadens Udrustning Brist paa Sejldug og alt andet.

1) Med Rosenkrantz's Meddelelser derom stemmer ganske, hvad der fortælles i de tidligere citerede anonyme russiske Breve i Gehejmearkivet om den Ros, som baade Kejseren og hans Ministre udtalte om den dansk-norske Regerings Holdning. *Cette affaire*, hedder det endog, *a valu à ce pays-la une considération qu'il n'avait pas eue depuis bien long-tems* (Brev af 18de September).

2) Depesche fra Petersborg af 12te September 1800.

3) Allerede under sin første Ophidselse imod Østerrig i Oktober 1799 havde Powl fremsat en lignende Tanke, der dengang dog var bleven uden Følger (se Danilewski-Miliutin anf. St. 18de VIII, 132).

nemføre en væbnet Mægling, slog fejl. Trods sit Forsvarsforbund med Rusland vilde Preussen ikke følge det, hvor det gjaldt Skridt, der kunde føre bort fra den strænge Neutralitet. Et ligesaa ugunstigt Svar fik Rusland fra Stockholm. Selv om Regeringen i Kjøbenhavn mente ogsaa her at burde følge Kejserens Forslag, maatte dog denne Side af de russiske Planer opgives.¹⁾

Derimod havde Povl god Fremgang med sine Forslag til et væbnet Neutralitetsforbund, som England selv banede Vejen for ved nye overmodige Skridt og Voldsomheder. Samtidig med at Kaperierne i de vestindiske Farvande naaede et utaaeligt Omfang, og Tortola mere end nogensinde blev en Sørøverrede, saa man i Europa Mandskabet fra et Par engelske Krigsskibe paa Barcelonas Red uden Gran af Ret bemægtige sig et svensk Handelsskib og derpaa under Skjul af det svenske Flag overfalde et Par rigtladede spanske Skibe (4de September.)²⁾ Intet kunde mere lette Kejser Povls Planer. Preussen mente ved dem at kunne finde et Værn for sine Skibe, som det ikke selv kunde yde, da det fattedes en Flaade; og hvis England optraadte fjendtlig imod Forbundet, kunde det svare herpaa med at besætte Hannover. Skjønt dette Land, der kun ved en Personalunion var forbundet med England, ikke burde lide for den engelske Politik's Synder, var Fristelsen til

1) Om Svarene paa de russiske Forslag i denne Henseende se Depescher fra Petersborg af 14de Oktober og 26de September, fra Stockholm af 13de September og 13de Oktober, samt til Petersborg af 26de September.

2) Et karakteristisk Træk af engelske Søofficerers Hensynsløshed paa denne Tid omtales i *Mémoires politiques de J. de Maistre* (2den Udg.) Paris 1859, S. 59. En engelsk Linieskibschef ytrer her for de Maistre, som var Gouverneur paa Sardinien, sit Ønske om, at det maatte komme til Krig med Danmark. I saa Fald vilde han strax bemægtige sig et dansk Krigsskib, som laa i Cagliaris Havn, uanset, at der var Fred imellem Sardinien og Danmark.

at lade det undgjælde stor, især da Georg III personlig kunde udøve Indflydelse paa den engelske Politik. Med det samme vilde Preussen kunne spærre Weser og Elben og derved ramme Englands Handel med Nord-europa paa en følelig Maade. I Bevistheden om, at den havde gode Vaaben ihænde mod England, og paavirket af sin Lyst til at staa paa en god Fod med Rusland, gik den preussiske Regering ind paa Kejser Povls Forslag.

I Sverige havde Stemningen imod England siden Konvoyernes Opbringelse i 1798 været bitter. Gustav IV's Uvilje imod Frankrig havde opvejet denne Følelse i 1799; men Lysten til at komme i Kast med Frankrig var derefter fordampet for en Tid, og den Oppositionsaand, der i Foraaaret 1800 traadte stærkt frem paa Rigsdagen i Norrköping, skærpede Gustav IV's Lyst til at nærme sig til Povel, som fra sin Side var rede til at yde ham den Hjælp, han kunde ønske imod sine Uvenner. Den fælles Forbitrelse imod England blev et nyt Baand, og en Fornærmelse som den, Englænderne paa denne Tid tilføjede det svenske Flag ved Barcellona, forøgede den oprørte Stemning hos Gustav IV. Imod Danmark var Gustavs personlige Stemninger vistnok ikke gunstige. Skjønt der ikke med Grund kan tvivles om, at han, da han personlig overtog sit Riges Styrelse, nærrede Ønsket om at staa paa en god Fod med Regeringen i Kjøbenhavn, traadte Virkningerne af det Had imod denne, der i hans Barn-dom var indprentet ham af hans Fader og hans Omgivelser, mere og mere i Forgrunden. Han, der holdt af at efterligne Gustav III i Alt, gjorde det snart ogsaa med Hensyn til sit Syn paa Danmark, og den Følelse, der først slog Rod i hans stivsindede Natur, lod sig vanskelig trænge bort igjen. Netop i Forsommeren 1800 var denne Stemning bleven skærpet ved et uheldigt Tilfælde. Han var incognito kommen til Kjøbenhavn, og da han i et Hotel saa Grev Horn, der

levede i Danmark, siden han var bleven forvist fra Sverige formedelst sin Delagtighed i Gustav III's Mord, blev han saa forbitret, at han skyndte sig bort. Det danske Hof, der imidlertid havde faaet nys om hans Komme, søgte forgjæves at holde ham tilbage. Men der behøvedes ingen personlig Velvilje imod Regeringen i Kjøbenhavn for at lade Gustav IV opfatte den dansk-norske Konvoys Opbringelse som et nyt Vidnesbyrd om Englændernes utaalelige Frækhed. Saasnart han erfarede den, skrev han derfor til Kejser Povl for at fremhæve Nødvendigheden af, at de nordiske Magter med fælles Kræfter værnede om deres Rettigheder som neutrale Stater. 1) „Hvis der nogensinde,“ sagde han selv til den dansk-norske Gesandt i Stockholm, „har været en fælles Interesse, er det denne, og jeg haaber, at Kejseren tænker som jeg. En drøj Erfaring har lært mig at kjende Englænderne, og I kan være vis paa, at jeg er rede til at gjøre alt for at hævde vore fælles Rettigheder.“ 2) Det var derfor en Selvfølge, at han med Iver gik ind paa Kejser Povls Forslag om Neutralitetsforbundet.

Hvad endelig Danmark-Norge angaar, da have samtlige Forfattere, der enten vidtløftigere eller kortere have behandlet Neutralitetsforbundets Historie, ment, at Regeringen her hjemme, efter at den havde sluttet Overenskomsten af 29de August med England, kun blev lidet glad over Kejser Povls Forslag, at den først efter lang Tøven gav efter for Ruslands truende Forestillinger 3)

1) Dette Brev, der omtales i Depeschen fra Stockholm af 22de August 1800, er rimeligvis det samme, der er trykt hos Danilewski-Miliutin VIII, 436. Det er dateret Drottningholm 20de August 1800.

2) Depescher fra Stockholm af 22de og 26de August 1800.

3) Tidligst forekommer denne Opfattelse, saavidt mig bekjendt, i den i London 1802 udkomne Annual-Register for 1801, S. 99—100. Overhovedet har der i Fremstillingen af Neutralitetsforbundets Historie, saaledes som den i Almindelighed gives, indsneget sig en paafaldende Konfusion.

og endda kun tiltraadte Forbundet under visse Indskrænkninger, for at det ikke skulde stride mod dets Traktat med England. Flere Forfattere have stærkt udmalet det Tryk, der blev udøvet fra russisk Side for at fremkalde Tilslutningen. Men denne Opfattelse holder ikke Stik overfor en Undersøgelse af den eneste paalidelige Kilde, de diplomatiske Aktstykker. Den er dels unøjagtig, dels fuldstændig urigtig.

Isteden for at være utilfreds med det russiske Forslag, var Regeringen tvertimod glad baade over Planen til Neutralitetsforbundet og over de umiskjendelige Træk af Deltagelse, som Kejser Povl havde givet. Christian Bernstorffs Depescher fra den første Tid efter Konventionen af 29de August, til hvilken Gesandt de end ere skrevne, udtale stærk Ros over Kejserens fortrinlige Holdning. Om selve den russiske Deklaration af 16de (28de) August, der indeholder den formelle Indbydelse til at „gjenoprette den væbnede Neutralitets Grundsætninger“, siger han i en Chifferdepesche af 19de September til Rosenkrantz, at „den opfylder den danske Konges Haab og tilfredsstiller hans Ønsker.“ „Kejseren“, hedder det i en Chifferdepesche fra samme Dag til Bourke i Stokholm, „har erhvervet sig grundet Adkomst til vor Tillid og vor Taknemlighed“. Og, udtales det senere i en Depesche af 20de December 1800 til Wedel-Jarlsberg, „Danmark har saa meget mindre betænkt sig paa at slutte sig til Kejserens Forslag, som vi stedse have beklaget os over, at Rusland under den nuværende Krig havde troet at burde give Afkald paa det væbnede Neutralitetsforbunds Principer til Fordel for Storbritannien“.

Men, vil man sige, selv om den dansk-norske Regering ikke havde andre Betæneligheder, hvorledes kunde den være tilfreds med at blive opfordret til at indtræde i et Forbund, der utvivlsomt vilde opstille Konvoyeringen som Middel til at værne om den neutrale Handel, og hvori den altsaa ikke kunde tage Del uden at

komme i Strid med det Tilsagn, den havde givet England om at standse Konvoyeringen, indtil Spørgsmaalet om Visitationsretten var blevet afgjort? Og hvorledes have de andre Magter kunnet tænke paa at ville have Danmark-Norge med trods denne vitterlige Uoverensstemmelse?

Intet Spørgsmaal vækker stærkere Opmærksomhed, naar man vil alvorlig undersøge Forbundets Historie, saa meget mere som ikke blot den engelske Regering i sin Tid, men ogsaa nyere danske Forfattere have stemplet Danmark-Norges Holdning ved denne Lejlighed som uredelig. I Virkeligheden saa samtlige de fire Østersøstaters Regeringer, at her var en Vanskelighed, der maatte klares, og hverken Rusland eller Preussen vilde udsætte sig for den Mulighed, at Danmark-Norge erklærede, at Overenskomsten med England hindrede det fra at opfylde den Paragraf, som Forbundstraktaten vilde komme til at indeholde om Udsendelsen af Konvoyer. Begge de vigtigste Ministre i Petersborg, Vicekansleren Panin og den langt mere indflydelsesrige Rostopschin, kom ind derpaa, den første, idet han spurgte Rosenkrantz, hvorledes man fra dansk Side vilde afgjøre dette Spørgsmaal, Rostopschin derimod ved at udtale til Rosenkrantz, at man skulde skynde sig med at afslutte Konventionen om Neutralitetsforbundet for derved at give det danske Hof et Middel ihænde til paa en fordelagtig Maade at afslutte den Forhandling, som ifølge Ordene i den foreløbige Konvention (af 29de August) skulde være en Følge og Konsekvens af denne.¹⁾ Ogsaa fra Preussen rettedes et Spørgsmaal til den dansk-norske Regering om, hvorledes den tænkte sig Spørgsmaalet klaret, og i en Note til Rusland af 11te Oktober, hvori den preussiske Konge erklærede sig rede til at slutte det væbnede Neutralitetsforbund, udtalte

---

¹⁾ Depescher fra Petersborg af 2den Oktober og 13de September 1800.

han, at hvis Kejseren, som muligt var, opfordrede Danmark til at gjenoptage Forhandlingen med England om Visitationsspørgsmaalet, og man ønskede Preussens Indblanding deri, vilde han være villig til at meddele England de billige Krav, som de neutrale Magter med Rette kunde stille til det ¹⁾).

Skjønt den dansk-norske Regering ingenlunde var blind for ²⁾), at der kunde fremkomme en Vanskelighed for den paa Grund af det her omhandlede Forhold, haabede den at kunne afværge den ved at faa Strids-spørgsmaalet med England løst, inden der blev Tale om at give Neutralitetsforbundet praktisk Betydning. Først i Foraaret 1801 vilde man kunne gribe til at udruste de Konvoyer, Forbundsbestemmelserne vilde komme til at fastsætte, og saafremt Danmark-Norge inden den Tid var kommet til Afslutning med England om Spørgsmaalet, vilde det have frie Hænder til at konvoyere. Men kunde man faa England til at gaa ind paa den Løsning af Visitationssagen, som man ønskede? Det maatte være tvivlsomt nok; men den dansk-norske Regering haabede at kunne naa sit Maal ved Hjælp af de andre Magter, med hvem den for Øjeblikket havde Sag tilfælles. Den vidste, at Rusland i September havde opfordret Preussen, der stod paa en mindre spændt Fod med England, til at aabne Forhandlinger med denne Magt for at faa den til at anerkjende det omstridte „*principe maritime*“, ³⁾ og Rostopschin

1) Se Depescherne fra Berlin i Oktober og af 4de November, ved hvilken en Afskrift af den preussiske Note til Rusland er vedlagt.

2) Det hedder f. Ex. i en Forestilling af Christian Bernstorff til Kongen af 29de Maj 1801, at Konventionen af 29de August 1800 „*uns eine drückende und unangenehme Verbindlichkeit aufgedrungen hat und mit den Grundsätzen der bewaffneten Neutralität, wenn auch nicht in ihren Ausdrücken, doch ihrer Natur nach gewissermassen im Widerspruche steht.*“

3) Se herom navnlig Depesche fra Berlin af 23de Septbr. 1800.

havde som nylig omtalt, stillet en Medvirkning fra „Neutralitetsforbundets“ Side i Udsigt. Naar da de forskjellige Østersømagter i Forening rejste en Forhandling om dette Spørgsmaal, der havde Interesse for dem alle, kunde der efter den dansk-norske Regerings Opfattelse være Rimelighed for, at England vilde give efter. Om end Forholdet imellem denne Stat og Rusland var spændt, kunde det dog ingenlunde siges at være fjendtligt¹⁾, saa at den engelske Regering af den Grund skulde vægre sig ved en Forhandling. Marengo Slaget (14de Juni) havde tydelig vist, hvor lidt England kunde haabe at holde Bonaparte Stangen ved Østerrigs Hjælp; man begyndte i selve England stærkt at forberede sig paa Muligheden af et fransk Angreb, og det kunde under saadanne Forhold synes rimeligt, at denne Stat vilde vogte sig for yderligere at krænke Kejser Povl og drive ham med de andre neutrale Magter over paa Frankrigs Side. Men selv om England ikke gav efter i Visitationsspørgsmaalet, vilde det have Betydning, at en Forhandling kom i Gang. Meningen af Konventionen af 29de August kunde efter den dansk-norske Regerings Skjøn ikke være, at Englænderne ved enten at udsætte en ny Drøftelse af Stridsspørgsmaalet, eller, saafremt en saadan kom i Gang, ved da stedse at nægte Konvojerne Ukrænkelighed skulde kunde hindre Danmark-Norge fra nogensinde mere at konvoyere. I saa Fald vilde Konventionen ikke være, hvad den kaldtes, „*un accord*

---

1) Christian Bernstorff havde under sine Forhandlinger i August med Lord Whitworth foreslaaet at lade Kejser Povl være Mægler imellem Danmark og England, og Withworth havde svaret, at „trods det tilsyneladende Misforhold imellem de tvende Hoffer var der ingen Hersker i Europa, hvem den storbrittanniske Konge med større Tillid vilde betro sine dyrebareste Interesser.“ Vare disse Ord end nok saa meget diplomatiske Fraser, kunde Whitworth dog umulig have fremsat dem, hvis Rusland allerede maatte opfattes som en fjendtlig Magt.

préalable“ men „*une convention définitive*“. Regeringen mente, at den, naar den forgjæves havde forsøgt nye Underhandlinger, vilde have Ret til at erklære sig løs fra den Forpligtelse, den havde paataget sig¹⁾. Det lod sig vistnok med Føje indvende imod en saadan Synsmaade, at England ikke kunde være tjent med at have sluttet en Konvention, som Danmark-Norge kunde sige sig løst fra, saasnart man fra engelsk Side ikke gik ind paa dets Opfattelse. Englænderne vilde kunne holde sig til, at Konventionens tredje Paragraf udtrykkelig fastsatte, at Konvoyeringen skulde afbrydes saa længe, indtil yderligere Forhandlinger havde kunnet føre til en endelig Overenskomst (*aient pu effectuer une convention définitive*). Hvor sikkert det end er, at Traktaten ved en ensidig engelsk Opfattelse vilde føre til det meningsløse, lader det sig ikke nægte, at Ordene i den omhandlede Paragraf vare uheldige for den dansk-norske Regering. Denne havde ved den endelige Affattelse af Konventionen undgaaet at komme i for skarp Strid med den Opfordring, den havde sendt Kejser Povl; men den havde kjøbt dette med, at Stillingen bag efter blev vanskeligere overfor England. Hvorledes det end imidlertid hang sammen hermed, havde den intet andet at gribe til, end hvad den valgte, nemlig at prøve paa at faa de andre neutrale Magter til at støtte sig under en ny Forhandling med England²⁾. Det vilde i ethvert

---

1) Tydeligst udtaler Bernstorff sig derom i en Depesche til Petersborg af 6te December 1800, hvori det hedder: *Ce ne sera qu'après avoir inutilement tenté les voyes de la négociation pour effectuer l'accord définitif, indiqué par cette convention (s: den 29de Aug.) comme le terme de la suspension de nos convois, que nous nous croirons quittes d'un engagement qui ne nous a été sans doute imposé que par une nécessité très-dure, mais que la délicatesse et la bonne foi du Roi ne lui font pas moins regarder comme inviolable, tant que le résultat de la discussion définitive relativement à cet objet reste indéci.*

2) Se Depesche til Berlin af 14de Oktober, hvori Christian Bern-

Tilfælde tage sig bedre ud at sige sig løs fra Konventionen af 29de August efter at have gjenoptaget Underhandlingen om Visitationsspørgsmaalet end at lade, som om der slet ikke var Strid imellem hin Traktat og en Overenskomst om et væbnet Neutralitetsforbund.

Idet Regeringen derfor vilde besvare Preussens Spørgsmaal om, hvad den vilde gjøre i Anledning af Konventionen med England, tilsendte den Berlinerhoffet en udførlig Memoire af 24de Oktober, hvoraf den ogsaa sendte Afskrifter til den svenske og den russiske Regering. Hovedpunktet i denne Memoire var en Opfordring til, at de fire nordiske Hoffer i Forening skulde forhandle med England om de forskjellige Principspørgsmaal med Hensyn til Skibsfarten, hvorom der var Strid imellem det og de neutrale Stater. Deriblandt vilde da ogsaa Visitationssagen komme for, hvorom Danmark hidtil havde opsat at aabne Forhandlinger, fordi det havde haabet at kunne opnaa en saadan fælles Optræden.

Sandsynligvis var det dette Haab, der havde bragt den dansk-norske Regering til i September med Glæde at se Kejser Povl paa ny opstille den væbnede Neutralitets Principer fra 1780 og indbyde til et Forbund. Men da den fremsatte Forslaget om en fælles Forhandling, havde ulykkeligvis Forholdene taget en saadan

---

storff skriver: *Nous sentons très vivement que nous sommes très vivement intéressés à ne pas laisser tomber cette discussion* (nemlig om Retten til at visitere Konvoyerne), *et nous n'aurions pas tardé à l'entamer nous mêmes à Londres, si nous n'avions pas cru devoir nous interdire toute démarche isolée, tant que nous pouvons nous flatter de réunir en faveur de notre cause les puissances qui ayant les mêmes intérêts et les mêmes vues doivent l'envisager comme la leur.* Paa en lignende Maade udtalte Bernstorff sig for den svenske Gesandt i Kjøbenhavn, Baron Oxenstjerna, til hvem han ikke uden Grund endog sagde, at Danmark sandsynligvis aldeles Intet vilde kunne opnaa, naar det forhandlede alene med England om Sagen (Depesche fra Oxenstjerna af 9de Oktbr. 1800).

Vending, at det ikke kunde føre til Noget. Kejser Povl nærede som bekjendt Forkjærlighed for Malteserordenen og havde ladet sig udnævne til Stormester for den. Efter at Bonaparte i Sommeren 1798 paa Vejen til Ægypten havde gjort sig til Herre over Øen Malta, var den franske Besætning her senere bleven belejret af Englænderne. Som Stormester for Malteserordenen holdt Kejser Povl det for en Æressag, at Ridderordenen fik Øen igjen, og han paastod, at Englænderne ved en Overenskomst med ham af 30te December 1798 (11te Januar 1799)¹⁾ havde forpligtet sig til at give den tilbage, saasnart de fik den i deres Magt. Men da den franske Besætning kapitulerede (5te September 1800), vægrede Englænderne sig ved at udlevere Malta. Nu gik Kejser Povls Forbitrelse over alle Grænser, og han lod strax (den 4de November) alle engelske Skibe i russiske Havne lægge under Beslag, idet han erklærede, at Beslaglæggelsen først vilde ophøre, naar Englænderne havde opfyldt deres Tilsagn om Malta. Imellem 2—300 engelske Skibe og Kapitaler til et Beløb af mindst 5 Millioner Rubler bleve ramte derved, og Mandskabet paa de opbragte Skibe blev som Krigsfanger ført til det indre Rusland. Kejser Povl havde saameget mindre Ret til en saadan Voldsomhed, som en engelsk-russisk Handelstraktat af 21de Februar 1797 fastsatte, at, saafremt det nogensinde kom til et Fredsbrud imellem de tvende Magter, maatte ingen af dem fængsle Personer

¹⁾ Jvfr. om denne Traktat Garden: *Histoire générale des traités de paix*, tom. VI. S. 352, hvorefter den engelske Regering paastod, at denne Konvention aldrig var bleven formelig sluttet, idet man ikke var kommet videre end til et Udkast. Massey: *A history of England during the reign of George the third*, vol. IV (London 1863) S. 512—13 Note p. holder det dog for utvivlsomt, at der fra Englands Side var givet Kejser Povl et Tilsagn derom, og at dette vilde være blevet holdt, hvis han ikke havde stillet sig i et uvenligt Forhold til England.

eller konfiskere Skibe eller Varer, der tilhørte den anden Magt, førend der var gaaet et Aar. Ved Beslaglæggelsen var Handsken kastet til England, og der kunde ikke være Tale om en Forhandling af den Natur, som den dansk-norske Regering ønskede. Dennes Forslag, der netop kom til Petersborg i de Dage, da Kejseren var slaaet ind paa en saa fjendtlig Politik imod England, blev afvist¹⁾, og Povel var i en saa lidenskabelig Stemning, at han opfattede Forslaget som et mistænkeligt Vidnesbyrd om, at det skortede Regeringen i Kjøbenhavn paa Iver for den fælles Sag. Han tilsendte den en Note den 9de November (29de Oktober), hvori han ikke blot opfordrede den til at ruste sig, for at kunne gaa et Angreb imøde, som man maatte vente, at Englænderne vilde rette imod Østersømagterne, naar Foraaret kom; men han tilføjede de truende Ord, at „han vilde opfatte enhver Afvigelse fra og enhver Ulyst til at svare paa hans velvillige Hensigter som et Vidnesbyrd om, at den danske Konge kun havde liden Lyst til at gjengjælde en trofast og loyal Forbundsfélles Følelser“.

Ikke stort heldigere var den dansk-norske Regering i Berlin; thi uagtet Hoffet her kort iforvejen havde udtalt sig imødekommende om en saadan Plan som den, der fremsattes fra dansk-norsk Side, gav den dog, da det kom til Stykket, et Svar, som var „*vague et dilatoire*“ og henviste Danmark-Norge til yderligere Forhandlinger i Petersborg. Det var kun en ringe Trøst, at den svenske Konge med Glæde gik ind paa Forslaget; thi dette var blevet slaaet ihjel ved Kejser Povls Svar²⁾.

1) Kejserens Svar lød formelt paa, at hvis der kunde og burde finde fælles Forhandlinger Sted med den engelske Regering, kunde de først indledes, efter at Neutralitetsforbundet var afsluttet. Men de samtidige Udtalelser af Kejseren og hans Ministre, der viste, at den danske Memoire blev opfattet som et Vidnesbyrd om Mangel paa Iver, gjorde, at dette Svar kun kunde gjælde for et ligefremt Afslag.

2) Det russiske Afslag omtales i Apostille til Depesche fra Pe-

Hermed var den dansk-norske Regerings Haab om at faa Hjælp til at ende sit Mellemværende med England forbi, og den var henvist til at drive denne vanskelige Forhandling paa egen Haand. Det Pinlige ved Stillingen forøgedes ved, at Kejser Povls Politik, inden endnu Neutralitetsforbundet var dannet, havde udviklet sig saaledes, at Forbundet umulig kunde komme i et fredeligt Forhold til England. Efter at han havde udfordret England paa en saa paafaldende Maade, var det klart, at et Forbund, der dannedes med ham i Spidsen, langt mere maatte gjøre Indtryk af at være et „væbnet“ Forbund, end af et „Neutralitetsforbund“¹⁾. Et Par Aar senere skulde Strid om den lille Klippeø Malta give Stødet til Udbruddet af elleve Aars forfærdelige Krige, idet Napoleon som sin egen Ulykkes Profet udtalte, at han heller vilde se Englænderne paa Montmartre end paa Malta. Nu var en Tvist om den bleven blandet ind i de østersøiske Staters Uenighed med England og havde givet denne en truende Karakter.

Hvis Regeringen i Kjøbenhavn først paa dette Tidspunkt havde modtaget Ruslands Opfordringer til at deltage i Neutralitetsforbundet, vilde den sikkert have afslaaet det, eller i det mindste kun have givet efter, saafremt den i modsat Fald var bleven truet med Angreb fra de andre Østersømagter. Men den havde ikke mere frie Hænder. Inden den vidste noget om Kejser

---

tersborg af 7de November og Depesche fra Petersborg af 11te November. Den preussiske Regerings foreløbige imødekommende Udtalelse findes i Depesche fra Berlin af 21de Oktbr., det endelige Svar i Depesche til Petersborg af 15de November, Gustav IV Adolfs Svar i Depesche fra Ehrenheim til Oxenstjerna af 4de November 1800.

1) Det hedder træffende i de af den engelske Udenrigsminister Lord Grenville affattede Letters of Sulpicius S. 12: *„The very idea of a neutral league, concluded at Petersburgh, while the ports of Russia are crowded with our embargoed ships and its villages thronged with our captive seamen, is an insult to common sense and decency.*

Povls fjendtlige Skridt imod England, havde den i den første Halvdel af November modtaget det russiske Ud-kast til Traktaten om Neutralitetsforbundet, var gaaet ind derpaa og havde sendt Rosenkrantz Fuldmagt til at undertegne Traktaten. Da den faa Dage efter fik Underretning om, at Kejseren havde afvist dens Forslag til Underhandling med England og uigjenkaldelig brudt med denne Magt, saa den klart, hvor vanskelig dens Stilling var bleven. Det er et tydeligt Vidnesbyrd herom, naar Christian Bernstorff i en Depesche til Rosenkrantz af 24de November udtaler, at Regeringen gjerne havde set, at Traktaten kom til at indeholde en „udtrykkelig Deklaration om, at de forenede Hoffer ikke tilsigtede ved denne Overenskomst at gjøre noget Skaar i de Traktater, der vare erkjendte som eksisterende imellem dem og de krigførende Magter. Den danske Regering vilde ikke sinke Forhandlingerne; men saafremt der alligevel kom nogen Forsinkelse, skulde Rosenkrantz sørge for, at denne Deklaration kom med i Traktaten. Dog maatte han gaa varsomt tilværks, saa at han ikke udsatte sig for et Afslag“. Naturligvis var det Regeringens Tanke, ved en saadan Deklaration at hæve den trykkende Uoverensstemmelse mellem Konventionen af 29de August med England og den Traktat, som den var ved at slutte med Rusland; men Opfordringen til Rosenkrantz om at vise Forsigtighed tyder paa, at Regeringen mere har havt „et fromt Ønske“ end et Haab om en saadan Deklaration. Den vilde umulig kunne sættes igjennem, og Rosenkrantz mødte ogsaa et bestemt Afslag fra Rostopschins Side, da han ved den endelige Redaktion af Forbundstraktaten antydede sin Regerings Ønske i saa Henseende ¹⁾).

---

¹⁾ Det maa, saavidt man kan se, være dette Ønske, Rosenkrantz i sin Depesche af 16de December siger, at han har fremsat ved den sidste Forhandling om Traktatens Text umiddelbart, inden den blev undertegnet. Rostopschin havde svaret „*que*

Da Regeringen i Kjøbenhavn ikke kunde haabe, at dette Skridt skulde føre til Noget, var den henvist til at underhandle med England paa egen Haand, for at blive løst fra Konventionen af 29de August, med andre Ord til at prøve paa en Underhandling, der ligesaa lidt kunde faa en heldig Gang. Wedel-Jarlsberg fik ved en Depesche fra Bernstorff af 20de December Befaling til at virke for at faa den dansk-engelske Konvention sat ud af Kraft indtil den endelige Fred. Men denne besynderlige Forhandling, der kun synes at have været paatænkt, fordi den dansk-norske Regering mente, at den maatte gjøre Noget ved Sagen, kom slet ikke i Gang. Allerede inden Wedel-Jarlsberg kunde begynde derpaa, havde England i Kjøbenhavn aabnet en officiel Forhandling om Neutralitetsforbundet, hvorved Forholdet imellem Regeringerne i London og Kjøbenhavn traadte ind i et nyt Stadium.

Imidlertid vare Forhandlingerne om det væbnede Neutralitetsforbund gaaede deres Gang i Petersborg. Nogen samlet Forhandling imellem de russiske Ministre og Preussens, Sveriges og Danmark-Norges Gesandter fandt ikke Sted; Rusland forhandlede enkeltvis med hver af de andre Magters Ombud. Omsider afsluttedes tvende enslydende Traktater den 16de December imellem Rusland paa den ene Side, Sverige og Danmark-Norge paa den anden. Allerede den 20de December ratificerede Kejser Povl og den svenske Konge, som netop opholdt sig i Petersborg, deres Traktat. Den 18de December tiltraadte Preussen ved sin Gesandt i Petersborg denne Traktat¹⁾. De hemmelige Artikler, der navnlig indeholdt

---

cela diviserait trop les intérêts des puissances réunies“, unægtelig en vel grundet Bemærkning.

1) Derinod er det Aktstykke, hvormed Preussen formelig tiltraadte den enslydende dansk-russiske Traktat, først udstedt den 2den April 1801. Danmark-Norge tiltraadte den svensk-russiske Traktat den 27de Februar 1801, hvilket af flere Forfattere ved en besynderlig Misforstaaelse er blevet forvexlet

nærmere Bestemmelser om fælles Udrustninger, vare for den dansk-russiske Traktats Vedkommende udarbejdede efter et Udkast af Regeringen i Kjøbenhavn, hvem Kejser Povel havde overladt at fremsætte Forslag derom, formodentlig som en Slags Opmærksomhed. Forbundstraktaten var i det væsentlige enslydende med den, der laa til Grund for det væbnede Neutralitetsforbund af 1780, og hævdede de i dette opstillede Hovedgrundsætninger, 1) at ethvert neutralt Skib kan sejle frit fra Havn til Havn og langs de krigførende Landes Kyster, 2) at Flaget dækker Ladningen, og 3) at man kun erkjender en Havn for blokeret, naar fjendtlige Skibe hindre Indsejlingen til den, saaledes at der er aabenbar Fare forbunden med at sejle ind i den. — Paa Grund af de Vilkaarligheder, Englænderne havde udøvet i den seneste Tid, blev der hertil føjet en Bestemmelse om, at det kun skulde gjælde for Blokadebrud, naar et Skib, efter at være bleven underrettet af Chefen for de blokerende Skibe om, at vedkommende Havn var blokeret, forsøgte at sejle ind i den. Ligeledes indeholdt Traktaten som en Følge af de Begivenheder, der nærmest havde fremkaldt Forbundets Dannelse, en udtrykkelig Bestemmelse om, at Visitation af Handelsskibe, der gik under Konvoy, ikke kunde tilstedes. Men ved Siden heraf fastslog flere Bestemmelser en skærpet Kontrol med, at der ikke var Kontrebande ombord i de konvoyerede Skibe, og at heller ikke Skibe, der med Urette førte neutralt Flag, bleve optagne med i Konvoyerne. For saavidt vidnede Traktaten om Hensyn til berettigede Klager, Englænderne havde fremsat imod de Neutrale under Søkrigen. Men dette kunde ikke opveje den Uvilje, Traktatens Hovedbestemmelser maatte vække hos Englænderne, der navnlig, naar de saa den i Belysning af Povls Embargo paa deres Handelsskibe, kom til at tillægge Forbundet en afgjort fjendtlig Karakter.

---

med Danmark-Norges Ratifikation af dets egen Traktat med Rusland 16de Januar. Sverige tiltraadte omvendt den dansk-russiske Traktat den 11te April 1801.

Kejser Povl selv var ingenlunde blind for, at Englænderne vilde opfatte hans Politik som fjendtlig imod dem, og at et Angreb fra deres Side vilde kunne ventes til Foraaret. Et Par Dage, inden Forbundstraktaten blev afsluttet, sagde han til Rosenkrantz: „Jeg er den, hos hvem Isen bryder sidst op, og, hvis Englænderne komme til Sundet med en Flaade i Aprilmaaned, vil jeg ikke kunne komme i rette Tid“. — Men et Angreb fra Englændernes Side vilde kun kunne modstaas, naar samtlige Sømagter ved Østersøen stillede deres forenede Flaader imod dem. Alt var tabt, saasnart Englænderne fik Lejlighed til at angribe og slaa hver af Østersøstaterne for sig. Under saadanne Forhold maatte England ikke ægges til at sende en Flaade imod dem paa en Tid, da den russiske Flaade endnu ikke kunde komme ud af de tilfrosne Havne. Sindigt Overlæg kunde imidlertid ikke ventes fra Povls Side, og han begik derfor en grænseløs Taabelighed ved at lade Forbundet blive afsluttet i December. Ingen burde kunne være i Tvivl om, at Englænderne, saasnart de fik Underretning om Forbundets Afslutning, vilde anspænde alle Kræfter for at hindre Russerne „fra at komme i rette Tid“ til Øresund.

Den dansk-norske Regering kunde kun føle sig lidet tilfreds ved de Efterretninger, Rosenkrantz i de sidste to Maaneder af Aaret 1800 indsendte om Kejser Povls stedse stigende Lidenskab imod England. Grev Panin, der var vel sindet imod England og derfor tilbøjelig til at holde Kejseren tilbage fra et Brud med denne Magt, maatte i December gaa af som Udenrigsminister og give Plads for en Kalitscheff, om hvem Rosenkrantz, der havde kjendt ham i 17 Aar, udtalte, at han vilde blive et blindt Redskab for Kejseren, og at han ikke engang kunde skrive (!). Povl selv talte ikke om andet end om Rustninger imod England. Men efter at Regeringen i Kjøbenhavn var gaaet saa vidt, som den var gaaet, vilde den ikke kunne trække sig tilbage fra Underhandlingerne

med de andre Østersømagter uden at faa Rusland og rimeligvis ogsaa Sverige til aabne Fjender. Den sinkede derfor ikke Afslutningen af Neutralitetsforbundet en eneste Dag¹). Vi have set, at det blev undertegnet af Rosenkrantz samme Dag, som det blev afsluttet mellem Rusland og Sverige. Intet kan være urigtigere, end naar det sædvanlig fortælles i Skildringer af hin Tids Begivenheder, at Danmark kun tiltraadte Neutralitetsforbundet med et Forbehold, saaledes at det ikke kom i Strid med Overenskomsten af 29de August²). Der var for det første slet ikke Tale om at „tiltræde“ noget Forbund. Traktaten var en selvstændig

1) Den svenske Gesandt i Kjøbenhavn, Baron Oxenstjerna, opfatter den dansk-norske Regerings Holdning korrekt, naar han i en Depesche af 7de December skriver, at den aabenbart ikke holder af Ruslands Fremfærd og vilde have ønsket en langsommere Fremgangsmaade; „men“, siger han, „man er overtydet om Nødvendigheden af at maatte følge med, og man vil saa vel i Ord som i Gjerning gjøre Alt, hvad der udfordres, for at vise den oprigtige og faste Beslutning, man har taget at ville handle „de concert“ med de andre nordiske Magter“.

2) Se f. Ex. Bredow Chronik des 19ten Jahrhundert I (Altona 1808) S. 63; Høst anf. St. III, 75; Allen: Haandbog i Fædrelandets Historie 7de Udgave (1870) S. 558; Barfod: Fortællinger af Fædrelandets Historie (3dje Udgave 1869) II, 413; Thorsøe: Den danske Stats politiske Historie fra 1800—1864 (1873) S. 22; Danmarks, Norges og Sveriges Historie med c. 1000 Illustrationer 5te Bind (1874) S. 97—98. I flere af disse Fremstillinger er Afslutningen af Konventionen oven i Kjøbet sammenblandet med Ratifikationen. — Det synes besynderligt, at man har kunnet falde paa at lægge ind i Traktaten, hvad der slet ikke findes i den. Maaske er Misforstaaelsen kommen frem ved en Forvexling med den Traktat af 23de Oktober 1801, hvorved Danmark-Norge tiltraadte den engelsk-russiske Konvention af 17de Juni 1801 om Skibfartsforholdene. I den hedder det nemlig, at Konventionen skal gjælde ogsaa for Danmark „aux différences près qui résultent de la nature des traités et engagements antécédemment subsistant entre le Danemark et l'Angleterre“.

Traktat, afsluttet imellem Rusland og Danmark; ethvert Ord i den gjælder ligesaa godt den russiske som den dansk-norske Regering, og der er ikke Spor i den til noget Forbehold som det, man har villet lade Danmark opstille.

Skjønt Regeringen i Kjøbenhavn fulgte Kejser Povls Ønsker, blev denne mistroisk imod den. I samme Grad han selv blev fanatisk imod England, i samme Grad steg hans Fordringer til Danmark-Norge. Han følte ikke det ubillige i, at hans Forbundsfæller skulde bøde for hans aabenbare Fjendtligheder imod England, men blandede i sin lidenskabelige Ophidselse sine egne lidte Fornærmelser sammen med de neutrale Magters Klager og Krav. Ridderligheden i hans Karakter overskyggedes af Hensynsløshed og Egenmytte¹⁾. Rosenkrantz havde god Grund til at klage over, at hans Fædreland blev givet til Pris for et Hofs Politik, „som det ikke er muligt at overtøye om, at det ikke vil vinde noget ved at lade os knuse af Englænderne“; og han karakteriserede den daværende russiske Regering som en Regering, „hvor det blinde Tilfælde og Herskerens Luner gjøre det umuligt at beregne eller forudse Noget, og som udsætter os for alle de værste Muligheder“²⁾.

Kejser Povl var stærkt optaget af Tanken om, hvor kraftig Modstand der fra dansk-norsk Side kunde gjøres Englænderne. Han lod sin Gesandt Lizakewitsch, der i de første Dage af November kom til Kjøbenhavn, æske Oplysninger derom af Christian Bernstorff, og i Petersborg maatte Rosenkrantz underkaste sig en formelig Examination derom af ham selv i den svenske Konges Nærværelse.

Gustav IV Adolf havde nemlig begivet sig til Pe-

---

1) At Kejserens Politik ogsaa i de højere russiske Kredse blev kritiseret, kan ses af den tidligere omtalte anonyme Brevsamling i Gehejmearkivet (Brev af 4de December).

2) Se to Depescher fra Petersborg af 13de December 1800.

tersborg, for, som det hed, at afværge, at Kejseren gik for vidt i sin Iver imod England. I Virkeligheden var han kun lidet skikket til at sætte en Dæmper enten paa Andres eller sin egen Lidenskab, og man mærker heller ikke nogen Indflydelse af ham i saa Henseende. Forholdet imellem ham og Kejseren var i Førstningen meget varmt, og omtrent 8 Dage efter hans Komme til Petersborg sluttedes Forbundstraktaten af 16de December. Naturligvis drejede Samtalerne imellem de tvende Fyrster sig for en stor Del om deres Mellemværende med England.

Den 14de December blev Rosenkrantz til sin store Forbavselse kaldet til Kejseren, og da han traadte ind i dennes Gemak, traf han ham til sin endnu større Forundring her sammen med Gustav IV og den svenske Admiral Cronstedt, den samme, der senere skulde vinde en sørgelig Navnkundighed ved Sveaborgs Overgivelse. Paa et rundt Bord laa et Kort over Sundet. Alle Fire satte sig ned om Bordet, hvorpaa Kejseren spurgte Rosenkrantz, hvad Danmark agtede at gjøre for at forsvare Indsejlingen til Østersøen. Han tilføjede, at han og den svenske Konge allerede vare enige om de Skridt, de vilde foretage i Fællesskab. Rosenkrantz, der saa, at han let kunde komme til at bringe sin Regering i Forlegenhed, erklærede sig for uberettiget til at give noget officielt Svar herpaa. Han hævdede som sit eget Skjøn, at der krævedes 30 Linieskibe for at spærre Adgangen til Sundet, og saa mange Skibe havde Danmark ikke. Da Cronstedt derefter nævnede Farvandene ved Amager og Saltholm som et Sted, hvor der kunde gjøres den engelske Flaade kraftig Modstand, indrømmede Rosenkrantz dette, men paastod, at man ikke kunde kræve af Danmark, at det skulde tage en Kamp op paa et Sted, hvor Slaget let kunde medføre, at selve Kjøbenhavn kom i Fare. Efterhaanden blev Kejseren hidsig ved ikke at kunne faa Rosenkrantz til at give noget Tilsagn. Han kom med Spydigheder om, at denne vel havde forstaaet

at tale uden Instruxer, dengang den engelske Flaade i August truede Kjøbenhavn, han gav Ondt af sig i Anledning af den dansk-engelske Konvention af 29de August, og sagde endog, at han havde forudset, at man ikke kunde stole paa Danmark. Idet han henvendte sig til Gustav IV og Cronstedt, udtalte han, at man maatte gribe til de andre Forsvarsmidler og bruge de andre Stillinger for Eskadrerne, hvorom der den foregaaende Dag havde været talt imellem dem¹⁾. — Som det snart skulde vise sig, glemte Povl ikke Rosenkrantz, at han her havde gjort ham bestemt Modstand. Det var sikkert heller ikke med nogen venlig Stemning imod Danmark-Norge, at Povl to Dage efter lod Rostopschin undertegne Konventionen om Neutralitetsforbundet med Rosenkrantz.

Udviklingen af den russiske Kejsers Stemninger imod England havde ingensteds været fulgt med større Opmærksomhed end i Paris. Efter at Rusland havde trukket sig ud af Koalitionskrigen imod Frankrig, kunde Bonaparte haabe efterhaanden at se det mere og mere slutte sig til ham selv og blive Englands Fjende. Ingen vidste bedre end han, hvorledes Gjenoptagelsen af Tankerne fra 1780 om et væbnet Neutralitetsforbund vilde vække Englændernes Harme. Selv havde han ved Forandringen i Frankrigs Holdning med Hensyn til Skibsfartssagen fjærnet, hvad der i de senere Aar fra fransk Side havde

---

¹⁾ Ligeoverfor Udtalelserne i denne Samtale og andre Ytringer baade af Povl selv og af russiske Statsmænd, hvor der stede er Tale om den Modstand, der kan gjøres fra dansk Side i Sundet, er det forbavsende hos Miliutin anf. St. VIII 438 at læse en af Povl egenhændig affattet Memoire til Gustav IV om, at Sverige skulde overtage Forsvaret af Sundet, Danmark derimod sikre Belterne. Det var et meningsløst Forslag, da Danmark-Norge naturligvis aldrig kunde overlade Forsvaret af Sundet eller med andre Ord af Kjøbenhavn til en anden Magt. I det Hele faar man af de forskjellige Udtalelser stærkt Indtrykket af, at Povl i høj Grad har overvurderet, hvad der kunde gjøres, navnlig fra dansk-norsk Side, inden han selv bragte Hjælp.

staaet i skarp Strid med de neutrale Magters Fordringer. Da han den 30te September sluttede Fred med de nordamerikanske Fristater, der i Direktoriets Tid vare komne paa en fjendtlig Fod med Frankrig, lod han endog i Fredstraktaten optage samtlige de folkeretlige Sætninger, der vare opstillede i Neutralitetsforbundet af 1780. Det var paa samme Tid et Skaktræk imod Englænderne og et Vidnesbyrd for Rusland og dets Meningsfæller om hans Samstemning med dem i Handelsspørgsmaalet. Allerede inden Krabbes Sammenstød med den engelske Eskadre havde han paa en betegnende Maade strax efter sin Hjemkomst fra Sejren ved Marengo udtalt til den dansk-norske Chargé d'affaires, Manthey: „Jeg haaber, at Eders Nation nu vil vise sin gamle Kraft og den Energi, som passer for den og stedse har udmærket den“. Det var til at tage og føle paa, at han herved antydede Nødvendigheden af, at Danmark-Norge bød England Spidsen, og Manthey vidste godt, at man ventede en Fornyelse af det væbnede Neutralitetsforbund¹⁾. Denne Forventning blev, som vi vide, ikke skuffet, og paa en Tid, da Bonaparte var opfyldt af Planer om at finde Midler til at aabne Samkvem med den franske Hær, som han havde maattet lade tilbage i Ægypten, var enhver Efterretning om den stigende Spænding i Nordeuropa ham kjærkommen. Det er bekjendt, hvorledes han søgte at drage Kejser Povel nærmere til sig, at han i Juli Maaned erklærede, at han vilde afstaa ham Frankrigs Ret til Malta, og at han omtrent paa samme Tid lod Kejseren underrette om, at de sex til syvtusind Mand russiske Fanger, der vare i Frankrig, vilde blive løsgivne af Fangenskabets. En saadan udsøgt Opmærksomhed var snildt beregnet overfor en Mand som Povel, der her fik Lejlighed til at se Bonapartes Ridderlighed danne en slaende Modsætning til den Hensynsløshed, hvormed han fandt, at Østerrig og England havde behandlet ham. Der aabnedes

---

¹⁾ Depesche fra Paris af 7de Juli 1800.

Forhandlinger imellem den russiske og den franske Gesandt i Berlin. og Bonaparte svarede med overordentlig Velvilje paa de Ønsker, Rusland udtalte angaaende Betingelser i den endelige Fred imellem Frankrig og dets Modstandere. Samtidig med at Moreaus Sejr ved Hohenlinden (3dje December 1800) og Brunes Fremtrængen i Italien gjorde det umuligt for Østerrig længere at vægre sig ved at modtage den Fred. Bonaparte vilde diktere det, knyttedes Forholdet imellem Rusland og Frankrig tættere end nogensinde. da Kejser Povl sendte General Sprengtporten til Frankrig for at føre de russiske Fanger hjem¹⁾. Man saa nu de russiske Officerer blive applauderede i Parisertheatrene, og der blev i den italienske Opera opført et Stykke, hvori Peter den Store optraadte som Hovedperson, og hvori der blev afsunget Sange til Ære for den russiske Kejser. Var der end ikke endnu afsluttet nogen Forbundstraktat imellem de tvende store Magter, som formelt endog kunde siges at være i Krig med hinanden, maatte dog hele Europa lægge Mærke til den stærke Tilnærmelse.

Paa samme Tid var Bonaparte Fyr og Flamme for at faa Danmark-Norge til at gaa rask frem imod England. Budskabet om Konventionen af 29de August var ham ikke behageligt, især da den første Efterretning lød paa, at den var langt gunstigere for England, end den i Virkeligheden var; men da han saa, at Spørgsmaalet om Visitationsretten ikke var skrinlagt dermed, og det blev klart, at Danmark-Norge vilde tiltræde Neutralitetsforbundet, var Alt godt igjen. Hans ejendommelige Heftighed gav hans Optræden og Udtalelser ved

---

1) Da det var aabenbart, at Sprengtporten følte sig stærkt smigret ved de Opmærksomheder, Bonaparte viste ham, ytrede Dreyer en Dag til denne „*qu'il avait bientôt trouvé le faible de Mr de Sprengtporten en l'amusant avec des joujoux*”; Bonaparte svarede leende: *cela ne va pas mal: ne trouvez vous pas que je fais bien* (Depesche fra Paris af 19de Januar 1801).

denne Lejlighed det ægte napoleonske Præg. I Anledning af Budskabet om Whitworths Forhandling i Kjøbenhavn og den engelske Flaades Komme dengang til Sundet, lod han Talleyrand den 16de Fructidor tilskrive Dreyer, som nu i Følge hans eget Ønske var vendt tilbage til Paris, at „han særdeles gjerne vilde tage virksom Del i alle de kraftige Forholdsregler, hvorom de nordiske Stater utvivlsomt med Iver vilde forene sig for at hævde deres Uafhængighed og deres Neutralitet“. Hvis den danske Konge trængte til Hjælp, „vilde den franske Regering, skjønt den ikke havde nogen særlig Traktat med Danmark, være meget villig til at tilbyde det nogle Elitebatailloner, da det vilde være den kjært at kunne bruge dem til at hævne en Sag, der var alle civiliserede Nationers“¹⁾. Ved en Diner, Bonaparte gav en af de første Dage i September, og hvorved baade Dreyer og den preussiske Gesandt vare tilstede, kom Talleyrand midt under Maaltidet med en Meddelelse, der var bragt over Holland, om at nogle engelske Linieskibe havde taget Stilling paa selve Kjøbenhavns Red; den danske Regering havde strax ladet nogle Flydebatterier og Kanonbaade lægge ud for at hindre Englænderne fra at komme nærmere, og Kronprinsen var gaaet ombord for selv at lede Kampen imod England. I en meget ophidset Sindsstemning forkyndte Bonaparte Efterretningen for det talrige Middagsselskab, og idet han vendte sig til den preussiske Gesandt, erklærede han barsk, at han forstod ikke Berlinerhoffets Holdning, det var oprørende, at de andre nordiske Hoffer ikke havde Følelse for Danmarks farlige Stilling; han beklagede meget, at Demarkationslinien i Nordtyskland hindrede ham fra strax at sende 10,000 Mand, der kunde hjælpe Danmark, medens Nabomagterne og dets Forbundsfæller fandt sig i, at det blev overvældet. „Kongen af Preussen“, vedblev han,

1) Depesche fra Paris af 4de September 1800.

„burde allerede have sendt et Troppekorps til Hjælp for de tapre Danske og gjort sig til Herre over Kurfyrstendømmet Hannover, for at bringe Londonerkabinet til Fornuft og tvinge det til at agte Folkere retten. I stedet derfor finder man sig i Berlin rolig i, at Englænderne opbringe de preussiske Skibe og overfalde Danmark“¹⁾).

Overhovedet lod Bonaparte det under sine jævnlige Samtaler i denne Tid med Dreyer ikke skorte paa Forsikringer om, hvad han vilde gjøre for Danmark-Norge. Han vilde yde virksom Hjælp til, at det kunde faa England til at agte Konvoeringsretten, og han vilde ikke slutte Fred, med mindre han engang for alle fik sikret dette Punkt af Folkere retten. Talleyrand, sagde han, vilde faa Ordre til at udtale denne Forsikring i en officiel Note. Da Dreyer gjorde den Bemærkning, at de nordiske Stater, hvis de stillede sig for skarpt imod England, og denne Stat sluttede Fred med Frankrig, vilde kunne blive givne til Pris for Englands overlegne Magt, udbrød Bonaparte, at Sligt behøvede man ikke at være bange for, da han i saa Fald strax „vilde holde sig til England. Intet stred mere imod hans Politik som Chef for en stor Nation end at tillade eller med Ligegyldighed se paa Undertrykkelser eller Overgreb fra en rivaliserende Magts Side imod en svagere Stat. Han havde selv set, hvad en anden Politik førte til; thi naar han havde havt let ved at erobre Venedig, Rom og Neapel, havde det været, fordi Wienerhoffet ikke havde vist Iver for i Tide og kraftig at sikre disse Landes Forsvar“²⁾).

Slige Udtalelser vare aabenbart mest beregnede paa at drive Danmark-Norge fremad. Men selv om Bonaparte virkelig vilde have grebet virksomt ind, er det vanskeligt at se, hvad han skulde have udrettet, thi Eng-

¹⁾ Depesche fra Paris af 5te September 1800.

²⁾ Depescher fra Paris af 29de September, 6te, 10de og 12te Oktober, 10de og 12te December 1800.

land voldte ham Bryderier nok i Middelhavet. Løftet om ikke at slutte Fred. med mindre den engelske Regering gav Kjøb for de Neutrales Fordringer. kunde have sin store Værd, saafremt det var alvorlig ment; men man kunde være vis paa. at det ikke vilde gaa anderledes hermed, end det var gaaet ved Versaillesfreden efter den nordamerikanske Krig. da Frankrig fuldstændig lod de neutrale Magters Ønsker i Stikken. Bonaparte vogtede sig ogsaa vel for at gjøre. hvad han havde stillet i Udsigt, nemlig at lade Talleyrand i en officiel Note give et skriftligt Tilsagn derom. Dreyer modtog vistnok en Note fra Talleyrand i Oktober 1800. dateret 27de Vendemiaire Aar 9. ligesom den franske Gesandt Bourgoing overrakte en dermed nøje overensstemmende i Kjøbenhavn. Men disse Noter indeholdt kun en Tilkjendegivelse af. at det var den franske Republiks Ønske at gjøre Alt for at gjenoprette Skibsfartens Frihed. „Den første Konsul. hed det her. er rede til at tage virksom Del i de Forholdsregler. som blive holdte for passende til kraftig at afvise Englændernes Overgreb og sikre de vise og frisindede Grundsætningers Sejr i Europa. hvorpaa den væbnede Neutralitet i 1780 var grundet. Første Konsul vil ikke tøve med i saa Henseende at underskrive enhver passende Overenskomst. og han vil arbejde paa at faa Spaniens og Hollands Regeringer til at slutte sig hertil“¹⁾.

Det er bekjendt. at Bonaparte brugte den officielle Del af den franske Presse til at forkynde baade Frankrig og Europa sine Synsmaader og Stemninger med Hensyn til Begivenheder og Forhold, saaledes som det i Øjeblikket passede til hans Politik. Man maatte derfor opfatte det som et Udtryk af hans Ønsker og Planer. naar en Hr. Arnould. Medlem af Tribunatet. i Moniteur 14de Vendemiaire „under Indtrykket af de nuværende For-

¹⁾ Denne Note er vedlagt Depesche fra Paris af 24de Oktober 1800.

hold, da Norden er ved at røre sig for at sikre sin Handels Frihed“. først drøftede, hvad en almindelig Ligue af defensiv Natur kunde udrette imod England, og derpaa fremsatte nogle Drommerier om, hvad der lod sig gjøre ad offensiv Vej. „Hvem, hed det da, kan f. Ex. forudse, hvorledes det vilde gaa England, naar Nordens tapre Mænd rettede et Angreb imod det over Skotland, samtidig med, at de uforfærdede Franskmænd truede kraftig Irlands Kyster“. Forfatteren mener, at der med forenede Kræfter maatte kunne stilles 300 Linieskibe imod de hundrede, som England var i Stand til at bemane. — Intet kunde overhovedet ligge Bonaparte nærmere end ret at give Indtrykket af, at der var et nært Forhold imellem ham og de nordiske Magter; thi jo mere han kunde faa Englænderne til i disse at se hans hemmelige Forbundsfæller, desto snarere vilde Uenigheden om Soretsspørgsmaalene føre til en Søkrig i Norden, der netop var hans heftigste Ønske. Men af samme Grund maatte den dansk-norske Regering, der mindst af alt ønskede, at England opfattede Neutralitetsforbundets Dannelse som et fjendtligt Skridt, holde Frankrigs Indblanding for lidet heldig, og den svarede derfor ligesaa undvigende som høilig paa de franske Tilbud.

England havde med ikke mindre Opmærksomhed end Bonaparte, men med modsatte Følelser, fulgt Udviklingen af Forholdet imellem Rusland og de andre Magter ved Østersøen, og dets Vrede skærpedes ved Alt, hvad der, med mer eller mindre Berettigelse, fortaltes om Bonapartes og Østersømagternes gjensidige Tilslutning. Skjønt med stor Overdrivelse kom man i England naturlig ind paa den Opfattelse, at Bonaparte var den virkelige Ophavsmand til Forbundet, der altsaa maatte gjælde for at være slet og ret fjendtligt¹⁾. At Danmark-Norge, uagtet det var bundet ved Konventionen af 29de

---

¹⁾ Ikke blot i England, men ogsaa her hjemme er Frankrigs Indflydelse paa Forbundets Dannelse bleven stærkt overdrevet.

August, indlod sig paa Forhandlingerne om et Forbund, som det af Kejsler Povel foreslaaede, holdt man for at være en Troløshed, der kun lod sig forklare ved fjendtlige Planer; Kongen af Sverige gjaldt for at være opfyldt af meget bitre Følelser imod England, og Preussen gav netop paa denne Tid et mistænkeligt Bevis paa Lyst til at træde op imod de engelske Interesser. En engelsk Krydser, som i Nærheden af Texel havde kapret et preussisk Handelsskib, var ved Storm bleven nødt til at sejle med sin Prise til Cuxhaven. Den preussiske Regering krævede strax, at det hamburgske Senat, der var Herre over denne Havn, skulde lægge Beslag paa det opbragte Skib som preussisk Ejendom. For at slippe ud af Vanskeligheden købte Senatet Skibet af den engelske Skibschef, der havde opbragt det, og udleverede det til Preussen. Men denne Magt holdt ikke dette for en tilstrækkelig Oprejsning og greb Lejligheden til at besætte Cuxhaven, idet den lod udtale, at den saa sig nødt dertil for at forhindre, at der ved Elbmundingen skete Noget, som stred imod Nordtysklands Neutralitet¹⁾. Dette paafaldende Skridt kunde let opfattes som tydende paa, at Preussen vilde have det i sin Magt ved første Lejlighed at spærre Englændernes Handel paa Elben²⁾.

Det vrimlede under disse Forhold i de engelske Blade med Artikler imod de neutrale Magter, og det blev her endog paastaaet, at Englands Tilværelse vilde være truet ved et Forbund som det, der var paa Bane. Bitterheden i disse Angreb kulminerede i nogle Artikler

---

¹⁾ Garden: anf. St. VI 355—56.

²⁾ At det i England blev opfattet som en Begivenhed af Betydning, kan ses af et Brev fra Thomas Grenville (Udenrigsministerens Broder) til Marquis'en af Buckingham af 8de December 1800 (*Memoirs of the court and cabinets of George III by the duke of Buckingham and Chandos*, London 1855) 3dje Bind.

i „London Chronicle“ (13de til 18de September), hvorved den tidligere engelske Gesandt i Kjøbenhavn, Lord Robert Fitzgerald ret gav det Had Luft, som han under sit Ophold i Danmark havde fattet imod baade Folk og Regering her¹⁾. Medens han skildrede Nordmændene som entusiastiske Beundrere af England, hudflettede han det danske Folk ubarmhjærtig. Det var, paastod han, navnlig det danske Hofs Skinsyge over Storbritanniens Handelsrigdom, der havde fremkaldt Spændingen i Norden, og dette Hof havde under Krigen vist den mest udprægede Partiskhed for Englands Fjender. Samtidig med, at det engelske Folk maatte bruge sin højre Haand for at forsvare sig imod Frankrig, Spanien og Holland, vilde det blive nødt til at forsvare sig imod „Dolkestød og hemmelige Saar fra Danmarks og Sveriges Side under Neutralitetens Kappe. Den danske Handel var fra Ende til anden næsten udelukkende Svig til Fordel for Englands Fjender“. — Ogsaa de engelske Diplomater førte et truende Sprog, saa at Gesandten i Berlin, Lord Carysfort, endog rent ud erklærede, at et væbnet Neutralitetsforbunds Dannelse vilde gjøre det nødvendigt for England at begynde Krig.

Hvor ugunstig man end vil domme om Englands Despoti paa Havet, maa man indrømme, at det ingén Grund havde til at give efter for et Forbund, der blev stiftet under Forhold, som de daværende. Det valgte klogt, først at holde sig til Danmark-Norge, den Magt, der laa det nærmest og var lettest at ramme.

---

¹⁾ Se Side 229.

V.

Det væbnede Neutralitetsforbund indtil Vaabenstilstanden imellem England og Danmark-Norge af 9de April 1801.

Den 27de December 1800 overrakte den engelske Chargé d'affaires i Kjøbenhavn, W. Drummond i Følge sin Regerings Befaling en Note til Grev Christian Bernstorff, hvorved det udtaltes, at Hans brittiske Majestæt i Tillid til den danske Konges Loyalitet og de Forpligtelser, som de tvende Hoffer nylig havde paataget sig imod hinanden, ikke hidtil havde krævet nogen Oplysning om det Forbund, som, efter hvad der fortaltes ved alle Hoffer, var paa Bane mellem Danmark og andre Magter. Han havde villet oppebie, at Danmark selv vilde nægte Sandheden af Rygter, der vare saa fornærmelige for dets Ære; men hvad der nylig var sket fra en af de Magters Side, der havde Ord for at være indtraadte i Forbundet¹⁾, gjorde det nødvendigt, at den danske Regering gav en fuldstændig, aaben og tilfredsstillende Erklæring „om de Forpligtelsers Natur og Udstrækning, som den maatte have paataget sig ved dette Forbund.“ Bernstorffs Svar, dateret den 31te December, gik ud paa bestemt at nægte, at der kunde tillægges Danmark nogen fjendtlig Tanke imod England; Forbundet, hvorom der underhandlede, var en Fornyelse af det, der var blevet sluttet 1780, og af fuldstændig defensiv Karakter; Danmark havde stedse siden 1780 hævdet de Principer, der laa til Grund for det. Der var derfor heller intet Dølgemaal lagt paa Underhandlingerne, men en officiel Meddelelse havde først

---

¹⁾ Der sigtedes herved til Preussens Besættelse af Cuxhaven.

kunnet finde Sted, naar de havde ført til et Resultat. Fremdeles hævdede Bernstorff, at der ikke var nogen Strid imellem de Forpligtelser, Danmark havde paataget sig ved Konventionen af 29de August. og dem, som det vilde paatage sig ligeoverfor de andre neutrale, forbundne Magter. Den engelske Regering vilde vistnok selv indrømme „at den foreløbige og øjeblikkelige Opgivelse, ikke af et uafgjort Principspørgsmaal, men af en Forholdsregel, hvis Retmæssighed aldrig har været eller nogensinde vilde kunne bestrides, ikke staar i Strid med de almindelige og stedse gjældende Grundsatninger, hvorom de nordiske Magter ere ved at slutte Overenskomst“¹⁾.

Ved Drummonds Note var den Underhandling, som den dansk-norske Regering havde givet Wedel-Jarlsberg Befaling til at aabne i London angaaende det her omhandlede Spørgsmaal, gjort umulig²⁾. Skjønt der ingen Grund er til at beklage dette, er det paa den anden Side klart, at Sagen vilde være kommen frem paa en heldigere Maade, hvis den dansk-norske Regering, som den havde paatænkt, tidligere i Efteraaret havde bragt den paa Tale i London. Maaske har den ikke dengang vist Iver nok derfor; men dens mislykkede Forsøg paa at vinde de andre Østersømagter for en fælles Underhandling om de forskjellige Stridsspørgsmaal maatte i ethvert Tilfælde tage megen Tid. Saaledes som Stillingen nu var bleven, da man hver Dag kunde vente

---

1) Schmidt-Phiseldek anf. St. IV, Bilag Nr. 28 og 29.

2) Der blev efter Noteskiftet imellem Drummond og Bernstorff sendt Wedel-Jarlsberg Ordre til ikke at gjøre noget Skridt i den Retning, Depeschen af 20de December 1800 omtalte; han skulde „user de la plus grande circonspection pour ne pas faire au gouvernement Anglais des ouvertures ou des insinuations dont celui-ci pourrait abuser pour nous compromettre avec les cours dont nous partageons les vues et les intérêts (Depesche af 3dje Januar 1801). Det synes ikke, som om Wedel-Jarlsberg dengang endnu havde bragt Sagen paa Bane.

Efterretning om, at Forbundet var sluttet i Petersborg, var der intet andet at gjøre end at tage Følgerne af den Strid, hvori uomtvistelig Neutralitetsforbundets Bestemmelse om Konvoyering vilde staa med den dansk-engliske Konvention af 29de August, — med mindre det mod al Forventning skulde være lykkets Rosenkrantz at faa en Deklaration optaget som den, hvorom man havde fremsat Ønske. Det var næppe nogen heldig Tanke, i Svaret paa Drummonds Note at ville nægte hin Uoverenstemmelse, hvoraf man netop selv følte sig trykket; thi man maatte derved nødvendigvis vække Englands Mistanke om, at man mente, uden videre at kunne sætte sig ud over sit Tilsagn. Da det først og fremmest gjaldt om at vinde Tid, burde man være bleven staaende ved almindelige Fraser om, at Danmark ikke vilde foretage sig noget Skridt, der stred imod de Forpligtelser, det havde paataget sig overfor England.

Den dansk-norske Regerings Svar kom til det engelske Ministeriums Kundskab omtrent samtidig med, at det fik Underretning om, at Forbundet var afsluttet i Petersborg den 16de og 18de December. Det greb strax til et fjendtligt Skridt, idet det lod alle russiske, danske og svenske Handelsskibe, som laa i engelske Havne, lægge under Beslag. En Deklaration af 15de Januar begrundede dette Skridt som fremkaldt ved den russiske Kejsers fjendtlige Handlemaade mod de engelske Handelsskibe, han havde rammet med Embargo, og ved, at „et Forbund af fjendtlig Natur“ var sluttet imellem Rusland, Danmark og Sverige ¹⁾. Den engelske Regering var fuldt berettiget til at gjengjælde Ruslands fjendtlige Skridt med et lignende; men den var uden

---

¹⁾ Schmidt-Phiseldek anf. St. IV, Bilag 30, hvor dog Datoen fejlagtig er angivet til den 16de og Underskriften er Tawkener istedenfor V. Fawkener. Jvfr. sammesteds Bilag Nr. 31 en Note fra Lord Grenville af 15de Januar, hvori den engelske Regerings Handlemaade nærmere retfærdiggjøres.

Ret til endnu at begynde Fjendtligheder imod Danmark-Norge og Sverige. Den kaldte selv den russiske Embargo for et „fjendtligt Skridt.“ saa at dens egen Forholdsregel af samme Natur imod de skandinaviske Magter ikke kunde nævnes anderledes. Men aabne Fjendtligheder uden at have erklæret dem eller uden engang at have sendt noget Ultimatum har altid gjældt for at stride imod Folkeretten. Det var imidlertid ikke første Gang, at Englænderne lode kapre og beslaglægge en forventet Modstanders Handelsskibe, inden endnu Krigen var erklæret eller begyndt. De satte sig derved uden videre ud over Folkeretten, for paa en nem Maade at sikre sig store Kapitaler i Tilfælde af, at det kom til Krig, og tillige vanskeliggjøre det for Modstanderen at bemane sin Flaade. En stor Del af hans flinkeste Matroser vare Krigsfanger, inden Krigen brød løs. Det er ogsaa værdt at lægge Mærke til, at Englænderne først nu lagde Embargo paa de russiske Skibe, uagtet det tilsvarende Skridt fra Kejser Povls Side havde været bekjendt i England mindst i 7 Uger. Englænderne vare praktiske Folk; de vidste, at der kun var nogle enkelte russiske Skibe, det kunde gaa ud over, og en saa daarlig Forretning fristede dem ikke. Derimod var den russiske Embargo nu i Januar 1801 et fortræffeligt Middel til at forstærke de daarlige Grunde, man følte, at man havde til at beslaglægge de skandinaviske Rigers Skibe, og dem kunde man have Fordel af at sikre sig. Ikke mindre end 149 dansk-norske og 170 svenske Skibe bleve strax rammede af Beslaglæggelsen.

Denne traf, karakteristisk nok, slet ikke de preussiske Skibe. Naar de skandinaviske Staters Traktater med Rusland truede med saadanne „*effets hostiles*“, at det vilde stride imod „det engelske Folks Interesser, den engelske Krones Værdighed og dens Flags Ære“¹⁾, hvis Regeringen ikke greb til at beslaglægge de nævnte Magters

---

1) Jvfr. den S. 361 omtalte Note af Lord Grenville.

Skibe, hvorledes kunde det da være, at Englands Værdighed og Ære ikke krævede det samme Skridt overfor Preussen, der havde sluttet Forbundet med Rusland lige saa godt som nogen af de tvende andre Magter? ¹⁾ Den engelske Regering forstod at gjøre en fin Forskjel. Preussen, sagde den, havde kun tiltraadt det Forbund, der iforvejen var blevet sluttet af de andre Magter. Hvor almindeligt det end er i det europæiske Diplomatis Historie at træffe paa jammerlige Udflugter og slette Beviser, skal man vanskelig finde nogen elendigere Sofisme. Sagen var ganske simpelt, at England i lige Grad kunde have Fordel af at slaa løs paa de skandinaviske Magter og af at skaane Preussen. De første kunde kun møde England med Flaader, som man kunde knuse ved sin kolossale Overmagt; men man vidste, at den ringeste Fjendtlighed imod Preussen vilde have til Følge, at det besatte Hannover og spærrede al engelsk Handel paa Weser og Elben. Det vilde man undgaa saa længe som muligt.

Efterhaanden forøgedes Tallet af de beslaglagte dansk-norske og svenske Skibe stærkt ved en Række Opbringelser, foruden at Beslaglæggelsen ligesaa fuldt fandt Sted rundt omkring i de engelske Kolonier som i Moderlandet. Baade den dansk-norske og den svenske Handel var foreløbig knust derved. Overhovedet blev der ingen Forskjel gjort paa Sverige og Danmark-Norge, og den engelske Regering anførte ikke Bruddet paa Konventionen af 29de August 1800 som et Motiv for sine Fjendtligheder. Hvad enten Danmark-Norge havde sluttet denne Overenskomst eller ikke, var det lige godt blevet angrebet, og for saa vidt var den stærke Fremhævelse af den i Drummonds Note af 27de December

---

¹⁾ Men ser derfor, at i den engelske Konges Trontale ved Aabningen af det engelske Parlament den 2den Februar nævnes Preussen ikke som Deltager i Neutralitetsforbundet (Schmidt-Phiseldes anf. St. IV, Bilag Nr. 34).

1800 kun Hykleri. Kort efter sendte den engelske Regering — naturligvis uden at meddele Hofferne i Kjøbenhavn og Stockholm et Ord derom — Befaling til sine Eskadrer i de vestindiske og østindiske Farvande om foreløbig at tage de skandinaviske Rigers Kolonier i disse Egne i Besiddelse¹). Den 28de Januar udstedtes der Forbud imod Udbetaling af, hvad Englændere skyldte russiske, svenske eller danske Undersaatter; og samtidig gave de engelske Krydsere deres Lyst til at vise Englands Overmagt til Søs frit Spillerum. En engelsk Kutter bemægtigede sig et fransk Skib i selve den lille norske Havn Egvaag og skjød paa en norsk Baad, hvorved en af dem, der vare ombord paa denne, blev skudt; en engelsk Fregat løb ind i Østerisørs Havn, gjorde sig til Herre baade over et svensk Skib ved Indløbet og over tre svenske Skibe, der laa for Anker her, ligesom den med Magt tvang nogle norske Lodser til at føre Skibene ud²). Det stod tilsyneladende i Modsætning til alt dette, at en Proklamation af syttende Marts tilsagde alle russiske, svenske, danske og preussiske Skibe, der tilførte England Skibsartikler eller Levnetsmidler, fuldstændig Tryghed og Frihed til atter at kunne sejle bort, selv om det kom til et Brud imellem Storbritannien og den Stat, de tilhørte. Men dette var alene en Følge af, at England led af Dyrtid og havde ondt ved at savne de Varer, hvorom her var Tale.

Det hører som bekendt til de smukke Træk ved det engelske Folks Historie, at frimodige Domme over Regeringens Vilkaarligheder imod andre Folk tidt ere

¹) I Følge *Minerva* for 1801 II. 220 vare Ordrene om at besætte de danske Øer i Vestindien og St. Barthelemy afgaaede fra England 19de og 31te Januar.

²) Depesche til London af 21de Februar. Om Notevexlingen imellem Wedel-Jarlsberg og Lord Hawkesbury angaaende de sidste Sager se Schmidt-Phiseldek anf. St. IV Nr. 37.

komne frem i selve England. Vel sandt, at Partimodsætningen har skærpet Kritiken ved slige Lejligheder; men de uforbeholdne Domme ere dog ikke blot et Bevis paa Folkets politiske Udvikling, de vidne ogsaa om en vis Moralitet, der har forhindret, at de, som talte imod, hvad der smigrede Nationalforfængeligheden, derved stemplede sig selv som Forrædere. Ved denne Lejlighed hævdede Oppositionen imod Ministeriet sin Røst med Styrke, dels i Blade, dels i Parlamentet. Lord Fitz-William i Overhuset og Grey i Underhuset fremhævede stærkt det uretfærdige i at stille sig paa samme Maade til Danmark og til Sverige som til Rusland. Grey paaviste, hvor tomme Grunde Regeringen anførte til Forsvar for, at den handlede helt anderledes imod Preussen end imod de andre forbundne Magter, og han hævdede endog, at de Krav, Neutralitetsforbundet opstillede, vare retfærdige. Det samme gjorde Fox baade i Samtaler og i Breve, ligesom han i Parlamentet udtalte sig imod, at man gik frem med voldsomme Midler¹⁾.

Men det engelske Ministerium fulgte urokkeligt den Vej, hvorpaa det var slaaet ind. Det hed sig, at der var Meningsforskjel i det, og at f. Ex. Pitt var stemt for Maadehold; men, hvis saa var, lod han sig fuldstændig omstemme af Udenrigsministeren Lord Grenville. Man kan ikke let læse et voldsommere Stridskrift, end de saakaldte Letters of Sulpicius, der vare rettede mod Danmark, Sverige og Rusland og gjaldt for at være forfattede af Grenville selv. I ethvert Til-

¹⁾ Om Udtalelser og Stemninger i England se dels Depescherne fra London i de første Maaneder af 1801, dels det Referat, der findes i *Moniteur* fra denne Tid samt hos Aagaard: Efterretning om, hvad der hidtil er foregaaet ved det danske, svenske, russiske og preussiske Hof o. s. v. (Kjøbenhavn 1801), endelig Stanhope: *Life of Pitt III*, 259 ff., *Memorials and correspondence of Charles James Fox*, edited by Lord J. Russel (London 1854) III, 185, 297, 326.

fælde vare de af ministeriel Oprindelse. „Frankrig“, hed det her, „havde kun i Stiftelsen af en ny Søret kunnet finde et Middel til at skade England, efter at det stedse var blevet besejret af de tapre engelske Sømænd. Under dets Banner samlede nu de nordeuropæiske Stater sig for at forsvare Fordringer, der vare et Væv af Svig, Uretfærdighed og Troløshed.“ — Parlamentets Flertal var afgjort stemt for Regeringens Politik, og Pitt tilbageviste under stærk Tilslutning Oppositionens Argumenter, idet han navnlig hævdede, hvor store Fordele Englands Fjender vilde have af Neutralitetsforbundet, hvis det ikke blev tvunget til at give tabt. I en af sine Taler karakteriserede han de Neutrales Fordringer som hørende til „Menneskerettighedernes jakobinske Princip“. hvad der voldte ham en fortjent Tugtelse af Fox.

Endnu udstedte den engelske Regering ingen Krigserklæring imod det væbnede Neutralitetsforbund; men de Skridt, den havde grebet til, vare allerede saa godt som aaben Krig, og saavel dens Udtalelser som de omfattende Rustninger, der fandt Sted, gjorde det utvivlsomt, at den snart vilde bruge Vaabenmagt imod Forbundet. Der skete ingen Forandring i Englands Politik, da Ministeriet Pitt den 1ste Februar 1801 gik af som en Følge af Uenighed med Kong Georg om Bestemmelser, hvorved Ministeriet ønskede at fremme Katholikernes Emancipation. Det følgende Ministerium Addington, i hvilket Lord Hawkesbury som Udenrigsminister afløste Lord Grenville, fastholdt det Pittske Ministeriums Politik imod de nordlige Magter. Ligesaa lidt lammedes Regeringens Fasthed i denne Sag, ved at Georg III i Slutningen af Februar fik et Anfald af sin undertiden tilbagevendende Sindssvaghed.

Regeringen i Kjøbenhavn folte, at den var nærmest ved Uvejret, naar det brød løs, og det var lidet opmuntrende for den at høre, hvorledes netop den særlig blev lagt for Had i England. Det var, sagde Grenville ligefrem til Wedel-Jarlsberg, den, der havde ophidset

Hoffet i Petersborg, og den, som til Trods for sine paa- tagne Forpligtelser, fortrinsvis nærrede fjendtlige Tanker og Hævnplaner ¹⁾). Et lignende Sprog førte den engelske Gesandt Lord Carysfort i Berlin. England havde aabenbart udset Danmark-Norge til at blive Ofret for dets Tvangsforholdsregler imod de Neutrals. Oven i Kjøbet følte Regeringen i Kjøbenhavn i de første Uger af Aaret 1801 stor Utilfredshed med sine Forbundsfæller. Baade Wedel-Jarlsberg i London og Rosenkrantz i Petersborg sendte den ene Depesche efter den anden om den svenske Regerings Troloshed. Wedel-Jarlsbergs Svenskerhad maatte gjøre ham til et mindre paalideligt Vidne; men det var uhyggeligt, naar Rosenkrantz mente at kunne anføre vægtige Beviser for, at den svenske Konge, medens han i Petersborg forhandlede om Neutralitetsforbundet, hvori Danmark skulde være Deltager, havde foreslaaet Povl. at den danske Regjering skulde tvinges til at afstaa Norge til Sverige, imod at dette Rige overlod Svensk-Pommern til Hertugen af Mecklenburg-Schwerin, der var Svigerfader til Kejserens Datter Helene. En indflydelsesrig Mand iblandt de russiske Generaler, enten Kutusof eller Pahlen, havde dog godtgjort for Kejseren, hvor lidt sligt vilde stemme med Ruslands Tarv, og Sagen var derfor bleven opgivet ²⁾). Der kunde være saameget mere Grund

¹⁾ En lignende Opfattelse gjorde Grenville gjældende i Parlamentet 21de Januar 1808 under Forhandlingerne om det engelske Tog 1807. Han udtalte dengang, at Danmark i 1801 „*was the main instrument in forming the league*“. For saavidt han herved har tænkt paa, at Danmark-Norge havde først opfordret Rusland til at danne Forbundet, er Sætningen ikke helt blottet for Sandhed. Men Grenvilles Domme vare stillede paa Spidsen, idet det blev Kejserens Politik, som gav Forbundet dets udprægede fjendtlige Præg.

²⁾ Jvfr. Depescher fra London af 2den, 9de og 20de Januar, 17de Marts og 14de April 1801; Depescher fra Petersborg af 23de, 26de og 30te December 1800 og Rosenkrantz's Skrivelse fra Memel af 13de Januar 1801 Nr. 2. I denne sidste

til at tro, at der laa noget sandt bagved dette Rygte, som Toll. der stedse havde meget at sige hos Gustav IV. netop var sammen med ham i Petersborg. Forslaget var vistnok afvist af Kejseren og vilde altsaa ikke i Øjeblikket faa praktiske Følger; men det laa nær at tillægge det Betydning som et Vidnesbyrd om, hvor lidt man kunde stole paa den svenske Regering. Officielt lod det til, at Forholdet fra svensk Side var meget varmt, og paa en Hoffest hos Hertugen af Södermanland den 13de Januar i Anledning af Kongens Hjemkomst fra Rusland forherligedes Forbundet imellem de skandinaviske Riger og Rusland ved en „Mythologisk Scene“ i dramatisk Form. Yngve, Sigurlam og Sköld optraadte her som repræsenterende Sveriges, Ruslands og Danmarks Herskere. Iblandt andre Repliker forekom følgende af Sköld:

Ja Lugnet vakar mildt omkring mit rikes öar;
 Och från den misstänksamma köld
 Som fordöm mellan oss förbundens hvila brutit,
 Har ofta Yngves Son i åren som förflutit
 Med vänliga besök hos arfvingen af Sköld
 Ett nytt förtrondes band hos dina söner knutit ¹⁾.

Men uheldigvis var dette langt fra Sandheden.

Skjønt den svenske Regerings Stemning imod England var bitter, og denne Følelse skærpedes ved de truende Udtalelser, den saavel som den dansk-norske Regering hørte fra engelsk Side, lader det til, at man i Stockholm har smigret sig med det Haab, at England ikke vilde gaa til det yderste. I det mindste udtalte

---

omtales det, at ogsaa den preussiske Gesandt i Petersborg havde hørt om Gustav IV's norske Planer. Wedel-Jarlsberg hørte senere fortælle derom i Loudon (Depesche af 8de Maj 1801), og i Stockholm var der Rygter i Gang derom, hvorpaa den dansk-norske Gesandt kun lagde liden Vægt, medens den engelske Udsending Talbot endelig vilde have ham til at tro paa dem (Depesche fra Stockholm af 27de Januar 1801).

¹⁾ Programmet til denne mythologiske Scene er vedlagt en Depesche fra Stockholm af 16de Januar 1801.

Toll for den dansk-norske Gesandt Bourke sin Overbevisning om, at Englænderne ikke vilde komme til Østersøen, og han mente, at der i ethvert Tilfælde vilde være Tid nok til at ruste sig, da Englænderne ikke vilde „vove at vise sig i vore Farvande, førend tidligst i Slutningen af April“. Endnu den 20de Januar havde Bourke ikke set noget Vidnesbyrd om, at man i Sverige havde alvorlig Lyst til at støtte Danmark.

Paa samme Tid saa det ud til, at man ikke havde noget godt at vente fra Kejser Povls Side. Det var allerede galt nok, at hans „Voldsomhed“ og „fjendtlige Skridt“ imod Englænderne havde givet Neutralitetsforbundet et helt andet Præg, end man fra dansk-norsk Side havde tænkt sig, at det skulde have. Istedet for at faa en Støtte derved, var man bleven udsat for at blive angrebet af Englænderne. Den stærke Tilnærmelse, der fandt Sted mellem Povl og Bonaparte, var desuden i og for sig truende paa Grund af de tvende Herskeres bydende og hensynsløse Karakter; thi man kunde ikke skjule for sig selv, at dette „mægtige for ikke at sige „monstrøse“ Forbund vilde for hele Europa have ligesaa farlige som uberegnelige Følger“¹⁾. Foreløbig forøgede det oven i Kjøbet Englands Forbitrelse imod Neutralitetsforbundet. Og efter at den dansk-norske Regering havde gjort, hvad den kunde, for at rette sig efter Ruslands Ønsker, var Alt, hvad den havde opnaaet derved, at Kejser Povl begyndte Aaret 1801 med at jage Rosenkrantz ud af Rusland, ligesom han allerede tidligere havde jaget den ene fremmede Gesandt bort efter den anden, naar han enten blev vred paa dem selv eller paa den Stat, hvis Ombud de vare. Rosenkrantz fik den 1ste Januar 1801 Befaling til at rejse tilligemed det øvrige Gesandtskabspersonale, og han maatte skynde sig saaledes bort, at han saa sig

¹⁾ Depescher til Petersborg af 3dje og 6te Januar, til London og Paris af 27de Januar og til Paris af 21de Februar 1801.

nødt til at brænde en Del af Gesandtskabsarkivet, som han ikke kunde føre med sig. Oberst Fursmann var dengang paa Vejen til Petersborg for at gjøre Tjeneste hos ham som Legationssekretær. Han havde gjort en meget anstrængende Vinterrejse igjennem Finland og kom den tredje Januar syg og lidende til Petersborg. Man tænke sig hans ubehagelige Overtaskelse, da han her fik at vide, at han havde øjeblikkelig at rejse. Som en Følge af sin lidende Tilstand fik han dog Tilladelse til at opsætte Afrejsen, indtil han var kommet til Kræfter igjen. Tre Dage efter, at den dansk-norske Regering havde faaet Underretning om Rosenkrantz's Udvisning, (18de Januar) saa den Lizakewitsch, den russiske Gesandt i Kjøbenhavn, drage bort ifølge Befaling fra Petersborg (21de Januar).

Hvad var Kejser Povls Mening med disse Skridt? Lizakewitsch anførte ikke nogen Grund, der kunde give Regeringen tilstrækkelig Oplysning, om personlig Vrede mod Rosenkrantz eller Misfornøjelse med den dansk-norske Politik havde fremkaldt dem. Ved selve Rosenkrantz's Bortvisning blev ingen Grund angivet. Der blev blot sagt ham, at han skulde forlade Landet, og da han spurgte Rostopschin, om det skulde opfattes som et Brud paa den gode Forstaaelse imellem de tvende Hoffer, svarede Rostopschin blot, at Lizakewitsch vilde kunne blive paa sin Plads i Kjøbenhavn. Dette skulde dog, som vi have set, ikke blive Tilfældet. Senere blev det paastaet af de russiske Statsmænd, at alene personlig Vrede imod Rosenkrantz havde fremkaldt dette Optrin. Kejseren, hed det, havde set sig nødsaget dertil, fordi Rosenkrantz altfor stærkt var optraadt imod hans Anskuelse, og fordi der i Rosenkrantz's Selskaber og navnlig fra hans russiske Slægtninges Side var fremsat upassende Spotterier om Kejseren. Rosenkrantz var gift med en russisk Dame, og det lod sig vistnok tænke, at han nu skulde bøde for Udtalelser af hendes Paarørende. Det er fremdeles indlysende, at

Povl har været opbragt over den Modstand. Rosenkrantz under den tidligere omtalte Forhandling med ham og den svenske Konge havde gjort imod de Fordringer, han stillede til, at Danmark-Norge skulde spærre Sundet for Englænderne. Mere behøvedes ikke, for at Povl ikke skulde kunne taale ham. Men hertil kom, hvad Rosenkrantz mærkede, at den russiske Regering havde opdaget Nøglen til hans Chifre. Han troede senere, at det navnlig var hans Meddelelser om Forhandlingen angaaende Norge imellem Povl og Gustav IV, der havde voldt hans Unaade; men det er rimeligere, at de forskjellige uforbeholdne Udtalelser, der fandtes i hans Depescher om Povls Luner. Mistænksomhed og Hensynsløshed imod sine Forbundsfæller, have bragt Kejseren i Harnisk ¹⁾.

Det gjaldt imidlertid ikke blot Rosenkrantz personlig. Da den dansk-norske Chargé d'affaires i Berlin, Major Knoblauch spurgte Krudener, der nu var russisk Gesandt her, om dette Skridt var rettet imod Rosenkrantz eller imod Regeringen i Kjøbenhavn, svarede Krudener med Eftertryk: „begge Dele“. Saaledes maa det have været. Skulde Revselsen blot gjælde Rosenkrantz, havde der ingen Grund været til ogsaa at jage Fursmann bort eller til at lade Lizakewitsch rejse bort fra Danmark. Skjønt den dansk-norske Regering ikke havde sinket Afslutningen af Neutralitetsforbundet en eneste Dag, havde Povl, saasnt han ved Konflikten om Malta var bleven Englands Fjende, været lutter Mistænksomhed imod Alt, hvad han kunde opfatte som vidnende om Mangel paa Lyst til at bryde med England. Forslaget fra dansk-norsk

¹⁾ Rosenkrantz's Afskedigelse og Grundene til den omtales i Depescherne fra Petersborg for 1801. Et Bevis for, at personlig Vrede mod ham var med i Spillet, har man i, at Kejseren ikke senere vilde lade ham faa den sædvanlige betydelige Present, der udbetaltes til de Diplomater, som havde sluttet en eller anden Traktat, men gav den til Danneberg-Løvendal, som overbragte den dansk-norske Ratifikation af Neutralitetskonventionen.

Side om at aabne Underhandlinger med England angaaende de Fordringer, man kunde gjøre gjældende, de Antydninger. Rosenkrantz havde gjort om, at hans Regering ønskede en Deklaration optaget i Konventionen, der for Danmark-Norges Vedkommende kunde bringe denne i bedre Samklang med Overenskomsten af 29de August¹⁾, og saa endelig Rosenkrantz's Opposition i Mødet den 14de December, der let kunde stilles i Forbindelse med Instruxer hjemmefra. Alt dette maatte give en Mand af Povls Temperament Mistro imod Regeringen i Kjøbenhavn. Den traadte endog frem paa en iøjnefaldende Maade, idet den officielle „Petersburgische Zeitung“ Nr. 101 for Tirsdag den 18de (30te) December 1800 indeholdt en Artikel, hvori det stod omtalt som et Rygte, at Kejseren for at ende den Krig, der nu havde raset i 11 Aar, agtede at „indbyde de andre Potentater til at kæmpe i Tvekamp med ham (*um mit ihm in geschlossenen Schranken zu kämpfen*); de skulde da tage deres mest oplyste Ministre og dygtigste Generaler med, saadanne Mænd som Thugut, Pitt og Bernstorff, for at de kunde gjøre Tjeneste som Væbnere, Kampdommere og Herolder“²⁾. Denne Artikel, hvis Tilløb til Satire

1) I det interessante Brev til Addington af 4de April 1801, hvori Nelson fortæller om sin Samtale med Kronprinsen Dagen iforvejen, lader han denne udtale: *that he never would join Russia against England, and his declaration to that effect was the cause of the emperor (I think he said) sending away his Minister.* (The dispatches and letters of Lord Nelson (London 1845) IV S. 333. Det er sandsynligt, at der herved maa tænkes paa Ønsket om en Deklaration som den tidligere omtalte.

2) Efter hvad Rosenkrantz hørte om Artikkens Tilblivelse, havde Kejseren givet Ideen til den, men den var bleven bragt i Form af den bekjendte Lystspildigter Kotzebue, der netop dengang, efter først at have været forvist til Siberien, havde vundet Kejsereus Gunst. Det Nummer af Petersb. Zeit., hvori Artiklen staar, er vedlagt Rosenkrantz's Depesche af 13de Januar. Den gjorde stor Opsigt og blev affrykt i forskjellige

temmelig stærkt vidner om, at den stammede fra en mindre normal Hjerne, viste klart Kejserens Uvilje imod Danmark-Norge. Bernstorff var her stillet Side om Side med de to Mænd. Kejseren dengang hadede mest, den østerrigske Udenrigsminister Thugut og Englands vigtigste Minister. Offentliggjørelsen af denne Artikel fulgtes allerede 2 Dage efter af Rosenkrantz's Forvisning.

Det var Daarskab af Povl, to Uger, efter at han havde sluttet et Forbund, der skulde imponere ved sin samlede Styrke, at forkynde lydelig for Alverden, hvor lidt Sammenhold der var i dette Forbund. Hvad kunde stærkere opmuntre England til at staa fast? Men Kejseren kjendte intet Hensyn, naar hans Lidenskab først var sat i Bevægelse, og i de samme Dage, i hvilke det gik ud over Rosenkrantz, havde han paa et hængende Haar behandlet sin høje Gjæst, Kongen af Sverige paa samme Maade. Disse to sære, kantede Personligheder kunde umulig være mange Dage sammen uden at blive uenige. Foruden andre Smaating ærgrede det navnlig Gustav IV.

Blade og Tidsskrifter, ligesom Rosenkrantz's Udvisning gav Anledning til alskens Gisninger. Se f. Ex. Brev fra Thomas Grenville til Marquis'en af Buckingham af 28de Januar 1801 (*Memoirs of the court and cabinets of Georg III.* 3dje Bind S. 122); Archenholz: *Minerva* Aargang for 1803, 3dje Bind S. 424; Bredow: *Chronik des 19ten Jahrh. I* (Altona 1808) S. 64—65, hvis Meddelelse er fulgt af Høst: *Geschichte der dän. Monarchie unter Christian VII.* 3. 1 S. 105. Den Efterretning, man finder paa flere af disse Steder, at Artiklen var dannet efter Indholdet af en Depesche fra Rosenkrantz, som Russerne havde dechifreret, er urigtig; thi der findes Intet i nogen af Rosenkrantz's Depescher, der kan have tjent til Forbillede. Den svenske Ambassadeur i Petersborg, Stedingk, opfattede i det Hele Sagen rigtig, og han lagde vistnok med Føje Vægt paa Sammenstødet imellem Kejser Povl og Rosenkrantz ved hin oftere omtalte Forhandling i Kejserens Gemak. (Depesche af 22de Januar 1801 i det svenske Udenrigsministeriums Arkiv). Brevene fra den russiske Statsmand i Gehejmearkivet komme ogsaa ind paa denne Sag, men give ikke nye Oplysninger.

at Povl ved Udstedelsen af et eller andet Dokument ikke vilde indrømme ham Titel af Arving til Norge ¹⁾. Det Møde, der var begyndt varmt, endte med stor Kulde fra begge Sider. Efter at Grev Pahlen, der var Generalgouverneur i Petersborg, havde meddelt Rosenkrantz Kejserens Udvisningsordre, fortalte han ham, at han, hvis den svenske Konge ikke var rejst bort to Timer, førend det først havde været fastsat, vilde have været nødt til i Kejserens Navn at underrette ham om, at det var paa Tide, han rejste ²⁾. Stedingk ytrede ogsaa til Fursmann, da han traf ham i Viborg, strax efter at Gustav IV var rejst hjem: „Sagerne staa værre end nogensinde. Gud give, at denne Rejse aldrig havde fundet Sted“ ³⁾.

1) Schinkel-Bergman anf. St. IV, 113 lader det være Titlen af Arving til Danmark og Norge, Povl nægtede ham, og siger, at Uenigheden kom frem ved Ratifikationen af Neutralitetskonventionen. Den i den følgende Note omtalte russiske Beretning siger, at Grev Rostopschin havde glemt at give Gustav IV Titel af Arving til Norge. I Følge de danske Depescher gjaldt det et Dokument, hvorved Kejseren gav Gustav IV's Søn Storkorset (af Andreasordenen), og Stedingk fortalte Fursmann, at det var Titlen „Arving til Norge“, hvorom der var Strid (Depesche fra Rosenkrantz af 13de Januar og fra Fursmann af 13de Marts). Hvis det sidste var Tilfældet, ligger det nær at antage, at det stod i Forbindelse med, at Povl havde nægtet at gaa ind paa Forslaget om Norge.

2) I den i Petersborg for Tiden udkommende Samling „Documents relatifs à l'histoire de Russie 9de Bind (Petersborg 1872) findes en ret interessant Skildring af Gustav IV's Ophold i Rusland i December 1800. Det hedder her, at Kejseren tilsidst blev saa vred over, at Gustav IV havde afslaaet at gjøre hans Staldmester Koutaizof til Seraphimridder, at han kaldte alle bort, der skulde ledsage den svenske Konge til Grænsen, og gav Kontraordre imod Alt, hvad der skulde tjene Kongen til Bekvemmelighed paa Rejsen „*que sans le secours d'un prêtre finois. S. M. Suédoise et toute sa cour n'aurait pas même eu de quoi manger*“ (S. 393 ff.)

3) Depesche af 13de Marts, dateret Memel.

Anden Virkning end at ærgre Regeringen i Kjøbenhavn og stille Neutralitetsforbundet i et latterligt Lys havde Povls Ubesindigheder ved denne Lejlighed ikke. Hvis han havde nogen Frygt for, at den dansk-norske Regering ikke vilde ratificere Forbundstraktaten, og han derfor vilde udøve et Tryk paa den, var det dels en besynderlig Maade at gjøre dette paa, dels var det ganske overflødig. Regeringen i Kjøbenhavn indsaa, at den maatte ratificere Traktaten; den 10de Januar tilskrev Bernstorff Rosenkrantz, at dette vilde ske saa snart som muligt, og den 16de Januar udfærdigedes Ratifikationen, som strax blev tilsendt Rosenkrantz med Kurér ¹⁾. Ingen i Kjøbenhavn havde dengang Anelse

---

¹⁾ Her som ved flere tidligere Punkter af Neutralitetsforbundets Historie er den almindelige Opfattelse af Forholdet imellem Hoffet i Kjøbenhavn og den russiske Regering urigtig, idet man har ment, at Kejser Povls Fremferd imod Rosenkrantz og hans Tilbagekaldelse af Lizakewitsch skræmmede Danmark-Norge til at ratificere Forbundstraktaten. Denne Opfattelse forekommer allerede hos Bredow anf. St. S. 65 f. Efter at her er fortalt, at Danmark kun betingelsesvis havde tiltraadt Konventionen, og at Povl derfor havde foretaget de ovenfor nævnte Skridt imod den danske Regering, hedder det: „*Dänemark um sich aus dieser nähern Gefahr zu retten, schickte in aller Eile zwei Kouriere nach einander ab, um durch unbedingten Beitritt zu der Konvention den Kaiser zu besänftigen*“, og der udtales den Formodning, at saafremt den 16de Januar er Dato for Ratifikationen, maa denne være antedateret. Den Bredowske Opfattelse gjenfindes hos Høst anf. St. 3, 2, 106 og i adskillige nyere Fremstillinger. Ratifikationens virkelige Udfærdigelse den 16de Januar er imidlertid en Kjendsgjerning; den staar ikke blot under denne Dato i Registraturprotokollerne; men Bernstorff skriver ogsaa i sin Depesche til Rosenkrantz af 17de Januar, at den var undertegnet den foregaaende Dag, og at en Kurér „idag“ var afgaaet med den til ham. — Politisches Journal for 1801 (Brev fra Kjøbenhavn af 20de Januar) har den rigtige Meddelelse, der er udgaaet Historikernes Opmærksomhed, at Ratifikationen var undertegnet, inden Kureren kom fra Petersborg med Beretningen om Rosenkrantz's Udvisning.

om, hvad der var hændet ham. Saasnart man (18de Januar) fik Underretning derom, sendte man Generalmajor Grev Danneskjold Løvendal i extraordinær Sendelse til Petersborg med Ratifikationsdokumentet. Hvor vanskelige Forholdene efter Regeringens Opfattelse nu vare ved det kejserlige Hof, viser Løvendals Instrux (af 22de Januar), hvori det hedder: „I maa ikke knytte Forbindelse med Nogen, og I maa navnlig, saavidt det er Eder muligt, undgaa ethvert Samkvem med Udlandinge. I skal have Mistillid til Enhver, der vil nærme sig Eder, og gaa ud fra, at I altid og allevegne bliver udspioneret“. Det syntes ikke meget opmuntrende for Udsendingen.

For at gjøre Maalet af Øjeblikkets Ubehageligheder fuldt, saa lød Efterretningerne fra London paa, at Preussen ligesaa vel som Sverige vilde skyde Skylden for Forbundets Dannelse paa Danmark; og det saa mistænkeligt ud, at England lod den preussiske Handel gaa sin uforstyrrede Gang og aabenbart vilde drage Berlinerhoffet, der i det Hele ikke havde vist virkelig Iver for Neutralitetssagen, bort fra Forbundet. Endelig havde den dansk-norske Regering ondt ved at faa klar Besked af Preussen om, hvorledes det fra sin Side vilde virke til det fælles Formaals Fremme. Med saadanne Forbundsfæller at være udsat for et Angreb fra Englands Side, var alt andet end lyse Udsigter.

Det klarede dog op i flere Henseender. Kejser Povel mærkede, at han havde forløbet sig. I det mindste gav han sig Udseende af at være fuldkommen tilfreds med Danmark-Norges Holdning; og ligesom de russiske Statsmænd paastode, at det var rent personlige Grunde, der havde bevirket Rosenkrantz's Borttjærnelse, saaledes lode de det være en Misforstaaelse, der havde bevirket Lizakewitsch's Bortrejse ¹⁾. Danneskjold Løvendal blev behandlet med udsøgt Velvilje af Kejseren, der udtalte

¹⁾ Depesche til London og Stockholm af 7de Februar 1801.

det Ønske, at han maatte blive i Petersborg som dansk Gesandt. Fra Sverige kom der Efterretning om, at der den 21de Januar var blevet givet Ordre til at ruste baade Kanonbaade og en Del af den store Flaade; Tropper skulde trækkes sammen ved Sveriges Vestkyst under Tolls Kommando. Gustav IV lod strax, saasart han fik Budskabet om den engelske Embargo paa de svenske Skibe, gjøre Gjengjæld mod de engelske Skibe i de svenske Havne, og han rejste selv til Göteborg for at træffe Foranstaltninger paa denne Kant imod Englænderne, ligesom Toll skulde gjøre det i Skaane. I Midten af Februar ¹⁾ kom Admiral Cronstedt til Kjøbenhavn for at træffe Aftale med den dansk-norske Regering om den Modstand, der skulde gjøres, og han opholdt sig her indtil den 1ste Marts. Om Wedel-Jarlsberg end nok saa meget vedblev at tale i sine Depescher om Svenskernes Falskhed, kunde man ikke med Skygge af Grund drage i Tvivl, at den svenske Konge vilde gjøre sit Bedste for at byde Englænderne Spidsen. Spørgsmaalet var blot, hvor tidlig den svenske Flaadeafdeling, der udrustedes, kunde være i Søen. ²⁾ Ogsaa Preussen tog sig sammen, og England udrettede Intet med sit Forsøg paa at drage det bort fra de andre Deltagere i Neutralitetsforbundet. Den engelske Gesandt i Berlin, Lord Carysfort overrakte den 27de Januar og den 1ste Februar den preussiske Udenrigsminister, Grev Haugwitz tvende Noter, hvori den engelske Regering, idet den gik ud fra, at Preussen aldrig havde kunnet billige Ruslands og de skandinaviske Magters Skridt, udtalte en levende Beklagelse over disses Færd, begrundede sine egne Skridt imod dem og meddelte, at Stillingen imellem England og Rusland maatte opfattes som en aaben Krigstilstand.

---

¹⁾ Bernstorff melder hans Komme i en Depesche til Bourke af 14de Februar.

²⁾ Jvfr. herom Depescherne fra Stockholm fra Slutningen af Januar og fra Februar.

Men Haugwitz svarede herpaa den 12te Februar med en næsten forbavsende Skarphed. Han afviste med stor Styrke de Angreb. der fra engelsk Side vare blevne rettede imod Danmark-Norge, navnlig den af Carysfort gjentagne Sigtelse imod denne Magt, at „den havde opvakt et fjendtligt Forbund imod England;“ han erklærede. at Preussen havde tiltraadt Forbundet mellem Rusland, Danmark og Sverige, og medens han hævdede dette Forbunds defensive Karakter og Retmæssigheden af dets Krav, stemplede han den engelske Politik i Skibsfartsagen som vilkaarlig. despotisk og grundet paa en utilladelig Usurpation. Han krævede. at England skulde ophæve den Embargo. det havde lagt paa de andre Magters Skibe. og endte med den Erklæring. at den preussiske Regering var bestemt paa nøje at overholde de Forpligtelser. som de afsluttede Traktater paa lagde den ¹⁾. Det var en drøj Pille for den engelske Regering at sluge. Derimod havde man i Kjøbenhavn Aarsag til at glæde sig over dette stærke og imod den dansk-norske Regering velvillige Sprog. og Bernstorff saa. efter hvad Oxenstjerna fortæller. nu gladere ud. end han havde gjort i lang Tid ²⁾.

Begivenhedernes Udvikling i Norden kunde kun styrke Bonapartes Haab om. at Neutralitetsforbundet snart vilde komme i aaben Krig med England. og i Bevidstheden om. at en Alliance saaledes frembød sig for ham. satte han Østerrig Kniven haardt paa Struben ³⁾. indtil det ved Freden i Luneville (9de Februar 1801) indrømmede ham alt. hvad han vilde have. Samtidig søgte han efter Evne at faa Bruddet imellem England og de

¹⁾ Schmidt-Phiseldæk anf. St. IV Bilag Nr. 35.

²⁾ Apostille til Depesche af 29de Februar.

³⁾ Jvfr. hans Brev af 21de Januar 1801 til Broderen Joseph. der underhandlede paa hans Vegne med Østerrig i Luneville, hvorved han forbød ham at slutte Freden, inden han nærmere havde set, hvorledes Forholdet blev med Hensyn til Rusland (Correspondance de Napoléon I (Paris 1861). 6te Bind).

nordiske Magter gjort endnu større. Talleyrand besvor i hans Navn Dreyer om at opmuntre sin Regering til at sætte Dristighed imod Dristighed, da det var det eneste Middel til at faa Uenigheden med England endt. Danmark, sagde han, vilde være fortabt, hvis det gav efter og indlod sig paa Forhandlinger med den engelske Regering; det kunde stole paa at blive hjulpet af Frankrig og dets Forbundsfæller. Bonaparte talte personlig store Ord om Alt, hvad han vilde og kunde gjøre. Danmark, sagde han til Dreyer (22de Januar), kunde være forvisset om, at han allevegne vilde foretage Skridt, der nok skulde afholde Englænderne fra at forurolige det. „Jeg har“, ved blev han, „sendt Admiral Bruix til Holland, for fra den Kant at fremkalde Bevægelser til Østersøen, i det Tilfælde at Englænderne rette Angreb imod Sundet. Jeg lader Tropper marschere imod Portugal for at tvinge det til at undertegne Freden, hvis det ikke vil udsætte sig for Angreb, jeg lader foretage omfattende Rustninger i Brest, og jeg vil lade samle et Troppekorps imellem Dunkerque og Ostende. I vil faa den Tid, I har nødig, til at fuldende Eders Søudrustninger . . . . jeg stoler meget paa Povl den Førstes Virksomhedsaand og Vrede imod England; i Forening med ham vil jeg have Midler nok til at nøde Berlinerhoffet til at opgive sin politiske Lethargi. Jeg har lige meddelt det min Hensigt, at ville overskride Demarkationslinien for at tage Hannover i Besiddelse, saafremt det ikke selv vil paa-tage sig dette Foretagende“. — „Jeg lover Eder“, udtalte han omtrent 14 Dage efter til Dreyer, „at, hvis Englænderne ville gjøre Alvor af at angribe Danmark i Sundet, da kan I forsikre Eders Hof, at jeg ved det første Kanonskud fra deres Side lader Hannover besætte til Trods for Demarkationslinien; thi jeg vil aldrig finde mig i, at Kongen af Preussen med Ro ser paa, at Danmark bliver undertrykket af Englænderne . . . ., jeg er allerede enig med Rusland om Nødvendigheden af at fratage Englænderne Herredømmet paa Havene. I kan

give Eders Hof den positive Forsikring, at Frankrig aldrig vil slutte Fred med England, uden at dette først har erkjendt den fuldstændige Frihed paa Havene . . . , jeg vil ikke indromme Kongen af Neapel Fred, med mindre han lukker alle sine Havne for Englænderne, jeg vil i Forening med Spanien tvinge Portugal til det samme; Rusland og Frankrig ville kræve af den preussiske Konge, at han skal lukke Weser og Ems for Englænderne. Naar da tillige deres Handel med Hamburg, de nordiske Lande og Østersøstaterne er standset, vil der ikke mere være nogen Havn i Europa, hvor de kunne lade deres Skibe løbe ind og sælge deres Varer; thi Rusland og Frankrig ville erklære enhver Magt Krig, som vil modtage engelske Skibe¹⁾.

Meget i disse Ytringer var Vind og kun bestemt paa at drive Danmark-Norge frem. Men navnlig den sidst anførte Udtalelse er mærkelig. Næsten 6 Aar, før end Napoleon fra Berlin udstedte sit berygtede Edikt om Fastlandsspærringen (21de November 1806), udtaler han her Tanken derom i klare Ord. Var han end uden Ret til at give en saadan Erklæring paa Ruslands Vegne, saa var det hans fulde Alvor at formaa Kejser Povl til at enes med ham derom, ganske som han i Tilsiterfreden 1807 fik Povls Efterfølger Alexander til at gaa ind derpaa. Han udtalte sig i et Brev til Povl, dateret 27de Februar, i fuld Overensstemmelse med, hvad han havde ytret til Dreyer²⁾. Neutralitetsforbundet faar en forøget Betydning ved saaledes at have været udset til at være et Led i hans Fastlandsspærringsplaner.

Officielle Udtalelser vedbleve stærkt at fremhæve Frankrigs og Østersomagternes fælles Interesser. I en Artikel i Moniteur af 20de Pluiose (9de Februar), der indeholdt et voldsomt Angreb paa Englands Tyranni og

---

1) Depescher fra Paris af 21de og 23de Januar og 9de Februar 1801.

2) Correspondance de Napoléon, 7de Bind.

en varm Ros over Danmark. hvis vise Regering handlede i trofast Overensstemmelse med en af den nyere Tids største Statsmænds Geni¹⁾). læste man tillige følgende Ord: „Rusland er skabt for i Norden at udfylde den Plads, som Frankrig vil indtage i Syden. Det bør der være Sjælen i alle højsindede Foretagender, og det vil i Fremtiden ikke svigte sin Bestemmelse. Dets Kejsers Karakter er Borgen derfor“. Enhver, der mindes, hvorledes Napoleon og Alexander 6 Aar senere i Tilsit ligesom delte Europa imellem sig, vil ogsaa her se en Parallel imellem Begivenheder og Forhold i 1801 og 1807. I et „Budskab“ af 13de Februar til Senatet, det lovgivende Korps og Tribunatet udtalte Bonaparte, at Nordens Magter havde Ret til at regne paa Frankrigs Hjælp nu, da de bleve uretfærdig angrebne af England. „Den franske Regering“, hedder det, „vil sammen med dem tage Hævn over en Krænkelse, der tilføjes alle Folk; men den vil aldrig tabe af Sigte, at den kun bør kæmpe for Freden og for Verdens Lykke.“ Haand i Haand med slige Udtalelser gik imødekommende Skridt som, at alt Kaperi imod russiske Handelsskibe blev forbudt. Kolytscheff, der af Kejser Povl blev sendt til Paris for at forhandle om en endelig Overenskomst, blev modtaget med udsøgt Opmærksomhed, Hensynet til Ruslands Ønsker blev angivet som Grund til, at Neapel fik saa gunstige Fredsbetingelser som dem, Frankrig indrømmede det, og Bonaparte gav sig Udseende af at ville lade franske Tropper deltage sammen med russiske i et æventyrligt Tog, som Povl vilde lade rette over Persien imod Indien²⁾. Den russiske Kejser havde ønsket, at Masséna

1) Hermed menes A. P. Bernstorff.

2) Flere egenhændige Reskripter fra Kejseren til den danske Kosakhetman General Denisof (dateret 1ste, 12te og 13de Januar, 2den og 7de Februar) indeholde Befalinger til denne om med Rytteri og Artilleri at trænge frem over Orenburg til Khiva og derfra videre til Indus og Ganges (!) (Danilewski-Miliutin VIII, 451—52).

skulde være Chef for den forenede Hær, og han var overhovedet lige saa stemt for Samvirken med Frankrig, som Bonaparte fra sin Side for at gjøre fælles Sag med ham ¹⁾. Denne sidste lod det i Virkeligheden ikke blive ved Ord alene. Neapel blev ved Freden af 18de Marts nødt til at lukke sine Havne for Englænderne, Portugal blev opfordret til det samme og alvorlig truet med et kombineret fransk-spansk Angreb, Marineministeren fik Ordre til at samle 100 Kanonchalupper ved Boulogne; og de Expeditioner tilsøs. som Bonaparte vilde have udførte af den franske, hollandske og spanske Flaade, maatte antages at kunne lægge Beslag paa en stor Del af den engelske Flaades Opmærksomhed.

Konflikten til Søs var saaledes ved at tage et umaadeligt Omfang. England havde været saa langt fra ved nogen Indrømmelse imod de nordeuropæiske Stater at ville forhindre disses Forening med Frankrig og dets Forbundsfæller, at det tvertimod selv ved at drive Sagen paa Spidsen havde gjort en Forbindelse uundgaaelig, som i det mindste flere af de paagjældende Stater nødigt indlode sig paa. Hverken Preussen, Danmark-Norge eller Sverige ønskede at fremme Bonapartes Planer paa Englands Bekostning.

Dette Riges Holdning er et Vidnesbyrd om det snæverhjørte Syn, Englænderne havde paa Søfartsforholdene. De holdt de neutrale Magters Krav, hvilke den nyeste Tids Søret har godkjendt, for at være frække Anmasselser, og selv udmærkede engelske Statsmænd spaaede, at, hvis man gik ind paa de Neutrales Ønsker, vilde Grundlaget for Englands Storhed styrte sammen. Disse Anskuelser vare saa indgroede hos de Allerfleste, at det ikke kan kaldes Hykleri, naar det blev erklæret for nød-

---

¹⁾ Jvfr. om disse Træk *Correspondance de Napoléon* 7de og 6te Bind (Brev til Talleyrand af 20de Januar); *Mémoires du Feldmaréchal Comte de Stedingk* (Paris 1844—47) II, 6, 7; *Hörnmayr* anf. St. I, 125.

vendigt, til det yderste at holde dem oppe med Vaabenmagt. Den engelske, ubegrænsede Stolthedsfølelse skærpede Ensidigheden af Synet. Et Folk, der holder sig for uovervindeligt, taaler ingen Hindringer for sin Politik. Men man maa indrømme, at den stærke Tilnærmelse imellem Rusland og Englands Dødsfjende, Frankrig, kunde styrke Opfattelsen af, at Eftergivenhed i de omstridte Spørgsmaal var ydmygende. og man maa beundre den Fasthed, med hvilken den engelske Regering, støttet af Folket, saa den Fare under Øjnene, hvormed den var truet ved en Forening af saa godt som samtlige Fastlandsmagter. Dette Mod forøgedes unægtelig ved Overbevisningen om, at den var i Stand til at tage en Søkrig op imod alle de europæiske Stater tilsammen. Det kunde holde haardt at hævde Overlegenheden imod de forenede fransk-spansk-hollandske Flaader, naar man tillige skulde byde Østersøstaternes samlede Sømagt Stangen; England led meget af Dyr tid, saa at der behøvedes Tilførsler fra Fastlandet, og den almindelige Handels-spærring maatte i Længden volde umaadelige Tab. Men Virkningerne af dette vilde først indtræde efterhaanden. og efter at Kejser Povel havde begaaet den kolossale Taabelighed at tilkaste England Handsken paa en Tid, da Rusland i mange Maaneder ikke kunde røre sig, fattede den engelske Regering med Grund Haab om at kunne sprænge Forbundet ved at overvælde hver af Forbundets Deltagere for sig. Hertil traf den energiske Forberedelser.

I Modsætning til Englands hensynsløse Fasthed stod fra Neutralitetsforbundets Side den Brist paa Enighed og sikker Ledelse, hvormed Begivenhederne i den nærmest foregaaende Tid havde givet klart Vidnesbyrd. Tvende af de forbundne Magter, Preussen og Danmark-Norge ønskede at undgaa et Brud med England. Skjønt Berlinerhoffet havde tilsendt den engelske Regering en saa barsk Note som den tidligere omtalte af tolvte Februar, og skjönt det vidste, at det ved Besættelsen af

Hannover kunde udøve et stærkt Tvangsmiddel imod England, krympede det sig dog ved at træde kraftig op, da det slet ikke ønskede, at England, der var den eneste Dæmning imod Frankrigs Overmagt, skulde blive ydmyget af Bonaparte og Kejser Povel. Preussen vilde sandligvis have holdt sig roligt, naar det ikke havde følt sin vanskelige Stilling imellem Rusland og Frankrig og vel vidst, at saafremt det ikke selv besatte Hannover, vilde Bonaparte gjøre det enten blot med franske Tropper eller ved et kombineret fransk-russisk Korps¹⁾. Det besluttede sig derfor til at gjøre dette Skridt, men næppe uden det Haab, at den engelske Konge selv skulde holde det for det heldigste, som for Øjeblikket kunde hælde Hannover²⁾.

Hvor fjendtlig England end allerede var optraadt imod Danmark-Norge, vedblev Regeringen i Kjøbenhavn med en lidet heldig Ihærdighed at haabe det, den ønskede, nemlig at Stridsspørgsmaalene med England kunde blive afgjorte i Mindelighed. Den viste den samme besynderlige sangvinske Opfattelse af Stillingen til England som i Foraaret 1800. Det engelske Ministerskifte den første Februar vakte skuffende Forhaabninger hos den om et Omslag i den engelske Politik, og endnu den 11te Marts

1) Jvfr. Napoleons Brev til Kejser Povel af 27de Februar 1801 (C'orresp. de Nap. I, 7de Bind). Den russiske Gesandt i Berlin, Krudener, udtalte lejlighedsvis, at det preussiske Hof kun havde at vælge, om det selv vilde træffe kraftige Forholdsregler eller overlade Russerne og Franskmandene at tage dem i dets Sted.

2) Den hannoveranske Regering havde i nogen Tid forsøgt at værne om Landet, idet Statsministeren Lenthe ved en Note, dateret London 27de Januar 1801, som tilsendtes den dansk-norske Regering, havde foreslaaet, at Hofferne i Kjøbenhavn, Berlin og Hannover tilligemed andre i Sagen interesserede Magter skulde ved en ny Konvention sikre Neutraliteten i Nordtyskland. Men dette blev naturligvis afslaet fra dansk Side, og det er ikke gaaet heldigere i Berlin, hvis Noten, som sandsynligt er, ogsaa er tilsendt Regeringen her.

mente den, at „England vil svare paa Danmarks og Preussens Forestillinger med Udflugter og Opsættelser, som under Skin af Maadehold kunne lade det vinde Tid og tjene til at forsinke eller undvige Udførelsen af de Skridt, som man har stillet i Udsigt imod det“¹⁾. Da Regeringen i Kraft af denne besynderlige Opfattelse holdt det for at være vigtigt, ikke yderligere at støde Englænderne for Hovedet, gjengjældte den ikke den engelske Embargo med et tilsvarende Skridt imod de engelske Skibe i danske og norske Havne. Alt, hvad den opnaaede herved, var selvfølgelig kun at vække Mistro og Uvilje hos Sverige og Rusland²⁾. Naar man erindrer, hvor langt det var fra, at Regeringen var færdig med Udrustningerne, da Englænderne gjorde deres Angreb den 2den April, idet den navnlig ikke havde Mandskab nok til at besætte Flaaden og derfor maatte bemande Defensions-skibene med uøvede, i Hast hvervede, Folk eller Frivillige, fristes man til at antage, at hine Illusioner med Hensyn til England have afholdt den fra at drive Rustningerne med tilstrækkelig Kraft, førend det var for silde³⁾. Imidlertid havde den langt fra helt lagt Hæn-

1) Disse Ord staa i Instruxen for Oberst, Grev Carl Baudissin, der dengang gik som Gesandt til Berlin. Hermed kan sammenstilles et Brev fra Kammerherre Schubart til hans Søster, Grevinde Schimmelmänn, dateret Brahetrolleborg 20de Marts 1801, hvori han fortæller, at han havde advaret Bernstorff imod Angreb fra England, men at denne havde svaret ham: *qu'il pensait que je voyais les choses trop en noir, il finit par me dire ces propres paroles: qu'il ne croyait pas que nous étions destinés à échouer à la vue du port* (Ny kgl. Samling paa det kgl. Bibliothek Nr. 1386 d).

2) Bernstorff har i en Depesche til Gesandten i Stockholm motiveret Undladelsen af dette Skridt, ved at man var uklar paa Stillingen, og ved at det for at gjøre Virkning krævede lignende Skridt af Preussen. Men den virkelige Grund har sikkert været den i Texten anførte.

3) Det lyder paafaldende, naar man ser Oxenstjerna (Apostille til Depesche af 19de Februar) indberette, at Bernstorff havde

derne i Skjødet. Siden Slutningen af Decembermaaned var der arbejdet paa Holmen, og fra Begyndelsen af Februar endog baade Dag og Nat. I Januar tog man fat paa at sætte Kysterne i Forsvarsstand, den 19de Januar udstedtes Forordning om Oprettelsen af et almindeligt Landeværn, i Februar udgik en Række Ordre om at forstærke Artilleri- og Infanteristyrken i Kjøbenhavn og paa Kronborg, og der sendtes Befalinger til Kommandantskaberne i Bergen, Christianssand og Trondhjem om at indkalde Mandskab til Fæstningsarbejde og til at forsvare disse Stæder og omliggende Egne¹⁾. Paa samme Tid holdt man det for raadeligt at gjøre sig rede til at kunne rette et Kontrastød imod England ved at spærre Elben i Forening med Preusserne, og enten alene eller sammen med disse at besætte Hamburg og Lübeck, der vare Hovedpunkter for Handelsomsætningen imellem England og Nordeuropa.

Skjønt den dansk-norske Regering ikke nærrede nogen Tanke om at erobre Hamburg og Lübeck, havde den ingensomhelst Ret til at volde disse Stæder, der vare helt neutrale, det Tab og de Ulemper, som en Okkupation, om den end var kortvarig, nødvendigvis maatte føre med

---

sagt ham, at Regeringen vilde gribe til „de kraftigaste och mäst energique messurer, så snart det stundeligen förväntade svar ifrån London ankommer, som bordt gifvas uppå Grefve Wedels siste representation“. Man havde altsaa endnu ikke taget fat med fuld Kraft, og det var mere end en Maaned, siden England havde lagt Embargo paa de danske og norske Skibe og udstedt sin truende Deklaration i den Anledning.

¹⁾ En Række Ordre i disse forskjellige Retninger findes i Gehejmearkivet. Ogsaa indeholde flere Breve i Politisches Journal for December 1800 og de første Maaneder af 1801 Meddelelser om Rustningerne. For øvrigt henvises til Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814, S. 343 f.; samme Forfatters: Efterretninger om den danske og norske Sømagt (Kjøbenhavn 1835) IV, 364 ff. og O. Vaupell: Den dansk-norske Hærs Historie II, 259 (Kjøbenhavn 1873).

sig. Men man gav efter for den Fristelse, det var paa denne Maade at kunne gjengjælde Englænderne de store Tab, man selv led ved deres fjendtlige Holdning. Der blev samlet armerede Fartøjer ved Glückstadt, og et Tropicorps paa 12,000 Mand blev trukket sammen i Holsten under Anførsel af Landgrev Carl af Hessen. Da Danmark-Norges og Preussens Interesser paa denne Kant faldt sammen, vexledes der Udtalelser om en fælles Optræden imod Englænderne, uden at det dog kom til en bestemt Aftale om, hvorledes de forskjellige Stæder og Landskaber skulde besættes. Den preussiske Udenrigsminister, Grev Haugwitz, udtalte i de sidste Dage af Marts til den danske Gesandt i Berlin, Baudissin, at Kurfyrstendømmet Hannover vilde yde Preussen tilstrækkelig Skadesløsholdelse, medens Danmark kunde faa sine Udgifter godtgjorte ved de engelske Kapitaler og Ejendomme i Hamburg. Et Par Dage efter føjede Haugwitz hertil, at i Følge Aftale imellem Preussen og Rusland skulde preussiske Tropper besætte alle hannoveranske Landskaber, Lauenburg medindbefattet, Danmark kunde besætte Hamburg¹).

Medens der herved kun havde været Tale om en midlertidig Besættelse, havde Kejser Povls Lyst til at spille den almægtige i Europa bragt ham til at udkaste et forunderligt, saakaldet Ultimatum, hvorved Europas Kort skulde omdannes²). Det var efter Formen en Overenskomst imellem Rusland og Preussen, der aandede Venskab imod Frankrig, Mistro imod Østerrig og Had imod England. Her skal blot udhæves, at Kejseren i den 4de Artikel „villig gaar ind paa og endog ønsker, at Hans Majestæt Kongen af Preussen fuldstændig gjør

¹) Jvfr. Forestillinger fra 1801 i Udenrigsministeriets Arkiv, Depescher fra Berlin af 29de og 1ste April 1801.

²) Grev Haugwitz udtalte nogen Tid efter til den danske Udsending i Berlin, Baudissin, at „*selon des indices assez surs*“ var dette Ultimatum blevet til i Følge Opfordringer fra Bonaparte (Depesche fra Berlin af 4de Maj 1801).

sig til Herre over Kurfyrstendømmet Hannover, forudsat, at Kongen af Danmark bemægtiger sig og for stedse beholder Byen og Landskabet Hamburg, for ligesom sine Arvinger at nyde Gavn af dette som af en Besiddelse, han har vundet og faaet indrømmet sig ved de kontraherende Magters enstemmige Ønske“. — Hvis det kom til Krig, skulde de England tilhørende 15 Millioner Lstl., som den danske Konge vilde forefinde i Hamborg, deles imellem de fire Magter, der vare forenede ved det væbnede Neutralitetsforbund¹⁾. Sig selv vilde Povl kun forbeholde Malta. Sverige, der ikke nævnedes i Ultimatummet som bestemt til at faa nogen Landvinding, havde han paa samme Tid tilbudt Lübeck; men Stedingk besvarede det med at antyde, at Norges Erhvervelse var den eneste Landvinding, hvoraf Sverige vilde have virkelig Gavn, Danmark kunde da blive holdt skadesløst i Nordtyskland²⁾.

Saa bizarre vare imidlertid Kejser Povls Luner, i den Grad sloge hans Sindsstemninger om fra Venskab til Fjendskab eller omvendt, at han faa Dage efter at have gjort Preussen og Danmark-Norge slige Løfter truede dem med Krig. Han blev saa opirret over, at ingen af disse Stater havde lagt Embargo paa de engelske Handelsskibe, der laa i deres Havne, at han paa ny kaldte Lizakewitsch bort fra Kjøbenhavn. Han erklærede Regeringen her, at der først vilde blive sendt en ny Gesandt derhen, naar den traf de kraftige Foranstaltninger, som man ventede af den³⁾, og han udfærdigede

-
- 1) Kejseren mente at være nøje underrettet om, at denne store Pengesum laa rede i Hamburg for at sendes til England af Hamburgerkjøbmændene, som vare Englands Agenter og Kommissionærer (Depesche fra Petersborg af 14de Marts).
- 2) Ultimatummet meddeles i en Depesche af 14de Marts fra Petersborg. Om Tilbudet til Sverige se Schinkel-Bergman anf. St. IV, 143 og Depesche fra Petersborg af 27de Marts 1801.
- 3) Depesche fra Petersborg af 20de Marts. Et Rygte om, at Lizakewitsch var kaldt tilbage, forekommer i Politisches Journal for 1801 S. 426.

et Manifest, hvorved han vilde true Preussen og Danmark-Norge med Krig¹). I Følge en Indberetning fra den franske Gesandt i Berlin, der selv havde set Kejserens Depesche, (23de Marts [n. St.]), angaaende dette til den russiske Gesandt i Berlin. Krudener, skulde denne afgive en Erklæring om, at hvis Preussen ikke traadte kraftig op imod England, vilde han lade 80,000 Mand marschere imod den preussiske Grænse. Grev Pahlen havde paa Depeschen tilføjet de betydningsfulde Ord: „Hans kejserlige Majestæt føler sig ilde idag. Det kan faa Virkninger“²).

Natten efter, at Kejseren havde afsendt denne Depesche, myrdede Grev Pahlen, General Benningsen og andre højtstaaende Mænd ham i hans Sovekammer. Hans ældste Søn, Alexander, besteg nu Tronen. Povls Mord kom tidsnok til at befri Rusland fra at fortsætte Krigspolitikken, men ikke tidsnok til at forhindre, at Tusinder af danske, norske og engelske tapre Mænd maatte udgyde deres Blod som Ofre for hans Hensynsløshed.

Da Ministeriet Addington fastholdt det Pittske Ministeriums Opfattelse af Neutralitetsforbundet og dets Plan, først at ramme Danmark-Norge, hvis dette ikke frafaldt

¹) Danneskjold-Løvendal (Depesche af 31te Marts) siger, at han af god Kilde vidste, at dette Manifest ogsaa skulde true Danmark. Hermed stemmer Afhandlingen: Die russische Thronrevolution von 1801 i F. Bülow: Geheime Geschichte und räthselhafte Menschen I, 75.

²) Om Manifestet se Thiers: Histoire du Consulat S. 269. Danneskjold-Løvendal omtaler det i en Depesche af 31te Marts, men siger, at det ikke var blevet afsendt (*Le manifeste fut déjà prêt et devait être signé le mardi 24 lorsqu'on nous a défait de cet empereur*). Om Preussens Opfattelse af Ultimatummet tales der i Depescherne fra Berlin af 29de og 31te Marts og 1ste April. I den sidste skriver Baudissin: *Krudener vient de me dire, que la cour de Berlin a accepté l'ultimatum proposé par l'empereur de Russie*. Han hørte senere, at Preussen allerede havde samlet et Troppekorps for at kunne gjenneføre det (Depesche af 2den Maj).

Forbundet, var Krigen bleven uundgaaelig for vort Fædreland. Wedel-Jarlsberg nedlagde ved en Note af 25de Februar Indsigelse imod, at Englænderne sammenblandede den særlige engelsk-russiske Tvist med Neutralitetsforbundets Sag, hævdede dette Forbunds defensive Formaal og protesterede imod Embargoen. Men den engelske Regering erklærede, at den vilde sende sit Svar til selve Regeringen i Kjøbenhavn. Af hvad Natur dette Svar vilde blive, kunde man slutte af, at en Flaade paa 53 Sejlere, hvoriblandt 20 Linieskibe, den 12te Marts forlod England for at gaa til Østersøen. Hyde Parker var Overadmiral paa denne, og nærmest under ham kommanderede Nelson.

Hvor stærkt et Sprog Ministeriet Pitt-Grenville end havde ført om, at Danmark havde Hovedansvaret for den fjendtlige Politik, der blev tillagt Østersømagterne, vidste man dog i England, at dette ikke var Tilfældet. Man saa godt, at Rosenkrantz's Udvisning og Lizakewitsch's Tilbagekaldelse vidnede om Kejser Povls Harme over, at Danmark-Norge ikke var ivrigt nok imod England. Den Tanke laa derfor nær at drage Fordel af, at der kun syntes at være ringe Enighed imellem Forbundets Medlemmer, og Addington nærrede personlig, i det mindste efter hans Udtalelser at dømme¹⁾, mindre Bitterhed imod Danmark-Norge, end navnlig Grenville

¹⁾ Addington udtalte i Følge Wedel-Jarlsbergs Indberetning (Apostille til Depesche af 3dje April) „*que par une négociation des modifications et des explications satisfaisantes pourraient remédier au différend*“, og at der siden hans Indtrædelse i Ministeriet var givet Ordre til alle engelske Krydsere om at afholde sig fra Voldsomheder imod de neutrale Skibe. Omtrønt den 10de April, inden man endnu i England vidste noget om Slaget den 2den April, skrev Addington til Wedel-Jarlsberg et Brev i en meget moderat Tone, hvori han blandt andet udtalte „*l'espoir constant de recevoir des nouvelles d'un accommodement honorable aux deux pays*“. (Depesche af 10de April). I Følge Wedels Depesche af 27de Marts var Prinsen af Wales stemt imod fjendtlige Skridt.

havde følt. Det syntes et Forsøg værd, om den dansk-norske Regering ikke kunde bringes til at skille sig fra sine Forbundsfæller, saa meget mere som den maatte kunne se, at den ellers vilde komme til alene at tage en Kamp op imod den store Flaade, som var paa Vejen til de danske Kyster. En højere engelsk Embedsmand, Vansittart, blev derfor sendt til Kjøbenhavn, hvor han i Forening med den derværende Chargé d'affaires, Drummond, den 16de Marts vilde aabne Underhandlinger om Stridspunkterne imellem de tvende Hoffer og iblandt andet tilbyde Danmark-Norge et Forsvarsforbund¹⁾. Bernstorff gav herpaa det eneste Svar, der loyalt kunde gives, at den danske Konge ikke vilde indlade sig paa en særlig Underhandling om det, der maatte være Gjenstand for en almindelig Forhandling imellem Storbritannien og de Magter, som vare forenede ved fælles Grundsætninger og Forpligtelser. Han afslog derfor at tage imod den Note, de engelske Diplomater vilde overrække; og det hjalp ikke, at Drummond truede med den engelske Flaade, der var undervejs. Drummond oversendte tillige en Note fra den engelske Regering, dateret 25de Februar, der aabenbart skulde være et Svar paa hin Note, Wedel-Jarlsberg havde overrakt den samme Dag. Den endte med den ildevarslende Ytring, at „den storbritanniske Regering havde troet at maatte gribe til det eneste virksomme Middel, den endnu havde tilbage for at kunne føre Tvisten imellem de tvende Hoffer til en hurtig og endelig Afgjørelse.“ Da denne Note var affattet paa Engelsk isteden for paa Fransk, sendte Bern-

¹⁾ Dette omtales som et Rygte i Annual register for 1801 S. 108, i Bredows Chronik o. s. v. S. 80 og i flere andre Skrifter; men det stadfæstes ved en Depesche fra Oxenstjerna af 7de April 1801, hvori han fortæller det som noget, Bernstorff havde sagt ham. Denne har altsaa, uagtet han ikke formelt tog imod Vansittarts Note, dog kjendt dens Indhold. Thiers' Meddelelse (Hist. du consulat 263) om den dansk-norske Regerings Svar er urigtig.

storf den tilbage med den Erklæring, at han ikke kunde gjøre Brug af et Aktstykke, ved hvis Affattelse man havde fjærnet sig fra de almindelig vedtagne Former ved de europæiske Hoffer. Men Erklæringen var dog kommen til den dansk-norske Regerings Kundskab. Den kunde ikke være i Tvivl om, hvad der ventede den¹⁾.

Det var ikke Praleri, naar Clr. Bernstorff i Anledning af dette udtalte i en af sine Depescher: „Vi gjøre os ikke Illusioner om det Farlige i vor Stilling; men England tager Fejl, hvis det tror, at det kan skræmme os til at svigte vore Forpligtelser og ofre vor Ære“. Det var en Æressag for Danmark-Norge nu at holde Stand imod England, og Regeringen med Kronprinsen i Spidsen gik dertil med Mod og Fasthed. Vi have i det Foregaaende ikke lagt Dølgsmaal paa, at den flere Gange havde grebet Fejl. Man kan navnlig bebrejde den, at den ikke energisk nok har stræbt at bortrydde den Vanskelighed, hvori den kom ved Striden imellem den dansk-engelske Konvention af 29de August 1800 og Neutralitetsforbundets Bestemmelse om Konvoyering. Men vi have set, at den ikke gik ind paa det russiske Forbundsforslag med den Tanke at sætte sig ud over en Gjenoptagelse af Forhandlingerne med England om Visitationsspørgsmaalet. Forholdene havde uden nogen Skyld fra dens Side udviklet sig særdeles uheldig i de sidste Maaneder af Aaret 1800, da Kejser Povls tiltagende Lidenskabelighed umuliggjorde al venskabelig Underhandling med England. Den Dom, der baade er bleven fældet af engelske Statsmænd og af danske Historikere, at Regeringen havde gjort sig skyldig i gjentagne „uredelige“ Skridt, er for streng. I det mindste er der særdeles formildende Omstændigheder. Regeringen har langt mindre fejlet af Uredelighed end, fordi den gjorde sig falske Forestillinger om den

---

¹⁾ Angivelsen hos Thiers (Hist. du consulat, 263) og hos Garde anf. St. S. 350, at Vansittart kom fra England til Helsingør den 21de Marts, er urigtig.

Maade, hvorpaa den kunde klare Vanskeligheden. Man har fremdeles ingenlunde Ret til at sige, at Striden imellem Konventionen af 29de August 1800 og Neutralitetsforbundet danner Kjærnen i Tvisten imellem England og Danmark-Norge. Dette var, som ovenfor anført, blevet angrebet lige godt, hvad enten det havde sluttet hin Konvention eller ikke. Det viser sig ogsaa, at dette temmelig ynkelige Indtryk, som de almindelige Fremstillinger give af en Regering, der lader sig skræmme til at tiltræde Forbundet og saa vakler og vakler frem og tilbage, indtil Kejser Povls Revselse tvinger den til at ratificere Konventionen, det holder ikke Stik overfor en nærmere Indtrængen i hele Sagens Gang. Regeringen har i Virkeligheden ikke vaklet; den har, hvad der var fuldt berettiget, ønsket en fredelig Forhandling med England og søgt at fremkalde Ændringer i Forbundstraktaten, der lettede dens Stilling til denne Magt; men den er i de afgjørende Øjeblikke ikke vegen tilbage for Konsekvenserne af den Stilling, hvori den engang var kommen ind. Der kan næppe paavises noget andet Træk af Svaghed, end at den længe opsatte Gjengjældelsen af den engelske Beslaglæggelse, og det er dog et aldeles underordnet Punkt. Hvor lidt man end endelig kan forarges over, at Englænderne vilde med Vaabenmagt knuse et Forbund, der ved Kejser Povls Politik havde faaet et saa fjendtligt Præg, saa bør man dog tillige huske paa, at de Krav, som Danmark-Norge og dets Forbundsfæller opstillede, i og for sig havde deres Berettigelse, og at det for saa vidt var en god Sag, hvorfor den dansk-norske Regering ved denne Lejlighed kæmpede og led.

Det ligger udenfor dette Arbejdes Plan at gaa ind paa de militære Forberedelser til den nu forestaaende Kamp eller paa en Skildring af Stemningen her i Landet. Man tør anse det for tvivlsomt, om Neutralitetsforbundets Dannelse er bleven opfattet som en heldig Begivenhed¹⁾. De, der vare i Stand til at dømme om

¹⁾ I Politisches Journal for 1800 hedder det i et Brev fra

Forholdene, have vistnok set, i hvilke Færer man kunde blive stedt derved, og den engelske Embargo voldte Handelsstanden alvorlige Tab. Men Færen nedslag ikke Modet. Ingen kan læse de forskjellige gode og udførlige Fremstillinger, vor Literatur har af Forberedelserne til Kampen den 2den April og af selve denne, uden at blive varm ved at se den stærke og alvorlige Begejstring, der dengang forenede Alle til Kampen imod en overlegen Fjende¹⁾. Den første Januar 1800 var Stavnsbaandet faldet for de Aldersklasser af Bondestanden, der i Aaret 1788 havde været imellem 14 og 36 Aar. Der er noget skjønt i, at den fuldstændige Befrielse for gamle Lænker efterfølges af et Udbrud af Nationalaanden, saa kraftigt og levende som nogensinde i vor Historie. Det livlige aandelige Røre, som de nærmest foregaaende ti Aar havde set herhjemme, var en god Forberedelse dertil, hvad man saa end dømmer om det opstyltede og fraserige Sprog, hvori „Dannerfølelserne“ og Nordbostemningerne tidt havde fundet deres Udtryk. Men Nationalaanden styrkedes ogsaa ved den Iver, som Regeringen, og først og fremmest Kronprinsen selv, lagde for Dagen for at gaa Færen imøde paa en kraftig Maade.

Saasnart Regeringen var klar paa, at den vilde blive angreben af den mægtige engelske Flaade, der nærmede sig, sendte den en stærk Opfordring til den preussiske Regering om at gribe til de Skridt, der havde været paa Tale, og den meddelte med det samme, at Hamburg

---

Kjøbenhavn af 18de December, at der er Rygte om en Kvadrupelalliance imellem de nordiske Magter, men at man haaber, at Forviklingen kan blive udjævnet, og at *„ein Kosten erfordert der bewaffneter Neutralitets Verein entbehrt werden kann“*.

¹⁾ L. Engelstoft fortæller rigtignok, at den største Del af Adelen var fuldstændig engelsksindet og mente, at England havde god Grund til at paaføre Danmark Krig; men dette er næppe andet end et ondsksfuldt Rygte. (Utrykt Optegnelse paa Universitetsbibliotheket).

vilde blive besat af danske Tropper. Prins Carl af Hessen fik Ordre til at udføre denne Okkupation, og den 29de Marts besatte han Hamburg, hvor han ikke mødte Modstand. Han lovede at agte Stadens Uafhængighed; men den maatte underholde hans Tropper¹⁾. Den 4de April blev Lübeck besat paa en lignende Maade, og en Troppeafdeling var allerede paa Vejen til Ratzeburg, da Budskabet om, at Preusserne rykkede ind i det Hannoveranske, bragte den til at vende om. Der blev ogsaa (29de Marts) lagt Embargo paa de engelske Handelskibe i danske og norske Havne. Samtidig havde Preusserne sat sig i Bevægelse, og et anseligt Troppekorps rykkede i de sidste Dage af Marts imod Hannover, Oldenburg og Bremen. Hannover blev besat den 4de April, Bremen den 12te, Oldenburg og Delmenhorst den 20de April. „For“, som det hedder i det preussiske Manifest, „at holde Forbundet oppe og gjengjælde de fra engelsk Side skete fjendtlige Skridt imod dette, saa man sig nødt til ikke blot at spærre Mundingerne af Elben, Weser og Ems, men ogsaa til at tage alle Hans britiske Majestæts i Tydskland liggende Stater i Besiddelse“. Europas Fastland var i dette Øjeblik spærret for Englænderne lige fra det nordlige Ishav indtil Adriaterhavet.

Medens man fra dansk-norsk Side havde drevet Rustningerne med Kraft i den sidste Tid, og efter Oxenstjernas Ord „arbejdet som Myrer“, havde Gustav IV af Sverige været i travl Virksomhed for det samme. Efter at Admiral Cronstedt havde været i Kjøbenhavn i Februarmaaned for at træffe Aftaler om Forsvaret imod Englænderne, indbød Gustav Kronprins Frederik til et Møde i Helsingborg, som fandt Sted 6te Marts. I Følge hvad Gustav IV senere udtalte til den russiske Gesandt i

---

¹⁾ En Udtalelse i en Depesche fra Chr. Bernstorff til Baudissin i Berlin af 4de April tyder paa, at Prins Carl havde fremskyndet Okkupationen og ladet den foregaa, inden Regeringen endnu havde ønsket det.

Stockholm, Budberg, havde han her tilbudt Kronprinsen at opkaste Batterier ved Helsingborg for fra den Side at virke til at spærre Gjennemsejlingen; men Kronprinsen havde afslaaet det som unyttigt ¹⁾. Der er ingen Grund til at tvivle om Sandheden heraf. Kronprinsens Afslag var baade en militær og politisk Fejl. Man vidste i Danmark godt, at Kronborgs Kanoner kun vilde være en utilstrækkelig Hindring for Englænderne, og selv om et kombineret svensk og dansk Kystforsvar ikke kunde have hindret Englænderne fra at forcere Indsejlingen til Sundet, vilde ethvert Tab, der blev tilføjet dem, have Betydning. Desuden kunde et saadant Afslag kun opfattes som et Bevis paa Mistro, og Øjeblikket krævede, som Chr. Bernstorff i en af sine Depescher havde udtalt til Wedel-Jarlsberg, at man viste Tillid og Aabenhed imod Sverige. De Efterretninger, man i Kjøbenhavn havde om, at Gustav IV havde intrigeret i Petersborg for at faa Ruslands Indrømmelse til, at Danmark skulde miste Norge, kunde vistnok gjøre det lidet tiltalende, om Sverige opkastede Forskansninger paa den skaanske Kyst; men man burde i et saa vigtigt Øjeblik som det daværende have sat sig ud derover. Enhver gjensidig Haandsrækning vilde desuden være en Bro imellem de tvende Rigers Regeringer og Folk og derved tillige et Forsvarsværn for Norge. Uheldigvis havde den dansk-norske Regering, som tidligere omtalt, endnu paa denne Tid ikke noget klart Blik paa, hvornær forestaaende et Angreb fra Englands Side var.

---

¹⁾ Depesche fra Stockholm af 22de Maj. Det omtales hos Thiers anf. St. S. 262, og i Allgemeine Zeitung for 1801 Nr. 174, S. 696, hvorfra Efterretningen er gaaet over i Bredows og Høsts tidligere anførte Skrifter. Men naar det hos de to sidst nævnte Forfattere fortælles, at Kronprinsen havde afslaaet Tilbudet, fordi han skulde have faaet Underretning om, at Sverige vilde opstille visse Betingelser for at opføre disse Skanser, f. Ex. at faa Del i Sundtolden o. s. v., bør det dog anføres, at der ikke er den ringeste Antydning til slikt i de diplomatiske Aktstykker, og at det kun er lidet troligt.

Gustav IV Adolfs Iver for den fælles Sag kjønedes dog ikke herved. Da den engelske Flaade nærmede sig Sundet, tog han paa ny Ophold i Helsingborg for at være Begivenhederne nærmere, og herfra skyndede han af al Magt paa, at en Eskadre paa syv Linieskibe og tre Fregatter kunde blive udrustet i Carlskrona til i rette Tid at være kampfærdig. „Det skulle“, skrev han den 26de Marts til den her højstkommanderende Admiral, Grev Wachtmeister, „smärta mig at ej se min flotta vara deltagare uppå et för riket hedrande sätt uti den strid, som kanske snart förefaller.“ Han lagde Planer om, hvorledes hans Skibe kunde virke sammen med den dansk-norske Flaade til Forsvar af Sundet, og han lod Cronstedt den 24de Marts paa ny rejse til Kjøbenhavn for at forhandle derom. Tillige gav han ham Befaling til at „give nøje Agt paa de Danskes Opførsel“, aabenbart, fordi han havde Mistro til, at man fra dansk Side ikke var tilstrækkelig ivrig. Det var i Stockholm den almindelige Mening, at de Danske rimeligvis vilde give tabt, naar først Englænderne begyndte at true. Gustav IV's Opfattelse var næppe gunstigere. Meget imod hans Ønske skulde det, da det kom til Stykket, være ham og hans Folk, der stode udenfor Kampen for den fælles Sag, medens de Danske vandt Æren derfor og lede Tabet derved. Først den 31te Marts kunde Wachtmeister melde ham: „Flottan är klar idag . . . och seglar med första goda vind“. Da var det allerede for silde, og man havde oven i Kjøbet Modvind.

Den 23de Marts var den engelske Flaade naaet til Gilleleje ¹⁾. Efter at Regeringen i Kjøbenhavn

¹⁾ Flaadeoperationerne skulle her kun berøres i Korthed. Det kan ikke falde mig ind at føje en ny Skildring af Slaget den 2den April til de mange, der allerede ere givne deraf. Jeg henviser navnlig til Thorsøes ovenfor anførte Skrift, hvor man vil finde en omhyggelig og tillige klar Fremstilling af Forberedelserne til Slaget og af selve dette, og til I. C. Tuxen:

havde afvist Drummonds og Vansittarts Forsøg paa at underhandle, havde Parker og Nelson intet andet at gjøre end at angribe Danmark, saasnart Vinden blev gunstig. Parker lod Kommandanten paa Kronborg, Oberst Stricker vide, at han vilde opfatte det første Kanonskud fra Fæstningen som en Krigserklæring. Da Stricker svarede, at han ikke kunde lade den engelske Flaade sejle forbi Fæstningens Kanoner, naar han ikke vidste, hvad dens Maal var, erklærede Parker, at han holdt dette Svar for en Krigserklæring, og at Fjendtlighederne strax vilde begynde. Den 30te Marts gik Flaaden igjennem Sundet imellem Helsingør og Helsingborg, idet den holdt sig over imod den svenske Kyst, hvor der kun fandtes et Batteri paa 8 smaa Kanoner; den 2den April leverede Nelson det bekjendte Slag imod den danske Forsvarslinie. Det gav ham, som Enhver véd, Lejlighed til at vise, at ikke blot Kanoner, men ogsaa en Parlamentær kan bruges til at vinde et Slag med. I det mindste frelste han ved at sende sin Parlamentær til Kronprinsen 4 til 6 af sine Skibe. Ingen udenfor England har nogensinde troet, at det var af Højmodighed og Menneskelighed, han tilbød Kronprinsen at afbryde Slaget ¹⁾.

Den danske og norske Sømagt fra de ældste Tider indtil vore Dage.

- ¹⁾ I Virkeligheden kan man ikke tænke sig noget inhumanere og raaere end Nelsons Trusel i hans Brev til Kronprinsen om, at han vilde se sig nødt til at opbrænde de tagne og med mange Saarede opfyldte Blokskibe, hvis ikke Ilden standse fra dansk Side. Ingen Mand af Ære kunde have udført en saadan Misgjerning; men Truselen var klogt beregnet. — Som et Vidnesbyrd om, hvorledes Englænderne endnu i den nyeste Tid overdrive den Sejr, de her vandt, kan anføres, at Stanhope: *Life of Pitt III*, 334 kalder den „*one of the most splendid naval victories that even the British annals can boast*“, og at Massey: *History of England during the reign of Georg III*, 4de Bind S. 226 endnu følger Nelsons vitterlig urigtige lave Angivelse af det engelske Tab og deri-

Saasnart Nelson herved havde frelst de af sine Skibe, hvis Undergang han frygtede, var den dansk-norske Regerings Stilling meget vanskelig. Den maatte med haardt svækkede Kræfter være forberedt paa et nyt Angreb af Nelsons og Parkers forenede Eskadrer, og en Del af Hovedstaden med dens Havn var udsat for et Bombardement, da den sydlige Forsvarslinie var ødelagt. Hjælp kunde ikke ventes. Slaget den 2den April aabner det nye Afsnit af Danmarks Historie. hvori det den ene Gang efter den anden har maattet kæmpe med en eller flere Stormagter, idet Andre enten ikke have kunnet eller ikke villet hjælpe det. Den første Beretning om Slaget, Christian Bernstorff som Udenrigsminister tilsendte de forskjellige dansk-norske Diplomater (4de April), giver et stærkt Indtryk af den farlige Stilling. Den ulige Kamp, hedder det, havde, uagtet der var gjort den mest heroiske Modstand, ikke kunnet fortsættes længe, de fleste af de tapre Kæmpere vare blevne Ofre for en Kamp der var „ligesaa ulykkelig som hæderlig“, og Halvdelen af Forsvarslinien var bleven erobret. Da Kronprinsen under de Underhandlinger, der senere vare førte, havde vist sin urokkelige Beslutning at ville for enhver Pris staa fast ved de Forpligtelser, som Danmark havde paataget sig imod de nordiske Magter, var der ingen Forandring indtraadt i Stillingen. „der var saameget mere kritisk, som Ødelæggelsen af en væsenlig Del af Forsvarsmidlerne gjorde det umuligt at sikre By og Flaade imod et Bombardement.“ — Var der end med Flid her brugt vel stærke Udtryk for at forberede de andre Magter paa Muligheden af, at man

---

mod siger, at de Danske tabte omtrent 6000 Mand (*nearly six thousand in killed, wounded and prisoners*). Da hele Besætningen paa den danske Defensionslinie kun var 5234 Mand, vilde den saaledes have tabt 6—700 Mand flere, end den havde Folk at miste! Tabet udgjorde i Virkeligheden 370 Døde, 665 Saarede, 205 Savnede og 1779 Fanger.

tilsidst maatte give efter, saa havde Bernstorff Ret til baade at fremhæve Øjeblikkets Farer og til at omtale, at man gjorde al den Modstand imod Fjendens Fordringer, som man kunde.

Efter at det første Øjebliks Fortumlelse havde sat sig, var Stemningen hos den største Del af Befolkningen fortrinlig, og man beredte sig i Kjøbenhavn med Mod og Resignation til at tage imod et Bombardement. Iblandt de højst staaende Mænd i Riget havde flere tabt Modet; men Kronprinsen og nogle af hans vigtigste Raadgivere, navnlig Christian Bernstorff, viste en prisværdig Fasthed ¹⁾. Samtidig med at man efter Evne søgte at forstærke Forsvarsmidlerne, besluttede man at gjøre sejt Modstand imod de nærgaaende Fordringer, som man kunde være vis paa, at Englænderne vilde fremsætte. Der var den anden April ved Slagets Standsning blevet indgaaet en Vaabenhvile paa 24 Timer, og den forlængedes derefter fra Dag til Dag, me-

---

¹⁾ Statsraadets Medlemmer vare dengang Hertugen af Augustenborg, General Huth, E. Schimmelmann, C. D. Reventlow og Cay Reventlow. En interessant Meddelelse om Stemningen hos flere af disse Statsraadsmedlemmer og hos Arveprins Frederik er efter en Optegnelse af L. Engelstoft, der utvivlsomt havde sin Kundskab fra selve Hertugen af Augustenborg, bleven optaget i Danske Samlinger (Kjøbenhavn 1865—66) I, S. 179—80. Oxenstjernas Depescher samstemme hermed, forsaavidt som de fremhæve Arveprinsens fuldstændige Modløshed og derimod den Fasthed, der vistes af Kronprinsen og Bernstorff, hvilken sidste derfor af fejge Hoffolk stempledes som haardnakket og egensindig (Depescher af 15de April og 31te Maj). — I Følge en utrykt Optegnelse af Engelstoft var Kronprinsen meget forbitret paa Schimmelmann og C. D. Reventlow, der navnlig gave Bevis paa Modløshed; det kom til en meget heftig Scene imellem ham og Schimmelmann, og det var paa et hængende Haar, at denne havde faaet sin Afsked; Kronprinsen havde fra den Tid aldrig ret kunnet lide disse to Statsministre (Engelstofts efterladte Papirer paa Universitetsbibliotheket). Om dette er grundet paa blot Rygte eller paa en paalidelig Meddelelse, kan ikke ses.

dens der underhandlede. Parker begyndte med at erklære (2den April), at han kun vilde kunne indrømme en længere Vaabenstilstand, saafremt Danmark strax sluttede en Alliance med England og fratraadte det væbnede Neutralitetsforbund. Som Svar herpaa overbragte Kronprinsens Generaladjutant Lindholm ham den næste Dag et Modforslag, der næppe tilsigtede andet end at vise, at man ikke var til Sinds at gjøre store Indrømmelser. Det tilbød kun, at Danmark vilde mægle mellem Storbritannien og de østersøiske Magter. Naturligvis blev det afvist, hvorpaa Nelson efter Parkers Anmodning samme Dag gik i Land i Kjøbenhavn for ved en personlig Samtale at stemme Kronprinsen for Indrømmelser, som England kunde være tjent med. I denne bekjendte Samtale, hvoraf¹⁾ Nelson har givet en interessant Skildring i et Brev til Addington, fremhævede han, hvor unaturlig Danmarks Forbindelse med Rusland var, hvor fjendtligt et Præg dette Forbund maatte have i Englands Øjne, og hvorledes Neutralitetsforbundets Grundsætninger maatte være skadelige for selve den danske Handel. „Jeg kunde.“ skriver Nelson, „ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at det var Nonsens at tale om gjensidig Handelsbeskyttelse i Forening med en Magt, der ikke selv drev nogen Handel, og at det maatte være indlysende for Hans kongelige Højhed, at Ruslands Kejser aldrig vilde have tænkt paa at værne om Danmarks Handel, dersom han ikke var bleven opfyldt af Fjendskab mod England.“ Kronprinsen hævdede paa sin Side Neutralitetsforbundets fredelige Karakter, paastod, at den russiske Kejser ikke var Englands Fjende, da Traktaten blev sluttet, at han selv aldrig vilde forene sig med Rusland imod England, og at hans Erklæring derom havde været Grunden til, at Kej-

---

¹⁾ The dispatches and letters of Lord Nelson (London 1845) IV, 333.

seren havde vist hans Gesandt bort fra Rusland¹⁾. Til denne Udvexling af modsatte Anskuelser, der fandt Sted paa en meget venskabelig Maade, føjede Nelson, hvad der var Hovedsagen, en Opfordring til, at Danmark skulde slutte Forbund med England. Da Kronprinsen afslog dette, udtalte Nelson, at Admiral Parkers Instruxer ikke udelukkede en direkte Underhandling imellem Regeringerne i London og Kjøbenhavn, men at en saadan efter hans Mening kun kunde indrømmes, saafremt Danmark afvæbnede, hævdede sin Traktat med Rusland og gav den engelske Flaade Lejlighed til i Kjøbenhavn at forsyne sig med, hvad den behøvede. Da Kronprinsen erklærede det for nødvendigt at raadføre sig med Statsraadet om denne vigtige Sag, og man var bleven enig om at forlænge Vaabenhvilen til den næste Dag, ophørte Samtalen. Den havde ikke bragt Sagen videre. Derefter blev Lindholm tiligemed Generalmajor Walterstorff udnævnte til som Kommissærer at underhandle med de fjendtlige Admiraler ombord paa Parkers Admiralskib London. Der forhandlede den 5te, 6te og 7de April. Uagtet baade Parker og Nelson viste sig personlig høflige imod de dansk-norske Underhandlere, havde disse en meget pinlig Opgave. Først saa det ud, som om Admiralerne vilde nøjes med at kræve, at Danmark skulde suspendere sit Forhold til det nordiske Forbund, saalænge den Vaabenstilstand varede, hvorom man maatte blive enig. Men saa erklærede Parker, støttet af Nelson, at han i Følge sine Instruxer ikke kunde slutte nogen

1) Det er vanskeligt ved et Referat af en Samtale, der er bleven ført med Tolk, at faa at vide, hvorledes Kronprinsens Ord virkelig ere faldne. Det synes rimeligere, at han har sagt, at Kejseren af Rusland ikke var Fjende af England, dengang Danmark gik ind paa hans Opfordring til at slutte Forbundet, end at han virkelig skulde have sagt, at der ikke var noget Fjendskab, dengang Traktaten om Forbundet blev sluttet. Ytringen om Erklæringen til Rusland maa gaa paa den S. 343 omtalte Deklaration.

Vaabenstilstand, men derimod Fred, og at Danmark maatte vælge imellem at indgaa et Forsvarsforbund med England eller afvæbne. Lindholm og Walterstorff gjorde de stærkeste Indsigelser herimod og udtalte, at Alt, hvad England kunde forlange til sin egen Sikkerhed, var en Vaabenstilstand, hvorved de danske Udrustninger bleve „in statu quo“. Da Nelson fastholdt Nødvendigheden for Danmark af at gaa ind paa det Enten-Eller, der nu stillede for det. udbrød Lindholm med Styrke: „I saa Fald er det at beklage, at Fjendtlighederne ophørte, og jeg skal stedse anse den af Dem indsendte Parlamentær som særdeles uheldig for Danmark, dersom vi ikke skal have andet Valg end at indgaa vanærende Propositioner eller at paadrage os en ny og mægtig Fjende (nemlig Rusland); da lad os hellere staa og falde som én Mand.“ Det var ogsaa saa langt fra, at den dansk-norske Regering vilde gaa ind paa noget af disse Alternativer, at det af Bernstorff affattede Modforslag, der i Mødet den 7de April blev overrakt Admiralerne, kun drejede sig om en Stilstand, uden at der engang var nævnt et Ord om Forbundet. Denne Modstand bragte navnlig Nelson i Harnisk imod Bernstorff¹⁾; men den bevirkede, at Admiralerne, der aabenbart ikke havde Lyst til at forny en Kamp²⁾, som ikke kunde

¹⁾ Nelson, der holdt Bernstorff for Englands udprægede Modstander i den dansk-norske Regering, har i et Brev af 9de April til Addington givet sin Uvilje mod ham et stærkt Udtryk, navnlig ved de sidste Ord i Brevet: *I hate the fellow.*

²⁾ Et Hensyn til, at det var utilraadeligt uden tilstrækkelig Grund at udsætte Flaaden for de Tab, som den utvivlsomt vilde lide under en fortsat Kamp, kan ogsaa have virket. I det mindste hedder det i et af de interessante Breve fra Chefen paa Linieskibet Ganges, paa hvilke Professor Schiern først har henvendt Opmærksomheden her hjemme: *I do not presume to judge of the propriety of our terms to the Danes; but I know and feel as a seaman that great sacrifices in our present situation should be made, sooner than to declare openly against them again. Should we begin with their bombs, little will be*

bringe dem Hæder mere. omsider vendte tilbage til rimelige Forslag. Admiral Parkers Sekretær havde Om-løb nok til under Ordskiiftet at gjøre Udkast til en Konvention. saaledes som han af de faldne Ytringer mente, at den kunde tilfredsstille begge Parter. Dette Udkast kom til at ligge til Grund for den endelige Vaabenstilstandskonvention, der blev afsluttet paa Linieskibet London den 9de April af Nelson og Oberstlieutenant Stewart som engelske Kommissærer og af Walterstorff og Lindholm paa dansk-norsk Side. Den blev strax ratificeret af Kronprinsen og Parker. I Følge Konventionen skulde alle Fjendtligheder ophøre imellem saavel Parkers Flaade som enhver anden engelsk Stridsmagt paa den ene Side og Staden Kjøbenhavn samt alle den danske Konges Krigsskibe i denne Stads Havn og Red. Vaabenstilstanden gjaldt fremdeles for de forskjellige Provinser af selve Danmark. De danske Krigsskibe skulde blive i deres daværende Stilling og Udrustning og Danmark „suspendere“ sin Deltagelse i det væbnede Neutralitetsforbund i 14 Uger. Fjendtlighederne skulde derefter kun kunne begynde efter 14 Dages Opsigelse ¹⁾.

---

effected and our fleet must positively return to Leith or Yarmouth for water and stores. We are now with above 100 prisoners each, eating and drinking us out. . . . I hope we shall accomodate with the Danes, but I am fearful it will not happen. (6te April) *Memoirs of the court and cabinets of George the third III, 154.*

- ¹⁾ Om Vaabenstilstandsforhandlingerne jvfr. *Nyt Archiv for Søvæsen I (1842) 174 ff.*, hvor Zahrtman har gjengivet dem efter Lindholms Papirer. Jeg har sammenholdt dette Referat med selve de originale Rapporter, der findes i Udenrigsministeriets Arkiv. Referatet er nøjagtigt; dog har jeg i Gjengivelsen af Lindholms Udtalelse (S. 403) fulgt selve Ordene, som de staa i Rapporten. Angivelsen (paa samme Side) af Bernstorffs Forslag er efter dennes Konzept, som findes i Udenrigsministeriets Arkiv. Selve Vaabenstilstanden er tidt trykt f. Ex. i *Danske Tractater efter 1800.*

Naar man ser, hvor overordentlig fjærn denne Vaabenstilstand var fra de ydmygende Vilkaar, som Parkers Instruxer i Følge hans og Nelsons Paastand nødte ham til at foreskrive, og naar man fastholder, hvormegen Skade et nyt Angreb af Englænderne kunde volde, synes det, at Regeringen havde faaet de engelske Fordringer skruet saa langt ned, som det fornuftigvis kunde haabes ¹⁾. Men det var tvivlsomt, om de forbundne Magter vilde opfatte Sagen paa samme Maade, da Parker og Nelson nu havde frie Hænder imod Sverige og Rusland. At faa to saa lidenskabelige Personligheder som Povl og Gustav IV til Fjender var farligt. De velbekjendte svenske Planer mod Norge kunde i saa Fald blive truende nok. Det var derfor en Lettelse for den dansk-norske Regering, da der den 8de om Morgenen kom Efterretning til Kjøbenhavn om, at Kejser Povl var død. Det glade Budskab bredte sig som en Løbeild over Byen, saa at det allerede Klokken 10 om Formiddagen var almindelig bekjendt. Men man vidste ikke, hvilken Virkning det maaske kunde have paa de engelske Admiralers Beslutninger, og da Vaabenstilstanden endnu ikke var undertegnet, besluttede man at holde det hemmeligt for Nelson, der netop den Dag skulde komme til Kronprinsen.

---

¹⁾ Christian Bernstorff synes dog at have været stemt for yderligere Modstand; thi efter Oxenstjernas Depesche af 31te Maj havde han udtalt til denne, at han aldrig vilde have sat sit Navn under en saadan Konvention, — unægtelig en forunderlig indiskret Udtalelse af en Minister. Oxenstjerna var ogsaa tilbøjelig til at tro, at det var Statsraadets Flertal, som ved at overstemme Kronprinsen nødte denne til at godkjende Traktaten. Forøvrigt vakte Traktaten Misnøje hos mange i England, der efter de store Ord om Sejren havde ventet langt mere glimrende Følger. Nelson saa sig i flere Breve nødt til at forsvare sig imod Opfattelsen af, at Stilstanden indeholdt „*bad terms*“ (The disp. and. lett. of L. Nelson IV S. 339 og 361). Jvfr. Minerva for 1801 II, 201 ff., der viser, at flere Blade i England opfattede Vaabenstilstanden som et saare tarveligt Resultat.

Imidlertid kunde denne nu med et roligere Sind end nogle Dage tidligere se sin Modstander til Taffels hos sig, og man kunde den næste Dag undertegne Stilstanden med Haab om, at den Regering, der nu havde faaet Magten i Rusland, vilde opfatte Danmark-Norges Stilling med større Besindighed, end Kejser Povl rimeligvis vilde have gjort ¹⁾.

- ¹⁾ Som et Vidnesbyrd om den Glæde, Efterretningen om Kejser Povls Død vakte i de højere Kredse, kan et Brev tjene, som den 8de April er skrevet fra Kjøbenhavn til Grevinde Reventlow paa Brahetrolleborg fra hendes Broder Kammerherre Schubart. Han vil her fortælle hende „en Nyhed, der paa samme Tid er den mest forbavsende og den mest trøsterige for Danmark“. „Jeg drak The“, skriver han, „sammen med vor Søster Charlotte (Grevinde Schimmelmänn), da Grev Bernstorff kom ind i Dagligstuen for at fortælle Schimmelmänn, at en Kurér fra Petersborg havde bragt den uventede Nyhed om Kejser Povls Død“. Da Schimmelmänn var gaaet til Kommercekollegiet, hvis Præsident han var, ilede Schubart strax derhen for at fortælle ham Nyheden. „Jeg løb“, skriver han, „som et galt Menneske og kun halv paaklædt til Kommerce Departementet og lod Grev Schimmelmänn anmode om, at jeg strax maatte faa ham i Tale. Han kom ud til mig med det Udtryk af blid Resignation, som Du kjender hos ham. Men han saa bekymret ud, da han netop var i Færd med at træffe de nødvendige Foranstaltninger for at bringe Kollegiets Arkiv i Sikkerhed. Han saa paa mig med en overrasket Mine. Mit Ansigt straaede af Glæde. Jeg raabte af alle Kræfter: Vi ere frelste, Kejser Povl er død. Først vilde han ikke tro mig. Jeg maatte gjentage det for ham, idet jeg tilføjede de nærmere Omstændigheder, der gjorde Sagen vis. Vi omfavnede hinanden med Taarer i Øjnene.“ — I samme Brev fortæller Schubart, at Nelson paa denne Dag var til Taffels hos Kronprinsen og havde den bekjendte Samtale med ham om Villemoes's Tapperhed. Denne fandt altsaa Sted den 8de April og ikke, som sædvanlig siges, ved Nelsons første Foretræde hos Kronprinsen. — Schubart fortæller videre, at da Nelson gjentog en af sine gamle Fraser om Englændernes Venskab for de Danske, havde Kronprinsen vendt sig om til dem, der stode i Nærheden og sagt paa Dansk: „Det er Satan til Venner“ (Ny kgl. Samling paa Kgl. Bibl. 1386 d.) Schu-

VI.

Det væbnede Neutralitetsforbund fra den dansk-engliske Vaabenstilstand af 9de April 1801 indtil dets endelige Opløsning.

Det er bekjendt, at Slaget den 2den April gjorde stor Opsigt rundt omkring i Europa og allevegne, selv i England, gjaldt som en Kamp, hvoraf Danmark-Norge havde stor Ære. Næppe uden Grund haabede Dreyer, at dette Slag vilde bringe det danske Folk til at staa højere i det almindelige Omdømme, end det havde gjort i det sidste Aarhundrede. I Stockholm var der en almindelig Begejstring over den Tapperhed, hvormed de Danske havde kæmpet imod Englænderne. „Jeg kan,“ skriver den dansk-norske Gesandt Bourke, „ikke finde Udtryk, der ere stærke nok til at skildre den Beundring, vore brave Krigere have vakt.“ Derimod vare Svenskerne harmfulde over, at der ikke var ydet Hjælp i rette Tid fra deres Side. Folk kastede Skylden — skjønt med Urette — paa selve Kongen, og man ærgrede sig ¹⁾ over den kolde lakoniske Maade, hvorpaa den første officielle svenske Bulletin fortalte om Slaget ²⁾.

barts Brev viser, at Kureren er kommen med Efterretningen om Kejsers Død, ikke, som man plejer at sige, om Aftenen den 8de, men om Morgenen, og dette stadfæstes ved en Optegnelse af L. Engelstoft i hans efterladte Papirer paa Universitetsbibliotheket, hvorfra det i Texten anførte om Efterretningens hurtige Udbredelse er taget. Hvad Engelstoft derimod videre fortæller sammesteds om, at Schimmelmänn modtog Efterretningen ved et Brev, og at han sendte Kronprinsen en Meddelelse, hvilken denne fik, netop som han talte med Nelson, er urigtigt, da det ikke stemmer med Schubarts fuldt paalidelige Fortælling.

¹⁾ Jvfr. Depescher fra Stockholm af 10de og 14de April 1801.

²⁾ Dette kurieuse Aktstykke, der begynder saaledes: „Det enda, som med gårdagens Södra Post ifrån Landsrona inlupit, är

I Petersborg standsede Storfyrst Konstantin Danneskjold-Løvendals Vogn for at tale med ham om Slaget, og den unge Kejsler Alexander tolkede for ham „med Taarer i Øjnene“ og et levende Udtryk af Begejstring sin Stemning i Anledning af Kampen. Han tilsendte ogsaa Kronprins Frederik et egenhændigt Brev for at udtale sin stærke Medfølelse ¹⁾).

For Bonaparte havde de seneste Begivenheder været et Tordenslag. Først fik han Efterretningen om Povls Mord, og Moniteurens berygtede Sigtelse imod Englænderne for at have havt Del i dette Dødsfald var et Vidnesbyrd om, hvor ophidset hans Sindsstemning var ²⁾. Næsten strax efter kom Budskabet om, at Englænderne ved Kjøbenhavn havde overvældet den danske Forsvarsstyrke.

Den Opmærksomhed, hvormed Bonaparte havde fulgt den tiltagende Spænding imellem England og Rusland, havde været i Stigen i den seneste Tid. Han lovede Dreyer i de første Dage af Marts, at der skulde blive afsendt en velsejlende Goelette til Isle de France, for at danske Søfarende i de indiske Farvande kunde faa Underretning om Englands truende Holdning, og for at der kunde blive sendt de fornødne Budskaber derfra til de danske Kolonier i Indien. Saasart Dreyer senere

---

at Engelska flottan den 2 April ifrån Kl. half 11 till 3 attaquerat Danska defensionslinien“ etc., efterfulgtes dog snart af en baade varmt og sandfærdig affattet Beretning om Slaget.

¹⁾ Depescher fra Petersborg af 17de og 21de April.

²⁾ I det samme Nummer af *Moniteur* (27de Germinal), hvori der fortælles om Slaget den 2den April, hedder det:

Paul I est mort dans la nuit du 24 au 25 mars!!!

L'escadre anglaise a passé le Sund le 31!!!

L'histoire nous apprendra les rapports qui peuvent exister entre ces deux événements!!!

Napoleon ytrede ogsaa til Talleyrand: *Les Anglais m'ont manqué le 3 nivose à Paris, mais ils ne m'ont pas manqué à Petersbourg* (Lanfrey: *Histoire de Napoleon I.* II, 300.

havde faaet Meddelelse om, at den engelske Flaade havde kastet Anker Nord for Sjælland, og han havde opfordret den franske Regering til at hjælpe Danmark og dets Forbundsfæller, ilede Talleyrand til Bonaparte, der var paa Landet, for at bringe ham Underretning derom. Bonaparte sendte sin Adjudant Lauriston til Kronprinsen med en Skrivelse, hvori han i almindelige Udtryk tolkede sin Deltagelse og lovede at gjøre, hvad der stod i hans Magt, men forøvrigt henviste til, at Sverige, Rusland og Preussen paa Grund af den geografiske Beliggenhed maatte kunne yde hurtigere Hjælp. Han udtalte sin Forvisning om, at Englænderne, hvis de gik i Land, vilde blive modtagne af Kronprinsen, saaledes som dennes Forfædre vilde have modtaget dem ¹⁾). Talleyrand erklærede i en Note til Dreyer af 12te Germinal, at Frankrig var villigt til at opfylde hans Ønske om, at de Diversioners Tal maatte blive forøget, hvorved Englænderne kunde hindres fra at bruge altfor stor en Styrke imod Østersøstaterne. Flaaderne i Brest, Rochefort og de hollandske Havne vare, efter hvad han udtalte, rede til at stikke i Søen, og flere Expeditioner vare udtænkte, hvorved der vilde blive lagt Beslag paa mindst 40 engelske Linieskibes Opmærksomhed; 400 Kanonchalupper, der vare udrustede i forskjellige Havne, skulde uden Opsættelse forene sig i Dunkerque og Boulogne for at true Englands Kyster. Som et Bevis paa, hvor trofast Bonaparte holdt fast ved Neutralitetsforbundets Sag, uagtet man saa godt som (*à peu près*) havde afvist hans Tilbud om at tiltræde det, vilde Talleyrand lade Dreyer vide, at Konsulen havde besvaret et Forslag fra Englands Side om Fredsunderhandlinger med den Erklæring, at en almindelig Ophævelse af Fjendtligheder imellem England og Fastlandsmagterne burde gaa forud for ethvert Tilmærmelseskridt til Frank-

¹⁾ Correspondance de Napoléon I^r. tom. VII. S. 97.

rig. Andre Tilbud gjordes mundtlig. Bonaparte erklærede sig f. Ex. villig til at sende 2—300 af sine flinkeste Kanonerere til Kjøbenhavn, — et Tilbud, som Dreyer dog afslog at tage imod —, og Talleyrand gjentog den tidligere fremsatte Forsikring; at Frankrig ikke vilde slutte Fred med Englænderne, med mindre det ved den fik fastslaaet de Neutrales berettigede Krav¹⁾.

Bonaparte gjorde sig i Aaret 1801 ligesom 6 Aar senere altfor store Forestillinger om den Modstand, der ved Kjøbenhavn kunde gjøres Englænderne. Det lader til, at han har troet, at Kampen vilde kunne fortsættes i længere Tid. Kun under den Forudsætning vilde de forskjellige Diversioner, han stillede i Udsigt imod Englænderne, have Betydning, og kun under den Forudsætning forstaar man, at han netop nu besluttede at foretage et Gesandtskifte i Kjøbenhavn, saaledes at Bourgoing, der hidtil havde været her, sendtes til Stockholm, medens en af Frankrigs mest bekendte Generaler, nemlig Macdonald, skulde være Frankrigs Udsending ved det dansk-norske Hof. Denne havde Kommando i Norditalien og havde senest gjort sig bekendt ved en æventyrlig Marsch i December 1800 over Splügen, hvorved han var trængt frem i Østerrigernes højre Flanke, samtidig med at General Brune gik løs paa deres Front. Da han nu fra sin Generalsplads kaldtes til den fjærne Gesandtskabspost i Kjøbenhavn, nærrede han selv ingen Tvivl om, at dette kun var Indledningen til, at han ogsaa her skulde faa Lejlighed til at spille en Rolle som Kriger. I denne Stemning skrev den ridderlige Soldat til en Ven, General Dumas: „Hele min krigerske Ild er bragt til at blusse op ved Englændernes blotte Navn og ved Efterretningen om deres

---

1) Depescher fra Paris af 9de Marts, 3dje og 10de April. De Tilsagn, der bleve givne skriftlig, findes i et Brev fra Talleyrand til Dreyer af 12te Germinal, som er vedlagt Dreyers Depesche af 3dje April.

Foretagende imod de tapre Danske. Vær forvisset, min kjære General om, at jeg ikke vil holde mig til at indsamle Efterretninger; jeg maa nødvendigvis selv være handlende. Hvor jeg dog nu beklager ikke at have havt nogen særlig Lejlighed til at udmærke mig i det sidste Felttog! Den moralske Virkning af min Udnævnelse vilde være bleven større i Danmark, og det Valg, der har truffet mig, vilde have været saameget behageligere for Kronprinsen¹⁾.

Efterretningen om Slaget den 2den April gav ikke Udsigter til, at Macdonalds saa lidt som Bonapartes Forhaabninger vilde gaa i Opfyldelse. Om end den Beretning, som den franske Gesandt sendte fra Kjøbenhavn, ikke omtalte Slaget som tabt²⁾, lagde den dog ikke Dølgemaal paa, at man kun havde ringe Midler til at sikre Havnen imod et Bombardement. Imidlertid var den i høj Grad til de Danskes Berømmelse, og de første Meddelelser om Stillingen efter Kampen gik ud paa, at Regeringen i Kjøbenhavn afslog de Betingelser, Englænderne vilde foreskrive den. Bonaparte lod Bourgoings Indberetning trykke i *Moniteur*, idet han tildigtede en Slutning, der indeholder en lovprisende Frase om de Danske, et voldsomt Udfald paa Englænderne og en Lykønskning til Europa, fordi det ikke var England, men Frankrig, der havde sejret ved Marengo og Hohenlinden³⁾. Dreyer blev overvældet med Udtalelser om sine Landsmænds Heltmod og sin Regerings Fæsthed; Bonaparte udtalte personlig for ham „sin enthousia-

---

1) Macdonalds Udtalelser findes afskrevne i et Brev fra den i Texten nævnte General Dumas til Dreyer af 30te Germinal Aar 9, hvilket Brev er vedlagt Dreyers Depesche af 20de April.

2) Forudsat, at ikke nogen Udtalelse, der gik i den Retning, er bleven udeladt i *Moniteur*.

3) Det Udkast til denne Slutning, der findes i *Correspondance de Napoleon* (7de Bind, Brev til Talleyrand af 16de April), afviger i enkelte Udtryk fra selve Artiklen i *Moniteur*.

stiske Beundring over den Fæsthed, Kronprinsen ved denne kritiske og farlige Lejlighed havde udfoldet baade som Kriger og som Statsmand“. Efter at han havde prist Forsvaret som et Vidnesbyrd om, hvad Nationalaanden, naar den bliver godt benyttet og godt ledet, kan udrette mod en truende Overmagt, vendte han sig til den spanske Ambassadeur, der stod ved Siden af Dreyer, og sagde, at de Danske ved denne Lejlighed havde bragt Englænderne til at mindes, at de vare deres gamle Herrer ¹⁾. — Var dette Floskler eller var det alvorlig ment?

En ejendommelig Stilling var skabt ved den engelske Flaades Komme til Sundet. Isteden for at erklære samtlige Deltagere i det væbnede Neutralitetsforbund Krig havde Parker aabnet Fjendtligheder imod Danmark-Norge alene, og vel vare disse afbrudte ved Vaabenstilstanden af 9de April; men der var dog Krig imellem England og Danmark-Norge. Medens den engelske Regering stedse afholdt sig fra at erklære hele Forbundet Krig, hvorved den vilde have faaet Preussen til aaben Fjende, skulde Parker nu vende sig imod Sverige og Rusland, afæske dem den fornødne Erklæring, og, saafremt denne ikke faldt ud efter Ønske, søge at tvinge dem. Den 12te April sejlede Parkers og Nelsons Flaader gjennem Drogden ned i Østersøen og kom den 19de April ud for Carlskrona. Parker affordrede Cronstedt, der nu var Højstkommanderende her, Svar paa det Spørgsmaal, om det svenske Hof vilde fratræde Forbundet med Rusland eller ikke, han vilde vente paa Svar i 48 Timer. Gustav IV, der fra den skaanske Kyst var ilet til Carlskrona, lod Cronstedt svare, „at Kongen af Sverige havde besluttet trofast og redelig at opfylde de Forpligtelser, han havde indgaaet med sine Forbunds-fæller, uden at han kunde tage Hensyn til de Overenskomster, som nogen anden af disse havde sluttet; men han

---

¹⁾ Depesche Nr. 2 af 20de April.

vilde ikke vægre sig ved at tage imod Forslag om at udjævne de daværende Stridigheder, naar de bleve forelagte de nordiske Magter i Forening.“ Efter dette Svar havde Parker maattet aabne Fjendtlighederne, hvis han ikke den 21de April havde faaet en Depesche fra den russiske Gesandt i Kjøbenhavn, Lizakewitsch, hvori denne udtalte til ham i sin nye Kejser Alexanders Navn „at som en Følge af den Forandring, der var indtraadt i Stillingen, og i Kraft af den levende Interesse, Hans kejserlige Majestæt havde for sine Forbundsfæller, ventede denne, at han (Parker) vilde afholde sig fra enhver Fjendtlighed imod Danmark og Sverige; Kejseren vilde gjøre ham personlig ansvarlig for Følgerne af Angreb fra hans Side, hvis han foretog slige, inden han havde faaet nye Instruxer fra sin Regering“¹⁾. Denne Ordre havde Lizakewitsch faaet for sent til at kunne hindre Kampen i Sundet; men den kom tidsnok til at afbryde Fjendtlighederne mod Sverige. Den sindige Parker, der af Depeschen maatte slutte, at Rusland havde aabnet Forhandlinger med England, sejlede nu tilbage til Kjøge Bugt. Han modtog ogsaa snart Ordre fra sin Regering til at standse alle Fjendtligheder, og den 29de April kundgjorde han, at Skibsfarten kunde frit gaa sin Gang imellem de forskjellige Lande ved

---

¹⁾ Se Depesche af 25de April til forskjellige Gesandtskaber. Naar det hos Schinkel-Bergman (IV, 121) og andre Forfattere hedder, at Parker med det samme fik den velkomne Nyhed om Povls Død, er det en Fejl. Efterretningen om denne kom, som tidligere omtalt, til Kjøbenhavn om Morgenen den 8de April. Det er umuligt, at man paa den engelske Flaade, der havde livlig Forbindelse med Land, ikke skulde have kjendt denne Efterretning, inden man den 12te April sejlede Syd paa. I et Brev, hvori Nelson 23de April fortæller Hercules Ross om Lizakewitsch's Skrivelse til Parker, omtaler han heller ikke, at man herved fik Underretning om Povls Mord, men kun at Lizakewitsch meddelte, „*that his master will not go to war with us*“. (The dispatches and letters of Lord Nelson IV).

Kattegattet og Østersøen ¹⁾. Nelson, som den 5te Maj afløste Parker i Overkommandoen over Flaaden, havde stedse higet efter at komme i Kast med Rusland, som i Følge hans Ord fortjente ordentlig at tugtes, medens Danmark og Sverige blot fortjente at strippes. Han styrede strax imod Reval for at udøve et Tryk paa den russiske Regering ved enten at overrumple eller i det mindste alvorlig true den Afdeling af Ruslands Flaade, der laa her; men den var igjennem Isen ført til Kronstadt, og Nelson maatte gjøre Kejser Alexander en Undskyldning, fordi han havde nærmet sig den russiske Kyst paa en saadan Maade. Den 19de Juni fratraadte han Kommandoen, der overtoges af Admiral Pole. Denne førte i Slutningen af Juli den store Flaade igjennem Store Belt tilbage til England. Da var Alt afgjort imellem Rusland og England ad diplomatisk Vej.

Naar man i Kjøbenhavn havde hilset Budskabet om Kejser Povls Død med Glæde, var det ikke, fordi man mente, at dermed vilde den hele Neutralitetssag, der havde voldt saa store Ofre, være skrinlagt. Tvertimod! Ligesom den tidligere havde ligget Regeringen alvorlig paa Hjærte, saaledes gjorde den det fremdeles. Povls Død havde gjældt for en lykkelig Begivenhed, først og fremmest, fordi man var overtudet om, at han vilde have bedømt Stilstanden med Englænderne uretfærdig, men dernæst ogsaa, fordi man troede, at der nu vilde komme en sindigere Regering i Petersborg, som kunde tage den hele Sag paa en forstandigere Maade. Som vi senere skulle se, støttede Udtalelser af den russiske Regering en saadan Opfattelse; men Danmark-Norges Forhaabninger kom ikke til at gaa bedre i Opfyldelse i Sommeren 1801, end det var sket i

---

¹⁾ Aktstykkerne vedrørende Parkers Brevvexling med Cronstedt og hans Kundgjørelser om Handelen findes hos Schmidt-Phiseldek anf. St. IV, 261—63.

Slutningen af 1800. Efter at vort Fædreland havde maattet tage Tønnen af imod Englænderne, og man pligtskyldigst fra alle Sider havde sagt det Behagelighed for den Tapperhed, der var bleven udfoldet den anden April, blev det snart Gjenstand for kold eller haanlig Behandling fra samtlige sine Forbundsfællers Side.

Om Preussen blev det strax klart, at det tidligere mere var optraadt imod England for at afværge et Tryk fra Ruslands og Bonapartes Side end af virkelig Iver for Neutralitetssagen. Næppe havde Tronskiftet i Petersborg gjort Ende paa Tilnærmelsen imellem Rusland og Frankrig, førend det viste den fuldstændigste Lige-gyldighed for det Forbund, hvori det havde ladet sig optage. For at føje England aabnede det ikke blot selv Skibsfarten paa Weser, men udøvede ogsaa Tryk paa Danmark-Norge, saa at det samme skete ved Elben i Følge en Konvention, der den 7de Maj afsluttedes imellem Prinsen af Hessen, den engelske Gesandt Crawford og den preussiske Befuldmægtigede Hr. von Schultz. Preussen lod endog paa en alt andet end høflig Maade Danmark-Norge vide, at det paa Grund af den forandrede Stilling burde rømme Hamburg, og at „det selv, i Tilfælde af at Danmark vilde holde Staden Hamburg besat i længere Tid, vilde se sig nødt til at lade Tropper marschere imod denne Stad, for at lade den besætte i sit eget Navn“. Da Regeringen i Kjøbenhavn gjorde Indsigelse imod denne Opfordring, der var fremsat i en Form, hvis Plumshed søgte sin Lige, gav den preussiske Regering sin Anmodning en høfligere Form; men i Virkeligheden var og blev det en Opfordring, der stærkt lignede en Befaling¹⁾. Preussen selv rømmede samtidig Oldenburg og Bremen, og den 23de Maj forlode de danske

---

¹⁾ Depescher fra Berlin af 6te og 9de Maj, og til Berlin af 1ste, 12te og 16de Maj.

Tropper Hamburg og Lübeck¹⁾. Hamburgerne havde med Rette været vrede over Besættelsen, saa meget mere som

- 1) Man finder oftere den Fremstilling, at Preussen havde handlet efter Opfordring fra Rusland, da det krævede af Danmark-Norge, at det skulde rømme Hamburg. Grev Gården anf. St. VI, 376 fortæller saaledes, at England havde besvaret Kejser Alexanders Tilbud om en fredelig Forhandling med at kræve som første Betingelse, at Forholdene i Nordtyskland bleve bragte paa samme Fod, hvorpaa de vare, førend Fjendtlighederne begyndte; Kejseren havde derefter rettet en Anmodning derom til Kongen af Preussen, og denne henvendte sig da til Hoffet i Kjøbenhavn for at faa dette til at rømme Hamburg. — Men denne Fremstilling kommer i Strid med Almanakken. Den preussiske Note blev afgivet i Kjøbenhavn den 30te April eller 1ste Maj (Bernstorffs Meddelelse om den til Gesandten i Berlin er af 1ste Maj), og den maa være afgaaet fra Berlin den 26de eller 27de April. Kejser Alexander besteg Tronen den 24de Marts, men i den Mellemtid var det umuligt, at ikke blot en Depesche kunde være kommet til London fra Petersborg og Svar derpaa tilbage fra Petersborg, men ogsaa en Depesche derefter være naaet til Berlin fra Petersborg. Derimod er der kronologisk Intet i Vejen for, at Kejseren uden at have faaet nogen Opfordring fra England kan have rettet den ovennævnte Anmodning til Berlinerhoffet. Men det stemmer ikke godt hermed, at Kejser Alexander ytrede til Danneskjold-Løvendal (Depesche fra denne af 21de April a. St.) „*qu'il était important que la Prusse n'eut rien au delà de l'Elbe et qu' Elle (Sa Maj. Impl.) devait préférer que Hambourg et (le) pays adjacent restât au pouvoir des Danois, si la Prusse gardait le Hannovre*“. Dette tyder ikke paa noget Tryk fra russisk Side, lige saa lidt som naar den mest indflydelsesrige Mand ved Kejserens Hof, Grev Pahlen, sagde til Løvendal (Depesche fra denne af 31te Marts): „*que si la Prusse faisait des mouvemens sur Hambourg, il était essentiel que nous (∴ Danmark) nous missions en mesure de l'empêcher de s'emparer de Hambourg*“. Paafaldende er det ogsaa, at den russiske Gesandt i Berlin, Krudener, blev opbragt over den preussiske Note til den dansk-norske Regering om Hamburgs Rømning og indgav en skarp Beretning derom til sit Hof (Depesche fra Berlin af 9de Maj). Det synes ikke rimeligt, at at han skulde være kommen i Harnisk blot over, at Preussen havde brugt en uhøflig Fremgangsmaade.

adskillige af dem havde frygtet for, at det gjaldt Stadens Uafhængighed, og at Rusland havde givet Danmark-Norge Udsigt til at maatte gjøre Ende paa denne. Et Flyveskrift, hvorved en anonym Forfatter gjorde den dansk-norske Regering den Bjørnetjeneste at opfordre Hamburgerne til at give sig under dens Protektorat, skulde ikke virke til at gjøre Stemningen bedre. Selv om en saadan Frygt viste sig ugrundet, følte Okkupationen som en Byrde og voldte en Udgift paa over 500,000 Mark Banco ¹⁾. Men dette berettigede ikke Preussen, med hvis Samtykke Besættelsen havde fundet Sted, til hensynsløst at kræve, at den skulde ophøre igjen. Det var klart, at Udsigten til, at Forhandlinger med England om Neutralitets-sagen skulde have nogen Fremgang, ikke fremmedes, ved at man opgav Alt, hvorved man kunde udøve et Tryk paa England. Danmark-Norge, der endnu saa sin Handel standset paa Grund af Krigstilstanden og vidste, at dets Kolonier vare blevne besatte af Englænderne, kunde ikke ønske at give slip paa det eneste Pant, det havde som Modvægt hertil. Preussen vedblev at holde Hannover besat; men det var ikke mere at regne for noget fjendtligt Skridt. Det var en offentlig Hemmelighed, at man fra engelsk Side ikke havde noget imod en Okkupation, der sikrede dette Land imod at blive besat af Franskændene; og Preusserne rømmede det ogsaa, da Fredspræliminærerne imellem England og Frankrig (1ste Oktober 1801) gjorde en fortsat Besættelse overflødig. Det var en Selvfølge, at den dansk-norske

---

¹⁾ Om Hamburgs Besættelse jvfr. I. G. Gaulois: *Geschichte der Stadt Hamburg* (Hamb. 1853—56) II, 625—27. Den i Texten omtalte anonyme Piece hed: *Was könnte Hamburg im jetzigen Zeitpunkte zu seinem besten Glücke thun?* (Hamburg Maj 1801). En Fortegnelse over de Piecer, hvortil den gav Anledning, findes i *Statsbürgerliches Magazin* (Schleswig 1823) Hfter Theil S. 404. Flere af dem haves paa det kgl. Bibliothek.

Regering under disse Forhold snart havde opgivet Haabet om en Haandsrækning fra Preussens Side i Neutralitets-sagen¹⁾.

Endnu uheldigere opfattede den sit Forhold til Sverige. I den Beretning om Slaget den 2den April, som den franske Gesandt i Kjøbenhavn, Bourgoing, tilsendte Bonaparte, og som blev optaget i Moniteur, læser man: „De Svenskes Uvirksomhed vækker her en Harme, der gaar over alle Grænser. Velunderrettede Folk dømme besindigere; det gjør dem blot ondt, at Grundene til Splid nu skulle komme frem igjen imellem to Folk, som de ønskede at se forenede“. Denne Frygt var ikke ugrundet, thi det er uomtvisteligt, at dette Slag virkede højst uheldig paa Forholdet imellem Danske og Nordmænd paa den ene Side og Svenskerne paa den anden.

Neutralitetsforbundets Afslutning imellem de skandinaviske Riger 27de Marts 1794 havde været et nordisk Øjeblik. især da Tilnærmelse paa flere Omraader imellem Folkene støttede Regeringernes Aftale om at være til Gavn for hinanden. Skjønt Forholdet imellem Regeringerne ingenlunde havde udviklet sig senere, saaledes som det havde været ønskeligt, vare de dog i Begyndelsen af Aaret 1801 forenede ved en alvorlig fælles Interesse. Der var Udsigt til, at baade Regeringernes Følelse af, at de trængte til hinanden, og de venskabelige gjensidige Stemninger, som begyndte at arbejde sig frem hos Folkene, kunde faa Ilddaaben ved en Kamp imod den samme Fjende. Intet Baand knytter to Folk bedre sammen, end naar de have udgydt deres Blod i Forening og sejret eller lidt i Fællesskab. Men saa ulykkelig føjede Begivenhederne sig, at gjensidige Sigtelser og Klager kom til at træde isteden for et stort, fælles Minde. Det er

1) Bernstorff skriver 23de Maj til Dreyer: *La Prusse ne s'est pas plutôt doutée du révirement dans les dispositions de la Russie qu'elle s'est de son côté hâtée de rentrer dans les bornes du système impassible qu'elle regretta déjà d'avoir abandonné mal-à-propos.*

den sørgeligste Side ved Neutralitetsforbundets Historie 1801, at det fjærnede Danmark-Norge og Sverige fra hinanden.

Allerede da den engelske Flaade var sejlet forbi Helsingborg, lød Klager hos Befolkningen i Kjøbenhavn¹⁾ —, som vi vide, fuldstændig med Urette — over, at den svenske Konge havde svigtet sin Pligt. Men dette Raab blev mange Gange forstærket, da Slaget den 2den April maatte udkæmpes, uden at den svenske Flaade viste sig. Baade den svenske Gesandt og Admiral Cronstedt, der var i Kjøbenhavn, medens Slaget blev leveret, og flere Dage derefter, saa sig udsatte for personlige Fornærmelser paa Kjøbenhavns Gader, og ikke bedre gik det andre Svenskere. Enhver véd, hvor haardt det holder for Almuen at opgive nedarvede Fordomme, og den gamle Uvilje imod Svenskerne, som i de senere Tider havde været trængt tilbage, behøvede kun en saadan Lejlighed for at blusse op igjen; men ogsaa i Middelklassen og Samfundets højere Lag lige op til Statsministre og Kronprinsen selv skabtes en saadan Bitterhed, at Mænd med et større nordisk Syn, som Pram, havde god Grund til at advare imod at dømme Svenskerne uretfærdig²⁾. Man tænke sig, med hvilken Længsel der fra Kjøbenhavn er blevet spejdet efter, om ikke den svenske Flaade, hvis Hjælp var stillet i nær Udsigt, vilde komme tidsnok for at tage Del i en Kamp, som da med Grund kunde ventes at ville blive sejrrig! Man

¹⁾ Depesche fra Oxenstjerna af 31te Marts, hvormed kan sammenholdes den i Danske Samlinger III, 172 meddelte (men vistnok upaalidelige) Anekdote, at Kommandanten paa Kronborg, Stricker, havde sagt til en svensk Officer, der skulde komplimentere ham, fordi han havde stræbt at hindre Engländernes Gjennemfart: Hils Deres Konge og sig ham, at dersom han havde været ærlig, skulde ikke et eneste engelsk Skib være sluppet igjennem.

²⁾ Pram: En ny historisk Vise om vore Orlogshelte (Kjøbenhavn 1801) S. 13.

tænke sig Skuffelsen. da Hjælpen udeblev, og man vil forstaa, at den almindelige Stemning blev Forbitrelse over at være ladt i Stikken! Ogsaa udenfor Danmark. England ikke undtaget, blev der fældet skarpe Domme over Sveriges Passivitet. Hvad senere er oplyst om den Iver. Kong Gustav personlig viste, var dengang ukjendt, og skjønt Intet kan være uretfærdigere end at sigte ham og hans Folk for at have villet svige Danmark-Norge, maa den svenske Regering bære Ansvar for at have begyndt for silde paa Rustningerne eller for ikke at have drevet dem med tilbørlig Kraft. Bourke havde havt Ret, da han i Januar klagede over at maatte høre Toll og Andre tale om, at man kunde være rolig for, at Englænderne ikke vilde komme til Østersøen førend i Slutningen af April. I sin Forbitrelse over Sendrægtigheden lod Gustav IV det gaa ud over den højstkommanderende Admiral i Carlskrona, Grev Wachtmeister, der blev stillet for en Krigsret og afsat i Følge Dom. Men det kunde ikke hindre, at et stort Øjeblik var gaaet tabt, eller at Bitterhed hos de Danske imod Sverige paa ny greb om sig.

Som det var at vente, gjengjældtes disse Følelser fra svensk Side. I Stockholm omskiftedes Beundringen over Kampen den anden April meget snart med Harme over Budskabet om, at Regeringen i Kjøbenhavn havde sluttet Vaabenstilstand med Englænderne. Bourke, der nylig var bleven æret paa sin Nations Vegne, følte nu, at Folk skyede ham. Danmark, sagde man, havde forraadt Sverige, og det var en Krænkelse imod dette Land, at Stilstanden var bleven afsluttet, uden at den svenske Konge var bleven taget med paa Raad. Denne Opfattelse tabte sig vel snart; men de Efterretninger, der ved Breve og ad anden Vej kom til Sverige om den skarpe Dom, der i Kjøbenhavn blev fældet over den svenske Politik, satte ondt Blod. Det hed sig endog, at Svenskere ikke turde vise sig paa Kjøbenhavns Gader¹⁾.

¹⁾ Depesche fra Stockholm af 17de April 1801.

Ingen i Sverige nærde disse Stemninger stærkere end Gustav IV. Han havde nok tilsendt Kronprins Frederik Sværdordenen¹⁾ som et Vidnesbyrd om sin Anerkjendelse af hans Holdning; men baade den dansk-norske Regerings umiskjendelige Kulde og dens Underhandlinger med England vakte hans levende Harm. Selve det Svar, han lod Cronstedt give Parker ved Carlskrona, indeholdt en alvorlig Snært til Regeringen i Kjøbenhavn. Men han gav ogsaa sin Gesandt her, Oxenstjerna, Befaling til at indgive en ligefrem Klage baade over den Mistillid, der vistes ham, og over Stilstanden med de engelske Admiraler. Han havde god Grund til at finde, at de Danske bedømte ham og Svenskerne uretfærdig; men han var fuldstændig uberettiget til at sigte den dansk-norske Regering for at have ladet ham i Stikken ved sine Underhandlinger med Parker og Nelson. Den havde i alt for høj Grad havt Kniven paa Struben til at kunne handle anderledes, end den gjorde. Saafremt Gustav IV overhovedet havde været i Stand til at dømme besindig om politiske Forhold, vilde han have forstaaet, at Mistro naturlig maatte opstaa hos de Danske, og kunne have set, at denne lettest lod sig bekæmpe, naar han lod, som han ikke mærkede den, og søgte at virke sammen med Danmark-Norge, hvor han kunde det. Oxenstjerna gjorde sig forgjæves Umage for at bringe ham til ikke at lægge Vægt paa Ytringer eller Skridt fra dansk Side, som Øjeblikkets fortvivlede Stilling gjorde undskyldelige²⁾. Men Gustav greb med Iver Lejligheden, naar den frembød sig, til at vise sin Vrede. Han forbød, hvad han tidligere havde tilladt, at norske Orlogsmatroses maatte rejse igjennem Sverige ned til Danmark, og ved den første

---

¹⁾ Depesche fra Gustav IV Adolf til Oxenstjerna af 7de April 1801.

²⁾ Se navnlig Oxenstjernas Depescher af 14de April og 16de August 1801.

„Cour“, han gav efter sin Hjemkomst til Stockholm, behandlede han Bourke med den mest udprægede Kulde. „Jeg vilde ønske“, sagde han i en meget tør Tone til ham, „at jeg havde noget behageligt at kunne sige Eder; men det er desto værre ikke Tilfældet. For øvrigt har jeg ikke noget imod Eders Person“. Endnu i Slutningen af Oktober 1801 saa den dansk-norske Chargé d'affaires Krabbe, der dengang repræsenterede Danmark-Norge i Stockholm, at Kongen og Dronningen ved en Præsensation af Corps diplomatique for Dronningens nære Slægtninge, Prinsen og Prinsessen af Baden, talte til alle andre Diplomater end til ham¹⁾.

Opfattelsen af at de skandinaviske Folk burde have fælles Interesser, forsvandt ingenlunde, og danske og svenske Statsmænd indrømmede hinanden fuldt, at der ingen Grund var til Splid²⁾. Christian Bernstorff udtalte gjentagne Gange i sine Depescher, at den danske Regering var bestemt paa at vise al mulig Tillid imod den svenske Konge, og at man haabede, baade Sverige og hele Europa skulde erkjende, at Skylden ikke var Danmarks, hvis Ulykken vilde, at det gode Forhold imellem de tvende Riger ophørte³⁾. — Men det hjalp kun lidt, at man talte om, at man burde have Tillid til hinanden, naar det var en Kjendsgjerning, at man ingen

1) Depescher fra Stockholm af 12te og 15de Maj, 23de Juni og 20de Oktober 1801. I Følge det biografiske Skrift „Fältmarskalken Grefve Johan Christopher Toll“ II, 134, antages det, at en af Grundene til, at Admiral Cronstedt faldt i Unaade i Slutningen af 1801, var, at han havde bedømt „våra Danska Naboer“ altfor skaansomt.

2) Depesche fra Paris af 27de Juli, hvori Dreyer fortæller, at den svenske Gesandt i Paris, Ehrensvärd, havde talt med ham „*confidentiellement sur les tracasseries et les petites jalousies qui ne cessent d'éloigner entre nos cours cette intime et sincère union politique qui seule peut faire jouir à l'un et à l'autre un rôle influant dans les affaires du Nord.*“ Jvfr. ogsaa Depesche fra Petersborg af 13de April 1801.

3) Depesche til Stockholm af 28de April 1801.

havde. Da Bonapartes Opmærksomhed i denne Tid imod Sædvane var bleven henvendt paa Norden, var han, som franske Statsmænd ofte tidligere, kommen til den Synsmaade, at Frankrigs Tarv vilde fremmes ved en nøje Overensstemmelse imellem de skandinaviske Rigers Politik. Tanken herom blev næret, jo mere han efter Kejser Povls Død saa, at han maatte opgive Tanken om et Forbund med Rusland. Baade Bourgoing, der fra Kjøbenhavn blev forflyttet som fransk Gesandt til Stockholm, og hans Efterfølger ved det dansk-norske Hof, General Macdonald, gjorde sig Umage for at udglatte Uenigheden imellem de skandinaviske Regeringer, medens Talleyrand jævnlig talte til disses Repræsentanter i Paris om, at Danmark-Norge og Sverige burde følge samme Politik, da de havde samme Interesser. Sandheden heraf indrømmedes paa begge Sider; men man skjød Skylden paa hinanden. Fra dansk-norsk Side hed det, at det ulykkeligvis var umuligt at faa Sverige til at vise alvorlig Imødekommen, Svenskerne paastode, at man, efter det Kjendskab, man havde til Danmarks „avindsyge Politik imod Sverige“, maatte være meget forsigtig overfor det¹⁾.

Hvor lidt det end skal nægtes, at Regeringen i Kjøbenhavn ved flere Lejligheder kunde have vist større Aabenhed og Tillid til den svenske Regering, tør man dog uden at træde Gustav IV Adolfs og hans nærmeste Raadgiveres Ære for nær paastaa, at de i langt højere Grad fulgte en Politik, der hindrede Enighed i Norden. Haabet om, at Regentskabets Afløsning af Gustav IV's selvstændige Styrelse skulde blive til Gavn for de skandinaviske Lande, havde været en stor Illusion. Det er en Kjendsgjerning, at medens den dansk-norske Regering for en Række Aar siden havde opgivet alle Tanker om at tilbageerobre de tabte Landskaber hinsides Sundet,

---

¹⁾ Depesche fra Ehrensvärd til sin Regering af 3dje Oktober 1801. Samme Sted klager han over Vanskeligheden ved at fremme Sveriges Tarv, fordi Dreyer er Talleyrands Fortrolige.

var Planen om Norges Erhvervelse, hvortil Sverige ikke havde Skygge af Ret, Gustav IV's og i det Hele de svenske Statsmænds Yndlingstanke. Lige siden den yngre gottorpske Familie kom paa Tronen i Sverige, havde det været Spørgsmaalet om Norge, der mest havde skilt Regeringerne i Kjøbenhavn og Stockholm fra hinanden. Idet man i Almindelighed har overset, hvorledes dette Forhold gjorde det nødvendigt, at Venskab med Rusland maatte blive en Hovedsætning i det danske politiske System, have endog Historikere her hjemme havt Forkjærlighed for at fremstille Danmark som Ruslands Drabant, der af servil Frygt for denne Magt lod sig hidse paa Sverige og overhovedet uden at have nogen selvstændig Politik fulgte Petersborgerhoffets Vink. En nærmere Undersøgelse af Forholdene i Slutningen af det 18de og Begyndelsen af det 19de Aarhundrede vil godtgjøre, at den dansk-norske Regering har ført en selvstændig Politik, for saa vidt det under vanskelige Forhold var muligt; men det er nu engang ikke smaa Magters Lod fuldt at være Herre over deres egen Politik. Naar Svenskerne baade dengang og senere have klaget over Danmarks Holdning i hin Tid, maa de fortrinsvis søge Skylden hos deres eget Dynasti og deres egne Statsmænd, der holdt det danske Kongehus for retsløst, hvad Norge angik. Regeringen i Kjøbenhavn, der jævnlig havde set denne Synsmaades Indflydelse paa den svenske Politik, kom saa meget mere til at fatte Mistanke derom paa det Tidspunkt, hvorom her er Tale, som endog fremragende svenske Diplomater, Ehrensvärd i Paris og Stedingk i Petersborg, til deres dansk-norske Kollegaer udtalte Ængstelse for, at Gustav IV kunde blive paa-virket af Toll og Armfelt¹⁾ i en for Nordens Ro uheldig

---

¹⁾ Stedingk, der nærrede den mest indgroede Mistillid til Armfelt, „saa at han stedse fulgte ham med Øjnene, naar han var hos ham, for at han ikke skulde faa fat i et eller andet Papir“, fremhævede til Danneskjold-Løvendal, at man „maaske“ kunde

Retning. Den rænkefulde Armfelt, der havde levet i Rusland i adskillige Aar, først som forvist i Kaluga, derpaa en kort Tid i Petersborg, vendte paa denne Tid tilbage til Sverige og fik her en høj Stjerne hos Kong Gustav. Han havde aabent udtalt til Danneskjold-Løvendal i Petersborg, at det var naturligt, om Sverige nærrede Udvidelsesplaner med Hensyn til Norge, da Danmark kunde blive holdt skadesløst paa Fastlandet, og han havde slaaet paa, at Sverige i denne Sag ikke vilde fattes Understøttelse fra en anden Magts Side¹⁾. I Virkeligheden gjenoptoges fra svensk Side i Aaret 1801 de tidligere Forsøg paa at udforske, hvorvidt der var Stemning i Norge for en Forening med Sverige; og i Haab om at paavirke Bønderne i den Retning blev der udbredt Flyveskrifter, der fortalte, hvor fortræffeligt Almuen havde det i Sverige²⁾. Som sædvanlig vare disse Forsøg unyttige; men, naar de bleve kjendte, maatte de stadfæste den dansk-norske Regering i at opfatte Kong Gustav som en hemmelig Fjende. Det var under slige Forhold med fuid Føje, at Dreyer bragte det norske Spørgsmaal frem for Talleyrand og gjorde gjældende for denne, at en Tilslutning fra dansk Side til Sverige var umulig, saalænge Toll, der nu i tredive Aar havde været Talsmand for Planen om Norges Forening med Sverige, vedblev at virke derfor med Bifald fra den svenske Konges Side. Bonaparte, ytrede han, maatte nødvendigvis formaa Gustav IV til at opgive slige Tanker. Men Talleyrand svarede med at stemple den svenske Plan

---

frygte en farlig Indflydelse af ham paa Kongen. (Depesche fra Petersborg af 10de April 1801). Ehrensvärd udtalte for Dreyer sin Frygt for, at Toll, der havde virket til at skille Danmark og Sverige fra hinanden (*l'auteur de nos divisions*), „*n'entraîne quelque jour le roi dans des embarras facheux*“ (Depesche fra Paris af 27de Juli 1801).

¹⁾ Depescher fra Petersborg af 31te Marts 1801.

²⁾ Schinkel-Bergman IV, 143.

om Norge som en ren Chimære, da hverken Frankrig eller England nogensinde vilde samtykke deri¹⁾.

Jo mere andre Forhold virkede til at fremkalde Kulde imellem de skandinaviske Riger, desto lettere udviklede slige Planer sig hos Gustav IV. Neutralitetssagens uheldige Gang havde derfor en meget skadelig Indflydelse paa den politiske Stilling i Norden, om det end ikke endnu kom til bestemt Tvist imellem Danmark-Norge og Sverige om noget Punkt. Bernstorff havde ikke opgivet Haabet om, at Forholdet efterhaanden kunde blive godt igjen; men Udsigterne dertil vare for det første ikke gode²⁾.

Medens Preussen havde ladet Neutralitetssagen helt falde, og fælles Forhandlinger om den imellem de skandinaviske Riger vanskeliggjordes ved den indtraadte Mistemning, havde Rusland taget den i sin Haand som en Sag, den egenmægtig kunde afgjøre med England.

Kejser Alexander havde begyndt sin Regering med at stille sig i et meget venskabeligt Forhold til Danmark-

¹⁾ Denne Samtale refereres i Depesche fra Paris af 10de August. Om Frankrigs Forsøg paa at bevare Venskabet imellem de nordiske Magter og den Forhandling, der fremkaldtes derved, se Depesche til Paris af 21de Juli og 8de August, og til Stockholm af 6te Oktober. (Bernstorff siger her i unægtelig overdrevne Udtryk *l'on ne connait que très imparfaitement tous les soins que nous avons pris, pour vaincre la défiance et pour désarmer la mauvaise volonté de ce monarque (Gustav IV) à notre égard*); fra Paris af 19de, 22de og 26de Juni, 10de August; fra Stockholm af 3dje November 1801.

²⁾ Christian Bernstorff karakteriserer i en Depesche til Petersborg af 23de December 1801 Forholdet til Sverige saaledes: *„Notre situation vis à vis de la Suède est constamment la même. Beaucoup de froideur et d'humeur de son côté et de notre cette indifférence que nous croyons devoir opposer à une mauvaise volonté que nous n'avons pas provoquée, qui perd son effet, lorsqu'elle n'est pas aperçue et que nous tachons de désarmer par tous les bons procédés pour lesquels des occasions naturelles se présentent“.*

Norge. Samme Dag han var kommet paa Tronen, sendte han Lizakewitsch i Kjøbenhavn Ordre til at blive paa sin Plads uden at bryde sig om den Befaling, Kejsers Povl et Par Dage iforvejen havde sendt ham til at forlade det danske Hof. Kejsers Alexander viste Danne-skjold-Løvendal stor Venlighed, saaledes at han ved militære Revuer lod ham faa Plads umiddelbart ved sin Side foran sit Følge af Generaler og Hoffolk. Der blev givet Rosenkrantz en fuldstændig Æresoprejsning, og i en Skrivelse fra Pahlen, som i den første Tid var den vigtigste Mand iblandt de russiske Ministre, udtaltes det, at Kejseren vilde opfatte Rosenkrantz's Gjenindsættelse i hans Stilling som et Pant paa den danske Konges personlige Stemninger og den lykkelige Overensstemmelse, der fandt Sted imellem de tvende Hoffer¹⁾. Og hvor opmuntrende maatte det ikke være, naar Pahlen strax efter Kejsereus Tronbestigelse udtalte i dennes Navn, at „hvis Danmark blev angrebet eller krænkede i sine Interesser, vilde han bruge al sin Magt til Lands og til Vands og i det Hele alle de Midler, hvorover Himlen havde givet ham Raadighed, til at forsvare det og fremme dets Tarv, ligesom ogsaa til at støtte den væbnede Neutralitet og sikre de gamle Traktaters Overholdelse. Kejseren troede at burde underrette den danske Regering om, at dersom den Lykke forundtes ham at kunne virke for Freden i Europa, vilde han med Glæde hellige sig dertil, dog saaledes, at han tog alle de Hensyn, der kunde værne om hans trofaste Forbundsfæller de Danskes og Svenskerne sande Tarv“. En lignende Forsikring blev givet Sverige²⁾.

---

1) Depescher fra Petersborg af 25de Marts og 10de April (Pahlens Skrivelse, der er vedlagt denne Depesche, er af 17de (29de) Marts 1801).

2) Depesche fra Petersborg af 27de Marts. Her som oftere er den Slags Referater givne „en clair“, hvorved de vinde i Paa-lidelighed. Da Depescherne altid bleve aabnede og afskrevne

Kejser Alexander, der strax ved sin Tronbestigelse havde antydet for den engelske Regering, at han ønskede at underhandle om Neutralitetssagen, lagde intet Dølgemaal paa, at han overhovedet var stemt for at nærme sig til England og for derimod at fjerne sig fra Frankrig, eller, hvad der var det samme, fra „Usurpationen og Ustadiheden“. Men dette kunde ikke opvække Formodning om, at Rusland vilde svigte den fælles Sag. Det blev udtrykkelig fremhævet, at Kejseren som det første Vilkaar i den Fred, han ønskede at skaffe tilveje, „vilde kræve, at den væbnede Neutralitets Grundsætninger bleve fuldstændig anerkjendte (*absolument respectées*)“. Den Depesche, Lizakewitsch modtog om at opfordre Parker til at standse Fjendtlighederne, kom vel for silde til at hindre Slaget paa Reden, men maatte opfattes som et Vidnesbyrd om Kejsersens Lyst til at forebygge, at nogen Ulykke rammede Danmark¹⁾. Solskinnet vedblev endnu efter Slaget den anden April og den dansk-engelske Vaabenstilstand af 9de April. Til de mange varme Udtalelser om de Danskes Tapperhed kom Ytringer af Kejseren selv om, hvor lettet hans Hjærte var blevet ved at høre om denne Vaabenstilstand, der havde frelst Danmark for Ulykker og den tapre Kronprins for store Farer. „Denne Vaabenstilstand“, vedblev han, „gjorde det muligt for ham at træffe de nødvendige Foranstaltninger til at vise det danske Hof samme Trofasthed som den, hvorpaa det havde givet saa glimrende Beviser“²⁾. Det Sprog, der blev ført af russiske Diplomater rundt om-

---

af russiske Embedsmænd, dristede en Gesandt sig ikke til i sligt at udtale andet end, hvad han vidste, man fra russisk Side vilde erkjende for sandt.

¹⁾ Den er aabenbart sendt fra Petersborg, saasart man der havde faaet Underretning om, at Parkers Flaade havde forladt England. Pahlen melder Danneskjold-Løvendal ved et Brev af 20de Marts (1ste April), at han har afsendt den.

²⁾ Depescher fra Petersborg af 31te Marts, 10de og 28de April 1801.

kring i Europa, svarede fuldstændig til Aanden i disse forskjellige Udtalelser, saa at Intet var naturligere, end at den dansk-norske Regering ventede Fasthed i Sagen fra Ruslands Side¹). Da den selv i Efteraaret 1800 havde ført Ordet for, at man skulde søge at faa de omstridte Spørgsmaal løste ved Underhandlinger med England, kunde den kun med Glæde se, at Rusland vilde betræde denne Vej. Vistnok vare Udsigterne til at opnaa Indrømmelser ikke blevne bedre ved de seneste Begivenheder i Øresund; men paa den anden Side havde Forbundet ved Kejser Povls Drab tabt meget af sit imod England fjendtlige Præg. Selv om Noget maatte ofres, tænkte Regeringen i Kjøbenhavn sig Muligheden af, at Udsigten til nu at vinde de nordeuropæiske Magters, særlig Ruslands Venskab, vilde kunne bevæge England til at gjøre værdifulde Indrømmelser. Hvad der saaledes blev opnaaet, vilde have større Værd, end om Forbundet saa sig i Stand til at hævde Sætninger, som Englænderne ikke anerkjendte. Kun ved en Overenskomst med disse vilde man kunne lægge Grundvolden for en ny almindelig Søret²).

Kejser Alexander er bekjendt for at have været mere ridderlig i Munden end i Gjerningen, og hans Færd imod Danmark i Tiden efter 1807 hører til det skammeligste, den nyere politiske Historie kan opvise. Men det vilde være uretfærdigt, om man troede, at han og hans Statsmænd i den første Tid af hans Styrelse Intet havde

---

¹) Depescher fra Paris af 30te April og 3dje Maj. (Her anføres den Ytring af den preussiske Gesandt Lucchesini: „*que sa cour venait de recevoir de Petersbourg les plus fortes assurances sur la détermination inaltérable du nouveau souverain de la Russie de vouloir maintenir à tout prix la convention maritime et les droits des neutres*“), og fra Stockholm af 8de og 22de Maj. — I et Brev fra Kjøbenhavn af 19de Maj i Politisches Journal fremhæves det som sikkert, at den russiske Kejser vil blive Neutralitetsforbundet tro.

²) Depescher af 10de og 25de April til Berlin.

ment med de forskjellige Forsikringer, de gave baade Danmark-Norge og Sverige. Kom han end paa Tronen med den Overbevisning, at Ruslands Tarv kun slet var blevet fremmet ved hans Faders hensynsløse Had imod Englænderne, er der dog ingen Grund til at nægte, at han virkelig ønskede at holde saa meget som muligt oppe af det væbnede Neutralitetsforbunds Grundsatninger. Ruslands Ære krævede det ligefrem. At forene et godt Forhold til England med Opretholdelsen af Neutralitetssætningerne var aabenbart hans første Maal. Men der hørte Behændighed og Kraft til at løse en saadan Opgave, og han, der overhovedet aldrig blev nogen stor Statsmand, viste i sin Regerings første Aar endog paafaldende ringe Evner til at magte de Opgaver, der forelaa. Ingen af hans Ministre var nogen særdeles fremragende Mand. Pahlen var dygtigere til at lede en Sammensværgelse end som Politiker, og Panin, der nu kom ind igjen paa den Plads, Povls Vrede havde ladet ham miste i Slutningen af 1800, var oven i Kjøbet afgjort engelsk sindet. Endelig vanskeliggjordes Stillingen ved, hvad der nylig var hændet Danmark-Norge.

Man undervurderer i Almindelighed den politiske Betydning af Slaget den anden April, idet man mener, at Kejser Povls Død allerede havde afgjort Alt til Fordel for England. Men det tør paastaas, at hvis Englændernes Angreb paa den danske Forsvarslinie var løbet uheldig af, saa at de ikke havde faaet frie Hænder imod Sverige og Rusland, vilde den russiske Regering have stræbt at holde fast ved den Synsmaade, som den i den nærmeste Tid efter Povls Død havde udtalt med saa stor Styrke til Danmark-Norge. Saaledes som det derimod var gaaet, kunde den være vis paa, at Englænderne vare mindre tilbøjelige end nogensinde til at give efter og ikke ønskede at købe dens Venskab med noget Offer af Betydning. Der kunde kun have været Tale derom, saafremt Rusland havde kunnet rejse en jævn-

byrdig Modstand imod den Styrke, England, uhindret af de Danske, kunde sende imod det. Men den Lunefuldhed og Stundesløshed, Pøvl havde vist i den sidste Tid af sit Liv, havde været til stor Skade for det russiske Forsvarsvæsen, og da man fik Budskab om, at de Danske havde maattet ligge under, kom man ret til Bevidsthed om, hvor farlig man selv var stillet. Det er endog blevet paastaaet, at Russerne ikke vilde have kunnet hindre Englænderne fra at bombardere Petersborg, og at de Forskansninger, Kejser Pøvl havde ladet opkaste, ikke vare til nogen Nytte¹⁾. Denne Ruslands Svaghed afgjorde Neutralitetssagens Tab.

Skjønt Kejser Alexander, som tidligere berørt, endnu den 28de April talte til Danneskjold-Løvendal om at vise „Troskab“ imod det dansk-norske Hof, saa var dette Udtryk mere ubestemt end de stærke Forsikringer om Iver for Neutralitetssagen, der tidligere vare blevne givne, og det er paafaldende at se, med hvilken Styrke han et Par Dage iforvejen i Anledning af Slaget den anden April fremhævede til Løvendal, hvor slette hans Faders militære Foranstaltninger havde været, og at de stode i en ligefrem Strid (*une incohérence réelle*) med de Forhaabninger, han havde vakt hos sine Forbundsfæller om at kunne yde dem Hjælp. Kejseren tilføjede hertil betegnende nok, at „Hensynet til disse Forhold i det mindste havde forøget hans Ønske om at bringe Fred og Ro tilbage“²⁾.

Ruslands Iver for at komme til en Enighed med

1) Depesche fra Berlin af 4de August, hvori Baudissin fortæller, at han har dette fra Hertugen af Holsten (Beck?), der lige kom fra Petersborg. Den russiske Regering angav selv, efter at den havde sluttet Overenskomst med England (17de Juni), at den havde været nødt til at skynde sig dermed, fordi den ødelagte Tilstand, hvori Finanserne vare ved Kejser Alexanders Tronbestigelse, gjorde en Fornyelse af den politiske og kommercielle Forbindelse med England nødvendig. (Dette angives i en Depesche fra Berlin af 14de Juli som Indholdet af et Brev, Kejser Alexander havde sendt den preussiske Konge).

2) Depesche fra Petersborg af 20de April 1801.

Englænderne viste sig snart. Næppe havde Nelson efter sin ovenfor omtalte Sejlads til Reval erklæret sig villig til at forlade de russiske Farvande, førend Kejseren heraf tog Anledning til at hæve Beslaglæggelsen af de engelske Skibe (18de Maj). England, der gjengjældte dette Skridt med at hæve Embargoen paa de russiske Skibe (4de Juni), sendte efter Kejserens Ønske Lord Helens til Petersborg for at underhandle, og man gjorde her saa faa Indvendinger imod hans Forslag og Synsmaade, at en Konvention undertegnedes (17de Juni) allerede efter 6 Møder.

I flere Punkter betegnede denne Traktat et Fremskridt for den neutrale Handel. To af Neutralitetsforbundets Sætninger bleve fastslaaede, nemlig baade, at de neutrale Magters Skibe skulde kunne sejle uhindrede til krigførende Staters Havne og langs deres Kyster, og, hvad der var endnu vigtigere, at en Havn kun maatte gjælde for blokeret, naar Krigsskibe laa i en saadan Nærhed af den, at det var forbundet med en øjensynlig Fare at løbe ind i den. Det anerkjendtes fremdeles, at ingen Kaper maatte visitere Skibe under Konvoy, og man stræbte at sikre sig imod utilladelige Opbringelser og mod, at Rettergangen om opbragte Skibe trak i Langdrag. Men i Hovedsagen satte England, som det var at vente, sin Vilje igjennem. Fjendtlig Ejendom paa neutrale Skibe kunde ikke dækkes af Flaget, og Konvoyer skulde kunne visiteres af den krigførende Magts Krigsskibe. Der var tilføjet nærmere Bestemmelser for at give Visitationen en saa lempelig Form som muligt, og det blev hævdet, at man ikke maatte lade Begrebet fjendtlig Ejendom omfatte Varer, der skyldtes et fjendtligt Lands Jordbund eller Industri, naar de vare kjøbte af Borgere i neutrale Lande. Men hverken disse eller de ovenfor fremhævede Indrømmelser fra engelsk Side kunde berøve Traktaten dens Præg af at være en Sejr for England ¹⁾).

¹⁾ Traktaten er trykt i „Danske Tractater efter 1800.“

Naar man overvejer den hele Stilling, vil man finde det naturligt, at Rusland ikke kunde opnaa mere, og man forstaar let, at et Rige, der kun drev liden Handel, ikke havde Lyst til at udsætte sig for Tab og virkelige Farer, naar de Fordele, det i heldigste Tilfælde kunde opnaa, vare af underordnet Betydning. Forsaaavdt der var opnaaet flere Forbedringer for den neutrale Handel, kunde det hele Forbund endelig gjælde for ikke at have været uden Betydning. Men trods dette havde baade Sverige og Danmark-Norge god Grund til bittert at klage over Ruslands Holdning. Efter at Kejser Povel ved sin hensynsløse Færd havde bragt disse Forbunds-fæller i en skjæv Stilling, afgjorde hans Efterfølger hele Striden med England uden at lade dem have et eneste Ord at sige derved. Den dansk-norske og den svenske Gesandt i Petersborg maatte se paa, at der blev underhandlet imellem de russiske Ministre og Lord Helens; men de fik Intet at vide om, hvad Underhandlingerne gik ud paa. Kun var det Sprog, som nu blev ført fra russisk Side, et helt andet end det, der havde lydt i Slutningen af Marts og April. Nu hed det, at Spørgsmaalet om en almindelig ny Søret rimeligvis maatte opsættes til gunstigere Tider, at man var nødt til at tage store Hensyn til Englænderne o. s. v. ¹⁾ Da saa den russisk-engelske Overenskomst blev bekjendt, indeholdt den om Danmark-Norge og Sverige kun, at de skulde opfordres til at tiltræde, hvad man var blevet enig om, og at England forpligtede sig til, naar de havde tiltraadt og ratificeret Traktaten, da at tilbagegive de Handelsskibe og de Kolonier, som det havde frataget dem siden Bruddet. Man har ondt ved at tænke sig en haanligere Fremfærd imod Forbunds-fæller, af hvilke oven i Kjøbet den ene havde maattet kæmpe en voldsom Kamp, medens de russiske Flaader havde ligget trygge bag Isen. Om Preussen var der slet ikke

¹⁾ Depescher fra Petersborg af 2den og 12te Juni.

Tale. Det blev opfattet som staaende udefor den hele Strid, hvad der ogsaa stemmede med dets egne Ønsker.

Kejser Alexander fremførte selv til Danneskjold-Løvendal en Slags Undskyldning for, at der ikke var udrettet mere. „Det var“, sagde han, „langt fra, at det der var ønskeligt, nu for Tiden var muligt“. For øvrigt fulgte den russiske Regering den bekjendte strategiske Grundsætning, at man forsvarer sig bedst ved at angribe. Den gav ondt af sig, i det mindste imod Danmark-Norge. „Kejseren“, hed det i en Note fra Udenrigsministeren Panin, „havde saa tydelig vist sin Lyst til at fremme sine Forbundsfællers Tarv og træde op til Fordel for dem, at han havde kunnet vente, at de vilde lette ham Midlerne dertil ved at forsyne deres Ministre ved hans Hof med saa udstrakte Instruxer og saa tilstrækkelige Fuldmagter, at de kunde tage Del i den Forhandling, der skulde finde Sted i Petersborg. Mere end fire Uger vare imidlertid forløbne, uden at Grev Danneskjold-Løvendal havde havt nogen Instrux til dette vigtige Hverv“¹⁾. Dette var fuldstændig ugrundet. Den russiske Regering havde ikke med et Ord indbudt til nogen fælles Forhandling, det var aabenbart dens Ønske saa snart som muligt at komme til en Afgjørelse med England, og man kan være sikker paa, at den vilde have afvist ethvert Forsøg fra de skandinaviske Magters Side paa at komme med i Underhandlingerne.

Regeringen i Kjøbenhavn burde maaske, med Til-sidesættelse af al Stolthedsfølelse, have gjort et saadant Forsøg, og det ser forunderligt ud, at den ikke sendte Danneskjold-Løvendal nogen Instrux om, hvorledes han skulde optræde, hvis der rettedes nogen Opfordring til ham om at tage Del i Forhandlingerne²⁾. Men det

¹⁾ Depesche fra Petersborg af 23de Juni, ved hvilken Panins Note (dateret 10de (22de) Juni) er vedlagt.

²⁾ Det er urigtigt, naar Schmidt-Phiseldek anf. St. IV, 103 siger, at Danneskjold-Løvendal fik Fuldmagt til at deltage i disse Forhandlinger.

tilkom ikke Rusland at dadle den, fordi den havde holdt sig tilbage.

Ligesaa harmeligt var det for den dansk-norske Regering at se Petersborgerhoffet den ene Gang efter den anden paastaa, at den forud havde erklæret, at den vilde samstemme i, hvad Kejseren aftalte med England¹⁾. Det er meget sandsynligt, at de stærke russiske Udtalelser tidligere om Kejser Alexanders Iver for Neutralitetssagen ere blevne besvarede baade af Chr. Bernstorff og af Danneskjold-Løvendal med Forsikringer om Tillid til, at de Vilkaar, Kejseren gik ind paa, vilde være af den Natur, at Danmark fuldt kunde slutte sig dertil, ell. lign.²⁾ Men det var ikke ganske hæderligt, nu at ville begrunde Danmark-Norges Udelukkelse fra Deltagelse i Underhandlingerne ved slige rent mundtlige Ytringer, som de russiske Statsmænd desuden godt vidste, vare fremsatte under Forudsætning af en helt anden Politik fra Ruslands Side end den, der i Virkeligheden blev fulgt.

Samtidig med, at den russiske Regering førte en særlig Forhandling med England, var den vred over, at Chr. Bernstorff var rejst til London for at forhandle med Regeringen her. Denne Sendelse stod dog ikke i Forbindelse med de store Stridsspørgsmaal³⁾. Danmark-Norge følte haardt Trykket af Englands Tvangsforholds-

1) Dette omtales i en Række Depescher, saaledes fra Petersborg af 23de Juni og 21de August, til Paris af 20de Juni, til Stockholm af 4de Juli 1801.

2) En Hentydning til slige Udtalelser findes ogsaa i selve det Aktstykke, hvorved den engelske Regering ophævede Embargoen.

3) Motiverne til Bernstorffs Sendelse findes udførligst i dennes Forestilling til Kongen af 22de Maj. Det hedder her, at baade Danmarks Tarv og Pligt kræve, at det kun sammen med sine Forbundsfæller underhandler om „den *Gegenstand der gemeinschaftlichen Sache*. . . . *Alles was die streitigen Grundsätze angeht darf nicht der Vorwurf einer separat Ueber-einkunft werden*“.

regler imod dets Handel, af den engelske Embargo og af, at Kolonierne baade i Vest- og Ostindien vare blevne besatte.

I Vestindien vare Fjendtlighederne aabnede, da Briggen Lougen under Capitain Jessen den 3dje Marts blev angrebet af et engelsk Skib, som dog blev nødt til at vige. I Slutningen af den samme Maaned tvang en meget overlegen engelsk Styrke baade den svenske Ø St. Barthelemy og de dansk-norske Øer til at overgive sig (den 29de og 30te Marts). Garnisonen paa disse sidste, 450 Mand i Tallet, blev ført til England som Krigsfanger. Slige Skridt fandt Sted paa den anden Side af Jordkloden, endnu inden Parker havde erklæret, at der var Krig imellem England og Danmark. Den 8de og 12te Maj maatte paa lignende Maade Frederiksnagor og Trankebar i Indien overgive sig til Englænderne.

Da det var umuligt at vide, hvor længe Underhandlingerne i Petersborg vilde vare, laa den Tanke nær for den dansk-norske Regering at prøve paa at faa England til at ophøre med sine Tvangsforholdsregler. Men man maatte være forberedt paa Vanskeligheder, og da man næppe havde store Tanker om, hvad Wedel-Jarlsberg kunde udrette, blev det besluttet, at Chr. Bernstorff selv skulde rejse til London. Udenrigsministerstillingen blev under hans Fraværelse overtaget af hans Svoger Grev Cay Reventlow, der var Præsident for det tyske Kancelli og tidligere havde været Gesandt i Stockholm. Han var den af Statsraadets Medlemmer, som var bedst skikket til dette Hverv, og han ledede det fra 30te Maj til 31te August.

Bernstorff blev strax ved sin Ankomst til Yarmouth i England modtaget med en behagelig Efterretning, idet den engelske Udenrigsminister Lord Hawkesbury meddelte ham, at England den 4de Juni havde hævet Embargoen paa de danske og norske Handelsskibe. Overhovedet aabnede England ved dette Dekret, der

var Svaret paa Ruslands Ophævelse af Embargoen paa de engelske Skibe, Handelssamkvemmet med baade Danmark-Norge, Sverige og Rusland, ligesom ogsaa Embargoen paa de russiske Handelsskibe nu faldt bort. Den 19de Maj havde Gustav IV tilbagekaldt sit Forbud imod Handel med England; den 16de Juni hævede dette Land til Vederlag Embargoen paa de svenske Handelsskibe; og Englands Imødekommen besvaredes med, at Danmark-Norge og Sverige henholdsvis den 17de Juni og 6te Juli hævede Beslaglæggelsen af de engelske Skibe. Skibsfarten kom nu i Gang igjen imellem disse forskjellige Lande. og da det Spørgsmaal blev rejst. hvem der skulde udrede de ved Embargoen i England medførte Bekostninger til Retsgebyrer o. s. v., paatog den engelske Regering sig denne Udgift, der løb op til 12,000 Lst. ¹⁾.

Bernstorff kunde Intet udrette i det, som nu ene var blevet hans Maal. nemlig at faa Kolonierne udleverede. Navnlig voldte det Vanskelighed, at den engelsk-russiske Konvention i Petersborg af 17de Junifastslog, at Kolonierne først skulde udleveres, naar Danmark havde tiltraadt og ratificeret denne Traktat. Det Baand, England derved havde faaet paa den dansk-norske Regering, havde det ikke Lyst til at slippe. Denne engelsk-russiske Traktat vakte i det Hele en sand Forbitrelse hos Regeringen i Kjøbenhavn. Reventlow omtalte i en Depesche til Bernstorff Russerne som „Forbundsfæller, der havde vist sig enten ligefrem forræderske eller svage ud over den Grænse, man har Grund til at tænke sig hos de mest ordinære Mennesker; man skulde ikke have troet det muligt, at Rusland vilde træde sine Forbundsfællers Rettigheder under Fødder, endog den Forbundsfælles, der var bleven ofret for dets egen Sag, og det paa en saadan Maade, at det ikke engang havde villet gjøre Danmark nogen foreløbig Meddelelse, men bydende

¹⁾ Schmidt-Phiseldek anf. St. IV, 107.

forlangte, at det skulde tiltræde Sætninger, der vare fuldstændig ødelæggende for dets Handel.“ I sin Harme vilde den dansk-norske Regering lade Bernstorff gjøre Forsøg paa at vinde bedre Vilkaar ved en særlig Forhandling med England, idet den tænkte sig Muligheden af, at denne Magt kunde ønske at knytte Danmark-Norge særlig til sig og drage det bort fra Rusland. Man var i dette Øjeblik rede til helt at skille sig fra Petersborgerhoffet, og man vægrede sig ved at tiltræde den engelsk-russiske Konvention, saaledes som den forelaa ¹⁾).

Da Sverige var blevet behandlet ligesaa hensynsløst som Danmark-Norge, havde det været naturligt, at de skandinaviske Magter nu havde holdt sammen. Men Regeringen i Kjøbenhavn mente, at den ikke kunde stole paa at finde oprigtig Støtte hos den svenske Regering, hvis Forestillinger oven i Kjøbet snarere vilde være til Skade end til Gavn ²⁾). Fra svensk Side har man aabenbart ment det samme om den dansk-norske Regering. I det mindste skyndte Gustav IV sig med at erklære, at han var villig til at tiltræde Konventionen af 17de Juni. Det gjensidige Vranteri hindrede saaledes, at den fælles Krænkelse kunde skabe nogen Tilnærmelse.

Ligesaa naturligt det var, at den dansk-norske Regering ønskede at slippe for at tiltræde Traktaten, ligesaa usandsynligt var det, at den skulde kunne opnaa dette. Det var Bernstorff klart, at man ikke kunde faa England til at slutte en Traktat paa mindre trykkende Vilkaar. Han valgte derfor at handle paa egen Haand, erklærede den engelske Regering, at han var kaldt tilbage, men at han holdt sig for bemyndiget til inden sin Afrejse at slutte en foreløbig Konvention med England, hvorved Danmark blev stillet til dette ligesom førend

---

¹⁾ Se navnlig Reventlows Depesche til Bernstorff af 2den Juli og til Petersborg af 3dje Juli 1801.

²⁾ Samme Depesche til Petersborg.

Neutralitetstraktaten af 16de December. Herved vilde han opnaa dels at faa Kolonierne rømmede, og dels, at Danmark-Norge slap for den Ydmygelse uden videre at maatte tiltræde den nylig afsluttede Petersborgerkonvention og dermed anerkjende Englands Ret til at visitere Konvojerne. Men England bekymrede sig aldeles ikke om at gjøre et Skridt, hvorved det vilde have knyttet Danmark-Norge til sig og hjulpet det til Uafhængighed overfor Rusland. Lord Hawkesbury svarede, at den engelske Regering ikke vilde indlade sig paa nogen Overenskomst ¹⁾, der ikke afgjorde de omstridte Spørgsmaal paa den Maade, hvorpaa det var fastsat ved Konventionen med Rusland. Bernstorff forlod nu England med det Indtryk, at Ruslands Frafald havde gjort det umuligt at udrette Nogetsomhelst ²⁾.

Rusland trængte stærkt ind paa den dansk-norske Regering for at faa den til at tiltræde. Panin besvarede ³⁾ dens bitre Klager over den litte Tilsidesættelse, idet han paastod, at den nylig sluttede Konvention i adskillige Punkter var fordelagtigere end Neutralitetstraktaten af 1780, og han hævdede, at det havde været umuligt at gaa ud fra den, man havde sluttet i December 1800, „da denne var bleven udarbejdet af den afdøde Kejser, for at tilfredstille hans Vrede“ ⁴⁾. Den

¹⁾ Bernstorff fortæller, at hans Forslag først var blevet velvillig optaget af Lord Hawkesbury, men at den engelske Regering uheldigvis havde faaet Underretning om, hvor opbragt Regeringen i Kjøbenhavn var over den engelsk-russiske Traktat. Det havde vakt dens Mistanke om, at Danmark ønskede at unddrage sig denne. Den havde desuden faaet Budskab om, at Sverige var tilbøjeligt til at tiltræde Petersborgerkonventionen, og at Danmark stod aldeles alene. Den svarede altsaa Nej. (Depesche af 28de Juli). — Det er dog vist tvivlsomt, om der et eneste Øjeblik havde været Stemning hos den engelske Regering for at gaa ind paa Bernstorffs Forslag.

²⁾ Om Bernstorffs Sendelse til London se hans egne Depescher fra Tiden mellem 11te Juni og 28de Juli.

³⁾ Depescher fra Petersborg af 14de Juli og 21de August 1801.

⁴⁾ „*puisque elle avait été faite par le feu empereur ab ira*“.

russiske Regering fandt det endog utilladeligt og fornærmeligt, at Danmark-Norge krympede sig ved at tiltræde Traktaten, og Lizakewitsch, der personlig var en meget hensynsfuld Mand, udtalte i Kjøbenhavn sin Frygt for, „at enhver Ændring, man fra dansk Side vilde holde paa, vilde blive opfattet som en Kritik af Petersborgerhoffets Holdning“ ¹⁾. Imidlertid var den Fuldmagt, Danneskjold-Løvendal omsider modtog (dateret 14de August) til at tiltræde Traktaten, endnu ikke ubetinget, og det kom til nye ubehagelige Forhandlinger. Enden paa det Hele blev Danmark-Norges fuldstændige Tilslutning ved en Accessionstraktat i Moskow den 23de Oktober. Den omfattede ogsaa nogle Tillægsartikler, der vare fastsatte imellem England og Rusland den 20de Oktober og indeholdt nærmere Bestemmelser om Rettergangen imod opbragte Skibe. Det er karakteristisk for hin Tids diplomatiske Skikke, at denne Traktat kostede den dansk-norske Statskasse i Presenter til de russiske og engelske Diplomater, der havde afsluttet den, ikke mindre end 87,800 Rdl. Courant.

Nu omsider efter at Danmark-Norge var faldet fuldstændig til Føje, fik det sine Kolonier tilbage. Der blev afsendt Kommissærer fra Kjøbenhavn for at modtage de vestindiske Øer af Englænderne, og disse rømmede dem den 2den Januar 1802. I Indien kunde paa Grund af den fjærne Afstand og forskjellige Forhandlinger Udliveringen først finde Sted af Frederiksnagor den 19de Juli 1802 og af Trankebar den 17de August s. A.

Neutralitetsforbundet har en smuk Plads i Danmarks nyere Historie ved det store Minde, der knytter sig til Kampen den 2den April ²⁾, og den aandelige

¹⁾ Reventlows Depesche til Bernstorff af 11te Juli 1801.

²⁾ Vi have allerede tidligere havt Lejlighed til at citere en nyere Forfatters Dom om den Fortjeneste, de nordiske Stater have havt af Kampen for liberale Sørretsprinciper. Mindet om Slaget den 2den April bringer naturlig til at fremhæve

Vækkelse, som skabtes ved denne. Men politisk var det en Ydmygelse. Naar den dansk-norske Regering saa tilbage derpaa, havde den en bitter Følelse af at have været en Bold for den russiske Politiks Svingninger, af at være bleven behandlet med en stødende Ligegyldighed af Preussen og af at være kommen i et slettere Forhold til Sverige. Uheldigvis kunde den næppe undgaa at sige sig selv, at den ikke var uden egen Skyld ¹⁾, idet navnlig Ubesindigheden med at fortsætte Konvoyeringen i Forsommeren 1800 havde givet Anledning til, at hele den Storm blæste op, som den kun kunde komme igjennem med revne Sejl. Nødvendigheden af forøget Forsigtighed, af en om muligt endnu strengere Neutralitet, det var vistnok den Lære. Regeringen uddrog af den brydsomme Forvikling.

Under Neutralitetsforbundets successive Opløsning

---

en anden beslægtet Udtalelse, som findes i E. Cauchy: *Le droit maritime international* (1858) 2det Bind Side 301. Det hedder her: *Si le peuple Danois avait disposé d'autant de ressources que de courage, la neutralité maritime n'aurait eu nulle part un plus puissant appui. Ses hommes d'état ont été aussi habiles à définir les principes du droit des gens maritime que ses soldats et ses citoyens eux-mêmes se sont montrés déterminés à les défendre jusqu' à la mort. L'Angleterre a pu réduire ce peuple à renoncer en fait à l'exercice d'un droit mais non à en sacrifier le principe et si la fortune a refusé au Danemark l'honneur d'écrire le premier, dans les traités européens, la reconnaissance complète des droits des neutres, on peut dire que l'exemple de ses désastres, héroïquement soufferts pour cette noble cause, en a préparé le triomphe par d'universelles sympathies.*

- ²⁾ Ogsaa Bevidstheden om, at den selv havde opmuntret Rusland til at danne Neutralitetsforbundet, maatte nage den. L. Engelstoft har et Sted optegnet: Det er almindelig antaget, at Rusland tvang os til Konventionen. En fornem Mand har derom udtalt sig saaledes til mig: Der ere vel de, som tro, at Stødet er givet det Petersborgske Kabinet herfra; vidste jeg end Noget derom, saa turde jeg dog ikke vide det (Engelstofts efterladte Papirer paa Universitetsbibliotheket).

havde Bonaparte været indskrænket til at være Tilskuer, en Rolle, hvortil han ikke var vant, og som ikke huøde ham. Hvad han havde set, havde kun været lidet behageligt. Isteden for at volde England store Vanskeligheder, havde Forbundet givet det Lejlighed til at vise sin Overmagt paa Havet stærkere end nogensinde, og efter at Rusland havde været paa Veje til stærkt at nærme sig til Frankrig, var det kommet helt bort derfra, og engelsk Indflydelse syntes at skulle faa Overvægten i Petersborg. Bonaparte skaanede ikke i sine Udtalelser nogen af Forbundets Hovedmagter, hverken Rusland eller Preussen. „Hvad“, ytrede han i Anledning af den engelsk-russiske Overenskomst, „kan man vel vente sig af en Regering, der er sammensat af Mordere og Børn“. Ikke mindre bittert kritiserede han og Talleyrand Preussens Færd, strax at aabne Weser og Elben for Englænderne og at nøde Danmark-Norge til at rømme Hamburg¹). Saaledes som Forholdene udviklede sig for Regeringen i Kjøbenhavn i Foraaret 1801, maatte Bonaparte finde det naturligt, at den søgte at bjerge sig, som den kunde. Men ligesom Macdonald, da han saa sine Forhaabninger om at komme i Kast med Englænderne blive skuffede, blot ønskede at forlade Kjøbenhavn igjen²), saaledes kunde Danmark-Norges sidste Forhand-

---

¹) Depescher fra Paris af 24de Juli, 9de og 25de Maj 1801.

²) Han havde, efter hvad en af hans Adjudanter, Grev Philippe Ségur har fortalt, endogsaa ladet den største Del af sin Bage og sit Tjenerskab blive tilbage i Hamburg. I den Grad var han bestemt paa at søge snart at komme bort fra Kjøbenhavn, og efter sit Komme hertil skyndte han sig med at forlange sin Tilbagekaldelse. (Le général Philippe de Ségur par M. Saint René Taillandier i Revue des deux mondes for 15de Februar 1875 S. 840). Hermed stemmer, hvad Dreyer erfarede i Paris (Depesche af 28de September 1801). Rimeligvis var det paa Grund af Vaabenstilstanden imellem Danmark-Norge og England trukket i Langdrag med hans Sendelse til Kjøbenhavn. I det mindste kom han først dertil i de sidste Dage af Juli. Han forlod Danmark alle-

linger med Hensyn til Neutralitetsforbundet ikke have stor Interesse for Bonaparte. Han lod Talleyrand udtale sit Ønske om, at Danmark vilde se at komme til en Overenskomst med England og Rusland om, at Alt for dets Vedkommende skulde være som førend Neutralitetstraktaten af 16de December¹⁾. Det var netop det. Chr. Bernstorff nogle Dage tidligere havde manoeuvreret for at opnaa i London.

De Skuffelser. Bonaparte havde havt i Neutralitets-sagen, vare forsvindende i Sammenligning med de Fordele, han vandt paa andre Kanter. De vare saa vældige, at selv England nu var villigt til at slutte Fred med ham. Fredspræliminærene bleve undertegnede den første Oktober i London til Jubel for det engelske og franske Folk og til Forbavselse for det øvrige Europa, der undredes over de store Indrømmelser, England havde gjort Frankrig. Bonaparte havde under Forviklingen i Norden jævnlig talt om Alt, hvad han vilde gjøre for de neutrale Magter, naar han sluttede Fred med England, at han vilde nøde Englænderne til at erkjende Neutralitetsforbundets Grundsætninger o. a. l. Man havde fra dansk-norsk Side aldrig troet herpaa, og det var derfor ingen Skuffelse, da der i Fredspræliminærene imellem England og Frankrig ikke stod et Ord om sligt. Men Bonaparte vidste, at han ikke havde nogen god Samvittighed. Ganske som den russiske Regering havde gjort efter Afslutningen af sin Traktat med England den 17de Juni, saaledes sigtede Bonaparte nu den dansk-norske Regering for at have vist en Tilbageholdenhed, der vid-

---

rede i de første Dage af 1802. Da han kom til Kjøbenhavn, havde han ikke mindre end fem Adjudanter med sig, unægtelig et paafaldende Følge for en Gesandt. (Depesche fra Oxenstjerna af 26de Juli 1801). Han kjedede sig over al Beskrivelse i Kjøbenhavn og lagde ikke Dølgemaal herpaa. (Utrykt Optegnelse af Engelstoft, der stadfæstes af de diplomatiske Aktstykker).

¹⁾ Depesche fra Paris af 31te Juli 1801.

nede om Brist paa Tillid. Derfor, sagde han, havde han ikke kunnet gjøre, hvad han ellers vilde have gjort, nemlig krævet, at England skulde give Danmark dets Kolonier tilbage¹⁾! I Virkeligheden havde Dreyer meddelt Alt, hvad der kunde siges om Danmark-Norges Forhandlinger.

Samtidig med de alvorlige Forviklinger, Neutralitetsforbundet voldte, havde der stedse været Kjævlerier med Barbareskerne. Men disse Forhold ere fyldig omhandlede andensteds, og vi have Intet at tilføje til Oplysning om dem. Vi ville blot fremhæve, at den tunesiske Bey for at tiltvinge sig større Foræringer, end den dansk-norske Regering agtede at give ham, i April 1800 havde ladet opbringe syv dansk-norske Handelsskibe. Uheldigvis lagde Steen Bille, der endnu havde Overanførselen i Middelhavet, men var plaget af Sygdom, ikke ved denne Lejlighed den samme Konduite for Dagen, som han ellers havde givet mange Beviser paa under sit treaarige Ophold i disse Farvande. Forholdet forvikledes saaledes, at man kun ved at bruge en større Styrke vilde kunne tvinge Tunis til Eftergivenhed. Fregatten Triton, der blev sendt til Middelhavet i 1800 med Kommandeurkapitain Koefoed, som skulde afløse Bille, var saa uheldig at være ved Port Mahon paa Minorca, da England lod lægge Embargo paa de dansk-norske Skibe, hvorfor ogsaa den blev rammet deraf. Krigen med England gjorde Udsættelse af større Operationer nødvendig, og uagtet et større Linieskib og en Fregat i Efteraaret 1801 bleve sendte til Middelhavet, foretrak man, som saa tidt ellers,

---

¹⁾ Depesche fra Paris af 13de Oktober. Ivfr. Depesche samme-stedsfra af 16de Oktober, hvori Dreyer fortæller, at han drev Talleyrand til at indrømme, at der var blevet givet Danmark Tilsagn, som ikke vare blevne holdte. Den videre Samtale, hvorunder Talleyrand spurgte Dreyer, hvad han vilde have, at Frankrig skulde gjøre for Danmark, og Dreyer svarede, at Frankrig kunde f. Ex. overlade det en Ø i Amerika, har naturligvis ikke været alvorlig ment fra nogen af Siderne.

at betale Barbareskerhøvdingen en Sum Penge for at faa Fred. Den kostede ikke mindre end 300,000 Rbd., og en ny Uenighed med Algier havde nylig kostet 130,000 Rbd.¹⁾ Det var den vante Jammerlighed, der dog ikke var værre end den, alle kristne Magter. store og smaa. plejede at vise imod disse Sørøverstater.

---

¹⁾ Om disse Forhold se Steen Billes tidligere citerede Afhandling: Det danske Flag i Middelhavet (Archiv for Søvæsen) og Garde anf. St. 316 ff.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DL   Holm, Peter Edvard
199   Danmark-Norges udenrigske
  .3   historie under den franske
H66   revolution og Napoleons krige
del.1   fra 1791 til 1807

